BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
Racc
de Marinis
C
363
NAPOLI

Digitized by Google

~~477~~
3054

Digitized by Google

C. CRISPI SALLUSTII
HISTORIARUM
FRAGMENTA

ADDITA SUNT

INCERT. AUCTORUM EPISTOLAE
AD CAESAREM ET DECLAMATIONES
IN CICERONEM ET SALLUSTIUM

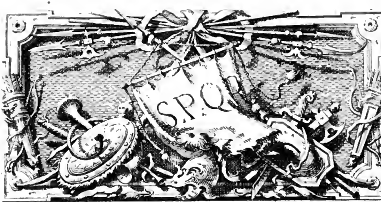
ITEM

JULIUS EXSUPERANTIUS. PORCIUS LATRO. FRAG-
MENTA VETERUM HISTORICORUM. ET CONST. FE-
LICIUS DURANTINUS DE CONJURAT. CATILINAE

CURA ET STUDIO

GOTTLIEB CORTII

Digitized by Google

Ant Viſentini f

CAII CRISPI SALLUSTII HISTORIARUM FRAGMENTA.

LIB. I.

RES populi R. M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. ac deinde militiae & domi geſtas compoſui. *Donatus & Pomp. Meſſalinus.*
Cato Romani generis diſertiſſumus multa paucis abſolvit. *Serv. & Acron.*
Fannius vere. *Victorinus.*
Nos in tanta doctiſſumorum hominum copia. *Servius.*
Neque me diverſa pars in civilibus armis movit a vero. *Aruſian.*

HISTORIARUM FRAGMENTA. Ex Grammaticis aliiſque Scriptoribus, qui Salluſtium citaverant, P. Manutius, Lud. Carrio maximam partem collegerunt: aucta ab aliis, emendata & illuſtrata. Sed Conciones & Epiſtolae integrae in noſtram aetatem ſervatae ſunt; quod vetuſto codici, in quo Catilina & Jugurtha erant perſcripti, debemus. Inde Pomp. Laetus imprimi curavit: & majori quidem fide, quam opera dicta. Nobis in noſtris Codd. nihil tale ſeſe obtulit: praeterquam quod unus & alter Declamationes iſtas fictitias ſervavit.

RES POPULI R. M. LEPIDO. Placet adſcribere, qui hujus tumultus & librorum ſimul Salluſtii, ſuppreſſo nomine, meminit Auſon. Idyll, IV. v. 61.

Jam facinus, Catilina, *tuum*, Lepidi*que tumultum*,
Ab Lepido & Catulo *jam res & tempora Romae*

Digitized by Google

Nobis primae diſſenſiones vitio humani ingenii evenere : quod inquies atque indomitum, ſemper in certamine libertatis, aut gloriae, aut dominationis agit. *Priſcianus*.

Nam a primordio urbis ad bellum Perſi Macedonicum. *Idem*.

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpitio & M. Marcello Coſſ. omni Gallia cis Rhenum, atque inter mare noſtrum, atque Oceanum, niſi quae a paludibus invia fuit, perdomita. Optumis autem moribus & maxuma concordia egit populus Rom. inter ſecundum atque poſtremum bellum Carthaginienſe. *Victorin. & Auguſtin.*

At diſcordia, & avaritia, atque ambitio, & cetera ſecundis rebus oriri ſueta mala, poſt Carthaginis exſcidium maxume aucta ſunt. Nam injuriae validiorum, & ob eas diſceſſio plebis a patribus, aliaeque diſſenſiones domi fuere jam inde a principio: neque amplius, quam regibus exactis, dum metus a Tarquinio & bellum grave cum Etruria poſitum eſt, aequo & modeſto jure agitatum: dein ſervili imperio patres plebem exercere, de vita atque tergo regio more conſulere: agro pellere, &, ceteris expertibus,

Orſus, bis ſenos ſeriem connexo per annos.
Jam lego civili miſtum mavorte duellum,
Movit quod ſocio Sertorius *exſul Ibero.*

Lege Florum III. *c.* XXIII. & quos ibi advocarunt. Meminit Cicero III. Cat. *c.* X.

MULTA PAUCIS ABSOLVIT. Victorinus ad Cic. I. de Invent. hanc particulam citat, ſed ſine voce *multa*: quam omittit Noſter Cat. *c.* XXXVIII. n. 3. ut nos quidem locum emendavimus.

DIVERSA PARS IN CIVIL. ARMIS. Contraria, adverſa pars. Sueton. Gramm. *c.* IX. *interrogatus a Varrone* diverſae partis *advocato*. adde Cat. *cap.* V. nu. 8. & de formula *in armis* Eod. *cap.* XXXVII. n. 6.

QUOD INQUIES ATQUE INDOMITUM. Servat vocem Juſtin. XLIV. *c.* II. *Velocitas genti pernix: inquies animus*. Vellej. II. *c.* LXVIII. *vir inquies & ultra fortem temerarius*. Ibid. *c.* LXXVII. *in quo tamen animus* inquies *manere non potuit*. praeter Plautum, Tacitum, Apulejum, alios.

IN CERTAMINE LIBERTATIS — AGIT. *Libertatis* dixit, ut Cat. *c.* VII. n. 6. *ſed* gloriae *maxumum* certamen *inter ipſos erat*. *agit* bene Servius ad IV. Aen. *v.* 245. interpretatur *in actu eſt*. ut Jug. *c.* LXXXV. in *optimis* artibus *egi*. III. Hiſtor. *hoſtes jam in cervicibus Italiae* agentes *ſubmovi*.

AD BELLUM PERSI MACEDONICUM. *Perſi* ſecundus Caſus, pro *Perſis*, ductus eſt a *Perſeus*, *Perſei*, contractum *Perſi*. docebit iſtud Chariſius I. p. 10. Sic *Ulyxes Ulixei* apud Horat. I. Od. VI. *v.* 7.

Nec curſus duplicis per mare Ulixei.

& *Ulyxi* apud Auſon. Epiſt. CXXIV. *v.* 107.

Si tendi facilis cuiquam fuit arcus Ulixi
Aut praeter dominum vibrabilis ornus Achilli.

Sic Terent. Andr. Act. II. Sc. II. *v.* 31. *Chremi*, pro *Chremis* apud Donatum. & Varro VII. de L. L. *Neque enim utrum* Herculi, *an* Herculis *clavam dici oporteat, ſi doceat Analogia, cum utrumque ſit in conſuetudine, non neglegendum*. Cic. II. ad Attic. epiſt. I. *Iſocrati*, pro *Iſocratis*; V. Fam. epiſt. XII. num. 17. *Themiſtocli*. Plaut. Rud. Act. I. Sc. I. *v.* 4. *Alcumena Euripidi*. Virgil. I. Aen. *v.* 34. *immitis Achilli*. ubi lege Pierium. item Boſium ad Corn. Nep. II. *c.* I. n. I. & XVII. *c.* I. n. 2. Munckerum ad Hygin. Fab. LXX.

MARE NOSTRUM. *Mediterraneum*. de quo plura ad Jug. *c.* XVII. n. 4. *fretum* maris noſtri *& Oceani*.

QUAE A PALUDIBUS INVIA FUIT. Per, h. e. propter paludes. Jug. *c.* XLVIII. n. 3. *vaſtus* ab natura *& humano cultu*. ubi vide.

METUS A TARQUINIO ET BELLUM G. POSITUM. *A Tarquinio* metus, quem ille faciebat Romae. infra eo ſenſu *metus Pompeii*. Livius XXXIII. *c.* XX. *Rhodiis*, *demto* metu a Philippo *omni, erat conſilium obviam eundi Antiocho*. Terent. Eunuch. A. III. Sc. V. *gratia ab eo*. ubi vide Donatum, qui comparat ex Andr. *injuria ab eo*. *Ponere* pro *deponere* frequenter. vide Sylvium ad Cic. pro Cluent. *c.* II. Sed forte Salluſtius ſcripſerat *poſuere*, more ſuo, pro *poſita ſunt*, ut Virgilius aliique. vide Barth. ad Stat. II. Sylv. II. *v.* 118.

SERVILI IMPERIO PLEBEM EXERCERE, DE V. ATQUE TERGO. Auct. de Rep. Ord. I. *corpus armis atque equis* exercere. vide ad Cat. *c.* XI. n. I. de *tergo*. nempe verberibus animadvertebant in cives, Cat. *c.* LI. n. 39. Livius II. *Niſi C. Marcio*

tibus, ſoli in imperio agere. Quibus ſaevitiis, & maxume foenoris onere oppreſſa plebes, cum aſſiduis bellis tributum ſimul & militiam toleraret, armata montem ſacrum atque Aventinum inſedit. Tumque Tribunos plebis & alia ſibi jura paravit. Diſcordiarum & certaminis utrimque finis fuit ſecundum bellum Punicum. *Auguſtinus*.

Poſtquam, remoto metu Punico, ſimultates exercere vacuum fuit, plurimae turbae, ſeditiones, & ad poſtremum bella civilia orta ſunt: dum pauci potentes, quorum in gratia plerique conceſſerant, ſub honeſto patrum aut plebis nomine, dominationes adfectabant, bonique & mali cives adpellati, non ob merita in rempublicam, omnibus pariter corruptis, ſed uti quisque locupletiſſumus & injuria validior: quia praeſentia defendebat, pro bono ducebatur. Ex quo tempore majorum mores non paullatim, ut antea, ſed torrentis modo praecipitati: adeo juventus luxu atque avaritia corrupta eſt, uti merito dicatur, genitos eſſe, qui neque ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati. *Agellius & Auguſtin.*

Igitur venditis proſcriptorum bonis, aut dilargitis. *Agellius*.

Id bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempſalem in regnum reſtituentis. *Idem*.

Maxu-

cio vincti dedantur tribuni, *niſi* de tergo *plebis Romanae ſatisfiat*. Terent. Hecyr. Act. I. Sc. II. *v*. 33. *Numquam tam dices commode*, *ut* tergum *meum Tuam in fidem committam*. ſaepe Plautus. adde Flor. I. *c*. XXIII.

MONTEM SACRUM ATQUE AVENTINUM. Diomedes II. p. 439. Prolepſin in his obſervat, quia mons poſtea, quam populus eum inſederat, *ſacer* dictus & Jovi conſecratus eſt. Utrumque montem jungit etiam Plinius XIX. *c*. IV. *Nemo* ſacros, Aventinosque *montes & iratae plebis ſeceſſus circumſpexerit*. duae itaque aut plures ſeceſſiones his verbis indicantur. vide Cat. *c*. XXXIII. *n*. 3.

SIMULTATES EXERCERE VACUUM FUIT. Sic Cat. *cap*. IX. n. 2. *jurgia*, *diſcordias*, ſimultates *cum hoſtibus* exercebant. vide ad *c*. XLIX. n. 2. *vacuum*, eſt opportunum fuit, licuit. Gloſſae: Vacuum, *εὔσχολον*, *εὔκαιρον*. Dictys II. *cap*. VII. *Interim in eo* otio *Agamemnoni cum Menelao fratre exercere diſcordias* vacuum fuit. Hinc *vacat*. vide & Cat. *c*. XV. n. 2. & Muncker. ad Fulgent. I. Mythol. Praefat.

IN GRATIA PLERIQUE CONCESSERANT. Sic legendum, pro *in gratiam*, ex Aruſiano. aliter Cat. *c*. XX. n. 7. & Jug. *c*. XVIII. extr. plura tamen hujus formae notavimus ad Cat. *c*. XLII. *n*. 3. de his moribus lege Jug. *c*. XLI. & Cat. *c*. XXXVII.

ET INJURIA VALIDIOR, QUIA PRAESENTIA. Mutavi diſtinctionem, quae vulgo erat corrupta. Eadem brevitate locutus eſt Cat. *c*. XVIII. extr. *injuria* dictum, non ut Jug. *cap*. I. extr. *gloria aeternus*; neque pro *ad injuriam*, ut Jug. *cap*. XCV. *amicitia facilis*. ſed pro eo, quod eſſet *validior*, *quam injuria*, i. validior illis, qui injuſte praeſentia invadebant. Non male etiam *praeſentia defendere* intelligas praeſentia mala propulſare & arcere, ut exempla mox ad Orat. Lepidi n. t. adlata docent. Tacit. I. Ann. *c*. XXX. *quia* praeſentia *ſatis conſederant*, *in urbem rediit*. *c*. XLV. *Sic compoſitis* praeſentibus, *haud minor moles ſupererat*. XI. *c*. XVII. *ubi* praeſentia *ſatis compoſita ſunt*, *legiones veterem ad morem reduxit*. qui certe in his Salluſtium ſuum ſecutus eſſe videtur.

NEQUE IPSI HABERE -- NEQUE ALIOS PATI. Intellige *res familiares habere*, per elegantiſſimum Zeugma, cujus exempla vide ad Cat. *c*. LI. n. 19. LIII. n. 28.

METUS POMPEII VICTORIS. A. Gellius IX. *c*. IX. interpretatur, quod Pompejus metueretur. nam metus duplex eſt, quem facimus, & quem patimur, obſervante Quinctil. VI. *cap*. II. pag. 521. Juſtin. XXXI. *cap*. II. metu*que inviſi* nominis *tandem populum Rom. liberaret*. Auct. B. Afric. *c*. XLVIII. *ut exercitus Scipionis* a terrore Caeſaris *liberaretur*. Pſalm. CV. comm. 38. Εὐφράνθη Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν, ὅτι ἐπέπεσεν ὁ ΦΟΒΟΣ ΑΥΤΩΝ *ἐπ' αὐτούς*. Supra *metus* a *Tarquinio* dixerat: & ei notioni ſervit Caſus gignendi apud Phaedr. II. Fab. VIII. *v*. 2. *Ut* venatorum *fugeret inſtantem* necem. Cic. I. Offic. *vulgaris liberalitas referen-*

 da

rum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos, ſervitium ſuum
mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quam optumo jure
libere agere. praeclara Brutorum, atque Aemiliorum & Lutatiorum pro- 3
les, geniti ad ea, quae majores virtute peperere, ſubvertunda. Nam 4
quid a Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud,
quam libertas, & ſuae cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? 5
quae cuncta ſaevus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet: non tot
exercituum clade, neque conſulis & aliorum principum, quos fortuna
belli conſumpſerat, ſatiatus; ſed tum crudelior, cum pleroſque ſecundae
res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium, poſt memoriam 6
hominum, ſupplicia in poſt futuros compoſuit: quis prius injuria, quam
vita

terpp. Petronii *c.* CXIX. ut haec acute, ita & illud eleganter, quod *dant*, *malunt* dixerit poſt verbum *nequeo ſatis mirari*: quaſi illa abſolute intelligenda eſſent. Plaut. Trucul. A. II. Sc. II. *v.* 62. *Verum ego illum, quamquam violentus eſt*, ſpero *mutari* poteſt. Cic. V. epiſt. IX. n. 2. *non* puto repudiabis *in honore*. adde notata ad III. epiſt. I. n. 3.

ET UTRUMQUE PER INJURIAM MALUNT. Ciacconius mallet: *&* vincti *per injuriam malunt*. nullo alio argumento, niſi quod ſequitur *liberi*. Sed vide obſervationem noſtram ad Cat. *c.* XII. n. 5. *utrumque* eſt & dominatio Sullae, & ſervitium ipſorum ſatellitum.

3. PRAECLARA BRUTORUM — PROLES. Scilicet opprobria tantorum nominum. Catullus Carm. XXVIII. extr.

At vobis mala multa dii deaeque
Dent, opprobria *Romuli Remique*.

GENITI AD EA — SUBVERTUNDA. Plaut. Trin. Act. III. Sc. II. *v.* 16. *Itane tandem majores famam tradiderunt tibi tui, Ut virtute eorum ante-parta per flagitium perderes, Atque honori poſterorum tuorum ut vindex fieres?* Cic. I. Offic. *c.* XXXIII. extr. *Optima haereditas a parentibus traditur liberis, gloria virtutis rerumque geſtarum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium judicandum eſt.*

4. A PYRRHO — DEFENSUM. Contra vim Pyrrhi ceterorumque tutati ſumus. dixi modo num. 1.

NEU CUI, NISI LEGIBUS, PAREREMUS. *Neu* poſt adfirmationem, ut Cat. *c.* XXXIII. extr. id vero eſt, quod Cic. pro Cluentio dixit: *legum idcirco omnes ſervi ſumus, ut liberi eſſe poſſimus.* adde EXCURSUM II. in Jugurtham n. 4.

5. SAEVUS ISTE ROMULUS. Per Antonomaſiam *Romulus* dicitur, qui novi ſtatus reip. auctor eſt. Sic Declam. in Ciceron. *Oro te*, Romule *Arpinas, qui omnes Paullos, Fabios, Sciopiones ſuperaſti.* vide Muretum, Douzam, Vulpium denique ad Catullum Carm. XXIX. *v.* 5. ſed ex iſtis potiſſimum Douza audiendus, qui proxime ad noſtram interpretationem accedit.

PLEROSQUE SECUNDAE RES IN MISER. EX IRA VERTUNT. Corrigit Douza *pleriſque*, ceteris in ſuo ſtatu relictis. Sed, ſi quid mutandum, legerem: *tum crudelior, cum plerique in miſerationem ex ira vertunt.* ut voces *ſecundae res* ſint adſutae ab illis, qui interpretari voluerunt, quando ejusmodi mutatio evenire ſoleat. Sed nihil omnino mutandum ex recepta lectione, quandoquidem *res quem vertere* ſatis commode dicantur, ſicuti *ſpes impellere*, *ſpolia hortari* & alia talia notata ad Jug. *c.* LXV. num. 4. Juſtin. XII. *c.* VI. *Eodem igitur* furore *in poenitentiam, quo pridem in iram* verſus, *mori voluit*. cum nota I. Fr. Gronovii. eamdem ſententiam dilatat Appian. I. Civ. pagin. 422.

6. POST MEMORIAM HOMINUM. Quantum homines meminere, ſive dum homines fuere. Cic. XI. epiſt. V. n. 3. *re, quae a te geſta eſt* poſt hominum memoriam *maxima*. X. epiſt. XVI. n. 1. *Nihil* poſt hominum memoriam *glorioſius accidere vidi*. adde Jug. *c.* V. n. 3.

IN POST FUTUROS. Nempe in proſcriptorum liberos. vide Cat. *c.* XXXVII. n. 9. & Quinctilian. XI. *c.* 1. Sic vero Plautus *ante-parta*; Cicero I. de Invent. *ante-facta*; Virgilius I. Aen. *v.* 202. *ante-mala*; Varro III. R. R. *cap.* IV. in. *poſt-principia*. talia Plautus aliique. Plinius VII. *cap.* LV. *duplicat obitus, ſi dolore etiam* poſt-futuri *aeſtimatione evenit*. ubi & *antegenitale* eo ferme modo dixit. multa vero a verbo *eſſe* talia compoſita dantur. Catilin. *cap.* XXIII. extr. *poſt eſſe*; *cap.* LIII. *ante eſſe*. I. de Rep. Ord. *mox futurum malum*; Horatius *poſt-geniti*; Paullus ICtus *poſt-factum*. Nemini etiam inaudita *nuper-nugae*, *olim-magnus*, *ante-comae*. vide Vechner. I. Hellenolex.

vita certa eſſet: praviſſumeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fu-
rit; dum vos, metu gravioris ſervitii, a repetunda libertate terremini.
7 Agendum atque obviam eundum eſt, Quirites; ne ſpolia veſtra penes
illum ſint: non prolatandum neque votis paranda auxilia. niſi forte ſpe-
ratis, per taedium jam aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus oc-
8 cupata periculoſius dimiſſurum. At ille eo proceſſit, uti nihil glorio-
ſum, niſi tutum, & omnia retinendae dominationis honeſta exiſtumet.
9 Itaque illa quies & otium cum libertate, quae multi probi potius, quam
10 laborem cum honoribus, capeſſebant, nulla ſunt. Hac tempeſtate ſer-
11 viundum, aut imperitandum: habendus metus, aut faciundus, Quiri-
tes. Nam quid ultra? quaeve humana ſuperant, aut divina impolluta
ſunt? populus Romanus, paulo ante gentium moderator, exſutus im-
perio, gloria, jure, agitandi inops, deſpectusque, ne ſervilia quidem ali-
men-

c. XII. Zeno Veronenſis Serm. VI. *Mira prorſus cariſſimi, & ſperanda ſaeculis* poſtfuturis *divinae ordinationis propago.* Serm. XV. *quia eos a facie ſua remotos poſt dorſum ſuum cum* poſtfuturis *abjecerat.*

7. AGENDUM ATQUE OBVIAM EUNDUM. Utrumque verbum ad fortitudinem & reſiſtendum hortatur. de illo vide ad Cat. c. LII. n. 29. de hoc ad Jug. c. V. n. 1.

NE SPOLIA VESTRA. Infra III. Orat. Licinii: *arcem habet ex ſpoliis veſtris.* Cic. III. Offic. c. II. *natura non patitur, ut* aliorum ſpoliis *noſtras facultates, copias, opes augeamus.* Saepe eodem modo Plautus. id vero pluribus deſcribit Noſter Jug. c. XXXI. n. 12. & 13.

NEQUE VOTIS PARANDA AUXILIA. Lege Cat. c. LII. n. 29. & de formula *niſi forte* Eod. c. XX. extr.

8. NIHIL GLORIOSUM, NISI TUTUM. Languet ſententia. nam optimus quisque *tuta* quaerit. vide Cat. c. XLI. n. x. Valer. Max. VII. c. VI. n. 1. *ubi niſi* tutiora *elegerit conſilia*, ſpecioſa *ſequenti concedendum eſt.* adde Vellej. II. c. CX. Videamus itaque an *tutum* active ſumſerit Criſpus, pro eo *quod tueatur* dominationem. Sic Noſter Catil. c. X. n. 5. *falſus*, pro eo *qui fallit.* ubi plura notavimus. & Jug. c. LXXXVIII. num. 2.

OMNIA RETINENDAE DOMINATIONIS. Quae faciunt ad retinendam dominationem. ut Cat. c. VI. n. 7. *imperium, quod conſervandae* libertatis, *& augendae* reip. *fuerat.* ubi vide.

9. QUIES ET OTIUM CUM LIBERTATE, QUAE. Recte haec ita copulat, ut oſtendat ne quidem *otium* eſſe. nam multi probi ſunt, qui & *injuſtam pacem, juſtiſſimo bello praeferunt*, Cicer. VII. Att. epiſt. XIV. & VI. Fam. ep. VI. Vera autem pax liberae reip. iſta erat, quam monſtrat Cic. II. Phil. c. XLIV. *inter pacem & ſervitutem plurimum intereſt. pax eſt* tranquilla libertas: *ſervitus malorum omnium poſtremum, non modo bello, ſed morte etiam repellendum.* Male quidam *quam*, pro *quae*. Cat. c. V. n. 7. *Agitabatur* inopia *rei familiaris &* conſcientia *ſcelerum*, quae *utraque his artibus auxerat.* ibi plura.

NULLA SUNT. Non ſunt. nec libertatem, neque otium & quietem adipiſci licet ab Sulla. Seneca II. de Ira c. VIII. *adeoque in publicum miſſa nequitia eſt, ut innocentia non rara, ſed* nulla ſit. Cic. VII. epiſt. III. n. 9. *Ex eo tempore vir ille ſummus*, nullus *imperator* fuit, cum ibi adnotatis.

10. HABENDUS METUS, AUT FACIUNDUS. Tacit. XIII. Ann. c. XLVII. *quidam per juvenilem licentiam inanem* metum fecerant. Cic. VI. ep. XIII. n. 2. *poſtea vero quam magnam* ſpem habere *coepi.* Herodian. I. c. XVII. n. 16. *συνιδόντες φθάσαι ἢ δράσαντες, ἢ παθεῖν.*

11. QUAEVE HUMANA SUPERANT, AUT DIVINA IMP. Ciacconius corrigit: *Nam quid ultra ſuperat? quaeve humana aut divina impolluta ſunt?* ſi ita graſſari licet, potuiſſet tantum verbum *ſuperat* expellere. Sed *quae humana ſuperant* eſt, quid juris reliqui habemus, quid imperii, gloriae, legum, opum aliarumque rerum, quae mox enumerantur. vide ad Jug. c. LXX. n. 2. *ultra* intellige *id*, nempe ut habeamus metum aut faciamus. Catil. c. LI. n. 20.

AGITANDI INOPS DESPECTUSQUE. *Agitare* pro *vivere* ponitur infra III. Hiſt. Epiſt. Pompeii. *Gallia exercitum ſtipendio frumentoque aluit: & nunc, malis fructibus, ipſa vix* agitat. Eleganter etiam vocibus *egens*, *inops* quidam additur Genitivus, ut Jug. c. XIV. *omnium honeſtarum* rerum *egens.* Mallet tamen aliquis, me inulto, abjicere vocem *agitandi* ex c. cit. n. 7.
quod

menta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate, pro multis 12
& egregiis factis a vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiae
patrias ſedes occupavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, 13
judicia, aerarium, provinciae, reges, penes unum, denique necis civium,
& vitae licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſan- 14
guine civili. Eſtne viris reliqui aliud, quam ſolvere injuriam, aut mori per 15
virtutem? quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis
ſtatuit: neque quisquam extremam neceſſitatem nihil auſus, niſi mulie-
bri ingenio, exſpectat. Verum ego ſeditioſus, utI Sulla ait, qui praemia 16
tur-

quod paullo ante rex, genere, fama atque copiis potens, nunc deformatus aerumnis, inops, *alienas opes exſpecto*. Venetae: *cogitandi inops*.

NE SERVILIA QUIDEM ALIMENTA. Quantum in ſingulos dies ſervis dari, aut in ſingulos potius menſes demetiri ſolebant. III. Hiſt. Orat. Macri.

12. MERCEDEM SCELERUM. Κατ' ἐπεξήγησιν eſſent praemium ſcelerum ſuorum. Propert. III. eleg. IX. *v.* 31. *Conjugii obſceni* pretium *Romana popoſcit* Moenia, *& addictos in ſua regna* patres. plura N. Heinſius ad Ovid. Her. Epiſt. VI. *v.* 146. nos ad Cat. *c.* aL. n. 3. *mercedem*, pro praemio habes Catil. *c.* XX. n. I. Similiter Jug. *c.* XIV. n. 11. *regnum ejus* ſceleris *ſui praedam fecit*.

13. PENES UNUM. Laudo Codicem illum antiquiſſimum, qui nobis has Orationes, & multa de Salluſtii genio ſervavit. nam in Catilina & Jugurtha talia non tulerunt librarii, quin ſtatim adderent *ſunt* & ſimilia. vide ad Jug. eatr. Sic Cat. *c.* XX. n. 8. *Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiae* apud illos *ſunt*, *aut ubi illi volunt*. Jug. *c.* aaaI. n. 19. *cum regna, provinciae, leges, jura, judicia, bella atque paces, poſtremo divina & humana omnia* penes paucos *erant*. denique ſimillimum Zeugma habes apud Cic. XII. ep. XVIII. n. 3.

14. HUMANAS HOSTIAS VIDISTIS. Qui nempe ad ſepulcra Sullanorum ſecuri percuſſi ſunt, ut ſatisfacerent occiſis, nec illi *umbra* errarent *inulta*; quod de Craſſo dixit Lucanus I. *v.* 11. ita ſe mores habebant. vide Caſaubon. ad Sueton. Auguſt. *c.* av. Innuit autem Noſter ſine dubio triſtem Marii Gratidiani exitum, *quem per ora vulgi ad* ſepulcrum *Lutatiae gentis pertractum, non prius vita privavit, quam oculos infelicis erueret, & ſingulas corporis partes confringeret*, Valer. Max. IX. *c.* II. n. I. Seneca III. de Ira *c.* aVIII. Florus III. *c.* XXI. n. 26.

15. QUAM SOLVERE INJURIAM. I. e. ſeſe liberare ab injuria, injuriae facultatem eripere. Dictys V. *c.* aVI. *ſervitium morte ſolvere*. Egeſippus IV. *c.* II. *Facile eſt* injuriam ſolvere, *ſi virtus ſe recognoſcat*. *Solvere* autem *pontem*, *bellum*, *obſidionem*, *matrimonium* vulgo nota ſunt. proprie *diſſolvere*. nec ſatis curate Donat. ad Terent. Adelph. A. II. Sc. I. *perſolvere* reddit. vide Cat. *c.* aa. n. 6. Phaedr. IV. Fab. IV. *v.* 33. ſolvit errorem *omnium*. cum nota Schefferi, & Non. Marc. *c.* IV. n. 419.

FINEM VEL FERRO SEPTIS STATUIT. Nihil contra mortem munitum. Propert. III. eleg. XVI. *verſ.* 25.

Ille licet ferro *cautus ſe condat &* aere
Mors tamen incluſum protrahit inde caput.

unum diait (ſeu, quod I. Waſſe non male conjicit *unam*, vide ad Cic. a. epiſt. XXXII. n. 9.) *finem*. multae viae, unus exitus. de qua re pulcherrime Arrianus Diſſert. II. *c.* VI. & Statius II. Silv. I. *v.* 209. ſeqq. Tacit. I. Hiſt. *c.* XXI. *mortem omnibus ex natura* aequalem, *oblivione apud poſteros, vel gloria diſtingui*. adde Herodian. II. *c.* II. & V.

EXTREMAM NECESSITATEM. Cicer. pro Sest. *c.* aXI. *Cum eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, ut vita, quae* neceſſitati *deberetur, patriae potius donata, quam reſervata naturae videretur*. lege quae ibi ex Demoſthene, Pindaro aliisque N. Abram. Hinc ſaepe illi, quibus certa mors imminebat, acerrime dimicarunt. vide Cat. *c.* LVIII. Sed *extremam neceſſitatem* eleganter pro morte poſuit, quae eſt *neceſſitas naturae*, Cic. IV. Cat. *c.* IV. Tacit. aV. Ann. *c.* LXI. *Intromiſit ad Senecam unum ex centurionibus, qui* neceſſitatem ultimam *denunciaret*. adde Gronov. II. Obſerv. *c.* II. Denique haeſitat Ciacconius in dictione iſta praeciſa *muliebri ingenio*; eum tamen ſic ſaepe Noſter, & hac Orat. num. a. item Varro I. R. R. *c.* XVII. *facile enim ei, quam minore natu ſunt dicto audientes*.

16. QUI PRAEMIA TURBARUM QUEROR. Grono-

non poenitet, ut & facta in gloria numeret, &, ſi liceat, avidius fecerit.
Neque jam quid exiſtumetis de illo, ſed quantum vos audeatis, vereor : 20
ne, alius alium principem exſpectantes, ante capiamini; non opibus ejus,
quae futiles & corruptae ſunt, ſed veſtra ſocordia, quam captum ire li-
cet, & quam audeat tam videri felicem. Nam praeter ſatellites commacula- 21
tos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, praeter victoriam? ſcilicet
milites: quorum ſanguine, Tarrulae Scyrroque, peſſumis ſervorum, di-
vitiae partae ſunt: an, quibus praelatus in magiſtratibus capiundis Fuſi-
dius, ancilla turpis, honorum omnium dehoneſtamentum? Itaque maxu- 22
mam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labo-
res, nihil, praeter tyrannum, quaeſitum eſt. Niſi forte tribuniciam po- 23
teſtatem everſum profecti ſunt per arma, conditam a majoribus ſuis :
utique

o cives, quae tanta licentia ferri. Florus II. *c.* XIX. *Populus R. in ſe ipſe converſus Marianis atque Sullanis, noviſſime Pompeii & Caeſaris manibus, quaſi per* rabiem & furorem, *nefas, ſemet ipſe laceravit*. Idem IV. *c.* II. n. 2. *Ac Mariana quidem Cinnanaque* rabies *intra urbem luſerat*.

ADEO NON POENITET. Vellej. Pat. II. *c.* LXVI. *famam vero gloriamque factorum atque dictorum* adeo non *abſtuliſti*, ut *auxeris*. adde Jug. *cap.* XXXI. n. 10.

FACTA IN GLORIA NUMERET. Pro gloria habeat. Cic. I. epiſt. IX. n. 44. *qualem me & eſſe*, *&* numerari *volo*. vide notam ad XII. epiſt. II. n. 10.

20. ALIUS ALIUM PRINCIPEM EXSPECTANTES. *Principem* dixit *auctorem* Dictys II. *c.* XXIII. in ſimili ſententia; & Livius II. *c.* X. *Cunctati aliquamdiu ſunt, dum alius alium, ut praelium incipiant, circumſpectant*. vide Noſtr. Cat. *c.* LII. n. 28.

QUAM CAPTUM IRE L. E. Q. A. TAM VIDERI FELICEM. Sic locus eſt concipiendus, ut concipitur in edd. aliquot recentioribus ſimul & vetuſtis, niſi quod hae *captum iri* praeferunt. Duas res ſignificat: vereor, ne *ante* capiamini, *quam* Sullam capere liceat (quia per ſecordiam cunctamini) & *quam* ipſe Sulla ſibi perſuadeat vos capi poſſe (quia opes ejus futiles ſunt; ſed ſi non audetis, jam capti eſtis : quam felicitatem ne iſte quidem animo praeceperit) *Captum ire* abunde illuſtravimus ad Catil. *cap.* XXXVI. n. 4. *audeat videri felicem* ut Catullus Carm. X. extr. *Per quam non licet eſſe* negligentem. Sed & Gellius IV. *c.* XI. *Videtur* cauſſam *erroris* fuiſſe.

21. TARRULAE SCYRROQUE, PESSUMIS SERVORUM. Veneta prima & 1493. *Tarulae Syrtoque*; 1500. *Tarulae Scyrtoque* Emendabam : *Tarulae Syroque*; Sed opportune A. Popma ad Cic. XII. Att. epiſt. X. *Tarrulae Scirtoque* obtulit: & habes nomen ſervi liberti apud Gruter. pag. 584. n. 5.

FUSIDIUS, ANCILLA TURPIS. *Fuſidius* reſcripſi ex Inſcriptionibus, Horatio, Cicerone: itaque conjecerat Cl. Duckerus ad Flor. III. *cap.* XXI. n. 25. & ſic habent Venetae priores. Per ſummum autem contemtum de viro *ancilla* dixit. Sic Cicer. I. ad Att. epiſt. XIV. *totus ille grex Catilinae, duce* filiola *Curionis* : pro *filio*, ubi vide Popmam. Idem IV. epiſt. XI. de P. Clodio: *quid cenſores, quid Appius, quid* illa *populi* Apuleja. Claudian. I. Eutrop. *v.* 271. *Quid te*, turpiſſima, *bellis Inferis*. de Eutropio loquitur. ibi vide N. Heinſium. *dehoneſtamentum* Noſter iterum dixit infra Fragment. Incert. ut contra Seneca Epiſt. LXVI. *honeſtamentum*.

22. NIHIL, PRAETER TYRANNUM, QUAESITUM EST. Nihil ſibi adquiſivit Sullanus exercitus, niſi ſervitium Sullae. praemia enim turpiſſimis hominibus contulit.

23. NISI FORTE. Saepe his particulis de re incredibili Noſter utitur & his Orationibus, & Jug. & Cat. *c.* XX. extr. ubi dixi.

EVERSUM PROFECTI SUNT — UTIQUE EXTORQUERENT. Uni Verbo jungit ſimul Supinum & Conjunctivum pro more ſuo. Sic Virgil. III. Aen. *v.* 234. *Sociis tunc arma* capeſſant *Edico, & dira bellum cum gente* gerendum. de quo loco bene Quinctilian. VII. *c.* II. Dictys I. *c.* IV. *quamquam atrocitas facti* ad indignationem, ultumque *injurias rapiebat*. Noſter III. Hiſtor. Or. Macri n. 17. *Neque ego vos* ultum *injurias hortor, magis* uti *requiem* cupiatis. Nec ſunt talia adeo rara apud optimos ſcriptores, ut vulgo ſibi perſuadent; Noſtro tamen aemulisque ejus veluti propria. Confer notata ad Catil. *c.* XVI. num. 2. XXII. num. 3. Jug. *c.* XXV. num. 1. EXCURSU II. in Jug. n. 4. Ed.

utique jura & judicia ſibimet extorquerent: egregia ſcilicet mercede;
cum relegati in paludes & ſylvas, contumeliam atque invidiam ſuam
24 praemia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque a-
nimis incedit? quia ſecundae res mire ſunt vitiis obtentui; quibus labe-
factatis, quam formidatus antea eſt, tam contemnetur: niſi forte ſpecie
concordiae & pacis, quae ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit. Neque
aliter populo Romano eſſe belli finem, ait, niſi maneat expulſa agris ple-
bes, praeda civilis acerbiſſuma; jus, judiciumque omnium rerum penes ſe,
25 quod populi Romani fuit. Quae, ſi vobis pax & concordia intelliguntur,
maxu-

cap. XXXII. n. 3. alibi. Sed quod omnes fere haec imitari vetant, id nititur turpi quadam & inepta opinione de *aequalitate* Partium omniumque, ut dicunt, Accidentium in oratione obſervanda: quam ſaepe, multis exemplis, refutavi. vide ad Catil. *c.* XVIII. num. 4. XXV. n. 2. &c.

IN PALUDES ET SILVAM. I. Waſſe memorat Codicem, qui *ſilvas;* & ſic Venetae prima & 1493. his obſecutus ſum, etſi alibi diverſos Numeros ab Noſtro conjungi ſciam. Ita vero nominat agros, his militibus adſignandos: & ab Noſtro accepit Tacitus I. Annal. *c.* XVII. *Ac ſi quis tot caſus vita ſuperaverit; trahi adhuc diverſas in terras, ubi* per nomen agrorum, *uligines* paludum, *vel inculta montium accipiant.*

CONTUMELIAM ATQUE INVIDIAM SUAM. Injuria hic Criſpinum reprehendit I. Waſſe, quod expoſuerit: *contumeliam atque invidiam tantum eſſe* pro ſe. Nimirum *ſuam*, atque *penes paucos* opponuntur: quaſi *penes ſe.* Vide modo Catil. *c.* XX. num. 8. nec dicere voluit *praemia paucorum;* cum, ut modo dictum, varietate delectari ſoleat Noſter, & alibi etiam Simplicia & Circumſcripta componuntur. vide ad Catilin. *cap.* XIV. num. 2. & LIX. numer. 2.

24. TANTO AGMINE ATQUE ANIMIS INCEDIT. I. Waſſe haec ad *exercitum victorem* refert; ſed perperam, ut mihi quidem videtur. De Sulla loquitur, quem tantum agmen ſequebatur, quique magnos ſpiritus gerebat. *Incedere* de omnibus dicitur, qui ſeſe oſtentant, & in hominum oculos incurrunt. Lucret. III. *v.* 75. *Macerat invidia, ante oculos illum eſſe potentem, Illum adſpectari claroque* incedere *honore.* adde Jugurth. *c.* XXXI. n. 10. *animis* dixit ad rem augendam. III. Hiſt. Or. Licinii: *Lucullus ſuperiore anno* quantis animis *ierit in L. Quinctium, vidiſtis.* Virg. VI. Aen. *v.* 261. *Nunc* animis *opus, Aenea, nunc pectore firmo.* Liv. XXXIII. *c.* XLVI. *jam pro futuris mox opibus* animos *gerebat.*

MIRE SUNT VITIIS OBTENTUI. Secundae res impediunt, quo minus vitia hominum ſtatim perſpiciantur: quae ſi in Sulla a militibus noſcerentur, ſtatim forte illum desererent. Sententia eſt ex Demoſthen. Olynth. II. *ὡς γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι ϗ συσκιάσαι ταῦτα ὀνείδη*: quam Thucydidi tribuit Seneca IV. Controv. XXIV. ubi docet, in hac ipſum Thucydidem victum eſſe brevitate ab Salluſtio. vide ad eum locum omnino A. Schottum. Tacit. I. Hiſt. *c.* XLIX. *Sed claritas natalium, & metus temporum* obtentui, *ut quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur.* Noſter II. de Rep. Ord. *tabella* obtentui *erit.*

NISI FORTE SPECIE CONCORDIAE ET PACIS. Adde *tanto agmine atque animis incedit:* ſic vides, nulla mutatione opus eſſe. Sulla nempe exercitum ſibi faventem tenebat, quia pacem & concordiam populo R. reſtituiſſe videbatur, dum abdicatus Dictatura populo libera permiſerat ſuffragia. Plutarch. Pompej. p. 626. in Sulla p. 473. Sed bene *ſpeciem* tantum vocat, & particulas *niſi forte* addit. Quod vero Interpretes hunc planum ſenſum neglexerint, factum eſt propter conjunctionem τῆς *quia* & *ſpecie*. Sed nulla inſolentia Criſpum ſic ſcripſiſſe videas ex Cat. *c.* XL. n. 1. XLVIII. n. 6. LVI. n. 5. addas Livium I. *c.* XLVIII. *Convenere extemplo, alii jam ante ad hoc* praeparati, *alii* metu, *ne non veniſſe, fraudi eſſet.*

JUS JUDICIUMQUE O. R. PENES SE. Intellige *maneat.* Sic n. 23. *uti* jura *&* judicia *ſibi extorquerent.* & apud Livium aliquoties; vide Gronov. ad XXXVI. *c.* XXXIX. Horat. II. Sat. I. *v.* 82. *Si mala condiderit in quem quis carmina,* jus *eſt* Judicium*que.*

25. OTIUM CUM SERVITIO. Sic n. 9. *quies & otium* cum *libertate; labor* cum *honoribus.* adde n. 26. ut videas haec quaſi Adjective dici: ut in aliis.

SUIMET SANGUINIS CAEDE CIRCUMV. Venetae priores *ſanguinis mercede;* & ſic alius liber apud Waſſium, & probavit Douza, expreſſit Gryphius 1533. & Pareus; Veneta 1500.
ſan-

Digitized by Google

maxuma turbamenta reipub. atque exitia probate : annuite legibus im-
poſitis : accipite otium cum ſervitio : & tradite exemplum poſteris ad
populum Romanum ſuimet ſanguinis mercede circumveniundum . Mi- 26
hi , quamquam per hoc ſummum imperium ſatis quaeſitum erat nomi-
ni majorum, dignitati, atque etiam praeſidio; tamen non fuit conſilium
privatas opes facere ; potiorque viſa eſt periculoſa libertas , quieto ſer-
vitio. Quae ſi probatis , adeſte Quirites , & bene juvantibus diis , M. 27
Aemilium Conſulem , ducem & auctorem ſequimini ad recipiundam li-
bertatem.

Tunc vero & poſci, cum caeteri ejuſdem cauſa ducem ſenatus rati, maxumo gaudio bellum irritare. *Nonius, irritare, provocare.*

Curionem quaeſivit, uti adoleſcentior, & populi ſuffragiis integer, aetati concederet Mamerci. *Priſcianus* lib. x.

Philippus, qui aetate & conſilio ceteros anteibat. *Servius* l. II.

ORATIO L. PHILIPPI CONTRA LEPIDUM.

Maxume vellem , P.C. remp. quietam eſſe, aut in periculis a prom- 1
tiſſumo

ſanguinis mercedem. Nimis inepte tamen Cl. Waſſius *caede* retioere, & *ſanguinem* capit pro *neceſſitudinibus*, ut eſt apud Poetas frequenter: neque tameo ex his potuit *ſanguinis caedem* nobis monſtrare. At *ſanguinis mercedem* recte ſimul ac eleganter diei ex nota ad n. 2. patet.

26. PER HOC SUMMUM IMPERIUM. Sic vocat *Conſulatum*, uti & Seneca. vide locum ad Cat. *c.* LV. n. 6.

27. DUCEM ET AUCTOREM SEQUIMINI. Formula evocationis io re trepida repentiooque tumultu, Conſuli fere propria. de qua Cic. poſt Red. in Senat. *c.* IX. *ut cuncti ex omni Italia, qui remp. ſalvam vellent, ad me unum hominem --- reſtituendum & defendendum venirent. ut qua voce ter omnino poſt Romam conditam conſul uſus eſſet pro univerſa rep. apud eos ſolum, qui ejus vocem exaudire poſſent: eadem voce ſenatus omnis omnibus agris atque oppidis cives totamque Italiam ad unius ſalutem defendendam excitaret.* Ibi *bis* tantum factum hoc eſſe, memorare poteſt Lambinus ex Briſſonio: nempe a C. Calpurnio Piſone in C. Cornelii tribunatu; & a C. Mario & L. Valerio Flacco, in ſeditione illa, in qua Saturnious occiſus eſt, Manutius addidit ex Liv. III. *c.* XVII. P. Valerii vocem, quae forte a Cicerone numerata non eſt. Lepidi noſtri nullus memioit, nec ipſe Briſſonius II. Form. p. 412. qui tamen numerum illum optime explere videtur. Reſpexit, ut ſolet, haoc formulam Prudent. Pſychom. *v.* 403. *En ego Sobrietas, ſi* conſpirare *paratis*, Pando viam *cunctis virtutibus, ut maleſuada* Luxuries, *multo ſtipata ſatellite, poenas Cum legione ſua Chriſto ſub judice pendat.*

CURIONEM QUAESIVIT, UTI ADOLESCENTIOR cet. Priſcianus x. p. 902. citat, ut oſtenderet, *quaeſo*, h. e. rogo, obſecro facere & *quaeſi*, & *quaeſivi*; etiamſi Primitivum *quaero* habeat itidem *quaeſivi*. Cetera bene ; ſed de Primitivo aliquis ambigeret, qui forte unum verbum eſſe *quaero* & *quaeſo* ſibi perſuaſit: uti *Papirius* & *Papiſius*; *Aegyros* & *Aegyſos*; Τυβέλλια & Tupolwia. Miror ioterim Grammaticos, qui *quaeſo* & *amabo* inter Adverbia retulerunt, cum ſint maneantque in conſtructione etiam Verba. nam *fac*, *quaeſo*, eſt *rogo*, *fac*: per eam ſtructuram, quae notata eſt ad Orat. Lepidi o. 2. & *quaeſo facias* eſt pro *ut facias*: quomodo ſaepe Latini, ut dictum ad Cat. *c.* XXXII. o. 2. Ita *fac*, *amabo*, eſſet *fac & amabo te*, quomodo Plautus; & ſi diceres *amabo, facias*, eſſet omiſſum *ſi*, cujus exempla poſui ad Jug. *c.* LXIV. n. 5. Sed tales errores magoamque inertiam hominum etiam io *quamvis*, *quamlibet* pluribusque particulis obſervare licet, quibus nullo proprietatis reſpectu, importune ſaepe, utuotur.

OR. L. PHIL. 1. DENIQUE PRAVA INCOEPTA. Eleganter particulam *denique* adhibet, cum non adeo multa enumerata ſiot: ſic mox *poſtremo*: ut videaotur notare *ad ſummum, ut paucis dicam*. Juſtin. IX. *c.* IV. *Hujus victoriae callide diſſimulata laetitia eſt*: denique *non ſolita ſacra Philippus ea die fecit, non in convivio riſit*. Vide omnino Schulting. ad Quinctil. Declam. I. *c.* VI. & Ducker. ad Flor. I. *c.* XVI. n. 3.

ET AB IIS, QUOS PROHIBERE M. DECEBAT.

Edd.

tiſſumo quoque defendi; denique prava incepta conſultoribus noxae eſſe. Sed contra ſeditionibus omnia turbata ſunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat: poſtremo, quae peſſumi & ſtultiſſumi decrevere, ea bonis &
2 ſapientibus faciunda ſunt. Nam bellum, atque arma, quamquam vobis invifa, tamen, quia Lepido placent, ſumenda ſunt. Niſi forte cui pacem
3 praeſtare, & bellum pati conſilium eſt. Pro, dii boni, qui hanc urbem omiſſa cura adhuc regitis; M. Aemilius, omnium flagitioſorum poſtremus, qui pejor, an ignavior ſit, deliberari non poteſt, exercitum opprimundae libertatis habet, & ſe e contemto metuendum effecit: vos muſſantes, & retractantes verbis & vatum carminibus, pacem optatis magis, quam defen-

Edd. vetuſtae *& ab his, quos*. Credo Salluſtium ſcripſiſſe: *& quos prohibere magis decebat.* vide prolata ad Cat. *c.* XIII. n. 2. ad Jug. *c.* XLIX. n. 2.

2. PACEM PRAESTARE ET BELLUM PATI. Pacem *habere* & alteri *exhibere*; ſed quos Lepidus pro hoſtibus habebit. Vellej. II. *c.* LXXVI. *quiſquis aequum ſe* praeſtiterit. Cic. III. ep. IX. praeſtat *tibi memoriam benevolentiamque quam debet*. Juſtin. VII. *c.* III. *Cognatio Bubaris* pacem praeſtitit. Id. XLIII. *c.* V. *quae res illis & virium fiduciam auxit, &* pacem *ab hoſtibus* praeſtitit.

3. OMISSA CURA, ADHUC REGITIS. I. e. adhuc negligentes eſtis in regenda hac urbe; ut contra *magna, acris cura* apud Ciceronem. Terent. Heaut. A. V. Sc. II. *v.* 9. *Ubi te vidi animo eſſe* omiſſo. vide Gronov. III. Obſerv. *c.* VII. & Jug. *c.* XIV. n. 21. Sed & hunc locum prava diſtinctione liberavimus.

FLAGITIOSORUM POSTREMUS. Sicuti Jugurt. *c.* IV. *extrema dementia*, alibi *ultimum ſupplicium*. Cicero: *homines poſtremi*. Seneca de Conſtant. *c.* XIII. *ſed* poſtremos, *ſed venales*. Sic infra IV. Hiſt. *ſervorum poſtremus*. Contra, *primus*. Hinc Lucianus Tom. I. p. 1009. Ου μόνος καὶ ΠΡΩΤΟΣ αὐτὸς ἐςι τῶν ἀσελγητικῶν, ἔφη, ἢ μὴν εἰ μὲν πρῶτος, ὁ μόνος· εἰ δὲ μόνος, ὁ πρῶτος.

PEJOR, AN IGNAVIOR SIT DELIBERARI NON POTEST. Sic IV. Hiſt. init. *incertum ſtolidior, an vanior*. Cic. XI. epiſt. XXVII. n. 3. *Nondum ſatis conſtitui, moleſtiaene plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noſter*. adde XIII. ep. I. n. 1. & Catil. *c.* XXV. n. 3. Igitur *deliberare* non pro *dubitare* accipias; qua notione Minuc. Fel. *c.* XXXV. *Eos autem merito torqueri, nemo* deliberat: ſed pro *ſtatuere*, ut Cicero: *certum eſt deliberatumque*. vide Schulting. ad Senec. III. Controv. XXIII. pag. 259.

EXERCITUM OPPRIMENDAE LIBERTATIS. Ad opprimundam libertatem. vide ad Jugurth. *c.* LXXXVIII.

E CONTEMTO METUENDUM EFFECIT. Venetae omittunt Praepoſitionem; male, uti cenſuit Rivius. vide ad Cat. *c.* V. extr.

MUSSANTES ET RETRACTANTES VERBIS. *Muſſare* verbum a Varrone VI. de L. L. in Poeticorum cenſum relatum eſt. ipſe a Graeco *μῦ* deducit. ibi vide Scaligerum. Habes apud Terent. Adelph. A. II. Sc. I. *v.* 53. Virg. XI. Aen. *v.* 69. alibi; Stat. III. Theb. Arg. *v.* 10. & ipſo Libro *v.* 93. ubi Scholia priſca: *Non enim audent dolorem ſuum confiteri metu Tyranni*. Sed neque poetarum tantum eſt. Livius XXXIII. *c.* XXXI. *Soli Aetoli id decretum clam* muſſantes *carpebant*. Plin. III. epiſt. XI. muſſantibus *magnis quibuſdam & locupletibus amicis*. item VII. epiſt. I. Sulpic. Sev. I. Hiſt. S. *c.* XLIII. *Enimvero miseri trepidantes* muſſare, *& tamen quid Helias facturus eſſet exſpectare*. Claud. Mamerc. II. *c.* X. *Qui vel in magnos viros obloquia, vel de rebus ſummis deliramenta cum compotatoribus ſuis* muſſitant, *aut palam loquantur, aut taceant*. adde Auct. Queroli Act. III. Sc. II. Dein RETRACTANTES Schulting. in Quinctil. Declam. I. *c.* VI. corrigit in *Rem tractantes*. Sed quando notionem τῷ *dubitare* in his verbis maxime quaerit, nihil aptius, quam Verbum *retractare*, quod poſitum eſt pro *retrahere ſeſe, revocare*, ut dixit Caecina Cic. VI. ep. VII. n. 5. Virg. XII. Aen. *v.* 889. *Quae nunc deinde mora eſt? aut quid jam, Turne,* retractas? Livius VI. *Juniores ad edictum ſine* retractatione *convenerant*. & ſic Cic. XIV. Phil. *c.* XIV. VERBIS eſt propter verba, h. e. augurum reſponſa, & vatum carmina h. e. libros Sibyllinos. ea latinitate Noſter Cat. *c.* XXIII. n. 3. & alibi ſaepe uſus eſt. Hos libros Cicero II. de Nat. D. *c.* III. *vaticinationes*, de Haruſp. Reſp. *cap.* IX. cum Valer. Maxim. I. *cap.* I. *vatum libros* vocat. Ita nimirum impeditus locus videtur intelligendus.

PACEM — DEFENDITIS. *Defendere* pro *tueri*, ut Cicero *ſalutem defendere*. Noſter *defendere jura, munia*, alia.

4. Ex

defenditis: neque intelligitis, mollitia decretorum vobis dignitatem, illi
metum detrahi. Atque id jure; quoniam ex rapinis conſulatum, ob ſedi- 4
tionem provinciam cum exercitu adeptus eſt. Quid ille ob benefacta ce-
piſſet, cujus ſceleribus tanta praemia tribuiſtis? At ſcilicet, ii, qui, ad 5
poſtremum uſque, legatos, pacem, concordiam, & alia hujuſcemodi de-
creverunt, gratiam ab eo peperiſſe. Imo deſpecti & indigni rep. habiti,
praedae loco aeſtumantur: quippe metu pacem repetentes, quo habitam
amiſerant. Equidem a principio, cum Etruriam conjurare, proſcriptos 6
accerſiri, largitionibus rempubl. lacerari videbam, maturandum putabam
& Catuli conſilia, cum paucis ſecutus ſum. Caeterum illi, qui gentis Ae-
miliae benefacta extollebant, & ignoſcendo populi Romani magnitudinem
auxiſſe, nuſquam etiam tum Lepidum progreſſum ajebant: cum privata
arma opprimundae libertatis cepiſſet, ſibi quiſque opes aut patrocinia quae-
rendo, conſilium publicum corruperunt. Attamen erat Lepidus latro 7
cum calonibus & paucis ſicariis; quorum nemo diurna mercede vitam
mutaverit: nunc eſt pro conſule cum imperio, non emto, ſed dato a vobis;
cum

4. EX RAPINIS. Forte pro *per rapinas*, ut Cat. *c.*XII. Sic nempe Jug. *c.*IV. *furtim & per latrocinia ad honores & imperia nituntur.*

5. GRATIAM AB EO PEPERERE. Venetae: *gratiam habeo peperiſſe;* in quo nihil vitioſum, praeter *habeo*, pro ab *eo*. Nam *ſcilicet peperiſſe* per proprietatem dicitur, pro *ſcire licet peperiſſe*. Sic Noſter Jug. *c.*CXIII. nu. 3. *quae* ſcilicet *tacente ipſo, occulta pectoris* pateſeciſſe. ubi plura. *peperiſſe* defendit Gronovius, & Gryphius etiam expreſſit.

PRAEDAE LOCO AESTUMANTUR. I.e. pro praeda habentur. Jul. Obſequens *c.* LXIII. *Incendium* prodigii loco *habebant*. Noſter Jug. *cap.* XIV. *vos* in *adfinium* locum *ducerem*.

6. CETERUM ILLI. *Ceterum* pro *Sed* poſuit, ut alibi ſaepe: quod ideo monendum, ut videas quam temere haec a ſuperioribus ſeparaverit I. Waſſe.

POPULI R. MAGNITUDINEM AUXISSE. Sic edd. vett. & intelligendum ex verbo *extollebant*, praedicabant, dicebant aut ſimile. ut Cat. *cap.* XXXVI. n. 3. LI. n. 9. LII. n. 9. *Auxiſſe* dixit per Enallagen pro *auctam eſſe*: uti Cato apud Gell. XVIII. *c.*XII. *eo res eorum* auxit. Saepe Noſter *vertit*, *convertit*, item *mutabant*, pro mutabantur. vide ad Jug. *c.* LXXXV. nu. 9. EXCURSU VI.

NUSQUAM E. T. L. PROGRESSUM VIDEBANT. Nihil contra remp. & ſalutem bonorum auſus eſſe videbatur. Sic quidem *videbant* interpretari poteris, quod pro *ſentire* ſaepe dicitur: ut apud Cic. Lael. *cap.* XI. Sed in vetuſtis edd. eſt *ajebant*, quod revocavi, eo, quod modo dixerat *videbam*.

CUM PRIVATA ARMA cet. *Privata* arma vocat, quae Lepidus privato conſilio, nullo SCto, nec populi juſſu ceperat. Cat. *c.*XXIX. n. 1. *opprimundae libertatis* repetitum videtur ex num. 3. *corrumpere* conſilium, ut opportunitates, alia, Catilin. *cap.* XLIII. extr. de re aeque eleganter Cato Cat. *c.* LII. num. 23. *Neque mirum ubi vos ſeparatim ſibi quiſque conſilium capitis — eo fit, ut impetus fiat in vacuam rempublicam.*

7. AT TUM ERAT LEPIDUS LATRO. Edd. vett. *Attamen erat L. l.* & vereor, ne propter ſequens *Nunc* ſcioli mutaverint: quia eadem fere nota in MSS. *tum* & *tamen* ſcribuntur. & cum Jug. *cap.* IV. num. 7. conſidero, non vereor amplius, ſed vett. edd. adſentior. ita Jug. *cap.* LXXIII. num. 4. *imperatori nobilitas, quae* antea *decori, invidiae eſſe*. ubi MS. *modo invidiae eſſe*. *Latro* dicitur, qui nullo publico conſilio, & contra patriam arma ſumſit, Cat. *c.* LIX. num. 5.

NEMO NON DIURNA MERCEDE V. M. Vett. edd. Venetae, quae omnibus novitiis in his Orationibus ſaniores ſunt, ut & aliae: *nemo diurna mercede vitam mutaverit*: & haec eſt manus Salluſtii, notans, eorum neminem pro diurna mercede, vitam ſumturum. h. e. iis diurnam mercedem ipſa vita cariorem eſſe, quod poſtremis hominum & perditiſſimis proprium eſt. Sic Jug. *c.*XXXVIII. extr. quae *gravia quamquam & flagitii plena, tamen quia* mortis metu mutabant, *ſicuti regi libuerat, pax convenit.* ubi vide plura.

PROCONSUL CUM IMPERIO. Venetae priores:

Iiiii 3 *pro*

cum legatis adhuc jure parentibus : & ad eum concurrere homines om-
nium ordinum corruptiſſumi ; flagrantes inopia & cupidinibus, ſcelerum
conſcientia exagitati ; quibus quies in ſeditionibus, in pace turbae ſunt :
hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt ; Saturnini olim, poſt
8 Sulpicii, dein Marii Damaſippique, nunc Lepidi ſatellites. Praeterea E-
truria, atque omnes reliquiae belli arrectae : Hiſpaniae armis ſollicitae :
Mithridates in latere vectigalium noſtrorum, quibus adhuc ſuſtentamur,
diem bello circumſpicit : quin, praeter idoneum ducem, nihil abeſt ad
9 ſubvertundum imperium. Quod ego vos oro atque obſecro P. C. ut ani-
madvortatis ; neu patiamini licentiam ſcelerum, quaſi rabiem, ad integros
contactu procedere. Nam, ubi malos praemia ſequuntur, haud facile
10 quiſquam gratuito bonus eſt. An exſpectatis dum, exercitu rurſus ad-
moto, ferro atque flamma urbem invadit? quod multo propius eſt ab eo,
quo

pro conſule, quod non erat ſpernendum. vide ad Cat. *c.* XIX. nu. 1. Mox mallem: *ad hoc cum legatis*, ex conſuetudine Salluſtii.

QUIES IN SEDITIONIBUS cet. Cat. *c.* XXXVII. *Turba atque ſeditionibus ſine cura aluntur.*

BELLUM EX BELLO SERUNT. Suſcitant, Livius XL. *c.* XLVIII. *indies majora certamina* ſerebat. Id. XXI. n. 10. *Viam ad id unam cernentem, ſi* ex bellis bella ſerendo *ſuccinctus armis legionibusque vivat.* Lamprid. Severo *c.* I. *atque iſta res civilia bella* ſeverat. Noſter IV. Hiſt. Epiſt. Mithrid. nu. 20. *audendo & fallendo, & bella ex bellis* ſerendo *magni facti.*

8. RELIQUIAE BELLI ARRECTAE. Sueton. Caeſar. *c.* XXXV. *Dehinc Scipionem ac Jubam* reliquias *partium in Africa refoventes, devicit.* *Arrigi* dicuntur, qui audent contra niti & in bellum exſurgunt. dixi ad Catilin. *cap.* XXXIX. num. 3.

HISPANIAE ARMIS SOLLICITATAE. Ciacconius in duobus ſcriptis *ſollicitae* invenit ; & ſic quatuor Venetae. Qui recordabitur, quod Salluſtius *habere*, pro habitare ; *excire*, pro excitare ; *ſuſpicere*, pro ſuſpectare dixerit, non facile antiquiorem lectionem repudiabit.

IN LATERE VECTIGALIUM. In propinquo & loco opportuno, ut latus militis apertum. Jug. *c.* XIV. *Dum Carthaginenſes incolumes fuere, jure, omnia ſaeva patiebamur ; hoſtes* ab latere, *vos amici procul, ſpes omnis in armis erat.* Tibullus I. eleg. IV. *v.* 45. *Si volet arma, levi tentabis ludere dextra : Saepe dabis* nudum, *vincat ut ille*, latus. Juſtin. XXIX. *c.* IV. *Nec non & Illyriorum rex* lateri *ejus haerens, adſiduis precibus promiſſa exigebat.* Hinc proximi dicuntur *ab latere*, Liv. XXXV. *c.* IV. Sed Noſter alibi *in faucibus, ſupra caput.* vide ad Cat. *c.* LII. nu. 35.

9. QUASI RABIEM, AD INTEGROS CONTACTU. Venetae priores *contractu* ; poſterioribus haec vox deeſt. Tacit. II. Hiſt. *c.* LX. *Simul ceterae legiones* contactu, *& adverſus Germanicos milites invidia bellum meditabantur.* lege plura ad Cat. *c.* X. nu. 6. Carrio conjecit *quaſi tabem* ; cur non & *labem?* quam apte *rabies*, vide ad Orat. Lepid. nu. 19. Livius XXI. *c.* XLVIII. *Scipio caedem eam ſignum defectionis omnium Gallorum eſſe ratus*, contactoſque eo ſcelere, *velut injecta* rabie, *ad arma ituros.* Opportune Caeſar III. Gall. *cap.* X. *Multa ad id bellum incitabant ; inprimis ne hac parte neglecta, reliquae nationes* idem *ſibi* licere *arbitrarentur.*

HAUD FACILE QUISQUAM GRATUITO BONUS EST. *Gratuito* eſt ſine praemio, ut Cat. *c.* XVI. nu. 3. gratuito *potius malus atque crudelis erat.* ubi vide. Sic infra III. Hiſt. Or. Macri : *meliuſque habent* mercede *delinquere, quam* gratis *recte facere*. adde in eam ſententiam Cic. II. Offic. *c.* VIII. & III. *c.* XVII. & confer Jug. *cap.* XXXI. extr.

10. EXERCITU RURSUS ADMOTO. Uti nempe Marius admovet urbi & nobiliſſimum quemque ferro aut fuga extinxit. memoraverat enim milites Saturnini olim & Sulpicii, poſt Marii Damaſippique ſatellites. Sed admovebat jam tum exercitum urbi. vide Orat. extr.

QUOD MULTO PROPIUS EST AB EO, QUO AGITAT cet. Hunc locum juxta cum ignariſſimis ſeſe intelligere fatetur Douza ; & I. Waſſe eum pro adeo corrupto habet, ut addiderit : qui hunc locum abſque meliorum Codd. ope in integrum reſtituere ſperat, ille *ἐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως βούλησιν ἐλπίζει*. Sed ita nobis omnia noſtra eveniant, ut apertum & elegantem ſenſum

ex

quo agitat, ſtatu, quam ex pace & concordia ad arma civilia: quae ille ad-
vorſum divina & humana omnia cepit, non pro ſua, aut quorum ſimulat
injuria, ſed legum ac libertatis ſubvertundae. Angitur enim, ac laceratur 11
animi cupidine & noxarum metu, expers conſilii, inquies; haec atque illa
tentans, metuit otium, odit bellum, luxu atque licentia carendum videt,
atque interim abutitur veſtra ſocordia. Neque mihi ſatis conſilii, metum, 12
an ignaviam, an dementiam eam adpellem: qui videamini intenta mala,
quaſi

ex his eruimus, utique locum in integrum reſtitutum non ſperamus, ſed in manibus tenemus. Hoc vult: *quod* (ut exercitus urbi admoveatur) *minus abeſt ab eo, in quo nunc Lepidus eſt, ſtatu, quam a pace & concordia abſunt civilia arma*. h. e. facilius multo ad hoc conſilium labi poteſt, ut urbem invadat, cum exercitus illi ſit in manu; quam facile videbatur, a concordia & pace (quae erat in rep. antequam Lepidus arma caperet) ad bella civilia deſciſcere. Eſt concluſio a majore ad minus. Cum tam facile pro pace bellum & civile quidem ſumſerit Lepidus; facilius nunc, cum exercitum habeat opptimundae libertatis, urbem occupabit. minus enim haec diſtant a ſe invicem, quam illa. *Prope eſſe ab re*, loco propinquum eſſe rei, non multum diſtare Plinius XIV. *cap.* IV. *Tam* prope ab *origine rerum* ſumus. Tacit. II. Hiſt. *c.* LXXVI. a *contumelia*, *quam* a *laude* propius fuerit, *poſt Vitellium eligi*. Saepe ita Cicero. vide Manut. ad I. Attic. epiſt. I. Illud vero, quod mox dicat *ex* pace, *ad* arma, imperitos tantum offendere poteſt; cum *prope* eſt *ad* arma aeque recte dicatur, ut *prope ante*, *prope ab*; diverſitatem autem hujuſmodi Noſtrum ſemper amplecti, iterum monere piget, & vidimus eamdem num. 4. Poſtremo & alteri membro aliud Verbum ſenſu addere licuiſſet: e. g. *vertit*, ut ſupra: in *miſerationem* ex *ira vertunt*; aut *venit*, ut Jug. *cap.* XIII. *ut* ex *maxuma invidia* in *gratiam nobilitatis veniret*; aut *proceſſit*, *cecidit*, ut Jug. *cap.* LXII. *quam gravis caſus* in *ſervitium* ex *regno foret*. nam & eadem figura Criſpum uti, diximus num. 6. Verum prior noſtra interpretatio optime habet, & haec tantum addidimus, ut appareret, alia etiam via procedere potuiſſe interpretes ad veram loci ſententiam. Seneca Epiſt. XCII. *minus enim intervalli a beato ad beatiſſimum reſtat, quam a miſero ad beatum*.

AUT QUORUM SIMULAT INJURIA. H. e. *aut eorum* pro *quorum* injuria ſumſiſſe ſimulat. Livius XXV. *cap.* XXXII. *ibi Cn. Scipio*, cum quibus *ante dictum eſt*, *copiis ſubſtitit*. Dictys II. *c.* XVI. *circumventus*, a quibus *minime decerat*. adde notata ad Cicer. V. epiſt. I. num. 3.

11. ANGITUR ENIM AC LACERATUR. *Angitur* eſt in vett. edd. & recentiorum optimis, quod aliae in *agitur* mutarunt. vide ad Cat. *cap.* V. num. 7. Livius I. *cap.* XLVI. Angebatur *ferox Tullia*, *nihil materiae in viro neque ad cupiditatem*, *neque ad audaciam eſſe*. Id. XXIX. *cap.* I. *Sed parentes cognatoſque ea* cura angebat. Cic. III. ad Qu. Fr. angit *me illa* cura. Stat. III. Theb. *v.* 19. *vario ſic turbidus* aeſtu Angitur, *ac ſeſe culpat ſuper omnia*. ubi bene Barthius inter alia Tertulliani de Anima *cap.* XLVIII. *anginam mentis* & Fulgentii *anginam moerorum* advocat. *Lacerat* etiam adpoſite de animo in diverſa, quae mox audis, rapto. vide Jug. *cap.* XXV. num. 6. Virgilius in Culice *v.* 59. *curis*, *Quae* lacerant *avidas inimico pectore mentes*.

12. NEQUE MIHI SATIS CONSILII cet. Ea forma, qua ſupra n. 3. *qui pejor*, *an ignavior ſit*, *deliberari non poteſt*. Jug. *c.* XCIV. extr. *multi dubitavere*, *fortior*, *an felicior eſſet* cet.

INTENTA MALA, QUASI FULMEN, OPTARE cet. Ut in fulmine evenire ſolet, ubi homines optant, ne ſeſe attingat: ſive *quaſi fulmen foret*, quod prohiberi non poſſet. nam ridicule I. Waſſe etiam *τὸ prohibere* huic ſimilitudini ita aptare nititur, quaſi quis *fuga*, aut *tecto* iſtud prohibere poſſet. Sed Noſter ſimilitudines per ſe ponit, & ad partem tantum hypotheſeos referre ſolet: quod illuſtri exemplo vidimus in loco vexatiſſimo Cat. *c.* LIII. n. 5. *ac*, ſicuti effeta parentum, *multis tempeſtatibus haud ſane quiſquam Romae virtute magnus fuit*. Inepte ibi laborares, ut *magnus* cum ſimilitudine conciliares, quaſi effetae *parvos* producerent. Locum autem imaginem habere in Demoſthenis III. Philipp. pag. 48. ubi hos homines comparat cum iis, qui grandinem ſpectant optantque pro ſe quiſque ne in ſuos agros decidat, non autem prohibent: id dudum obſervavit Gruterus ad Liv. I. *cap.* XXXVIII. Ceterum propter vim ſimilitudinis dixit *attingat*, ſicut alibi inter duo Nomina poſteriori ſaepe Genus, Caſum, Numerum adſimilare ſolet. vide ad Jug. *c.* XVIII. num. 11.

13. IN

Digitized by Google

quaſi fulmen, optare, ſe quisque ne attingat; ſed prohibere, ne conari
13 quidem. Et quaeſo conſiderate, quam converſa rerum natura ſit. Antea
malum publicum occulte, auxilia palam inſtruebantur, & eo boni malos
facile anteibant: nunc pax, concordia diſturbantur palam; defenduntur
14 occulte. Quibus illa placent, in armis ſunt: vos in metu. Quid exſpecta-
tis? niſi forte pudet, aut piget recte facere. An Lepidi mandata animos
movent? qui placere ait, ſua cuique reddi; & aliena tenet: belli jura reſcin-
di; cum ipſe armis cogat: civitatem confirmari, quibus ademtam negat:
concordiae gratia plebei tribuniciam poteſtatem reſtitui, ex qua omnes di-
15 ſcordiae accenſae. Peſſume omnium atque impudentiſſume, tibine egeſtas
civium, & luctus curae ſunt, cui nihil eſt domi, niſi armis partum, aut per
injuriam? alterum conſulatum petis, quaſi primum reddideris: bello con-
cordiam quaeris, quo parta diſturbatur: noſtri proditor, iſtis infidus, hoſtis
omnium bonorum. Ut te neque hominum, neque deorum, pudet, quos
16 per fidem, aut perjurio violaſti! Qui, quando talis es, maneas in ſententia,
& retineas arma, te hortor: neu prolatandis ſeditionibus inquies ipſe, nos in
ſolici-

13. In armis sunt; vos in metu. Utrumque recte *in armis eſſe*, *in metu eſſe*, quod docent notata ad Cat. *c.*xxxvii. num. 6. Lentulus Cic. xii. epiſt. xiv. num. 3. *cujus rei tanto in timore fui*. ipſe Tullius xiii. ep. xix. num. 2. *etſi eramus magna in ſpe*. xiv. ep. iii. nu. 4. *quamdiu vos* eritis in ſpe, *non deficiam*.

14. Mandata Lepidi. Forte legatos miſerat Lepidus, quibus *mandata* dederat ad S. P. Q. R. de ſuo conſilio, quod hic exponitur. Sic habes vocem Cat. *c.* xxii. extr.

Civitatem confirmari, qui ademtam negat. Ex Codice Puteani produxit Putſchius: *quibus ademtam negat;* & ſic eſt in Venetis primis, illis itaque civitatem confirmabit, quibus ademtam eſſe negat: h. e. confirmabuntur in ſtatu ſuo libertatis imminutae.

Plebei tribuniciam pot. restitui. *Plebei* non eſt in vetuſtis noſtris Codd. Priſcianus tamen vi. pag. 704. agnoſcit: *plebei tribunitiam poteſtatem*. & videtur pro Genitivo habuiſſe, cum tamen Dativus eſſe poſſit. vide ad Cat. *cap.* xxxvii. num. 1. quod multae ex tribunicia poteſtate ſint accenſae diſcordiae, legas licet ibid. *cap.* xxxviii. & apud Flor. iii. *cap.* xiii. & xiv.

15. Quasi primum reddideris. *Reddere conſulatum* idem fere eſt, quod abdicare ſe conſulatu; ſed ita, ut ſimul notetur, reip. traditum eſſe & libertatem habere alii conferendi. Sed Lepidus erat pro Conſule cum imperio, & omnia ſuo arbitrio agebat, quaſi ſummum penes ſe eſſet imperium, Conſulumque auctoritas parum contra ſe valeret. igitur non *reddiderat*. Sueton. Aug. *cap.* xxviii. *de reddenda rep. bis cogitavit: primo poſt oppreſſum ſtatim Antonium, memor objectum ab eo ſibi ſaepius, quaſi per ipſum ſtaret, ne* redderetur. Sic *reddere vitam, ſpiritum, animam, diem*, de quibus Gronov. ad Senec. Oedip. *v.* 271. Cicero: *illi, quibus* imperium *ita datum eſt, ut* redderent.

Nostri proditor, istis invidus. *Noſtri*, uti Jug. *c.* xiv. *An quiſquam* noſtri *miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit; Noſtri* autem intellige *Senatus;* & *iſtis*, *plebi*. quare & ex Puteani Cod. *infidus* reſcripſi, cum *invidus* nullo modo locum tenere poſſet.

Quos perfidia, aut perjurio violasti. Ciacconius ex libris vetuſtis; *quos* per fidem, *aut perjurio*. adprobat Perizonius ad Sanct. i. *c.* xviii. princ. atque ex fide Cod. Vaticani Gruterus ad Liv. i. *c.* ix. pag. 23. & ſic Jug. *cap.* vii. *neque* per vim, *neque* inſidiis *opprimi*. *per fidem* violare, eſt fide data decipere & violare: idque ad homines, ut alterum ad deos eleganter retulit. Seneca de Provid. *cap.* iii. *multa millia civium Romanorum uno loco poſt fidem, imo* per fidem *trucidata*. plura Gruterus l. c. & quae Daviſius ad Caeſar. i. Gall. *cap.* xlvi. & viii. *cap.* xlviii. produxit, itidem Gruterus praecepit.

16. Perge, qua coepisti. MSS. duo apud Ciacconium: *perge, qua coeptas:* & ſic edd. Venetae. Plin. vii. epiſt. viii. *Perge*, ut coepiſti, *virumque optimum quam familiariſſime dilige*. Id. ix. epiſt. xiv. *pergamus modo itinere inſtituto*. Ovid. Triſt. i. eleg. viii. *v.* 66. *quo bene* coepiſti, *ſic pede ſemper eas*. Attamen *coeptas* non damno, quo Terentius, Cicero, Tacitus ſunt uſi.

ſolicitudine attineas. Neque te provinciae, neque leges, neque dii pena-
tes civem patiuntur. Perge, qua coepiſti, ut quam maturrume merita in-
venias. Vos autem, P. C. quouſque cunctando remp. intutam patiemini, 17
& verbis arma tentabitis? Delectus advorſum vos habiti: pecuniae publi-
ce & privatim extortae; praeſidia deducta atque impoſita; ex lubidine
leges imperantur; cum interim vos legatos & decreta paratis. Et quanto,
mehercule, avidius pacem petieritis, tanto bellum acrius erit; cum in-
telliget, ſe metu magis, quam aequo & bono ſuſtentatum. Nam qui tur- 18
bas & caedem civium odiſſe ait, & ob id, armato Lepido, vos inermes
retinet: quae victis toleranda ſunt, ea, cum facere poſſitis, patiamini po-
tius cenſet. Ita illi a vobis pacem, vobis ab illo bellum ſuadet. Haec ſi 19
placent; ſi tanta torpedo animos oppreſſit, ut obliti ſcelerum Cinnae, cu-
jus in urbem reditu, decus ordinis hujus interiit, nihilominus vos, atque
conjuges, & liberos, Lepido permiſſuri ſitis; quid opus decretis? quid au-
xilio Catuli? quin is & alii boni remp. fruſtra curant. Agite, uti lubet; pa- 20
rate vobis Cethegi, atque alia proditorum patrocinia, qui rapinas & incen-
dia inſtaurare cupiunt, & rurſus adverſum deos penates manus armare.
Sin libertas & vera magis placent: decernite digna nomine, & augete inge-
nium

QUAM MATURRUME. Venetae *maturiſſume*. utrumque idoneis auctoribus ſuffultum eſt. Ex iis tamen ſupra *attineas* pro *retineas* revocavimus, de quo ad Jug. *c.* CVIII. extr. *maturrume* vero infra dixit: idque pro Salluſtiano facile habebo.

17. REMP. INTUTAM PATIEMINI. H. e. non tuemini. Tacit. XIV. Ann. *c.* XXXIII. *quod ubertimum ſpoliant & defendentibus* intutum. isque ita ſaepe.

PRAESIDIA DEDUCTA. Diſtributa. Jug. *c.* XLIV. *Sed neque more militari vigiliae* deducebantur. Frontin. Aquaed. Art. CXVII. *Utraque a familia in aliquot miniſteriorum ſpecies* deducitur. apud Ciceronem, Juſtinum, alios *praeſidia deducere* valet deducere ex urbibus; ſed Noſter addit *impoſita*, ut Jug. *c.* LXI. n. 1. *in iis urbibus, quae ab ſe defecerant*, praeſidia imponit. Poſſes tamen etiam intelligere *deducta eſſe*, quae minus opportuna videbantur, praeſidia, *alia impoſita*. id nos in medio relinquemus.

18. QUI TURBAS ET CAEDES CIV. ODISSE AIT. Placeat ſibi Douza cum ſuo commento *ajunt, retinent, cenſent*, quod ipſi propterea placuit, quod mox ſequitur *ſuadent*: nihil incommodi eſt in recepta lectione, & *qui ait, retinet*, eſt *quicumque ait, cenſet*. ſed quod tandem *ſuadent* ſcripſerit, id omnino, ſi Epiphonema eſt, diverſum eſt a ceteris: praeterea tranſitus a Singulari Numero ad pluralem Noſtro valde amatus, & exempla protulimus ad Catilin. *c.* XXIII. n. 6.

A VOBIS PACEM. Ut vos pacem praeſtetis, ille bellum vobis inferat. Sic Livius & Juſtinus, ut alibi obſervavimus. Supra: *metus a Pompejo*.

19. DECUS ATQUE ORDINES O. INTERIERUNT. Venetae primae, *decus* ordines *hujus interiit*. vides, unde inepta illa vulgata ortum traxerit. nam & Ciacconius, & Carrio atque Manutius libros citant, in quibus legatur: *decus ordinis hujus interiit*, eaque veriſſima lectio. Cinnae reditus *Senatum* potiſſimum adflixit. Sic infra: *contra* ordinis hujus *auctoritatem*. Cato Catil. *c.* LII. *multa verba in* hoc ordine *feci*.

20. CETHEGI, ATQUE ALIA PRODITORUM P. *P. Cethegum* intelligit, cujus meminit Valer. Max. IX. *c.* II. n. I. *proditorum*, an *perditorum* legas, parum quidem referre videtur; prius tamen eſt in omnibus odd.

ET RURSUM ADVERSUM. *Rurſus* habent Venetae; ac prior etiam copulam eleganter omiſit.

LIBERTAS ET BELLA MAGIS PLACENT. Venetae: *libertas & vera magis placent*; atque hoc turpiter deſeruerunt editores. *Vera* i. e. aequa ac juſta, ſive convenientia & quae decent. II. de Rep. Ord. *quae* vera *atque utilia factu*. alibi *vera conſilia, vera exiſtumare*. adde notata ad Catil. *c.* XXXV. n. 3. IV. Hiſt. Ep. Mithrid. n. 3.

AUGETE INGENIUM VIRIS FORTIBUS. *Ingenium* pro *animo* poſuit. Jug. *c.* CII. *quinque delegit*,

21 nium viris fortibus. Adeſt novus exercitus, ad hoc, coloniae veterum militum, nobilitas omnis, duces optumi; fortuna meliores ſequitur: Jam
22 illa, quae collecta ſunt ſocordia noſtra, dilabentur. Quare ita cenſeo: quoniam Lepidus exercitum privato conſilio paratum, cum peſſumis, & hoſtibus reipub. contra hujus ordinis auctoritatem ad urbem ducit; ut Appius Claudius interrex cum Q. Catulo proconſule, & caeteris, quibus imperium eſt, urbi praeſidio ſint: operamque dent, ne quid reſp. detrimenti capiat.

Uti Lepidus, & Catulus, decretis exercitibus maturrume proficiſcerentur. *Cariſius* l. 3.

M. Lepido cum omnibus copiis Italia pulſo, ſegnior neque minus gravis, ſed multiplex cura patres exercebat. *Servius*. *Marius Victorinus in Ciceronem*.

Obviam ire, & commori hoſtibus, *Aruſianus Meſſus*.

Lepidus poenitens conſilii. *Cariſ.* l. III.

Sic vero quaſi formidine attonitus, neque animo; neque auribus aut

lingua

lepit, quorum & fides cognita, & ingenia validiſſuma erant. Sic *ingenium virile & muliebre* dixit; & Jug. *c.* LVII. nu. 3. *Romani pro* ingenio *quiſque pars eminus glande aut lapidibus pugnare.* Fruſtra igitur obtrudunt *imperium*, aut in voce haeſitant.

21. ET ADHOC COLONIAE VET. MIL. *Et* abeſt ab Cod. Ciacconii & Veneta priore, quae ſolum: *ad coloniae vet. mil. Ad hoc* Salluſtius frequentat, vide ad Cat. *c.* XLIV. nu. 6. Sed numquam *&* *ad hoc* jungit. *Coloniae veterum militum* dixit, pro *veteres milites ex coloniis*, nempe Sullanis. Sic Terentius: *O feſtus dies hominis!* Eunuch. A. III. Sc. V. item Auſon. Parent. Epigr. XXIV. Scrinia praefecti *meritus*. *Rationibus inde Praepoſitus Lybicis*. adde ad Cat. *cap.* XLVII. nu. 2. Cic. III. Offic. *c.* VI. *Sic iſta in figura hominis feritas & immanitas belluae a communi tamquam* humanitate corporis *ſegreganda eſt*. pro *corpore humanitatis*.

FORTUNA MELIORES SEQUITUR. Mirare ingenium Salluſtianum, qui, ut decet talem hiſtoriam talesque Orationes, graviſſimas ſententias opportune inculcat. In his enim rebus ſemper aliquae partes fortunae: de illa igitur monendum fuerat inter cetera praeſidia. Lucanus: *Cauſſa jubet melior ſuperos ſperare ſecundos*. Stat. I. Theb. *v.* 661. *Fors aequa* merentes *Reſpicit*. cum nota Barthii.

JAM ILLA, QUAE COLLECTA SUNT, SECORDIA cet. Sic vulgo diſtinguunt; at perperam. Non enim quae reſp. collegerat dilapſura eſſe dicit; ſed potius quas Lepidus opes ſibi per reip. ſecordiam paravit, infirmas fore & nullas, auguratur: h. e. ſine difficultate & nulla opera Lepidus, ignavia noſtra magnificus, vincetur. *Jam* particulae uſus non adeo protritus abſtraxit interpretes. Cicer. II. epiſt. VIII. num. 5. *Quare da te homini, complectetur, mihi crede:* Jam *iidem illi & boni, & mali cives videntur, qui nobis videri ſolent*. ep. XIII. num. 2. Jam *me Pompeii totum eſſe ſcis*. VII. epiſt. XVIII. *An hoc ſignificas, ne chartam quidem tibi ſuppeditare?* Jam *iſta tua culpa eſt, qui verecundiam tecum extuleris, & non hic nobiſcum reliqueris*. Plin. I. epiſt. VI. *Mirum eſt, ut animus agitatione motuque corporis excitetur*. Jam *undique ſilvae & ſolitudo — magna cogitationis incitamenta ſunt*. Denique eamdem vim miſcet, quam habet poſt *Si* Cat. *c.* LII. num. 18. Si *paullulum modo vos languere viderint*, jam *omnes feroces aderunt*. vide notam ad Cat. *c.* XV. num. I.

22. EXERCITUM — PARATUM. Sic Cat. *cap.* XXIX. nu. 3. *exercitum* parare, *bellum gerere*; & XXVII. nu. 3. *ad eam* multitudinem, *quam ad capiunda arma* paraverat.

CUM PESSUMIS. Et peſſumos h. e. perditos homines. I. de Rep. Ord. peſſumus *quiſque aſperrume rectorem patitur*. Jug. *c.* CII. nu. 5. *Neu te optumum cum* peſſumo *omnium Jugurtha miſcendo commaculares*.

CONTRA HUJUS ORDINIS. Venetae primae *contrahit ordinis auctoritatem*: qua ſcilicet edita lectio adumbratur, quam veram eſſe judico.

APPIUS CLAUDIUS INTERREX. De interrege bene Livius I. *c.* XVII.

POENITENS CONSILII. Sic Sueton. Vitell. *c.* XV. Nec *multo poſt poenitens facti*. Recte vero

lingua competere. *Nonius: Competere, rei cujuſque meminiſſe, aut conſtanter valere.*

Prudens omnium, quae ſenatus cenſuerat. *Aruſianus.*

Magnis operibus profectus; oppidum cepit, per L. Catilinam legatum. *Feſtus.*

Domitium proconſulem ex citeriori Hiſpania cum omnibus copiis, quas paraverat, arceſſivit. *Priſc.* l. x. *Arceſſivit, inquit, & laceſſivit.*

Sanctus aliter, & ingenio validus. *Cariſ.* l. I. *aliter pro alias.*

Gens raro egreſſa finis ſuos. *Serv. ad* lib. XI. *Aeneid. Aruſian. Meſſus.*

Niſi cum ira belli deſenuiſſet. *Priſc.* l. x.

Maturaverunt exercitum Dyrrachium cogere. *Aruſianus Meſſus.*

Illo profectus, vicos caſtellaque incendere, & fuga cultorum deſerta igni vaſtare: neque elato, aut ſecuro eſſe animo, metu gentis ad furta belli peridoneae. *Non. Serv. ad* XI. *Aeneid.*

Liberis ejus avunculus erat. *Donatus ad Phormionem Terentii.*

Nihil ob tantam mercedem ſibi abnuituros. *Aruſianus Meſſus.*

Inſanum aliter ſua ſententia, atque aliarum mulierum. *Cariſ.* l. I. *aliter pro alias.*

Recens ſcripſi. *Donat. Phorm.* Act. V. Sc. VIII. *Chariſ.* II.

Solis viis. *Donatus Phorm.* Act. V. Sc. VIII.

Juſſu Metelli cornicines occanuerunt. *Priſcianus* l. x. *Servius* II. *Georg.*

ro a *me poenitet*, iſtud dici poſſe, patere arbitror ex dictis ad Cat. *c.* XLVII. num. 3.

QUASI FORMIDINE ATTONITUS. Seneca II. Nat. Qu. Cap. XXVII. *hoc proprie fragor dicitur, ſubitus & vehemens: quo edito concidunt homines; quidam vero vivi* ſtupent *& in totum* ſibi excidunt, *quos vocamus* attonitos, *quorum mentes ſonus ille coeleſtis loco pepulit.* Ovid. I. Pont. eleg. VI. *v.* 12. *Nam fuit* attonito *mens mihi nulla diu.*

NEQUE AURIBUS AUT LINGUA COMPETERE. Hoc verbum non a Nonio magis, quam ab Schulting. ad Senec. I. Controv. VIII. p. 121. & Perizonio ad Sanct. IV. Min. *c.* IV. Voc. *Iter* abunde illuſtratum eſt. Sed vide & noſtram ſententiam, quae proprietate & analogia nititur. *Competo* eſt a *Cum*, & *peto* h. e. *eo*, a *pede*; notatque adeo *Convenire*, *ſimul ire*, quod noſtrates dicunt *mitgeben.* Itaque recte dicimus *animus*, *auris*, *lingua competit*, quando iſta nobis reſpondent, apta ſunt, conveniunt, *conſtant.* ut Seneca l. c. *Non animus, non lingua conſtant*; Silius I. *v.* 114. Sueton. Aug. *c.* XXXI. *competit aetas*; Liv. XXII. *c.* V. *competit animus.* Sed ſicuti Livius recte etiam dixit: *Romani ne* auribus *quidem atque* oculis *ſatis* conſtare *poterant*: Sic Salluſtius *auribus competere atque lingua*, quod ſtrenue aemulatus eſt Tacitus. Ita nempe *ſtudium flagrat*, & *ſtudio flagro*; *aetas profecta*, *aetate profectus*; *facta claruerunt*, *factis claruit.* vide ad Cat. *c.* XLVII. nu. 2. Hinc patet, Nonium haud peccare, quod expoſuerit: *conſtanter valere*; niſi malueris: *conſtare*, *valere.*

PRUDENS OMNIUM. Gnarus. Sic II. de Rep. Ord. *cap.* VI. *ſed non inſcius neque* imprudens *ſum.* cet. Cic. VI. ep. VI. n. 11. *Sic ego* prudens *& ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* plura ad V. epiſt. VI. n. I. Apulej. Apolog. p. 307. *at tu miſer* prudens *& ſciens delinquis.* Tacit. II. Hiſt. *c.* XXV. *Celſus doli* prudens *repreſſit ſuos.*

EGRESSA FINIS SUOS. Nimirum *egredi* etiam cum quarto Caſu jungitur. Sic Seneca Ep. CIV. *Ut primum* gravitatem *urbis* exceſſi. Horat. I. Sat. V. *v.* 59. quos *numquam* erepſemus. Plin. VI. epiſt. XX. n. 8. *egreſſi* tecta *conſiſtimus.* adde ad Jug. *c.* XXXV. nu. 10.

AD FURTA BELLI PERIDONEAE. Sic vocat Strategemata, & quae furtim, aut occulte in bello aguntur: Virgil. X. Aen. *v.* 734. *haud* furto *melior, ſed fortibus armis.* Curt. IV. *c.* XIII. nu. 4. furto, *non praelio, opus eſſe: intempeſta nocte opprimi poſſe hoſtes.* Silius XVII. *v.* 91. *Adgreditur*, furtum armorum *tutantibus umbris.* ubi plura Interpp. quibus adde Buchner. ad Tacit. Agric. *c.* XXXIV.

Georg. Virg. Diom. l. I. cap. IV.

Nexuit catenae modo. *Priſc.* l. x.

Doctus militiam. *Aruſian. Meſſus.*

Neque ſe recipere, aut inſtruere praelio quivere. *Priſc.* lib. x.

Equi ſine rectore exterriti, aut ſaucii conſternantur. *Idem* l. IV.

Occupatusque collis editiſſumus apud Hilerdam & cum multa opera circumdata. *Priſcianus* l. v.

At inde nulla munitionis, aut requie mora, proceſſit ad oppidum. *Priſcianus* l. XVIII. *requie pro requies.*

Agreſte. *Cariſ.* l. I.

Ardebat omnis Hiſpania citerior. *M. Fabius Victor. de invent. Cic.* l. I.

* & pondere validam urbem multos dies reſtantem pugnando vicit. *Non.*

Itaque Sertorius, levi praeſidio relicto in Mauritania, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo, furtivaque celeritate vitare praelium in tranſgreſſu conatu eſt. *Gellius* l. x. cap. XXVI. *Non. Marcel.*

Transgreſſos omnes, recipit mons Ballera, praeceptus a Luſitanis. *Idem ibidem.*

Earum aliae paullulum progreſſae, nimio ſimul & incerto onere, cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur. *Idem.*

Locum editiorem, quam victoribus decebat, capit. *Serv.* VIII. *Aeneidos, Aruſian. Meſſus.*

Et mox Fufidius adveniens cum legionibus, poſtquam tantas aſperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hoſti quam ſuis opportuniora videt. *Nonius.*

Cum Sertorius neque erumperet, tam levi copia, navibus fugam maturabat. *Serv. Fuld. Meſſus.*

Itine-

CORNICINES OCCANUERUNT. Alio loco diximus, praeterita ſaepe de tempore Praeſenti nihil, praeter terminationem, immutare, idque dudum notavit Joſ. Scaliger ad Varron. I. R. R. extr. p. 214. adde Voſſ. IV. de Analog. Sic *adquaeſiſſe*, *conquaerere*, *diſquaerere*, *requaerere*, *exquaerere* ex MSS. adnotant viri docti. vide Salmaſ. & Ducker. ad Flor. I. *c.* VII. num. 2. & ad hanc formam *occadere* & plura talia in veteribus libris reperiuntur, qualia ad Cat. & Jug. adnotavimus.

ARDEBAT OMNIS HISPANIA. *Bello*. Cic. IV. epiſt. I. n. 8. *orbem terrarum*, *imperiis diſtributis*, ardere *bello*. pro vehementer commoveri Caeſar. V. Gall. *c.* XXIX. Ardere *Galliam tot contumeliis acceptis ſub populi R. imperium redactam*. Dictys I. *c.* XVI. Ardebat *ſtudio belli omnis Graecia*. adde III. Hiſt. Or. Macri nu. 12.

URBEM — RESTANTEM PUGNANDO VICIT. *Reſtantem*, pro *reſiſtentem*. Livius VI. *c.* XXX. *dum iniquo loco ſola virtute militum* reſtantes *caeduntur caeduntque*. alibi. *pugnando vicit* illuſtratum ad Cat. *c.* VII. extr.

FURTIVAQUE CELERITATE. Codd. Gellii habent: *furtim aut celeritate*: non ita bene. Sed ex conſueta Particularum *aut* & *atque* confuſione legas: *furtim atque celeritate*.

TRANSGRESSOS OMNIS. Reprehenſum nempe in Salluſtio quod *tranſgreſſos* dixerit, qui transfretaſſent, & ſupra *tranſgreſſum* transfretationem. Sed quis non ea nota dignus? Sueton. Caeſar. *c.* XXXV. *Hinc, urbe repetita, in Macedoniam* tranſgreſſus *Pompejum — fudit*. Tacit. Agric. *c.* XVIII. *Hunc Britanniae ſtatum media jam aeſtate* transgreſſus *Agricola invenit*. Livius XLII. *c.* I. *in Corſicam* tranſgreſſus. Sic Terentius cum aliis *ingredi mare*; Virgilius *curſum navium*; & Ennius *naves ambulare* dixit. adde Cat. *c.* LIX. num. 5.

PRAECEPTUS A LUSITANIS. Ante occupatus, quod bene adſtruit Giſanius ad Lucret. pag. 398.

FUGAM MATURABAT. Tacit. VI. Ann. *cap.* XXXV.

Itineris eorum Metellus per litteras gnarus. *Aruſianus*.

Itaque Servilius aegrotum Tarenti collegam prior transgreſſus, iter vortit ad Coryceum urbem inclutam: paſtusque nemore, in quo crocum gignitur. *Priſc. Non.*

Ad Olympum atque Phaſelida. *Priſc.*

Apud Corycum. *Idem*.

Apud Lethe oppidum, cui nomen oblivionis condiderant. *Idem Serv. ad* I. *Aeneidos*.

Repulſus a Lethe oppido. *Idem Priſc.*

Apud Mutinam. *Idem*.

Apud Praeneſte locatus. *Idem*.

Medio diei. *Meſſus*.

Quietam a bellis civitatem. *Idem*.

Militiae peritus. *Idem*.

Sertorius portis turbam morantibus, & nullo, ut in terrore ſolet, generis aut imperii diſcrimine, per calonum corpora, ad medium quaſi deinſuper adſtantium manibus in murum attollitur. *Non. Serv.*

Neque detruſus aliquotiens terretur. *Priſc.* l. XV.

Dubitavit acie pars. *Idem*.

Quos inter maxume. *Cariſ.*

Rumore primo. *Cariſ.*

Idem fecere Octavius & Q. Caepio ſine gravi cujusquam exſpectatione, neque ſane ambiti publice. *Serv. ad* IV. *Aeneid. Ambire ſignificat & rogare. Salluſtius in Jugurtha: Quos ego audio ambire, fatigare vos ſingulos. Dicebatur & ambio illum, pro rogo. Salluſtius in* I. Idem fecere &c.

Cum arae & alia diis ſacrata, ſupplicium ſanguine faedarentur. *Idem.*

Poſtremo ipſos colonos per miſerias & incerta humani generis orare.

—— —— —— per everſae genitor fumantia Trojae
Exſcidia obteſtor.

Ea paucis quibus peritia & verum ingenium eſt, abnuentibus. *Idem.*

Perpenna tam paucis profectus, vera eſt aeſtimanda. *Idem ad* XII. *Aeneid. v.* 694.

XXXV. *His adſumtis in longinqua & contermina Scythiae* fugam maturavit. Sic *caedem, incendia maturare*.

CUI NOMEN O. CONDIDERANT. Ciacconius leg:re & : *indiderant*. & haec quidem confunduntur etiam Cat. *c.* LXI. n.3. ipſe tamen nihil muto.

DUBITAVIT ACIE PARS. Salluſtium *acie* pro aciei, aliaque cum aliis dixiſſe, ad Jug. notavimus. *Dubitare* autem non tantum de animo dicunt, ſed etiam de inanimis & quocumque incerto & ambiguo ſtatu. Seneca: *incerta* dubitat *unda, cui cedat malo*. Idem: *Troja* dubia, *quo caderet*, vide Gronov. ad Epiſt. CXIV. pag. 566. & ad Troad. *verſ.* 203.

QUOS INTER MAXUME. Ἀναστροφὴν vocat Suetonius apud Chariſ. II. pag. 211. & ſic ipſe Cicero aliique locuti. vide ad Cat. *cap.* XXXVII. num.4.

NEQUE AMBITI PUBLICE. H. e. neque valde rogati, Servius. male edd. habent *publici*.

TAM PAUCIS PROFECTUS. Maſvicii editio habet: *tam paucis proſpectis. ſi vera placent* habes in Orat. Philippi nu. 20. ubi vide.

FRAGMENTA
LIB. II.
HISTORIARUM.

SArdinia in Africo mari facie veſtigii humani, in orientem, quam in occidentem latior prominet. *Gellius* lib.XIII. cap.XVIII. *Non. Faciem totius corporis formam, πρόσωπον, id eſt, os, poſuit antiquitas prudens: ut ab aſpectu ſpecies, & a fingendo figura, ita a factura corporis facies. Salluſt.* l. II. Sardinia &c. *Iſidorus.*

Inde Ichnuſa appellata. *Solinus.*

Dubium an inſula ſit, quod Euri atque Auſtri ſuperjactis fluctibus circumlavit. *Nonius, lavit pro lavat.*

Nam Sullam conſulem de reditu ejus legem ferentem ex compoſito trib. pl. C. Herennius prohibuerat. *Notat Gell.* l. x. cap.xx. *Salluſtium proprietatis in verbis retinentiſſimum conſuetudini conceſſiſſe, & privilegium, quod de Cn. Pompeii Magni patris reditu ferebatur, legem appellaſſe.*

Nam procul, & diverſis ex regionibus. *Cariſius, Aſper,* procul, *inquit, eſt e loco.*

Obviam fuere. *Chariſius ibidem. Aſper, ait, vetuſte* obviam fuere, *adverbio quam nomine uti maluit.*

Urbe, patriaque extorres. *Meſſus.*

Genus militum ſuetum a pueritia latrociniis. *Idem.*

Inter laeva moenium, & dextrum flumen Turiam, quod Valentiam parvo intervallo praeterfluit. *Priſc.* l.v. & VI. *Turiam dixit, qui accuſativus generis maſculini eſt, non neutri.*

In fiducia, quam argumentis, purgatiores dimittuntur. *Donatus Phorm.* Act. I. Sc. III. & *Hecyr.* Act. IV. Sc. IV. *Nonius. Fiducia eſt audacia. Servius.*

Antequam regreſſus Sertorius inſtrueret pugnae ſuos. *Aruſianus.*

Ipſe

FRAGM. HIST. II. IN AFRICO MARI. *Africum mare*, uti infra IV. Hiſt. *Galliae mulieres*. Ennius: *terra Africa*. Livius XXI. *cap.* II. *Ita ſe* Africo bello, *quod ſuis ſub recentem Romanam pacem, per quinque annos geſſit.*

INTER LAEVA MOENIUM. H. e. inter laeva moenia, ſive ut moenia eſſent a ſiniſtra. Sic Cat. *c.* LIX. num.2. *inter* ſiniſtros *montes*, & ab dextera *rupe aſpera*. Sic Rutilius I. *v.* 37. *Electum* pelagus, *quoniam* terrena viarum *Plana madent fluviis, cautibus alta rigent*. Mamert. Grat. Act. Jul. *c.*x. *laſa camporum*. Lucret. I. *v.*316. *ſtrata viarum*. Mela II. *c.*I. *ſaeva hiemis*. & alia paſſim obvia.

IN FIDUCIA. Donatus etiam *impudentiam* interpretatur ad ea Ter. Andr. A. III. Sc.v. *v.*7. *qua* fiducia *id facere audeam*.

INSTRUERET PUGNAE. Optime. Claudian. B. Get. *verſ.*550. *Sic ais: hortatuſque ſuos* belloque viaeque Inſtruit. Ibid. *v.* 70. *ſteteritque revulſis Paene tribus ſcopulis* coeleſti *machina* bello.

Ipſe animi atrox. *Idem*.

Copiis integra. *Idem*.

Eodem anno in Macedonia C. Curio, principio ver is cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit modis, dictas pecunias coegit. *Nonius, dicere, eſt promittere*.

Poſt, ubi in fiducia nimius. *Aruſianus*.

Sed ipſi ferunt tantum ex grege, quem prope littora regebat Corſa nomine Ligus mulier. *Priſc.* l. VI.

Nam quaedam Corſa nomine Ligus mulier. cum taurum ex grege, quem prope littora regebat, tranſnatare ſolitum, atque per intervalla, corpore aucto, remeare videret, cupiens ſcire incognita ſibi pabula, taurum a ceteris degredientem uſque ad Inſulam navigio proſecuta eſt. Cujus regreſſu inſulae fertilitatem cognoſcentes Ligures, ratibus eo profecti eamque nomine mulieris auctoris & ducis appellaverunt. *Iſidorus* lib. XIV. cap. 6.

Ne illa tauro parata ſint. *Donatus* Act. IV. Sc. II. *Andriae*.

Daedalum ex Sicilia profectum, cum Minonis fugeret iram, atque opes. *Priſcianus* l. VI. *Servius*.

Quem ex Mauritania rex Leptaſta proditionis inſimulatum cum cuſtodibus miſerat. *Priſcianus* lib. I.

Quos advorſum multi ex Bithynia volentes occurrere, falſum filium arguituri. *Priſcianus* lib. X.

Ut actione deſiſteret. *Meſſus*.

Veſpera. *Cariſius* l. II.

Argentum mutuum arceſſivit. *Priſcianus* l. X.

Eam deditionem ſenatus, per nuncios Oreſtis cognitam, approbat. *Priſcianus* lib. VI.

Niſi qua flumen Lurda Tauro monte defluens. *Idem ibidem*.

Frugum, pabulique laetus ager. *Aruſianus, Servius* l. I. *Aeneidos*.

Neque

bello. Sic infra: *invitare vino*, quod vulgo ſexto Caſu accipiunt. adde Cat. *c.* III. nu. I.

ANIMI ATROX. Sic aliquoties in his fragmentis, & Virg. IV. Aeo. *v.* 529. *infelix animi*; Tacit. I. Ann. *c.* XXXII. *ferox animi*, iſque ſaepiſſime. Senec. V. Benef. *c.* V. princ. *nimius animi*. Sic & alia: ut Tacit. III. Ann. *c.* LXXII. *quamquam pecuniae modicus*.

C. CURIO. C. Scribonius Curio ex conſulatu Macedoniam ſortitus. Florus III. *c.* IV. *Curio Dacia tenus venit: ſed tenebras ſaltuum expavit*, ubi vide Freinshem.

DICTAS PECUNIAS. Mallem *conſtitutas* & *praeſcriptas* interpretari. Phaedr. IV. Fab. IV. *v.* 46. *& dictam matri conferent* pecuniam. ut *dies, locus, tempus dicta*, Daviſ. ad Caeſ. I. Gall. *c.* XLII. Livius XXIX. *c.* I. *ubi dies, quae dicta erat, advenit*. Noſter Jug. *c.* LXXV. nu. V.

QUAEDAM — LIGUS MULIER. Liguſtica mulier. Sic Jug. *c.* XCIII. *quidam* Ligus.

CORPORE AUCTO. Contra Ovid. I. Am. Eleg. VI. *aptaque* ſubducto corpore *membra facit*. adde ad Cic. VII. epiſt. XXVI. nu. 9. hic vero de *ventre aucto* intelligendum.

VOLENTES OCCURRERE. In Gemblacenſi legi dicitur *accurrere*, quae ſaepe permutantur. vide ad Jug. *c.* CI. nu. 10. *arguituri*, uti *alitus* & *altus*, *miſeritum* & *miſertum*. vide Priſcian. X. pag. 882. & 897. Tacit. I. Hiſt. *c.* X. *mox atteritis opibus, lubrico ſtatu*.

ACTIONE DESISTERET. Pro *ab actione*. Cic. III. Offic. *c.* III. extr. *itaque cum ſunt docti a peritis, facile deſiſtunt* ſententia. adde ad Catil. XXVIII. nu. 3. & Jug. *c.* XLI. num. 3.

FRUGUM PABULIQUE LAETUS AGER. *Laetus* cum ſecundo caſu. Valer. Flacc. III. *v.* 659. *Laetus*

Neque virgines nuptum a parentibus mittebantur, ſed ipſae belli promtiſſumos delegebant. *Meſſus*.

Modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem. *Donatus Phorm.* Act. I. Sc. II.

Noctu diuque ſtationes & vigilias tentare. *Cariſius* l. II.

At Lucullum regis cura machinata fames brevi fatigabat. Multique commeatus interierant inſidiis latronum. *Priſc.* lib. VII. *&* *Nonius*.

Namque primum Jaſonem novo itinere maris Aeetae hoſpitis domum violaſſe. *Priſcianus* l. VIII.

Tarteſſum Hiſpaniae civitatem, quam nunc Tyrii, mutato nomine Gadir, habent. *Priſcianus* l. v.

Neque ſubſidiis, uti ſoluerat, compoſitis. *Priſcianus* lib. x. Soluerat *autem eſt* ſolitus fuerat.

Neque inermes ex praelio viros quemquam agnoturum. *Idem ibid.*

Ea continentia vir gravis, & nulla arte cuiquam inferior. *Aruſian. Non. in Gravis*.

Omnes qui circum ſunt, praeminent altitudine millium paſſuum duorum. *Aruſianus*.

* & Poeni ſerunt adverſus A. N. C. M. *Donatus*.

Quia corpore & lingua percitum, & inquietem, nomine hiſtrionis vix ſani, Barbulejum appellabant. *Priſcianus* lib. VI.

Audaciter. *Idem* xv.

Ibi Fimbriana ſeditione, qui regi per obſequelam orationis, & maxume odium Sullae, graves, carique erant. *Nonius : Obſequium neut. genere, obſequela fem.*

Moe-

tus opum pacis*que meae.* Eleganter autem *laetus ager*, ſicuti alibi *prata rident*. Senec. Herc. Fur. *v.* 698. *Non prata viridi* laeta *facie germinant*. Juſtin. XLIV. *c.* IV. *In hac tanta* pabuli laetitia eſt, *ut niſi abſtinentia interpellata ſagina fuerit, pecora rumpantur*.

BELLI PROMTISSIMOS DELEGEBANT. Aliter *bello optimos*. Tacit. v. Hiſtor. *c.* I. *decorum ſe* promtum*que* in armis *oſtendebat*. Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XL. *quamvis ceteris* promtum virtutibus.

NISI AD DOMINATIONEM. MS. Donati omittit *ad*. utroque modo Salluſtius loquitur, ut vidimus ad Cat. *c.* XXXIX. n. *6.* & aliis locis.

MACHINATA FAMES. Paſſive, ut & Catil. *c.* XLVIII. n. 7.

UTI SOLUERAT. Pro *ſolitus erat*. Varro VIII. de L. L. *Contra quoniam eſt* ſoleo, *oportet dici* ſolui, *ut Cato & Ennius ſcribunt; non, ut dicit vulgus*, ſolitus ſum. Plura Priſcian. IX. p. 872. & VIII. pag. 818. de Neutro-Paſſivis ait: *Quorum tamen antiquiſſimi ſolebant etiam praeteritum perfectum proferre hoc modo gaudeo*, gaviſi; *audeo*, auſi; *ſoleo*, ſolui — *Sed nunc his non utimur*. Eadem ratione olim *licitum, puditum, placitum eſt* dicebant; ſed ſequior aetas maluit *licuit, puduit, placuit*, Donat. ad Ter. Andr. A. II. Sc. VI.

AGNOTURUM. Uti Pacuvius: *in Turba Oreſti cognita*, agnota *eſt ſoror*. Diomedes I. p. 383. *Ex quo fit compoſitum cognoſco, cognovi, agnoſco, agnovi: ex quo nonnulli veterum declinaverant* agnotum *&* agnoturum, *ut Brutus in Epiſtolis*. Sic *praeſtaturus, conſtaturus, domatus* de quibus ad Ciceronem & Noſtri Cat. *c.* XXXVI. n. 4.

BARBULEJUM ADPELLABANT. *Barbulejus* nomen hiſtrionis apud Valer. Max. IX. *c.* XIV.

AUDACITER. Pro *audacter* dixere Liv. XXII. *c.* XXV. *audaciter ſe laturum fuiſſe*, ubi Senecam & Quinctilianum citat Gronovius; Cicero pro Domo *c.* XI. *ut neque ab illo ego, quae mihi petenda eſſent, ſatis* audaciter *petere poſſem*. Minuc. Fel. *c.* XIII. *Nec temere &* audaciter *in alteram partem ferenda ſententia*.

GRAVES CARIQUE ERANT. *Graves*, magni momen-

Moenibus deturbat. *Non. Deturbare*.

E muris canes ſportis demittebant. *Idem*.

Ad hoc rumoribus, advorſa in pravitatem; ſecunda in caſum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant. *Idem*.

At Metellus in ulteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus; magna gloria concurrentium undique virile & muliebre ſecus, per vias ac tecta omnium viſebatur. cum quaeſtor C. Urbinus aliique, cognita voluntate, eum ad coenam invitaverant; ultra Romanorum, & mortalium etiam morem curabant: exornatis aedibus per aulaea & inſignia, ſcenisque ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis; ſimul croco ſparſa humus, & alia, in modum templi celeberrumi. Praeterea cum ſedenti tranſenna demiſſum Victoriae ſimulacrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat: tum venienti thure quaſi Deo ſupplicabatur. Toga picta plerumque amiculo erat ei accumbenti: epulae quaeſitiſſumae: neque per omnem modo

menti, & quod Sullam odio haberent, valentiſſumi videbantur. Sic fere de Piſone Cat. *c.* XIX.

ADVORSA IN PRAVITATEM. Ea nempe eſt fortuna ducum, uti aut per ſavorem *omnia non bene conſulta in virtutem trahantur*, Jug. *c.* XCII. aut per invidiam etiam de optimis factis detrahatur, ibid. *cap.* LIII. Tacit. IV. Ann. *cap.* XXXVIII. *Cujus adverſa* pravitati *ipſius; proſpera ad* fortunam *reip. referebat*. adde Cic. pro M. Marc. *c.* II.

VIRILE ET MULIEBRE SECUS. De hoc loco pluribus diſputavit exactiſſimus I. Fr. Gronovius ad iſta Livii XXVI. *c.* XLVII. *Liberorum capitum* virile ſecus *ad decem millia capta*. Sed quod pro ſecundo caſu habeat, quomodo illud ex Adjectivo *muliebre* extorqueri poſſit, non video. Certum itaque atque exploratum habeo, eſſe Caſum ſextum, h. e. poſitum pro *muliebri ſexu*, ſicut Dictys VI. *cap.* IV. *Interea per omnem inſulam multi undique* virile *ac* muliebre ſexu *confluunt*. ubi inepte, ut pleraque, P. Vindingius corrigit: *virile ac muliebre ſexus*. immo, ſiquid mutandum, reſcribas *ſecus*; nam etiam Ammiano id vocabulum in uſu fuit.

CURABANT. Quod vulgo dicunt *tractabant*. Sed eo modo *curare corpora*, *capillum*, *pecuniam*, pro *curam habere alicujus* earum rerum. Virg. I. Georg. *v.* 307. *Mutuaque inter ſe laeti convivia* curant. Jug. *c.* XVI. n. 4. *Eum Jugurtha, tametſi Romae in amicis habuerat, tamen* accuratiſſime *recepit*.

PER AULAEA ET INSIGNIA. Valer. Max. IX. *c.* I. n. 5. de hoc Metello Pio: *cum* Attalicis aulaeis *contectos parietes laeto animo intuebatur: cum immanibus epulis adparatiſſimos interponi ludos ſinebat*. nempe & lecti cubitorii & parietes aulaeis veſtiebantur, ut imitatio tentoriorum fieret. vide Serv. ad I. Aeneid. *v.* 701. Ceterum adſentior Ciacconio legenti *& ſigna*. Sic de rep. Ord. *Domum* ſignis, *aulaeis aliisque operibus exornare*.

SCENISQUE — FABRICATIS. Nempe & Symphoniam & hiſtriones adhibebant conviviis. Liv. XXXIX. *c.* VI. *Tunc pſaltriae ſambuciſtriaeque & convivalia ludionum oblectamenta addita epulis*. Petronius paſſim. vide Bulenger. de Conviv. III. *c.* XXX.

CROCO SPARSA HUMUS. Propter gratiſſimum odorem. Spartian. Adrian. *c.* XIX. *In honorem Trajani balſama &* crocum *per gradus theatri fluere juſſit*. alibi flores. Ovid. IV. Triſt. eleg. II.

Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Undique jactato flore *tegente* vias.

TRANSENNA DEMISSUM. Servius *tranſennam* extenſum funem interpretatur; Nonius feneſtram. cum Servio facit Iſidorus XIX. *cap.* I. & Plutarch. Sertor. p. 579. Sed ſi Nonius per feneſtram, opus cancellatum & reticulatum intellexit, non peccavit, ut pluribus docet Salmaſ. Exercit. Plin. p. 634. & 647. Valer. Max. l. c. *demiſſasque lacunaribus aureas coronas velut coeleſti capite recipiebat*.

STREPITU TONITRUUM. Quem etiam in ſcenis machinabantur. Phaedr. V. Fab. VII. *Aulaeo miſſo, devolutis* tonitrubus, *Dii ſunt locuti*. ibi vide Interpp.

THURE QUASI DEO. Thus enim proprie in cultu deorum. vide Prudent. Apotheoſ. *v.* 187. 198. 292. Lactant. I. *c.* XX. & Struv. Synt. ant. Rom. p. 485. Seneca III. de Ira *cap.* XVIII. *M. Mario, cui vicatim populus ſtatuas poſuerat, cui* thure & *vino populus* Rom. ſupplicabat, *L. Sylla perfringi crura, erui oculos, amputari manus juſſit*.

modo provinciam, ſed trans-maria, ex Mauritania volucrum & ferarum incognita antea plura genera : quibus rebus aliquantam partem gloriae demiſerat, maxume apud veteres & ſanctos viros, ſuperba illa, gravia, indigna R. imperio exiſtumantes. *Macrob. Satur.* l. III. c. XIII. *Nonius. Soſipater* l. I.

Ruuntque pars magna ſuismet, aut proxumorum telis, ceteri vice pecorum obtruncabantur. *Nonius*.

Occurrere duci, & praelium accendere, adeo uti Metello in ſagum, Hirtulejo in brachium tela venirent. *Idem*.

Avidisque ita, promtisque ducibus, uti Metellus ictu tragulae ſauciaretur. *Idem*.

Sed Metellus in vulnere. *Don.* Act. V. Sc. II. *And.*

Primo incidit forte per noctem in renunculo piſcantis. *Non.*

Ad hoc pauca piraticae adjungit actuaria navigia. *Idem in Piraticae naviculae*.

Omnia ſacrata corpora in ratem impoſuiſſe. *Aruſian.*

Suos equites hortatus vado tranſmittit. *Idem*.

Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. *Donatus Adelph.* Act. III. Sc. II.

Circumventi dextra, unde ferrum erat, ſaxa, aut quid tale capiti affligebant. *Aruſianus*.

Sed Metellus in ulteriore provincia. *Donatus ad Phorm.* Act. I. Sc. IV.

Immane quantum animi exarſere. *Non. nomen poſitum pro adverbio*.

At illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas incognita tendere. *Serv. F. Urſini*.

Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam duxit. *Serv. Fuldanus*.

TOGA PICTA PL. AMICULO ERAT. Valer. Max. l. c. *cum* palmata veſte *convivia celebrabat*. Plutarcho θριαμβικῇ. diſtinguunt tamen *palmatam* & *pictam* Flor. I. c. V. Capitolin. Gordian. c. IV. *picta* dicta, quod variae figurae intextae, aut acupictae ineſſent. Triumphantium habitus. utrumque docet Plin. VIII. c. XLVIII. plura Ferrarius, Bayſius, alii.

EPULAE QUAESITISSUMAE. Propriiſſime. Sed & Tacitus *honores quaeſitiſſumi*. Seneca de Tranqu. c. I. *placet cibus, quem nec parent familiae, nec ſpectent: non ante multos imperatus dies, nec multorum manibus miniſtratus, ſed parabilis faciliſque, nihil habens accerſiti pretioſive, ubilibet non defuturus*. adde Cat. c. XIII. nu. 3.

SUPERBA ILLA, GRAVIA. Jug. c. XXXVIII. extr. *Quae* gravia *quamquam & flagitii plena erant*.

VICE PECORUM. Modo & more pecorum. Sic Tacitus *vice legis*. Dictys V. *cap.* XIII. *trepidantes &* vice pecorum *interficiuntur*. Id. III. c. XIV. *foede &* vice imbellium *proculcati*. Lactant. V. c. X. *cum vivos, quos haberet in poteſtate*, vice pecorum, *juberet occidi*.

ICTU TRAGULAE SAUCIARETUR. *Tragula* teli genus, dictum a trahendo, Varro IV. de L. L. c. XXIV. eo forte, quod hamatum fuerit. Caeſar I. Gall. c. XXVI. *Nonnulli inter carros rotaſque mataras ac* tragulas *ſubjiciebant, noſtroſque vulnerabant*.

IN RENUNCULO PISCANTIS. *Renunculum* Gellius X. c. XXV. interpretatur navigium piſcatorium. alii *lemnunculum*, aut *lenunculum* vocant. vide Scheffer. de milit. nav. II. *cap.* II.

IN FLUMINE RUEBANT. Donatus activam vim verbum *ruere* habere putat, & notare toto corpore uti ad impellendum : quod ex hoc loco non ita vere concluderes. dictum enim ut Cic. I. epiſt. IX. nu. 26. *Graviſſime autem me* in hac mente impulit *Pompeii fides*. Cum enim ſignificare voluit, qui fuerit ruentium & cadentium in flumine effectus, non poterat *in flumen ruebant*.

MURUM — DUXIT. Servius ad I. Aen. v. 423. proprie dici muros, cum aedificantur, *duci*. Livius I. c. XLIV. *locus, quem in condendis urbibus quondam Etruſci, qua* murum ducturi *erant certis circa terminis inaugurato conſecrabant*.

FRAGM.

FRAGMENTA

LIB. III.

HISTORIARUM.

EXaudirique ſonus Bacchanaliorum. *Macr.* lib. I. cap. IV. *Saturn. Non.*

Diverſa, uti ſolet rebus perditis, capeſſunt: namque alii fiducia *gnaritatis* locorum in occultam fugam ſparſi; alii globis eruptionem tentavere. *Priſcianus* l. x. *Nonius*.

Unus conſtitit in agro Lucano, gnarus loci, nomine Publipor. *Idem* l. VI. *Probus Catholicis*.

Male jam aſſuetum ad omnis vis controverſiarum. *Priſcianus* l. VI.

Conjuratione claudit. *Idem* l. x.

Quali par in oppido feſtinatio, & ingens terror erat, ne ex latere nova munimenta madore infirmarentur: nam moenia oppidi ſtagnabant, redundantibus cloacis adverſo aeſtu maris. *Non. in Mador.*

Equis & armis decoribus cultus. *Priſcianus* l. VI.

Dedecores; inultique terga ab hoſtibus caedebantur. *Idem*.

Contra ille calvi ratus quaerebat, num ſomnio theſaurus portenderetur. *Idem* l. VIII. *Non. in Calvitur*.

Parte conſumta, reliqua cadaverum ad diuturnitatem uſus fallerent. *Priſcianus* l. x.

FRAGM. HIST. III. SONUS BACCHANALIORUM. Sic & Jul. Firmicus: *invenimus*, Bacchanaliorum *ſcelera Ebutio quodam adoleſcente deferente detecta eſſe*. lege omnino Barth. ad Stat. II. Theb. *verſ.* 74.

GLOBIS ERUPTIONEM TENTAVERE. Milites in globum collecti, atque ita ab omnibus partibus muniti hoſtes incurſabant. Veget. III. de re mil. *c.* XIX. adde ad Jug. *c.* LXXXV. num. 10.

AD OMNIS VIS CONTROVERSIARUM. *Vis* in plurali pro *vires*. Macrob. I. Sat. *c.* IX. pag. 159. *quae vis caeli maxima* duas vis *diſpares colligavit*. adde Chariſ. I. p. 19. Varron. VII. de L.L. Valer. Prob. p. 1476.

TERGA AB HOSTIBUS CAEDEBANTUR. Quod ad *terga*. Ovid. II. Am. Eleg. XV. *v.* 22. *Me gere, cum calidis perfunderis imbribus* artus. vide ibi Heinſium. Trebell. Pollio Numerian. *c.* XII. *Cum nimio fletu* oculos *dolere coepiſſet*.

CALVI RATUS. Decipere, fruſtrari. Plautus Caſina Act. II. Sc. II. *verſ.* 4. *ubi domi ſola ſum, ſopor manus* calvitur. Pacuvius in Medo: *Sentio pater, te vocis* calvi *ſimilitudine*. Soſipater I. pag. 43. *Calvimnia prima ſyllaba correpta effertur: venit enim a verbo* calvor, *hoc eſt fruſtror*. Poſt Salluſtium vix quiſquam ea voce uſus eſt; at *calvitas* quidam Codd. habent pro fraude l. 29. §. 5. D. mandati vel contra. *ipſe autem —— propter ſuam* calvitatem *plectetur*. & Cajus l. 233. de V. S. *Si* calvitur, *eſt moretur & fruſtretur. inde & calumniatores adpellati ſunt, quia per fraudem & fruſtrationem alios vexarent litibus. inde & cavillatio dicta eſt*.

EPISTOLA CN. POMPEI AD SENATUM.

1 Si advorſus vos patriamque & deos penates, tot labores & pericula ſu-
ſcepiſſem, quotiens a prima adoleſcentia ductu meo ſceleſtiſſumi hoſtes
fuſi, & vobis ſalus quaeſita eſt: nihil amplius in abſentem me ſtatuiſſetis,
quam adhuc agitis, P. C. quem contra aetatem projectum ad bellum ſae-
viſſumum, cum exercitu optume merito, quantum eſt in vobis, fame,
2 miſerruma omnium morte, confeciſtis. Hac in ſpe populus R. liberos ſuos
ad bellum miſit? haec ſunt praemia pro volneribus; & totiens ob remp.
fuſo ſanguine? feſſus ſcribundo, mittundoque legatos, omnes opes & ſpes
privatas meas conſumſi: cum interim a vobis per triennium vix annuus ſum-
3 tus datus eſt. Per deos immortales, utrum cenſetis me vicem aerarii prae-
4 ſtare, an exercitum ſine frumento & ſtipendio habere poſſe? equidem fa-
teor me ad hoc bellum majore ſtudio, quam conſilio, profectum: quippe
qui nomine modo imperii a vobis accepto, diebus quadraginta exercitum
paravi; hoſtisque in cervicibus jam Italiae agentes ab Alpibus in Hiſpa-
niam ſummovi. Per eas iter aliud, atque Hannibal, nobis opportunius
5 pateſeci. Recepi Galliam, Pyrenaeum, Laletaniam, Indigetis: & pri-
mum

EPIST. POMPEII. n. 1. TOTIENS LABORES. Notarunt ex veteribus libris *tot — quot*; Sed Venetae noſtrae *tot — quotiens*, quod ſcioli non fuit ex elegantia. Sed vide notam ad Jugurth. *c.* I. extr. Cicer. pro Balbo *cap.* XX. *ſi* tot *conſulibus meruiſſet*, quoties *ipſe conſul fuiſſet*.

QUAM ADHUC AGITIS. Pro *ſtatuitis*; ſicuti *facere* Cat. *c.* LV: n. 2. Sed *agere* habes iſto poſitu iſtaque notione Eod. *c.* LII. n. 18.

CONTRA AETAT. PROJECTUM AD BELLUM. Compulſum quaſi & proditum a vobis. Virg. XI. Aen. *v.* 360. *Quid miſeros toties in aperta pericula cives* Projicis, *o Latio caput horum & cauſſa malorum.* ubi Servius. *quaſi viles & abjiciendos: & ingenti pondere univerſa verba ſunt poſita.*

QUANTUM EST IN VOBIS. Quantum ipſi conferre potuiſtis. Cicero pro Flacco *c.* XXV. extr. *nomen civium Romanorum*, quantum in ipſis fuit, *ſuſtulerunt*.

FAME, MISERRUMA OMNIUM MORTE. Sic Venetae. Livius inter *miſerrima mortis genera* enumerat. Ammian. XXV. *c.* VII. *Furebat inedia iraque percitus miles, ferro properans, quam* fame, ignaviſſimo genere mortis, *abſumi*. *Confeciſtis* etiam grave verbum. Senec. III. Ben. *c.* XXVI. *Sub Tiberio Caeſare fuit accuſandi frequens & paene publica rabies, quae omni civili bello gravius togatam civitatem* confecit. Phaed. III. Fab. VII. *Cani perpaſto* macie confectus *lupus Forte occurrit*.

2. HAC IN SPE. Sic Venetae priores; alterae *ac in populi*. mendoſe. Sine Praepoſitione Jug. *c.* XLIII. extr.

OPES ET SPES. Pro more haec junguntur, quem oſtendi ad Cat. *c.* XXI. n. 1. adde Jug. *c.* XXXIII. n. 4.

3. EXERCITUM — HABERE. Non modo ducere, ſed & alere. Sicuti Jug. *c.* VI. *eodem cultu, quo liberos ſuos, domi* habuit. & Cat. *c.* XI. *exercitum luxurioſe nimiſque liberaliter* habuerat. Rurſus Jug. *cap.* LXX. *ad* exercitum *profectus, quem inter hiberna Romanorum juſſus* habebat.

4. MAJORE STUDIO, QUAM CONSILIO. Majore cupiditate. Livius V. *cap.* XVIII. apud Waſſium: *dum bellum* majore animo *gerunt, quam* conſilio, *praecipitavere in inſidias*.

IN CERVICIBUS ITALIAE. Sic Cicero *a cervicibus repellere*. Noſter *ſupra caput, in faucibus*. vide ad Cat. *c.* LII. n. 35. de itinere Pompeii per Alpes, medio inter Padi Rhodanique origines ſpatio, Appian. I. Civ. pag. 419.

5. PYRENAEUM, LACETANIAM, ILERGETUM. Omnes libri veteres *Indigetis*, aut *Indigetes* pro eo, quod hodie legitur, *Ilergetum*. *Lacetani* & *Ilergetes* ſunt populi Hiſpaniae non magis, quam *Laletani & Indigetes*, & hos quidem conjungit Plinius III. *cap.* III. quod notavit Carrio. Confer Cellar. II. *c.* I. p. 144. *Lacetaniam* retinet Sigonius ad Liv. XXI. *cap.* XXIII.

NOVIS QUIDEM MILITIBUS. *Quidem* abeſt ab libris Ciacconii, Fabri & Briconeti; nec agnoſcunt vocem Venetae priores.

HIEMEMQUE IN CASTRIS. Praepoſitionem omiſerunt laudatae iſtae Venetae.

Ex

Google

mum impetum Sertorii victoris, novis militibus, & multo paucioribus,
ſuſtinui: hiememque in caſtris inter ſaeviſſumos hoſtes, non per oppida,
neque ex ambitione mea, egi. Quid dein praelia, aut expeditiones hi- 6
bernas, oppida exciſa, aut recepta enumerem? quando res plus valet,
quam verba. Caſtra hoſtium apud Sucronem capta, & praelium apud flu-
men Durium, & dux hoſtium C. Herennius cum urbe Valentia & exer-
citu deleti, ſatis clara vobis ſunt: pro quis, o grati patres, egeſtatem &
famam redditis. Itaque meo & hoſtium exercitui par conditio eſt. Namque 7
ſtipendium neutri datur: victor uterque in Italiam venire poteſt. Quod 8
ego vos moneo, quaeſoque ut animadvortatis; neu cogatis neceſſitatibus
privatim mihi conſulere. Hiſpaniam citeriorem, quae non ab hoſtibus te- 9
netur, nos aut Sertorius ad internecionem vaſtavimus; praeter mari-
tumas civitates, quae ultro nobis ſumtui onerique. Gallia ſuperiore
anno

EX AMBITIONE MEA. Non ita, ut gloriae meae, favorem militum captando, ſervirem. Saepe enim ita Imperatores *per ambitionem* peccabant, ut nimis molliter atque luxurioſe exercitum colerent. Uſus ita voce Livius XLV. *c.* XXXVI. ubi vide Gronov. noſtra ad Jugurth. *c.* LXXXVI. num. 3. Cicer. XIII. epiſt. V. num. 2. *Non committo, ut* ambitione mea *conturbem officium tuum.* adde Buddeum in Pandect. pag. 195. 196.

6. RES PLUS VALENT. Venetae priores: *res plus valet*, & ſic emendare juſſit Carrio ex Fabri & Briconeti libris.

APUD SUCRONEM. Urbem, ad oſtium fluvii cognominis. Strabo III. p. 109. Appianus: περὶ πόλιν, ᾗ ὄνομα Σούκρων. Sed Plutarch. Pomp. p. 628. περὶ δὲ Σουκρῶνι ποταμῷ.

APUD FLUMEN DURIUM. Ordo rerum geſtarum flumen *Turiam* exigere videtur, non *Durium.* & ſic Noſter ſupra II. Hiſt. *Inter laeva montium & dextrum flumen* Turiam, *quod Valentiam parvo intervallo praeterfluit*. Plinius tamen III. *c.* III. eumdem fluvium vocat *Turium:* ubi alii *Durias*, alii aliud.

C. HERENNIUS CUM URBE —— DELETI. Rem breviter narrat Plutarchus l. c. Latinitatem autem pluribus exemplis firmavimus ad Catil. *c.* XLIII. n. 1.

PRO QUIS, O GRATI PATRES. Veneta prima: *proq. is.* 1493. *pro qua is;* alterae *proque his:* ut crederes *proque is* ab Salluſtio eſſe, ut alibi *dis*, *iſdem* & ſimilia. Verum edita ſatis placet.

7. UTERQUE IN ITALIAM VENIRE POTEST. Pompeii nempe exercitus victor, inopia & omnium rerum egeſtate coactus; Sertorii exercitus, quia nemo erit, qui illius in Italiam tranſitum prohibeat. Praeterea Romae magnus erat rumor, priorem Pompejo Sertorium in Italiam venturum. eo hic illum redegerat Plutarc. Sertor. p. 579.

8. NEU COGATIS NECESSITATIBUS, PRIVATIM. *Neceſſitatibus cogere* eſt per neceſſitates, nempe ſummam inopiam, cogere. ita voce uſus Cat. *c.* XVII. n. 2. Sic autem *neceſſitate cogere*, Jug. *c.* XLVIII. n. 1. coactus *rerum* neceſſitudine, *ſtatuit armis certare*. Auctor de B. Afric. *c.* LV. *Quibus rebus cognitis, Juba diſtentus triplici bello*, neceſſitate coactus *de ſuis copiis* VI. *cohortes in fines regni ſui mittit*. Caeſar III. B. Civ. *c.* XLIX. *illi* neceſſario *loca ſequi demiſſa* cogebantur. Auct. VIII. Bell. Gall. *cap.* XLIII. *itaque* neceſſitate coacti *ſe transdiderunt*.

9. AD INTERNECIONEM VASTAVIMUS. Veneta 1493. *ad interuitionem;* ceterae, *ad internitionem*. Conjeci: *ad interitionem*. hae voces enim alibi etiam in MSS. commutantur. Sed nihil adfirmo, & exprimere voluiſſe videntur *internicionem*, quomodo in vetuſtis libris ſcribitur. vide Ducker. ad Flor. II. *c.* XVII. n. 16. & XVII. n. 6. Gebhard. ad Corn. Nep. Eumen. *c.* III. *Exercitum* autem *ad internecionem caedere* frequenter obvium eſt; *vaſtare* etiam *ad internecionem* recte dicitur de terra, qua & urbes exſcinduntur, & agrorum cultores tolluntur, Jug. *c.* V. n. 1. ſiquidem & *mortem*, & *interitum* de rebus inanimatis dicere ſolent. Ammian. Marc. XXVIII. *c.* XXXIII. *Lepitanoque agro & Oeenſi* interneciva populatione *transcurſis*.

QUAE ULTRO NOBIS SUMTUI ONERIQUE. *Quae* omittunt edd. Venetae, & libri duo apud Ciacconium: quos audiendos exiſtimo. Minuc. Fel. *c.* XII. *ſatis eſt* pro pedibus *adſpicere maxime indoctis, impolitis, rudibus, agreſtibus: quibus non eſt datum intelligere civilia* &c. h. e. ut Cic. II. de Div. & Terent. Ad. A. III. Sc. III. habeat,

LIIII 3 *quod*

anno Metelli exercitum ſtipendio frumentoque aluit: & nunc malis fructibus ipſa vix agitat. Ego non rem familiarem modo, verum etiam fidem conſumſi. Reliqui vos eſtis: qui niſi ſubvenitis, invito & praedicente me, exercitus hinc, & cum eo omne bellum Hiſpaniae in Italiam transgredientur.

Namque his, praeter ſolita vitioſis magiſtratibus, cum per omnem provinciam infecunditate biennii proxumi grave pretium fructibus eſſet. *Non. Grave multum.*

Hi ſaltibus occupatis, tum externorum agros invaſere: frumentique ex inopia gravi *ſatias* facta. *Idem, Satias pro ſatietas.*

Neque jam ſuſtineri poterat immenſum aucto mari, & vento gliſcenti. *Idem, Gliſcit eſt congelaſcit, colligitur, igneſcit, creſcit.*

Ac tum maxume, uti ſolet extremis in rebus, ſibi quisque cariſſumum domi recordari, cunctique omnium ordinum extrema munia ſequi. *Idem, Munia, officia.*

Et forte in navigando cohors una, grandi *faſelo* vecta a ceteris deerravit, marique placido a duobus praedonum *myoparonibus* circumventa. *Idem in voce Faſelus. & Myoparo.*

Eum, atque Metrophanem ſenatus magna induſtria perquirebat, cum per tot ſcaphas, quas ad oſtia cum paucis fidis percunctatum miſerant. *Idem & Cariſius* lib. I.

Duos

quod eſt pro pedibus. & ſic fere Noſter I. Hiſt. Or. Lepidi nu. 15. Neque minus elegans eſt *civitas ſumtui onerique*, quam, ſi id placet, *ſignum receptui*, *ſemen ſatui* & alia, de quibus ad Cat. *c.* XXXII. num. I. *ultro* pro *inſuper* h. e. tantum abeſt ut frumentum, aut ſtipendium praeſtent, ut potius ſumtui ſint nobis atque oneri. Terent. Eunuch. A. V. Sc. IV. *v.* 21. *etiam* ultro *deriſum advenit*. i. e. non ſaltem fugit, ut bene Donatus, ſed inſuper deriſum advenit. Livius III. *adeo aequa poſtulaſtis, ut* ultro *vobis deferenda fuerint*. i. e. citra poſtulata, ſive ſine veſtris poſtulatis. Id. eod. *cap.* XI. extr. *Adſentiebantur multi pulſatos ſe querentes; & tribunum ad rem peragendam* ultro *incitabant*. Tacit. Agric. *c.* XXXVIII. *deſerere domos, ac per iram* ultro *incendere*. Et exquiſite ponitur in contrario, ut in Dialog. de Orat. *c.* V. *infidis vero & inimicis metum & terrorem* ultro *feras*, ipſe *ſecurus*. hinc *ultro citroque*.

MALIS FRUCTIBUS. Propter difficultatem annonae, propter *inopiam* fructuum. Sic paſſim *malae res*, pro inopia: & *boni* pro divitibus. vide ad Cat. *c.* XXXIII. nu. 2. Livius XXXIX. maligne *omnia praebentibus ſuis, meretriculae munificentia ſuſtentabatur*. Plin. VII. *c.* I. malignum *& breve eſt hoc munus naturae etiam in iis, quibus* largiſſime *contingit*. adde Interpp. ad Virg. VI. Aen. *v.* 270.

IPSA VIX AGITAT. Difficulter vitam ſuſtentat. vide ad ea Jug. *c.* XVIII. n. 9. *Nam hi propius mare Africum* agitabant. *Vix* hic non negligendum. Contra *facile eſſe*, *vivere* apud Ciceronem, alios.

VERUM ETIAM FIDEM CONSUMSI. *Fides* hic, quod vulgo *Creditum*. Sic Jug. *c.* LXXIII. n. 4. *quorum res* fidesque *in manibus ſitae erant*. ubi vide.

10. BELLUM HISP. IN ITALIAM TRANSGREDIETUR. Edd. vett. omnes, etiam Gryphiana *tranſgredientur*, quod non ſine temeritatis nota recentiores mutarunt: etiamſi intelligatur exercitus Pompeii. vide n. 6. *bellum Hiſpaniae* pro *Hiſpanum*, ut Juſtin. XLII. *c.* IV. *Mithridates, rex Parthorum, poſt* bellum Armeniae, *propter crudelitatem, regno pellitur*.

GRAVE PRETIUM FRUCTIBUS. Proprie *grave*, quod magnum. contra Sueton. Aug. *c.* XLI. extr. *Frumentum quoque in annonae difficultatibus ſaepe* leviſſimo, *interdum nullo* pretio *viritim admenſus eſt*.

EX INOPIA GRAVI SATIAS FACTA. *Satias* Nomen pro *Satietas* adprobat Chariſ. I. p. 43. Agnoſcit Livius XXVII. *c.* XLIX. *Victores ſanguinis caediſve ceperat* ſatias. ubi vide quae notantur. Item Silius IV. *v.* 110. *Nec finis* ſatiasve, *novi ſed ſanguinis ardor Gliſcere*. & quos ibi Interpp.

EXTREMA MUNIA SEQUI. Obire & perficere.

In-

Duos quam maxumos utres levi tabulae ſubjecit: qua ſuper omni corpore quietus invicem tractu pedis quaſi gubernator exiſteret: ea inter molem, atque inſulam mari vitabundus claſſem hoſtium ad oppidum pervenit. *Idem*.

Nam qui enare conati fuerant, icti ſaepe ferramentis navium, aut vulnerati a ſuis, aut afflicti alveos, undarum vi, mulcato foede corpore, poſtremo tamen periere. *Idem*, & *Aruſianus Meſſus*.

Nam tertia tunc erat, & *ſublima* nebula coelum obſcurabat. *Non.*

Illum nautis forum. *Idem*.

ORATIO MACRI LICINII TRIBUNI PLEBIS AD PLEBEM.

Si, Quirites, parum exiſtimaretis, quod inter jus a majoribus relictum 1
vobis, & hoc a Sulla paratum ſervitium intereſſet: multis mihi differendum
fuit, docendumque, quas ob injurias, & quotiens a patribus armata ple-
bes ſeceſſiſſet; utique vindices paraviſſet omnis juris ſui, tribunos plebis.
Nunc hortari modo reliquum eſt, & ire primum via, qua capeſſundam 2
arbitror libertatem. Neque me praeterit, quantas opes nobilitatis ſo- 3
lus,

Intelliget obſignationem teſtamentorum, quae in praeſenti mortis metu a militibus facta. vide Flor. III. *c.* X. n. 12.

TRACTU PEOIS QUASI GUBERNATOR. De nuncio loquitur, quem Lucullus Cyzicum, a Mithridate obſeſſum miſit. Flor. III. *c.* V. n. 16. *Sed fiduciam oppidanis reſiſtendi nuncius fecit, docens adventare Lucullum. qui (horribile dictu) utre ſuſpenſus & pedibus iter adgubernans, videntibus procul quaſi marina piſtrix evaſerat*. vide ibi Freinshemium.

ADFLICTI ALVEOS. Carrio addit *ad.* Sed forſitan Salluſtius ſcripſerit *adflicti alveos*, ut *adigere jusjurandum, advolare roſtra, advolvi genua, adſidere moenia*. h. e. adflicti vi undarum ad alveos navium. vide Jug. *c.* XVIII. n. 5. & *c.* LX. n. 7.

POSTREMO TAMEN PERIERE. Eleganter *tamen*, quod oſtendat nequidquam corpus foede mutilatum, aut laceratum eſſe, ſine praecedente *quamvis*. Sic Jug. *c.* LV. n. 1. *in adverſo loco, victor* tamen *virtute fuiſſet*. ibi vide.

ORATIO MACRI LICINII. Pleraeque edd. *M. Lepidi* nomen huic Orationi praeſcribunt; eoque factum, ut & nos alibi hoc indice citaverimus: Sed bene docuit A. Popma revocandum eſſe, quem nunc expreſſimus, titulum. Et ſcias, lector, Venetas priores *Macri* omnino nomen expreſſiſſe.

1. PARUM EXISTUMARETIS. Citat Donatus ad Ter. Phorm. A. I. Sc. 1. & vult pro *aeſtumare* accipi. Sed eſt proprie poſt conſiderationem judicare, *intelligere*. vide ad Cat. *c.* II. n. 8. ad Jug. *c.* XXXI. n. 19.

A SULLA PARATUM SERVITIUM. Qui jus libertatis imminuerat, & tribunos plebis omni fere poteſtate nudaverat. Caeſar I. Civ. *c.* VII. & Noſter Cat. *c.* XXXVIII. Videtur autem haec Oratio habita pro Tribunicia poteſtate reſtituenda Caſſio Varo & M. Lucullo Coſſ.

DISSERENOUM FUISSET. Codex Vaticanus, Briconeti & Fabri, ut & Veoetae ooſtrae: *differendum fuit*. quod jure Criſpo reſtitui, ab imperitis proturbatum. Curt. IV. *c.* XII. num. 15. *Quod ſi perculſis Mazaeus* ſuperveniſſet, *ingens clades accipi* potuit. Livius II. *c.* X. *Pons ſublicius iter paene hoſtibus* dedit: *ni unus vir* fuiſſet, *Horatius Cocles*. Virg. XI. Aen. *v.* 112. *Nec* veni, *niſi fata locum ſedemque* dediſſent. pro *veniſſem* inquit Servius & Chariſius IV. p. 239. quos lege. Horat. II. Od. XVII. *v.* 27. *Me truncus illapſus cerebro* Suſtulerat, *niſi Faunus ictum Dextra* levaſſet. adde infra n. 11. & Jug. *c.* XXVII. n. 2.

2. ET IRE PRIMUM VIA. Sic omnes libri. *primum* poſuit pro *ante omnia*. Philargyr. ad Virg. II. Georg. *v.* 475. Cic. II. ep. IX. o. 1.

3. SOLUS, IMPOTENS. Solitarius, relictus ab aliis. Sic Jug. *c.* XIV. o. 17. *Nunc vero exſul patria, domo*, ſolus *atque omnium honeſtarum rerum egens, quos accedam, aut quos adpellem*. ibi plura.

QUAM

lus, impotens, inani ſpecie magiſtratus, pellere dominatione incipiam;
4 quantoque tutius factio noxiorum agat, quam ſoli innocentes. Sed prae-
ter ſpem bonam ex vobis, quae metum vicit, ſtatui, certaminis advorſa
5 pro libertate potiora eſſe forti viro, quam omnino non certaviſſe. Quam-
quam omnes alii creati pro jure veſtro vim cunctam & imperia ſua gratia,
aut ſpe, aut praemiis in vos convortere; meliusque habent, mercede de-
6 linquere, quam gratis recte facere. Itaque omnes conceſſere jam in pau-
corum dominationem, qui per militare nomen, aerarium, exercitus,
regna, provincias occupavere, & arcem habent ex ſpoliis veſtris: cum
interim, more pecorum, vos multitudo ſingulis habendos, fruendosque
praebetis, exſuti omnibus quae majores reliquere: quia vobismet ipſi
per ſuffragia, uti praeſides olim, nunc dominos deſtinatis. Itaque conceſ-
7 ſere illic omnes: & mox, ſi veſtra receperitis, ad vos plerique: (raris e-
nim animus eſt ad ea, quae placent, defendenda); cetera validiorum ſunt.

An

QUAM SOLI INNOCENTES. Adpoſite *ſolos* innocentes, opponit *factioni*, ea notione, qua modo dixi. & hunc Numerum illuſtravi ad Jug. *c.* LXXXV. num.13.

4. SPEM BONAM EX VOBIS. Sicuti ſupra *metus a Pompejo*. Cic. XIII. epiſt. XVI. nu.1. Ex *eo cum ab ineunte aetate bene* ſperaviſſem.

CERTAMINIS ADVORSA cet. Quae adverſa, aſpera & ingrata accidere ſolent in certamine. Livius X. *cap.* XXXI. *adeo ne infeliciter quidem defenſae libertatis taedebat; & vinci, quam non tentare victoriam malebant.* Mox *forti* pro additamento habeo cujuſdam interpretis: Salluſtius enim *viro* praeciſe ea notione ponere amat. vide Cat. *c.* LVIII. num. 14. Jug. *c.* XXXI. num. 20.

5. GRATIA, AUT SPE, AUT PRAEMIIS. Depravati cum optimatibus faciunt. Jug. *c.* XIII. extr. *quorum pars* ſpe, *alii* praemiu *inducti nitebantur*. *c.* XV. num. 2. *magna pars* gratia *depravata*.

MERCEDE DELINQUERE, QUAM GRATIS. Vide ſupra I. Hiſt. ad Orat. Philippi nu.9.

6. QUI PER MILITARE NOMEN. Non eo, quod Imperatores nominantur; neque per homines militares: ſed per *nomen militiae*. h. e. eo praetextu, quod bellum geratur adverſus hoſtes reip. ut ſaepe apud Livium, & res ex memoria rerum geſtarum notiſſima. Firmat Noſter Jug. *cap.* XLI. num. 7. Sic Cat. *cap.* I. *ambitio popularis*. Seneca III. de Ira *cap.* VIII. *in turba meliore*, pro *meliorum*. ubi vide Gronovium.

ARCEM HABENT EX SPOLIIS VESTRIS. *Munimentum* ex veſtris malis. vide Jug. *c.* XXXI. n. 13. Stat. I. Theb. *v.* 76. *quin ecce ſuperbi* (Pro dolor) *& noſtro jam dudum funere* reges. & *arcem* ſaepe dici pro ſede tyranni ejuſque munimentis, docuit Aſconius, poſt eum Interpp. ad Phaedr. I. Fab. II. *v.* 5. & pro omni munimento ſaepe Livius, ut VI. *c.* XXXVII. *Conſulatum ſupereſſe plebeiis, eam eſſe* arcem libertatis, *id columen*. XXXIX. *c.* XXXVII. *Tyranni enim nuper eos* (muros) arcem *&* munimentum *ſibi, non civitati, paraverunt*.

VOS MULTITUDO SINGULIS HABENDOS. *Multitudo*, quia dixerat *paucorum*. *Vos* ſemel tantum poſuit, cum ſenſus bis requirat: ſed ſic ſolent. vide Cat. *c.* LII. num.23. Livius: *quid Capua capta feceritis* Romani? *habere* eſt poſſidere, in poteſtate habere, quod exempla docent ad ea Jug. *c.* II. num. 3. *agit atque* habet *cuncta, neque ipſe* habetur.

VOSMET IPSI --- DESTINATIS. Venetae priores: *vobismet ipſi*: idque ex conjectura reſtituerat Gronovius, cum ab Ciacconio ex libris promtum videret *vobismet ipſis*. Vide ad Cat. *c.* XX. num.6.

7. AD VOS REDIBUNT PLERIQUE. Verbum *redibunt* in nullis neque aliorum, neque noſtris libris veteribus legitur, & intelligendum *ἀπὸ κοινοῦ concedent*. vide ad Cat. *c.* XXIX. nu.2. XLVIII. num.4.

RARUS ENIM A. E. A. E. Q. P. DEFENDENDA. Haec verba Parentheſin habent in edd. Venet. prioribus, peropportune & recte. rationem enim addit cur dixerit *plerique*: raros eſſe, qui defendant ea, quae placuerint, pleroſque alios ſequi potius, & ſimulac viderint quoſdam, qui jura ſua, aut quae cupiunt, defendant, illis ſeſe ſtatim adjungere. I. de Rep. Ord. *c.* II. Suſpicatus olim ſum, *deferenda*, pro *defendenda*; quam ſuſpicionem nunc non probo. Vulgo haec cum ſequentibus *ceteri validiorum ſunt* conjungunt, ſed contra libros vett. &, ſi *cetera* inde revoces, nullo ſenſu, qui & in vulgari ſcriptura humilis & Oratori indignus eſt, *raris* habent Venetae.

CETE-

An dubium habetis, ne obſicere quid vobis uno animo pergentibus poſ- 8
ſit, quos languidos ſocordesque pertimuere? niſi forte C. Cotta ex factione
media conſul, aliter, quam metu jura quaedam tribunis pl. reſtituit. Et
quamquam L. Sicinius primus de poteſtate trib. loqui auſus, muſſantibus
vobis, circumventus erat: tamen prius illi invidiam metuere, quam vos
injuriae pertaeſum eſt. Quod ego nequeo ſatis mirari, Quirites. Nam 9
ſpem fruſtra fuiſſe intellexiſtis. Sulla mortuo, qui ſceleſtum impoſuerat 10
ſervitium, finem mali credebatis. Ortus eſt longe ſaevior Catulus. Tumultus interceſſit Bruto & Aemilio Mamerco Coſſ. dein C. Curio ad exitium uſque inſontis tribuni dominatus eſt. Lucullus ſuperiore anno
quantis animis ierit in L. Quinctium, vidiſtis: quantae denique nunc mi-
hi turbae concitantur! quae profecto incaſſum agerentur, ſi, prius quam 11
vos

CETERI VALIDIORUM SUNT. Sic dicunt eſſe in Codd. quidam tamen edidere *eeterum*: quod in vulgari interpunctione non adeo ioeommodam praeberet ſententiam. Sed omnes Venetae, Gryphiana, Coleri, Gruteri aliaeque edd. recte *eetera*. Conjungenda enim haee: *Mox, ſi veſtra receperitis, ad vos plerique concedent; cetera validiorum ſunt*. h. e. *eetera*, aerarium, regna, provineiae, *validiorum*, veſtra, quando ita plus valetis, *ſunt*. Perperam *validiorum* exponunt de *paucis* illis *nobilibus*, quos numquam Sallultius eo nomine notavit. Mox vero oſtendit, quod plebs *validior* ſit: *quid vobis uno animo pergentibus reſiſtere poterit?* Sie igitur elegantiſſima ſententia reſtituta eſt, & vides ſuperari illam Cat. *c*. xx. nu. 10. *tantummodo incoepto opus eſt, cetera res expediet*. ſic Livius loquitur v. *e*. XXXVI. *omnia fortium virorum eſſe*.

8. AN OUAIUM HAAETIS, NEQUID. Male Carrio *Num. dubitare*, *ne* eſt quidem levius quid, idem tamen in Conſtructione ac *timere*, *ne*. Cicero pro Sulla *c*. XIII. *Si* perieulum eſſe *putaſſet*, ne *ulli umquam indiearent*. Tacit. II. Hiſt. *c*. XXIII. Diffiſus *paucitati cohortium*, ne *obſidium longius parum tolerarent*. haec & plura Perizonius ad Sanct. Minerv. IV. *cap*. XV.

C. COTTA EX FACTIONE MEDIA CONSUL. Reſtituit ille aliquid juris Tribunis plebis. Aſeonius ad I. pro C. Cornelio p. 959. *Hic eſt Cotta — qui legem tulit in eoncione, repugnante nobilitate, magno populi ſtudio, ut iis, qui* tribuni plebis *fuiſſent*, *alios quoque* magiſtratus capere *lieeret*. *quod lex a dictatore L. Sulla paucis ante annis lata probibebat*.

L. Sicinius. Sic Venetae priores; alterae *Cicinius*. Plutarch. Craſſo p. 547. Σικίννιος, Aſeonius in Cic. Divinat. *eap*. III. *Primus* Sicinius *tribunus pl. nec multo poſt* Quioctius *& poſtremo Palieanus perſecerant, ut tribuniciam poteſtatem populo redderent Conſules Cn. Pompejus M. & M. Licinius Craſſus*. de verbo *muſſare* dictum ad I. Hiſt. Or. Philippi nu. 3.

ILLI INVIOIAM METUERE. *Metuere* temporis perfecti pro *timuere*, illi nempe, qui L. Sicioium eireumvenere, pauei nobiles. Jug. *c*. XV. extr. veritus, *ne polluta lieentia* invidiam *aecenderet*, *animum a conſueta lubidine continuit*.

9. SPEM FRUSTRA FUISSE. Jug. *cap*. LXXXV. num. 6. *Quo mihi acrius adnitendum eſt, uti neque vos capiamini, & illi* fruſtra *ſint*. Boetius IV. Proſa II. *at ſi poteſtas abſit, voluntas* fruſtra *ſit*.

10. FINEM MALI. *Eſſe*, vel *fore* credebatis. Ea enim Noſter omittit, ut diximus ad Cat. *c*. XLVI. nu. 2. *poenam illorum ſibi oneri, impunitatem perdundae reip*. credebat.

CATULUS. Qui Lepidum Italia expulit, eo, quod acta Sullae reſcindere conaretur. vide I. Hiſtor.

QUANTIS AN. IERIT IN L. QUINCTIUM. De L. Quinctio Aſconius l. c. & Plutarchus. *quantis animis* illuſtratum ad I. Hiſt. Orat. Lepidi oum. 24.

11. FACTURI ERANT. Pro *eſſent* ſingulariter Latinis adamatum. Ovid. Her. Epiſt. XIX. *v*. 130. *Nullus* erat *ventis impediendus amor*. Livius XXXIV. *cap*. XXIX. *& difficilior facta oppugnatio* erat, *ui T. Quintius eum quatuor millibus delectorum ſuperveniſſet*. adde ad n. t. prolata. *Si* vero & *niſi* cum indicandi Modo defendimus ad Cat. *c*. XX. num. 6. Ovid. III. Metam. *v*. 89. Si *fata* vetabant *Stare diu* Thebas; *utinam tormenta virique Moenia* diruerent. ubi aliquis oppido ineptus mallet *Si vetabunt*. Porro *agerentur* eſt in Venetis noſtris: & recte quidem.

BIS CIVILIBUS ARMIS. Lieet quidem cum

M mmmm ſequco-

vos ſerviundi finem, illi dominationis facturi erant: praeſertim cum his civilibus armis dicta alia, ſed certatum utrimque de dominatione in vo-
12 bis ſit. Itaque cetera ex licentia, aut odio, aut avaritia in tempus arſere: Permanſit una res modo, quae utrimque quaeſita eſt, & erepta in poſte-
13 rum: vis tribunicia, telum a majoribus libertati paratum. Quod ego vos moneo, quaeſoque, ut animadvertatis: neu nomina rerum ad ignaviam mutantes, otium pro ſervitio adpelletis. Quo jam ipſo frui, ſi vera & honeſta flagitium ſuperaverit, non eſt conditio: fuiſſet, ſi omnino quieſſetis. Nunc animum advortite: & niſi viceritis, quoniam omnis injuria gravita-
14 te tutior eſt, artius habebunt. Quid cenſes igitur? aliquis veſtrum ſubjecerit. Primum omnium omittendum morem hunc quem agitis, impigrae linguae, animi ignavi, non ultra concionis locum memores libertatis. Dein

ſequenti *certatum* haec conjungere; ſed per ſe dixit Jug. *c.* IV. n. 6. *At contra quis eſt omnium his moribus, quin divitiis, non probitate cum majoribus ſuis contendat.* ubi vide. de re Cat. *c.* XXXVIII. n. 3.

12. IN TEMPUS ARSERE. In aliquod tempus, aliquamdiu, uti *in praeſens*, cetera. Tacit. VI. Ann. *c.* XI. *Namque antea profectis domo regibus* —— in tempus *deligebatur, qui jus redderet ac ſubitis mederetur.* Deinde *cetera arſere* intelligere licet *cetera adflicta, vexata ſunt*, ſicuti *incendium* ea notione de gravi caſu dicitur. vide Cat. *c.* XXXI. n. 9. Sed dubium habeo, ne *cetera* ſit quartus Caſus, & *ardere aliquid*, pro *nimium cupere*, maximo ſtudio quaerere dixerit. Virg. Eclog. II. *v.* 1. *Formoſum paſtor Corydon* ardebat Alexin. adde Jugurth. *c.* XXXIX. n. 5.

VIS TRIBUNICIA, TELUM A. M. LIBERTATI P. Male haec edd. omnes diſtinguunt, cum notet Macer: *quaeſitum* eſſe utrimque, (nempe a plebe, ut confirmarent; ab optimatibus, ut tollerent) & tandem ereptam eſſe unam rem, *nempe* vim tribuniciam. *telum* eleganter vocat. Livius IX. *c.* XXXVII. *Praeterea* telum *aliud occultum ſcituros in tempore: Interea taceri opus eſſe. Nec hoc ſapientis dici velim, quod ferae quoque* telum *eſt, timeri.* eſt res, qua ſe quisque defendat contra hoſtem. Dialog. de Orat. *c.* V. *non hercule lorica, aut gladius in acie firmius munimentum, quam reo & periclitanti eloquentia* praeſidium *ſimul &* telum, *quo propugnare pariter & inceſſere poſſis.* adde Interpp. ad Plaut. Epid. A. II. Sc. II. *v.* 103. Abram. ad Cic. pro Coelio *c.* IX.

13. NOMINA RERUM AD IGNAVIAM MUT. Pro ignavia veſtra. Jug. *c.* XIX. extr. *De Africa & ejus incolis* ad neceſſitudinem *rei ſatis dictum.* adde Bentlej. ad Horat. I. Sat. VI. *v.* 87. Livius I. *c.* VII. *cum boves quaedam* ad deſiderium *ceterarum mugiſſent.* Caeſar III. Civ. *c.* LXXXVIII. *Quam* ad *cauſſam cunctum equitatum objecerat.* De mutatione vocabulorum praeclare Cato Cat. *c.* LII. n. 11. & Loccenius ad C. Nep. Epaminond. *c.* V.

NON EST CONDITIO. *Facultas, copia* hic valet, quae eſt ex pactione & conventione. C. Nepos Attic. *c.* II. *Cum enim verſuram facere publice neceſſe eſſet, neque ejus* conditionem *aequam haberent, ſemper ſe interpoſuit.* plura vide ad Jug. *c.* CXII. n. 1.

NUNC ANIMUM ADVORTITE. Venetae priores, ut Fabri & Brieoneti libri, *advortere*, nempe conditio eſt. ut *copia vivere, conſilium relinquere*, pro *relinquendi.* vide Jug. *c.* LXXXIX. n. 3. Sed vulgata recte habere videtur.

INJURIA GRAVITATE TUTIOR. Aliis iſtud verbis expreſſit Memmius Jug. *c.* XXXI. n. 14.

ARTIUS HABEBUNT. Sic Jug. *c.* LXXXV. n. 34. *Neque illos* arte *colam, me opulenter.* Lucret. V. *v.* 1146. *Sponte ſua cecidit ſub leges* artaque *jura.* Plinius XVI. *c.* V. *Additae* leges artae *& ideo ſuperbae.*

14. ALIQUIS VESTRUM SUBJECERIT. Haec viris quibusdam doctis ſuſpecta, nec injuria. Utroque modo, & cum, & ſine tali additamento Noſter aliique loquuntur. vide ad Cat. *c.* LI. n. 43. & ad Jug. *c.* XXXI. n. 18.

IMPIGRAE LINGUAE. Exquiſitus, nec adeo protritus nexus eſt inter *morem* & haec *impigrae linguae* & *memores*, ſimilis tamen illi, cujus mentio facta ad Cat. *c.* II. n. 1. & Jug. *c.* XVII. n. 4. Plautus Bacch. A. III. Sc. VI. *v.* II. *Multi* more *iſto atque exemplo vivunt: Lingua* factioſi, inertes *opera, ſubleſta fide.* Non enim *morem impigrae linguae* conjungenda; ſed intelligendum, ut *ſitis impigri lingua, animo ignavi, memores:* uti Cat. *c.* XVIII. n. 4. *adoleſcens nobilis, ſummae audaciae.* ubi vide.

NON ULTRA CONCIONIS LOCUM. H. e. non diu-

Dein (ne vos ad virilia illa vocem, quo tribunos plebi, modo patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patriciis ſuffragia majores veſtri paravere) cum vis omnis, Quirites, in vobis ſit, uti, quae juſſa nunc pro aliis toleratis, pro

diutius memores libertatis vindicandae, quam dum in concione eſtis, dictisque Tribuni aliorumque bonorum accendimini.

15. DEIN, NE VOS AD VIRILIA cet. Et hic locus erat in omnibus edd. corruptiſſimus, quem ex Venetis noſtris ita reſtituimus, ut jam viſum Gronovio in priore membro; ſed in altero membro partim Cod. Vaticano, partim noſtro ingenio gloria, ſi quam meremur, debetur: qui & aliam longe interpunctionem, aliamque ſententiam eruimus. Senſus eſt: *Dein* cenſeo (ne ad ſeceſſiones vos horter, quibus majores veſtri & tribunos ſibi, & magiſtratus patricios, & libera ſuffragia peperere) *uti* in eam libertatem vos vindicetis, qua, *quae* nunc ex aliorum imperio *pro aliis ſubitis*, ea in veſtrum commodum *pro vobis agere*, *aut* plane omittere *& non agere* pro illis *poſſitis*. quod non adeo magnum aut difficile vobis erit, *cum vis omnis in vobis ſit*. Haec ſola veritas eſt. Nunc vide vulgatam lectionem, in qua praeter cetera incommoda plurima nihil eſt, quod ad Particulam *Dein*, quae tamen a Verbo *cenſes* pendet, referatur. nam illud *ne*, quod a latere eſt, ad illam non pertinet; ſed ad Parentheſin. Igitur ſic vulgo legunt & diſtinguunt: *Dein ne vos ad virilia illa vocem, quo tribunis plebei mandando patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patriciis ſuffragia majores veſtri paravere: quamvis, Quirites, in vobis ſit, uti, quae juſſa nunc pro aliis toleratis, pro vobis agere, aut non agere certe poſſitis.* In editt. Venetis 1490. 1493. haec ita concipiuntur: *deinde, ne vos ad virilia illa vocem, quo tribunos plebei modo, patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patriciis ſuffragia majores veſtri paravere*, quamvis *omnis*, *Quirites in vobis ſit*, & *quae juſſa nunc pro aliis* cet. Sic illae in duabus tantum particulis vitioſae ſunt, quibus medicinam fecit cod. Vaticanus. cetera illuſtria magis in ſingulis partibus erunt.

NE VOS AD VIRILIA. Eodem modo Memmius, qui *nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſſe* ait Jug. *c.* XXXI. num. 6. mox tamen num. 17. virilia illa majorum exempla brevi graviter proponit.

AD VIRILIA ILLA, QUO. Torquent ſe miſere interpretes & *quum*, *quos*, *queis* aut ſimilia in locum *τῷ quo* obtrudunt. Scilicet Soloecophanes fuit *virilia*, *quo*; Sed intelligendum, ac ſi fuiſſet: *virilia illa ejus negotii*, *quo*. Nec ſemper alia Pronomina in his exacte regulis conſentiunt. Sic Cat. *c.* X. n. 3. *igitur primo pecuniae, deinde imperii* cupido *crevit: ea quaſi materies omnium malorum* fuere. *c.* LVI. n. 6. *Interea* ſervitia *repudiabat*, cujus *ad eum initio magnae copiae concurrebant*. quibus locis plura adnotavimus, quae ad Analogiam faciunt. Paucis te expedias, ſi dicas *quo* Adverbialiter eſſe poſitum, ut Jug. *c.* XXIV. n. 8. Quale eſt Eod. *cap.* II. num. 10. *Multa atque opportuna habes*, quo *facilius errata officiis ſuperes*.

TRIBUNOS PLEBI, MODO PATRICIUM. *Plebi* aut *plebei* eſt in vetuſtis, ſive tertius ſit Caſus, ſive ſecundus. nam & ſine Caſu Nominis Verba *parare*, *dare*, *addere* ponuntur. vide ad Cat. *c.* LVIII. n. 1. Jug. *c.* I. n. 3. & quod ſecundus Caſus eſſe poſſit, vide ad I. Hiſtor. Illa vero praecipua cauſſa corruptionis fuit, quod *modo* ſemel tantum poſuerit. Sed ſic ſolet Salluſtius, Livius aliique, ut diximus ad Cat. *c.* LXI. n. 8. *volventes hoſtilia cadavera amicum*, alii *hoſpitem aut cognatum reperiebant*. Ceterum de tribunis a plebe paratis vide I. Hiſtor. de patricio magiſtratu Livius VI. & VII. Florus I. *c.* XXVI.

LIBFRA AB AUCTORIBUS PATRICIIS SUFFRAGIA. Nempe ut plebis ſuffragia in comitiis rata eſſent, etiamſi non a patribus *adprobarentur*. ideo enim in incertum Comitiorum eventum, antequam plebs iret in ſuffragia, centuriatis & curiatis Comitiis *patres auctores fiebant*, Livius VIII. *c.* XII. & ut ſine iſta etiam praevia adprobatione tribunorum & aedilium creandorum comitia ſine auſpiciis & omni alia religione, ſolo tribuum ſuffragio peragerentur, h. e. *uti ex curiatis in tributa mutarentur*, P. Volero & C. Lectorius tribuni plebis magna contentione perfecerant, de qua Dionyſius Halic. IX. *c.* XLI. ad XLIX. Livius II. *c.* LVI. quam Noſter reſpexit. Praeterea non male Ciacconius conjicit: *ab auctoribus Patribus*. adde II. de Rep. Ord. *c.* VI. n. 3.

QUAMVIS, QUIR. IN VOBIS SIT. Vaticanus Cod. & Latinus Latinius: *cum vis omnis Q. i. v. ſ.* haec eſt cauſſa, cur cenſeat, uti Quirites operam ſuam & ſanguinem paucis nobilibus denegare, aut iis ſibi gloriam & opes quaerere debeant. Praemittit autem Criſpus rationem facto tum alibi, vide Cat. *c.* XVII. n. 7. tum maxime in formulis ſententiarum, *c.* LII. n. 36.

16 pro vobis agere, aut non agere certe poſſitis. Jovem aut alium quem deum
conſultorem exſpectatis: magna illa conſulum imperia & patrum decreta,
vos exſequendo rata efficitis, Quirites: ultroque licentiam in vos auctum
17 atque adjutum properatis. Neque ego vos ultum injurias hortor; magis uti
requiem cupiatis: neque diſcordias, ut illi criminantur, ſed earum finem
volens, jure gentium, res repeto: &, ſi pertinaciter retinebunt, non ar-
ma, neque ſeceſſionem, tantummodo ne amplius ſanguinem veſtrum prae-
18 beatis, cenſeo. Gerant, habeantque ſuo modo imperia; quaerant trium-
phos: Mithridatem, Sertorium & reliquias exſulum perſequantur cum
imaginibus ſuis; Abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt.

Niſi

PRO ALIIS TOLERATIS. Illis nempe militatis, illis vincitis. *n.* 6. adeoque *tolerare* eſt ſuſtinere, gerere. uti Cat. *c.* LIII. n. 2. & *c.* 2. n. 2. *qui labores, pericula, dubias atque aſperas res facile* toleraverant. His junge omnino notam Eod. *c.* XXIV. n. 3.

AUT NON AGERE CERTE POSSITIS. Cenſeo *ut poſſitis* agere, cum vi dictum eſt pro *ut agatis*. Plura diximus ad Cat. *c.* LVIII. n. 14. Licuit *nobis cum ſumma turpitudine in exſilio aetatem* agere: Potuiſtis *nonnulli Romae amiſſis bonis alienas opes* exſpectare. Cujus rei ignorantia alias corruptionis cauſſas confirmavit.

16. JOVEM AUT ALIUM —— EXSPECTATIS? Haec non minus, quam ſuperiora, deturpaverant editores, qui interrogandi ſignum adpoſuerant, quod ita locus requirit, ut ſignum Minervae. Demonſtrat Macer eos, etſi malam ſuam conditionem cognoviſſent, tamen pro aliis adhuc egiſſe. Senſus eſt: *Vos* enim *Jovem aut alium quem Deum*, qui rebus veſtris proſpiciat *exſpectatis*: interim vero *magna illa imperia exſequimini*, & ſervitium veſtrum augetis. Extremae humilitatis & patientiae illa ſunt indicia: & de hominibus, qui parum audent, aut conſilio nihil valent, illud frequenter dicitur, quod Deum, aut alios principes exſpectent. vide Catilin. *c.* LII. num. 18. 19. Si ſcripſiſſet *exſpectatis* & *magna illa* cet. aut: *exſpectantes magna illa* cet. forte non in transverſum rapti eſſent interpretes. Sed altero mori in Salluſtio adſueſcere debuiſſent. vide Catilin. *cap.* III. extr. Jugurth. *cap.* II. num. 3.

MAGNA ILLA CONSULUM IMPERIA. Ut omnia in hac Oratione, ita & vox *magna* ad invidiam comparata, pro *magnifica*, *alta*, *ſuperba*. Tibullus II. Eleg. VI. *v.* 11. Magna *loquor: ſed magnifice mihi* magna *locuto Excutiant clauſae fortia verba fores*. ibi lege Brockhuſium. Tacitus II. Hiſt. *c.* IV. *ubi* magnis *conſultis annuere deam videt*.

ULTROQUE. Vide ad Epiſt. Pompeii *n.* 9.

ADJUTUM PROPERATIS. Uti *ultum ire*, *raptum feſtinare*, *perditum trahere*. vide ad Cat. *c.* XXXVI. n. 4. adde Jug. *c.* LXVIII. n. 1.

17. ULTUM INJURIAS HORTOR. Ad ulciſcendum. vide ad I. Hiſt. Or. Lepidi n. 23. & Jug. *c.* XX. n. 5.

REQUIEM CUPIATIS. Carrio in omnibus libris, nos in quatuor Venetis, Gryphiana, aliis. quod ut repudiemus, cauſſa nulla eſt.

JURE GENTIUM RES REPETO. *Res* nobis ablatas, tribuniciam poteſtatem, aerarium, provincias, cetera, quorum ſubinde mentionem fecit. *Res repetere* autem inter ſollemnia populi Rom. qui antequam bellum facerent, feciales mittebant *ad res repetendas* h. e. ut gens illa rapta reſtitueret, aut ſatisfaceret. morem perſpicue proponit Livius I. *capit.* XXXII. Exempla Briſſon. IV. Form. pag. 341. ſeqq.

NON ARMA — NE PRAEBEATIS, CENSEO. *Arma*, & *ne praebeatis* ab uno Verbo ſuſpenſa ſunt: ut Jug. *c.* XIV. n. 7. *prohibere* injuriam, neque *cujuſquam regnum per ſcelus* creſceret. Jam *cenſere arma*, *ſeceſſionem* dicitur, ut *jubere regem*, Liv. I. *c.* XXII. *jubere bellum*, *decernere provinciam*, alia.

18. HABEANTQUE SUO MODO. *More.* Terent. Andr. A. I. Sc. I. *v.* 125. *Prope adeſt, cum alieno* more *vivendum eſt mihi: Sine nunc* meo *me vivere interea* modo. Cicero de Senect. *c.* II. *quid enim eſt aliud* gigantum modo *bellare cum diis, niſi naturae repugnare?*

PERSEQUANTUR CUM IMAGINIBUS SUIS. Acriter increpat ignavam nobilitatem, cui, ſi plebes dereliquerit, nihil erit, praeter imagines fumoſas, quibus pro militibus uti jubet. vide ad Jug. *c.* LXXXV. n. 10.

ABSIT PERICULUM ET LABOS, QUIBUS. Intellige *ab iis, quibus*. ſed non ſtatim ita emendandum, cum ſaepiſſime Pronomen demonſtrativum Noſter omittat. vide ad Catil. *cap.* XIII. num. 2.

Nul-

Niſi forte repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: Qua 19
tamen quinis modiis libertatem omnium aeſtumavere, qui profecto non
amplius poſſunt alimentis carceris. Namque ut illis exiguitate mors pro-
hibetur; ſeneſcunt vires: ſic neque abſolvit cura familiari tam parva
res: & ignavus quisque tenuiſſima ſpe fruſtrantur. quae tamen quam- 20
vis ampla, quoniam ſervitii pretium oſtentaretur, cujus torpedinis erat
decipi

NULLA PARS FRUCTUS. Non participant. Lucret. II. *v.* 5. *Suave etiam belli certamina magna tueri Per campos inſtructa* tua ſine parte *pericli*. Cicero: *ut ſocius in ſocietate habet partem, ſic cohaeres in haereditate habet* partem.

19. FRUMENTARIA LEGE. Multae frumentariae leges a Graccho, Clodio, aliisque latae, quibus ſtatutum, ut aut levi pretio frumentum plebi, aut plane gratis publice praeberetur. Aſconius, Cicero, alii. vide Lipſium I. Elect. *c.* VIII. & junge Sueton. Caeſar. *c.* XLI. Dion. XLV. p. 554. ubi narrat, Auguſto imperante, hominum, qui frumentum publice accipiebant, fuiſſe ducenta millia. Sed quae hic intelligatur; non conſtat.

QUINIS MODIIS LIBERTATEM OMNIUM AESTIMAVERE. H. e. libertatem veſtram quinis modiis redemerunt; vos illorum ſervi eſtis, & pretium accipitis quinos modios. Sic Cicero *pecunia*, *denariis aeſtimare*. Tacit. I. Ann. *c.* XVII. Denis *in diem* aſſibus *animam & corpus* aeſtimari. Ceterum ſervos *quinque modios* in ſingulos menſes accepiſſe Lipſius l. c. probat ex Seneca Epiſt. LXXXI. Neque Donatum emendandum arbitror, qui *quatuor* ſtatuit, cum in iſta re talis diverſitas, pro tempore & hominibus, omnino locum habere queat.

QUI PROFECTO NON AMPLIUS POSSUNT. Valent. Nos dicimus *auſtragen*. Male Lipſius *proſint*. Nam carceris & ſervorum alimenta *in dies* definita erant, hinc *diurnum* dicuntur. igitur ſi iſta cum alimentis illis plebis comparantur, quae proprie *in menſes*, ſubeſt certe aliqua computatio, cui eleganter *poſſe* aptatur. Alludit Plaut. Aſin. A. III. Sc. III. *v.* 46. *Videtin' viginti minae quid pollent, quidve* poſſunt.

ALIMENTIS CARCERIS. H. e. quam alimenta carcere incluſis praebita. Sic *amplius* conſtruit Catil. *c.* LVI. num. 2. Seneca Epiſt. XVIII. *Liberaliora ſunt* alimenta carceris: *ſepoſitos ad capitale ſupplicium non tam anguſte, qui occiſurus eſt, paſcit*. Ceterum Venetae noſtrae *alimentis carere*; ſed edita eſt a Lipſio, & vera.

EXIGUITATE MORS PROHIBETUR. Aluntur enim ad ſupplicium, aut exiguitatem pro poena habent, ut eo durior ſit conditio carceris. Symmach. I. epiſt. XXIII. *Parvis nutrimentis quamvis a morte defendimur, nihil tamen ad robuſtam valetudinem promovemur*: quae ille ex Graeco, ut ipſe ait, tranſtulit, nempe ex Demoſthen. Olynth. III. pag. 14.

NEQUE ABSOLVIT CURA FAMILIARI. Venetae: *abſolvi*. cetera illarum priores habent, ut expreſſimus. Hoc vult: *tam parva res*, quini modii, nullum ex plebe *cura familiari liberat*, quin potius quaerendum plura, quae ſufficiant familiae.

IGNAVISSUMI QUIQUE TENUISSIMA SPE FRUSTRANTUR. Venetae priores cum Vaticano & libris Fabri atque Briconeti: *ignavi qui uſque tenuiſſimas perfruſtrantur*. unde jam alii *tenuiſſima ſpe fruſtrantur* feliciter procuderunt: ipſe addidi *ignavus quiſque*, quod non obſcure in illa lectione proponitur, ſi *us* ſyllabam in voce *qui uſque* pro nota variae lectionis accipias, ut nempe ſolent librarii. vide ad Cat. *c.* XLII. nu. 2. *ignavi quique* alii fecere, propter verbum *fruſtrantur*; alii *fruſtratur* repoſuere, hoſpites in lectione Salluſtii, qui *quiſque* cum plurium numero, etiamſi aliud nomen ſingulare adhaereat, conſtruit. vide ad Cat. *c.* VII. num. I. Denique & optimum Gronovium deſeruit ingenium, quando correxit: *ignavi cujuſque tenuiſſimas ſpes fruſtratur*: nempe ut penderet ab nomine *parva res*; cum contra ad elegantias Salluſtii pertineat Subjecta, quae vocant, mutare, & tranſire ab Activo Verbo ad Paſſivum, quod pluribus doceo ad Cat. *cap.* LI. num. 40. *c.* LIII. num. 3. *Fruſtrantur* autem *ſpe* Paſſive dici, dudum adnotarunt A. Popma, Boxhornius ad Plaut. Amphitr. A. II. Sc. II. *verſ.* 200. aliique. Nec illepide *tenuiſſima ſpe*. Cic. pro Roſc. Com. *c.* XIV. *Inani &* tenui ſpe *te conſolaris*. Liv. XXV. *c.* XXXVIII. *In rebus aſperis &* tenui ſpe *fortiſſima quaeque conſilia tutiſſima ſunt*. Senſus igitur eſt: ignavi & qui rei ſuae familiari non aliunde proſpiciunt, hac ſpe fruſtrantur: nempe decipiuntur quando ſperant quinis his modiis poſſe ſeque ſuoſque ſuſtentare.

20. QUAE TAMEN QUAMVIS AMPLA. Intellige *ſit*, ut Cat. *c.* LI. nu. 36. & *quamvis* intellige pro, rie *quam vis*, ut nos dicimus: *ſo groſſ als du willſt*; h. e. nimis ampla, valde ampla ſit.

decipi & veſtrarum rerum ultro injuria gratiam debere? Namque alio
modo, neque valent in univerſos, neque conabuntur. Cavendus dolus
21 eſt. Itaque ſimul comparant delenimenta, & differunt vos in adventum
Cn. Pompeii; quem ipſum, ubi pertimuere ſublatum in cervices ſuas,
22 mox demto metu lacerant. Neque eos pudet vindices, uti ſe ferunt, libertatis,

Sic Cic. de Amicit. *cap.* XXVI. *Quanquam iſta adſentatio* quamvis pernicioſa *ſit*, *nocere tamen nemini poteſt*. ubi plura Graevius; in quibus & talia, ubi non excipit *tamen*, ut hoc loco: & alia notavimus ad Jug. *c.* XXXV. num. 9. ubi & poſt *tamquam*, *etſi* cet. eadem particula reticetur. Sic non opus erit cum Gronovio *qua* pro *quae* ſubſtituere; neque, quod mihi olim in mentem venerat, *oſtentares*, utrumque contra libros veteres, recipere. Cicero VII. Verr. *c.* V. *Expectate facinus*, quam vultis *improbum*. de Haruſp. Reſp. *cap.* IX. quam volumus *licet nos amemus*, *tamen* cet. Sic *quam libet*; *quam libuerit*. vide Gruter. ad Plaut. Menaechm. A. II. Sc. II. *v.* 43. Interpp. ad Phaedr. I. Fab. XXVIII. princ.

QUONIAM SERVITII PRETIUM OSTENTAR. Quoniam pretium vobis offerri videbatur, quo libertatem vobis ademerant. nu. 19. Tacit. III. Hiſt. *cap.* LVII. *fictis Veſpaſiani epiſtolis* pretium *proditionis* oſtentans.

CUJUS TORPEDINIS ERAT. Quanta torpedo erat. Imitatur, ut indicat Waſſe, Arnobius pag. 93. Cujus *eſt autem* pudoris, *quinimo* inverecundiae cujus, *quod agere te videas*, *in eo alterum reprehendere*. Sed adde notam ad Jug. *c.* LXXXIII. num. 1.

VESTRARUM R. ULTRO INJURIA GRATIAM DEBERE. Neſcio cur locum pro male ſano habuerint viri doctiſſimi; niſi propter *ultro injuria* ſimul, adeoque duo quaſi Adverbia ad unum Verbum relata, quomodo tamen & Cicero, Livius, & Noſter locutus eſt. vide ad Jug. *c.* XIX. nu. 5. & ad Cic. XIII. epiſt. XXVII. extr. Pollio Tyrann. *c.* XII. *cum in diverſis praeliis* ad exemplum fortiter *faceret*. Et cum haec Latina negat I. Waſſe, idem pronunciet de Cat. *c.* XLV. nu. 1. & XLVIII. nu. 1. Neutrum vero ſine vi ſua ponitur: *ultro*: quia nemo ſibi ipſi obnoxius eſt, aut pro ſuis rebus gratias agit: frumentum vero populi R. eſſe, vult intelligi. *injuria* gratiam debet, qui rem exſecrandam (ut iſta largitio, praemium ſervitii) grate accipit. & ſic mox ad vocem *injuria* retulit: *Namque alio modo* cet.

NAMQUE ALIO MODO. Niſi per largitiones.

CAVENDUS TAMEN DOLUS EST. *Tamen* non legitur in Venetis prioribus; & abeſſe a Cod. Baliolenſe teſtatur Cl. Waſſe. Neque omnino ſententia requirit. Sententia eſt: Videte dolum, quem cavere debetis! demulcent vos praemiis & differunt vos in adventum Cn. Pompeii, cet. Neque tamen male ad ſuperiora refertur, quaſi notaret: *non gratiam debere*, *ſed dolum cavere debetis*.

21. ITAQUE SIMUL COMPARANT. *Itaque* hic eſt particula adſumendi narrationem, &, ut Donatus vocat, continuativa: quod ſupra de *igitur* & *ergo* animadvertimus. *Simul* excipiente *&*, pro *&*, *&*, illuſtravimus exemplis ad Jug. *c.* LXX. num. 4.

DELENIMENTA. Quibus vos leniant, demulceant. Uſus eſt voce & Livius, & Tacitus. adde Nonium *cap.* I. num. I. Sic *honeſtamenta* cet. vide de hujuſmodi nominibus diſputantes inter ſe Reineſium & Daumium Epiſt. XIII. XIV.

SUBLATUM IN CERVICES SUAS. Quando praeſens eſt cum imperio & exercitu, tunc timent. Curt. VII. *c.* VII. princ. *Rex Scytharum*, *ratus eam urbem*, *quam in ripa amnis Macedones condiderant*, ſuis *impoſitam eſſe* cervicibus. Mallem, *uti pertimuere*, ut poſtea ſubintelligatur *ita*. vide Jug. *c.* II. num. 3.

DEMTO METU LACERANT. Hoc eo valet, aeque vos ac Pompejum contemnunt, cujus, ſi metus abeſt, juſſis & voluntati, ſi is forte jus veſtrum reſtituere voluerit, obſtrepent. Livius XLIII. *c.* IV. *Lucretium tribuni plebis abſentem concionibus adſiduis* lacerabant, *cap.* VIII. *Ii non in ſenatu modo eum* lacerarunt, *ſed in concionem etiam pertracto*, *multis objectis probris*, *diem dixerunt*. XXIX. *c.* XIX. *Non Pleminius modo*, *ſed etiam Scipio principum orationibus* lacerari. adde XLI. *c.* VI. Sueton. Gramm. *c.* IX. *Fuit autem naturae acerbae*, *non modo in antiſophiſtas*, *quos omni ſermone* laceravit. Sic Dictys aliique. vide Bentlej. ad Horat. II. Sat. I. *verſ.* 65.

22. TOT VIROS. Per ἐπεξήγησιν. illos vindices, qui tot numero viri ſunt, non pudet nihil poſſe ſine uno Pompejo. Ovid. II. Am. eleg. XII. *v.* 3. *Quam vir*, *quam cuſtos*, *quam janua firma*, tot hoſtes, *Servabant*.

REMITTERE INJURIAM. Tollere injuriam, qua adficiunt plebem. pro quo Terent. Andr. A. V. Sc. I. *v.* 8. Remittas *jam me onerare injuriis*. Livius XL. *cap.* XXVIII. *Remittere delectum*. Juſtin. XXI. *cap.* I. *Tributa populo per triennium* remittit. Curtius *legem remittere*. Supra dixerat *ſolve-*

tatis, tot viros ſine uno, aut remittere injuriam non audere, aut jus non
poſſe defendere. Mihi quidem ſatis ſpectatum eſt, Pompejum, tantae 23
gloriae adoleſcentem, malle principem volentibus vobis eſſe, quam illis
dominationis ſocium; auctoremque in primis fore tribuniciae poteſtatis.
Verum, Quirites, antea ſinguli cives in pluribus, non in uno cuncti prae- 24
ſidia habebatis: neque mortalium quiſquam dare, aut eripere, talia unus
poterat. Itaque verborum ſatis dictum eſt. Neque enim ignorantia res 25
claudit. Verum occupavit neſcio quae vos torpedo, qua non gloria mo-
vemini, neque flagitio: cunctaque praeſenti ignavia mutaſtis: abunde 26
libertatem rati, quia tergis abſtinetur, & huc ire licet, & illuc, mune-
ra ditium dominorum. Atque haec eadem non ſunt agreſtibus; ſed cae- 27
duntur

ſolvere injuriam. Tacit. I. Hiſt. *cap.* LII. *redditi pleriſque ordines*, remiſsa *ignominia*.

23. SATIS SPECTATUM EST. Cognitum ac perſpectum. Cat. *c.* XX. n. 2.

TANTAE GLORIAE ADOLESCENTEM. Adoleſcens enim erat cum contra Sertorium mitteretur, natus annos circiter triginta, cujus aetatis homines *adoleſcentes* vocare ſolent. vide ad Cat. *c.* XXXVIII. ipſe Sertorius de Pompejo dixiſse fertur poſt primam in Hiſpania pugnam: *Hunc puerum ferulis caſtigatum Romam dimiſiſſem, ni anus iſta* (Metellus) *ſuperveniſſet*, Plutarch. Sertor. pag. 578. Eutrop. VI. *cap.* I. de eodem bello: *finis ei bello datus per Cn. Pompejum* adoleſcentem *& Q. Metellum Pium*. adde Vellej. II. *c.* XXX. Sic ſupra *homines magni nominis*, I. Hiſtor. Or. Lepidi num. 2. De gloria Pompeii, qui imberbis triumphales honores adeptus erat, Plutarchus & Cicero pro L. Manil. *cap.* X. ſeqq.

VOLENTIBUS VOBIS. Cum veſtra voluntate malle principem civitatis eſse. Jug. *c.* LXXXIV. n. 3. *neque plebi militia* volenti *putabatur*. *c.* CII. n. 6. *tutiusque rati* volentibus, *quam coactis imperare*. mox *illis* Venetae noſtrae, & ſic Lipſius IV. Epiſt. Quaeſt. XIV. nec tamen adeo ineptum aliorum *illius*.

24. IN PLURIBUS, NON IN UNO. Idem Catulus apud Dion. XXXVI. & Vellej. II. *c.* XXXII. & Hortenſius, quamvis Pompejum pro digniſſimo haberet, tamen *ad unum omnium deferri non oportere*, cenſuit, Cic. pro L. Man. *c.* XVII.

25. NEQUE ENIM IGNORANTIA RES CLAUDIT. I. e. *claudicat*. non propter ignorantiam res minus procedit, quam a vobis contendo, nempe ut vos vindicetis a dominatione paucorum. Apulej. de Deo Socrat. *ut ubi* dubitatione clauderet, *ibi divinatione conſiſteret*. vide Donat. ad Terent. Eunuch. A. I. Sc. II. & Act. II. Sc. III. Sed plura Gronov. ad Liv. XXII. *c.* XXIX. Lipſius Var. Lect. II. *c.* VI. Scaliger Auſon. Lect. II. *cap.* XXI.

26. QUIA NEQUE GLORIA MOV. Venetae: *qua non gloria* &c. pro *qua in torpedine*. *non* pro *neque*, habent etiam Fabri & Briconeti libri, item Vaticanus. Supra Venetae: *occupavit, neſcio quae, vos torpedo;* quem ordinem itidem reſtitui, pro vulgato *occupavit vos, neſcio* &c.

PRAESENTI IGNAVIA. Non *pacem*, non *otium* dicit, ſed *pro praeſenti ignavia*, ut paullulum quieti eſſe poſſitis, omnia deſeruiſtis. Sic *mutare* conſtruitur Jugurth. *c.* XXXVIII. extr. ubi vide.

ABUNDE LIBERTATEM RATI. Sic Jug. *c.* XXXI. *ſatis habebatis, animam retinere*.

MUNERE DITIUM DOMINORUM. Omnes libri vett. *munera:* quod longe elegantius eſt corrupta illa vulgata. Eſt Ἐπεξήγησις, notans iſta eſſe munera ditium dominorum, qui itidem ſervos ſuos non flagellis caedere, nec carcere aut ergaſtulo includere ſolerent. Nec illud impedit, quod dixerit *quia tergis abſtinetur*, cum vulgaris Adpoſitio requireret: *terga libera habere, huc illuc ire, munera ditium dominorum*. Sic Cat. *c.* IX. n. 4. *Quarum rerum ego* maxuma documenta *haec habeo*, quod *in bello ſaepe vindicatum eſt*. cet. Cic. XI. epiſt. XXVIII. n. 10. *At* haec *etiam ſervis ſemper* libera *fuerunt*, timerent, dolerent *ſuo potius, quam alterius arbitrio*. adde ſupra n. 17. Jam ditiores domini tanto plures ſervos alebant, Juvenal. Sat. III. *v.* 141. iis vero neque in agris, neque in ergaſtulis ſaepe opus erat, aut ipſi ſervi vicarios habebant: &, in multitudine peccantes facile dominum latebant; hinc & tergis abſtinebatur, & huc illuc ire licebat. quod acerbe in plebem Romanam Macer torquet.

27. NON SUNT AGRESTIBUS. H. e. plebi ruſticae, quae durioris erat conditionis, quam urbana, delectibus acerbiſſimis vexabatur, agris ſuis pellebatur, aut cum ſeditiones & civiles turbae exarſerant, prout adverſae parti addicta fuerat, caedebatur. *Agreſtes* vocat, quos Cat.
cap.

duntur inter potentium inimicitias, donoque dantur in provincias
28 magiſtratibus. Ita pugnatur, & vincitur paucis: plebes, quodcumque accidit, pro victis eſt, & in dies magis erit: ſi quidem majore cura dominationem illi retinuerint, quam vos repetiveritis libertatem.

Poſtquam egreſſus anguſtias. *Meſſus*.

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi. *Ex eodem*.

Ut ſuſtinere corpora plerique nequeuntes, feſſi, arma ſua quisque ſtantes incumberent. *Idem & Servius*.

Ac ſtatim fugitivi, contra praeceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines, matronasque. *Nonius*.

Quibus a Sertorio triplices inſidiae per idoneos ſaltus poſitae erant; prima, quae fonte venientes exciperet. *Serv*.

Ingens ipſe virium, atque animi. *Aruſianus*.

Locum nullum, niſi in quo armati inſtitiſſent. *Idem*.

At

cap. XXXVII. *juventutem, quae* in agris *manuum mercede vitam toleravit*; Livius XXV. *c.* I. aliique *ruſticam plebem* dixit. Sed *agreſtis* voce ſimiliter fere utitur Noſter Cat. *cap.* VI. Livius III. *cap.* VI. *pecoribus* agreſtibuſque *in urbem acceptis*.

CAEDUNTUR INTER POTENTIUM IN. Adeo nec terga, nec vitam ipſam libera habent. *inter*, i. e. dum potentes inter ſeſe certant, vide Jug. *c.* XL. n. 4. Aſconius: *Plebs ruſtica partim agros, partim jus civitatis amiſit, partim omnino proſcripta eſt victore Sulla, quod plebs Romana de Marianis partibus fuerat*.

DONO DANTUR IN PROVINC. MAG. Magiſtratibus adſignantur, quibus ad provincias obtinendas militibus opus erat: adeoque illis *non huc ire licet atque illuc*.

28. PUGNATUR ET VINCITUR A PAUCIS. Immo legendum cum Venetis: pugnatur & vincitur *paucis*. h. e. in commodum paucorum; ut *vobis arat, reip. vixit, tibi militat* & ſexcenta talia. vide ad Cat. III. num. 1. *c.* XV. nu. 2. Jug. *c.* IV. num. 4. Nempe pro paucorum potentia pugnatur, & ſi vincitur, illi commoda ad ſeſe rapiunt.

PLEBES — PRO VICTA EST. Priores Venetae & Vaticanus: *pro victis eſt*, quod inepte deſeruerunt vulgares editiones. *Plebes pro victis*, ut Cat. *c.* XVI. num. 2. *juventutem, ex illis*. *cap.* XLII. extr. *cetera multitudo* exſequerentur. *c.* XLVIII. num. 1. *plebes agitabant*. Jug. *c.* XXVIII. num. 2. Senatus *a Beſtia conſultus; iique decrevere*. ibi vide. Ne dicam, ſi iſtud aliquid valet, quod neceſſario plurium numero uſus eſt, ut, cum de plebe agreſti locutus eſſet, de utraque plebe, & ruſtica, & urbana eam injuriam intelligendam eſſe notaret. *pro victis*, illuſtramus ad ea Jug. *cap.* XCVIII. ad fin. *quia non fugerent*, pro victoribus *agere*.

MAJORE CURA. Haec in omnibus hujus generis orationibus deprehendas. vide Jug. *cap.* XXXI. num. 16. 1. Hiſt. Or. Lepidi. cet.

ARMA SUA Q. STANT. INCUMBERENT. Pro *armis*, ut notat Aruſianus. Seneca Phoen. v. 499. *Reclinis haſtae & arma defixa* incubans. ubi plura Gronovius. quaſi *in arma cumbere*. Hinc Apulej. VIII. Metam. *Timore hoc inani perfuncti longe pejores* inhaeſimus laqueos.

PRIMA, QUAE FONTE VENIENTES. *Prima* quaſi *inſidia*, doctore Chariſio. vide Or. Macri num. 5. Sempronius apud Gellium II. *cap.* XIII. Liberoſ*que ſuos*, eum *quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci juſſit*. Sic *abſente nobis, nos mitto, praeſens colatis*, de quibus Caſaubon. & Salmaſ. ad Capitolin. Marc. *c.* XIX. Tamen & *inimicitia, delicia* pro *deliciis*, apud Gell. XIX. *cap.* VIII. & *tenebra*, pro *tenebris* reperitur. Lamprid. Commod. *c.* XVI. *Et repentina caligo &* tenebra *in Circo orta*.

IN QUO ARMATI INSTITISSENT. Inſiſtere *quid* & *cui* frequentia; addatur *in quo*. forte ut Terent. Andr. Act. IV. Sc. IV. *in quibus illudatis*.

INGENIO LOCI PROHIBEBATUR. *Natura loci*. Florus II. *c.* VI. num. 6. *patentibus campis, obſervato* loci ingenio, — *ita inſtruxit aciem*. ubi vide Freinsh. & Duckerum. adde infra VI. Hiſt. princ.

FACTA

At Oppius poſtquam orans nihil proficiebat, timide veſte tectum pugionem expedire conatus, a Cotta, Vulcioque impeditur. *Nonius*. *Pugio eſt brevis gladius*.

Caſtriſque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. *Idem*.

Sed Pompejus a prima adoleſcentia, ſermone fautorum, ſimilem fore ſe credens Alexandro regi, facta conſultaque ejus quidem aemulus erat. *Nonius*.

Dubius conſilii. *Aruſianus*.

Poſt reditum eorum, quibus ſenatus belli Lepidani gratiam fecerat. *Idem*.

Quod ubi fruſtra tentatum eſt, ſocordius ire milites occoepere, non aptis armis, ut in principio, & laxiore agmine. *Nonius*.

Atque eum Curio laudatum, accenſumque praemiorum ſpe, quibuſcum optaviſſet, ire jubet. *Idem*.

Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo ſanguine ſuorum defendens, poſtquam ex ſarcinis paludamenta adſtare, & delectae cohortes intelligi coepere. *Idem*.

Si nihil ante adventum ſuum inter plebem & patres conveniſſet, coram ſe daturum operam. *Priſcianus* l. XIV.

Fine inguinum ingrediuntur mare. *Aruſianus*.

M. Antonius perdundae pecuniae genitus, vacuuſque curis, niſi inſtantibus. *Idem*.

Muros ſucceſſerant. *Idem*.

Saxaque ingentia, & axe vinctae trabes per pronum incitabantur, axibuſque eminebant in modum *ericii* militaris *veruta* binum pedum. *Non. Servius*.

Octavium mitem, & captum pedibus. *Aruſianus*.

Igitur

FACTA CONSULTAQUE —— AEMULUS. Pro *factorum conſultorum*. Nomen retinet Caſum Verbi. Plautus Milit. A. III. Sc. I. ſtudioſus *nullae* rei *aliae eſt*, *niſi* adulterio. Id. Amphitr. A. I. Sc. III. *quid tibi* hanc curatio *eſt* rem; adde Berneggcr. ad ea Juſtin. IX. *c.* VIII. nu. 4. *Fuit rex armorum, quam conviviorum* apparatibus ſtudioſior.

NON APTIS ARMIS. Paratis ad dimicandum. Livius V. *c.* XLIX. *Suos in acervum conjicere ſarcinas*, & arma aptare, *ferroque, non auro, recuperare patriam jubet*. Idem X. *c.* XXXIII. *Vix dum ſatis* aptatis armis *in ordines eunt*. XLIV. *c.* XXXIV. *Militem haec tria curare debere, corpus ut quam validiſſimum & perniciſſimum habeat*, arma apta, *cibum paratum ad ſubita imperia*. mox *aptare corpori arma*. quem locum inſpexiſſe juvabit.

QUIBUSCUM OPTAVISSET. *Elegiſſet* recte Nonius. h. e. quos elegiſſet, ut cum iis iret. quam latinitatem ſupra illuſtravimus. Sic *optio* pro electione Jug. *c.* LXXXIX. nu. 8. ubi vide.

FINE INGUINUM. Proprie; ita ut inguina finis, quo uſque aqua pertineret, eſſent. h. e. *inguinum tenus*. Auctor B. Afric. *c.* LXXXV. *Atque ita per mare* umbilici fine *ingreſſi*, *terram petebant*. vide Interpp. ſed maxime Abrah. Gronov. ad Juſtin. XXX. *cap.* IV. num. 6.

MUROS SUCCESSERANT. Sub muros venerant, ad muros acceſſerant. Jug. *c.* LVII. num. 3. *pars eminus glande aut lapidibus pugnare*, *alii* ſuccedere, *ac murum modo ſuffodere*, *modo ſcalis aggredi*. ibi vide.

PER PRONUM INCITABANTUR. Majore impetu ruebant. Caeſar IV. Gall. *cap.* XVII. *Ut quo major vis aquae* ſe incitaviſſet, *hoc arctius illigata tenerentur*.

IN MODUM ERICII MILITARIS. Qui trabs erat, ex quo undique ferrei aculei prominebant: a beſtiolae ita dictae aculeis adpellatus. Cellar. ad Caeſar.

Igitur diſcubuere Sertorius inferior in medio, ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex proſcriptis: in ſummo Antonius, & infra, ſcriba Sertorii Verſius: alter ſcriba Maecenas in imo, medius inter Tarquitium, & dominum Perpennam. *Nonius Servius.*

Quarum unam epiſtolam forte cum ſervo nacti praedatores Valeriani ſcorpione in caſtra miſere. *Nonius.*

ſar. III. Civ. *cap.* LVII. adde Turneb. IV. Adverſ. *cap.* VIII. *Veruta* ſunt tela brevia, a veru ſimilitudine.

CAPTUM PEDIBUS. Depravatus pedibus. ut *oculis*, *mente captus*, cet. aut pro *privatus* ponitur *captus*.

IGITUR DISCUBUERE. Eſt deſcriptio convivii, in quo periit Sertorius, de quo vide Plutarch. in Sertorio. De more accumbendi ad menſam bene Baronius Tom. I. Ann. Eccleſ. pag. 154.

SERTORIUS INFERIOR IN MEDIO. *In medio* lecto diſcubuit Sertorius cum L. Fabio, ita ut inferior Sertorius eſſet, ſuperior Fabius. ille enim locus honoratiſſimus in hoc trium lectorum poſitu; & proxime attingebat dominum convivii, qui ſummum locum tertii lecti occupaverat.

L. FABIUS HISPANIENSIS, SENATOR. Sunt quidem numi, in quibus L. FAB. HISP. viſitur; Sed ſi Chariſium audire placet I. pag. 84. poſſes non inepte conjungere *Hiſpanienſis ſenator*; ut nempe fuerit ille Fabius ex *ſenatu Sertoriano*, quem exſulibus inſtituerat. vide Plutarch. pag. 579. 580. 581. Idem pag. 582. τὸν ὑπογραμματεύοντα Ἀντώνιον caedem cepiſſe ſcribit; niſi iſtud de ſuperiore lecto accipiendum eſſe velis.

IN SUMMO ANTONIUS. *Summus* itaque lectus, ſeu primum vocare malis, itidem duos tantum habuit Antonium & Verſium. Scribae erant qui rationes publicas in tabulas referebant. vide Cic. III. Verr. *c.* LXXIX. Sic I. Hiſt. Or. Lepidi nu. 17. *ſcriba Cornelius*.

MAECENAS IN IMO. In *imo*, ſeu tertio lecto tres diſcubuere, quorum infimus Tarquitius, medius Maecenas, ſummus Perpenna. Omnes autem inter amicos Sertorii fuiſſe, ſed qui clam conſpiraverant narrat Plutarchus pag. 581. Cic. IX. epiſt. XXVI. *Accubueram hora nona— apud Volumnium Eutrapelum: & quidem ſupra me Atticus, infra Verrius familiares tui.* adde Curt. VIII. *cap.* V. num. 22. ibique Raderum.

DOMINUM PERPENNAM. *Dominus* vocatur quia convivium exhibebat. Petronius *c.* XXXIV. *Laudatus propter elegantias* dominus. Hinc *dominia agitant* apud Gellium II. *c.* XXIV. qui mutua inter ſeſe celebrant convivia.

SCORPIONE IN CASTRA MISERUNT. *Scorpio* machina, quae cum ſono expelleret tela, Seneca II. N. Q. II. *c.* XVI. vide Lipſ. Poliorc. III. Dial. IV.

FRAG-

FRAGMENTA

LIB. IV.

HISTORIARUM.

AT Cn. Lentulus patriciae gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior, an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigenda promulgavit. *Agellius* l. xviii. cap. iv.

Omnes, quibus aetas ſenecto corpore, animus militaris erat. *Priſcianus* lib. ix. & x.

Dein lenita jam ira, poſtero die liberalibus verbis permulcti ſunt. *Idem* l. ix.

Implicitae rates miniſteria prohibebant. *Idem ibidem*.

Igitur legiones pridie in monte poſitas arceſſivit. *Idem* l. x.

Anxius animi, atque incertus. *Aruſianus*.

Magnam exorſus orationem. *Idem*.

Impotens, & nimius animi eſt. *Idem*.

Amiſumque aſſideri ſine praeliis audiebat. *Priſcianus* l. viii. *Obſideo & aſſideo activa ſunt; faciunt enim aſſideor & obſideor*.

Qui quidem mos, uti tabes, in urbem conjectus. *Feſtus*.

Caſtella, cuſtodias theſaurorum in deditionem acciperentur. *Serv. Cariſ.* l. i.

Reliqua cadavera ſalita. *Diomedes* lib. i. cap. iv.

EPI-

FRAGM. HIST. IV. PER INCERTUM STOLIDIOR. Illud *per* fortaſſe delendum, cum in indice capitis apud Gellium meliores Codd. omnes habeant *incertum ſtolidior*. de *vano* nos quaedam ad Cat. *c.* xxiii. n. 2. & plura Nonius atque Servius ad xi. Aen. *v.* 715.

AETAS SENECTO CORPORE. Carrio invexit vocem *aetas*, quam recte Douza damnat.

LIBERALIBUS VERBIS. Non ſperno *libralibus* quod in aliis Codd. legitur. Habemus enim *circlos*, *ſurclos*; item *caldus*, *valdus*, *ardus* & hujuſcemodi plura apud veteres frequentata. vide Reines. ad Daum. Ep. xxv. Ne dicam de *fiblis*, *gubernaclo*, *puertia*. vide Chariſ. iv. p. 238. nam *dextra* & *dextera*, *tritum* & *teritum*, *arbiterium* & *arbitrium*, partim vulgo nota, partim ab Salmaſio vindicata ſunt ad Lamprid. Elagab. *cap.* xx.

NIMIUS ANIMI EST. Sic modo *anxius animi*; iii. Hiſt. *ingens ipſe virium atque animi*; ii. Hiſt. *animi atrox*. Vide hic omnino Heinſium ac Drackenborchium ad ea Silii xiv. *v.* 670. *Ingemuit* nimium juris, *ac tantum licere Horruit*. Vopiſcus Aureliano: Nimius *eſt*, *multus eſt*, *& ad noſtra jam non facit tempora*. vide Salmaſ. ad Eumd. *c.* xxxii.

RELIQUA CADAVERA SALITA. De infanda illa obſidione locutus eſt, per quam obſeſſi eo redacti ut humanis corporibus veſcerentur. Habuimus fragmentum ii. Hiſtor. quo & hoc pertinet.

EPISTOLA REGIS MITHRIDATIS SCRIPTA AD REGEM ARSACEN.

1 REX MITRHIDATES REGI ARSACI S. Omnes, qui ſecundis
rebus ſuis ad belli ſocietatem orantur, conſiderare debent, liceatne tum
pacem agere. Dein quod quaeritur, ſatisne pium, tutum, glorioſum,
2 an indecorum ſit. Tibi, ſi perpetua pace frui licet, niſi hoſtes opportu-
ni, & ſceleratiſſumi; egregia fama, ſi Romanos oppreſſeris, futura eſt:
Neque petere audeam ſocietatem; & fruſtra mala mea cum tuis bonis mi-
3 ſceri ſperem. Atqui ea, quae te morari poſſe videntur, ira in Tigranem
recentis belli, & meae res parum proſperae, ſi vera exiſtumare voles, ma-
4 xume hortabuntur. Ille enim obnoxius, qualem tu voles ſocietatem, ac-
cipiet; mihi fortuna, multis rebus ereptis, uſum dedit bene ſuadendi: &,
quod

EPIST. REGIS MITHRID. De bello Mithridatico multa Cicero pro L. Man. Plutarch. in Sertorio, Appianus Mithrid. Vellejus II. *c.* XVIII. Florus I. *c.* V. & qui ibi producuntur auctores. *Arſaces* autem rex Parthorum amicus Mithridati apud Appian. pag. 180. ita etiam nominat Dio & Plutarchus; quia id commune regum Parthorum nomen. Proprium *Pacorus* fuit, ſi fides Xiphilino; ſed ex Appiano Mithr. p. 242. patet *Sintricum* eſſe nominatum, cui ſucceſſit *Phraates*.

1. LICEATNE TUM PACEM AGERE. Uti Ovidius: *otia agere*. Noſter Jug. *c.* XIV. n. 10. *laeti pacem agitabamus*. *c.* CIX. *pacem, an bellum* agitaturus *foret*.

QUOD QUAERITUR. Ab aliis, & quod in ſocietate praeſtandum eſt.

2. TIBI PERPETUA P. F. LICERET. Omnino cum Vaticano & Venetis noſtris prioribus amplectendum, quod expreſſimus. Vulgarae nullus ſenſus adeſt, & cum illud Douza ſentiret, mirabili transpoſitione mederi voluit. Nunc autem hoc ad conditiones pertinet, quibus poſitis, Mithridates ſocietatem belli petere non auderet. Probat autem in ſequentibus, eas conditiones nullas eſſe, nempe neque pacem habiturum, & hoſtes opportunos atque ſceleſtiſſimos eſſe, & magnam gloriam ſecuturam; ſi Romanos oppreſſerit. Haec per totam epiſtolam tractantur. *Si* vero & *niſi* cum Indicandi modo conſtructa eſſe ab Noſtro, ex indicio notae ad III. Hiſt. Or. Macri n. 11. pateſcit. Nec opus adeo emendatione Lipſii, quam propoſuit IV. Epiſt. Qu. epiſt. XIV. etſi ea lectionem vett. librorum egregie confirmet.

MALA MEA CUM TUIS BONIS MISCERI. Ipſe Salluſtius interpretatur Jug. *c.* LXXIII. n. 1. *ne* florentes *res ſuas cum Jugurthae* perditis miſceret. Opportunum & illud Plauti ab Douza citatum: *Bonis tuis rebus meas res irrides* malas. adde n. 4.

3. ATQUI EA, QUAE. Removet primum, quae Arſacem morari poſſe videntur. Et ſcripta videtur Epiſtola, quod Badius adnotavit, cum Mithridates ad regem Armeniae Tigranem poſt varias jam acceptas clades, &, ut Appianus numerat, bello Mithridatico tertio, fugere cogeretur. Appian. Mithrid. p. 227. Ex eodem p. 230. patet, litteras has ad Arſacen miſſas eſſe poſt praelium ab Tigrane male pugnatum. vide & infra n. 15.

IRA IN TIGRANEM RECENTIS BELLI. Propter nuperum bellum. Tigranes enim Parthorum opes maxime attrivit, Plutarch. Lucullo p. 505. & paullo ante id tempus de regione quadam certaverant, quam, ingruente Romano bello, Tigranes Arſaci conceſſit. Dio Caſſ. XXXV. *ira belli* eſt *propter bellum*, ſeu recenti bello excitata. Neſcio, an ita dixerit Salluſtius I. Hiſt. *poſt ubi* ira belli *deſenuiſſet*. Sic *ſuperioris anni naufragium*, *noctis ſuperioris crimen* adlata ſunt ad Cic. II. epiſt. XIII. n. 8. & Activam vim habet patrius Caſus in eis Cic. V. epiſt. XIII. n. 1. *conſolatio litterarum*; XIII. epiſt. XV. n. 5. *cumulus commendationis*; ſupra I. Hiſt. *metus Pompeii*; Flor. III. *c.* XXII. *profugus feralis illius tabulae*.

SI VERA AESTUMARE VOLES. Venetae: *exiſtumare*, quod unice verum. Eſt enim pro cognoſcere, perſpicere, uti III. Hiſt. Or. Macri princ. Cic. pro Coelio *c.* I. *Si attendere diligenter*, exiſtimare vere *de omni hac cauſſa volueritis*. Sic ille alibi: *Si verum quaerimus*, *ſi verum ſcire vis*; item *perſpicere verum*, *vera judicare*, quorum *aeſtumantes* nihil faciunt.

4. ILLE ENIM OBNOXIUS. Ex bello culpa contra-

quod florentibus optabile eſt, ego non validiſſumus praebeo exemplum ,
quo rectius tua componas. Namque Romanis cum nationibus, populis , 5
regibus cunctis, una & ea vetus cauſſa bellandi eſt, cupido profunda im-
perii, & divitiarum; qua primum cum rege Macedonum Philippo bellum
ſumſere. Dum a Carthaginienſibus premebantur, amicitiam ſimulantes ei 6
ſubvenientem Antiochum conceſſione Aſiae per dolum avertere; ac mox,
tracto Philippo, Antiochus omni cis Taurum agro & decem millibus talen-
torum ſpoliatus eſt. Perſen deinde Philippi filium, poſt multa & varia 7
certamina, apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi, & reper-
tores perfidiae, quia pacto vitam dederant, inſomniis occidere. Eumenem, 8
cujus amicitiam glorioſe oſtentant, initio prodidere Antiocho, pacis
mer-

tracta. Jug. *c.* XXXI. n. 3. *qui ne nunc quidem* obnoxiis *inimicis exſurgitis.*

USUM DEDIT BENE SUADENDI. Habitum ex multa experientia. vide EXCURSUM II. in Cat. Eutrop. VI. *c.* X. Mithridatem vocat *virum ingentis induſtriae conſiliique.* Sic Annibal apud Livium XXXVI. *c.* VII. *Haec ſuadeo, qui ut non omnis peritiſſimus ſum belli, cum Romanis certe bellare* bonis malis*que meis* didici. Sed vide omnino Lipſium III. Polit. *c.* IV. n. 9. ibique Reinhardum.

ET, QUOD FLORENTIBUS OPTABILE. Cat. *c.* XXXIX. n. 2. *ipſi innoxii*, florentes, *ſine metu aetatem agere.* ibi vide.

5. CUM NATIONIBUS, POPULIS. Dixi ad Cat. *cap.* XX. numer. 7. populi, nationes *ſtipendia pendere.*

CAUSSA BELLANDI EST: CUPIDO PROF. Sic & Jugurtha ſupra *c.* LXXXI. num. 1. *Romanos injuſtos, profunda avaritia communes omnium hoſtes eſſe.* & idem Mithridates *luporum animos* Romanis tribuit apud Juſtin. XXXVIII. *cap.* VI.

CUM REGE M. PHILIPPO. Bellum Macedonicum primum, quod Livius, Juſtinus, alii ſcribunt. vide Florum II. *c.* VII.

BELLUM SUMSERE. Eadem phraſis Jugurth. LXXXIII. n. 1.

6. EI SUBVENIENTEM ANTIOCHUM. Florus II. *c.* VIII. *Macedoniam ſtatim & regem Philippum* Antonius *excepit, quodam caſu, quaſi induſtria, ſic adgubernante fortuna, ut quemadmodum ab Africa in Europam, ſic ab Europa in Aſiam imperium procederet.* Fuiſſe inter Antiochum & Philippum foedus Livius narrat XXXI. *c.* XIV. ille vero, diſſimulantibus Romanis, multas Aſiae civitates cepit, Philippo in Romanum bellum averſo. Id. XXXIII. *c.* XXXIX. & inde forte eſt, quod Noſter narrat: *conceſſione Aſiae.*

MOX A PHILIPPO ANTIOCHUS. Sic quidem cum vulgatis Ed. Veneta 1500. Sed priores tantum *mox Philippo Antiochus.* vocem excidiſſe, vel lippus viderit. Quare cum ex Vaticano Carrio indicaverit *mox tracto Philippo*, Gronovius conjecit: *fracto Philippo.* eleganter, ſi perfidis Romanis tantum tribuit Mithridates. Juſtin. XXX. *c.* IV. Fractus *itaque bello Philippus.* Sed *tracto* fortaſſe non mutandum, ut ſignificet, Romanos Philippum tandem in ſocietatem traxiſſe, ejusque opera viciſſe Antonium, Livius XXXIX. *cap.* XXVIII. id cauſſae & conſilio Mithridatis magis ſervire videtur.

ET DECEM MILLIBUS TALENTORUM. In numero Talentorum diſſentiunt Livius XXXVII. *c.* XLV. & Appian. Syriac. p. 116. qui habent *quindecim millia.* cum Noſtro facit Eutrop. IV. *c.* II. De Aſia autem cis Taurum ademta omnes conſentiunt, etiam Cic. pro Sextio *c.* XXVI. & pro R. Dejotaro *c.* XIII.

7. PERSEN D. PHILIPPI FILIUM. Bellum iſtud Macedonicum ſecundum, de quo Livius plura & Florus II. *c.* XII. meminit Noſter Cat. *c.* LI. n. 5.

APUD SAMOTHRACAS DEOS. Profugerat enim in inſulam Samothraciam, templique ſe religioni ſupplicem crediderat, Vellej. I. *c.* IX. ad eum Cn. Octavius praetor pervenit, & ratione magis, quam vi perſuaſit, ut ſe Romanorum fidei committeret. Idem & Livius XLV. *c.* VI. Sacram autem eam inſulam & inviolatam fuiſſe, Livius aliique tradunt.

INSOMNIIS OCCIDERE. Sic edd. vett. Lipſius Epiſt. Qu. IV. epiſt. XIV. mallet *inſomnia*; ſed *inſomnia* & *inſomniae* utroque numero recte dici, notavit Carrio. ſignificat ἀϋπνίαν. vide ad Cat. *c.* XXVII. n. 2. Quidam tradidere Perſen ſibi ipſum conſciviſſe mortem, alii, a militibus eum prohibitum eſſe ſomno, ut ita paullatim confectus exſpiraret. Plutarch. in Aemilio Paullo p. 275.

8. EUMEN. CUJUS AMICIT. GLORIOSE. Socius enim iſte Rex Pergami Romanis fuit in bello con-

mercedem; poſt Attalum cuſtodem agri captivi ſumtibus & contumeliis ex
rege miſerrumum ſervorum effecere: ſimulatoque impio teſtamento, filium
ejus Ariſtonicum, quia patrium regnum petiverat, hoſtium more, per tri-
9 umphum duxere. Aſia ab ipſis obſeſſa eſt: poſtremo totam Bithyniam, Ni-
comede mortuo, diripuere; cum filius Nuſa, quam reginam adpellaverant,
10 genitus haud dubie eſſet. Nam quid ego me appellem? quem disjunctum un-
dique regnis & tetrarchiis ab imperio eorum, quia fama erat, divitem, neque
ſerviturum eſſe, per Nicomedem bello laceſſiverunt; ſceleris eorum haud
ignarum, & ea, quae accidere, teſtatum antea, Cretenſes ſolos omnium libe-
ros

contra Antiochum: Ipſeque ſibi multum placuit, ob res feliciter pro ſociis geſtas. Appiao. Syr. pag. 116.

PROOIOERE ANTIOCHO. Ingenioſus eſt ad fingendum crimen Mithridates, & omnia perveſtigat, ut inveniat. Quid enim illud *prodidere Antiocho?* Hiſtoria non docet: niſi intellexerit, quod Eumeni contra Antonium bellandum fuerit; aut, quod proximas illius imperio urbes occupaverit, quo tamquam unus & ſolus ad omnem Antiochi impetum expoſitus eſſet. inter eum & regem Pruſiam haud ita multo poſt grave bellum ortum. vide Juſtin. XXXII. *c.* IV. & de verbo *prodere* ad Jugurth. *c.* XXXI.

POST ATTALUM, CUSTODEM AGRI CAPT. In libris Fabri & Briconeti, & in omnibus Venetis legitur: *poſthabitum cuſtodi agri capt.* quod probat Carrio. *Captivi* pro *capti*, ut Virg. II. Aen. *v.* 765. *captiva veſtis.* loquitur etiam de agro ab Antiocho capto.

SUMTIBUS ET CONTUMELIIS. Per *ſumtus*, qui ipſi in bella pro Romanis faciendi; & *contumelias*, quas paſſus eſt ab Romanis. Quae ſive de Eumene ex veteri lectione, ſive de Attalo intellexeris, mores Romanorum bene patiuntur. Nam & Philippus, & Eumenes ſocii Romanorum, ut alios taceamus, habebant poſt multa officia, quod in Romanis aegre ferrent. vide Livium XXXIX. *c.* XXVIII. Appian. Syr. pag. 116. & Romani quidem per omnem aetatem reges atque populos devictos per amicitiam ſuam magis fregere, quam hoſtes illos frangere potuiſſent.

SIMULATOQUE IMPIO TESTAMENTO. De teſtamento Attali Juſtin. XXXVI. *c.* IV. qui rem ita narrat, ut facile ſit demonſtratu, Attalum cum teſtamentum faceret, parum animo valuiſſe. vide ibidem Berneggerum & Flor. II. *c.* XX.

FILIUM EJUS ARISTONICUM. Non Attali, ſed Eumenis, ex pellice Epheſia citharistae cujusdam filia genitus. Juſtinus. Freinſhemius corrigit in Noſtro: *filium* Eumenis *Ariſtonicum*, quae opera ſupervacua fuit; cum haec a ſuperioribus pendeant, ubi Eumenis, utpote de quo potiſſimum loquatur, facta mentio: magis vero, ſi ex vett. edd. locum reſtitueris.

PER TRIUMPHUM OUXERE. M. Aquillius de illo triumphavit. dubius eſt Vellejus II. *c.* IV. & Eutropius negare videtur IV. *cap.* IX. Sed cum in carcere necatum tradant, nullus ſcrupulus remanet. idem accidit Jugurthae aliiſque.

9. NICOMEOE MORTUO. Juniore, Pruſiae nepote, cui Sulla regnum a Mithridate ereptum reſtituerat. Plutarchus, Florus, alii. Is dicebatur & ſuum regnum teſtamento Romanis reliquiſſe, Livius Epitom. XCIII. Vellej. II. *cap.* IV.

CUM FILIUS NUSAE, QUAM REG. Edd. vett. *cum filius* Nuſa, *quam* regiam adpellaverat, *genitus haud dubie eſſet.* recte emendarunt *quam reginam adpellaverant:* de *Nuſa* enim, ſeu *Niſa*, filia Nicomedis, ſermo eſt. vide Sueton. Caeſar. *cap.* XLIX. quam forte *reginam* Romani, ut alios *reges*, adpellaverant. Caeſar. I. Gall. *cap.* XXXV. Sed cur *Nuſa* immutaverint, non video. Juſtinus: *ex pellice genitus, ex noverca geniti.* Curtius: *regia ſtirpe genitus.* Id. VI. *c.* V. n. 4. *Novem juvenes eadem* matre geniti *patrem comitabantur.* Florus I. *c.* I. *Romulus, Matte* genitus & Rhea *Silvia.*

10. QUID EGO ME ADFELLEM. Inter eos, quibus Romani injuſte bellum intulere, nominem. Sic Cat. *c.* XLVIII. n. 7.

PER NICOMEOEM LACESSIVERUNT. Graviter iſtud queritur legatus Mithridatis Pelopidas apud Appian. p. 177. & 179. Sed Romanorum inſtinctu Mithridatem laceſſitum eſſe, Lucii Caſſii & Manii Aquilii conſilia ibidem produnt. adde Juſtin. XXXVIII. *c.* V.

ET EA, QUAE ACCIDERE, TESTATUM ANTEA. Sic habent edd. omnes, etiam vetuſtiores Venetae. Qui vero ſenſus inde poſſet erui, nemo dixit. Quare ſi ego ſilentio involvam, non erit vitium meum. An *ea, quae accidere* dixit pro *id,*

ros ea tempeſtate, & regem Ptolemaeum. Atque ego ultus injurias, Nico- 11
medem Bithynia expuli; Aſiamque ſpolium regis Antiochi recepi,
& Graeciae demſi grave ſervitium. Incepta mea poſtremus ſervorum 12
Archelaus, exercitu prodito, impedivit: illique, quos ignavia aut pra-
va calliditas, uti meis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſ-
ſumas poenas ſolvunt: Ptolemaeus precio (dies) bellum prolatans;
Cretenſes impugnati ſemel jam, neque finem, niſi excidio, habituri.
Equidem cum mihi ob ipſorum interna mala dilata praelia magis, 13
quam pacem datam intelligerem; abnuente Tigrane, qui mea dicta ſe-
ro probat, te remoto procul, omnibus aliis obnoxiis, rurſus tamen
bellum cepi: Marcumque Cottam Romanum ducem apud Chalcedona ter-
ra fudi: mari exſui claſſe pulcherruma. Apud Cyzicum magno cum exer- 14
citu in obſidio moranti frumentum defuit, nullo circum adnitente:
ſimul

id, quod accidit? quod illuſtravimus ad Catil. *c.* XXX. n. 2. neque tamen eo mihi ipſe ſatisfacio. An *ignarus ea* jungendum, & poſt *accidere* diſtinguendum?

CRETENSES---ET R. PTOLEMAEUM. De quibus mox plura, n. 12.

11. NICOMEDEM BITHYNIA EXPULI. Narrat pluribus Appianus pag. 182. 183.

SPOLIUM REGIS ANTIOCHI. vide apud Eumdem p. 184. ſeqq. *ſpolium* dixit, quia Antiocho demta erat. vide n. 6.

12. POSTREMUS SERVORUM ARCHELAUS. Is erat inter duces Mithridatis, homo militaris; ſed qui non modo copias alieno loco contra Sullam inſtruxerat, Appian. p. 197. verum etiam in pacis conditionibus multum Sullae conceſſerat, Idem p. 214. denique ſuſpectus Mithridati ad Romanos transfugerat. Plutarch. Lucullo p. 496. & Appian. l. c. *poſtremus ſervorum* dicitur peſſimus & inhonoratiſſimus. uti I. Hiſt. Or. Philippi: *flagitioſorum poſtremus*. alibi *poſtremiſſimus* & *nequiſſimus* conjunguntur. vide Hottomann. ad Cic. pro Roſc. Am. *cap.* XLVII. Gell. XV. *c.* XII. Minuc. Fel. *c.* XIV. *ut piſtorum praecipuus, ita poſtremus philoſophorum*.

IGNAVIA A. P. CALLIDITAS--ARMIS ABSTINUIT. h. e. qui ignavia & prava prudentia bello abſtinuerunt. dictum per Hypallagen, de qua ad Jug. *c.* V. n. 2. ut Livius VIII. *c.* XXIV. *Romano bello* fortuna *Alexandrum* abſtinuit. Nihilominus Cretenſes ſuſpecti erant, ac ſi faviſſent Mithridati. Florus III. *c.* VII.

PRETIO DIEM BELLI PROLATAT. Venetae & libri Carrionis vetuſti: *pretio dies bellum prolatans*. unde Carrio haud abſurde: *pretio in dies bellum prolatans*. Mihi non libuit a veteri lectione recedere: etſi fatear, vocem *dies* mihi ſuſpectam eſſe, quae forte adſumta eſt ex Cat. *c.* XLIII. nu. 3. ubi dictionem illuſtravimus. Innuit fortaſſe munera illa ingentia Lucullo a Ptolemaeo data, etſi belli ſocietatem repudiaverit. Plutarch. Lucullo p. 491. 492.

NEQUE FINEM, NISI EXCIDIO, HAB. *Finem* intellige *oppugnationis*. *Excidio* eſt *per excidium*. Juſtin. II. *c.* IV. *Ultionem quoque caeſorum conjugum* excidio *finitimorum conſequuntur*. Adi Cat. *c.* L. n. 2. *Cretenſes* ſibi adjunxit facili negotio Lucullus Plutarch. 491.

13. OB IPSORUM INTERNA MALA. Romanorum dicit, qui bello civili inter Sullam & Marium caedebantur.

DILATA PRAELIA MAGIS. Cape de pace inter Sullam & Mithridatem facta. Appianus p. 204. 210. Florus III. *c.* V. nu. 12. & Sulla quidem, quod hoſtis declaratus erat a Cinna & Mario, ad pacem feſtinabat.

SERO PROBAT. Poſtea enim ipſe bellum ſumſit adverſus Lucullum. Plutarchus in Lucullo & Appian. p. 228.

MARCUMQUE COTTAM. Praeſidem Bithyniae, virum imbellem admodum. Appian. pag. 218.

EXSUI CLASSE. Quatuor naves incendit, reliquas ſexaginta ligatas ad puppes ſuarum abſtraxit Mithridates, Cotta non prohibente. Idem pag. 219. Terra peditum quatuor millia amiſit. Plutarch. Lucullo p. 497.

14. APUD CYZICUM. Urbem Aſiae ad Propontidem, nobiliſſimam, cujus mentio facta III. Hiſt. & deſcriptionem aliquam habet Florus III. *c.* V. num. 15. adde Cic. pro L. Manil. *c.* VIII. pro Archia *c.* IX.

IN OBSIDIONE MORANTI. Carrionis libri & omnes Venetae: *in* obſidio *moranti*, quod repoſui; cum & alibi Noſter *obſidium* dixerit, ſicuti Catilin. *cap.* X. num. 6. *contagium*. Sicuti alii *oblivium*, *conſortium*. Varro IV. L. L. *cap.* XVI. agnoſcit *obſidium*. item Feſtus pag. 296.

NUL-

ſimul hiems mari prohibebat. Ita, ſine vi hoſtium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Parium, & Heracleam, militum optumos cum claſſibus amiſi. Reſtituto deinde apud Cabira exercitu, & variis inter me atque Lucullum praeliis, inopia rurſus ambos inceſſit. Illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum: ego vaſtis circum omnibus locis, in Armeniam conceſſi: ſecutique Romani non me, ſed morem ſuum omnia regna ſubvertundi, quia multitudinem, artis locis, pugna prohibuere,

NULLO CIRCUM ADNITENTE. H. e. nullo ex iis, qui circum erant, adjuvante. & recte quidem diviſim ſcribunt edd. vett. recentiores unam vocem fecerunt, *circumadnitente*; uti *circumamplector* & *circumcomplector* dici ſibi perſuaſere. Sed cur non ut infra: *vaſtatis* circum *omnibus* locis? ut Aurelius Vict. *regendam habuit Armeniam* nationesque circum *ſocias*? ut Tacitus II. Ann. *c.* XI. *Cariovalda ſuffoſſo equo labitur, ac* multi *nobilium* circa? adde Cat. *c.* XXX. nu. 3. Noſtram ſcripturam defendit Quinctil. I. *c.* V. ubi veterum quaeſtionem proponit: *an ex integris vocibus compoſita ſint?* ipſe vix quatuor vocabula ex tribus partibus compoſita laudare potuit, & ea quoque non tam ex tribus, quam ex trium, ut ipſe dicit, particulis coeuntia. neque vero ibi aliqua *τῦ circumadnitor* mentio. Apud Virgilium autem V. Aen. *v.* 312. *circumplectitur* hodie legitur, & qui Codd. *circumamplectitur* habent, ii non una voce, ſed duabus ſcribunt. Contra Livius I. *c.* IV. *peragrare* circa *ſaltus*. Curt. IV. *c.* XII. n. 20. *caligo, quam* circa *humidi effuderant* montes. intelligunt nempe vocem *ſitus*, quam etiam poſt *longe*, *juxta* aliaſque particulas Latini non raro reticere ſolent.

HIEMS MARI PROHIBEBAT. Nempe propter hiemem etiam maritimi commeatus, quibus adhuc ſeſe contra famem munierat, deficiebant. Appian. pag. 222.

NAUFRAGIIS. Bis enim paſſus eſt tempeſtatem, amiſitque virorum circiter decem millia & naves circiter ſexaginta. Appian. pag. 223.

APUD PARUM ET HERACLEAM. Venetae priores: *apud Parvum Heracleam*; alterae: *apud Parum & Heracleam*. Πάριον vocat Appianus. Repoſui itaque *Parium*, quae eſt urbs maritima Myſiae minoris, haud procul a Cyzico. vide Cellar. III. *c.* III. p. 37. *Heracleam* intelligit Ponticam. Id. III. *c.* VIII. p. 296. & eo additamento hujus urbis meminit Plutarch. pag. 499.

15. APUD CABIRA. Urbs Ponti, Armeniae proxima, a Pompejo poſtea Diopolis vocata, ubi Mithridates regiam exſtruxerat arcem. Strabo XII. pag. 383. Hic per hiemem miſer ille colligebat exercitum ex omni genere hominum. Appianus, Plutarchus, Eutropius VI. *c.* VII. Venetae noſtrae, aliique veteres libri *Cabera* ſcribunt; Graeci Κάβειρα perpetuo. Sed etiam Μηδείαν, *Medeam*; σπονδεῖον, *ſpondeum* Latini vocant, auctore Donato ad Ter. Andr. A. IV. Sc. V.

VARIIS ---- PRAELIIS. Factis: aut cum *praelia* fuiſſent *varia*. modo enim Lucullus, modo Mithridates parvis praeliis fuit ſuperior. Plutarch. p. 500. Appian. 376. Sic voce *varius* utitur Jug. *c.* LI. princ. & eadem conſtructio Cat. *c.* X. num. 4.

INOPIA RURSUS AMBOS. De qua vide Appianum pag. 377.

REGNUM ARIOBARZANIS. Cappadocia, quae Lucullo jam ad Cabira haerenti frumentum ſubminiſtrabat. Plutarchus p. 504. mox *vaſtis circum o. locis*, pro vulgato *vaſtatis* ex edd. Venetis & libris Carrionis reſcripſi.

SECUTIQUE R. N. ME, SED MOREM SUUM. Verbum *ſequor* duplici notione accipiendum: propria primum, in *ſecuti me* h. e. *perſecuti, inſecuti ſunt*; dein translata *in ſecuti morem ſuum* i. e. inſiſtentes mori ſuo, ut Cat. *c.* LII. nu. 22. Ea figura Juſtin. XI. *c.* IX. n. 14. *Provolutae deinde genibus Alexandri, non* mortem, *ſed dum Darii corpus ſepeliant*, dilationem *mortis* deprecantur. *mortem* deprecantur proprie, ne inferatur: *dilationem* valde precantur, ut concedatur. vide ibi doctiſſimam Berneggeri obſervationem. Virgil. III. Aen. *v.* 260. *Cecidere animi, nec jam amplius* armis, *Sed* votis precibusque *jubent* expoſcere *pacem*. Attamen Ariſtoteles talia ad Soloeciſmos retulit III. Rhet. *cap.* V. ἐὰν μὴ ἐπιζεύγνύης ἀμφοῖν, ὃ ἁρμόττει. οἷον ἢ ψόφον, ἢ χρῶμα ἰδών· τὸ μὲν ἰδὸν ὁ κοινὸν, τὸδ' αἰσθόμενος κοινόν. Sed eodem modo locutus eſt D. Lucas Act. cap. III. *c.* 9. adde cap. IV. *c.* 28. Cic. IX. epiſt. XVIII. num. 6. *Nos enim illi* ſervimus, *ipſe tempori*. ibi *illi ſervimus* certe occulte proprie intelligi voluit Cicero. Noſter Jug. *cap.* LV. num. 1. *cognitis Metelli rebus, ut ſeque & exercitum more majorum* gereret. adde Eod. *c.* XIV. num. 9. XXXVIII. n. 9. & XLII. num. 4.

Q. MULTITUDINEM, ARTIS LOCIS, P. P. Per

arcta

buere, imprudentiam Tigranis pro victoria oſtentant. Nunc quaeſo con- 16
ſidera, nobis oppreſſis, utrum firmiorem te ad reſiſtendum, an finem bel-
li futurum putes? ſcio equidem tibi magnas opes virorum, armorum, &
auri eſſe: & ea re a nobis ad ſocietatem, ab illis ad praedam peteris. Ce-
terum conſilium eſt Tigranis, regno integro, meis militibus (belli pru-
dentibus,) procul ab domo, parvo labore, per noſtra corpora bellum
conficere: quomodo neque vincere, neque vinci ſine tuo periculo poſſumus.
An ignoras, Romanos, poſtquam ad occidentem pergentibus finem Ocea- 17
nus fecit, arma huc convertiſſe? neque quicquam a principio niſi raptum
habere, domum, conjuges, agros, imperium? convenas olim, ſine patria,
ſine

arcta loca; ſicuti alibi *anguſtiae loci prohibent*. vide Cat. *c.* LVIII. n.20. Contrariam figuram habemus nu.12. Similiter Jug. *c.* LXIV. num.6. *quod* diuturnitate belli *res familiaris corruperant*. Ceterum ſtudio Mithridates magnum illud Tigranis praelium, quo opes ejus maxime adtritae ſunt, confundere videtur cum alio priore, quo Murena Tigranem inſequens aſpera & arcta convalle longo agmine iter facientem adortus eſt, & in fugam, multis in anguſtiis occiſis, conjecit. Plutarch. pag. 508. nam in poſteriore nulla apud auctores artorum locorum mentio.

IMPRUDENTIAM TIGRANIS. Qui copias non ſuo loco pugnae objecerit. Verum tamen etiam in poſteriore praelio multam imprudentiam Armenorum notarunt Plutarchus & Appianus.

16. AB ILLIS AD PRAEDAM PETERIS. Quaſi Arſaci certiſſimum jam immineret bellum. Arſaces autem ab initio hujuſce belli ad Sullam miſerat, foedus & amicitiam petitum. Plutarch. Sulla p.453. iterum mittit ad Lucullum; ſed & Lucullus ad ipſum, quo tempore dubius erat Tigrani ſeſe, an Romanis adjungeret: unde Lucullus in ipſos Parthos moviſſet, ſed milites abnuerunt. Id. Lucullo p.512. ipſe Arſaces utrique promiſit auxilia, miſit neutri. Appian. p. 230. pro *petere*, hoc in ſignificatu, Hegeſippus I. *c.* XXXIV. *expetere*.

CETERUM CONSILIUM EST TIGRANIS. Citavit haec Chariſius II. pag. 177. & *Ceterum* aut per *alioquin*, aut per *reliquum conſilium* eſt reddendum, Aſpero viſum eſſe docet. Verum pro *Sed* accipi, ut ſaepe apud Noſtrum, nihil vetat. Oſtendit nempe Tigranis conſilia non regnum ejus petere, ut Romani, neque viribus ejus attritis, ſed integro regno bellum confici velle. Livius IV. *c.* XVII. *Faliſcus* procul ab domo *militiam aegre patiens*.

MEIS MILITIBUS BELLI PRUDENTIBUS. Poſtremae duae voces ex Chariſio additae ſunt, quas libri vett. non agnoſcunt. Contra Soſipater non habet *parvo labore*. vide Thucyd. IV. *c.* XXXV.

QUANDO NEQUE VINCERE. Noſtri aliorumque libri vett. *quomodo neque vincere*, quae lectio longe melior eſt adhuc edita. Nam ſi in Armenia aut Bithynia ipſi *vincantur* Romanum exercitum hoſtem ſibi inventurum, nempe Arſacen; Sin vincant Arſacen Romanorum perfugium fore, atque ita florentes ejus res cum illorum perditis ſimul adflictum iri.

17. AD OCCIDENTEM PERGENTIBUS. Tamdiu ſcilicet intacti ab illis manſimus, quamdiu in Occidente cum Haſpanis, Carthaginienſibus aliiſque populis illis bellum fuit. devictis illis & ſubactis ad nos venere homines inquieti & latrones omnium gentium. Juſtin. XXXIX. *c.* V. *Jam enim fortuna Romana porrigere ſe ad Orientalia regna, non contenta Italiae terminis, coeperat*.

NISI RAPTUM HABERE. Sic recte emendavit Ciacconius, cum edd. haberent *partum*, litteris per incuriam tranſpoſitis. Rem egregie depingit Minuc. Fel. *c.* XXV. Cyprian. de Idol. Van. *c.* III. quos lege. Ipſe Cicero *ad Caſas Romanis redeundum eſſe*, dixit, *ſi ſua cuique reddere deberent*, Lactant. Epit. *c.* I.

CONVENAS OLIM. Aſylum enim Romuli ipſe Livius, Dionyſius aliique memorant. Juvenalis Sat. XIII. *v.* 273. *ab* infami *gentem deducis aſylo*.

SINE PATRIA, SINE PARENTIBUS. Nec imperantes, nec parentes fuiſſe in iſta colluvie innuit, h. e. fuiſſe illos ſine republica. vide ad Jug. *c.* III. num.2. Nam *ſine patria* interpretari homines *extorres patria*, utut liceret, tamen *ſine parentibus* non reſpondet, niſi ex iſta formula, qua apud Noſtrum nihil frequentius. Niſi forte argutari libuerit, & dicere *ſine parentibus* eſſe ſine notis parentibus, quod de profugis illis, & vulgo quaeſitis non abſonum, qui aegre patrem ciere poterant. ut Seneca Epiſt. CVIII. *Anci* pater nullus: *Numae nepos dicitur*.

ſine parentibus, peſte conditos orbis terrarum: quibus non humana ulla,
neque divina obſtant, quin ſocios, amicos, procul, juxta ſitos, inopes
potentiſque trahant, excidant; omniaque non ſerva & maxume regna
18 hoſtilia ducant. Namque pauci libertatem, pars magna juſtos dominos vo-
19 lunt: nos ſuſpecti ſumus aemuli, & in tempore vindices adfuturi. Tu
vero, cui Seleucia maxuma urbium, regnumque Perſidis inclitis divitiis
eſt, quid ab illis, niſi dolum in praeſens, & poſtea bellum exſpectas?
20 Romani arma in omnis habent, acerruma in eos, quibus victis ſpolia ma-
xuma ſunt; audendo & fallendo, & bella ex bellis ſerendo, magni facti.
12 Per hunc morem exſtinguent omnia, aut occident: quod haud difficile eſt,
ſi tu Meſopotamia, nos Armenia, circumgredimur exercitum ſine frumen-
to,

citur. Horat. I. Sat. VI. *v.* 10. *Multos ſaepe viros* nullis majoribus *ortos*, *Et vixiſſe probos*, *amplis & honoribus auctos*. qua ratiône in ſacris litteris Epiſt. ad Ebraeos *c.* VII. comm. a. Melchiſedecus dicitur ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, quia ejus parentes vulgo ignoti nec in Genealogia Patriarcharum memorantur, h. e. quia eſt ἀγενεαλόγητος, uti ibidem ſtatim exponitur. Sed haec, ut diximus, interpretatio eſt aliena, meliusque videtur formulam ſequi.

PESTE CONDITOS ORBIS TERR. Sic libri. perperam quidam *peſti* amplectuntur. vide notam ad Catil. *cap.* LI. num. 32. *qui* malo *reip. creverant*.

PROCUL, JUXTA SITOS. Sic Carrionis libri & edd. priores Venetae, non *juxtaque*. vide ad iſta Jug. *c.* LX. n. 4. huc, illuc, *quaſi vitabundi*, *aut jacientes tela*, *agitare*.

TRAHANT EXCIDANTQUE. Codd. vetuſti nullam habent copulam: atque ſic alibi Salluſtius. Cat. *c.* XI. n. 4. XII. n. 2. alibi. *trahant* eſt diripiant. ut Tacit. XV. Ann. *c.* I. *Jam de Armenia conceſſum*, *proxima* trahi: *& niſi defendant Parthi*, *levius ſervitium apud Romanos deditis*, *quam captis eſſe*.

18. NAMQUE PAUCI LIBERTATEM. Rationem reddit, cur *regna* inprimis inſeſta Romanis. plures enim populi amant regium nomen (*juſtos dominos* eos vocat) & regibus parere conſueti, Romanos & libertatem ſub illis poſtponunt. de quo opportuna notavit Freinshem. ad Flor. II. *c.* X. n. 4. ideo Romanis reges ſuſpecti, qui plures populos ad ſe tracturi videbantur, quos potius ſibi ſubjicere nitebantur. Hinc *aemuli*, hinc ut *vindices* eorum, qui jam conceſſerunt in jus ditionemque Romanorum, timebantur.

NOS SUSPECTI SUMUS AEMULI. H. e. tamquam aemuli, tamquam vindices. Plancus Cic. X. epiſt. XXII. n. 10. *Acceſſit eo*, *ut milites ejus* — *conclamarint* viri boni *pacem ſe velle*. Lamprid. Commod. *cap.* XV. *quo ſaepiſſime praeſente Commodus* gladiator *depugnavit*. adde Jugurt. *c.* LXXXIV. n. 1.

IN TEMPORE VINDICES. Per occaſionem, uti ſupra: *in tempore bellaturi*. vide Jugurth. *c.* LVI. n. 3.

19. MAXUMA URBIUM SELEUCIA. Cognomine *Babylonia*, a Seleuco Nicatore, orientis poſt Alexandrum domino, condita. Plin. VI. *c.* XXVI.

REGNUM PERSIDIS INCLITIS DIU. Sic habent libri, atque placere potuit aliis *inclitum*, contra ea, quae ad I. Hiſt. Catil. *c.* XVII. & alibi aliquoties monuimus. *Perſidem* Noſter vocat Perſiam cum Plinio, Mela aliiſque. Hieronym. in Jerem. *Elam* regio Perſidis *trans Babylonem*.

DOLUM IN PRAESENS. *In praeſentia*. illuſtratum ad Cat. *c.* XVI. n. 3. *Si cauſſa peccandi* in praeſens *minus ſuppetebat*.

20. ARMA IN OMNIS HABENT. Hoc ordine in vett. libb. voces poſitae ſunt. *arma habere* dixit etiam Tacit. I. Ann. *c.* IX. & IV. Hiſt. *c.* LXXIV. adde hic Juſtin. XXIV. *c.* II.

EX BELLIS BELLA SERENDO. Aliud ex alio ſuſcitando. exempla dictionis protuli ad I. Hiſt. Or. Philippi n. 7.

21. QUOD HAUD DIFFICILE EST. Sic eſt in libris ſcriptis & olim cuſis, non *quod difficile non eſt*. Retulit autem ad poſterius tantum *aut occidens*: nempe haud difficile eſſe, ut occidant Romani, ſi Arſaces Mithridati ſit auxilio.

EXERCITUM — ADHUC INCOLUMIS. Facile tueri poſſes hanc lectionem, cum haud raro apud Noſtrum ſint iſta: *multitudo exſequerentur*, *plebes pro victis eſt*, *pars rati* & plura talia; niſi eadem eſſet contra omnes libros vett. Carrionis, & contra edd. Venetas. Qui iſtam nobis dedere, non reſpexere ad hanc elegantiam, ſed *fortuna incolumis* conjungere voluerunt: quod ineptum eſt, cum recte poſterius vocabulum ad *exercitum* Romanum reſc-

to, ſine auxiliis: fortuna, aut noſtris vitiis, adhuc incolumem. Teque illa 22
fama ſequetur, auxilio profectum magnis regibus, latrones gentium oppreſſiſſe. Quod uti facias moneo, hortoque; neu malis pernicie noſtra tuam 23
prolatare, quam ſocietate victor fieri.

Curio Vulcanaliorum die ibidem moratus. *Nonius de mutata declinatione. Chariſ.* I. 1.

Scalas pares moenium altitudine. *Aruſianus.*

Diffidere inter ſe coepere, neque in medio conſultare. *Idem.*

Multisque ſuſpicionibus volentia plebi facturus videbatur. *Nonius, Volentia, quae plebs vellet.*

Suſpectusque fuit, incertum vero an per negligentiam, ſocietatem praedarum cum latronibus compoſuiſſe. *Idem, Componere, conjungere.*

Collegam minorem, & ſui cultorem expectans. *Aruſian.*

Quam maxumis itineribus per regnum Ariobarzanis contendit, ad flumen Euphratem; qua in parte Cappadocia ab Armenia disjungitur. Et quamquam ad id naves codicariae occulto per hiemem fabricatae aderant. *Non. Codicariae naves, quae in flumine uſui eſſe poſſunt.*

Qui praetergrediebantur equites cataphracti, ferrea omni ſpecie. *Idem.*

Cum interim, lumine, etiam tum incerto, duae Galliae mulieres con-

feratur. Igitur quam nunc expreſſam legis lectionem, ex libb. vett. deſumtam eſſe ſcias.

FORTUNA AUTEM NOSTRIS VIT. INCOL. Iidem libri *fortuna*, aut *vitiis noſtris*. Scilicet quod Romani tamdiu incolumes manſerint in bello contra Mithridaten, aut fortunae, aut imprudentiae Tigranis & ſocordiae circa regum atque populorum, qui deſeruerint Mithridaten, adſcribit. Sic in illo apud Cic. II. Att. epiſt. XIX. & Valer. Max. VI. c. II. n. 9. *miſeria noſtra magnus eſt.* aut potius in illo Hieron. Epitaph. Nepotiani ad fin. *Noſtris* peccatis *barbari ſunt fortes*: noſtris vitiis *Romanus ſuperatur exercitus.*

22. LATRONES GENTIUM. Romanos. Sic Scytha ad Alexandrum apud Curt. VII. c. VIII. n. 19. *At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium* gentium, *quas adiſti*, latro *es.*

23. NEU M. PERNICIE NOSTRA UNUM IMPERIUM PROLATARE. Vide ineptiſſima verba, quae vulgo circumferunt. At ex libb. vett. recte, arbitror, revocavi: *pernicie noſtra* tuam *prolatare.* h. e. neu malis noſtro excidio tuum excidium prolatare; non enim diutius ab eo liber eris, quam Romani in nobis excidendis occupati ſunt. *perniciem* eſt adſumendum ex *pernicie*, uti apud Senec. Epiſt. XIV. *quiſquis* vitam *ſuam contemſit*, tuae *dominus eſt.* & alia notavimus ad Catil. c. XI. n. 2. & Jug c. I. n. 5. Supra n. 12. *pretio bellum prolatas*; hic *pernicie*, h. e. *per perniciem*: dum enim in noſtra pernicie occupati ſunt Romani, pacem habes.

PARES — ALTITUDINE. Pro *cum altitudine*, quomodo locutus eſt Jug. c. XIV. n. 9.

VOLENTIA PLEBI. *Volentia* paſſive; ſicut Ammianus XXVI. *cap.* IV. *placentia*. Tacit. XV. Ann. *cap.* XXXVI. *Haec atque talia plebi* volentia *fuere*. Noſter Jugurth. c. XCIII. num. 4. *quo cuncta* gignentium *natura fert*. pro *genitorum*.

NAVES CODICARIAE. Alii *caudicariae*, uti *caudex* & *codex*; *ploſtrum*, *plauſtrum*; *cotes*, *cautes*: & contra *auſtrum*, *oſtrum*; *auſculum*, *oſculum*. adde Diomed. I. pag. 378. Priſcian. I. pag. 562. a *codice* autem deducitur a Varrone, quod ita adpellati ſunt plures aſſeres conjuncti. vide Scheffer. de Milit. Nav. IV. *cap.* I.

EQUITES CATAPHRACTI. De quibus Plutarch. Lucullo p. 510. erant enim iſti in exercitu Tigranis, ad cujus deſcriptionem haec pertinere videntur. depingit eosdem Ammianus XVI. c. X. *ſparſique* cataphracti equites, *quos clibanarios dictitant Perſae, thoracum munitos tegminibus, & limbis ferreis cincti* —— *quos laminarum circuli tenues apti corporis flexibus ambiebant, per omnia membra deducti: ut quo-*

 cum-

conventum vitantes ad menſtrua ſolvenda montem aſcendunt. *Idem*.

Pluteosque reſcindit ac munitiones demolitur, locoque ſummo potitur.

Exercitum dimiſit, ut primum Alpes degreſſus eſt. *Aruſianus*.

Tetrarchas, regesque territos animi firmavit. *Idem*.

Simul eos, & cunctos jam inclinatos laxitate loci plures cohortes, atque omnes, ut in ſecunda re pariter acre invadunt. *Nonius*.

Hi locorum peregrinari, & ſoliti nectere ex viminibus vaſa agreſtia, ibi tum, quod inopia ſcutorum fuerat, ad eam artem ſe quisque in formam parmae equeſtris armabat. *Nonius*, *Parma eſt ſcutum breve*.

De pecore coria recens detracta, quaſi glutino adoleſcebant. *Chariſius* l. I. *Servius*.

Avidior modo properandi factus. *Aruſianus*.

Conſilii aeger. *Idem*.

Reverſi poſtero die, multa, quae properantes deſeruerant in caſtris, nacti, cum ſe ibi cibo vinoque laeti invitarent. *Nonius*, *invitare eſt repleri*.

Atque

cumque artus neceſſitas commoviſſet, veſtitus congrueret junctura cohaerenter aptata. *Specie ferrea* i. adſpectu, facie omni ferrea, ut Sidonius VII. epiſt. XVI. *Species villoſa*. inde factum, ut ſequior aetas *ſpeciem* pro *veſtimento* dixerit. videatur Jo. Savaro ad l. c. Sidonii.

LUMINE... INCERTO. Sic Livius IX. *c*. XLII. *Poſtero die, vix dum* luce certa. & XLI. *c*. II. *Perlucens jam aliquid*, incerta *tamen*, *ut ſolet*, lux *ſpeciem omnium multiplicem intuenti reddens*. Hinc Rutil. Itiner. I. *v*. 217. *Solvimus aurorae* dubio *quo* tempore *primum Agnoſci patitur redditus arva color*.

DUAE GALLIAE MULIERES. Temere quidam & contra meliores edd. omnes *Gallicae*. alterum defendit jam Bernegger. ad Juſtin. Prolog. XXXII. & Jo. Brantius ad Caeſ. I. Gall. *c*. XXX. ubi *ex uſu terrae Galliae*. Sic ſupra II. Hiſtor. princ. *in Africo mari*. alibi *Parthia Tigris*, *Pharſalia tecta*, & plura talia vide apud Heinſ. ad Claudian. I. Rapt. Proſ. *v*. 17. Trebell. Pollio *Graecia luxuria*, ut habent Codd. vett. adde Catil. *c*. XXVII. n. I.

AD MENSTRUA SOLVENDA. Nihil aliud, niſi *menſtrua ſacra* intelligit, quae ſingulis menſibus barbari pro exercitus ſuorumque incolumitate ſolvebant, quomodo interpretabatur Turneb. XV. *c*. I. & Douza, loco maxime Plutarchi in Craſſo p. 549. & ſententia Lipſii impulſus. Alii, in eis Giſanius ad Lucret. pag. 375. de menſtruo morbo intelligunt. ſed perperam.

HI LOCORUM PERIGNARI. Freinshemius legendum putat *pergnari*, qui de hoc loco bene monuit ad Flor. III. *c*. XX. n. 6. etſi non videam, qua ratione *pergnarus* reſcribendum ſit; utut Carrio idem voluerit.

CIBO VINOQUE LAETI INVITARENT. Non tantum Nonius *invitare* accipit pro *replere*; ſed etiam Graevius aliique *invitare aliquem* interpretantur *liberaliter accipere*, ita ut *cibo*, *vino* ſextus ſit Caſus: cum contra tertius ſit, ut recte vidit Jo. Vorſtius ad Juſtin. I. *c*. VI. n. 5. & Ulr. Obrechtus ad Dictyn Cret. II. *c*. LII. notatque invitare aliquem *ad vinum*, *ad cibum*; quae natura eſt iſtius Caſus. ita nempe *praedae eſſe*, *gloriae ducere* & talia omnibus nota dicuntur. Sic Noſter Jug. *c*. VIII. extr. *ultro illi gloriam & regnum venturum*. Catil. *c*. XV. n. 2. *vacuam domum ſceleſtis* nuptiis *fecit*. Sic Servius ea Virg. I. Aen. *v*. 26. *venturum excidio* exponit *ad excidium* & notam dicit figuram. Supra II. Hiſt. *inſtruere pugnae*, pro *ad pugnam*; ſicuti Seneca: *illi congeris*; Claudianus: *clamabat regi* & infinita alia. Nam quod ſaepe *invitare* abſolute legitur, ſine illo termini Caſu non magis ſingulare eſt, quam in *contendere*, *perducere*, *addere*, quae etiam praeciſe ponuntur. vide ad Cat. *c*. XLVI. n. 5. LVIII. n. I. & hinc eſt, quod Livius XXXIII. *c*. XXXIX. dixerit: *primus congreſſus cum legatis & deinceps* invitatio *benigna & hoſpitalis fuit*. qualia apud Obrechtum l. c. & Graevium ad Juſtin. l. d. legere licet.

Sſ

Atque hiavit humus multa, vaſta & profunda. *Idem. Hiare, aperire.*

Rurſus jumenta nacti ad oppidum ire contendunt. *Nonius.*

Ubi ſe laniata navigia fundo emergunt. *Aruſianus.*

Tum vero Bithyni propinquantes jam amnem Tartanium. *Idem.*

Eos qui hoc malum publicum clandeſtinis conſiliis comparaverunt. *Nonius.*

In quis notiſſimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore, improbo patibulo eminens adfigebatur. *Idem, Patibulum eſt crux.*

Ad Siciliam vergens faucibus non amplius patet millibus v. & xxx. *Meſſus.*

Clauſi lateribus pedem. *Idem.*

Naphtas. *Probus Catholicis.*

SE---NAVIGIA---EMERGUNT. Sic Cicero: *ſerpens tum delitescit, tum ſe emergit.* Caeſar II. Civ. *c.* XIV. *portis ſe foras erumpunt.* cum nota Cellarii & Ciacconii. Silius VII. *v.* 413. *vitrei ſe ſedibus antri Aequoreae pelago ſimul emerſere ſorores.* ubi & ad XII. *v.* 438. plura Interpretes doctiſſimi. adde Giſan. ad Lucret. p. 338. & Gronov. ad Liv. XXXVI. *c.* VII. Auſon. Ep. XXIII. *Cur non in meliora animus ſe vota propinquat.* Boetius II. Proſa III. *Nam quae in profundum* ſeſe penetrent, *cum tempeſtivum fuerit, admovebo.*

IMPROBO PATIBULO EMINENS ADF. Pro *improbo* Ciacconius *in prora;* Lipſius *in proris;* Putſchius ex MS. Scaligeri *in puppi;* Colerus *immutilato corpore improbe, patibulo* cet. Sunt, qui *improbum* excelſum exponant. Mihi nec hi, nec iſti placent. *improbum* dixit *patibulum,* quod eſſet poena *improborum.* Noſter Jug. *c.* LXVII. extr. *quia illi in tanto malo turpis vita integra fama potior fuit,* improbus inteſtabilisque *videtur.* h. e. non modo *non probus,* ſed etiam inviſus, abjectus cet. vide ibi. *patibulum* vero abjectorum & ſervorum erat ſupplicium, ipſumque dicitur *improbum,* uti Claudian. II. Eutrop. *v.* 489. *nec jam revocabile damnum Eventu rerum* ſtolido *didicere* magiſtro. Cic. III. epiſt. VIII. n. 29. *Hortenſiumque noſtrum collegam & familiarem roges, ut de hac quoque* ſententia bima *decedat, qua mihi nihil poteſt eſſe inimicius.* h. e. ſententia biennii. adde ſupra tit. Hiſt. Or. Macri n. 6.

FRAGMENTA

LIB. V.

HISTORIARUM.

AT Lucullus, audito Q. Marcium Regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere. *Priſcianus* lib. XVIII.

Legiones Valerianae comperto, lege Gabinia Bithyniam, & Pontum conſuli datam, miſſos eſſe. *Idem ibidem*.

Regem averſabatur. *Aruſianus*.

Ceteri negotia ſequebantur familiaria legatorum, aut tribunorum; & pars ſua commeatibus mercatis. *Nonius*.

Et uxori ejus frater erat. *Aruſianus*.

Saepe celebritatem nominis intelligo timentem. *Priſcianus* l. XVIII.

Video ingentia dona quaeſitum ire properantem. *Idem ibidem*.

Nam ſi Pompejo quid humani eveniſſet. *Aruſianus*.

Quibus de cauſſis Sullam in victoria dictatorem, equo deſcendere, ſibi uni adurgere de ſella, caput aperire ſolitum. *Non. Aruſianus. Serv.*

FRAGM. HIST. V. AT LUCULLUS AUDITO. H. e. *audita ea re*. ſic mox abſolute *comperto*. Liv. XXXI. c. XXXIX. *inde ad Pellinam eſt progreſſus, nondum* comperto, *quam regionem hoſtes petiſſent*. & poſt pauca: *inde ſatis* comperto, *Eordaeam petituros Romanos*. Cic. Offic. II. c. XII. Adjuncto *vero, ut iidem etiam prudentes haberentur* cet. Curt. VI. c. V. num. 21. *Barbari*, deſperato, *regionem quam occupaverant poſſe retineri, gentem ſuam dedidere*. Caeſar VII. Gall. c. LII. expoſito, *quid iniquitas loci poſſet*. cum nota Daviſii. Silius XIV. v. 97. pacto, *Cederet ut Siculis victor Sidonius oris*. & quae ibi Drackenborchius. quibus adde Perizon. ad Dict. Cret. III. c. V. Diſſert. §. XXXIX. & noſtra ad Cat. c. XLI. nu. 5. Idem Dictys VI. c. III. *Itaque* conſpirato *inter ſe, cum magna manu Mycenas veniant. —— dein* cognito, *Aegiſthum adventare, inſidias ponunt, eumque circumveniunt*.

SI POMPEJO QUID HUMANI EVENISSET. In Aruſiano MS. Gudii ſic legas: *Evenit in illo*. Salluſt. V. Hiſt. *Nam ſi in Pompejo quid* cet. Ceteri tamen dandi Caſum agnoſcunt. Plancus Cic. X. ep. XXIII. num. 1. *ſi quid acciderit mihi*. ubi vide. de eodem Pompejo & ſinedubio in eadem re Catulus apud Vellej. II. c. XXXII. *Si quid* huic acciderit, *quem in ejus locum ſubſtituetis*. Paullus leg. 26. pr. D. depoſiti, vel contra: *Cum ſalva ſanave venero, reſtitues mihi; certe, ſi aliquid* mihi *humanum* contigerit, *filio meo, quem ex alio marito ſuſcepi*. ad evitandum verbum *mortis* Romanos ita & Graecos locutos eſſe, animadvertit Muncker. ad Hygin. Fab. CIX.

EQUO DESCENDERE. Breviter hoc fragmento habes expoſita tria honoris genera, conſulibus, imperatoribus aliiſque exhibita. Honoris enim cauſſa *equo deſcendebant*. Seneca Ep. LXIV. ad fin. *Si conſulem videro aut praetorem, omnia quibus honor haberi honori ſolet, faciam*: equo deſiliam, *caput adaperiam, ſemita cedam*. ad poſtremum modum adde Plaut. Trin. A. II. Sc. III. v. 80. & ad primum Valer. Max. II. c. II. n. 4. ubi pater Fabius miratur, quod nemo ex lictoribus filii ſeſe equo deſcendere juſſiſſet.

ADSURGERE DE SELLA. Hinc translatum eſt *adſurgere cui*, procedere, aut adprobare. De illo modo honoris Claudian. Stilic. I. v. 47. *quacumque alte gradereris in urbe Cedentes ſpatiis*, adſurgenteſ*que videbas*. adde Sueton. Caeſ. c. LXXVIII. ibique Interpret. Barth. ad Stat. II. Theb. v. 60. Dempſter. ad Claudian. II. Rapt. v. 315.

CAPUT APERIRE. Romani enim, etſi nullus pilei,

Google

C. CRISPI SALLUSTII
FRAGMENTA
INCERTORUM LIBRORUM.
LIB. VI.

NE inrumiendi po······ ſent. *Feſtus*.

ſublicibus cavata ······

Cujus duas inſulas propinquas inter ſe, & decem ſtadium procul a Gadibus ſitas, conſtabat ſuopte ingenio alimenta mortalibus gignere. *Nonius*.

Serum bellum in anguſtiis futurum. *Junius Philarg. ad Georg. Virg.*

Illi tertio menſe pervenere in pontum multo celerius ſpe Mithridatis. *Aruſianus*.

Ergo ſenati decreto ſerviundumne ſit. *Donatus* Act. II. Sc. II.

Pompejus oris improbi, animoque inverecundo. *Suet. de claris Gram.* cap. XIV.

Simu-

pilei, petaſi, cauſiae aut alius tegminis, niſi extra urbem in peregrinatione, aut in morbo uſus eſſet; propter ventum tamen, aeſtum, ſacrificia aliaſve cauſas caput ſuperiore togae parte ad cervicem, quae nempe in ſiniſtrum humerum, dextro exſerto, rejiciebatur, operire ſolebant. Plutarch. Quaeſt. Rom. *cap.* x. Romani, ſi cui obvii facti ſunt, cui honos habendus, *κἂν τύχωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχοντες* ΤΟ ΙΜΑΤΙΟΝ, *ἀποκαλύπτονται*, i. *& ſi forte caput veſte tectum habeant, aperiunt*: Monuit de his & ſimilibus moribus Lipſius I. Elect. *cap.* XIX. ubi ſimul obſervat, pertinere haec Salluſtii verba ad quamdam orationem Pompeii, quem Sulla ita honoraverit, teſte Plutarch. in Pompej. p. 622. *ὑπεξανιστάμενός τε προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον*. adde Jac. Scheckii Praemeſſ. Epiſ. x. qui addit Senec. Herc. Fur. *v.* 355. & diſtincte oſtendit, quando caput velaverint.

FRAGM. INCERT. Suopte ingenio. Aemulatur Tacitus III. Ann. *c.* XXVI. *cum honeſta* ſuopte ingenio *peterentur*. & de inanimis *ingenium* dici, ex illis III. Hiſt. conſtat: *pugna* ingenio loci *prohibebatur*. Silius IV. *v.* 90. *Explorare locos conſul, colliſque propinqui* Ingenium, *&, campis quae ſit* natura, *parabat*. ibi plura Cl. Drackenbotchius. Ceterum ex hac deſcriptione patet, Criſpum de *fortunatis Inſulis* loqui, de quibus Mela III. *c.* x. *Contra fortunatae inſulae abundant* ſua ſponte *genitis*, *& ſubinde aliis ſuper aliis innaſcentibus nihil ſollicitos alunt, beatius, quam aliae urbes excultae*. & ſic Plutarch. in Sertorio p. 571. 572. Unde adparet, referendum eſſe hoc fragmentum ad Lib. II. Hiſt. ubi auctor verba fecit de Sertorii conſilio in iſtis inſulis per quietem vivendi. Tantummodo in numero iſto *decem ſtadium a Gadibus* vitium ſubeſſe videtur: nam quod *duas* inſulas fortunatas numeraverit, in eo Jubam ſequitur auctorem, quem & Plutarchus ſequutus eſt, & Seboſum apud Plinium VI. *c.* XXXII.

Oris improbi. De Pompeii ore Seneca Epiſt. XI. *Nihil erat mollius ore Pompeii. numquam*

Simulans ſibi alvum purgari. *Iſidorus* l. XI. *in voce Alvus*, *ad* lib. III. *Aeneidos*.

Fecit ut nunciis confeſtim lugubribus. *Cariſius* l. II.

Communem habitum transgreſſus. *Priſcianus* l. XIV.

Inter arma civilia aequi boni famas petit. *Seneca Epiſt.* CXIV.

Haud impigre, neque inultus occiditur. *Donatus ad Andr. Terentii* Act. I. Sc. II.

Feſtinantibus in ſumma inopia patribus. *Idem ad Eunuch.* Act. IV. Sc. III.

Hoſtes oppreſſi, aut delapſi forent. *Iſidorus* l. XVIII.

Exercitum argento fecit. *Seneca Epiſt.* CXIV.

Togam paludamento mutavit. *Iſidorus* lib. XIX. *Servius*.

Hiero rex Syracuſanorum bellum fecit. *Seneca*.

Ibi triennio fruſtra trito. *Servius ad* IV. *Aeneid.*

ORATIO C. COTTAE CONSULIS AD POPULUM:

1 Quirites, multa mihi pericula domi, militiae; multa advorſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: in quis omnibus, neque animus negotio defuit: neque decretis labos. Malae, ſecundaeque res, opes, non ingenium, mihi mutabant. At contra in his mi-
2 ſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Praeterea ſenectus per ſe gravis, curam duplicat: cui miſero, acta jam aetate, ne mortem quidem honeſtam ſpe-

quam non coram pluribus erubuit: *utique in concionibus*. vide Interp. Suetonii. Salmaſ. ad Spartiani Peſcenn. Nigr. *c.* VI.

AEQUI BONI FAMAM PETIT. Immo *famas*, uti recte legitur apud Senecam. ubi ſimul adnotat haec Arruntium ita aemulatum eſſe: *Ingentes eſſe* famas *de Regulo*. & notavimus quaedam alia non adeo uſitate plurium numero prolata ad Cat. *c.* XV. nu. 4. alibi.

ARGENTO FECIT. H. e. comparavit, dato argento, ſive, ut Seneca, *pecunia paravit*. Sic ipſe Cicero *pecuniam facere*; *manum facere*. v. Verr. *c.* XXX. *Si pridie domo tua profugiſſet, ſi aliquam* manum *contra populum Rom.* facere *potuiſſet*. v. Philipp. *cap.* XVI. *princeps fuit* exercitus faciendi *& praeſidii comparandi*. Flor. III. *cap.* XIX. num. 6. *mox jure belli refractis ergaſtulis ſexaginta amplius millium* fecit exercitum. adde Graev. & Ducker. ad Ei. I. *cap.* I. num. 9.

BELLUM FECIT. Non ſolus Salluſtius, ſed melior pars auctorum omnis, hac formula uſus eſt. vide ad Cat. *c.* XXVI. num. 5.

OR. COTTAE n. I. PERICULA DOMI, MILITIAE. Noſtram diſtinctionem adprobant Venetae: Vulgo non ita eleganter: *pericula domi, militiae multa advorſa fuere*. Quod copulam omittit, non debuerat illud ad alteram lectionem abſtrahere. Livius XLII. *c.* LII. *Oppidanos* diem, noctem *eoſdem tuentes moenia non vulnera modo, ſed etiam vigiliae & continens labor conficiebat*. Idem XLIV. *c.* XXII. *qua* terra, mari *ſubvehantur commeatus*. adde ad Cat. *c.* XI. num. 2. Ceterum ex ipſa Oratione conſtare poterit, ad III. Hiſt. librum eam referendam eſſe. Et ſane edd. Venetae exhibent ante Orationem Macri Licinii, quae legitur Libr. III.

DEORUM AUXILIIS ET VIRTUTE M. Haec ſollemni more conjunguntur. vide ad Jug. *cap.* XIV. num. 19. *Virtute ac dis volentibus magni eſtis & opulenti*.

NEQUE ANIMUS NEGOTIO DEF. Bene *animo* objecit *laborem*, *conſilio* nempe *factum*, uti Cat. *c.* I. nu. 6. Sic voce *animus* uſus eſt Cat. *c.* XX. num. 16.

2. CUNCTA ME. Conſilium & factum. neque enim quid agam, quid omittam, invenire in hac miſeria poſſum. Jug. *cap.* XIV. nu. 15. 17. 23.

SENECTA JAM AETATE. Omnes vett. libri *acta jam*

Digitized by Google

ſperare licet. Nam, ſi parricida veſtri ſum & bis genitus hic deos Penatis 3
meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cru-
ciatus ſatis eſt, aut quae poena mortuo? cum omnia memorata apud inſe-
ros ſupplicia ſcelere meo vici. A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus, 4
& in magiſtratibus egi: qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia volue-
re, uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad maleſa-
ciundum, exercui: avidiſſumus privatae gratiae maxumas inimicitias pro
republica ſucepti: qui victus cum illa ſimul, cum egens alienae opis plu-
ra mala exſpectarem; vos, Quirites, rurſus mihi patriam, deos Penatis,
cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis vix ſatis gratus videar,
ſi ſingulis animam, quam nequeo, concefferim. Nam vita & mors jura na- 5
turae ſunt: uti ſine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas,
id

jam aetate, quod tandem ex diutino exilio, in quod per Carrionem ejectum, revocavi. Noſter Jug. *c.* VI. n. 2. *poſtquam hominem adoleſcentem*, exacta *ſua* aetate, *parvis liberis*, *magis magiſque creſcere intelligit*. Cic. X. Attic. epiſt. IV. *nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum jam* acta aetas; *quam propter pueros*. Id. VI. Fam. ep. IV. n. 12. *Adjuvat etiam aetas &* acta *jam* vita: *quae* —— *vetat in eo vim timere, quo nos jam natura ipſa paene perduxit*. Plaut. Trin. A. II. Sc. II. *v.* 38. *Mihi quidem* aetas acta eſt *ferme, tua iſtuc refert maxume*. Idem A. I. Sc. II. *v.* 5. *ſenecta aetate* dixerat. quod tamen hoc loco vel propter proxime praecedentem vocem *ſenectus* ſuſpectum eſſe poterat.

3. PARRICIDA VESTRI. Ut *parricida reip.* vide ad Cat. *c.* LI. n. 25.

ET BIS GENITUS HIC. *Bis geniti* in rep. dicebantur, qui poſt aliquam calamitatem ſingulares honores, aut ejecti ex rep. eamdem recipiebant. id quod Cottae accidiſſe, ex n. 4. adparet, & ex Ciceronis Bruto, ubi & *exilii* Cottae, & *reditus* eſt mentio. Sic Cicero reditum ſuum *παλιγγενεσίαν* vocat VI. Att. epiſt. VI. & exules quidem *mori*, & *mortui* dicebantur. vide Graev. ad Cic. pro Quinct. *c.* XIII. Sic *diem natalem*, poſt Red. in Senatu *c.* XI. adde Gronov. Diatrib. Stat. *c.* XII.

PATRIAMQUE ET SUMMUM IMPERIUM. Venetae priores omittunt *&*. Eadem *penatis*, non *penates* expreſſerunt.

4. PRIVATUS ET IN MAGISTRATIBUS. Sic Capitolin. Pio *c.* XI. *Amicis ſuis* in imperio *non aliter uſus eſt, quam* privatus. Cic. III. Cat. *c.* ult. *ut ea, quae geſſi* in conſulatu, privatus *tuear atque ornem*. Tacit. III. Hiſt. *c.* XXXVI. *non* in ore *vulgi agere*. ubi Salluſtium laudavit Lipſius.

NEQUE EGO CALLIDAM FACUNDIAM. Urſinus mallet *caninam facundiam*, de qua infra dicemus; ſed hoc loco ea prorſus aliena. Rectius Gebhardus ad C. Nepot. Att. *c.* XI. n. 3. interpretatur *inſidiatricem*, *captatricem*, uti ille. *illius liberalitatem neque temporariam*, *neque* callidam *fuiſſe*. Cicero: *callida & verſuta interpretatio*. Addidit Rupertus Tacit. Agricol. *cap.* XII. Calliditatem *fori non exercuit*.

QUI VICTUS CUM ILLA SIMUL. In Vaticano fuit *quis*, & Ciacconius ex MSS. protulit *queis*: quaſi *quibus inimicitiis victus*. Sed Venetae noſtrae *qui*, uti adhuc editum eſt. *victus* eſt una cum rep. cum Marius dominaretur.

EGENS ALIENAE OPIS. *Alienas opes* habes iterum iterumque Jug. *cap.* XIV. ubi & *auxilii egens*.

5. VIX SATIS GRATUS VIDEAR. Ed. Cl. Waſſii non haber verbum poſtremum, adhaereſcens in eo Hackianae. nam veteres omnes, item Gruteriana, Carrionis, Coleri, Parei aliorumque agnoſcunt.

SI SINGULIS ANIMAM cet. Sic Cicero I. ep. IV. n. 5. *qui*, ſi vitam *pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum conſecutus*.

JURA NATURAE SUNT. Sic legitur in Vaticano; ſed ceteri omnes cum Venetis: *jure naturae ſunt*, quaſi *jure ſuo propria ſunt naturae*. Nam hic ſenſus eſt: Vita & mors naturae debetur, neque in eas homo jus habet, ut donare poſſet: donaret enim rem alienam. Sed quod vos mihi reditum & honores dediſtis, id vere donum eſt. Sic ergo *jure* ſunt Naturae, ut ſupra I. Hiſt. *jure dominus*. ut Cicero VII. epiſt. XXX. n. 6. *cujus cum proprium te* eſſe *ſcribis* mancipio *&* nexu, *meum autem* uſu *&* fructu, *contentus iſto ſum*. Sed & *jura naturae* recte dicuntur h. e. propria & quae natura ſibi vindicat. Sic *jus libertatis*, *amicitiae*,

 po-

6 id dono datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis, Quirites, domi belli-
que impeditiſſuma rep. Namque Imperatores Hiſpaniae ſtipendium, mi-
lites, arma, frumentum poſcunt; & id res cogit; quoniam defectione
ſociorum & Sertorii per montes fuga neque manu certare poſſunt, ne-
7 que utili aparare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithrida-
tis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiae maritima,
& provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta,
vix partem ſumtuum ſuſtinent: ita claſſe, quae commeatus tuebatur, mi-
8 nore quam ante navigamus. Haec ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta
ſunt, uti monet ira, ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt;
9 quare indigna vobis, nobiſque, & rep. incipitis? Atque ego, cujus aetati mors
propior eſt, non deprecor, ſi quid ea vobis incommodi demitur; neque mox
ingenui corporis honeſtius, quam pro veſtra ſalute, finem vitae fecerim.
Adſum

populi. Livius xxxiv. c. lvii. *ipſius* jus *atque arbitrium eſſe*. adde Jug. c. iii. n. 1. Eleganter tale *jus* vocatur *ſuum*. ut Plautus Perſa A. iv. Sc. iii. *ancilla mea quae fuit hodie*, ſua *nunc eſt*. Itaque propter vocum compoſitionem & ipſe *jura* praefero.

Id dono datur et accipitur. H. e. vere donum eſt, ſi quis donat, & pro eo etiam ab accipiente agnoſcitur.

6. Imperatores Hispaniae. Metellus & Pompejus contra Sertorium miſſi.

Post defectionem sociorum et S. p. m. fugam. Ita vulgo circumferunt. Sed jam Carrio monuit, id, quod nunc expreſſimus, in omnibus libris legi; & teſtamur, non aliter eſſe in Venetis. *defectione* & *fuga* idem eſt, ac *poſt*, vel *propter defectionem*, *fugam*. vide ad Cat. c. xxxi. n. 3.

Manu certare possunt. Juſto praelio, pede collato certare. Jug. c. lvii. n. 3. *capere praelium* in manibus *facere*. ibi vide. Veget. i. c. xx. *manu ad manum pugnare*. Tacit. xii. c. xxx. *quod & pugnam manu capeſſiit*, *& corpore adverſo vulnera excepit*.

7. Italiae marituma. Propter Cilices & piratas, quos Mithridates fovebat. Appianus & Florus.

Et bellis incerta. *Propter bella* incerta erant vectigalia, infeſto omni mari. ita ſexto Caſu modo uſus eſt n. 6.

Ita classe, quae commeatus tuebatur. Reſcripſi, quod Carrio in libris Fabri & Briconeti, ipſe in Venetis offendi. Nam vulgata: *ita claſſe, qua commeatus vehebatur* falſa eſt, & mirum in modum torſit interpretes. Inopia ea tempeſtate Romana plebs premebatur, quia piratae commeatus intercipiebant. Plutarch. Pompej. pag. 631. Appian. Mithrid. pag. 235. Cicero pro L. Manil. c. xii. Annonae difficultatem Conſulibus plebs tribuebat; Sed Cotta oſtendit, quod propter varia bella ipſis non integrum fuerit claſſem tantam comparare, quae piratis reſiſtere & commeatus tutari ſatis potuiſſet. Sic ſenſus eſt apertus, & *ita* non valet *praeterea*, ſed potius *propterea*, ut in nota ad Cat. c. lii. n. 23. & alibi. *tuebatur* autem poſitum eſt pro *tueretur*, vel *tueatur*, uti Jug. c. lxiii. n. 1. ubi plura.

8. Agite, et, uti lubet, ita supplicium s. Horrida haec & inficeta nondum vincere potuit indicium Ciacconii & Carrionis, qui in MSS. legerunt: *agite, uti monet ira, ſupplicium ſumite*. quae ipſa veritas eſt. Accedunt Venetae noſtrae priores: *Agite uti nonet ira ſupplicium ſumite: ſim communis* cet. ubi manifeſtum eſt, vitio typothetae expreſſum eſſe *nonet*, qui mox *ſim*, pro *ſin* dedit, adeoque litteras *n* & *m* alieno utramque loco poſuit. *Uti monet ira* eſt *quod ſuadet ira veſtra*, quod ira fieri voluerit. Sic Catil. c. l. n. 2. adde Jug. c. xxxiv. n. 1.

Communis fortuna. Et veſtra, & noſtra qui pariter adfligimur. adi Cat. c. xli. n. 3. mox prior Veneta: *vobiſque rep.*

9. Neque mox ingenuo corpori honestius. MSS. omnes & Venetae priores, *neque mox ingenio corporis h. q. p. v. ſ. finem vitae fecerim: & fecerim* tenent etiam alterae Venetae. Unde leviſſima mutatione (una enim tantum littera mutatur) feci id, quod in textu expreſſum legis: eamque emendationem conſueta librariis tranſpoſitio multum juvare videtur. Nam quae Carrio de *ingenio corporis* adtulit, omnia aliena ſunt, ut quae maxime. Neque I. Waſſii *more*, pro vocula *mox*, Verbum *fecerim* patitur, quod tamen omnes omnino libri vett. ſervant. Immo *mox* longe aptius eſt, uti Jug. c. cvi. n. 3. *manſurum potius, quam proditis*,

quos

Adſum en C. Cotta conſul, facio, quod ſaepe majores aſperis bellis fecere; 10
voveo, dedoque me pro rep. quam deinde cui mandetis circumſpicite. Nam 11
talem honorem bonus nemo volet, cum fortunae, & maris, & belli ab aliis
acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis ha- 12
betote, non me ob ſcelus, aut avaritiam caeſum, ſed volentem pro maxu-
mis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos, Quirites, & gloriam majo- 13
rum, tolerate adverſa, & conſulite reip. Multa cura ſummo imperio in- 14
eſt, multi ingentes labores: quos nequidquam abnuitis, & pacis opu-
lentiam quaeritis: cum omnes provinciae, regna, maria, terraeque aſ-
pera, aut feſſa bellis ſint.

Germani intectum renonibus corpus tegunt. *Iſidorus*.

Unde pons in oppidum pertinens explicatur. *Aruſianus*.

Et ei voce magna vehementer gratulabantur. *Donatus*.

Et Marius victus duplicaverat bellum. *Servius*.

Atque eos a tergo incurrerunt. *Rufinianus*.

In hunc modum differit. *Priſcianus*.

Inde ortus ſermo percunctantibus utrimque, Satin ſalve; quam grati ducibus ſuis, quantis familiaribus copiis augerentur? *Donatus*.

Fu-

quos ducebat, *turpi fuga incertae ac forſitan* paullo poſt *morbo interiturae vitae parceret*. Jam elegantius *vitae* eſt tertius caſus, quam *corporis*, & *vita ingenui corporis* ſingularem habet gratiam. Livius III. *c.* VII. extr. *finemque* peſti *expoſcunt*. Noſter Jug. *c.* V. *ut* ſtudiis *civilibus bellum atque vaſtitas Italiae* finem *faceret*. adde Cat. *c.* XI. num.4. *ingenuum corpus* recte Waſſius *ingenuum hominem* interpretatur. ex Tacit. XII. Ann. *c.* XVII. *Poſtero die miſere legatos*, *veniam* liberis corporibus *orantes*, & Ovid. Her. Ep. V. *Tempiter* ingenuum *munera* corpus *emunt*. Sic idem Ovid. II. Faſt. *verſ.* 664. Corpora *non letho miſſa trecenta forent*.

10. *Adſum* en *C. Cotta*. *En* poſtponitur, ut alibi *Ecce*, *ſane*, *mehercule* aliaeque particulae. Confirmavi ad Catilin. *cap.* LII. num. 35. Livius III. *cap.* XVII. *Primus* en *ego conſul quantum mortalis deum poſſum*, *te ac tua veſtigia ſequar*.

VOVEO DEDOQUE ME. Sic ſeſe devoverunt Decii pater & filius, Florus I. *c.* XIV. & XVII. Cic. pro Rab. Poſt. *c.* I. adde Briſſon. For. I. p. 108. & 109.

11. CUM FORTUNAE, ET PACIS, ET BELLI. Monuit dudum Carrio & Urſinus vett. libros omnes habere: *fortunae* & maris, *& belli*. ſed nemo auſcultavit. eodem modo Venetae noſtrae, nec video quid vulgata ſeotentiae habeat. Sed *& maris* opportune hic legitur: cum mare commeatibus, aut claſſi adverſum fuiſſe videtur.

13. PER VOS ICITUR, QUIRITES. MSS. Ciaconii & Carrionis, item Venetae reſpuunt τὸ *igitur*. Nec habetur in ſimili precandi & obteſtandi formula Jug. *c.* XIV. extr. adde Cat. *c.* XXXIII. extr.

14. MULTA CURA SUMMO IMP. INEST. Bene Tiberius apud Tacit. I. Ann. *cap.* XI. de magnitudine imperii: *Solam divi Auguſti mentem tantae molis capacem: ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quam arduum, quam ſubjectum fortunae regendi cuncta onus*.

INTECTUM RENONIBUS CORPUS TEG. Iſidor. XIX. Orig. *cap.* XXIII. *Renones ſunt velamina humerorum & pectoris uſque ad umbilicum, atque intortis villis adeo hiſpida, ut imbres reſpuant*, cet. erat nempe veſtis pellicea, quas hodieque apud noſtros agreſtes videmus, etſi forma paullulum immutata eſt. De iisdem *renonibus* multa D. Voſſius ad Caeſar. VI. Gall. *cap.* XXI. adde & Duckerum ad Flor. I. *cap.* XVII. num.4.

SATIM SALVAE. Ita vulgo edunt. Sed Donatus ad Terent. Eunuch A. V. Sc. V. ubi haec nobis ſervavit, diſerte Adverbium facit & exponit *integre*, *recte*, *commode*. Eſt enim praeciſa locutio & intelligendum *Satiſne ſalve agerent*. Dubium tollit Apulej. Apologia: *Puer ubi ſit: & quam* ſalve *agat*, *interrogat*. & ad eam compellationem non modo reſpondebant *recte*, ut eſt apud Terent. Eunuch. A. II. Sc. III. Sed interrogabant etiam *Rectene omnia*? Plin. III.

epiſt.

Fugam noſtris fecere. *Seneca*.

Quae audita Panormitanos dedere Romanis fecere. *Idem*.

Quo cupidius in ore ducis ſeſe quisque bonum, & ſtrenuum oſtentantes. *Iſidorus*, *Servius* x.

Ventis per cava terrae citatis, rupti aliquot montes, tumulique ſedere. *Iſidorus*, *Servius*.

Ubi multi nefande caſu ſuper auſi, atque paſſi. *Priſcianus*.

Saguntium. *Chariſius*.

Tota autem inſula modica, & cultoribus inanis eſt. *Martianus*.

Immodicus animi. *Aruſianus*.

Pugnam illam pro omine belli futuram. *Servius*.

Tantum antiquitatis, curaeque majoribus pro Italica gente fuit. *Idem*.

Opprobrii gratia. *Agroetius*.

Maxumis ducibus, fortibus ſtrenuisque miniſtris. *Diomedes* l. II.

Non repugnantibus modo, ſed ne deditis quidem. A. B. C. M. *Donatus*.

In ſylva Sila fuerunt. *Servius*.

In nuda injecta corpora. *Diomedes*.

Apollinis filia & Cyrenes. *Probus*.

Ne ſimplici quidem morte moriebantur. *Servius*.

Cum praedixero poſitum inſulae. *Donatus*.

Cujus adverſa voluntate, colloquio militibus permiſſo, corruptio facta paucorum, & exercitus Sullae datus eſt. *Idem*.

A Gracco ſeditiones graves ortae. *Auguſtinus*.

M. Atilius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis, quam facundus. *Quinctilianus* l. IV. *c.* II. *Hieron. adv. Helvid. & Gell.* l. IV. *c.* XV.

Inſolens vera accipiundi. *Donatus*.

Quae

epiſt. XVII. Rectene omnia, *quod jam pridem epiſtolae tuae ceſſant, an non omnia* recte? Lege Briſſon. VIII. Form. p. 745. 746. Noſtrae ſententiae eſt & Vinetus, & Val. Acidalius Div. & Interp. in Plaut. Stich. *cap.* I. Praeterea in edit. Lindenbrochii & Hackiana *agerentur* legitur, non *augerentur*. idque certe melius; niſi malueris *agerent?*

TUMULIQUE SEDERE. Vide D. Heinſium & Drackenborch. ad Sil. VI. *v.* 647.

TANTUM ANTIQUITATIS. Servius interpretatur *amorem & charitatem*; uti alibi *nihil antiquius ducere*. Sed recte vidit Jo. Fr. Gronovius ad Liv. I. *c.* XXXII. ſubeſſe figuram *ἓν διὰ δυοῖν*, & dictum pro *antiquae & primae curae*. cum adi.

OPPROBRII GRATIA. *Probri gratia* dixit Criſpus Cat. *c.* XXIII. nu. I. quem locum Agroetius citare voluit.

IN SILVA SILA FUERUNT. Poſt hoc fragmentum quaedam edd. addunt: *Quaeſere. Phocas.* Sed iſtud ad Lib. I. Hiſt. referendum eſſe, & ad ea quidem verba: *Curionem quaeſivit*, jam obſervavit Douza.

INSOLENS VERA ACCIPIUNDI. Inſolitus, uti Tacitus apud Ciaccon. *Audiendi, quae faceret, inſolens erat*. Plura ad Cat. *c.* III. nu. 4. quae proxime excipiunt ex II. Hiſt. libro deſumta eſſe, manifeſtum eſt: quemadmodum & illa de Carbonis formidine & fuga.

CORPORI INGENTI, PERINDE ARMATUS. Peſſime quidam *animatus* ſubſtituunt, quos neque Freinshemius ad Florum I. *cap.* XIII. num. 4. neque Cl. Burmannus ad Quinctilian. p. 708. audiunt. Citatur ab Fabio ut exemplum brevitatis: quae tamen nulla eſt, ſi *animatus* legeris. nil enim, niſi *ingenter* quaſi tunc intelligendum; atque id quidem voce *perinde* jam

fatis

Quae pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello facta erat. *Idem*.
Curubis. *Probus*.
Tharros. *Idem*.
Camiſos. *Idem*.
Luces. *Sergius*.
Primum modo Japidiam ingreſſus. *Servius*.
Carbo turpi formidine Italiam, atque exercitum deſeruit. *Idem*.
Quae pacta in conventione non praeſtitiſſent. *Donatus*.
Crebritate fluctuum ut Aquilo ſolet. *Servius*.
Mithridates corpore ingenti perinde armatus. *Quinctil.* l. VIII. *c.* III.
Tyrannumque, & Cinnam appellantes. *Victorinus*, *Servius*.
Nomenque Danubium habet. *Acron.*
Cui niſi pariter obviam iretur. *Donatus*.
Septimium, neque animo, neque lingua ſatis compotem.
Vulgus amat fieri. *Quinctilianus* IX. cap. III.
Non poeniturum. *Quinctilianus*.

Pompejus cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis vecte certabat. Neque enim ille aliter potuiſſet par eſſe Sertorio, niſi ſe & milites frequentibus exercitiis praeparaviſſet ad praelia. *Vegetius* l. I. cap. IX. *Joh. Saresb.*

Cicero caninam facundiam, ut Appius inquit, exercuit. *Lactantius*.
Primus Graecorum Achilles. *Servius*.
Cupientiſſimus legis. *Diomedes*.

Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperante, magno uſu bello Marſico, paratu militum, & armorum fuit. Multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celebrata ſunt. Comminus faciem ſuam oſtentabat, aliquot advorſis cicatricibus, & effoſſo oculo. Quo ille dehoneſtamento corporis maxume laetabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſus retinebat. *Gellius* II. cap. XXVII.

Cure-

ſatis exprimitur. Sed in vulgata non modo valde, magnum aut ſimilia intelligenda: ſed omne genus *magnitudinis* atque *decoris* armorum, quod conveniat tanto corpori. Nihilominus Quinctilianum brevitatem eam hic reſpexiſſe exiſtimo, qua ex praecedenti Nomine Adverbium intelligitur, quale ſatis aptum non facile expreſſum datur.

VULGUS AMAT FIERI. Ex Graeco translatum eſſe notavit Fabius. nos plura ad Jug. *c.* XXXIV. num. I.

NON POENITURUM. *Non acturum poenitentiam* exponit Fabius. Recte vero *poeniturus* eſt *quem poenitebit*; uti I. Hiſt. *poenitens*, *quem poenitet*. vide tibi Sanct. III. Min. *c.* I. ibique Perizonium.

CANINAM FACUNDIAM. I. e. forenſem, qua ſaepe alios laceſſivit, aut laceravit laceſſentes: inprimis de illis cauſſarum patronis dici poſſe, qui omiſſis, quae agunt, veluti canes invicem ſeſe lacerant, jurgiaque cauſſarum ad injurias ſuas commutant, patet ex nota Jo. Savaronis ad Sidon. IV. epiſt. III. p. 233. ubi plura de *canina facundia*, & *forenſibus rabulis* quaſi *rabidis* legere licet. Hieronymus hoc dictum Appio tribuit variis locis & Epiſt. ad Minerium & Alexandr. ubi Eraſmum legas. Quinctilian. XII. *c.* IX. Appium etiam auctorem facit; ſed Nonius, uti Lactantius, Appium apud Salluſtium. Prudent. Hamartig. *v.* 399.

Ambitio ventoſa tumet: doctrina ſuperbit:
Perſonat eloquium: nodos fraus abdita nectit.
Inde canina *foro latrat* facundia *toto.*
Hinc gerit cet.

MA-

Curetes quia principes intelligendi divina fuerunt, vetuſtatem uti cetera in majus componentem altores Jovis celebraviſſe. *Lactantius*.

Italiam conjunctam Siciliae conſtat fuiſſe: ſed medium ſpatium aut per humilitatem obrutum eſt aquis, aut propter anguſtiam ſciſſum. inde Rhegium nominatum. *Iſidorus*.

Pompejus devictis Hiſpanis, tropaea in Pyrenaeis jugis conſtituit. *Servius*.

Atque edita undique tribus tamen cum muris, & magnis turribus. *Donatus*.

Et in praeliis actu promtus. *Idem*.

Pactione amiſſo Publico legato. *Idem*.

Ipſum Mare Ponticum dulcius quam cetera. *Servius*, *Macrobius*, *Priſcianus*.

Equis paria operimenta erant: quae linea ferreis laminis in modum plumae adnexuerant. *Servius*.

Rebus ſupra votum fluentibus. *Idem*.

Aenum, & Maroneam, & viam Militarem. *Idem*.

Impediebant juſſa nautarum. *Idem*.

Nihil ſocordia claudebat. *Donatus*.

Ut tanta repente mutatio non ſine deo videretur. *Idem*.

In ore gentibus agens, populo, civitati. *Idem*.

Preſſi undique multitudine. *Idem*.

Hunc igitur redarguit Tarquinius. *Idem*.

Dein campi Themyſcirii: quos habuere Amazones, a Tanai flumine incertum quamobrem digreſſae. *Servius*.

Ubi eum tota concione ab exercitu cogit diſcedere, dicit ſe ejus opera non uſurum; eumque ab armis dimittit. *Idem*.

Et Metello procul agente longa ſpes auxiliorum. *Idem*.

More

MAXUME LAETABATUR. Claudian. B. Get. *v.*586. *reſciſſaque contis Gloria foedati ſplendet* jactantior *oris*. adde Schottum & Gebhard. ad C. Nep. Hannibal. *c.* IV.

IN MAJUS COMPONENTEM. Noſter Jug. *cap.* LXXIII. num.4. *Marii virtutem* in majus *celebrare*. ubi illuſtravi.

ITALIAM CONJUNCTAM SICILIAE. Eam rem non modo Pomponius Mela, Plinius, Solinus, ſed etiam Lucanus, Silius, Claudianus docuerunt. vide Barth. ad iſta Claudian. I. Rapt. *v.* 140. *Trinacria quondam Italiae pars una fuit*. & Interpp. Silii XIV. *v.*15.

TROPAEA IN PYRENAEIS JUGIS. Lege de tropaeis non contemnenda apud Barth. ad Stat. II. Theb. *v.*706. & de his Pompeii tropaeis Cellar. II. *c.*I. pag.145. item Jul. Exſuper. extr.

SUPRA VOTUM FLUENTIBUS. Proſpere cedentibus. Herodian. I. *c.* X. num. 8. *ἐπεὶ γὰρ αὐτῷ τὰ προπεπραγμένα πάσης ἐλπίδος μεῖζον ἦν προκεχωρήσαντα*. Lactant. de Opiſ. D. *c.* I. *Ego quidem laetor, omnia tibi, quae pro bonis habentur, proſpere* fluere. Sulpic. Sev. II. Hiſt. *cap.* XLV. pr. *Igitur Arriani, rebus nimium proſpere &* ſecundum vota fluentibus, *Conſtantinopolim concurrunt*. Juſtin. XXIII. *cap.* III. *Nam ſicut ante ſecunda fortuna*, rebus ſupra vota fluentibus, *Italiae Siciliaeque imperium & tot de Romanis victorias adſtruxerat* cet.

LONGA SPES AUXILIORUM. Longinqua & procul ſita. Seneca Epiſt. XXII. *Quid igitur? tam* longas ſpes *relinquam? ab ipſa meſſe diſcedam*. plura Cl. Bentlej. ad Horat. Art. P. *v.*172.

SUMTIS

Digitized by Google

More equeſtris praelii ſumtis tergis atque redditis, & egreſſi ad facilio-res ictus loco cedebant. *Idem*.

Caſtra ſine vulnere introitum. *Idem*.

Multos tamen ab adoleſcentia bonos inſultavit. *Idem & Donatus*.

Coſa. *Servius*.

Equis, atque armis inſignibus. *Idem*.

Feſſus in Pamphyliam ſe receperat. *Idem*.

Profectus quidam Ligus ad requiſita naturae. *Quinctil.*

Apud latera certos collocaverat. *Servius*.

Apertae portae, repleta arva cultoribus. *Idem*.

Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe. *Idem*.

Lyciae, Piſidiaeque agros deſpectantem. *Idem*.

Sorte ductos fuſti necat. *Idem*.

Omnis Italia coacta in anguſtias ſcinditur in duo promontoria, Bruttium, & Salentinum. *Idem*.

Italia plana ac mollis. *Idem*.

Qua tempeſtate ex Ponto vis Piſcium erupit. *Idem & Scholiaſtes Juvenalis*.

Introrſus prima Aſiae Bithynia eſt, multis antea nominibus appellata. Ipſa enim eſt & major Phrygia. *Servius*.

Sed Mithridates extrema pueritia regnum ingreſſus, matre veneno interfecta. *Idem*.

Exercitum vertere. *Idem*.

Creta altior eſt, qua parte ſpectat Orientem. *Idem*.

Se regibus devovent, & poſt eos vitam refutant: adeo illis ingenita eſt ſanctitas regii nominis. *Idem*, *& Philargyrius*.

Dum

SUMTIS TERGIS ATQUE REDDITIS. Sic Jug. *c.* LIX. extr. *non, ut equeſtri proelio ſolet*, ſequi, *dein* eedere; *ſed advorſis equis concurrere*. ubi vide.

AD REQUISITA NATURAE. Quid haec velint, bene I. Waſſius docuit ex Ammian. XXIII. *c.* ult. *Super his nec ſtando* mingens, *nec* ad requiſita naturae *ſecedens facile viſitur Perſa*: *ita obſervantius haec aliaque pudenda declinant*.

SORTE DUCTOS FUSTI NECAT. De Craſſo loquitur, qui eo ſupplicio adfecit contra imperium ſuum adverſus Spartacum pugnare auſos profligatoſque. Plutarch. Craſſo p. 548. Tacit. III. Ann. *c.* XXI. *raro ea tempeſtate, & e vetere memoria facinore decimum quemque ignominioſae cohortis* ſorte ductos fuſti necat. Deſcripſit perſpicue illum morem Polybius VI. *c.* XXXV. & cum *lapidatione* veterum habet aliquam convenientiam. vide Lipſ. de Milit. R. V. Dial. XVIII. Sudavit in eo more explicando etiam Franciſc. Luiſin. Parerg. III. *c.* IX.

SCINDITUR IN DUO PROMONTORIA. *Funditur* legendum exiſtimat Iſ. Voſſius ad Melam II. *c.* IV. pag. 466.

SE REGIBUS DEVOVENT. De Celtiberis loqui Salluſtium ex Servio patet. Hinc fere ad Sertorium referrem, tanto magis, quod illa: *adeo illis ingenita eſt* cet. ſeorſim apud Servium leguntur, quae Cartio his adglutinavit. de Sertorio autem Plutarchus refert pag. 575. eum multa millia Hiſpanorum ſecutos eſſe, qui ſeſe devoverant cum ipſo morituros ubi; & hunc morem Hiſpanis ſingulatim tribuit. ita neque de loco hujus fragmenti erit dubitandum. adde Valer. Maxim. II. *c.* VI. n. II. Idem mos apud Gallos invaluerat quondam, uti compoſite deſcribitur ab Caeſare III. Gall. *cap.* XXII. ubi legas Jo. Brantium. adde Senec. I. de Clement. *c.* III. & IV.

ILLIS INGENITA EST SANCTITAS. Curt. III. *c.* VI. n. 17. *Namque haud facile dictu eſt, praeter* ingenitam *illi genti erga Reges ſuos venerationem, quantum hujus quoque Regis vel admira-*

Dum inferior omni via graſſaretur. *Johannes Grammat.*

Narbone conſilia Gallorum. *Pompejus in artem Donati.*

Poſt defectionem ſociorum & Latii. *Donatus, Adelph.* III. 4.

Ad Jovis mandem noſtra. *Idem* IV. 2.

Morbi graves ob inediam inſolita veſcentibus. *Idem. Hecyr.* III. 2.

Atque ea cogentes non coactos ſceleſtos magis quam miſeros diſtringi. *Idem. Ibid.* IV. I.

Graviori bello, quo prohibituri venerant ſocii, frigere. *Idem* V. I.

Nam quidem Pyrrho, Hannibali, aequor & terra. *Id. Phorm.* I. I.

Nam Sullae dominationem audebat. *Idem* II. 3.

Neque eſt defenſus dominationem Sullae. *Idem ibid.*

Neu quis miles, neve pro milite. *Servius.*

Ex inſolentia avidus maleſaciendi. *Idem.*

Tergis vinciebant. *Idem.*

Charybdis quae forte illata naufragia ſorbens gurgitibus occultis millia ſexaginta Tauromenitana ad litora trahit. *Idem.*

Saguntini fide atque aerumnis incluti per mortalium ſtudium majores quam opibus, quippe quis etiam tum ſemiruta moenia, domus intectae, parietesque templorum ambuſti manus Punicas oſtentabant. *Hieron. in Habacuc.* cap. II.

Apud Corduennos amomum & alii leves odores gignuntur. *Philarg. in* IV. *Georg. Virgil.*

Quem trans ſtagnum omnis uſque ad flumen. *Idem.*

Repente incautos agros invaſit. *Idem.*

Belli ſani ſciens. *Acron.*

Namque omnium ferociſſumi ad hoc tempus Achaei atque Tauri ſunt, quod, quantum conjicio, locorum egeſtate rapto vivere coacti. *Gloſſae Juvenalis.*

Atque ipſe cultus rei. *Acron.*

Triplici fluctu. *Servius Fuldanus.*

Charybdi mare vorticoſum. *Idem.*

Sed ubi tempore anni mare claſſibus pateſactum eſt. *Idem.*

Sane

mirationi dediti fuerint vel caritate flagraverint.

AD JOVIS MANDEM NOSTRA. *Ad Jovis templum* intelligit Donatus. vide ad Cat. *c.* XLIX. extr.

PYRRHO, HANNIBALI. Locus ſine dubio mancus eſt, & nullum ſenſum admittit. Suſpicor autem Salluſtium narraſſe, quod adulatores Mithridatis ipſum *Pyrrho*, Sertorium *Annibali* aequipararunt, quibus populus Romanus tanto minus reſiſtere poſſet, quod *aequore & terra* urgeretur. Rem narrat Plutarch. in Sertor. pag. 580. itaque ad IV. Hiſtor. retulerim.

MILES, NEVE PRO MILITE. Uti *pro libero, pro ingenuo*, ad ea: *pro conſule* cet. efficta. notamus quaedam ad Jug. *c.* XCVIII. extr.

TEMPORE ANNI MARE CL. PATEFACTUM. De *anni tempore* dico ad Jug. *c.* L. n. I. Hieme autem maria clauſa habebantur, pariter ac cum tempeſtas eſſet; reliquo tempore aperta. Nempe per quod iri poteſt, dicitur apertum. Rutilius I. Itiner. *v.* 155. Pande, *precor, gemino placatum Caſtore pontum.* Statius I. Achill. *v.* 62. *o magni rector genitorque profundi, Aſpicis in quales miſerum* pateſeceris *uſus Aequor.* Seneca Epiſt. LV. *Sed illi, cum* mare patet, *parcitur; cum* tempeſtas *piſcatoribus dedit ferias, manus*

ad

Sane bonus ea tempeſtate contra pericula & ambitionem. *Idem*.

Simul immanis hominum vis ex locis invaſere patentes, cum & pacis modo effuſas. *Idem*.

Genua patrum advolvuntur. *Idem*.

Perrexere in Hiſpaniam & Sardiniam. *Idem*.

Quae mapalia ſunt circumjecta civitati, ſuburbana aedificia. *Idem*.

Et onere turrium incertis navibus. *Idem*.

Traditur fugam in longinqua Oceani agitaviſſe. *Idem*.

Ad mutandum modo in melius ſervitium. *Servius ad* I. *Aen.*

Magna vis hominum convenerat agris pulſa aut civitate ejecta. *Idem ibid.*

Cum murum hoſtium ſucceſſiſſet, poenas dederat. *Idem ad Eclogam quintam*.

Quippe vaſta Italia rapinis, fuga, caedibus. *Idem*.

Hi ſunt qui ſecundum pocula & alias res aureas diis ſacrata inſtrumenta convivio mercantur. *Idem ad* VIII. *Aeneidos*.

In ſecunda feſtinas cohortes compoſuerat. *Idem ad* X.

Jam repente viſus ſaevire Taguns. *Idem ad* X.

Exuant armis equiſque. *Idem*.

Solas feſtinare. *Idem*.

Luſitaniae gravem civitatem. *Idem*.

Ex parte cohortium praecipere inſtructa, & ſtationes locatae pro caſtris. *Idem*.

Bellum quibus poſſet conditionibus deſineret. *Idem*.

In quis longiſſimo aevo plura de bonis falſa in deterius compoſuit. *Idem*.

Cultu corporis ornata egregio. *Idem*.

At Sertorius vacuus hieme augere copias. *Acro in Horatium*.

Sin vis obſiſtat, ferro quam fame aequius perituros. *Servius*.

Conſedit in valle virgulta nemoroſaque. *Idem*.

Paullulum requietis militibus. *Idem*.

Qui nullo certo exilio vagabantur. *Idem*.

Nubes foedavere lumen. *Idem*.

Sanctus alia. *Idem*.

Ge-

ad parata porrigitur. Plin. II. c. XLVII. *Ver ergo* aperit *navigantibus* maria. & infra Eod. *Nec tamen ſaevitia tempeſtatum* cludit mare. *Piratae primum coegere mortis periculo in mortem ruere & hiberna experiri maria: nunc idem hoc avaritia cogit*.

BONUS —— CONTRA PERICULA. *Bonus*, fortis & ſtrenuus, ut expoſuit Servius ad I. Aen. *v*. 199. vide ad Jug. *c*. XIII. n. I. & XCII. extr.

QUAE MAPALIA SUNT CIRCUMJECTA. De *mapalibus* vide quaedam ad Jug. *c*. XVIII. num. 8. Locutus autem & hic de Sertorio, qui in Hiſpania, ne offenderet illorum animos, exercitum in ſuburbiis hibernacula coegit conſtituere, ac princeps tabernaculum ſuum ibi locavit. Plutarch. 571. Quod paullo poſt ſequitur, *in longinqua Oceani fugam agitaviſſe*, nemine monente, de eodem capietur. vide notata ad princ. hujus Libr. VI.

MURUM HOSTIUM SUCCESSISSET. Sic Apulejus *ſuccedere arborem, larem*. Livius XXXI. *cap*. XLV. *Et adſuetudine* ſuccedendi muros, *& pertinacia animi ſubierunt primi*. adde Jug. *cap*. LVII. nu. 3.

SANCTUS ALIA. I. e. per alia, ſive quod ad alia. Claudian. I. Stilic. *v*. 29. *felix publica*.

Geronis. *Idem*.

Radicem montis exceſſit. *Statii interpreſ*.

Ut res magis quam verba gererentur, liberos parentesque in muris locaverant. *Idem*.

Incerta eſt fortitudo dum pendet. *Idem*.

In quibus plauſtra ſedes ſunt. *Acro ad Horatium*.

Luxo pede. *Probus*.

Maurique vanum genus, ut alia Africae, contendebant Antipodas ultra Aethiopiam cultu Perſarum juſtos & egregios agere. *Priſcianus*.

Et Perpennam forte cognoſcit mulio redemtoris. *Acro in Horat*.

Omnium fluminum quae in maria, qua imperium Romanum eſt, fluunt, quam Graeci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maxumum eſſe Nilum conſentitur; proxuma magnitudine eſſe Hiſtrum ſcripſit Salluſtius. *Gell.* lib. x. cap. VII.

Ex omnibus quae tractavimus, Aebuti Liberalis, poteſt videri nihil tam neceſſarium, aut magis, ut ait Salluſtius, * cum cura dicendum, quam quod in manibus eſt. *Seneca Benef.* IV. I.

Turbinum motus vagus eſt, & disjectus, & uti Salluſtii verbis utar, verticoſus; cometarum autem compoſitus, & certum iter carpens. *Idem. Nat. Qu.* VII. 8.

Salluſtius, auctor certiſſumus, aſſerit Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium; quae tamen terra, quae ab ipſis ambitur, Meſopotamia dicitur. *Idem & Iſidor.* XIII. *Vib. Sequeſt. & Hieron. de loc. Heb.*

Pelorum promontorium Siciliae reſpiciens aquilonem juxta Salluſtium dictum a gubernatore Hannibalis illic ſepulto, qui fuerat occiſus per ignorantiam regis, cum ſe ejus dolo crederet eſſe deceptum. *Servius & Iſidorus*.

Ariſtaeus, uti Salluſtius docet, poſt laniatum a canibus Actaeonem filium matris inſtinctu Thebas reliquit, & Ceam inſulam tenuit, primo adhuc hominibus vacuam: poſtea, ea relicta, cum Daedalo in Sardiniam tranſivit, poſt delatus eſt Cumas. *Servius*.

Salluſtius duces laudat, qui victoriam * * incruento exercitu deportarunt. *Idem*.

Cares

Seneca Conſ. ad Marc. *c.* XXV. *tramites* omnia *plani & ex facili mobiles*. cum nota Gronovii & ad illum Heinſii.

LUXO PEDE. I. e. ſoluto, ab antiquo *luo*, unde *diluere* apud A. Gell. XII. *c.* I. & *eluere* apud Cic. Lael. *c.* XXII. pro *diſſolvere*. Varro IV. de L. L. *Lytra quod ſuccidere dicitur arborum radices in ripa atque eas diſſolvere, ab* luere. Uſitatius *luxatus* ex eodem fonte, quo inter alios utitur Seneca Epiſt. CIV. Sed ſimiliter noſter *excitus*, *claudit* aliaque uſurpat, & Gellius XI. *c.* VII. antiquum *eructum*, pro *eructatum*.

* CUM CURA DICENDUM. Sic Noſter Cat. *c.* LI. num. 38. *cum ſummo ſtudio* & alibi alia. Sed imitatur eumdem Vellej. II. *c.* XVIII. *Mithridates, vir neque ſilendus, neque dicendus ſine cura*. Seneca aliquoties, ut de Provid. *c.* X. *ut efficiatur vir* cum cura dicendus, *fortiore fato opus eſt*. Sulpic. Sev. II. *cap.* III. extr. *Extat liber magni operis &* cum cura *legendus*.

** INCRUENTO EXERCITU. Habes locum Jug. *c.* XCII. num. I. & 4.

* In

Cares Inſulani populi fuerunt, piraticam exercentes, famoſi, victi a Minoe, uti Salluſtius & Thucydides tradunt. *Idem*.

A Troja Capys Campaniam, Helenus Macedoniam, alii Sardiniam, ſecundum Salluſtium, tenuerunt. *Idem*.

Dardania a Dardano Jovis & Electrae filio, aut ſecundum Salluſtium, a Mida Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit. *Idem*.

Salluſtius Scyllam ſaxum eſſe dicit, ſimile formae celebratae procul viſentibus. *Idem*.

In Sicilia eſt Enceladus, Othus in Creta, ſecundum Salluſtium. *Id.*

Salluſtius ait, Hiſpanorum morem fuiſſe, ut in * bella euntibus juvenibus parentum facta memorentur a matribus. *Idem*.

Orion, juxta Salluſtium, oritur juxta ſolis aeſtivi pulſum. *Idem*.

In Flaminia eſt civitas quae Cale dicitur, & in Gallia hoc nomine, quam Salluſtius a Perpenna captam commemorat. *Idem*.

Getae ſunt Myſii, quos Salluſtius a Lucullo dicit eſſe ſuperatos. *Id.*

Trojanorum tempore invadendarum terrarum cauſſa fuerat navigatio, uti Salluſtius meminit. *Idem*.

Curribus falcatis uſos eſſe antiquos, Livius & Salluſtius docent. *Idem*.

Vices ſignificant pugnam, quia ** per viciſſitudinem pugnabatur, ut inquit Salluſtius. *Idem.*

Creta medio jacet inſula ponto, id eſt, ſecundum Salluſtium, procul a continenti. *Idem*.

Primo menſe veris dicitur novum ver, ſecundo ver adultum, tertio praeceps: ſicut etiam Salluſtius dicit ubique, nova aeſtas, adulta, praeceps. *Idem*.

Salluſtius in Hiſtoriis tradit, Sertorium victum voluiſſe fugere ad inſulas fortunatas. *Acron.*

Inſulas fortunatas Salluſtius inclutas eſſe ait Homeri Carminibus, *Servius*.

Proxumum dicebant veteres, non ſolum adhaerens, & adjunctum, verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium exſtitiſſet. *Virg. Aen.* l. v.

Proxumus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius.

Ita

* IN BELLA EUNTIBUS JUVENIBUS: Idem mos veteribus Gallis atque Germanis. Adpoſite Stat. IV. Silv. VII. *v.* 43. *Creſcat in mores patrios: avumque Provocet actis. Tu tuos* parvo memorabis *enſes, Quos ad Eoum tuleris Orontem.*

** PER VICISSITUDINEM. An reſpexit Grammaticus Jug. *cap.* LIX. extr. ibi certe viciſſitudo locum habet, quae in pedeſtri praelio numquam ulla fuit.

mum viſos Romanis Camelos, quod neque olim illos qui duce Scipione Antiochum devicerunt, neque hos qui ad Orchomenum & Chaeroneiam certaverunt cum Archelao, noſſe putaverit Camelum. *Plutarchus.*

Σαλλούστιος μὲν οὖν φησὶ, χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ, καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. *Id eſt:* At Salluſtius quidem fuiſſe milites jam inde a principio male ait in eum (Lucullum) animatos, quod ad Cyzicum, & iterum ad Amiſum duas hiemes eos in caſtris continuiſſet. *Idem.*

L E-

LECTORI.

HActenus Fragmenta florentiſſimi Rerum Romanarum ſcriptoris, quae extare putamus. Cetera quae ſequuntur, in MS. Servio legi auctor eſt V.Cl. Andreas Schottus: in optima tamen illa Honorati Editione a Petro Daniele IC. procurata non comparent.

* m or Trequii praeter s r ciem neceſſariam haud multo ſecus quam ſerro noceri poterat. At Varinius, dum haec aguntur a fugitivis, aegra parte militum autumni gravitate, neque ex poſtrema fuga, cum ſevero edicto juberentur, ullis ad ſigna redeuntibus, & qui reliqui erant per ſumma flagitia detrectantibus militiam, Quaeſtorem ſuum C. Thoranium ex quo praeſente vera facillime noſcerent. *** commiſerant, & tamen interim quum volentibus numero quatuor.

* ingre, tante ſetui debacrlttur, neſandum in modum perverſo vulnere & interdum lacerum corpus ſemianimum omittentes, alii in tecta jaciebant ignes, multique ex loco ſervi, quos ingenium ſocios dabat, abdita a dominis, aut ipſos trahebant ex occulto, neque ſanctum aut neſandum quicquam fuit irae barbarorum, & ſervili ingenio: quae Spartacus nequiens prohibere, multis precibus cum oraret, celeritate **** nuntios.

Aliquot dies contra morem fiducia augeri noſtris coepit, & promi lingua. Qua Varinius contra ſpectatam rem incaute motus novos incognitosque & aliorum caſibus perculſos milites, ducit tamen ad caſtra fugitivorum. Preſſo gradu ſilentes jam, neque tam magnifice ſumentes praelium, quam poſtulaverant. Atque illi certamini conſcii inter ſe juxta ſeditionem erant. Crixo & gentis ejuſdem Gallis atque Germanis obviam ire & ultro offerre pugnam cupientibus contra Spartacum.

Douza:

FRAGMENTA tria, ex vetuſtis, & Servianis doctiſſimi Petri Danielis ſchedis, necdum publicatis, Lutetiae deſeripta, atque inde porro ad C. V. Juſtum Lipſium ab adoleſcente lectiſſimo, Andrea Sehotto, gratificandi cauſſa Lugdunum noſtram transmiſſa; alius neminis, quam Salluſtii eſſe quovis pignore contendere auſim. Cui rei argumenta, primo ſtylum, dico: quem ego adeo omni ex parte Salluſtiano dicendi generi reſpondere, probare poſſe videor; ut lac lacti ſimilius eſſe non queat: deinde Servilis belli tractationem, quam Salluſtium in his Hiſtoriarum ſuarum libris exſecutum eſſe, eum ex aliquot ſuperioribus Fragmentis, tum vero ex Auſoniana illa duodecim annorum computatione ita examuſſim compertum jampridem, atque exploratum habemus; ut ſatis acceptione nobis ejus rei cauſſa opus non ſit. Abeſſent tantum caeceae liturae illae, tot barbariae mendis, ac maculis coopertae. Quibus ipſe hercule eluendis ſat eſſe non poſſum. neque enim Fullonicam didici. Uti eapſe exarata accepi, ita repraeſentavi. Caeterum fides ſit peues Exſeriptores.

EXPLICIT C. CRISPUS SALLUSTIUS.

INCER-

INCERTI AUCTORIS
EPISTOLAE DUAE
AD
C. CAESAREM
DE REP. ORDINANDA
SALLUSTIO FALSO ADSCRIPTAE.

INCERTI AUCTORIS EPISTOLAE DUAE. Epiſtolas nominandas eſſe, quas vulgo ORATIONES inſcribunt, omnes jam conſentiunt. Sed Auctorem earumdem non Criſpum Salluſtium, ſed alium quemcumque eſſe, dudum Lud. Carrio aliique docti viri judicarunt. Fuere tamen, qui magno molimine Salluſtio vindicare adniſi ſunt. quos ego turpiſſime falli arbitror. Non dicam, quod aliis primum videbitur, nullum Grammaticorum dictionis cujusdam ex his Epiſtolis meminiſſe; qui tamen frequentiſſime Salluſtio auctore utuntur: Nam etiamſi id factum eſſet, non magis crederem eas a Criſpo conſcriptas, quam Declamationem illam in Ciceronem, quae ſub ejus nomine circumfertur, & laudatur a Quinctiliano. Neque ea pluribus adſtruam, quae tamen diſerte negant Salluſtii eſſe: quo more quoque exemplo Noſter has ad Caeſarem ſcripſerit; qua de cauſſa, quove auctore: Cum iisdem aut Caeſari ignorantiam, aut ſibi adrogantiam exprobraſſe videatur. quae tam a prudentia Caeſaris, quam ab Noſtri gravitate ſunt alieniſſima. Sed genus tantummodo ſcribendi examinemus, & videbimus, quid Lydius hic lapis (ſic vulgo judicant) adfirmet, quid neget. Hic vero longam exordiri poſſem querelam de hominibus quibusdam male feriatis, qui ſimul ſcriptorem perlegunt ſemel, & genium ejus, ſtilum, mores atque omnia noſſe ſibi perſuadent. Diutini uſus ea res eſt noſtris moribus, & magnae adtentionis: ii autem, qui phraſibus quibusdam & formulis defungi poſſe putant, oppido inepti ſunt. Attamen ex dictione inprimis Douza aliique comprobant, non alii, niſi Criſpo has Epiſtolas adjudicandas eſſe. Lud. Carrio, qui longo tempore in Salluſtiano dicendi genere verſatus eſt, negat: & eadem ratione Tacito potius, aut cuivis ex illa aetate adtribuit. Mihi, ſi dicendum quod res eſt, ne Tacito quidem dignae videntur, & longe multumque junioribus impoſtoribus reddere vellem, ſi id nunc ageremus. Satis enim fuerit oſtendere, Salluſtii non eſſe: quod ita quidem vellem aliis perſuadere poſſem, ut ipſe perſuaſus ſum. Perſuadebo tamen. Igitur ſi eo, quod *defeſſus & exſanguis*, *in excelſo eſſe*, *ſumma ope niti* & alia hujuscemodi in his Epiſtolis & aliis ſimul Salluſtii ſcriptis leguntur, confectum eſt, unum eumdemque auctorem eſſe: non tantum Tacitus, Apulejus, Sulpicius Severus, Hegeſippus, Q. Septimius; ſed ipſe Livius, Juſtinus, Florus, immo & Silius Italicus, Auſonius aliique recentiores omnes erunt Salluſtii. Nam hos iisdem ſaepe, quibus Salluſtius, verbis loqui, vel notae noſtrae docebunt. Sed hoc potius primum fraudis indicium eſſe debuiſſet: cum illi, qui nobis talem Salluſtium propinarunt, iſta certe externa Criſpi indicia neceſſario ſectari coacti ſunt. Atque id quidem nemini difficile eſt; & ſi ſemel eo deceptus fueris, exſpecto, quam mox Jo. Garzon in Vita Friderici Admorſi, tandemque P. Cunaei Satira pro ſcriptis Salluſtii habeantur, qui perpetui Salluſtianae dictionis ſunt aemuli. Verum ita ſeſe mores habent. multum ſibi ſapiunt, vulgus ſuperant, latine ſciunt, qui phraſes idoneas exprimere didicerunt: iſtud vero internum decus, verbo-

rum

Digitized by Google

rum elegans connexio, apta ſtructura riteque ſeſe excipiens ſententia a plerisque cum ingeoti ſecuritate negligitur. Numerum una voce dixiſſem, niſi ventoſos quosdam homines metuerem. Age vero numeros mihi quaere in his Epiſtolis Salluſtianos, & conſilii mei me poenitebit, ſi operae tuae te non poenituerit. Produxit tamen Douza exempla. produxit, ſcio; ſed verborum. Et in iis etiam ſunt, qui Douzam & Salluſtium ejus prodant ac deſerant. Laudat ex 1. Epiſtola: *Juventus probitati & induſtriae, non ſumtibus neque divitiis ſtudeat*, &, ait, pariſſimum eſſe illud Jug. *c.* IV. n. 7. *At contra quis eſt omnium his moribus, quin* divitiis & ſumtibus, *non* probitate, *neque* induſtria *cum majoribus ſuis contendat*. Ego vero nec par, nec ſimile, nedum pariſſimum video, niſi voces *probitas*, *induſtria*, *divitiae*, *ſumtus*, quas ex loco dicto ſuratus eſt impoſtor. Salluſtius vero nec Verbum *ſtudere* ita usquam conſtruxit, multo minus *ſumtibus ſtudere* dixit: minime autem ita ſemet ipſe exſcribit, & facile ſit Douzae, hujus rei exemplum monſtrare. Addit ille haec: *cum indignabuntur omnia funditus miſceri*, & ſimile putat illud Catil. *c.* 11. *neque mutari*, *ac* miſceri omnia *cerneres*. Sed quid fiet de illo *funditus?* quod neque Corn. Nepos, hodie ad ignariſſumi cujusque captum compoſitus, agnoſcit. Italiciſmum, aut Germaniſmum legis, ſi quid ſentio: nam Latini, minime omnium Salluſtius, ita loqui non potuere. Sequitur: *Quorum omnis vis virtusque in lingua ſita eſt*, & ſentimus expreſſum eſſe ex Catil. *c.* 1. *ſed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt*. Sed vide ad eum locum notata, & compara hanc elegaotiam. Inquire etiam, ubi Criſpus conjungat *vis virtuſque*: quod ſi alicubi offendas, documento erit, pueros copulaturos eſſe vulpes. Denique ſubjecit: *Neque ingenium ullum ſatis pollet, quin animus magis, aut minus maturo, poſtremo tamen ſuccumbit*. atque illi clauſulae ſuffragari ait, quod habet Noſier III. Hiſt. *Mulcato foede corpere*, poſtremo tamen *periere*. Sed quid iſtud *magis*, *aut minus maturo?* Salluſtius ſcripſiſſet, *ſero; poſtremo tamen*. oec Salluſtius modo, verum etiam Livius, Plinius aliique, qui ea ſorma utuntur: & tamen hoc indicium Criſpi eſſe debuerat, ſumma diligentia ab Douza ex multis ſelectum. Verum talia nos infra plura in adnotationibus monſtrabimus, quae his addere licebit. Si autem oondum pro certo tibi conſtat, ſuppoſititium hunc ſoetum eſſe: perpende, quaeſo, vel unicum Cap. 1. Epiſtol. 1. adtende ad iſtam rationem: *quia & apud indignos ſaepe erant, quaſi per lubidinem data*, cet. Et egregia illa: *verum eſſe, quod in carminibus Appius ait;* & indignaberis ipſe, rejiciesque vulgarem opinionem. Ille nempe, qui tot ſententiarum lumina ab Thucydide ſuo, Demoſthene aliisque expreſſit; qui tam acute B. Jugurth. *c.* 1. de virtute & ſortuna diſſeruit, is nunc ad Appium confugit, qui in tot orationibus & Epiſtolis oeminem adpellaverat, viribus ingenii ſui confiſus. Multa alia ſciens praetereo: & hic jam ſatis eſt Praefationis. Ceterum quisquis ille Auctor fuerit, vetuſtus non eſt. Nec tamen ſtupidus, aut rerum geſtarum imperitus: doctus etiam, ſi pauca excipias; Nos tamquam exemplum Salluſtianae imitationis, vulgarem morem ſecuti, ſubjecimus, & laxiore cura (ut in tali privigno decebat) illuſtravimus. Pompon. Laetum, qui primus publicavit, ea modeſtia fuiſſe ſcias, ut Nomen Salluſtii non praeſcripſerit, hoc tantummodo iodice priori Epiſtolae praemiſſo: AD CAESAREM SENEM DE REP. Alteri autem: AD C. CAESAREM ORATIO OE REPUBLICA. Is tamen, ſi Salluſtium pro auctore habuiſſet, neceſſe habebat hoc nomen adjicere, cum proxime praecedat: EPISTOLA REGIS MITHRIDATIS, & hae ipſae poſt illam continuo ſequantur: ſiquidem infra ille omoibus litteris ſcripſit INVECTIVA C. SALLUSTII IN CICERONEM.

EPISTOLA I.

CAP. I.

Pro vero antea obtinebat, regna, atque imperia, fortunam dono da- 1
re, item alia, quae per mortalis avide cupiuntur: quia & apud indi-
gnos ſaepe erant quaſi per lubidinem data: neque cuiquam incorrupta
permanſerant. Sed res docuit id verum eſſe, quod in carminibus Appius 2
ait, fabrum eſſe quemque fortunae: atque in te maxume, qui tantum alios
praegreſſus es, uti prius defeſſi ſunt homines laudando facta tua, quam
tu laude digna faciundo. Ceterum uti fabricata, ſic virtute parta, quam 3
magna induſtria haberi decet; ne incuria deformentur, aut corruant infir-
mata. Nemo enim alteri imperium volens concedit: & quamvis bonus at- 4
que clemens ſit, qui plus poteſt; tamen, quia malo eſſe licet, formidatur.

Id

CAP. I. 1. Pro vero antea obtinebat. Vulgo: *Populus R. antea obtinebat*. Sed Venetae 1490. & 1493. quas priores voco: *Populus Ro. vero antea obtinebat*. Sic & alii libri. Unde jam dudum viri docti eam, quam dedimus, lectionem eruerunt. Tali errore apud Caeſarem I. Civ. *c.* IX. ex *populi R.* fecerant *pro*. Hic autem Salluſtii ſimilia reſpexit Jug. *c.* XVII. n. 7. *quamquam ab ea fama, quae pleroſque* obtinet, *diverſum eſt*, & Eod. *c.* LXXX. extr. *nulla* pro ſocia obtinet; *pariter omnes viles ſunt*. Mox *dono dare* hauſit ex Jugurth. *c.* LXXXV. n. 38.

Quae per mortalis avide cup. Haeſerat auctori ex Salluſtio, eum ſaepius ſextum Caſum per quartum exprimere: ut *per virtutem*, *per inſidias*, *per Praetores*, alia, unde hic effinxit: *per mortalis cupiuntur*. Salluſtius ita non ſcripſiſſet: qui evitaſſet incertum ſententiae, quod ex Praepoſitione, quae inſtrumentum, adminiſtrumque notat, oritur. Differt etiam illud Cat. *c.* XXXIX. extr. *aut* per ſe, *aut per alios* ſollicitabat.

Apud indignos saepe erant. Criſpus Cat. *c.* XX. n. 8. *divitiae* apud illos *ſunt*, *aut ubi illi volunt*. & alibi ſaepiſſime.

Cuiquam incorrupta permanſerant. Vix ambigo, auctorem in animo habuiſſe Criſpi Jug. *c.* II. n. 3. *Animus* incorruptus, *aeternus* cet. nam pleraque haec ad Jug. *c.* I. & II. formata ſunt.

2. Appius ait. *Appii ſententias* laudat etiam Feſtus in v. *Stuprum*, & argute dictum ex eodem adduxit Priſcian. VIII. p. 792.

Suae quemque fortunae. *Suae* excludunt Venetae omnes vett. & Gryphiana. A. 1533. Neque exprimitur in altero illo: *Sui cuique mores fingunt* fortunam, vide Corn. Nep. Attic. *c.* XI. nec in trito Carneadis: *Πᾶσα τύχη αἰδήνου φρονῦντος κατοικεῖ*. vide Fulgent. Contin. Virg. pag. 145.

Atque in te maxume. *In* more Salluſtii, uſurpat. Cat. *c.* LI. n. 16. *&* in hominibus *impiis ſceleris obliti de poena diſſerunt*, *ſi ea paullo ſeverior fuit*. ubi vide. ibid. n. 35. *haec non* in M. Tullio *vereor*.

Tantum alios praegressus es. Sic omnes edd. vett. Vulgates male, *praetergreſſus es*. De rebus geſtis Caeſaris vide Vellej. II. *c.* XLVIII. qui aeque magnifice de iis ſentit. Verba eadem habes Epiſt. II. *c.* I. extr.

3. Ceterum uti fabricata. Declamatorio modo pergit in tranſlatione Appii, qui dixerat: *Fabrum* eſſe quemque fortunae. Tu ſentis, quam hoc ſit dignum Salluſtio, quam Caeſare.

Quam magna industria haberi decet. *Haberi* pro tractari, coli. Salluſt. Cat. *c.* XI. n. 5. Jug. *c.* CIII. n. 5. alibi. Et hic agnoſcis hunc Leonem: *induſtria* haberi d. ne *incuria* deformentur. Nusquam ita Salluſtius. rariſſime ceteri. Nec ipſe temere ita loquerer, ſi tanti Viri ſtilum aemulari vellem.

4. Imperium volens concedit. Salluſt. Jug. *c.* LXXVI. extr. *quas victi ab hoſtibus poenas metuerent*, *eas ipſi* volentes *pependere*. alibi.

Bonus atque clemens sit, cet. Edd. Venetae: *quamvis* novus *atque clemens ſit*. Sed Carrio reſtituit *bonus*. Dubito tamen, an auctor ita ſcripſerit. Poteſt ille *novus* propterea poſuiſſe, quod facillime homines *nova* imperia patiuntur, ut qui ſunt cupidi rerum novarum. Ceterum haec delineata ſunt ex Jug. *cap.* X. num. 7. *Nam in omni certamine*, *qui opulentior eſt*, *etiam ſi accipit injuriam*, tamen *quia plus poteſt*, *facere videtur*. ita enim

ha-

5 Id evenit, quia plerique rerum potentes perverſe conſulunt: & eo ſe
6 munitiores putant, quo illi, quibus imperitant, nequiores fuere. At con-
tra id eniti decet; cum ipſe bonus, atque ſtrenuus ſit, uti quam optumis
7 imperites. Nam peſſumus quisque aſperrume rectorem patitur. Sed tibi
8 hoc gravius eſt, quam ante te omnibus, armis parta componere. Bellum
aliorum pace mollius geſſiſti: ad hoc victores praedam petunt, victi cives
ſunt. Inter has difficultates evadendum eſt tibi; atque in poſterum firman-
da reſp. non armis modo, neque adverſum hoſtes, ſed, quod multo ma-
9 jus, multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus. Ergo omnes magna me-
diocrique ſapientia res huc vocat: quae quisque optuma poteſt, uti dicant.
10 Ac mihi ſic videtur: qualicumque modo tu victoriam compoſueris, ita alia
omnia futura.

Sed

habent omnes edd. Illud *qui plus poteſt* ſumſit ex Cat. *c.* XXXIX. n.4.

5. ID EVENIT. Edd. vett. *id convenit*.

RERUM POTENTES PERVERSE CONSULUNT. Sumſit auctor ab Seneca I. de Clem. *c.* V. *Non decet regem ſaeva & inexorabilis ira.... at ſi dat vitam, ſi dat dignitatem periclitantibus & meritis amittere, facit, quod nulli, niſi* rerum potenti, *licet*. *Conſulunt*, poſuit pro conſultant, cogitant, conſilia habent. non, ut Salluſtius conſuevit, pro *conſulto agere*: etſi hac notione hic locus, tamquam Salluſtii, laudatur ab viro ſummo ad Liv. XXI. *c.* XVI.

NEQUIORES FUERE. Male Waſſius *nequiores* interpretatur *infirmiores*. immo *pejores*, *deteriores*. *nam regibus boni*, *quam* mali, *ſuſpectiores; ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt*, Sall. Cat. *c.* VII. n. I. atque ita Lipſius interpretatur II. Doctr. Civ. *c.* VIII. ibique Reinhardus. Horat. III. Od. VI. *v.* 46. *Aetas parentum, pejor avis, tulit Nos* nequiores, *mox daturos Progeniem vitioſiorem*.

6. CONTRA ID ENITI DECET. *Eniti decet* Salluſtii verba ſunt. *Contra id* ſcripſit homo naſutus, quia apud Sall. Jug. *c.* LXXXV. n. 2. in Codd. ſuis inveniebat, *contra ea*.

BONUS ATQUE STRENUUS. Ex Sall. Cat. *c.* XX. num. 7.

PESSIMUS QUISQUE ASPERRUME cet. Deſcripſit ex Seneca III. de Ira *c.* XXXVII. pt. *Admoneri bonus gaudet:* peſſimus quisque *correptorem* aſperrime patitur. quod male Waſſius Philoſophum ab hoc Scriptore ſumſiſſe dixit. Ille etiam I. de Clem. *c.* XVII. de homine: *nullum animal moroſius eſt, nullum majore arte tractandum*. Contra, quod Lipſius ex Plaut. Milit. A. III. Sc. I. *v.* 17. docuit: *Facile imperium in bonos*.

7. SED TIBI HOC GRAVIUS EST. Coletus *hoc* interpretatur, *ob hoc:* atque ita intellexiſſe arbitror auctorem, quia apud Salluſtium legerat Cat. *c.* I. quo *mihi rectius videtur*, pro *ob quod:* & ſimilia paſſim. Verum eo ipſo ſemet prodidit. Nam ex mente Salluſtii haec ita capienda eſſent: Sed tibi *hoc ipſum* gravius eſt..... *nempe* armis parta componere. ut Jug. *c.* LXXXI. extr. *Nam callidus* id *modo feſtinabat, Jugurthae pacem imminuere*. Hoc autem verbum *Componere* huic ſcriptori valde placuit. Abit tamen a Salluſtianis, *paratis compoſitisque omnibus; ſua componere; exercitu in hibernis compoſito*, & quae ſunt alia.

8. BELLUM ALIORUM PACE MOLLIUS. Vide Vellej. II. *c.* LII. & LVI. item Senec. II. de Ira *c.* XXIII.

AD HOC VICTORES PRAEDAM cet. *Ad hoc* Salluſtianum quidem eſt, ſed in alio poſitu. Neque enim poſt verba tam pauca praemiſſa adhibere ſolet. *Difficultatem* ipſam docuit Cicer. IV. epiſt. IX. n. 8. *Multa enim victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito facienda ſunt*. & XII. ep. XVIII. n. 6. *Bellorum enim civilium hi ſemper exitus ſunt, ut non ea ſolum fiant, quae velit victor, ſed etiam ut iis mos gerendus ſit, quibus adjutoribus ſit parta victoria*. Dictionem *inter difficultates evadere* formavit auctor ex Sall. Jug. *c.* L. extr. *conſueti Numidarum equi facile* inter *virgulta* evadere.

FIRMANDA RESP. NON ARMIS MODO. Ita nempe, ut Criſpus Jug. *c.* XXIII. n. I. *firmare praeſidiis*. & *c.* XXVIII. n. I. *firmiſſumus* contra *pericula & inſidias*.

BONIS PACIS ARTIBUS. Tacit. IV. Hiſt. *c.* I. extr. *Quippe in turbas & diſcordias peſſimo cuique plurima vis: pax & quies* bonis artibus *indigent*.

9. MAGNA MEDIOCRIQUE SAPIENTIA. Venetae priores: *magna mediocris ſapientia*.

UTI DICANT. Vulgo male: *uti dicat*. Alterum eſt in omnibus edd. vett. & Gryphian. Scilicet in hoc etiam Salluſtium aemulari voluit. vide ad Cat. *c.* XLIII. n. I.

CAP.

CAP. II.

Sed jam, quo melius faciliusque conſtituas, paucis, quae me animus 1
monet, accipe. Bellum tibi fuit, Imperator, cum homine claro, magnis 2
opibus, avido potentiae, majore fortuna, quam ſapientia; quem ſecuti
ſunt pauci, per ſuam injuriam tibi inimici: item quos affinitas, aut alia
neceſſitudo, traxit. Nam particeps dominationis neque fuit quiſquam; 3
neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret. Cetera mul- 4
titudo vulgi, more magis, quam judicio, poſt alius alium, quaſi pruden-
tiorem, ſecuti. Per idem tempus maledictis iniquorum occupandae reip. 5
in ſpem adducti homines, quibus omnia probro ac luxuria polluta erant,
concurrere in caſtra tua: & aperte quietis mortem, rapinas, poſtremo omnia,
quae

CAP. II. 1. QUAE ME ANIMUS MONET. Corruptos Codd. ſequitur auctor; in melioribus enim Salluſtius Provocabulum omittit. vide Cat. *c.* XX. extr.

2. CLARO, MAGNIS OPIBUS. Satis hoc Salluſtianum. vide ad Cat. *c.* XVIII. n. 4. & paſſim.

MAJORE FORTUNA, QUAM SAPIENTIA. De Pompejo loquitur: & vere judicat. Fortunam illius clari viri celebrat Cicero paſſim, & maxime in Or. pro L. Manilia. Is ipſe etiam imperitiam Pompeii paſſim taxat, quam ne Lucanus quidem, hujus partibus nimium addictus, tegere ſatis potuit. adde Dion. Caſſ. lib. XLII. Cic. VII. ad Attic. epiſt. XV. Plutarch. in Caeſare & Sueton. *c.* XXXVI.

PER SUAM INJURIAM TIBI INIMICI. I. non quod tu eos offendiſſes, ſed quod ipſi in te deliquerant te ſuſpectantes. Cic. IX. ad Attic. ep. XIX. *nec praeter me quiſquam Italia ceſſit, niſi qui hunc inimicum ſibi putaret.* quales nimirum Cato, Scipio, Marcelli.

AUT ALIA NECESSITUDO. Verba ſunt Sall. Cat. *c.* XVII. n. 5. hic vero non circumſpecte ſatis poſita.

3. NEQUE SI ESSE POTUISSET. Sic deterrimae nuperae edd. Meliores omneſque vett. *Neque ſi pati potuiſſet.* Reſpexit auctor illud Lucani I. *v.* 125. *Nec quemquam jam ferre poteſt Caeſarve priorem Pompeiuſque parem*, aut Flori IV. *c.* II. n. 14. *Jam Pompejo ſuſpectae Caeſaris opes & Caeſari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem.* adde Vellej. II. *c.* XXIX. ibique interpretes. item *cap.* XXXIII. Auct. Queroli A. I. Sc. II. *Res nimium ſingularis eſt Homo, fere non* patiens *parem. Minores deſpicitis, majoribus invidetis, ab aequalibus diſſentitis.* Lege Minuc. Fel. *c.* XVIII. & Cyprian. de Idol. van. *c.* V. item Stat. I. Theb. *v.* 128. ſqq. & quae ibi Barthius. Ergo *pati* recte ſcripſit: & puto hominem obſervaſſe Criſpum ſaepe Verbum Subſtantivum in validius aliud mutare. *Particeps dominationis* item Salluſtianum eſt; ſed iterum adparet, male hoc loco vocem *dominationis* poni: quam etiamſi amicus Caeſari in Pompejum jeciſſet, recidit tamen ſimul per nexum orationis in Caeſarem. quam rem artificioſiſſime Criſpus evitat.

4. CETERA MULTITUDO VULGI, MORE MAGIS. Ita vulgo diſtinguunt, ſed jam Waſſius ſenſit ineptiam in formula *multitudo vulgi*: quam hic Sophiſta ſibi indulſit, quod noverat Virgilii *Faſtigia culminis; membrorum artus;* Livii VIII. *c.* XXIV. *diſcrimen periculi;* Juſtin. VII. *c.* I. *gentes populorum*, & quaedam alia. Nam vix veroſimile eſt illum ita diſtinguere voluiſſe: *Cetera multitudo, vulgi more magis, quam judicio.* Legerat Senecam, qui *more*, item *morbo* & *judicio* frequenter opponit. vide & infra Declam. Pſeudo-Ciceronis ad fin. Seneca de Vit. Beat. *c.* I. *Nihil ergo magis praeſtandum eſt, quam ne, pecorum ritu, ſequamur antecedentium gregem, pergentes non qua eundum eſt, ſed qua itur.* Ob hanc cauſſam plebi *judicium* denegat Tacit. I. Hiſt. *c.* XXIII. quae jam collegit Lipſius IV. Polit. *c.* V.

POST ALIUS ALIUM. Mera haec barbaries. Non intellexit Sall. Jug. *c.* LXIII. *ab eo magiſtratu* alium poſt alium *ſibi peperit.* Sed hic ſpurius valde Germanizat, Latine non dicunt, *poſt quem ſequi.* Neque mederis incommodo, ſi reſcribis *alius alium;* quod eſt contra ſententiam: neque, ſi dares *alium poſt alium:* neque ſi *poſt*, ceperis pro *poſtea*.

5. MALEDICTIS INIQUORUM. *Maledicta* illa ex n. 6. & 7. cognoſci poſſunt. Caeſarem nempe tabulas novas, proſcriptionem locupletium propoſiturum, iniqui in vulgus ſparſerant. Hos rumores non accurate *maledicta* vocat. ſumſit tamen ex Sall. Cat. *c.* XXI. n. 4. Coelius Epiſt. XIV. n. 9. *In hac diſcordia video Cn. Pompejum ſenatum quique res judicant ſecum habiturum; ad Caeſarem omnes, qui cum timore aut mala ſpe vivant, acceſſuros.*

6 quae corrupto animo lubebat, minitari. Ex quis magna pars, ubi ne-
que creditum condonare, neque te civibus, ſicuti hoſtibus, uti vident,
defluxere: pauci reſtitere; quibus majus otium in caſtris, quam Romae,
7 futurum erat, tanta vis creditorum impendebat. Sed ob easdem cauſſas
immane dictu eſt, quanti, & quam multi mortales poſtea ad Pompejum
diſceſſerint: eoque per omne tempus belli quaſi ſacro, atque inſpoliato
fano debitores uſi.

C A P. III.

1 Igitur, quoniam tibi victori de bello atque pace agitandum eſt: hoc u-
ti civiliter deponas, illa ut quam juſtiſſima, & diuturna ſit: de te ipſo
2 primum, qui ea compoſiturus es, quod optumum factu eſt, exiſtuma. E-
quidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna, arbi-
tror;

OCCUPANDAE REIP. IN SPEM. Nuſquam ita Salluſtius, pro, *in ſpem occupandae reip. adducti*. Phraſis *in ſpem adductus* occurrit Jug. *c.* XXXVII. nu.3. & *c.* XLVIII. num.2.

PROBRO AC LUXURIA POLLUTA E. Sall.Cat. *c.* XXXVII. num.5. *qui ubique* probro *atque petulantia maxime praeſtabant*. Jug. *c.* XV. extr. *polluta licentia*.

QUIETIS MORTEM. *Quietis* dixit medios & nulli parti addictos. Corn. Nep. Pelopid. *cap.* IV. *Hoc tam turbido tempore Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum eſt, domi* quietus *fuit*. vide Gebhard. ad Ejuſd. Attic. *cap.* VII. num.3.

QUAE CORRUPTUS ANIMUS JUBEBAT. Venetae noſtrae: *quae corrupto animo jubebat*. unde jam dudum eam, quam nunc damus, lectionem extraximus, antequam id occuparet Waſſius, Sall.Jug. *c.* CX. n.4. *poſtremo quidquid* animo lubet, *ſume, utere*. adde Cat. *c.* XXI. nu.3.

6. NEQUE CREDITUM CONDONARE. Scripſit, puto, *condonari*, ut in hoc Salluſtium ſequeretur. Sed *condonare creditum*, pro creditam pecuniam condonare, &, propoſitis tabulis novis, remittere, non eſt Salluſtii, neque adeo Ciceronis.

CIVIBUS, SICUTI *hoſtibus*. Deſcripſit ex Jug. *c.* XXXI. nu. 23. *ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur*.

DEFLUXERE. Verbum eſt ex Jug. *c.* I. nu.4. ſed ibi de rebus, quae dilabuntur, Criſpus poſuit; hic de perſonis cum Ovidio & aliis.

OTIUM IN CASTRIS. Forte ex Cat. *c.* LII. n. 5. petitum eſt; ſed male.

TANTA VIS CREDITORUM. Epiphonema uſitatiſſimum Salluſtio, ſed hoc loco temere & imprudenter inculcatum. vide ad Cat. *c.* VII. nu.3. & adde Eod. *c.* XXXVI. extr.

7. IMMANE DICTU EST, QUANTI ET QUAM M. Formula prior formata ad Salluſtii *incredibile memoratu*. vide Cat. *c.* VII. n.3. Sed altera *quanti & quam multi* auctoris eſt, non Salluſtii, qui meliore jure Cat. *c.* XIV. pr. *In* tanta *igitur* tamque corrupta *civitate*, & alia alibi dicere potuit.

SACRO ATQUE INSPOLIATO FANO. *Sacrum fanum* debitorum fuiſſe Pompejum, qui eos ab creditoribus defenſabat, haud abſurde dixit. Sed inepte *inſpoliatum*. niſi forte propterea, quod & Pompejus illorum neceſſitatibus ſubvenit: aut *inſpoliatum* pro *non ſpoliando* poſuit. Sed ita agnoſcis novitium ſcriptorem, qui Salluſtii *infectum*, *nudatum* egregie ſcilicet aemulatur.

CAP. III. 1. ILLA UT QUAM JUSTISSUMA. *Ut* vacat in omnibus edd. vett.

DE TE IPSO PRIMUM, QUIA COMPOS. Sic & noſtrae edd. vett. Sed in Vaticano aliiſque vetuſtis codd. quos conſuluit Ciacconius, erat *qui ea compoſiturus es*. Senſus eſt: Judicat & conſidera primum omnium, quid tibi ipſi faciendum ſit, & quid optimum factu ſit; an crudelitatem, an clementiam exercere. *De* poſuit pro *quod ad*, ut ſolet Salluſtius & Cicero cum aliis. Nec melius hic cogitationes ſuas proponere potuiſſe videtur: etſi aſpera eſt oratio & horrida. *Exiſtmare* Salluſtianum eſſe, vel in ipſo Auctore didicerat ſimia, vel ab Donato acceperat.

2. EQUIDEM EGO. Sic aliquoties hic ſcriptor ex Salluſtio. vide ad Cat. *c.* LI. nu.15.

MAGIS ACERBA, QUAM DIUTURNA. Ita aemulatur Salluſtium, qui tali ſtructura per *quam* negare ſolet. vide Cat. *cap.* XIV. extr. Contra Capitolin. in Maxim. *c.* VIII. *Erat enim ei perſuaſum, niſi crudelitate, imperium non teneri*. vide Senecam in Thebaide.

METUENDUM ESSE, QUIN cet. Statius I. Theb. v.127. *parens odii metus*. Cic. V. Tuſc. Qu. de Dionyſio tyranno: *Nihil eſſe ei beatum, cui ſemper ali-*

ſtor; neque quemquam multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis
formido recidat: eam vitam bellum aeternum atque anceps gerere: quo-
niam neque adverſus, neque ab tergo, aut lateribus tutus ſis? ſemper in
periculo, aut metu agites. Contra qui benignitate & clementia imperium 3
temperavere, his laeta & candida omnia viſa; etiam hoſtes aequiores, quam
aliis cives. An qui me his dictis corruptorem victoriae tuae, nimisque in 4
victos bona voluntate praedicent? Scilicet quod ea, quae externis natio-
nibus, natura nobis hoſtibus, nosque majoresque noſtri ſaepe tribuere,
ea civibus danda arbitror; neque barbarico ritu caedem, & ſanguine ſan-
guinem expianda.

C A P. IV.

An illa, quae paullo ante hoc bellum in Cn. Pompejum victoriamque Syl- 1
lanam

aliquis terror impendeat, & *quia* timetur, *timet*. Sed Noſter expreſſit Laberianum verſum:

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent.

& ſuum Senec. II. de Ira c.XI. *Quid, quod ſemper in auctores redundat timor, nec quiſquam metuitur, ipſe ſecurus*. & I. de Clement. c.XIX. *Errat enim, ſi quis exiſtimat tutum eſſe ibi regem, ubi nihil a rege tutum eſt*. Cic.II.Offic.c. VII. *Etenim qui ſe metui volent, a quibus metuentur, eoſdem metuant ipſi neceſſe eſt*. & de Amicit. c.XV. quae eo adſcripſi, ne quem ſententiolae lumen oculos praeſtringat. Edd. Venetae: *neque quemquam* in *multis*, cet. Nimirum poſtrema littera in voce *quemquam* peperit illud *in*, quod recte ab Vaticano & noſtra ed. abeſſe cenſeo.

Eam vitam bellum aeternum et anceps. Urſino abundabat vocabulum *vitam*, ſcribebatque *eum bellum* cet. Waſſius ait: *Vita quandoque denotat vivendi modum & rationem*, quod ſane verum. Neuter tamen intellexit cur Scriptor ita locutus ſit, & non quod poterat, ſcripſit, ut Urſinus emendabat. Salluſtium ſequitur, qui Pronominibus alia vocabula addit, ut Cat. c. II. num. I. *igitur initio reges, nam in terris* id nomen imperii *primum fuit*. Jug. c. V. nu.3. *ſuperbiae nobilitatis obviam itum eſt*, quae contentio *divina & humana cuncta permiſcuit*. ibi vide. ita *eam vitam* voluit, pro *eum, qui ita vivit*. De vocabulo *anceps* vide notam ad Cat. c. XXIX. princ. Poſſes & hic proprie dicere poſitum; ſed res docet, ex ſequioris aetatis uſu legi.

3. Imperium temperavere. Ita *miſcere* benignitate & humanitate imperium dixit Jamblichus apud Colerum. *Temperare* eodem ſenſu apud Ciceronem exſtat, non apud Salluſtium.

Laeta et candida omnia visa. Neque hoc Salluſtii eſt, multi tamen *candidum* pro fauſto atque felici dixere. Ovid. IV. Pont. Ep. IV. *verſ.* 18. Candidus *& felix proximus annus erit*. adde Turneb. XXVIII. Adverſ. c. XXXV. & La Cerdam ad Virgil. V. Aen. pag. 579. *Laeta omnia* etiam Tacitus. vide Pichenam ad I. Hiſt. *cap.* XVIII.

Quam aliis cives. Edd. vett. *alii cives*.

4. An qui me his dictis. Sic omnes quos viderim, edd. forte pro *At erunt, qui me* cet. Sic Salluſtius. At auctorem conſulto conſilio eum deſeruiſſe puto, ut ſuae aetatis formulas inſerret.

Natura nobis hostibus, nosque cet. Sic omnibus litteris Venetae edd. & peſſime mutant. *Natura* hoſtes Romani fuerunt Galli, Poeni & alii pauci; Sed cives *moribus* tantum, aut praeter naturam civibus hoſtes fiunt. Illis autem populus R. victis ignovit, nec caede caedem expiavit. vide Cat. c. IX. & XII. item Auct. libr. IV. ad Herennium.

Neque caede caedem. Particula *neque* more Salluſtii uſus eſt. vide ad Cat. c. XXIV. n. 3. Praeterea vide Ovid. I. Pont. Epiſt. IX. v. 19. Senec. II. de Ira c. VIII. & Epiſt. XCVI. *Expianda* habent Venetae 1490. & 1493. deteriores *expiandum*. perperam. Imitatur Salluſtium, qui ita Cat. c. XX. nu. 2. & paſſim.

CAP. IV. 1. In Cn. Pompejum ---- increpabantur. *Increpare in quem* tuetur Perizonius ad Sanctium; Criſpus diverſo modo Cat. c. XXI. Sed Gronovius *bellum in Cn. Pompejum* jungit, ac *victoriamque Sullanam* omittit. Non male; niſi quod auctor vix dignus eſt tali cura. Eum, credo, ſua voluntate, *in Cn. Pompejum victoriamque Sullanam*, ſcripſiſſe:

lanam increpabantur, oblivio intercepit? Domitium, Carbonem, Brutum, alios item non armatos, neque in praelio belli jure, ſed poſtea ſupplices per ſummum ſcelus interfectos: plebem Romanam in villa publica,
2 pecoris modo, conſciſſam. Heu quam illa occulta civium funera & repentinae caedes; in parentum, aut liberorum ſinum fuga mulierum, & puerorum; vaſtatio domuum, ante partam a te victoriam, ſaeva atque crudelia erant! Ad quae te illi iidem hortantur: & ſcilicet id certatum eſſe, utrius
3 veſtrum arbitrio, injuriae fierent: neque receptam, ſed captam a te remp. & ea cauſſa exercitus ſtipendiis confectis optumos, & veterrimos omnium advor-

quia videbat, propria Nomina in MSS. ſaepe permutari, & hac via ſcripto ſuo vetuſtatis opinionem conciliari. Nam ex veritate & rerum geſtarum memoria ſcribendum erat: *in C. Marium victoriamque Sullanam*. Veneta 1500. *quae paullo ante hoc bellum Cn. Pompejus victoriamque Sulla increpabantur*.

OBLIVIO ABSTULIT? INTERFECIT. Sic omnes edd. recentiores. Contra Venetae priores: *obtivio interfecit*; poſteriores *oblivio interfecit*, neglecto Verbo medio. Unde bene Gronovius: *oblivio intercepit?* quae & apud Corn. Nepotem, item alios permutantur.

SED POSTEA SUPPLICES PER S. S. *Per ſummum ſcelus* ex Salluſt. Cat. c. XII. n. 5. Rem narrat Florus III. c. XXI. *Nec idem tamen caedium, qui belli finis fuit, Stricti enim & in pace gladii, animadverſumque in eos, qui ſe ſponte dediderunt*. vide quos ibi Interpp. laudant.

PECORIS MODO CONSCISSAM. Florus l. c. *Quatuor millia deditorum inermium civium* in villa publica *interfici juſſit*. ubi vide. Salluſt. Cat. c. LVIII. extr. *Neu capti potius*, ſicuti pecora *trucidemini*. ubi & *pecorum modo* ex Livio monſtravi. Gronovius corrigit *conciſam*, ſcriptum ergo fuiſſet *conſciſam*, ut habent libri vett. vide Jo. Vorſtium ad Val. Max. I. c. I. n. 18. Daviſium ad Caeſar. VII. Gall. c. LXXIII. Jac. Gronov. ad Tacit. II. Hiſt. c. LXXXVIII. Ducker. ad Flor. II. c. II. nu. 2. Corn. Nep. Datam. c. VIII. *adverſariorum multa millia* concidit. Sed ea aetate vixit Scriptor, quae *conciſam*, & *conſciſſam* non rite diſtinguebat.

2. HEU QUAM ILLA. Sic libri. Gronovius corrigit: *Heu quo illa* cet. Perperam. *quam illa omnia* jungenda ſunt, licet quaedam interpoſita ſint, & enumerata per partes *illa omnia*. Qua in re exprimere voluit Salluſtium Jug. c. LXXXV. n. 4. c. LXXVI. nu. 1. Cat. c. XII. nu. 2. Rurſus Jug. c. V. n. 2. & c. XXXI. nu. 9. Sed recte omnes edd. vett. *omnia* reticent, & ſic paullo planius eſt, *quam illa ſaeva atque crudelia erant*, conjungere.

IN PARENTUM AUT LIBERORUM SINUM, Haec ita vulgo diſtinguunt, ac ſi *caedes in ſinum* ſcriptum foret, pro *in ſinu*: quae tamen minus recte cohaerere videntur. Edd. vett. nullam diſtinctionem agnoſcunt. Ipſe malui *fugam mulierum & puerorum in parentum aut liberorum ſinum* conjungere: tum quia ita morem in re trepida, & occultis repente caedibus factis bene exprimit, vide ad Cat. c. LI. num. 9. tum quod ita elegantem Chiasmum in hac oratione agnoſcere licet, quam in Salluſtio obſervaverat auctor Cat. c. XIV. num. 3. Jug. cap. LXVI. num. 3. alibi.

VASTATIO DOMORUM. Carrionis noſtrique omnes *domuum*.

3. AD QUAE TE ILLI IIDEM HORTANTUR. *Illi iidem* non abhorret ita ab Salluſtio, ut illa compoſitio *ad quae te*. vide Cat. cap. LI. nu. 7. praeterea *te* omittit Criſpus ante Verbum *hortor*. vide Jug. c. XXXI. nu. I.

ET SCILICET ID CERTATUM ESSE. Sive *ſcilicet* cum Modo infinito conſtruere, ſive *dictitantes* omittere voluit auctor, ut imitaretur Salluſtium. Sed minus ipſi feliciter ceſſit. Mox Carrio recte: *utrius veſtrum*; & *injuriae fierent* ſine Conjunctione etiam noſtrae edd. exhibent.

NEQUE RECEPTAM. Vox eſt Salluſtiana. Haeſitaſſet tamen Criſpus *receptam* & *captam* opponere. vide Cat. c. XI. num. 4.

EA CAUSSA EXERCITUS STIPENDIIS CONFECTIS. *Ea cauſſa* deſumtum ex Cat. c. LII. nu. 7. Reliqua adumbrata ex Jug. c. LXXXIV. num. 2. *ambiundo cogere homines* emeritis ſtipendiis.

OPTIMOS ET VETERRIMOS OMNIUM. Ridicula haec. Scilicet alio loco *optimus omnium* dicere non poterat, ut hic illud infarciret, ſpeciem Salluſtianam adfectans. Deinde neque Criſpus, neque Livius ita ſolent *veteranos* circumſcribere, poſtquam *confectorum ſtipendiorum* mentio facta eſt. At hic neminem, praeter ſe, ſcire credebat, qui eſſent *veterani*, qui milites *confectis ſtipendiis*. Ea cauſſa hodieque tot Battologias paſſim animadvertes.

ALIA

vorſum fratres, parenteſque, alii liberos armis contendere ; ut ex alie-
nis malis deterrumi mortales ventri atque profundae lubidini ſumtus
quaererent : atque eſſent opprobria victoriae , quorum flagitiis comma-
cularetur bonorum laus. Neque enim te praeterire puto, quali quisque 4
eorum more , aut modeſtia , etiam tum dubia victoria , ſeſe geſſerit ;
quoque modo in belli adminiſtratione ſcorta, aut convivia, exercuerint
nonnulli; quorum aetas ne per otium quidem talis voluptatis ſine dede-
core attigerit .

C A P. V.

De bello ſatis dictum. De pace firmanda quoniam tuque & omnes tui 1
agitatis: primum id, quaeſo, conſidera, quale id ſit, de quo conſultas :
ita, bonis malisque dimotis, patenti via ad verum perges. Ego ſic exiſtu- 2
mo; quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate urbi Romanae fatum
excidii adventarit, cives cum civibus manus conſerturos; ita defeſſos &
exſangues Regi aut nationi praedae futuros. Aliter non orbis terrarum, ne-
que cunctae gentes conglobatae, movere aut contundere queunt hoc
impe-

ALII LIBEROS. *Alii* ſemel poſuit, pro eo, quod eſſet: *alii adverſum fratres parenteſque, alii adverſum liberos*; quia legerat Salluſt. Jug. *cap.* XXXI. num. 10. *ince iunt per ora veſtra magnifice; ſacerdotia & conſulatus*, pars *triumphos ſuos oſtentantes*.

DETERRIMI MORTALES. Nempe iidem illi, qui te hortantur ad crudelitatem. *Ventri* ex Sall. Cat. *cap.* II. num. 8. *profundae lubidini* ex Jug. *c.* LXXXI. num. 1. *Sumtum quaerere* non dixit Criſpus: at *ſumtui deditus* Cat. *c.* XIII. extr. *ſumtum tolerare* alibi.

COMMACULARETUR BONORUM LAUS. Verbo *commaculare* utitur Criſpus Jug. *c.* CII. nu. 5. *Opprobrium victoriae* dixit forſitan ad formam Salluſtii *dehoneſtamentum bonorum*.

4. MORE, AUT MODESTIA. *Modeſtia* Salluſtianum eſt. iſque *modum & modeſtiam* ſemel atque iterum jungit, quomodo hic voluit *morem & modeſtiam*. Ita & *gerere ſe more majorum* habetur Jug. *c.* LV. nu. 1. *quoque modo*, pro & quomodo eſt ex Cat. *c.* LVIII. nu. 4.

SCORTA AUT CONVIVIA EXERCUERINT. Salluſtius *exercere juventutem, ſe, corpus, inimicitias*, alia; non tamen *ſcorta*, neque *convivia*. Plautus Amphitr. A. I. Sc. I. *v.* 132. *Haec nox ſcita eſt* exercendo ſcorto *conducto male*. Ab illo tamen etiam abit hic Noſter.

AETAS NE PER OTIUM QUIDEM cet. *Senes* nempe, quibus omnis voluptas dedecori habetur. vide Plutarch. in Sulla, Terentium, Cicer. pro Coelio alibi. adde Sall. Jug. *c.* XCV. nu. 3. *talis voluptatis* ſcribunt Venetae.

CAP. V. 1. DE BELLO SATIS DICTUM. Tracta formula ex Cat. *c.* XIX. extr.

PRIMUM ID...QUALE ID SIT. Omnes edd. vett. *qualis ſit*. prius *id* abundat, more Salluſtii. vide ad *c.* I. num. 7.

BONIS MALISQUE DIMOTIS. Ita ſcripſit, quod ſubjungeret, *patenti via*. nam de via *dimoventur* occurrentes magiſtratui. Extra illam translationem Salluſtius Catilin. *cap.* XX. num. I. *amotis*.

2. QUONIAM ORTA OMNIA INTEREUNT. Ex Jug. *c.* II. num. 3. *omnia orta occidunt*. Seneca ad Polyb. *cap.* XX. *Ita eſt nihil perpetuum: pauca diuturna ſunt. aliud alio modo fragile eſt: rerum exitus variantur: ceterum quidquid* coepit & deſinit. adde VI. Beneſ. *cap.* XXXIII. Papin. Stat. II. Silv. I. *verſ.* 218. *Quidquid habent ortus, finem times*. quem ibi lege & Lactant. VII. *cap.* XV.

URBI ROMANAE FATUM EXCIDII. *Urbs Romana* Salluſtius Cat. *c.* XVIII. extr.

ITA DEFESSOS ET EXSANGUES. Verba ſunt ex Cat. *c.* XXXIX. n. 4. adde in rem Herodian. III. *c.* II. Tacit. I. Ann. *c.* I. *qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa nomine Principis ſub imperium accepit*. Prudenter Vegetius III. de re mil. *c.* X. quem lege.

NEQUE CUNCTAE GENTES CONGLOBATAE. Verbo *conglobare* utitur Noſter Jug. *c.* XCVII. nu. 4. In ſententiam aeque magnifice Florus IV. *c.* II. *Jam paene toto orbe pacato, majus erat imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extingui poſſet*.

MOVERE AUT CONTUNDERE. Prius Verbum ſumſit

3 imperium. Firmanda igitur ſunt & concordiae bona, & diſcordiae mala
4 expellenda. Id ita eveniet, ſi ſumtuum & rapinarum licentiam demſeris;
non ad vetera inſtituta revocans, quae jam pridem, corruptis moribus,
ludibrio ſunt; ſed ſi ſuam cuique rem familiarem finem ſumtuum ſtatue-
5 ris: quoniam is inceſſit mos, ut homines adoleſcentuli, ſua atque aliena
conſumere, nihil lubidini, atque aliis rogantibus, denegare, pulcerru-
mum putent: eam virtutem, & magnitudinem animi; pudorem atque
6 modeſtiam pro ſocordia aeſtiment. Ergo animus ferox, prava via ingreſ-
ſus, ubi conſueta non ſuppetunt, fertur accenſus in ſocios modo, modo
7 in cives: movet compoſita, & res novas veteribus acquirit. Quare tollen-
8 dus foenerator in poſterum, uti ſuas quisque res curemus. Ea vera atque
ſimplex via eſt, magiſtratum populo, non creditori, gerere; & magnitu-
dinem animi in addendo, non demendo reip. oſtendere.

Atque

ſumſit ex Jug. *c.* XLI. extr. alterum ex Ejusd. *c.* XLIII. extr.

3. CONCORDIAE BONA. Venetae omnes: *vel concordiae bona*. Mutavi *vel* in *&*, ut ſimilis eſſet Salluſtio. Nam in reliquis hic valde abit.

4. SUMTUUM ET RAPINARUM LICENTIAM. I. e. *poteſtatem*. Cat. *cap.* XII. n. 3. *Neque victis quidquam, praeter* injuriae licentiam *eripiebant*. Ceterum hic Scriptor, ut omnia ſua conſilia, ita & hoc de ſumtuum licentia derivavit ex hiſtoria Caeſaris, qui legem ſumtuariam ſeveriſſime exercuit. vide Sueton. Jul. *c.* XLIII. ibique Interpp.

AD VETERA INSTITUTA. Veteres leges Sumtuarias, quaedudum, ut recte ſcripſit, ludibrio erant, intelligit: item alia inſtituta rapinas cavendi. Neque inepte praecipit. Cic. I. de Leg. *c.* XV. *ſtultiſſimum eſt, exiſtimare omnia juſta eſſe, quae ſcita ſint in populorum inſtitutis & legibus*. adde pro L. Man. *cap.* XX. Inde factum, ut *antiqua* nominarent, quae eſſent fatua & ſtulta. vide Scholiaſt. Aeſchyli.

CORRUPTIS MORIBUS, LUDIBRIO. Prius eſt ex Cat. *c.* XI. extr. Poſterius ex Ei. *cap.* XIII. num. I.

REM FAMILIAREM FINEM SUMTUUM. Sic vett. noſtrae edd. & vide prolata ad Catilin. *c.* II. num. 2. lubidinem *dominandi* cauſſam *belli habere*. Ita autem res familiaris eſt finis ſumtuum, ſi nemo plura erogat, aut conſumit, quam quae res ſua cujusque familiaris patitur.

5. INCESSIT MOS, UT HOMINES ADOLESCENTULI. Utrumque ab Salluſtio mutuatur. *Inceſſit mos*, ut *lupido, cupido inceſſit* apud eum Cat. *c.* XIII. n. 3. *Homines adoleſcentuli* ex Cat. *c.* LII. n. 25.

SUA ATQUE ALIENA CONSUMERE. Ex Catil. XII. n. 2.

PULCHERRIMUM PUTENT. Ex Cat. *c.* III. princ.

EAM VIRTUTEM. Imitatur Criſpi illa Cat. *c.* VII. n. 6. eas *divitias*, eam *bonam famam magnamque nobilitatem putabant*. Illud *pro ſocordia aeſtiment* adumbratum ex Cat. *c.* XII. num. I.

6. ANIMUS FEROX. Salluſt. Cat. *c.* V. n. 7. *Agitabatur magis magisque in dies* animus ferox, &c. Sententia expreſſa eſt ex Cat. *c.* XIII. extr.

FERTUR ACCENSUS IN SOCIOS MODO. Sic Cicero pro Cluentio *c.* V. *deinde ita flagrare coepit amentia, ſic inflammata* ferri *libidine, ut eam non pudor... a cupiditate revocaret*. atque ille ita aliquoties.

MOVET COMPOSITA. Cat. *c.* XXI. n. I. *quieta movere*.

RES NOVAS VETERIBUS ACQUIRIT. I. vetera negligendo, perdendo novas res acquirit. Catil. *c.* XXXVII. num. 4. *vetera odere, nova exoptant*. Eum locum reſpexit auctor, ſed male cepit. Quamobrem male ſeſe gerit Waſſius, ut ineptias haſce illuſtres reddat.

7. TOLLENDUS FOENERATOR. Scilicet quia Caeſar foeneratoribus maxime oneri fuit, qui debitores per aeſtimationem poſſeſſionum ſatisfacere juſſit: quo modo fere quarta pars crediti peribat. vide Ciceronem & Sueton. Jul. *cap.* XLII. Ineptit valde ad hunc locum Colerus.

8. MAGISTRATUM POPULO, NON CREDITORI. Antea enim Praetores & qui judicia exercebant favebant creditoribus. vide Catil. *cap.* XXXIII. n. I.

IN ADDENDO, NON DEMENDO REIP. Salluſt. Jug. *c.* XLII. n. I. *quorum majores Punico atque aliis bellis multum reip.* addiderant.

CAP.

C A P. VI.

Atque ego ſcio, quam aſpera haec res in principio futura ſit, praeſertim 1
iis, qui ſe in victoria licentius liberiuſque, quam artius, futuros credebant.
quorum ſi ſaluti potius, quam lubidini conſules; illoſque noſque & ſocios
in pace firma conſtitues: Sin eadem ſtudia, arteſque juventuti erunt: nae
iſta egregia tua fama ſimul cum urbe Roma brevi concidet. Poſtremo ſapien- 2
tes pacis cauſa bellum gerunt, laborem ſpe otii ſuſtentant. Niſi illam firmam
efficis, vinci, an viciſſe, quid retulit? Quare capeſſe, per deos, remp. & o- 3
mnia aſpera, uti ſoles, pervade. Namque aut tu mederi potes; aut omitten- 4
da eſt cura omnibus. neque quiſquam te ad crudelis poenas, aut acerba judi-
cia, invocat, quibus civitas vaſtatur magis, quam corrigitur; ſed uti pravas
artes, malaſque lubidines, ab juventute prohibeas. Ea vera clementia erit, 5
conſuluiſſe, ne immerito cives patria expellerentur; retinuiſſe ab ſtultitia &
falſis voluptatibus; pacem, concordiam ſtabiliviſſe: non, ſi, flagitiis obſecu-
tus, delicta perpeſſus, praeſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris.

Ac

CAP. VI. 1. Licentius liberiusque. Ex Sall. Jug. *c.* LXXXVII. extr. *Romanos, ſicuti pleroſque, remoto metu*, laxius licentiuſque futuros. De vocula *arte*, vide Eod. *c.* LXXXV. num. 34.

Saluti potius, quam lubidini. Cat. *cap.* LI. num. 2. *neque quiſquam omnium* lubidini *ſimul & uſui paruit.*

Illosque nosque et. Jug. *c.* LXXVI. extr. *illamque* & *domum, & ſemet igni corrumpunt.* Altera forma nuſquam Salluſtius: potius dixiſſet: *illos noſque & ſocios.*

Si eadem studia artesque. Ita omnes edd. novitiae; at omnes Venetae: *Si ineadem* cet. Unde jam conſtat, me recte dediſſe: *Sin eadem* cet. Neque recte interpungunt, nec capiunt hominem interpretes. *Studia* intelligit, quod nos dicimus *inclinationes*, lubidines, ex Salluſt. Cat. *c.* XIV. nu. 6. *Artes* vocat, facinora & opes acquirendi modos. Hos vetat Caeſarem permittere eoſdem eſſe cum cupiditatibus juvenum. peſſimi enim erunt. Contra *c.* V. n. 7. docuerat, optimum eſſe, ut ſuam quiſque rem familiarem curet, & honeſtas divitias velit. Adde Cat. *c.* XIII. extr. unde, quod jam monui, haec praecepta fluxerunt.

Fama simul cum urbe. Sic Criſpus Cat. *c.* XXXIII. num. 4. alibi.

2. Pacis caussa bellum gerunt cet. Hoc docuerat fidelem, ut arbitror, diſcipulum ſummus Ariſtoteles VII. Polit. *c.* XIV. aliis XVII. *πόλεμον μὲν εἰρήνης χάριν εἶναι. ἀσχολίαν δὲ σχολῆς.* adde X. ad Nicom. *c.* VII. §. 19. ſeqq. Unde Cicero I. Offic. *c.* XI. *quare ſuſcipienda quidem bella ſunt ob eam cauſſam, ut ſine injuria in pace vivatur.* ubi eadem adnotat Rachelius. Corn. Nepos Epamin. *c.* V. *paritur pax bello.* Prudent. Pſychomach. *v.* 769. *Pax plenum virtutis opus: pax ſumma laborum: Pax belli exacti pretium eſt, pretiumque pericli.*

3. Capesse, per deos, remp. Salluſtii eſt *capeſſere remp.* vide Cat. *c.* LII. nu. 5. Praeterea Jug. *c.* LXXV. num. 2. *omnis aſperitates* ſupervadere *adgreditur.*

4. Mederi potes; a. d. e. cura omnibus. *Mederi, cura* verba Medicorum. vide ad Cic. XVI. epiſt. VI. num. 3. Lentulus XII. epiſt. XV. n. 10. *mederi periculo.*

Vastatur magis, quam corrigitur. Hoc genere multum utitur hic ſcriptor. vide ſupra *c.* II. n. 2. & 4. *c.* III. n. 2. alibi. *Corrigitur* deſumtum eſt ex Salluſt. Jug. *c.* III. num. 2.

Ab juventute prohibeas. Contra Criſpus: *ab injuria Maurum prohibet; Jugurtham ab jure gentium prohibere.* Caeſar I. Gall. *c.* XI. *Seſe non facile ab oppidis vim hoſtium prohibere.* In Verbo *defendere* ea viciſſitudo Salluſtiana eſt; non vero in *prohibere.*

5. Ea vero clementia erit. Omnes edd. vett. item Ciacconii & Carrionis libri: *Ea vera clementia erit.* Alterum formavit ex Cat. *c.* LVIII. num. 16. *ea vero clementia eſt.* Sed cum ibi etiam *vera* legatur in MS. noſtro, tales fortaſſe Codd. ſecutus eſt auctor, aut ita illum locum legendum eſſe cenſuit.

Retinuisse ab stultitia. Ita Criſpus *hoſtem ab incepto retinere*, & plura talia.

Pacem concordiamque. Omnes edd. vett. *pacem, concordiam ἀσυνδέτως.* ita nempe Salluſtius, quem in his minutiis, utpote quae facillime in oculos incurrunt, imitari voluit. Venetae priores: *ſtabiluiſſe.*

C A P. VII.

1 Ac mibi animus, quibus rebus alii timent, maxume fretus eſt, negotii ma-
gnitudine & quia tibi terrae & maria ſimul omnia componenda ſunt. quippe
res parvas tantum ingenium attingere nequit: magnae curae magna merces
2 eſt. Igitur provideas oportet, uti plebes, largitionibus, & publico fru-
mento, corrupta, habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur:
3 juventus probitati, & induſtriae, non ſumtibus, neque divitiis ſtudeat. Id
ita eveniet, ſi pecuniae, quae maxuma omnium pernicies eſt, uſum at-
4 que decus demſeris. Nam ſaepe ego cum animo meo reputans, quibus
quis-

Praesens gaudium cum m. futuro malo concesseris. Veneta 1490. *conceſſerim*. ita ut vix virgulam transverſam diſcernere queas, ab ea nota quae *s* indicare ſolet. Inde tamen in ceteras Venetas omnes propagatum eſt *conceſſerim*. Perperam. Dixerat, quae Caeſar prohibere deberet; atque id melius eſſe, ait, quam ſi Caeſar conceſſerit praeſens gaudium, atque cum eo ſimul mox futurum & inde oriundum malum. Duplex imitatio Salluſtii. *Cum* ponit pro *&*, vel *ſimul cum:* deinde *mox futurum* compoſuit, quia legerat apud Salluſtium *poſt futuros.* vide I. Hiſt. Or. Lepidi.

CAP. VII. 1. Maxume fretus est. Sic libri Carrionis noſtrique veteres, non *erectus*, quod quidem Juſtinus XI. *c.* II. dixit: *quibus rebus erectus*. Forte & Seneca haeſit auctori ex Epiſt. XXII. *Non eſt vir fortis & ſtrenuus, qui laborem fugit: verum ibi creſcit illi animus, ipſa rerum* difficultate.

Negotii magnituoine: et quia. Male haec diſtinguunt edd. hujus & ſuperioris ſaeculi omnes. Enumerat nunc *res*, quibus alii timerent, ipſe autem bono animo eſt: quae ſunt negotii magnitudo & quia cet. Parum haec quidem diverſa ſunt, & Salluſtius numquam ita ſcripſiſſet. Ferendum tamen in homine, qui hic tantummodo eo intendit, ut Nomen atque Verbum, more Salluſtii, componeret. Jug. *c.* XXIX. n. 5. *pauca praeſenti conſilio locutus de* invidia *facti*, atque uti *in deditionem* acciperetur. atque alibi aliquoties. *Magnitudine negotii* ſcripſit ex Jug. *c.* LXX. n. 5.

Terrae et maria simul omnia. Sic libri conſtanter. Salluſtius tamen Cat. *c.* XIII. n. 3. *Veſcendi cauſſa* terra marique omnia *exquirere*. Alterum deſumtum ex Eod. *c.* XII. n. 1. *cuncta* maria terrae*que patebant*.

Res parvas tantum ingenium. Caeſaris nempe, qui potius, ſi res parvae agendae forent, fatigaretur. Hic etiam praecitas ſententias aemulari voluit auctor: neque id valde infelici ſucceſſu.

2. Largitionibus et publico frumento corr. Egregium hoc & utiliſſimum conſilium in rep. Romana, quae otio & abundantia omnium rerum jam dudum ad pigritiem reciderat: & poſtquam ex magnis rapinis nihil ſibi reliqui fecerant illi homines, largitionibus in malum publicum ſollicitabantur. Quare Caeſar numerum eorum, qui frumentum publicum accipiebant, imminuit. vide Dion. Caſſ. lib. XLIII. Sueton. Jul. *c.* XLI. Unde procudit hic noſter ſuum conſilium. Lege omnino eruditam obſervationem Boecleri ad Vellej. II. *cap.* XCIV. num. 3.

Habeat negotia sua. Id jam olim quaeſierat Caeſar, ut oſtendit Dio XXXVIII. princ. Cui junge Cic. ad Attic. II. epiſt. XVII.

Ab malo publico oetineatur. Ut Salluſtius Jug. *c.* XLI. n. 2. *metus hoſtilis in bonis artibus civitatem retinebat*. Dio autem ſemel atque iterum inculcat, Caeſarem militibus agros adſignaſſe, ne ad ſeditiones eſſent parati.

3. Si pecuniae, quae maxima cet. Et hoc monitum auctor ex hiſtoria ſumſit. Caeſar enim divites ipſe; quaſi mutuo ſumeret, ſpoliabat: ratus id, quod res eſt, eos ſibi maxime formidoloſos eſſe. nam *auri vis atque opes principibus infenſae*, Tacit. IX. Ann. *c.* I. *Uſum* autem atque *decus* pecuniae Caeſar demſit, quod nemini per eam aditus ad honores patebat, nemo propter illam honeſtior aut clarior habebatur, quamdiu ipſe nempe ſolus in rep. moderabatur. adde Lipſ. IV. Polit. *c.* XI. Caeſar. VI. Gall. *c.* XXII. Sententiolam ſimilem de pecunia habet Plautus Capteiv. Act. II. Sc. II. *v.* 78. *Odi ego aurum: multa multis ſuaſit ſaepe perperam*. vide & Rappolt. ad Horat. pagin. 292. ſeqq.

4. Cum animo meo reputans. Ex Sall. Jug. *c.* XIII. n. 4.

Clarissumi viri magn. invenissent. Carrionis omnes & noſtrae edd. vett. *clari viri*. *Invenire* Verbo ita utitur Criſpus Jug. *c.* LXX. n. 2. & Eod. *c.* XCIV. extr.

Ma-

Digitized by Google

quiſque rebus clari viri magnitudinem inveniſſent; quae res populos nationeſve magnis auctoribus auxiſſent; ac deinde quibus cauſſis ampliſſima regna, & imperia, corruiſſent: eadem ſemper bona, atque mala reperiebam, omneſque victores divitias contemſiſſe, & victos cupiviſſe. Neque aliter quiſquam extollere ſeſe, & divina mortalis attingere poteſt, niſi, omiſſis pecuniae & corporis gaudiis, animo indulgens, non aſſentando, neque concupita praebendo, perverſam gratiam gratificans; ſed in labore, patientia, boniſque praeceptis, & factis fortibus exercitando.

C A P. VIII.

Nam domum, aut villam exſtruere, eamque ſignis, aulaeis, aliiſque o- 1
peribus exornare, & omnia potius, quam ſemet, viſendum efficere; id eſt
non divitias decori habere, ſed ipſum illis flagitio eſſe. Porro ii, quibus bis 2
die ventrem onerare, nullam noctem ſine ſcorto quieſcere mos eſt; ubi animum, quem dominari decebat, ſervitio oppreſſere, nequaquam eo poſtea
hebeti atque claudo, pro exercito uti volunt. Nam imprudentia pleraque 3
& ſe praecipitant. Verum haec & omnia mala pariter cum honore pecuniae deſinent, ſi neque magiſtratus, neque alia vulgo cupienda venalia erunt.

Ad

Magnis auctoribus auxissent. Fabri & Briconeti libri: *magnis auctionibus*, idque rectius exiſtimat Carrio. At Venetae noſtrae priores *auctoribus*, quae alioquin rariſſime ab illis libris abeunt. *Auctionibus*, vel *auctibus* ſenſus requirit. *Auctibus augere* Livii eſt & Taciti: ut oſtendit Ciacconius.

Omnesque victores div. Iterat eamdem ſententiam Epiſt. II. *c.* VII. n. 5. Lege obſervationem Zevecotii ad Flor. III. *c.* XI. p. 232. ſqq. & Cic. II. de Offic. *c.* XXII.

5. Extollere sese. Ex Sall. Cat. *c.* VII. princ.

Pecuniae et corporis gaudiis. Ex Jug. *c.* II. n. 3. *qui dediti* corporis gaudiis *per luxum atque ignaviam aetatem agunt*.

Perversam gratiam gratificans. Non intellexit Criſpi illa Jug. *cap.* III. extr. *niſi forte quem perniciosa & inhoneſta lubido tenet, potentiae paucorum decus atque libertatem ſuam* gratificari.

Et factis fortibus exercitando. np. *animum*, quod ex illo *animo indulgens* ſubintelligi voluit auctor. Sic *exercere corpus*, *ingenium* Criſpus. idem *facta fortia* Jug. *c.* LXXXV. n. 22.

CAP. VIII. 1. Domum, aut villam exstruere. Eadem reprehendit Cato apud Sall. Cat. *c.* LII. n. 5. adde Eod. *c.* XII. n. 3.

Omnia potius, quam semet, visendum. Vide Cat. *c.* XII. n. 4. & quae nos ibi. Apulejus de Deo Socrat. pag. 54. *Omnia opulenta, omnia ornata, praeter ipſum dominum.*

Ipsum illis flagitio esse. H. e. dedecori. dictio paullulum audacior. Juſtius Cic. I. Offic. *c.* XXXIX.

2. Bis die ventrem onerare. Deſcripta ſunt ex Cic. V. Tuſcul. Qu. *bis in die ſaturum fieri, nec umquam pernoctare ſolum.* Romani enim veteres, & maxime qui rebus agendis erant adſtricti, prandium habebant aut nullum, aut maxime modicum &, ut Seneca Epiſt. LXXXIV. ait, *ſine menſa.* vide Laurent. de conviv. vet. *c.* V.

Servitio oppressere. Sententia deſumta eſt ex Sall. Jug. *c.* I.

Hebeti atque claudo. *Animus claudus* multum a proprietate Salluſtii diſtat. Sed audiverat auctor ex Donato, Salluſtium dixiſſe: *ſocordia res claudebat*, & ſuae translationis licentiam ſibi datam exiſtimabat.

Pro exercito uti volunt. Venetae omnes: *pro exercitio uti volunt. animus exercitus* vulgaris eſt latinitas, & apud Salluſtium ſenſus emergeret diverſus. Hic enim pro *promto* poſitum eſt. At illud *pro --- uti* unde derivatum ſit; pateſeci ſupra ad *c.* II. n. 6.

Pleraque, et se praecipitant. Jug. *c.* XXXI. *Neceſſe eſt ſuomet* ipſi *more praecipites eant.* adde Eod. *c.* XLI. n. 9.

3. Pariter cum honore pecuniae. *Pariter cum* ex Jug. *c.* LXVIII. n. 2. *honore* ex Cat. *c.* XII. princ. *Poſtquam divitiae* honori *eſſe coepere.*

Magistratus n. a. v. cupienda venalia erunt. Male nuperae edd. *magiſtratibus*, contra

4 Ad hoc providendum eſt, quonam modo Italia, atque provinciae tutiores
5 ſint: id quod factu haud obſcurum eſt. Nam iidem omnia vaſtant, ſuas
6 deferendo domos, & per injuriam alienas occupando. Item ne, ut adhuc,
militia injuſta aut inaequalis ſit: cum alii triginta, pars nullum ſtipendium
faciat: & frumentum id, quod antea praemium ignaviae fuit, per munici-
pia & colonias illis dare conveniet, cum ſtipendiis emeritis domo reverte-
7 rint. Quae reipublicae neceſſaria, tibique glorioſa ratus ſum, quam pau-
8 ciſſimis abſolvi. Non pejus videtur, pauca nunc de facto meo differere.
9 Plerique mortales ad judicandum ſatis ingenii habent, aut ſimulant: verum
enim ad reprehendenda aliena facta, aut dicta, ardet omnibus animus;
vix ſatis apertum os, aut lingua promta videtur, quae meditata pectore e-
10 volvat: quibus me ſubjectum haud poenitet, magis reticuiſſe pigeret. Nam
ſive hac, ſeu meliore alia via perges; a me quidem pro virili parte dictum
& adjutum fuerit. Reliquum eſt optare, uti, quae tibi placuerint, ea dii
immortales approbent, beneque evenire ſinant.

AD

meliores medias & veteres omnes. *Capienda* deſumſit ex Jug. *c.* III. n. 1. praeſertim cum reſponderet illi *c.* LXIV. n. 1. *cui quamquam virtus, gloria atque alia* optanda bonis *ſuperabant.* *Venalia erant* ex Jug. *c.* XXXI. n. 25.

4. QUO NAM MODO ITALIA ATQUE PROVINCIAE. Facile fuit Scriptori excogitare hoc conſilium, qui apud Dionem & Suetonium legerat, quanto ſtudio Caeſar vaſtitati Italiae atque provinciarum occurrere, easque cultoribus frequentare adniſus ſit.

5. FACTU HAUD OBSCURUM EST. Vides ſemibarbarum hominem. nam quis Latinorum *factu obſcurum* dixit? Senſus eſt: id quomodo *fiat*, ut Italia & provinciae tutiores ſint, haud *obſcurum* eſt cognitu, ſive facile cognoſces. Waſſius conjicit: *fatu haud obſcurum*.

6. MILITIA INJUSTA AUT INAEQUALIS SIT. Hoc etiam conſilium ſuppeditavit Dio lib. XLIII.

ALII — PARS. Salluſtianum hoc eſſe, diximus ad Cat. *c.* II. n. 1.

PER MUNICIPIA ET COLONIAS. Municipia & colonias jungit Salluſt. Catil. *c.* XVII. n. 4. & *c.* LVIII. n. 13. Reliquum conſilii de frumento ignavis non dando unde innotuerit auctori, diximus ſupra ad *c.* VII. n. 2.

7. DOMOS REVERTERINT. Sall. Jug. *c.* LXXXIV. n. 4. *victorem* domum *rediturum*. neque umquam *domos* hoc ſenſu. diverſum enim eſt illud Jug. *c.* LXVI. n. 3. domos *ſuas invitant*.

8. QUAM PAUCISSUMIS ABSOLVI. Ex Jug. *c.* XVII. n. 2. *Cetera quam pauciſſumis abſolvam*.

9. VERUM TAMEN AD REPREHENDENDA. Libri Carrionis & noſtrae edd. vett. *verum enim*, quod exſulare amplius non debuit, etiamſi Salluſtius ita haud loquatur. cui placuit *verum enim vero*, alio ſenſu. Aſt & Cicero *verum enim* uſurpavit.

ARDET OMNIBUS ANIMUS. Salluſt. Jug. *cap.* XXXIX. n. 5. *quamquam mederi fraternae invidiae* animo ardebat. Ceterum non adeo ſtupidus erat auctor Epiſtolae, ut non praeſentiſceret fore homines, qui vel eo non crederent, haec ab Salluſtio profecta eſſe, quod nimis arroganter id factum videretur. Iis ut occurreret hanc orationem de lubidine judicandi adjecit: quaſi vel invitis judicia ſua eripere vellet. Nihil tamen actum eſſe, jam ſatis ſuperque probatum eſt. Colerus autem, qui Epiſtolam M. Ciceronis ad Q. Fratrem ex antiquitate exemplum laudat, quod amici amicos ſui officii admonuerint, fratres & amicos haud diſtinguere, neque Ciceronem noſſe videtur, qui quamlibet occaſionem avide arripiebat, ut meditata ſua pectore evolveret & luci exponeret. In qua re paullo aliter Criſpus Salluſtius verſatus eſt.

MEDITATA PECTORE EVOLVAT. Venetae: *edita pectore evolat.* unde Waſſius haud abſurde, *edicta*, quae vox faſtum judicantium bene exprimit. Olim ſuccurrebat, *abdita*, & hoc in libris vetuſtis cum altero permutatur haud raro. *meditata* in Vaticano eſſe dicitur, quod interim ſatis placet, Ciceroni, Lactantio aliisque uſitatum. Quo pacto ſimul Salluſtio accedere voluit, qui *adepta*, *machinatum*, *interpretatum*, alia Paſſive poſuit. Ipſa ſententia, quod homines ad judicandum accenſi paene dirumpantur, nec os, aut lingua ſatis promta videantur, neſcio quid vulgare redolet: ut ut ſibi multum cum ea placuerit auctor.

10. VIA PERGES. Sic ſupra *patenti via pergere*,

AD C. CAESAREM

DE REP. ORDINANDA.

EPISTOLA II.

CAP. I. al. c. 9.

SCio ego, quam difficile, atque aſperumum factu ſit, conſilium dare regi, 1
aut imperatori; poſtremo cuiquam mortali, cujus opes in excelſo ſunt:
quippe cum & illis conſultorum copiae adſint; neque de futuro quiſ-
quam ſatis callidus, ſatisque prudens ſit. Quin etiam ſaepe prava magis, 2
quam bona conſilia proſpere eveniunt: quia pleraſque res fortuna ex lu-
bidine ſua agitat. Sed mihi ſtudium fuit adoleſcentulo rempublicam ca- 3
peſſere: atque in ea cognoſcenda multam, magnamque curam habui:
non

gere, quia legerat apud Criſpum: *qua coepiſti, perge; itinere, quo pergebat*.

PRO VIRILI PARTE DICTUM. Ciceronis dictio, *pro virili parte*. Livius VI. *c.* XI. *illius gloriae* pars virilis *apud omnes milites ſit*. Unde patet non a *viribus*, ut ineptus quidam putat, ſed a *viro* formulam deſumtam eſſe. Sed an ea ad perſonatum hunc Salluſtium in tali cauſſa recte adplicetur, prudens lector exiſtimabit.

EA DII IMMORTALES ADPROBENT. Sollemnis clauſula Orationum, quibus ſententiam quamdam dixerant: & qua aliis ſtudium ſuum manifeſtabant. vide Liv. VI. *c.* XLI. & XXXIV. *c.* IV. Cicer. II. epiſt. XV. num. 2. *quod actum eſt, dii adprobent*. epiſt. XVIII. numer. 8. *tu quod egeris, id velim dii adprobent*. adde Gronov. ad Plaut. Amphitr. Prolog. *v.* 13. infra II. Epiſt. extr.

EPIST. II. CAP. I. 1. SCIO EGO, QUAM DIFF. Aemulatur principium Orationis Marii Jug. *c.* LXXXV. n. 1.

REGI, AUT IMPERATORI. Ex Salluſt. Cat. *c.* II. n. 3.

OPES IN EXCELSO SUNT. Cat. *c.* LI. n. 12. *qui magno imperio praediti* in excelſo *aetatem agunt*. Lege etiam Senec. VI. Beneſ. *c.* XXX. & XXXII.

DE FUTURO... CALLIDUS. Forſitan ex Corn. Nep. Themiſt. *c.* 1. *quod & de inſtantibus (ut ait Thucydides) veriſſime judicabat, &* de futuris callidiſſime *conjiciebat*.

2. PRAVA MAGIS, QUAM BONA C. Lege omnino Lipſ. III. Polit. *c.* VIII. n. 19. & quae ibi collegit Reinhardus.

FORTUNA EX LUBIDINE SUA. Ex Salluſt. Cat. *c.* VIII. n. 1. & eam cauſſam citati modo ubertim exponunt.

3. ADOLESCENTULO REMP. CAPESSERE. Ex Cat. *c.* III. n. 3. *Sed ego adoleſcentulus ſtudio ad remp. latus ſum*.

IN EA COGNOSCENDA cet. *Curam habere in re cognoſcenda* vix dixerit Criſpus; ſed auctor ex Jug. *c.* LXXXV. n. 41. licentiam ſumſit.

MULTI MALIS ARTIBUS. Ex Jug. *c.* IV. n. 7.

UTI REMP. DOMI MILITIAEQUE. Ciceronem legerat, qui II. de Orat. *c.* LXXXII. ſcribit: *Ad conſilium autem de rep. dandum caput eſt*, noſſe rempublicam: *ad dicendum vero probabiliter, noſſe*

non ita, uti magiſtratum modo caperem, quem multi malis artibus adepti
erant: ſed etiam, uti rempublicam domi militiaeque, quantumque armis,
4 viris, opulentia poſſet, cognitam haberem. Itaque mihi multa cum animo
agitanti conſilium fuit, famam modeſtiamque meam poſt tuam dignitatem
habere, & cujus rei lubet periculum facere, dum quid tibi ex eo gloriae
5 acciderit. Idque non temere, aut ex fortuna tua decrevi; ſed quia in te,
praeter ceteras, artem unam egregie mirabilem comperi, ſemper tibi ma-
6 jorem in adverſis, quam in ſecundis, rebus animum eſſe. Sed per ce-
teros mortales illa res clarior eſt, quod & prius defeſſi ſint homines lau-
dando atque admirando munificentiam tuam, quam tu faciendo, quae
gloria digna eſſent.

C A P. II. al. 10.

1 Equidem mihi decretum eſt, nihil tam ex alto reperiri poſſe, quod non co-
2 gitanti tibi in promtu ſit. Neque ego, quae viſa ſunt, de rep. tibi ſcripſi,
quia

mores civitatis. adde poſt Red. in Senat. *cap.* VI. & Ariſtotel. I. Rhetor. *c.* VIII.

4. Multa cum animo agitanti. Cat. *cap.* LIII. nu. 4. *Ac mihi* multa agitanti *conſtabat*. Alibi *cum animo volvere*, *reputare*. Plaut. Trin. A. II. Sc. I. *v.* 24. *Haec ego quom* ago Cum meo animo *&* *recolo*.

Famam modestiamque meam. Haec eo pertinent, quo illa I. Epiſt. *c.* VIII. nu. 9. Vere enim timebat homo tam audax malam *famam*, & videbat, omnes judicaturos hoc factum non eſſe *modeſtiae*, neque pudoris Salluſtii. Phraſis eſt ex Jug. *c.* LXXIII. num. 5. *ut*, *relictis operibus*, *frequentarent Marium*, *&* *ſua neceſſaria* poſt *illius honorem* ducerent. Terent. Adelph. A. II. Sc. III. *v.* 9. *Omnia qui ſibi* poſt *putarit* eſſe *prae meo commodo*.

Et cujus rei lubet periculum f. Ex Sall. Cat. *cap.* V. cujus *rei* lubet *ſimulator ac diſſimulator*.

Gloriae acceoeret. Omnes edd. Venetae, *acciderit*, quod repudiare non debemus.

5. Artem unam egregie mirabilem. Quamquam ſaepe Salluſtius *artes*, pro mediis quibuſdam & virtutibus dixerit, numquam tamen *artem* ſingulari numero ad eam ſignificationem. Sed & illud κακοζήλως dictum eſt, *artem unam—animum majorem in adverſis*. Poſtremo Salluſtius, pro ſua prudentia, non ſcripſiſſet, *majorem in adverſis quam in ſecundis*. Agitur enim nunc de pace & rebus Caeſari ſecundis, in quibus ille non minorem ſane, quam in adverſis, animum oſtendit. & ea demum perfecta laus eſt, parem in proſperis & adverſis animum gerere. quidquid contra fuerit, vitium eſt in heroe: quo adeo haec praedicatio non caret. Ipſa ſententia eſt vulgaris & apud Livium, Horatium, Corn. Nepotem, Juſtinum, Florum legitur.

6. *Per ceteros mortalis*. Ita vett. noſtrae edd. omnes. Alii autem *praeter*, quidam *ſuper* loco τοῦ *per* ſubſtituunt. Carrio in Fabri & Briconeti libris reperit, *per deos immortalis*. Nihil muto. Dixit enim *per ceteros mortales*, qui jam laudaverint benefacta & facinora clara rei militaris, eam rem clariorem eſſe, quam ut ipſe de ea multa verba facere debeat. Ita nempe Salluſtianum uſum Praepoſitionis *per* exprimere voluit.

Aomiranoo munificentiam tuam. Ita omnes codd. Verum non id agitur, ut *munificentiam* Caeſaris celebret. Scripſerat *magnificentiam*, ut novator videretur verborum. Nam admirando *facta magna* & praeclara Caeſaris defatigati ſuot homines.

CAP. II. 1. Mihi decretum est. H. e. *a me*, ſive *decretum habeo* atque cognitum. Sic Jug. *ſibi cognitum ex ſpeculatoribus* &c. Plaut. Poen. A. I. Sc. I. *v.* 53. *Profeſtos feſtos habeam*, decretum eſt mihi.

Ex alto reperiri posse. Conjicit Urſinus, *ex alto repeti poſſe*, fruſtra tamen. *ex alto*, & *in promtu* ſibi recte opponuntur. vide N. Heinſium ad Sil. VIII. *v.* 266. qui etiam huoc Scriptorem dignum habuit, quem Salluſtium nominaret cum Lipſio, Gronovio, Bongarſio aliis. id quod iis, qui non propius noverunt, facile condonamus.

2. Amplius aequo probaretur. Ex Sall. Cat. *c.* LI. nu. II. *multi injurias* gravius aequo *habuere*.

Labores militiae. Vide ad Cat. *c.* VII. nu. 4.

Interque.... imperium. Cetera non moror, & Salluſtium ita Praepoſitione *inter* uti, alibi

quia mihi conſilium atque ingenium meum amplius aequo probaretur: ſed inter labores militiae, interque praelia, victorias, imperium, ſtatui admonendum te de negotiis urbanis. Namque tibi ſi id modo in pectore 3
conſilii eſt, uti te ab inimicorum impetu vindices, quoque modo contra adverſum conſulem beneficia populi retineas: indigna virtute tua cogites. Sin in te ille animus eſt, qui jam a principio nobilitatis factionem diſtur- 4
bavit, plebem Rom. ex gravi ſervitute in libertatem reſtituit, in praetura inimicorum arma inermis disjecit; domi militiaeque tanta & tam praeclara facinora fecit, uti ne inimici quidem fari quidquam audeant, niſi de magnitudine tua: quin accipe tu ea, quae dicam de ſumma republica. Quae profecto aut tu vera invenies, aut certe haud procul a vero.

C A P. III. al. II.

Sed quoniam Cn. Pompejus aut animi pravitate, aut quia nihil maluit, 1
quam quod ſibi obeſſet, ita lapſus eſt, ut hoſtibus tela in manus jaceret: quibus ille rebus remp. conturbavit, eisdem tibi reſtituendum eſt. Pri- 2
mum omnium ſummam poteſtatem moderandi de vectigalibus, ſumtibus, judi-

alibi diximus: Sed *inter imperium* non ſatisfacit ſententiae, nec dignum eſt, quem adhuc mentita eſt Epiſtola, auctore.

3. In pectore consilii est. Ex Plauti Moſtell. A. IV. Sc. I. *v.* 9. *Mihi in pectore conſilii quod eſt Lubet cavere malam rem prius*. De illo disjuncto, *quoquemodo*, monuimus ad Epiſt. priorem.

Contra adversum Consulem. L. Lentulum intelligit, vide Caeſar. I. Civ. *c.* I. & II. Neque moretur, quod haec tamquam agenda proponantur, cum dudum acta eſſent eo tempore, quo hanc epiſtolam ſcriptam eſſe fingit auctor. Enallage enim iſta adeo trita & vulgaris eſt, ut facile conſtiterit ſcriptori.

Beneficia populi. Sic ipſe Caeſar I. Civ. *c.* IX. Sed & Salluſt. Jug. *c.* LXXXV. n. 3. & 8.

4. Jam a principio nobilitatis factionem. Res conſtat ex Dione & Suetonio. priora verba petita ſunt ex Jug. *c.* CII. n. 6. ut habeot edd. vulgatae.

In praetura inimicorum arma. Sane Caeſar maximum diſcrimen adiit Praetor, quod ita ſuperavit, ut ipſi hoſtes ejus magno illum honore decoraverint. Rem narrat Sueton. Jul. *c.* XVI. XVII.

Domi militiaeque &c. Ex Cat. *c.* LIII. n. 2.

Quin accipe tu ea. Vide notata ad Cat. *c.* XX. n. 54. & videbis non ſatis apte, minimum non more Salluſtii hunc hominem particula *quin* uti, pro *age*.

De summa rep. Sic eſt in noſtris edd. vett. non *reip.* atque ita veteres omnes locuti ſunt, ut inſolens huic auctori eſſe non potuerit. vide citatos ad Coelii Epiſt. XIV. n. 5. *De ſumma rep. ſaepe tibi ſcripſi*. adde Graev. ad Juſtin. VI. *c.* I. n. 5. Ita & *de ſumma re*. vide Claudian. II. Eutrop. *v.* 91.

Aut vera invenies. Adumbratum ex Sall. Cat. *c.* XXXV. n. 2. *quam medius fidius veram licet agnoſcas*.

CAP. III. 1. Quia nihil maluit, quam quod. Venetae priores: *nihil eo maluit, quod tibi obeſſet*. Poſteriores: *nihil maluit, quod tibi obeſſet*. Sine dubio corrupte. quid enim illud, *quod tibi obeſſet?* Scribe: *quia nihil maluit, quam quod ſibi obeſſet*. Notat enim obſtinatum illum animum Cn. Pompeii, quo omnes conditiones pacis & concordiae repudiabat; cum Caeſar ad aequa omnia eſſet propenſior.

Tela in manus jaceret. Quibus telis ipſe periret. Notat autem hac dictione, Pompejum coegiſſe hoſtes ſuos, ut tela in manus ſumerent; aut potius Pompejum ſua tela hoſtibus ſubjeciſſe & ſuum quaſi gladium in manus dediſſe, quo ipſe jugularetur. Utroque ſignificatu Verbum *jacere* importunum eſt.

Eisdem tibi restituenda est. Libri Carrionis, & noſtrae edd. vett. *reſtituendum eſt*. quod non debebat mutari, ut recte animadvertunt ex Gronovio, qui Lucretii, *multa manus dandum eſt*; Varronis, *tempora animadvertendum*; & *loca idonea providendum* atque alia produxit I. Obſerv. *c.* VII. vide notam ad Jug. *c.* XV. n. 3.

2. Primum omn. Ita Salluſt. Jug. *c.* LXXXV. alibi.

Moderandi de vectigalibus. *Moderari* Verbum imperii, ut Salluſtius, *fortuna moderatur genti*.

judiciis, ſenatoribus paucis tradidit; plebem Romanam, cujus antea ſum-
3 ma poteſtas erat, nosque his quidem legibus in ſervitute reliquit. Judicia
tametſi, ſicut antea, tribus ordinibus tradita ſunt; tamen iidem illi factioſi
regunt, dant, adimunt, quae lubet: innocentes circumveniunt; ſuos ad
4 honorem extollunt. Non facinus, non probrum, aut flagitium obſtat, quo
minus magiſtratus capiant: quod commodum eſt, trahunt, rapiunt: po-
ſtremo tanquam urbe capta, lubidine ac licentia ſua pro legibus utuntur.
5 Ac me quidem mediocris dolor angeret, ſi virtute partam victoriam, more
6 ſuo, per ſervitium exercerent. Sed homines inertiſſumi, quorum omnis
vis virtusque in lingua ſita eſt, forte, atque alterius ſocordia dominationem
7 oblatam inſolentes agitant. Nam, quae ſeditio ac diſſenſio civilis tot un-
quam illuſtres familias ab ſtirpe evertit? aut quorum umquam victoria ani-
mus tam praeceps tamque immoderatus fuit?

CAP. IV. al. 12.

1 L. Sulla, cui omnia in victoria lege belli licuerunt, tametſi ſupplicio ho-
ſtium partes ſuas muniri intelligebat: tamen, paucis interfectis, ceteros
2 beneficio, quam metu, retinere maluit. At hercule nunc cum Catone,
L. Do-

gentibus; populus R. moderator gentium; & Pſeudo-Salluſtius in Declamat. n. 3. *in hoc ordine ita moderatur* &c. Rem ipſam tam ex hiſtoria, quam ex Salluſtii querelis de potentia paucorum deſumſit. vide eum Jug. *c.* XLI. n. 6. & Cat. *c.* XX.

PLEBEM R... NE AFQUIS QUIDEM LEGIBUS. Venetae priores: *plebem R... neque iis quidem legibus* &c. Manutius aliique: *nosque his quidem legibus*, &c. Edita Carrionis eſt ex Vaticano depromta. quae tamen dubiae ſanitatis eſt.

3. TRIBUS ORDINIBUS. Nimirum Pompejo M. II. & M. Licin. Craſſo II. Coſſ. lege Aurelia judicia, quae ſenatus fuerant, plebi & equitibus communicata ſunt. vide Marcellum Donat. ad Sueton. Jul. *c.* XLI.

INNOCENTES CIRCUMVENIUNT. Verba Salluſtii Cat. *c.* LI. n. 40.

SUOS AD HONOREM EXTOLLUNT. Senſus ex Cat. *c.* XX. n. 8.

4. OBSTAT, QUO MINUS. Ex Epiſtola Mithridatis n. 17.

TRAHUNT, RAPIUNT. Verba Criſpi Cat. *c.* XI. n. 4. *Capta urbe*, quod mox dicit, non locus eſt judiciis, ſed victores ex lubidine ſua agitant. vide Cat. *c.* LII. n. 4.

PRO LEGIBUS UTUNTUR. Formula habetur Jug. *c.* LXI. n. 3. *regi inſidias per amicos tendere, & eorum* perfidia pro armis *uti parat*.

5. PER SERVITIUM EXERCERENT. *Victoriam exercere* dictio eſt Salluſtiana. vide Cat. *c.* XXXVIII. extr. *Servitium* etiam pro ſervitute dixit Jug. *c.* LXII. n. 9. Sed compoſitio durior eſt, & minime Salluſtiana; hoc ſenſu: exercent cum aliorum ſervitute victoriam, ſeu ita, ut alios pro ſervis habeant. Proxime ad illud Curtii X. *c.* VIII. n. 19. *reddere hoc imperium malo, quam* exercere *civium* ſanguine.

6. VIS VIRTUSQUE IN LINGUA SITA EST. Ex Cat. *c.* I. vide quae diximus ad I. Epiſt. princ.

DOMINATIONEM INS. AGITANT. Ita Criſpus *imperium agitare*, Cat. *c.* IX. n. 5.

7. DISSENSIO CIVILIS. Ex libris deterioribus Salluſt. Jug. *c.* XLI. extr. adde I. Hiſtor. Fragm. poſt princ.

AB STIRPE EVERTIT. Salluſt. Cat. *c.* IX. n. 1. *ab ſtirpe* interiit.

VICTORIA. Pro *in victoria;* quia Criſpus *bello, itinere*, & alia ſcripſit omiſſa Praepoſitione.

CAP. IV. 1. LEGE BELLI LICUERUNT. Salluſtius *jure belli*. Sed cum pro *conſuetudine*, *lex* dicatur, vide Burmann. ad Petron. *c.* CXXXVI. feramus licet hanc locutionem.

SUPPLICIO HOSTIUM S. P. MUNIRI. Sic Carrionis & Popmae libri. noſtrae etiam edd. vett. ut peſſime alii praeferant *a Sulpicio hoſtium partes muniri*. Verbum derivatum eſt ex Jug. *c.* XXVIII. n. 4.

BENEFICIO, QUAM METU RETINERE. Ex Terentio, ut obſervavit Ciacconius. vide ad Jug. *c.* C. n. 5. adde Eod. *c.* XLI. n. 2. & Cat. *c.* IX. extr.

2. NUNC CUM CATONE, L. DOMITIO. *Nunc cum*

L. Domitio, ceteriſque ejuſdem factionis, quadraginta ſenatores, multi
praeterea cum ſpe bona adoleſcentes, ſicuti hoſtiae, mactati ſunt: cum
interea importuniſſuma genera hominum tot miſerorum civium ſanguine
ſatiari nequivere: non orbi liberi, non parentes exacta aetate, non ge-
mitus virorum, luctus mulierum immanem eorum animum inflexit: quin,
acerbius in dies malefaciendo, ac dicundo, dignitate alios, alios civitate
everſum irent. Nam, quid ego de te dicam, cujus contumeliam homines 3
ignaviſſumi vita ſua commutare volunt? ſcilicet neque illis tantae volupta-
ti eſt (tametſi inſperantibus accidit) dominatio, quanto moerori tua di-
gnitas: qui optatius habent, ex tua calamitate periculum libertatis facere,
quam per te populi R. imperium maxumum ex magno fieri. Quo magis tibi 4
etiam atque etiam animo proſpiciendum eſt, quonam modo rem ſtabilias
communiasque. Mihi quidem quae mens ſuppetit, eloqui non dubitabo. 5
Ceterum tui erit ingenii probare, quae vera atque utilia factu putes.

CAP.

cum deſunt Venetis edd. & priores quidem habent *Catonem*. Neſcio, cui bono hic mentio fiat Catonis, niſi *cum* addatur. Uterque autem magnae auctoritatis erat in partibus Pompejanis. Ille Uticae ſuis manibus petiit; hic ad Pharſalum. vide Caeſar. III. Civ. c. XCIX. adde infra c. IX. o. 2. & 3. Eodem pertinent illi *quadraginta Senatores*, qui mox memorantur. Nempe & ii in bello perierunt. Extra illud oemo oceiſus, praeter Afranium, Fauſtum & L. Caeſarem, Sueton. Jug. *cap.* LXXV. Illis tameo caedibus, inquit auctor, conteoti eſſe debebant homioes illi crudeles, qui reip. otium non permittunt. Credo, Coelium, & hujus generis alios tangit, qui Romae turbabant, eum Caeſar abſens eſſet, vide Caeſar. III. Civ. Simul & illos, qui profligato Pompejo, in Africa & Hiſpania partes Pompeii fovebaot, Caeſaremque laceſſebaot, num. 3.

Cum spe bona adolescentes. Antiquitatem adſectat. Ita Eonius apud Cic. de Seoect. c. I. *Ille vir haud magna* cum re, *ſed plenus fidei*. Lenius illud Cic. II. de Invent. *Cum & id aetatis, & privatus eſſem, & eſſet ſumma* cum auctoritate *& poteſtate imperator*.

Sicuti hostiae, mactati s. Valer. Max. IX. c. VII. nu. 2. *ſacrificare incipientem adorti, in modum* hoſtiae, *necaverunt*. Supra jam alia in hanc rem adnotata ſunt.

Importunissima genera hominum. Primum vocabulum fluxit ex Sall. Jug. c. XXXI. nu. 22. duo poſteriora ex Eod. c. IV. nu. 4.

Satiari nequivere. Sic edd. vett. quas conſuluimus. Alii *nequiverunt*; pars *nequiere*. Sumtum ex I. Hiſt. Orat. Lepidi ou. 5.

Parentes exacta aetate. Sall. Jug. c. VI. n. 2. *poſtquam hominem*, exacta *ſua* aetate, *parvis liberis, magis magiſque creſcere intellegit*. Legerat etiam auctor Cat. c. XV. nu. 2. *timens privignum* adulta aetate.

Animum eorum inflexit. *Flexit* Salluſtius Jug. c. IX. num. 3. Ab eodem eſt *acerbius in dies*, Cat. c. V. num. 7.

Eversum irent. Sic Salluſtius *ereptum ire, perditum ire*. vide noſtra ad Cat. c. XXXVI. n. 4.

3. Quid ego de te dicam. Formula petita eſt ex Cat. c. LII. num. 34.

Vita sua commutare volunt. Recte Gronovius: in quem ut ſint contumelioſi (quem ut ex faſtigio ſuo detrudant) vitam ſuam impendere ſunt parati. Dictionem ex Salluſtiano uſu Verbi *mutare* formavit, de quo ad haec Jug. c. XXXVIII. extr. quae *gravia quamquam & flagitii plena erant: quia mortis* metu mutabant, *ſicuti regi libuerat, pax convenit*. Sed edd. priores Venetae *nolunt* habent, quod etiam in Vaticano legi dicitur. Hoc autem Gronovius interpretatur: in quem ut ſint contumelioſi, vitam beneficio ejus accipere nolunt. Quod non abſurdum eſt, & ſumtum ex Seneca II. de Benef. c. XX. princ. Alterum tamen praefero. Eleganter Vellejus II. c. LII. extr. de Caeſaris elemeotia poſt aciem Pharſalicam: *Sed munus miſericordiae corrupit* pertinacia, *cum libentius vitam victor jam daret, quam victi acciperent*.

Libertatis periculum facere. Phraſis Taciti, pro tentare, an libertatem recipere poſſint ex tua calamitate.

Maximum ex magno. Imitatur Salluſtii Jug. *cap.* X. nu. 2. *tua virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſimos feciſti*.

4. Etiam atque etiam. Ex Jug. c. LXXXV. n. 28.

5. Mihi q. quae mens suppetit. Nove dictum. *Mihi quae ſuppetunt* ceteri dicunt, aut *quae mihi mens ſuppeditat*. Sumſit licentiam

CAP. V. al. 13.

1 In duas partes ego civitatem diviſam arbitror, ſicut a majoribus accepi,
in partes & plebem. Antea in patribus ſumma auctoritas erat, vis multo
2 maxuma in plebe. Itaque ſaepius in civitate ſeceſſio fuit: ſemperque no-
3 bilitatis opes deminutae ſunt, & jus populi amplificatum. Sed plebes eo
libere agitabat; quia nullius potentia ſuper leges erat; neque divitiis, aut
ſuperbia, ſed bona fama, factiſque fortibus nobilis ignobilem anteibat:
humillimus quisque in armis, aut militia, nullius honeſtae rei egens, ſa-
4 tis ſibi, ſatisque patriae erat. Sed ubi eos paullatim expulſos agris, iner-
tia atque inopia incertas domos habere ſubegit: coepere alienas opes pete-
5 re, libertatem ſuam cum republica venalem habere. Ita paullatim populus,
qui dominus erat, & cunctis gentibus imperitabat, dilapſus eſt: & pro
6 communi imperio, privatim ſibi quisque ſervitutem peperit. Haec igitur
multitudo primum malis moribus imbuta, deinde in artes, vitasque va-
rias diſpalata, nullo modo inter ſe congruens, parum mihi quidem ido-
7 nea videtur ad capeſſendam rempubl. Ceterum, additis novis civibus, ma-

gna

ex Salluſtii, *quid laborare*; *conſtitit agmen*; *rem differere*; aliiſve talibus. Aut quod videret Salluſtium *excitus*, *tutus*, pro *tutatus* alia Simplicia pro Iterativis uſurpare.

CAP. V. 1. SICUT A MAJORIBUS ACCEPI. Dictio ex Sall. Cat. *c.* VI. nu. 1. Romuli autem inſtitutum erat, civitatem ita dividere: manſit etiam diu, quamvis poſtea equeſtris ordo acceſſiſſet. is enim in plebis partibus fuit, niſi ubi eum ſpes quaedam aut emolumentum a plebe dimovit. vide Sall. Jug. *c.* XLII. num. 1.

2. AUCTORITAS. Nempe in conſiliis & dignitate. Ita & alii *auctoritatem Senatus*, *vim plebis* fuiſſe docent. vide Livium, alios. & adde Sall. Cat. *c.* XXXVIII.

SECESSIO FUIT. Vide Cat. *cap.* XXXIII. num. 3. Porro *opes imminutae* Eod. *c.* XXXIX. num. 1. reperias.

3. PLEBES EO LIBERE AGITABAT. *Eo* eſt Salluſtianum, ab aliis tamen haud rarius uſurpatum; ut oſtendimus ad Cat. *c.* XXI. & alibi. *Agitare aequo jure*, & alia ejuſdem auctoritatis ſunt.

SUPER LEGES ERAT. Quod aliter factum, cum poſtea potentiſſimus quiſque figeret ex ſua lubidine atque refigeret leges. De ea re paſſim conqueritur Seneca, etiam l. proxime citato.

IGNOBILEM ANTEIBAT. Sall. Jug. *c.* VI. nu. 1. *cum omnes gloria* anteiret.

HUMILLIMUS QUISQUE IN ARMIS. Popma *in agris*; Douza *in arvis*, eo quod ſtatim excipiat *aut militia*, neque praeſumendum ſit Salluſtium idem bis dicere. Libri nihil movent, nec adeo circumſpectum fuiſſe hunc auctorem, ut omnia vitia, quae peritus lector pervidere queat, evitaverit, jam aliis documentis comprobatum eſt. Quamobrem nihil muto. *In armis* forte dixit, quod ipſe armatus per *praedam* partam ſibi ſuffecerit; *in militia* autem per *ſtipendium* publicum. Ita excuſatius peccat. ipſam dictionem depromſit ex Sall. Cat. *c.* XXXVII. n 6. aut Eod. *c.* LI. n. 19.

4. EXPULSOS AGRIS. Ex Jug. *cap.* XLI. n. 7. 8.

INCERTAS DOMOS. Jug. *c.* XVIII. n. 3. *vagi, palantes, qua nox coegerat, ſedes habebant*.

ALIENAS OPES PETERE. Amphibologia eſt indecora. Rectius Salluſt. Cat. *c.* V. n. 4. *alieni adpetens*; & *c.* XII. nu. 2. *aliena cupere*.

VENALEM HABERE. Sic Epiſt. 1. *venalia habere*, & oſtendimus, cui debeatur.

5. QUI DOMINUS ERAT ET CUNCTIS. Venetae omnes: *qui dominus erat, cunctis gent.* Alii: *qui dominus cunctis g. imperitabat*. Senſus eſt ex Jug. *c.* XXXI. num. 20.

6. MALIS MORIBUS IMBUTA. Ex Cat. *cap.* XIII. extr.

IN ARTES VITASQUE VARIAS. *Vitas*, pro vitae generibus dixit, quod etiam ad priorem Epiſt. animadvertimus. *Vitas* plurium numero Virgilius, Terentius atque alii uſurpant. vide Voſſium 1. de Analog. *c.* XL.

7. ADDITIS NOVIS CIVIBUS. Fingit hoc conſilium ex facto Caeſaris, quo Tranſpadanos alioſque peregrinos civitate donavit, eoſque partim cum veteribus civibus in coloniis poſuit, partim Romam accivit atque in ipſum ſenatum adlegit. Cicero, Dio & Suetonius auctores ſunt.

MAGNA ME SPES TENET. Ex Cat. *c.* LVIII. n. 18. *expergiſcantur* ex Cat. *c.* XX. & LII. *ad libertatem* ſatis ad morem Salluſtii, qui Participia & Adjectiva frequenter omittit.

TUM HIS SERVITUTIS. Peregrinos enim in

eadem

d by Google

gna me ſpes tenet, fore, ut omnes expergiſcantur ad libertatem: quippe
cum illis libertatis retinendae, tum his ſervitutis amittendae cura orietur.
Hos, ego cenſeo, permixtos cum veteribus novos, in coloniis conſtituas: 8
ita & res militaris opulentior erit, & plebes bonis negotiis impedita ma-
lum publicum facere deſinet.

CAP. VI. al. 14.

Sed non inſcius, neque imprudens ſum cum ea res agetur, quae ſaevi- 1
tia, quaeque tempeſtates hominum nobilium futurae ſint, cum indignabun-
tur, omnia funditus miſceri, antiquis civibus hanc ſervitutem imponi,
regnum denique ex libera civitate futurum, ubi unius munere multitudo
ingens in civitatem pervenerit. Equidem ego ſic apud animum meum ſta- 2
tuo: malum facinus in ſe committere, qui incommodo reip. gratiam ſibi
conciliet; Ubi bonum publicum etiam privatim uſui eſt: id vero dubitare
adgredi, ſocordiae atque ignaviae duco. M. Livio Druſo ſemper conſilium 3
fuit, in tribunatu ſumma ope niti pro nobilitate: neque ullam rem in princi-
pio agere intendit, niſi illi auctores fierent. Sed homines factioſi, quibus do- 4
lus, atque malitia, fide cariora erant, ubi intellexerunt, per unum hominem
maxu-

eadem civitate eſſe, eodem jure uti, &, ſi meruerint, veteribus anteponi: eoſdemque illi, cujus beneficio adepti ſunt civitatem, ſemper favere, ne quid novarum rerum moliantur, providere, ſemper ſervitutis eſt habitum. Vide & Bernegger. ad Juſtin. XLIII. c. III. extr. & ad VIII. c. V. nu. 7.

8. Permixtos cum veteribus. Utiliſſimum Caeſari, ſed veteribus illis ita odinſum, ut Thracibus apud Tacit. IV. Ann. c. XLVI. adde XII. Ann. c. XXXII.

Res militaris opulentior. Ex Dione, qui talia Caeſarem ad populum & ſenatum R. dictitaſſe refert.

Malum publicum facere. I. res agere, quae vertant in malum publicum; ſeditiones excitare cet. Audacior formula. Credo, quod Salluſtius *injuriam*, *cladem*, *formidinem facere*, multa praeterea dixerit, ab auctore adſectatam.

CAP. VI. 1. Non inscius, neque imprudens. *Sciens prudenſque* Coelius Ep. XVI. n. 10. Salluſtius I. Hiſt. apud Aruſianum: Prudens *omnium, quae ſenatus cenſuerat, imprudens*. ſaepe Cicero. vide nos ad V. epiſt. VI. nu. 1.

Cum ea res agetur. Ex Jug. c. XCV. princ.

Omnia funditus misceri. Monui de hac formula ad princ. prioris Epiſtolae.

2. Apud animum meum statuo. Sic Sulpicius Cic. IV. epiſt. V. num. 13. *apud animum propone*.

Facinus in se admittere. Salluſtius ſine termino Jug. c. LIII. nu. 7. *paene imprudentia* admiſſum facinus *miſerabile*.

Incommodo reip. I. *cum malo reip.* vide notata ad Cat. c. LI. num. 32.

Etiam privatim usui est. Recte cenſet. neque enim ob ſpeciem propriae utilitatis peccat, niſi apud ignaros omnium rerum. Id pluribus Cicero III. Offic. oſtendit, quem vide apud Colerum.

3. M. Livio Druso. Venetae omnes: *M. Lubio Druſo*. quomodo apud Jul. Obſeq. *cap.* CXIV. *Libius Troſo*, pro *Livio Troſo*. vide de eo Florum III. c. XVII. & quos ibi citant. ſed adde in primis Vellej. Pat. II. c. XIII. qui multus eſt in praedicando Livio, cum ceteri fere eum tamquam ambitioſum, audacem & ſuperbum perſtringant.

Consilium fuit. Ex Sall. Cat. c. IV. nu. 1.

Niti pro nobilitate. Dictionem ab Salluſtio eſſe, ſine indicio conſtat. De re Vellejus: *cum ſenatui priſcum reſtituere cuperet decus*. Recte etiam noſter infra *in principio*. nam & Paterculus c. XIV. princ. *Tum converſus Druſi animus* cet.

Nisi illi auctores fierent. Dictio Liviana & Tulliana. Liv. I. c. XVII. *priuſquam populus ſuffragium ineat, in incertum comitiorum eventum Patres* auctores fiunt. ibi vide Sigonium.

4. Dolus atque malitia fide car. Ex Salluſt. Jug. c. XVI. num. 4. *paucis* carior fides, *quam pecunia, fuit*.

Maxumum beneficium. Ita Marius Jug.

maxumum beneficium multis mortalibus dari : videlicet & ſibi quisque
conſcius, malo atque infido animo eſſe, de M. Livio Druſo juxta, ac de
5 ſe, exiſtumaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam ſolus rerum
6 potiretur, contra eum niſi, ſua & ipſius conſilia diſturbaverunt. Quo
tibi, Imperator, majore cura fideque amici, & multa praeſidia paranda
ſunt.

CAP. VII. al. 15.

1 Hoſtem adverſum opprimere, ſtrenuo homini haud difficile eſt : occul-
2 ta pericula neque facere, neque vitare bonis in promtu eſt. Igitur, ubi
eos in civitatem adduxeris; quoniam quidem revocata plebes erit, in ea
re maxume animum exercitato, uti colantur boni mores; concordia in-
3 ter veteres & novos coaleſcat. Sed multo maxumum bonum patriae, ci-
vibus, tibi, liberis, poſtremo humanae genti pepereris, ſi ſtudium pecu-
niae aut ſuſtuleris, aut, quod res feret, minueris. Aliter, neque privata
res,

cap. LXXXV. nominat Conſulatum. Sed Livius & plebi, & equitibus, & Senatui multa contulit, quae vide apud Auct. de Vir. Illuſtr. *cap.* LXVI. Is etiam addit: *Ex gratia nimia in invidiam venit*.

Conscius, malo atque infido cet. Hoc praeter morem Criſpi ita extenditur, qui nude *conſcius*, *conſcientia* ſcribit. Jug. *c.* XL. n. 2. *partim* conſcii ſibi, *alii ex partium invidia pericula metuentes*. Adde tamen Cat. *c.* V. n. 7. etſi neque illo loco hunc ſcriptorem excuſaveris. *Infido ingenio* dixit Criſpus Jug. *c.* LXI. n. 5.

Juxta, ac de se existumaverunt. Non ita Salluſtius. Verum *ſuae hoſtiumque vitae juxta parcere ; ſibi ac reip. juxta conſulere, vitam mortemque juxta aeſtimare* cuivis nota ſunt.

5. Solus rerum potiretur. *Potiri* cum Caſu Patrio frequenter Criſpus. Auctor ita 1. Ep. *c.* II. *rerum potentes*. Mox edd. vett. *contra eum niſi*.

Sua ipsius consilia. Barbarum hoc, ſi poſuit pro *ſua ipſorum* ; ſin ad Livium retulit, non multo elegantius eſt, pro *ejus ipſius*. Recte edd. Venetae: *ſua & ipſius*. Habebat enim in animo Druſus auctoritatem Senatus augere, idque auctoribus patribus. Sed cum illi artes Druſi non intelligerent, & peſſima quaeque ſuſpicarentur, factum, ut ſua illi & Druſi conſilia diſturbarent. vide Vellejum l. c.

6. Majore cura fideque. Nihili vox illa *fide*: quid enim *majore fide quaerere?* Sed auctor *cura* ad *quaerere*, & *fide* ad ipſum illud *amici* retuliſſe videtur, quaſi *amicos majore fide* quaerere juberet.

CAP. VII. 1. Occulta pericula neque facere. I. non poſſunt boni occulte aliis periculum inferre, quia contra virtutem illis videtur, nec ſe umquam in iis artibus exercuerunt : Sed aliorum inſidias non magis vitare poſſunt ; quia occulta omnia imparatos aut minus intentos offendunt. Tacitus IV. Hiſt. *cap.* XXIV. *Aperta odia armaque palam depelli : fraudem & dolum obſcura, eoque inevitabilia*. Cicer. I. in Verr. *cap.* XV. *nam eum, qui palam eſt adverſarius, facile cavendo vitare poſſis : hoc vero occultum, inteſtinum ac domeſticum malum, non modo non exſiſtit, verum etiam opprimit, antequam proſpicere atque explorare potueris*. ibi vide Hottomannum. *pericula facere* deſumtum eſt ex Sall. Catil. *cap.* XXXIII. n. 1.

2. Revocata plebes erit. Edd. Venetae : *renovata plaebs erit*. Eaedem mox : *animum exercito*.

Colantur boni mores. Ex Catil. *cap.* IX. princ. *Igitur domi militiaeque boni* mores colebantur.

Concordia inter v. et n. coalescat. Jug. *c.* LXXXVII. n. 3. *Sic brevi ſpatio novi vetereſque* coaluere.

3. Multo maxumum bonum. Sic Sall. Cat. *c.* XXXVI. n. 4. multo maxume *miſerabile*. ubi vide.

Studium pecuniae. Cat. *c.* XI. n. 3. *Avaritia* pecuniae ſtudium *habet*. Idem monitum legimus Epiſt. priore. Recte autem uſum divitiarum primo tollendum oſtendit. Nam *ibidem divitiarum cupido eſt, ubi & uſus*, Juſtin. II. *cap.* II.

4. Cu-

res, neque publica, neque domi, neque militiae, regi poteſt. Nam ubi 4
cupido divitiarum invaſit; neque diſciplina, neque artes bonae, neque in-
genium ullum ſatis pollet: quin animus magis, aut minus mature, poſtre-
mo tamen ſuccumbit. Saepe jam audivi, qui reges, quae civitates, & na- 5
tiones, per opulentiam magna imperia amiſerint, quae per virtutem ino-
pes ceperant: id adeo haud mirandum eſt. Nam ubi bonus deteriorem di- 6
vitiis magis clarum, magisque acceptum videt, primo aeſtuat, multaque
in pectore voluit: ſed ubi gloria honorem magis in dies, virtutem opulentia
vincit; animus ad voluptatem a vero deficit. Quippe gloria induſtria alitur; 7
ubi eam demſeris, ipſa per ſe virtus amara atque aſpera eſt. Poſtremo ubi 8
divitiae clarae habentur, ibi omnia vilia ſunt, fides, probitas, pudor, 9
pudicitia. Nam ad virtutem una & ardua via eſt: ad pecuniam, qua cui-
que lubet, nititur: & malis & bonis rebus ea creatur. Ergo in primis au- 10
ctoritatem pecuniae demito: neque de capite, neque de honore ex copiis
quiſquam magis aut minus judicaverit; ſi neque praetor, neque conſul ex
opulentia, verum ex dignitate creetur. Sed de magiſtratu facile populi ju- 11
dicium fit. Judices a paucis probari, regnum eſt; ex pecunia legi, inho-
neſtum. Quare omnes primae claſſis judicare placet, ſed numero plures,
quam judicant. Neque Rhodios, neque alias civitates umquam ſuorum 12
judiciorum poenituit: ubi promiſcue dives, & pauper, ut cuique ſors tu-
lit, de maxumis rebus juxta, ac de minumis diſceptat.

CAP.

4. Cupido div. invasit. Sic Criſpus Catil. *c.*xi. & alibi.

Ingenium u. s. pollet. Verba ex Jug. *c.*i. *abunde* pollens *potenſque & clarus eſt animus.* Aut ex Cat. *c.*li. nu.2. *ſin lubido poſſidet, ea dominatur: animus nihil valet.*

Postremo tamen. Vide ad 1. Epiſt. princ.

5. Qui reges, quae civitates. Rem eamdem tractat Epiſt. 1. Habitus verborum idem fere, qui Cat. *cap.* li. num. 4.

Id adeo haud mirandum est. Venetae: *ideo haud mirandum eſt*, quomodo *id adeo* corruptum eſt etiam Cat. *c.* xxxvii. extr. ubi vide.

6. Divitiis magis clarum cet. Deſumtum eſt ex corrupta lectione Jug. *c.* xx. n. 2. *hominem nobilem, magnis* opibus clarum acceptumque *popularibus ſuis. Multa volvere* ex eodem fonte derivatum eſſe, ſupra jam diximus.

Gloria honorem magis in dies. Abſurdiſſima dictio, *gloria vincit honorem*, pro eo, quod eſſet, divitiis clari vincunt & anteveniunt probos, quibus honor debetur. Illud *magis in dies* Salluſtianum eſt. vide Cat. *c.* xx. num. 4.

Ad voluptatem a vero. Poſitura Criſpi eſt, qui plerumque terminum ad quem praemittit. vide ad Cat. *c.* xxxvi. nu. 4. Illud etiam *a vero* eidem auctori debetur. vide Jug. *c.* xvi. n. 1.

7. Gloria industria alitur. Sententia valde vulgaris, in quam legere licet Cic. v. de Finib. *c.* xxiv. Senec. iv. Benef. *cap.* xxx. alios. Ita & Ovid. iv. Pont. Epiſt. ii. *v.* 35. *Excitat auditor ſtudium; laudataque virtus Creſcit; & immenſum gloria calcar habet.*

Ubi eam demseris. Lege Cic. pro Archia *c.* xi.

8. Clarae habentur. Sall. Cat. *c.* i. *Virtus* clara *aeternaque* habetur. Eod. *c.* xii. princ. *Poſtquam* divitiae honori *eſſe coepere.*

9. Una et ardua via. Sic recte Vaticanus, & plura Salluſtii collegimus ad Jug. *cap.* lxxviii. extr. Male Venetae: *una ardua*, ſine Conjunctione.

Qua cuique l. nititur. Cat. *c.* xi. num. 1. *Sed ille vera via* nititur, cet.

Bonis rebus ea creatur. I. comparatur, exſiſtit. ut Cicero, *in urbe luxuries creatur.* *Bonis rebus* bene tuetur Waſſius contra Urſinum, qui *bonis rationibus* reponebat.

10. Neque praetor, neque consul. More Criſpi haec conjungit. vide Jug. *c.* iv. num. 8.

11. Omnes primae classis. Prima claſſis erat ditiſſimorum. vide ad Jug. *c.* lxxxvi. n. 2. Sed impedita haec ſunt, & quomodo cohaereant, quae n. 12. de divitibus & pauperibus ſubjiciuntur, nondum pervidere potui. Neque tanti exiſtimo, ut diutius morentur.

12. Neque Rhodios. De iis dictum ad Cat. *c.* li. morem eorum, quo, ut aliae Graecorum civitates, omnis populus de rebus maximis, mini-

CAP. VIII. al. 16.

1 Sed de magiſtratibus creandis haud mihi quidem abſurde placet lex,
quam C. Gracchus in tribunatu promulgaverat; ut ex confuſis quinque
2 claſſibus ſorti centuriae vocarentur. Ita coaequati dignitate, pecunia,
3 virtute anteire alius alium properabit. Nec ego magna remedia contra di-
vitias ſtatuo. Nam peinde omnes res laudantur, atque appetuntur, ut ea-
rum rerum uſus eſt: malitia praemiis exercetur. Ubi ea demſeris, nemo
4 omnium gratuito malus eſt. Ceterum avaritia, bellua fera, immanis, in-
toleranda eſt: quo intendit, oppida, agros, fana atque domos, vaſtat:
divina cum humanis permiſcet: neque exercitus, neque moenia obſtant,
quo minus vi ſua penetret; fama, pudicitia, liberis, patria, atque paren-
5 tibus cunctos mortales ſpoliat. Verum, ſi pecuniae decus ademeris, ma-
6 gna illa vis avaritiae facile bonis moribus vincetur. Atque haec ita ſeſe ha-
bere, tametſi omnes aequi atque iniqui memorent: tamen tibi cum factio-
ne nobilitatis haud mediocriter certandum eſt; cujus ſi dolum caveris, alia
7 omnia in proclivi erunt. Nam hi, ſi virtute ſatis valerent, magis aemuli
bonorum, quam invidi, eſſent. Quia deſidia, & inertia, & ſtupor eos,
atque torpedo, invaſit; ſtrepunt, obtrectant, alienam famam, bonam
ſuum dedecus aeſtumant.

CAP.

mis in concionibus, aut ex eo ſorte lecti judieaverunt, vel ex Livio cognoſeas.

Ut cuique fors tulit. Mallet Gronovius, *utcumque fors tulit.* Edd. vett. habent *fors*. Salluſtius: *ut quoſque fors conglobaverat*.

CAP. VIII. 1. Haud mihi q. absurde placet. *Placet haud abſurde* non eſt Salluſtianum. Is Cat. *c.* III. n. 1. *bene dicere* haud abſurdum *eſt*.

C. Gracchus in tribunatu prom. Tulit eam legem A. V. 630. Metello & Flaminio conſulibus, ut electio magiſtratuum non ditiorum ſolum, ſed etiam tenuiorum eſſet. vide Pigh. Ann. Tom. III. pag. 52.

Ex confusis quinque classibus. Antea enim ex ordine ceoſus evocabantur centuriae. adde Gronov. ad Liv. XXVI. *c.* XVIII.

Sorte centuriae vocarentur. Venetae priores *forti*, probatque Auſ. Popma.

2. Coaequati dignitate, pecunia. *ἀσυνδέτως*, ut ſolet Salluſtius. Melius tamen eſſet: *coaequati dignitate, non pecunia, ſed dignitate.* Forte omiſerat noſter Adverſativam *ſed*, quae non raro ab Criſpo reiicetur. ea res poſtea *non* ſuſtulit.

Virtute anteire. Salluſt. Jug. *c.* IV. *virtute antevenire* dixit.

3. Haec ego magna remedia. Sic Carrio. Sed Vaticanus & omnes noſtrae edd. vett. *Nec ego.* quod mihi ſatis probatur. Parva enim remedia & minimi operis ſua conſilia contra pecuniam vult videri, & ad eumdem fere modum Memmius Jug. *c.* XXXI.

Malitia praemiis exercetur. I. propter praemia. nam nemo facile *gratuito* malus eſt; de quo vide noſtra ad Cat. *c.* XVI. n. 3. deſeripſit autem ex 1. Hiſt. Or. Philippi n. 9.

4. Avaritia bellua fera. Eadem figura uſi Chryſoſtomus, Theodoretus, Gregorius, Iſidorus Peluſiota. Salluſtius ſimplicitatem amavit. Cat. *c.* X. XI.

Divina cum humanis permiscet. Cat. *c.* XII. n. 2. *divina atque humana promiſcua habere.*

Vi sua penetret. Sententia eſt vulgatiſſima, quam ita declamatorie exornat auctor, ut aures etiam verberet. Viderint illi, qui hic Salluſtium invenerunt, ut concoquant.

6. Haud mediocriter. Dixit & Criſpus, *haud mediocrem animum*, ſed ſenſu longe alio, Jug. *c.* VIII. n. 1. Sed auctor parum cordi habuit, vulgata ab Salluſtianis diſcernere. Quidquid potuit, corraſit, ut centonem ſuum conficeret.

Dolum caveris. Forte ex corrupta lectione Cat. *c.* XXVI. n. 2. deſumtum eſt.

7. Virtute satis valerent. Sicut Criſpus *parum animo, amplius armis, bello valere.* item Cat. *c.* II. *virtus valet.*

Aemuli bonorum, quam. Ut veteres Romani

CAP. IX. al. 17.

Sed, quid ego plura, quaſi de ignotis memorem? M. Bibuli fortitudo, 1
atque animi vis, in conſulatum erupit: hebes lingua, magis malus, quam
callidus ingenio. Quid ille audeat, cui conſulatus, maxumum imperium,
maxumo dedecori fuit? An L. Domitii magna vis eſt, cujus nullum mem- 2
brum a flagitio aut facinore vacat? lingua vana, manus cruentae, pedes
fugaces; quae honeſte nominari nequeant, inhoneſtiſſuma. Unius tamen 3
M. Catonis ingenium verſutum, loquax, callidum haud contemno. Paran-
tur haec diſciplina Graecorum. Sed virtus, vigilantia, labos, apud Grae-
cos nulla ſunt. Quippe, cum domi libertatem ſuam per inertiam amiſerint;
cenſesne eorum praeceptis imperium haberi poſſe? Reliqui de factione ſunt 4
inertiſſumi nobiles: in quibus, ſicut in ſtatua, praeter nomen, nihil eſt
additamenti. L. Poſtumius, & M. Favonius, mihi videntur quaſi magnae 5
navis ſupervacua onera eſſe, ubi ſalvi pervenere, uſui ſunt; ſi quid adverſi
coortum eſt, de illis potiſſumum jactura fit, quia pretii minumi ſunt.

CAP.

mani Cat. *c.* LI. n. 38. *imitari, quam invidere bonis, malebant*. ubi vide plura. Mox *Quia deſidia* cet. Criſpi numeros ſapit, qui per *quia*, pro *Sed quia* orditur Periodos. vide Catil. *cap.* XVIII. extr.

Suum dedecus aestumant. Sic edd. vett. Vulgo, *exiſtumant*. Alii etiam *bonam* omittunt; cum tamen *bonam famam* deſumſerit ex Cat. *c.* VII. n. 6.

CAP. IX. 1. M. Biauli. Is fuit Conſul cum C. Caeſare, hujusque actionibus ſemper adverſus, inprimis legi agrariae, quam Caeſar ſummo ſtudio ferebat. vide Plutarch. Dion. & Appianum. item Caeſar. III. Civ. *c.* XVI. XVIII.

Makumum imperium. Ita conſulatus vocatur ab Salluſtio VI. Hiſt. Orat. Cottae. Fuit autem Bibulo vere maximo dedecori, tum quod paene in carcerem conſul detruſus eſſet, tum quod, poſt perlatam legem illam agrariam, nihil in rep. egit, niſi domo abditus per edicta Caeſari obnunciavit: ita ut faceti quidam non *Caeſare & Bibulo Coſſ.* ſcriberent, ſed *Julio & Caeſare*. vide Dionem & Sueton. Jul. *c.* XX.

2. L. Domitii. Hujus jam mentio facta ſupra *c.* IV. n. 12. ubi vide.

Quae honeste nominari nequeant. Deſcripſit haec omnia ex Declamat. in Ciceron. n. II. Et ita decebat utrumque declamatorem. Rutilius Lup. de Figur. Sentent. lib. I. de Merismo: *Cujus corporis partes omnes ſunt adpoſitiſſimae ad nequitiam, oculi ad petulantem laſciviam, manus ad rapinam, venter ad aviditatem, virilis naturae membra*, quae non poſſunt honeſte adpellari, *ad omne genus corruptelae*, cet. Cic. II. Phil. *c.* XIX. *Sed jam ſtupra & flagitia omittam: ſunt quaedam, quae honeſte non poſſum dicere*.

3. M. Catonis. Viri illius clariſſimi, cujus doctrinam omnes fere Romani & virtutem ſuſpiciebant. Has ejus artes in deteriorem partem detorquet. Neque eum genuinae politices fuiſſe ſatis peritum, ipſe Cicero paſſim conqueritur. adde ſupra *c.* IV. n. 2. Unde patebit, quam auctor omnia turbet ac miſceat.

Cum domi libertatem cet. Deſcripſit ex Oratione Marii Jug. *c.* LXXXV. n. 32.

4. Sicut in statua. Venetae, *ſicut in ſtituto:* priores etiam *bonum nomen*. Rectiſſime autem Lipſius: *ſicut in ſtatua*. Male P. Pithoeus not. ad Collat. Leg. Moſaic. Tit. VIII. p. 170. *in quibus, ſicut in Stajeno*. Theod. Marcilius ad Catull. Carm. XXX. pag. 640. *in quibus, ſicuti ſtatuo*. & deinde *aditamenti* ſcriptum fuiſſe exiſtimat pro *adjutamenti*. Perperam, & quae expreſſa eſt lectio, optima videtur. Notum illud Lucani, *& nomina vana Catonis;* item Juvenalis: *Nil niſi Cecropides & trunco ſimillimus* Hermae.

5. L. Postumius. *Poſtumia* gens patricia, ſed quis ille *L. Poſtumius* fuerit, non conſtat: nec, credo, ipſum auctorem de eo aliquid compertum habuiſſe, niſi tempora confuderit.

M. Favonius. De quo vide Caeſar. III. Civ. & de ejus interitu Dion. XLVII. extr.

Pervenere, usui sunt. Sic Carrio ex Vaticano. At Lipſius felici conjectura IV. Epiſt. Quaeſt. XIV. *pervenere, viri ſunt*, niſi quod altera lectio aptior ſimilitudini videatur.

De

CAP. X. al. 18.

1 Quoniam nunc, uti mihi videor, de plebe renovanda corrigendaque
2 diſſerui: de ſenatu, quae tibi agenda videntur, dicam. Poſtquam mihi
aetas ingeniumque adolevit, haud ferme armis atque equis corpus exer-
cui, ſed animum in litteris agitavi, quod natura firmius erat, id in labo-
3 ribus habui. Atque ego in ea vita, multa legendo atque audiendo, ita
comperii, omnia regna, item civitates, nationes uſque eo proſperum im-
perium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt: ubicumque gra-
tia, timor, voluptas ea corrupere; poſt paullo imminutae opes, deinde
4 ademtum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt. Equidem ego ſic apud
animum meum ſtatuo: cuicumque in ſua civitate amplior illuſtriorque lo-
5 cus, quam aliis eſt, ei magnam curam eſſe reip. Nam ceteris, ſalva urbe,
tantummodo libertas tuta eſt: qui per virtutem ſibi divitias, decus, hono-
rem, pepererunt, ubi paullum inclinata reſp. agitari coepit, multipliciter
animus curis, atque laboribus, fatigatur, aut gloriam, aut libertatem, aut
rem familiarem, defenſat; omnibus locis adeſt, feſtinat: quanto in ſecun-
dis rebus florentior fuit, tanta in adverſis aſperius magiſque anxie agitat.
6 Igitur ubi plebes ſenatui, ſicuti corpus animo, obedit, ejusque conſul-
ta exſequitur: patres conſilio valere decet, populo ſupervacanea eſt cal-
7 liditas. Itaque majores noſtri, cum bellis aſperrumis premerentur, equis,
viris, pecunia amiſſa, nunquam defeſſi ſunt armati de imperio certare.
Non inopia aerarii, non vis hoſtium, non adverſa res, ingentem eorum
animum ſubegit, quin, quae virtute ceperant, ſimul cum anima retinerent.
Atque

De illis pot. jactura fit. Ita dixit, pro *illorum jactura fit*, quod ſenſum non aeque commode exprimit. Ita *de alieno liberalem eſſe*, & quaedam alia.

CAP. X. 2. Mihi aetas, ingeniumque. Jug. *c.* vi. n. 1. *qui ubi primum adolevit. ingenium adolevit* habes Eod. *c.* lxiii. n. 3.

Animum in litteris agitavi. Venetae: *in litteris cogitavi.* Edita eſt ex Vaticano. Alii male Verbum *agitavi* omittunt. Dictio ipſa adfectata eſt, & ex Salluſtii crebro uſu Praepoſitionis *in*, atque Verbi *agitare* efficta.

Id in laboribus habui. Similis formula adnotata ad Epiſtol. 1. & formata ad Sall. Jug. *c.* lxxxv. ubi *adoleſcentiam* habuere, ibi *ſenectutem agant*.

3. Multa legendo atque aud. Ex Salluſt. Cat. *c.* liii. n. 3.

Item civitates. Sic edd. Venetae, pro more Criſpi. Vulgo male *item* negligunt.

Vera consilia valuerunt. Sic & Venetae noſtrae. Virgilius: *Dum ſtabat regno incolumis, regnumque vigebat Conſiliis*.

Ubicumque gratia, timor. *Ubi* frequentiſſime Criſpus, etiam hoc praeſenti ſenſu. Sed audaculus ille *ubicumque* maluit.

Post paullo imminutae opes. *Imminutae opes* eſt ex Sall. Cat. *c.* xxxix. n. 1. *poſt paullo* eſt poſitura ejusdem auctoris. vide ad Jug. *c.* cvi. n. 3.

4. Apud an. meum statuo. Vide ſupra *c.* vi. n. 2. *Cura reip.* non abhorret ab ejus, quem aemulatur auctor, indole. Ineſt tamen conſtructioni aliquid horridum.

5. Tantummodo libertas tuta est. Forte pro *tuenda eſt*. Aut ſcripſerit *curae eſt*.

Agitari coepit. Ex Cat. *c.* xxxviii. n. 3.

Adest, festinat. Ita Jug. *c.* l. n. 5. *infenſi adeſſe, atque inſtare.* ubi vide.

Florentino fuit. *Florentes res* Salluſtio notae. vide Jug. *c.* lxxxiii. n. 1. *Agitare anxie* eidem auctori deberi, jam ſupra monuimus.

6. Sicuti corpus animo. Eamdem ſimilitudinem ſiſtit Seneca 1. de Clement. *c.* iv.

Ejusque consulta exsequ. Sie & libri noſtri. Sie Criſpus Jug. *c.* cviii. n. 2.

Consilio valere decet. *Opibus valere* dixit Criſpus. Aliter Dictys 1. *c.* vi. prine. *cujus maxime ea tempeſtate domi bellique* conſilium valnit. De *calliditate* populo ſupervacua bene Rupertus.

7. Ingentem e. a. subegit. Jug. *c.* lxiii. n. 2. *ani-*

Digitized by Google

Atque ea magis fortibus conſiliis, quam bonis praeliis, patrata ſunt. Quip- 8
pe apud illos una reſp. erat, ei conſulebant; factio contra hoſtes parabatur:
corpus atque ingenium, patriae, non ſuae quisque potentiae, exercitabat.
At hoc tempore contra ea homines nobiles, quorum animos ſocordia atque
ignavia invaſit, ignari laboris, hoſtium, militiae, domi factione inſtructi, 9
per ſuperbiam cunctis gentibus moderantur.

CAP. XI. al. 19.

Itaque patres, quorum conſilio antea dubia reſp. ſtabiliebatur, oppreſſi,
ex aliena libidine huc atque illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, de- 1
inde alia, decernunt, ut eorum, qui dominantur, ſimultas, ac arrogantia
fert: ita bonum malumque publicum exiſtumant. Quod ſi aut libertas aequa
omnium, aut ſententia obſcurior eſſet; majoribus opibus reſp. & minus 2
potens nobilitas eſſet. Sed quoniam coaequari gratiam omnium difficile 3
eſt; quippe cum illis majorum virtus partam reliquerit gloriam, digni-
tatem, clientelas: cetera multitudo, pleraque inſititia ſit, ſententias eo-
rum a metu libera: Ita occulte ſibi quisque alterius potentia carior erit.
Libertas juxta bonis, & malis, ſtrenuis, & ignavis, optabilis eſt. Verum 4
eam plerique metu deſerunt, ſtultiſſumi mortales. quod in certamine dubium
eſt,

animus belli ingens. *Subigere* frequens Salluſtio, ſed pro *cogere* fere & adigere. vide Cat. *cap.* LI. & Jug. *cap.* XXIV. num. 1.

Simul cum anima aet. Cat. *cap.* XXXIII. num. 4. *libertatem nemo bonus, niſi* cum anima ſimul *amittit*. At in illo, *ſimul cum anima retinere*, eſt aliquid κακόζηλον, & Apulejo, Sidonioque dignum.

8. Patrata sunt. Cat. *cap.* LIII. *paucorum civium egregiam virtutem cuncta* patraviſſe.

Factio contra hostes. Formatum ad Salluſt. Cat. *c.* IX. num. 2. adde Eod. *c.* LII. nu. 19. ſeqq. *corpus, ingenium exercere* ſumtum ex Ejuſd. *cap.* II. num. 1.

9. At hoc tempore contra. *Contra ea* eſt in edd. Venetis & libris Carrionis, quod repoſui. vide Jug. *cap.* LXXXV. num. 2. *Secordia* atque *ignavia* ita junguntur, ut ab Criſpo Cat. *c.* IV. num. 1. *ſecordia* atque *deſidia*. De Verbo *invaſit* ſupra diximus.

Domi factione instructi. Numquam ita Salluſtius. At forte interpretari voluit Jug. *c.* VIII. n. 1. *factioſi, domi potentes*, quoniam legerat *factioſi domi*. Quae ſequuntur ex Cat. *cap.* LI. *cujus lubido gentibus moderatur* fluxiſſe, ſupra, ni fallor, monuimus.

CAP. XI. 1. Ex aliena lubidine. I. ut aliis, potentibus nempe, libuerit. Ita Salluſt. *ex lubidine ejus bellum gerebatur*, & multa praeterea.

Fluctuantes agitantur. Expreſſum ex Jug. *cap.* XXV. num. 6. *metu atque lubidine* divorſus agitabatur.

Ac arrogantia fert. Cat. *cap.* XXI. *quae lubido victorum* fert. Venetae: *ſimultas arrogantia fertur*. male. vide Reinh. ad Lipſ. III. Pol. *cap.* V. num. 8.

2. Sententia obscurior esset. Ut quisque occulte ſententiam ferre poſſet: quod in proximis probatur pluribus.

Majoribus opibus. I. magis potens. Verum haud inſcite illam Periphraſin praetulit, cum videret eam uſitatiſſimam eſſe ab Salluſtio.

3. Partam reliquerit gloriam. Quod multis docet Marius Jug. *c.* LXXXV. nu. 4. & 38.

Pleraque insititia sit. Ita ſcribunt, ita etiam diſtinguunt Venetae priores, cum vulgo *inſcia* habeant: quod nihili eſt. *inſititiam* vocat multitudinem, cum de patriciis aliiſque nobilibus dixerit, ut Auct. Declam. in Cic. num. 3. *reptitius, accitus, ac paullo ante* inſitus *huic urbi civis*. Homines enim novi & ignota plebecula, quamdiu neque gloriam, neque dignitatem habent, recte eo nomine veniunt.

Sententias eorum a metu. Ita rurſus Edd. Venetae priores, cum poſteriores habeant *ſententia*. quo poſitu *libera* pro Nomine acceperunt, cum tamen ſit Verbum. Liberat autem ſententias eorum a metu, quando per tabellam ut ſententiam ferant conſtituerit.

Alterius potentia carior. Antea enim timebant potentes, & ſe potius ſuamque libertatem deſerebant, quam iis non gratificarentur, a quorum potentia metus impendebat.

4. Juxta bonis et malis. Verba ſunt ex Jug. *cap.* LXVII. nu. 2. ſicuti illa *metu deſerunt* leguntur Eod. *cap.* LXX. nu. 1.

Quasi victi, recipiunt. Idem conqueritur M. Lepidus 1. Hiſtor.

5 eſt, quorſum accidat, id per inertiam in ſe, quaſi victi, recipiunt. Igitur
duabus rebus confirmari poſſe ſenatum puto: ſi numero auctus per tabel-
lam ſententiam feret. Tabella obtentui erit, quo magis animo libero fa-
6 cere audeat: in multitudine, & praeſidii plus, & uſus amplior eſt. Nam
fere, his tempeſtatibus, alii judiciis publicis, alii privatis ſuis atque ami-
corum negotiis implicati, haud ſane reip. conſiliis adſuerunt: neque eos
magis occupatio, quam ſuperba imperia diſtinuere. Homines nobiles cum
paucis ſenatoriis, quos additamenta factionis habent, quaecumque libuit
7 probare, reprehendere, decernere, ea, uti libido tulit, fecere. Verum
ubi, numero ſenatorum aucto, per tabellam ſententiae dicentur; nae illi
ſuperbiam ſuam dimittent, ubi iis obediendum erit, quibus antea crude-
liſſume imperitabant.

CAP. XII. al. 20.

1 Forſitan, imperator, perlectis litteris, deſideres, quem numerum ſena-
torum fieri placeat; quoque modo in multa & varia officia diſtribuatur;
judicia quoniam primae claſſis mittenda putem, quae deſcriptio, qui nu-
2 merus in quoque genere futurus ſit. Ea mihi omnia generatim deſcribere
haud difficile factu fuit: ſed prius laborandum viſum eſt de ſumma conſilii,
idque tibi probandum verum eſſe. Si hoc itinere uti decreveris, cetera in
3 promtu erunt. Volo ego conſilium meum prudens, maxumeque uſui eſſe.
Nam ubicumque tibi res proſpere cedet, ibi mihi bona fama eveniet.
4 Sed me illa magis cupido exercet, uti quocumque modo, & quampri-
5 mum reſp. adjuvetur. Libertatem gloria cariorem habeo, atque ego te
oro

5. NUMERO AUCTUS. Nimirum Caeſar ſenatum per bella civilia imminutum ſupplevit, & adeo auxit, ut cum antea vix 400. ſenatores fuerint, ſub eo 900. eſſent: quam inconditam multitudinem Auguſtus poſtea ad pauciores redegit. Lege Dion. XLIII. pag. 227. Sueton. Jul. *c.* XLI. & LXXX.

PER TABELLAM. Haud abſimile conſilium dedit Maecenas Auguſto apud Dion. LII. & *tabellam* ea de cauſſa, ut liberius quiſque ſententiam ferret, in ſenatum introducere jubet. vide & Cic. III. de Leg. *c.* XVI. Senec. I. de Clem. *c.* XV.

OBTENTUI ERIT. Sic. I. Hiſt. Or. Lepidi nu. 24. *Secundae res mire ſunt vitiis* obtentui. Tacit. I. Ann. *cap.* X. *Dicebatur contra, pietatem erga parentem & tempora reip.* obtentui *ſumta*. Lactant. I. *c.* XI. obtentu *aliquo ſpecieque velata*.

6. SUPERBA IMPERIA DISTINUERE. *Superba imperia* dixit Criſpus Cat. *c.* XIX. *diſtinuere*, quoniam ad Nomen *occupatio* reſpondet, patitur etiam alterum *imperia*. Sed ſenſus poſcit *detinuere*, aut *retinuere* ab conſiliis reip.

ADDITAMENTA FACTIONIS. Vox Ciceroni etiam hoc ſenſu uſurpata, ut pro Sext. *c.* XXXI. *additamentum inimicorum meorum*. Ita & *acceſſio*.

7. NAE ILLI SUPERBIAM S. DIMITTENT. Ita recte edd. vett. Alii male *nae*, adfirmandi particulam, negligunt, quam Salluſt. habet Cat. *c.* LII. n. 27. & Jug. *c.* LXXXV. nu. 20.

IIS OBEDIENDUM ERIT. Similis numerus apud Criſp. Cat. *c.* XX. num. 7.

CAP. XII. 1. DECERNES. Ita Venetae poſteriores, & nuperae aliquot. At primae *deſineres*. unde recte Carrio *deſideres*.

QUOQUE MODO IN MULTA. Venetae priores: *quoque modos in multa* cet. quod fluxit ex Vaticano, qui habet *quoque modo is in* cet.

JUDICIA QUONIAM PRIMAE CL. Sic Edd. primae & libri Carrionis, quod propius ad Salluſtium, quam quod vulgo circumferunt: *& quoniam judicia primae claſſis*. Confer hic omnino Dion. Lib. LII. & ſupra *c.* VIII. n. II. Lipſius legebat: *primae claſſi committenda putem*. probo.

2. HOC ITINERE. Hoc modo, hac ratione procedendi. Vide ad Cat. *c.* II. extr. *Sed in magna copia rerum aliud alii natura iter oſtendit*.

3. BONA FAMA EVENIET. Quaſi auctori atque impellenti. Sic Caeſar I. Civ. *c.* XXVI. *cujus rei magnam partem laudis atque exiſtimationis ad Libonem perventuram, ſi illo* auctore atque agente, *ab armis ſit diſceſſum*.

5. LIBERTATEM GLORIA CARIOREM. Quia dixerat, ſe etiam ex bene ordinata rep. bonam famam adepturum; Sequitur praeceptum Cice-

oro hortorque, ne clariſſumus imperator, Gallica gente ſubacta, populi
R. ſummum atque invictum imperium tabeſcere vetuſtate, ac per ſummam
diſcordiam dilabi, patiaris. Profecto, ſi id accidat, neque tibi nox, ne- 6
que dies curam animi ſedaverit; quin inſomniis exercitus, furibundus at-
que amens alienata mente feraris. Namque mihi pro vero conſtat, om- 7
nium mortalium vitam divino numine inviſi: neque bonum neque malum
facinus cujusquam pro nihilo haberi: ſed, ex natura, diverſa praemia
bonos malosque ſequi. Interea forte ea tardius procedunt; ſuus cuique 8
animus ex conſcientia ſpem praebet.

CAP. XIII. al. 21.

Quod ſi tecum patria atque parentes poſſent loqui, ſcilicet haec tibi di- 1
cerent: O Caeſar, nos te genuimus fortiſſumi viri, in optuma urbe, de-
cus praeſidiumque nobis, hoſtibus terrorem! Quae multis laboribus & 2
peri-

Ciceronis 1. Offic. *cap.* xx. *Cavenda eſt etiam* gloriae *cupiditas, ut ſupra dixi. Eripit enim* libertatem, *pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.*

Tabescere vetustate. Salluſt. Jug. *cap.* xiv. extr. *Nolite pati, regnum Numidiae, quod veſtrum eſt, per ſcelus & ſanguinem familiae noſtrae* tabeſcere.

6. Curam animi sedaverit. Cat. *cap.* xv. num. 4. *Namque animus impurus, dis hominibusque infeſtus, neque vigiliis, neque quietibus* ſedari *poterat.*

Insomniis exercitus. Salluſtius *inſomniis*, pro vigiliis & ἀϋπνίᾳ poſuit, Cat. *cap.* xxvii. num. 2. *Exercitus* etiam noſtrae vett. & multa in hanc ſententiam Gruterus, Barthius ad Cat. *cap.* xv. laudati.

Alienata mente. Edd. vett. omnes: *atque ea mens alienata mente feraris*. Ita Criſpus Jugurthae prae formidine *vecordiam* tribuit. Caeſar iv. Gall. *c.* xli. *Sic omnium animos timor praeoccupaverat, ut paene* alienata mente, *deletis omnibus copiis, equitatum tantum ſe ex fuga recepiſſe dicerent*. ubi vide Cellarium & D. Voſſium.

7. Divino numine invisi. Haud nova ſententia. Tot enim omni tempore viri, etiam veri Dei cultus expertes hoc agnoverunt, ut, ſi eos omnes laudare vellemus, copia obrueremur. Vide Grotium not. ad 1. de Ver. Rel. Chr. §. xvi. & Lipſium 1. Polit. *c.* ii. nu. 13. 14. 15. & quae ibi Reinhardus. adde Graev. ad Cic. 1. Offic. *c.* xxxvii. Breviter Seneca v. Beneſ. *c.* xxv. *Deorum notitiam nulla res effugit*. Ejuſdem quaedam laudat Lactant. vi. *c.* xxiv. ubi & alia docti interpretes. Sed quamquam haec non abhorreant ab Salluſtio, mihi tamen documento ſunt, non ſcripta haec eſſe ab illo, qui noverat Caeſarem, apud quem hujuſmodi ratiocinium parum valebat. *Divino numine*, ut Salluſt. Jug. *deorum nutu*. Corn. Nep. Ageſil. *c.* ii. num. 5. *cum animadverteret* deorum numen *facere ſecum*. Cic. de Haruſp. Reſp. *c.* ix. *Deinde etiam cognovi, multa homines doctiſſimos ſapientiſſimoſque & dixiſſe, & ſcripta de* deorum *immortalium* numine *reliquiſſe*. Ovidius Heroid. Epiſt. ii. *verſ.* 43. *Si de tot laeſis* ſua numina *quiſque deorum Vindicet*. adde Gronov. ad Liv. vii. *c.* xxx. & Brockhuſ. ad Tibull. 1. Eleg. x. *v.* 24. qui haec pro Salluſtianis citat.

Diversa praemia bonos m. Vide Cat. *cap.* lii. nu. 13. Contra Epicuraei. vide Lucret. 1. *v.* 63. & Senec. iv. Beneſ. *c.* iv. adde Lactant. de Ira D. *c.* v. & xx.

8. Tardius procedunt. Ipſe Caeſar 1. Gall. *c.* xiv. *Conſueſſe enim deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velint, his ſecundiores interdum res &* diuturniorem impunitatem *concedere*. adde Lactant. l. c.

Ex conscientia spem praebet. Nempe bonam, aut malam: quaeque aut conſolatur, aut excruciat. vide ſupra citatos.

CAP. XIII. 1. Quod si tecum patria. Ita nempe ſolent Oratores, quod multis jam dudum ab aliis probatum eſt.

Nos te genuimus. Ita fere Romani apud Ennium, citante Lactantio: *o Romule, Romule, dic o Qualem te patriae cuſtodem di genuerunt!* Sed & optimus quiſque parentum liberos genuiſſe reip. voluit. vide ad Cat. *c.* xxxix. n. 5.

Decus praesidiumque. Ex Horatio 1. Od. 1. *v.* 2. *Hoſtibus terrorem* ex Jug. *c.* vii. nu. 4.

2. Laboribus et periculis. Ex Jug. *cap.* lxxxv. nu. 30. Mox *honeſtas divitias* ſcripſit cum Salluſt. Cat. *c.* vii. num. 6.

periculis ceperamus, ea tibi naſcenti cum anima ſimul tradidimus, pa-
triam maxumam in terris; domum familiamque in patria clariſſumam;
praeterea bonas artes, honeſtas divitias; poſtremo omnia honeſtamenta
3 pacis, & praemia belli. Pro his ampliſſumis beneficiis non flagitium a te,
4 neque malum facinus, petimus; ſed uti libertatem everſam reſtituas. Qua
5 re patrata, profecto per gentes omnes fama virtutis tuae volitabit. Namque
hac tempeſtate, tametſi domi militiaeque praeclara facinora egiſti, tamen
gloria tua cum multis viris fortibus aequalis eſt: ſi vero urbem ampliſſumo
6 nomine, & maxumo imperio, prope jam ab occaſu reſtitueris; quis te
clarior, quis major, in terris fuerit? Quippe ſi morbo jam, aut fato huic
imperio ſecus accidat; cui dubium eſt, quin per orbem terrarum vaſtitas,
bella, caedes oriantur? quod ſi tibi bona lubido fuerit, patriae, parenti-
bus gratificandi: poſtero tempore, rep. reſtituta, ſuper omnes mortales
7 gloria agnita, tuaque unius mors vita clarior erit. Nam vivos interdum for-
8 tuna, ſaepe invidia, fatigat: ubi anima naturae ceſſit, demtis obtrectatio-
nibus, ipſa ſe virtus magis magiſque extollit. Quae mihi utilia facta viſa ſunt,
quaeque tibi uſui fore credidi, quam pauciſſumis potui, perſcripſi. Cete-
rum deos immortales obteſtor, uti, quocumque modo ages, ea res tibi,
reique publicae proſpere eveniat.

Omnia honestamenta. Quia Criſpus *dehoneſtamentum* ſimili modo dixit. Ejuſdem eſt *praemia belli*.

3. Neque malum facinus. Ita etiam ſupra *c.* vii. nu. 2. Scilicet quia *facinus* etiam *pulcherrimum* dixit Criſpus Cat. *c.* xx. Eodemque *c.* xviii. *peſſumum*.

4. Fama v. t. volitabit. Vetuſta dictione cujus auctor Ennius: *volito vivus per ora virum*. a quo Virgilius, Palladius, alii ſumſerunt.

5. Cum multis viris f. aequalis. Exemplar fuit Cicero pro M. Marcello *c.* ii. Id. vi. epiſt. v. num. 6. *Haec enim ornamenta ſunt tibi etiam cum aliis communia*.

Clarior, quis major. *Magnus* & *clarus* ſolemni more Salluſtii copulantur. vide i. Hiſt. Orat. Lepid. num. 1.

6. Secus accidat. Jam ad Jugurtham docuimus, *εὐφημίας* Romanos multo maxime ſtuduiſſe, & ſcaeva omnia mollioribus verbis expreſſiſſe, quod aliis quibuſdam exemplis docuit ſummus vir Joſ. Scaliger Conject. Varron. pag. 124. Sic & Noſter vi. Hiſt. *Nam ſi Pompejo quid humani eveniſſet*. ubi vide.

Per orbem terrarum. Quod certe accidit interfecto Caeſare. Eamdem ſententiam exprimit Tacit. iv. Hiſt. *c.* lxxiv.

Jam lubido. Donatum ſequitur, qui *lubidinem* mediae ſignificationis eſſe docuit. Criſpus etſi in bonam partem adhibeat, non tamen *bona* addit. vide Cat. *c.* vii. n. 4. Mox Edd. Venetae: *poſteroque tempore*. Priores etiam *reſtita*, pro *reſtituta*; item *agita*, pro *agnita*. In ſententiam lege omnino Cic. pro M. Marcello *c.* ix.

7. Saepe invidia fatigat. Ita jam Demoſthenes de Corona pag. 357. *τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὕπεστί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἔτι μισεῖ*; Rationem dabit Sen. de Brev. Vitae *c.* xv. Optime Ovid. i. Am. eleg. xv. *v.* 39.

Paſcitur in vivis livor: poſt fata quieſcit:
Tunc ſuus ex merito quemque tuetur honor.

adde de invidia, ob ſingularia quaedam, Barth. ad Stat. ii. Theb. *v.* 18. Dialog. de Orat. *c.* xxiii: *ut etiam ſi noſtra judicia malignitas & invidia tardaverit, verum de vobis dicturi ſint poſteri noſtri*. Quinctil. iii. Inſtit. *c.* i. *Veniet eorum laudi ſuum tempus: ad poſteros enim virtus durabit, non perveniet invidia*. Alia infinita lubens praetermitto.

Naturae cessit. Salluſt. Jug. *c.* xiv. nu. 15. *pater, uti neceſſe erat, naturae conceſſit*.

Ipsa se virtus magis cet. Priora ſunt ex Jug. *c.* lxxxv. n. 31. Extrema ex Cat. *c.* vii. nu. 1.

8. Quam paucissumis potui. Ita Salluſt. Cat. *cap.* iv. num. 3. *quam veriſſume potero*. ubi vide. De illa formula: *ea res tibi* cet. dictum ad Epiſt. I. extr.

IN

IN
M. TULL. CICERONEM
DECLAMATIO
FALSO SALLUSTIO ADSCRIPTA.

GRaviter & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, ſi te ſcirem 1
judicio magis, quam morbo animi, petulantia iſta uti. Sed cum in 2
te neque modum, neque modeſtiam animadverto, reſpondebo tibi : uti, ſi quam maledicendo voluptatem cepiſti, eam male audiendo amit-

IN M. TULL. CIC. DECLAM. Bis hujus Declamationis meminit Quinctilianus, Salluſtio adſcribens. Libr. IV. *c.* I. pag. 314. & IX. *c.* III. pag. 825. Unde firmiſſime concludi poſſe videbatur Colomeſio, Salluſtium eſſe auctorem : cum jam dudum P. Victorius, Lipſius, Voſſius aliique docti viri demonſtraverint, cujuslibet potius, quam Criſpi foetum eſſe ; uti nec Ciceronis, qui ſub ejus nomine circumfertur. Poſteriore quidem Fabii loco in vet. cod. Almeloveenii non legi iſta Salluſtiana, teſtatur Cl. Burmannus: neque ab illo ſcripta ea eſſe, pro certo adfirmare poſſum. atque idem de priore loco cenſeo. Cum forte litterator aliquis (non dicam, ipſe auctor, quisquis fuerit, quo ingenii ſui monumento auctoritatem conciliaret) pro exemplo margini iſta adſcripſiſſet, factum eſt, ut poſtea in contextum irrepſerint. Hoc altero loco vetus codex ; altero autem ipſa conſtructio valde veroſimile efficiunt. Moris autem fuiſſe Rhetoribus, ſub clarorum virorum nominibus Declamationes elaborare, ex Seneca conſtat, & ex ipſo Fabio III. *c.* X. aliisque locis. *Vibio Criſpo* tribuit Hadr. Junius de Coma *cap.* VIII. Voſſius Porcio Latroni. Sed quis in tali re facile compertum adſerat? adde Rhenan. ad Dialog. de Orat. princ. & Caſp. Barth. XXIV. Adverſ. *cap.* V. Nos in recenſione harum Orationum quinque MSS. codicibus uſi ſumus, quorum plerique nude inſcribunt : *Salluſtius in Ciceronem*. Sed Remenſis 2. (quem poſtea, quia in primo Remenſi non fuerunt exaratae, numero addito nominare non debuimus) & Gudianus cum Edd. Venetis: *Invectiva C. Salluſtii in Ciceronem*. Gruterus, qui cum Salluſtio ſimul, & cum Cicerone has Declamationes in lucem emiſit, a ſe multum diverſus eſt.

JUDICIO MAGIS, QUAM MORBO. Venuſte *judicium*, & *morbus animi* e diverſo ponuntur. Illud eſt, ex quo homines ſapientes agunt, qui conſilio res omnes adgrediuntur. Sic Auctor de Rep. Ord. I. *c.* II. n. 2. *cetera multitudo more magis, quam* judicio *poſt alius alium ſecuta eſt*. *Morbus* autem eſt lubido animi corrupta, &, quod hodie dicunt, *adfectus*. Vide notam noſtram ad Cat. *c.* XXXVII. extr. ita Pſeudo-Cicero Declam. n. 36. *deſine* morbo *procacitatis iſto uti*.

2. CUM IN TE NEQUE MODUM. Sic MSS. & edd. vett. item Gryphius: Male alii, *quoniam*. Guelferbytanus (*ſeptimum* intellige, qui ſolus ex eo numero priorem hanc Declamationem exhibet) *animadvertam*. De illo *modum neque modeſtiam* dictum ad Cat. *c.* XI. n. 4. quod ab Salluſtio eo conſilio auctor expreſſit, ut conſpiceretur quaedam ſimilitudo. Sic *iniquo animo paterer* ſcripſit, quia Ille Jug. *c.* XXXI. n. 21. *aequo animo paterer*.

MALE AUDIENDO AMITTAS. Gudian. & Rem. *male dicendo amittas*. quam lectionem illi dederunt, quibus *male audire*, pro maledicta & crimina ſua audire haud Latinum fuit. vide ad Cat. *c.* III. n. I.

3 amittas. Ubi querar? quos implorem? P. C. diripi remp. atque audaciſ-
ſumo cuique eſſe perfidiae? apud populum R. qui ita largitionibus corru-
ptus eſt, uti ſeſe, ac fortunas ſuas venales habeat? an apud vos, P. C.
quorum auctoritas turpiſſumo cuique & ſceleratiſſumo ludibrio eſt? ubi M.
Tullius leges, judicia populi R. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur,
quaſi unus reliquus ex familia viri clariſſumi, Scipionis Africani, ac non re-
4 ptitius, accitus, ac paullo ante inſitus huic urbi civis. An vero, M. Tulli,
facta, ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita a pueritia vixiſti, uti nihil flagi-
tioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? Scilicet, iſtam immode-
ratam eloquentiam apud M. Piſonem non pudicitiae jactura perdidiciſti? Ita-
que minume mirandum eſt, quod eam flagitioſe venditas, quam turpiſſume
5 paraſti. Verum, ut opinor, ſplendor domeſticus tibi animos attollit; uxor
II. ſacrilega, ac perjuriis delibuta; filia matris pellex, tibi jucundior, atque
obſe-

3. UBI QUERAR? QUOS IMPLOREM? Academ. omittit *ubi querar?* Guelf. *quos improbem?*

ESSE PERFIOIAE. I. perfidia vexari remp. Male Academ. *perfidiae locum*, quod etiam in edd. aliquot haeret. Sed vide Barth. XXIV. Adverſ. *cap.* V. Mox Gudian. Academ. Incert. & Guelf. omittunt *an*, quod tamen vett. edd. agnoſcunt. ut & Gruterus, qui tamen in Ciceronis ed. omiſit.

UTI SESE, AC FORTUNAS S. Guelf. *ut ſe ipſe*, quomodo Gruterus in Cic.

ET SCELERATISSIMO CUIQUE LUOIBR. EST. Illa, *& ſceleratiſſimo* deſunt Guelf. Remenſi & omnibus edd. vett. Acad. & Gudian. *eſt ludibrio*.

IN HOC OROINE ITA MODERATUR. Ita MSS. praeter Guelf. qui cum edd. vett. *hoc* omittit. quod cum Glareanus in ſuis libris etiam offendiſſet, fatetur, ſibi planum non eſſe, quid ſignificet, *in ordine*. Sumtum eſt ex Cat. *c.* LII. n. 7. *multa verba* in hoc ordine *feci*. Alioquin *in ordine* idem notaret, cum *Ordo* praeciſe de Senatorio dicatur, quod alio loco docuimus. Aretinus, qui haec deſcripſit, habet *gubernat ac moderatur*, ut explanaret Verbum *moderatur*, quod Salluſtianis haud obſcurum eſt. vide Cat. *c.* LI. *n.* 25.

UNUS RELIQUUS EX FAMILIA. Remenſis, *unus e reliquis*. alterum habet Criſpus Jug. *cap.* XCVII. n. 3. Idem codex haud agnoſcit nomen *Africani*.

REPTITIUS, ACCITUS AC PAULLO ANTE. Remenſ. & Acad. *repertitius*. Waſſius *repetitius*, manifeſto errore. Sed is admonet, Aretinum non agnoſcere *accitus*, quod in noſtris omnibus haeret. Ab illo *inſitus* fluxit Auct. de Rep. Ord. *inſititius*. Ciceronem haud abſimiliter Catilina vocat *inquilinum civem urbis Romanae*, *c.* XXXI. n. 7. Gudian. *accitutus*. is etiam *urbi* neglexit.

4. QUOD ALTERI COLLIBUISSET. Ex Salluſt. Cat. *c.* LI. *matres familiarum pati, quae victoribus* collibuiſſent. Gudian. Rem. Incert. & Gu. *alicui collibuiſſet*, ex Gloſſ.

SCILICET, ISTAM IMMOOERATAM. Gud. Rem. Incert. Guelf. & Veneta 1493. *aut ſcilicet*; Academ. & reliquae Venetae, *an ſcilicet*. Sed ſi Salluſtianam dictionem exprimere voluit auctor, neque *aut*, neque *an* eſt adjiciendum. Gudian. *iſtam moderatam*. non male. Nam Ironia ſatis aperta eſt: Acad. *niſi pudicit. jactura*; Incert. *num p. jactura*. Denique Guelf. *perdidiſti*; Venetae priores, *perdidiſſe*. Unde ſcribo. *ſcilicet iſtam moderatam eloqu. apud M. Piſonem pudicitiae jactura perdidiciſſe*. De hoc Piſone vide Cic. in Bruto.

SI EAM FLAGITIOSE VENDITAS. Acad. *qui eam*; Gudian. Guelf. Rem. & edd. vett. *quod eam*. Eaedem edd. *vendicas*. male. *venditare eloquentiam* dixit, ut Juvenal. *vendere perjuria*, &c. Acad. *minime curandum eſt*.

5. ANIMOS ATTOLLIT. Incert. & Remenſis, *animos tollit*.

PERJURIIS DELIBUTA. Waſſius Venetam 1470. *nobilitata* habere teſtatur, credo fallens numero. nam in Veneta ejus anni hae Declamationes haud reperiuntur. Exſtat tamen *nobilitata* in Venetis illis omnibus, quas ſaepius advoco, Ann. 1490. 1493. 1499. 1500. At Remenſ. *perjuriis dedita*; Incert. Academ. Guelf. & Gudian. *perjuriis debilitata*. Quinctilian. XI. *cap.* III. *pluribus* medicamentis *propter dolorem artuum* delibutus. quod exſcripſit Fabius ex Ciceronis Bruto. Ita Valerius Maxim. *unguentis delibutus*. Quamobrem eo verbo non ſine decore uſus eſt auctor. Gruterus hic *delibata*; cum Cicerone *debilitata* ſcripſit.

FILIA MATRIS PELLEX. Edd. Venetae, *ma-*
ſtra

obſequentior, quam parenti par eſt. Domum ipſam tuam vi, & rapinis, 6
funeſtam tibi ac tuis, comparaſti: videlicet uti nos commonefacias, quam
converſa ſit reſp. cum in ea domo habitares, homo flagitioſiſſume, quae P.
Craſſi, viri conſularis, fuit. Atque haec cum ita ſint; tamen Cicero ſe di- 7
cit in concilio deorum immortalium fuiſſe; inde miſſum huic urbi: civi-
busque cuſtodem, absque carnificis nomine, qui civitatis incommodum
in gloriam ſuam ponit. quaſi vero non illius conjurationis cauſa fuerit
conſulatus tuus; & idcirco reſp. disjecta eo tempore, quo te cuſtodem
habebat. Sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quae poſt conſulatum 8
cum Terentia uxore de rep. conſuluiſti, cum legis Plauciae judicia do-
mi faciebatis: ex conjuratis alios morte, alios pecunias condemnabas:
cum tibi alius Tuſculanam, alius Pompejanam villam aedificabat, alius do-
mum

tri pellex: quomodo quaedam edd. Servii ad Virg. VI. Aen. *v.* 623. qui haec ſub nomine Salluſtii citat, quae tamen a melioribus libris recte exſulant. Rem turpiculam honeſto verbo *obſequentior* exponit. In ſimili re vocabulum *obſequium* poſuit Columella & Petronius, ut oſtendit Cl. Burmannus ad Quinctil. VIII. *cap.* III. pag. 692. Guelferb. *quam parenti parens.*

6. CUM IN EA D. HABITAS. Guelf. ſine Praepoſitione, *cum ea domo habitas.* Gudian. Academ. Incert. Remenſ. cum edd. vett. *habitares.* atque ita Gryphius. Ortum credo ex notata varia lectione, *habitas*, *habites.* Interim cum tot codd. juberent, recepi. Mox Incert. Guelferb. & Venetae, *P. Craſſi viri clariſſimi.* Nimirum *V.* C. & *virum conſularem*, & *virum clariſſimum* ſignificat; unde iſta ſaepiſſime permutantur. vide ad Rutil. Itiner. princ. Certe in Academico hodieque legitur, *P. Craſſi b. c. fuit.* conſueto librariorum errore *b*, pro *v* exhibet. Gruterus in ed. Ciceronis, *viri clariſſimi.*

7. TAMEN CICERO SE DICIT. Guelf. & Venetae omnes rejiciunt *tamen*, quod certe Salluſtius, etiam ubi *etſi* & ſimiles particulae praemittuntur, exaudire jubet. vide ad Jug. *cap.* XXXV. num. 9. MSS. quatuor, *tamen ſe Cicero dicit.* At Criſpus Catil. *cap.* XLVIII. num. 4. *Is cum* ſe diceret *indicaturum de conjuratione.* ubi vide plura.

IN CONSILIO DEORUM IMMORT. Veneta noſtra prima, MSS. Gudian. Incert. & Guelf. *in concilio deorum;* quomodo & Gryphius: ut miret Waſſium, qui de ſuis libris omnibus teſtatur, habere eos *conſilio.* Perpetuo iſta confunduntur, & apud ipſum Virg. I. Georg. *v.*24. *Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura* deorum Concilia, *incertum eſt.* item apud Quinctil. XI. *c.* I. ubi jactantia Ciceronis arguitur: *Jovem illum, a quo in* concilium deorum *advocatur.* quae jam Waſſius laudavit. Bene Statius III. Theb. *v.* 549. *piget irrupiſſe volantum* Concilia; *v.*633. *ſuperoſque irrumpere* coetus. Auctor infra n. 14. *quem Jupiter O. M. in* concilio deorum *admiſit.* item P. Latro. Mox Acad. a prima manu, *cuſtodiae*, pro *cuſtodem.*

ABSQUE CARNIFICIS NOMINE. *Abſque* pro *ſine*, cum Apulejo, Lactantio, Minucio & Comicis dixit. Rariſſime Cicero, Salluſtius numquam ea particula utitur. Sententia tangit acerbe ſatis rigorem Ciceronis in puniendis Catilinae ſociis. infra Guelferbyt. *incommoda.*

IN GLORIAM SUAM PONIT. Ita Salluſtius Jugurth. *in gratiam habere.* Nimirum *ponere in gloriam*, vel *gloria*, eſt *in gloriam ducere*, ut alibi Salluſtius dixit. Ita Cicero, *ponere mortem in malis.* vide ad IV. Epiſt. IX. n.10. Gebhard. ad Corn. Nepot. Lepidus I. Hiſt. n. 19. *quorum adeo Sullam non poenitet, ut & facta* in gloria numeret.

NON ILLIUS CONJURAT. CAUSSA. Remenſ. *non illius cauſſa conjurationis.* ſed Academ. omittit nomen *conjurationis*, ut *illius incommodi* intellexiſſe videatur. Ceterum ipſi conjurationis populares culpam in Ciceronem transferre nitebantur, Cat. *c.* XLIII. n. 1. adde Eod. *c.* XXXI. n. 7.

8. SED, UT OPINOR, ILLA. Elegantius Gudian. *Sed, opinor, illa* cet.

LEGIS PLAUTIAE JUDICIA D. FACIEBAS. *Plautiae* ſcribunt MSS. noſtri; de qua lege plura ad Cat. *c.* XXXI. n. 4. Judicia facere dixit cum Cicerone, is I. epiſt. VII. n. 13. *totius facti tui* judicium *non tam ex conſilio tuo, quam ex eventu homines eſſe* facturos. ubi vide. Ceterum Guelf. Academ. Incert. item omnes Venetae & Manutius Gryphiusque *faciebatis*, quod temere immutarunt: forte propter *conſuluiſti.* de qua

mum emebat: qui vero nihil poterat, is erat calumniae proxumus, is aut
domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique
9 de eo tibi compertum erat. Quae ſi tibi falſa objicio: redde rationem,
quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreverit, qua ex pecu-
nia domum paraveris, Tuſculanum & Pompejanum infinito ſumtu aedi-
ficaveris? Aut, ſi retices; cui dubium poteſt eſſe, quin opulentiam iſtam
III. 10 ex ſanguine & miſeriis civium paraveris? Verum, ut opinor, homo no-
vus Arpinas, ex C. Marii familia, ejus virtutem imitatur; contemnit ſi-
multatem hominum nobilium: remp. caram habet, neque terrore, neque
gratia commovetur: Illud vero amicitiae tantum, ac virtutis eſt animi.
Immo

qua Enallage alibi pluribus. de moribus Terentiae, quae ſe publicis negotiis libenter inſerebat bene Plutarchus Cic. p. 870.

ALIOS MORTE, ALIOS PECUNIA. Quatuor MSS. & omnes Venetae, item Gryphius omittunt duas priores dictiones. In Venetis praeterea eſt *pecuniae*, ut *capitis damnare*. Priores *condemnabis;* credo, pro *condemnabatis*.

ALIUS TUSCULANUM, ALIUS. Venetae & Glareanus: *alius Tuſculanam*, nempe *villam*, quod probo, cum videam, hunc hominem infra *Tuſculanum* & *Pompejanum* ſcripſiſſe. Frequens adeo mentio harum villarum apud Ciceronem, ut hic jure ſilere queamus. vide tamen XIII. ad Att. epiſt. XIV. & II. epiſt. IV. Incert. & Rem. *exaedificabas:* quomodo & Cicero & Salluſt. Cat. c. XIII.

NIHIL POTERAT. Emere, aedificare. vide ad Jug. c. III. n. 2. Mox neque *calumnia*, neque conſtructio τῷ *proximus* Salluſtiana ſunt. *Compertum erat* i. conſtabat tibi certo, eum fuiſſe in conjuratione.

9. FALSA OBJICIO. Guelf. & Academ. *obicio:* nempe ut *conicio*, *abicio* & omnia *a jacio* compoſita, una *i* in MSS. exhibentur. de quo alibi.

LITIBUS ACCREVERIT. Actionibus tuis, quibus Ciceroni cum diverſa parte res erat, unde *lites* adpellat. Alioquin ipſae partes litigantes haud raro eo nomine veniunt. item *litigare*, *litigatores*. Mox *parare* domum *ex pecunia*, ut Salluſt. Jug. c. XXXI. *Servi aere parati*. ubi vide. Deinde Venetae, *exaedificaveris*.

CUI DUBIUM POTEST ESSE. Incert. *cui poteſt dubium eſſe*. Acad. & Gudian. *cui poteſt eſſe dubium*. Acad. etiam *an*, pro *quin* oſtentat.

ET VISCERIBUS CIVIUM PARAVERIS. Guelf. Acad. Incert. Rem. & edd. vett. *& miſeriis civium paraſti*. *miſeriis* revocavi, cum alterum cum incommodo ſententiae legeretur. *miſerias* intelligit egeſtatem, exſilium, aes alienum, jurgia, quibus onerabantur cives, ut Ciceronis calumnia liberarentur, ex mente perſonati hujus Salluſtii. Neque ignoro Ovid. Heroid. Epiſt. I. v. 90. Viſcera *noſtra tuae dilacerantur opes*. aut Lamprid. in Severo c. XV. *ex viſceribus provincialium homines paſcere*. quae tamen parum tuentur vulgatam.

10. EX C. MARII FAMILIA. MSS. noſtri & edd. vett. *ex M. Craſſi familia*. Acad. *ex illius M. Craſſi familia*. Sed vulgatam ſenſus poſcit. Uterque nempe & Cicero & Marius Arpino oriundus erat. vide Jug. c. LXIII.

CONTEMNIT SIMULTATEM. Guelf. *ſocietatem*. Rectius Acad. *ſimultates*. Marius quippe acres cum nobilibus inimicitias exercebat; ſimul omnes eorum inſultus contemnebat. vide Jug. c. LXXXIV. & LXXXV.

POPULI R. CURAM HABET. Omnes MSS. *remp. caram habet*. Male certe *populi R.* editur, cum & ipſi nobiles, quos contemnebat, ad populum R. pertineant. vide Catil. c. XLI. num. 3. Saepiſſime autem duae MSS. notae *R. P.* & *P. R.* confunduntur. Scriberem itaque, *Reip. curam habet;* ſed MSS. lectionem repoſui.

NEQUE GRATIA COMMOVETUR. Venetae: *neque gratia movetur*. Gudian. Incert. Acad. & Guelf. *removetur*, quod haud diſplicet.

ILLUD VERO AMICITIAE TANTUM cet. Haec corrupta eſſe, indicavit Glareanus. varie etiam in codd. ſcribuntur. Venetae, *illud vero amicitia tantum, ac virtus eſt animi;* Guelferbyt. *Illi vero amicitia tua ac virtus eſt animi;* Academ. *Ei v. amicitiae tantum ac virtus e. a.* Incert. & Remenſ. *Aliud vero amicitiae tantum ac virtus eſt animi*. Quis haec expediet? Ferri poterit vulgata, ſi interrogandi ſignum ſuſtuleris, & ſuperioribus haec adjeceris, hoc ſenſu: *Illud* np. ſimultates contemnere, & remp. maxime caram habere, eſt *amicitiae*, h. indicium patriae amoris & *virtutis animi*, conſtantiae inprimis, cui mox levitatem animi opponit. Ita vero *amicitia* hic dictum fo-
ret,

Immo vero homo leviſſumus, ſupplex inimicis, amicis contumelioſus, 11
modo harum, modo illarum partium, fidus nemini, leviſſumus ſenator,
mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis a turpitudine vacat: lin-
gua vana, manus rapaciſſumae, gula immenſa, pedes fugaces; quae ho-
neſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſuma. Atque is, cum ejusmodi ſit, 12
tamen audet dicere: *O fortunam natam me conſule Romam*! Te conſule
fortunatam, Cicero? immo vero infelicem, & miſeram, quae crudeliſſu-
mam proſcriptionem civium perpeſſa eſt; cum tu, perturbata rep. metu
perculſos omnes bonos parere crudelitati tuae cogebas; cum omnia judicia,
omnes leges, in tua lubidine erant, cum tu, ſublata lege Porcia, erepta
libertate, omnium noſtrum vitae necisque poteſtatem ad te unum revoca-
veras. Atque parum eſt, quod impune feciſti: verum etiam commemoran- 13
do exprobras; neque licet obliviſci ſervitutis ſuae. Egeris, oro te, Cice-
ro, perfeceris, quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiamne aures noſtras
odio

ret, ut amicus patriae, amicus tyrannidi, ut Marius Cic. XI. epiſt. XXVIII. num. 4. *ajunt enim patriae amicitiam praeponendam eſſe*. ut habent vetuſtiſſimi codd. *virtus animi* frequens Criſpo, ut *timor animi* aliaque plura. Cum vero nec MSS. nec edd. vett. interrogandi notam addant, tantum mihi permiſi, ut eam expungerem. Conjeceram tamen ex MSS. *Ea vero amicitia tua ac virtus eſt animi?* aut *Illa vero pudicitia tua ac virtus eſt animi?* nimirum, quae Marii fuit. Gruterus cum Cicerone emiſit: *Aliud vero amicitia tantum, ac virtus eſt amici*. Praeſtitiſſet, ſi viginti ſuorum Palat. Codd. lectiones indicaſſet. nam, quam propinat, mera eſt inſcitia.

11. SUPPLEX INIMICIS. Caeſari, ut arbitror. *Contumelioſus* in Pompejum ejuſque ſocios. quod certe crimen, ſi ita nominandum, hiſtoria confirmat. Sed ille temporibus ceſſit, ut ſaepe amicis ſuis ſcripſit.

LEVISSUMUS SENATOR. Ut contra *graves, ſtrenui* apud ipſum Ciceronem. vide Declamat. extr. *mercenarius patronus*, qui vendebat eloquentiam, num. 4. adde Declam. Ciceron. num. 15.

QUAE HONESTE NOMINARI NON P. Gudian. *quae honeſtate nominari n. p.* Sed vide II. de Rep. Ord. *c.* IX. num. 2.

12. O FORTUNATAM NATAM. Verſum hunc Ciceronis ex tribus illis libris de temporibus ſuis carmine conſcriptis, multi veterum carpebant, teſte Quinctil. XI. *c.* 1. adde Juvenal. Sat. X. *verſ.* 122. ibique Interpp. Carpebant nimirum propter Cacophaton, quod fruſtra factum eſſe oſtendit Turnebus. *Natam* dixit Romam, quod eam ab excidio defenderit; ſicuti & diem, qua oppreſſa eſt conjuratio, *natalem urbis* adpellare ſolebat. adde notata ad Orat. Cottae ſupra Lib. VI. Fragm. & Cicer. III. Cat. *cap.* 1.

QUAE CRUDELISSIMAM PROSCRIPT. Guelf. *& miſerrimam crudeliſſimamque*. Incert. Guelf. & Academ. *civium* omittunt. At Remenſ. & Gudian. *proſcriptionem eam perpeſſa eſt*.

METU PERCULSOS O. BONOS. Guelf. *metu pulſos*. Academ. *metu percuſſos*. *Sublata lege Porcia*, de qua diſputat Caeſar Catilin. *cap.* LI.

OMNIUM NOSTRUM VITAE. Sic edd. vett. item Guelf. & Incert. MSS. At Gudian. Acad. Remenſ. *omnium noſtrorum vitae*. Edd. aliae *omnium noſtrae vitae*. *Noſtrae omnium*, ut Cicero *tuo unius ſtudio*; Auſonius *culpa ſolius tua*, alia alibi notata. Sed contra libros vett. nihil facile auſim, accedente auctoritate Gellii & Criſpi. vide ad Catilin. *c.* XXXIII. De re ſimili conqueritur Lepidus ſupra I. Hiſtor.

13. PARUM EST, QUOD IMP. FECISTI. Ex Sall. Jug. *c.* XXXI. num. 22. Eleganter in ſententiam Apulejus apud Waſſium: *Scilicet, ne ſemel peccaſſes, ac tam bonum tuum factum oblivio capeſſeret*.

NEQUE LICET OBLIVISCI. Gudian. *neque licet his obliviſci*; Academ. *neque his licet*; Incert. *neque l. obl. his*. unde orta eſt ſcriptura edd. Venet. *neque l. obliviſci jus ſervitutis ſuae*. Alii, *neque licet piis*; quod, aut *his*, neceſſarium eſſe judicat Glareanus. perperam. Guelf. *ſervitutis tuae*, ut Salluſtius, *Servitium Jugurthae*. ſed non probo.

EGERIS, ORO TE, CICERO. Remenſis, *Egeris, oro, Cicero*. contra formulam his declamationibus valde uſitatam. vide nu. 14.

ODIO TUO ONERABIS. Remenſ. *etiamne aures tuas odio onerabis*. Incert. *odio tui*. Perbelle *odio*

odio tuo onerabis? etiamne moleſtiſſumis verbis inſectabere? *Cedant ar-*
ma togae, concedat laurea linguae. Quaſi vero togatus, & non arma-
tus, ea, quae gloriaris, conſeceris, atque inter te, Syllamque dictato-
IV.14 rem, praeter nomen imperii, quidquam interfuerit. Sed quid ego plura de
tua inſolentia commemorem? quem Minerva omnes artes edocuit, Jupiter
optumus maxumus in concilio deorum admiſit, Italia exſulem humeris ſuis
15 reportavit. Oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omnes Paul-
los, Fabios, Scipiones, ſuperaſti, quem tandem locum in hac civitate obti-
nes? quae tibi partes reip. placent? quem amicum, quem inimicum habes?
cui

dixit, pro rebus, quae odium tui renovant, quae ſunt odioſae. Ita fere Plaut. Aſin. A. II. Sc. IV. v.40. *Iam hic me abegerit ſuo* odio. Apud Terentium Donatus *odium* interpretatur inſtantiam, alii inſtandi moleſtiam. Sed vide omnino Giſan. ad Lucret. pag. 386. Schulting. ad Quinctil. Declam. IV. c.1.

CONCEOAT LAUREA LINGUAE. Gudian. *concedant*; Guelſ. *cumcedant*. Omnes autem ſcripti & impreſſi *linguae*. Contra apud Cicer. I. Offic. c. XXII. *concedat laurea laudi*. Idque viri docti tuentur. Alii tamen pro *linguae* pugnant. vide ibi Interpretes, & Burmann. ad Quinctil. XI. c.1. *Laudem* interpretantur magnifica judicia; quo ſenſu & *lingua* accipi poſſet. *Laurea* enim mutum eſt indicium victoriae, muta praedicatio virtutis. Alii *linguae*, eloquentiae exponunt: contra mentem Tullii, & elegantiam oppoſitionis.

PRAETER NOMEN IMPERII. Ille dictator, tu conſul remp. laceraviſtis. de *nomine imperii* vide Catilin. cap. II. num.1. Incert. & Remenſ. *quidquam interfuit*. Guelſ. *non quidquam fuit*.

14. QUEM MINERVA OMNES ARTES cet. Eadem citat Quinctilianus ſaepius dicto cap. I. Lib. XI. pag. 966. Guelſ. *quod tua Minerva* cet.

IN CONSILIO OFORUM. Guelſ. ſine Praepoſitione, *conſilio*; Incert. & edd. vett. *in concilium*, quomodo Quinctilianus citat; reliqui *in conſilio*, aut *in conſilium*. *Concilium* eſſe ſcribendum, diximus ſupra ad nu.7. ubi vide. *In concilio* autem voluit auctor, quia Salluſtius *in urbibus imponere*, aliaque dixit: apud quem haec Antiptoſis eſt vulgatiſſima.

ITALIA EXSULEM HUMERIS SUIS. Toties gloriatur Cicero, omnes ordines, omnem ſexum, omnem denique Italiam adniſam eſſe, quo Cicero ex exſilio revocaretur, ut haec non temere ipſi objiciantur. *Reportavit* eſt in omnibus MSS. edd. vett. & mediis etiam melioribus; quod inepte recentiores quaedam converterunt in *deportavit*.

15. ORO TE, ROMULE ARPINAS. *Oro te*, formula interrogandi, ſed quae addatur rebus etiam extra interrogationem jam manifeſtis, ut tantummodo confeſſionem alterius exprimamus. Cic. VII. epiſt. XVI. num.3. oro te, *quis tu es?* Seneca I. Clem. c. XXV. *Quid enim intereſt*, oro, *Alexander, leoni Lyſimachum objicias, an ipſe laceres dentibus tuis?* Apulej. de Mundo pag.67. *Nam quid*, oro te, *ornatum atque ordinatum videri poteſt, quod non ab ipſius exemplo imitatura ſit ratio?* ſupra nu.13. Pro *Romule Arpinas*, Guelſ. *tumule Arpinas*. male. *Romulum* vocat per Antonomaſiam, novi quaſi ſtatus auctorem. vide notam ad I. Hiſt. Orat. Lepid. num.5. infra a manu ſecunda Gudian. *ſuperas*.

LOCUM IN HAC CIVITATE OBTINES. Venetae priores omittunt Praepoſitionem *in*. Sunt autem loca illuſtriora, & obſcura, quae cives in ſua quiſque civitate obtinent. Quaerit ergo ex Cicerone, qui ipſe praeco fuerat virtutis ſuae, quem habeat. Primum, ſi fides verbis habenda eſſet, teneret. Verum ancillatur aliis, & quae ſequuntur.

QUAE TIBI PARTES REIP. PLACENT. *Partes reip.* alioquin dicuntur, quem modo locum nominaverat. Hic vero factiones intelligere videtur, quae tum temporis inter Pompejanos, Caeſarianos & Catonianos erant: quarum nullis ſeſe Cicero adjungebat.

QUEM AMICUM. Nemo enim omnium conſtanter ab Cicerone amabatur, nec Cato, neque Pompejus aut Caeſar, ſed pro utilitate ſua amicos habebat. hoc eſt, quod Salluſt. Cat. c. XI. ait, *amicitias inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo aeſtumabat*. Ita nempe fiebat, ut nemo certo ſciret, quem Cicero pro amico, quem pro inimico haberet.

CUI IN CIV. INSIO. F. ANCILLARIS. I. Caeſari, cui antea, Pompejum ſecutus, inſidias ſtruxiſſi, nunc turpiter ſervis, quod quomodo expurget Cicero vide infra Declam. in Salluſt. n. 16. Et acerbum eſt Verbum exquiſitumque *ancillari*, pro ſervire, deditum eſſe, ut omnia ſemini-

Digitized by Google

cui in civitate feciſti inſidias, ancillaris: (Quo jure, cum de exſilio tuo Dyrrachio rediſti, eum ſequebaris?) quos tyrannos appellabas, eorum potentiae faves: qui tibi ante optimates videbantur, eosdem dementes ac furioſos vocas. Vatinii cauſam agis: de Sextio male exiſtumas: Bibulum 16
petulantiſſumis verbis laedis: laudas Caeſarem: quem maxume odiſti, ei maxume obſequeris: aliud ſtans, aliud ſedens, de rep. ſentis: his maledicis, illos odiſti: leviſſume transfuga! neque in hac, neque in illa parte fidem habes.

minina, probri gratia, de viris dicuntur. ita ſupra I. Hiſt. Or. Lepid. num. 21. *Fuſidius*, ancilla *turpis*, ubi vide. Gudian. Incert. & Acad. *ancillares*; Remenſ. *ancilares*; Guelſ. *acillares*. ſed edd. Venetae reſpuunt hoc verbum.

QUO JURE, CUM DE EXSILIO. Parentheſi incluſi haec verba, ut paullulum adjuvarem ſententiam, quae eſt vulgo impeditiſſima. Venetae omnes: *quo jure de exſilio tuo Durachio rediſti, cum ſequebaris*. Sed Acad. haec omnia neglexit. Guelſ. in poſterioribus verbis cum Venetis incedit. Gudian. *cum perſequeris*, a manu ſecunda. *cum ſequebaris* eſt etiam in Incert. ut reſcribendum fuerit, *eum ſequebaris*. Cicero exſul Dyrrachii morabatur, quod ibi tuto eſſe poterat, & celeriter audire, quae Romae agerentur. vide XIV. Epiſt. I. extr. & epiſt. III. nu.8. & antequam iret in exſilium, invitabatur a Caeſare in legationem: quam tunc recuſabat. redux autem eum ſequebatur. Venetae conjungere videntur, *cum ſequebaris*, *quos tyrannos adpellabas*.

EORUM NUNC POTENTIAE FAVES. MSS. omnes & edd. Venetae *nunc* omittunt: neque expreſſum eſt illud ſupra penes Verbum *ancillaris*. adde ad Jug. *c.* IV. nu.7. Acad. *tyrannos appellabis*.

DEMENTES AC FURIOSOS. *Furioſi* bene cum *dementibus* nominantur, cum idem malum utroſque vexare ſoleat. Verum eleganter *furioſi* vocantur, qui civiles motus excitant, & in cives armantur. vide Cic. X. epiſt. XI. num. 2. ibique Manutium. qua notione hic non male Ciceroni tribuitur ea vox. Ceterum in omnibus MSS. & edd. vett. vacat particula *nunc*, quam recte omitti ad Jug. Salluſtii diximus.

46. VATINII CAUSSAM AGIS. Quem antea plus quam civili odio erat proſecutus, ut ex Orationibus conſtat; quem poſtea in gratiam recepit & a Calvo ambitus eum accuſante defendit. vide Cic. I. epiſt. IX. num.8. Valer. Max. IV. *c.* II. num.4.

DE SEXTIO. Quem antea Oratione, quae eſt in manibus, ita acriter defenderat, ut Vatinium alia laceravit. Si Sextius ille *Gallus* eſt, ad quem legimus Ciceronis Epiſtolas, non obſcurum erit, Ciceronem male de Sextio exiſtimaſſe.

BIBULUM PETULANTISSIMIS. Inimicum Caeſaris, quem antea mire fovebat Cicero. vide I. epiſt. IX. De Caeſare res omnibus nota. Bene autem Gudian. *maxime obſequeris*, ſine Provocabulo *ei*. Venetae, *& ei m. obſequeris*.

ALIUD STANS, ALIUD SEDENS. Venetae priores: *aliud ſtans*, *ſedens aliud*. *Stantes* dicebant ſententiam. vide ad Cat. *c.* XXXI. num.7.

HIS MALEDICIS. Guelſ. *illis maledicis*. Maledicis, quo aperte inſectaris; odiſti, quibus adhaeres.

NEQUE IN ILLA PARTE FIDEM HABES. Gudian. *habent*; Academ. Remenſ. & Venetae priores, *habens*. Dictio *fidem habere*, pro uſu ejus ſaeculi, quo haec ſcripta ſunt, aequivoca eſt. Intelligitur enim neque in hac, neque in illa parte homines tibi *fidem habent*, & neque tu huic, neque illi parti fidem habes. vide Voſſ. de Latin. merito ſuſpect. *cap.* XVII.

IN SALLUSTIUM

DECLAMATIO

QUAE

CICERONI FALSO TRIBUITUR.

1 EA demum magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, aequalem ac parem verbis vitam agere, neque quidquam tam obſcenum dicere, cui non ab initio pueritiae omni genere facinoris aetas tua reſpondeat, ut omnis oratio moribus conſonet. Neque enim, qui ita vivit, uti tu, aliter, ac tu, loqui
2 poteſt: neque, qui tam illoto ſermone utitur, vita honeſtior eſt. Quo me vertam, P. C.? unde initium ſumam? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt uterque noſtrum. Quod ſi aut de mea vita, atque actibus, huic conviciatori reſpondero, invidia gloriam conſequetur: aut, ſi hujus facta, mores, omnem aetatem nudavero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. Id vos, ſi forte offendimini, juſtus huic, quam mihi,

IN SALLUST. DECLAM. Ciceroni hanc tribuebant olim magni viri, quos jam Petr. Victorius, Corradus, alii dudum refutarunt, ut male poſt tantam lucem Auſ. Popma etiam nugas agere maluerit: Glareano lapſum ſuum facile condonamus. Ceterum Waſſius hanc quidem Declamationem ſuae editioni non addidit, ſecutus forte Hackianas, aut animi ſui judicium. In MS. Remenſi inſcribitur, *Controverſia Ciceronis in Salluſtium*.

AEQUALEM ET PAREM. Omnes MSS. & edd. vett. *aequalem ac parem*. Intellige autem, *te aequalem.... v. agere*. Ea eleganter exaudiri, diximus ad Cat. *c.* XXXI. num. 7. *verbis* vacat in Academico. *Aequalis ac par* junguntur etiam ab Quinctiliano: ut Criſpus jungit *par ſimiliſque*. vide ad Cat. *c.* XIV. num. 4.

MORIBUS CONSONET. Eadem ſit, ut mores ſunt. Quinctil. IX. *c.* III. *initia quoque & clauſulae ſententiarum inter ſe* conſonant. Mox Gudian. *aliter, ut tu, loqui poteſt*. Academ. *neque enim, qui tam illoto* cet. Neſcio, an adluſerit ad Graecorum proverbium: *talis hominibus oratio, qualis vita*, Seneca Epiſt. CXIV. poſt princ. cum nota Lipſii.

2. QUO ME VERTAM, P. C. Gudian. *quo pervertam, P. C.* Incert. & Remenſ. *quo me praevertam*. Similiter Declam. ſuperiore num. 3. infra *mihi* locum mutat in Incert. ſed Academ. omittit.

QUOD SI AUT DE MEA VITA. Acad. *quod autem ſi de mea vita*; Incert. *Quod aut ſi de* cet. quomodo Gruterus & Jac. Gronovius. iidem *atque actibus*, ſine Pronomine, quod & ab omnibus ſcriptis noſtris exſulat: contra edd. vett. agnoſcunt. *Actus* res geſtas interpretatur Glareanus, ut accipit illud Lucani: *licet ingentes abruperit actus*. Salluſtiano, puto, ſenſu accepit auctor, qui *actiones Ciceronis*; *actiones Gracchorum* dixit. vide Cat. *cap.* XLIII. num. 1. Jug. *cap.* XLII. num. 1. Sed Juſtin. XXXI. *cap.* II. *ad ſpeculandos* actus *Annibalis legatum in Africam mittit*. Sulpic. Sev. Dial. I. *cap.* XVIII.

INVIDIA GLORIAM CONSEQUETUR. Ita omnes noſtri Codd. niſi quod Acad. & Remenſ. habeant *conſequatur*. At in Cicerone recentiores circumferunt *invidiam gloria conſequatur*, eodem ſenſu. Sed auctor in oculis habuit corruptam lectionem Salluſt. Cat. *c.* LIV. extr. *quo minus petebat gloriam, eo magis illum adſequebatur*. ita *conſequitur invidia gloriam*, quando Cicero enarrans *gloriam* ſuam & praeclara facta *invidiam* ſibi conciliat. quamobrem vulgatam

Digitized by Google

mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operam, ut
& pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minime menti-
tus eſſe videar. Scio me, P.C. in reſpondendo non habere magnam ex-
ſpectationem, quod nullum vos ſciatis novum crimen in Salluſtium audi- 3
turos, ſed omnia vetera recognituros, quis & meae, & veſtrae jam, &
ipſius aures calent. Verum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne inci-
piens quidem peccare minimis rebus poſuit rudimentum; ſed ita ingreſſus
eſt, uti neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua aetate prae-
terire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, uti lutulentus ſus, cum quovis volutari.
Longe

gatam retineo, cum & alibi Criſpus *divitias honor ſequebatur* ea forma dixerit. vide ad Catilin. *c.* XII. princ. infra Gudian. *per omnem aetatem*.

IN VOS, SI FORTE OFFENDIMINI. Academ. *Id nos ſi forte offenderim*. & mox *ſuccendere debetis*. *Id ſuccenſere* dixit, ut Cicero *quid, aliquid ſuccenſere*. vide VII. epiſt. XXIV. num. 4. & notas ad IX. epiſt. III. n. 4. Juſtin. VIII. *c.* II. extr. *ut*, quid *poſthac* ſuccenſere *jure barbaris poſſent, non haberent*. Infra *introduxit* Verbum eſt Ciceronis; ſed iſte *initium introduxit* non dixiſſet. Ex Livii tamen XXXIX. *cap.* XXIII. *inchoata initia* ad Salluſt. Jugurth. adnotavimus.

MENTITUS ESSE VIDEAR. Gudian. *minime mentitum eſſe videatur*; Acad. *mentitum eſſe videar*. quomodo Varro V. de L.L. *Ubi ei* videbatur horam eſſe *tertiam*. vide plura apud Duker. ad Flor. II. *c.* VI. n. 45. nihil tamen muto, niſi vetuſtiores Codd. iubebunt.

3. NON HABERE MAGNAM EXSPECTATIONEM. Ita Cicero: & de iis omnibus rebus dicitur, de quibus ſingularia exſpectamus, habere eas magnam exſpectationem. Cicer. III. Offic. *cap.* II. Suſtines *enim non parvam* exſpectationem *imitandae induſtriae noſtrae*. adde II. epiſt. I. num. 6. atque Scheffer. ad Phaedr. IV. Fab. XXII. *v.* 2.

OMNIA VETERA RECOGNITUROS. Recognoſcimus, quae ſunt nota. Cic. V. Verr. *c.* XXVIII. *alii cum a multis civibus R.* recognoſcerentur. Caſſius Cic. XII. epiſt. XII. princ. *Legi tuas litteras, in quibus mirificum tuum erga me amorem* recognovi. ubi vide notata. Salluſtio *cognoſcere* magis placuit. vide Cat. *c.* XLVII. n. 3. & ad *c.* XXXV. n. 2. notata.

AURES CALENT. *Calere* illa dicuntur Ciceroni, quae exercentur ſedulo; ut contra *frigere*, quae minus. Ita & *loca calent* quae frequentantur, quod non adeo inſcite ad aures tranſtulit auctor. vide interpp. Sueton. Auguſt. *c.* LXXI. Male MS. Incert. *callent*. Acad. *noſtrae & ipſius jam aures calent*.

MINIMIS REBUS POSUIT RUDIMENTUM. Academ. *in min. rebus*. *Rudimentum ponere* eſt finire primam exercitationem; a *rude* deductum, h. e. gladio ligneo, quo tirones in ludo gladiatorio exercebantur: immo & pueri ad militiam; qui tandem *rude* & ſimulacris illis verae pugnae *poſitis*, ferro dimicabant. Hinc & Livius, Quinctilianus, Juſtinus *rudimentum ponere, deponere* dicunt. vide Jo. Vorſt. ad Juſtin. VII. *c.* V. n. 3. & Gronov. ad IX. *c.* 1. n. 8. Noſter infra n. 12.

PRAETERIRE. Ita Auct. de Rep. Ordin. *praetergredi*, pro praegredi, anteire, poſuit.

UTI LUTULENTUS SUS, C. Q. VELITARI. *Volutari* omnes omnino noſtri codd. vett. At *ſus* non legitur in Academ. neque in edd. Venetis, quae praeterea *luculentus* ſcribunt. proxime ad emendationem Lipſii III. Var. Lect. *c.* XV. *niſi ut luculentus cum quovis velitari*: quod quidem ſuperioribus eleganter conſonat. Neque tamen ab libris recedo. nam *ſus* vocabulum excidit per terminationem τοῦ *lutulentus*, quae vera & propria adpellatio. Auſonius Epiſt. XII. ed. Vinet. ſus lutulenta *fugit*. Lactant. III. *c.* VIII. *Verum, inquit obſcenus canis, aut* ſus *ille* lutulentus. Id. IV. *cap.* XVII. de ſue: *eſt enim* lutulentum *hoc animal & immundum*. Hinc & Cic. pro Sext. Roſc. Comoed. *c.* VII. *perſona illa* lutulenta, *impura, inviſa*, cum obſervatione Paſſeratii. VOLUTARI autem valde proprie de lutulento illo animali dici, docebit illuſtriſſ. Scaliger Conject. ad Varron. pag. 156. de perſonis ita, ut noſtrates *uberwerffen*. Juſtin. XII. *cap.* XVI. nu. 2. *viſa per quietem eſt cum ingenti ſerpente* volutari. ibi fruſtra *voluptari* MSS. ſed ſcias, etiam Venetam 1493. hoc loco habere *voluptari*: nimirum ut *temptare*, aliaque in membranis viſuntur. Seneca Ep. CXIV. ad fin. *nec illi tam gratum eſt abundare jucundis, quam acerbum, quod .... non cum omni exoletorum feminarumque turba* convolutatur, qui ad rem Veneream retuliſſe videtur. nempe in utraque illa notione & jurgii, & delectationis verbum iſtud paſſim reperitur.

4 Longe vero fallitur opinione. Non enim procacitate linguae vitae ſordes
eluuntur: ſed eſt quaedam calumnia, quam unuſquiſque noſtrum te-
ſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis objectat. Quod ſi
vita iſtius memoriam vicerit: illam P. C. non ex oratione, ſed ex mori-
5 bus ſuis ſpectare debetis. Jam dabo operam, quam maxume potero, bre-
vi ut faciam. Neque haec altercatio noſtra vobis inutilis erit, P. C. Ple-
rumque enim reſp. privatis creſcit inimicitiis; ubi nemo civis, qualis ſit
vir, poteſt latere.

II. 6 Primum igitur quoniam omnium majores Criſpus Salluſtius ad unum
exemplum & regulam quaerit, velim mihi reſpondeat, numquid, quos
protulit Scipiones & Metellos, vel Fabios, ante fuerint aut opinionis, aut
gloriae, quam eos res geſtae ſuae, & vita innocentiſſume acta commen-
davit? quod ſi hoc fuit illis initium nominis & dignitatis, cur non aeque
de

4. CALUMNIA, QUAM... FERT. *Calumnia* eſt fere interpretatio malitioſa, ut alibi adnotavimus. Hic eleganter addit *calumnia quaedam*. h. e. interpretatio alia verborum, quam voluit, qui dixit. Nempe, qui audiunt procacem linguam & multa delicta alterius (ut Criſpus in Cicerone fecerat) arguentem, non credunt propterea, quod adeo procax ſit; ſed potius in ipſum retorquent, *teſtante animo*, h. e. quia memoria tenent, quam ille, qui dicit, turpiter vixerit. Eſt ſane ſingularis elegantia hujus periodi, & adſectavit eleganter loqui, quiſquis fuerit auctor, ut Ciceronem ſuum, quem fortaſſe melius, quam Salluſtium, tenebat, magis etiam amabat, ſcitiſſime ageret. Sed dictio, *calumnia*, *quam fert* paullo rarior eſt. *Calumniam ferre* dixit pro arguere aliquem, aliter loqui, ac res ſit; ſive oſtendere, objectionem falſam eſſe, & in auctorem recidere. Quod ſi recte ſeſe habet, non peccavit Manutius cum Coelii Epiſt. VIII. n. I. *Scito C. Sempronium Rufum*, *Rufum mel ac delicias tuas*, *calumniam maximo plauſu* tuliſſe, interpretatur *accuſaſſe de calumnia*. h. e. oſtendiſſe, quod accuſator ſeſe falſo accuſaverit. ita certe proxima melius cohaerent, quam cum ea expoſitione, quam nos etiam olim cum Gronovio amplectebamur.

ALIAM NON EX ORATIONE, S. E. M. SUIS SP. Ita omnes noſtri MSS. & edd. vett. In Ciceronis operibus circumferunt, *illam non ex moribus*, *ſed ſuis ex moribus* cet. *Vincit vita memoriam* duplici ſignificatu, dum non meminimus, qualis vita ejus fuerit; dum plura in vita ſunt mala, quam quae meminerimus. Poſterior ſignificatus eſt frequentior: priorem auctor adſectaſſe videtur. *Illam* ſenſus requirit.

5. UTI BREVE ID FACIAM. Inter Tullii opera legitur, *ut breve id faciam*. Et *breve* quidem in omnibus noſtris libris legitur. Sed iidem habent: *breve ut faciam*. atque ita vet. cod. Glareani.

6. AD UNUM EXEMPLUM ET REGULAM. Criſpinus cum in corrupta ed. reperiſſet *& regnum*, diu ſe haeſitaſſe fatetur; tandem inepte interpretatur. Senſus apertus eſt. quoniam Scipionum Fabiorumque meminit Salluſtius, qui vere nobiles homines fuerint, eumdem ait, omnium majores ad unum exemplum quaerere. h. e. exigere, ut omnium bonorum civium majores tales ſint, quales fuerint Scipionum cet.

QUOS PROTULIT, SCIPIONES ET METELLI. Sic edd. vulgatae & vett. Venetae. At rectius MSS. *& Metellos*; Gudian. *vel Fabios* addit, quomodo jam in Cicerone ediderunt. Ita vero Cicero, Livius & ipſe Salluſtius ſolet. Vide interim ad Jug. *c.* XIV. n. II. & ad *c.* XIX n. 4.

AUT OPINIONIS, AUT GLORIAE. *Opinio*, *exiſtimatio* vocabula ſunt media, & tam in malam partem, quod Bernegger. ad Juſtin. XII. *c.* V. n. 8. & Jo. Vorſt. ad Valer. Max. I. *c.* VIII. extr. 8. pag. 72. docebunt: quam in bonam ſignificant, ut hoc loco. Caeſar VI. Gall. *c.* XVI. *tantum eſſe nomen & opinionem exercitus R.* Arioviſto pulſo & *hoc noviſſime praelio facto*. ... *uti opinione & amicitia populi R. tuti eſſe poſſint*. Sulpic. Sev. II. Hiſt. *c.* VII. *Daniel illuſtri* opinione *comperitus*. ubi vide Vorſtium. adde Tennul. ad Frontin. I. Strateg. *cap.* I. num. 10.

NOMINIS ET DIGNITATIS. *Nomen* eadem notione apud Caeſarem l. c. Plinius VII. epiſt. XX. *homines non nullius in litteris* nominis. Quinctil. I. *c.* II. *perveniſſe me ad aliquod* nomen *ingenii*. Ipſe Cicero ita aliquoties. Salluſtius, *nomen gloriamque*, Jug. *c.* XVIII. n. 12.

AEQUE

Digitized by Google

de nobis exiſtumetur? cujus & res geſtae illuſtres ſunt, & vita integerru-
me acta. Quaſi vero tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus. quod ſi eſſes; non- 7
nullos jam tuae turpitudinis pigeret. Ego meis majoribus virtute mea
praeluxi; uti, ſi prius noti non fuerint, a me accipiant initium memo-
riae ſuae: tu tuis vita, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras;
ut etiam, ſi fuerint egregii cives: certe venerint in oblivionem. Quare 8
noli mihi antiquos viros objectare. Satius eſt enim, me meis rebus geſtis
florere, quam majorum opinione niti, & ita vivere, ut ego ſim poſteris
meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neque me cum iis conferri
decet, P.C. qui jam deceſſerunt, omnique odio carent, & invidia; ſed
cum iis, qui mecum una in republica verſati ſunt. Sed ſi fuerim aut in 9
honoribus petendis nimis ambitioſus; (non hanc dico popularem ambi-
tionem, cujus me principem confiteor, ſed illam pernicioſam contra le-
ges, cujus me principem confiteor, ſed illam pernicioſam contra leges,
cujus primos ordines Salluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut
in vindicandis maleficiis tam ſeverus; aut in tuenda republica tam vigi-
lans; quam tu proſcriptionem vocas: credo, quod non omnes tui ſimiles
incolumes in hac urbe vixiſſent: At quanto meliore loco reſpublica ſtaret,
ſi tu par ac ſimilis ſceleſtorum civium, una cum illis adnumeratus eſſes!

An

Afque de nobis existumetur. Omnes noſtri MSS. omittunt Praepoſitionem *de*. Intellige *nobis* aeque hoc initium nominis & dignitatis eſſe. Mox iidem Codd. *ſunt* ejecere. quod Gruterus debebat animadvertere. qui, credo, propter proxime ſequentia ab librariis *ob ſunt* omiſſum eſſe, exiſtimavit.

7. Tuae turpit. pigeret. Quia nobiliſſimus quisque quam optimos liberos habere voluit. vide Salluſt. Jug. *c.* lxxxv. n. 16.

Virtute mea praeluxi. H. illuſtravi eos virtute mea, ut jam noti ſint. qualis illa egregia laus M. Catonis apud Cic. iii. Offic. *c.* xvi. Similia etiam Plinius. Infra Gudian. *tu tuis vitae .... obſudiſti*. Academ. *offendiſti*. *Offundere tenebras*, *caliginem*, *noctem* ex Cicerone nota ſunt.

8. Rebus gestis florere. Cornel. Nepot. Milt. princ. *Cum & antiquitate generis, & gloria majorum, & ſua modeſtia unus omnium maxime* floreret. ita ille aliquoties. item Juſtin. xliii. *cap.* v. num. 4. Rem eamdem pluribus demonſtrat Marius Jugurth. *capit.* lxxxv.

Et invidia. Deſcriptum hoc ex Demoſthenis Or. de Corona pag. 357. quem lege.

9. Sed si fuerim. Guilielmius, teſte Grutero, conjecerat: *Etſi fuerim*. Mallem ego, extruſa Conjunctione *ſi*, *Sed fuerim*. Cui formulae eleganter infra *at* reſpondet. vide Sall. Jug. *c.* xxiv.

Popularem ambitionem. *Popularis ambitio* in vitio eſt apud Juſtin. i. *c.* i. *quos ad faſtigium hujus majeſtatis non* ambitio popularis, *ſed ſpectata inter bonos moderatio provehebat*. Vopiſc. Aurelian. *cap.* xv. *perierunt caſta illa tempora, & magis* ambitione populari *peritura ſunt*. Auctor in meliorem partem ſumſit, pro ſtudio omni populo R. gratificandi: quemadmodum ipſe Cicero in de L. Agraria ſemet *popularem conſulem* nominat. Contra *ambitio contra leges* eſt ambitus, aut malis artibus favorem populi adquirendi ſtudium, quod maxime in honoribus petendis manifeſtatur. vide Cicer. i. Offic. *c.* xx. & xxv.

Quam tu proscriptionem vocas. Declam. ſuperiore n. 12. *quam*, pro *quod*, ut Sall. Catil. *c.* vii. n. 6. eas *divitias*, eam *bonam famam*, cet. ubi vide, ſi talia cupis, quae nova videbantur Criſpino. infra Gudian. & Gryphius: *incolumes in urbem veniſſent*; Acad. *in urbe viverent*.

Resp. tuenda staret. Neſcio, quis primus illud *tuenda* invexerit; cum MSS. & edd. vett. omnes nihil tale agnoſcant. Glareanum video teſtari, eſſe contra in vet. quodam cod.

Una c. t. adnumeratus esses. I. in illorum numerum translatus & una cum illis ad ſupplicium tractus eſſes. Gudian. *una cum illa*.

10. An

An ego tunc falſo ſcripſi, *Cedant arma togae*, qui togatus armatos, &
pace bellum oppreſſi? An illud mentitus ſum, *Fortunatam natam me
conſule Romam*; qui tantum inteſtinum bellum, & domeſticum urbis in-
cendium exſtinxi?

11.III Neque te tui piget, homo leviſſume, cum ea culpas, quae in hiſtoriis
mihi gloriae ducis? An turpius eſt, P.C. ſcribentem mentiri, quam il-
lum palam hoc ordine dicentem? Nam, quod in aetatem increpuiſti, tan-
12 tum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu a pudicitia. Sed quid ego
de te plura querar? Quid enim mentiri turpe duces, qui mihi auſus ſis e-
loquentiam uti vitium objicere, cujus ſemper nocens eguiſti patrocinio?
An ullum exiſtumas poſſe fieri civem egregium, qui non his artibus & di-
ſciplinis ſit eruditus? An ulla alia putas eſſe rudimenta & incunabula vir-
tutis, quibus animi ad gloriae cupiditatem aluntur? Sed minime mirum
eſt, P.C. ſi homo, qui deſidiae ac luxuriae plenus ſit, haec ut nova atque
13 inuſitata miratur. Nam quod iſta inuſitata rabie petulanter in uxorem, &
in filiam meam invaſiſti, quae facilius ſe mulieres a viris abſtinuerunt,
quam

11. AN EGO TUNC FALSO S. CEOANT. Academ. *An ergo tunc* cet. Vide Declxm. ſuperiorem n. 12. & 13. Mox *fortunatam natam* habeot MSS. & ed. Ciceronis; ſed Venetae *natam* omittunt.

DOMESTICUM URBIS INCENOIUM. Dura eſt locutio, ſi *incendium* proprie intellexeris. Mollior ſi pro ruinx, infortunin & ſumma calamitate: ut diximus ad Salluſt. Catil. *c.* XXXI. extr.

11. ILLUM PALAM HOC ORDINE. *Hoc ordine* deſideratur in Gudixno. Ceterum poſitus Provocabuli *illum* eſt Ciceronixnus. Is enim & ſecundo locn illud ponere ſolet; qua ratione exponeres, *illum ſcribentem mentiri, quam palam*, cetera: & ubi bene omitti poterat, addit; ut ſit univerſalis oratio, nnn ad ſolum Sxlluſtium pertinens. Utrumque exemplis firmxvimus ad Cicer. Epiſt. adde ontam ad Sall. Cxtilin. *cap.* LII. *pulcherrimam* eam *nos habe-remus*.

QUOD MEAM AETATEM INCREPUISTI. Gudian. Remenſ. & edd. vett. *quid in aetatem increp.* Academ. *in meam aetatem*; Incert. *in aetate*. Ciceronis edd. nuperxe: *quod aetatem increpuiſti*. Male. *increpare in quem*, ea aetate uſitxtum, & ex hoc locn ſumſiſſe videtur Auctor Epiſt. 1. de Rep. Ord. *cap.* IV. num. 5. *An illa, quae paullo ante hoc bellum in victoriam Sullanam* increpabantur. *Aetatem* praeciſe eleganter poſuit, pro ea, quae num. 20. circumſcribitur, apta nimirum ad patiendum, quae alteri collibuiſſent. Sueton. Claud. *cap.* XVI. *alium corruptelis adulteriiſque famoſum, nihil aliud, quam monuit, ut aut parcius aetatulae indulgeret, aut certe cautius.* Vide Schulting. ad Senec. II. Controv. XIV. pag. 196. & Controv. XV. pag. 201. ubi docet *aetatem* ſaepe pro aetate florente dici. adde infra 0.35.

QUANTUM TU AXES A PUDICITIA. Itx omnes edd. recentiores. at omnes vett. nmneſque MSS. *abes* omittuot, quod ἀπὸ κοινοῦ intelligendum. Sed Academ. *quantum te a pudicitia*, nempe abeſſe ſcin. Atque ita Criſpus Cat. *c.* XLVII. n. 1. *ſe nihil amplius ſcire, quam* legxtos. ubi vide Ciceronis exempla. adde Jug. *c.* LXXXVII. 0.4.

12. SEMPER NOCENS EGUISTI PATROCINIO. Gudiao. belle exſulxt *nocens*, quod ex Gloſſa irrepſit: & qui egent patrocinin eloquentiae, nocentes ſunt. In ſententiam lege Dialog. de Orator. *c.* V. aliis. ipſe Cicero paſſim.

RUDIMENTA ET INCUNABULA VIRTUTIS. De *rudimentis* lege ſupra nntxta n. 3. *rudimenta virtutis* dixit etiam Lactant. IV. *c.* XXIV. Eodem modn *incunabula* Juſtinus XII. *c.* IV. n. 6. *Si non ſolum tirocinia, verum & incunabula in ipſis caſtris poſuiſſent*. Cicero, *incunabula oratoris*, ſed cum additn *quaſi*. item *incunabula doctrinae*. Mnx *deſidiae plenus*, more Ciceronis, quem jxm veteres interpretes obſervarunt. Incert. & Remenſ. *erudimenta* ſcribuot.

13. RABIE PET. IN UXOREM.... INVASISTI. Nntari jubet dicendi genus Glxrexnus, *invadere in uxorem*. Neſcio, an nb geminxtxm Praepoſitinnem: eum tamen Cic. II. Offic. *c.* XXI. *invadere in remp.* dixerit; qunmodn & Criſpus Jug. *c.* XXXII. n. 4. An propter ſenſum. ſed ut ille conſtet, junge *rabie invadere*. De verbis enim petulantioribus, de maledictis & importuna eloquentia dicitur *rabies*: inde *rabulae*, *canina facundia*, alia talia elogia valde oppor-
tu-

Digitized by Google

quam tu vir a viris; ſatis docte ac perite feciſti . Non enim me ſperaſti
mutuam tibi gratiam relaturum, ut viciſſim tuas compellarem. Unus enim
ſatis es materiae habens: neque quidquam turpius eſt domi tuae, quam
tu. Multum te vero opinio fallit, qui mihi putaſti parare invidiam ex mea 14
re familiari: quae multo mihi minor eſt, quam habere dignus ſum. Atque
utinam ne tanta quidem eſſet quanta eſt; uti potius amici mei viverent,
quam ego teſtamentis eorum locupletior eſſem! Ego fugax, Criſpe Sallu- 15
ſti? Furori tribuni pl. ceſſi: utilius duxi, quamvis fortunam unus experiri, quam univerſo populo R. civilis eſſem diſſenſionis cauſa: qui, poſteaquam ille ſuum annum in rep. perbacchatus eſt, omniaque quae commoverat, pace & otio reſederunt; hoc ordine revocante, atque ipſa Rep. manu retrahente me, reverti. Qui mihi dies, ſi cum omni reliqua vita conferatur, animo quidem meo ſuperet, cum univerſi vos, populuſque R. frequens adventu meo gratulatus eſt. Tanti me fugacem, mercenarium patronum hi aeſtimaverunt.

Neque

tuna & apta. Mart. Capella Lib. IX. ad fin. *Indocta* rapidum *quem videre ſaecla Jurgiis caninos blatteratus pandere*. vide ſupra ad VI. Fragment. Glareani cod. vet. ut & Academ. *meam* omittunt.

SE MULIERES A. V. ABSTINUERANT. Ita Academ. & edd. Ciceronis. Sed reliqui MSS.& impreſſi vett. *mulieres ſe*. *Mulierum abſtinentia* a viris eo laudabilior eſt, quia illis plus, quam viris, libidinis adtribuunt. vide ad Salluſt. Cat. *c.*XXV. Academ. *abſtinent*.

MUTUAM TIBI GRATIAM RELATURUM. *Gratia* in malam partem. Seneca de Clem. *cap.* VII. *& non retuliſſe laedentibus* gratiam, *infirmitas videtur, non clementia*. ubi vide Gronovium.

ET VICISSIM TUAS COMPELLATURUM. Omnes MSS. & edd. vett. *ut vic. t. compellarem*. atque ita jam ediderunt in Cicerone. Gudian. *tuos* non male.

SATIS ES MATERIAE HABENS. Academ. *eſt*. *es habens*, pro *habes*, ut Terent. Andr.A.IV. Sc.V. *v.*36. *ut tu* ſis ſciens. quomodo Graeci Latinique perſaepe. Cicero: *Eſt loquens*, & alia ſimilia protulit. vide ad Salluſt. Jug. *c.* XXXI. num. 19. Plaut. Poen. A. V. Sc. II. *v.* 78. *ut tu ſis ſciens*. Catullus Carm. LXIV. *Eſt coercens*. Sidonius II. epiſt. X. *ſis meminens*. ubi vide Savaronem. Imitati ſunt haec veterum Pontanus, Lipſius, quod exemplis oſtendit haud vulgari laude dignus Vechnerus II. Hellenolex. *c.* IX. pag. 341. ſqq. Infra Incert. *domui tuae*. de quo ad Cat. diximus.

14. MULTUM TE VERO OPINIO FALLIT. Remenſ. & Academ. *Multum vero te, opinor, fallit*. infra omnes MSS. & edd. vett. *quam habere dignus ſum*, non *ſim*. Reſpondet Declam. ſuper. num. 9.

15. FURORI TRIBUNI PL. CESSI. Clodii, famoſiſſimi inimici Ciceronis, qui ob eam cauſſam, ut Ciceronem in exſilium pelleret, ad plebem tranſiit. Plutarch. Caeſar. p. 714. adde Vellej. Pat. II. *c.* XLV. ibique Boeclerum.

QUAMVIS FORTUNAM UNUS. Acad. *q. fortunam unam. quamvis* a *quivis*. Sed Cicero etiam extra talem compoſitionem eleganter *quamvis* adhibere ſolet, quod ad Sall. Cat. docuimus. Conſilium illud optimorum ſemper civium fuit, quod & Catilina ſimulat apud Sall. *c.* XXXIV. num. 2.

QUI, POSTQUAM ILLE SUUM ANIMUM IN REP. Academ. *qui tribunus poſtquam*. Male. nam *qui* ad Ciceronem pertinet, & ad Verbum *reverti*. MSS. & edd. vett. *ſuum animum*. Sed Gudian. *qui poſteaquam ille ſuum in rep. perbacatus eſt*. Recte emendarunt, *ſuum annum*, quae ſollemnis eſt Latinorum formula, ut jam alibi monſtravimus. *Perbacchari* Ciceronis verbum eſt, quomodo *bacchari* Sueton. Calig. *cap.* LVI. princ. *Ita* bacchantem *atque graſſantem non defuit pleriſque animus adoriri*.

PACE ET OTIO RESEDERUNT. Gudian. & Acad. *reſiderunt*. Cicero, *reſidet timor, impetus*. Sic Celſus IV. *c.* V. *reſidet inflatio*.

ANIMO QUIDEM MEO SUPERET. *Superet* omnem meam vitam, & quam ea nactus ſum gloriam.

VOS POPULUSQUE R. GRATULATUS EST. Mera Ciceronis imitatio. ita ille pro Rabirio: *vos, vos, inquam, ipſi & Senatus* reſtitit. adde XIII. Epiſt. LXI. nu. 3. Salluſt. Jug. *c.* XLIII. nu. 4. ADVEN-

IV. 16 Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper juſtas omnium amicitias exiſti-
mavi. Non enim uni privatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed quan-
tum quisque reip. ſtuduit, tantum mihi fuit aut amicus aut inimicus. Ego
nihil plus volui valere, quam pacem; multi privatorum audacias nutri-
verunt. Ego nihil timui, niſi leges: multi arma ſua timeri voluerunt. E-
go numquam volui quidquam poſſe, niſi pro vobis: multi ex vobis poten-
17 tia freti, in vos ſuis viribus abuſi ſunt. Itaque non eſt mirum, ſi nullius
amicitia uſus ſum, qui non perpetuo reip. amicus fuit: neque me poeni-
tet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Sexti inſo-
lentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Caeſaris fa-
vi. Hae enim laudes egregii civis, & unicae ſunt. Quae ſi tu mihi uti vitia
objicis,

TU MEO vel intelligitur, inquit Badius, *in*, vel Ablativus pro Dativo poſitus eſt. Prius verum. Ponunt enim ſextum Caſum & intelligunt *ſub*. Cic. v. epiſt. XVII. nu. 3. *& proxime recenti* adventu meo, *cum rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſes, ſi adfuiſſem: tamen nulla in re ſaluti tuae defui*. ubi vide. Caeſar v. Gall. *c.* VIII. *Caeſar* ſolis occaſu *naves ſolvit*. Remenſ. *congratulatus eſt*.

16. SI EGO SEMPER JUSTAS O. A. EXISTIMAVI. Criſpinus *ſi* exponit *quandoquidem*, ut haec ad ſuperiora retuliſſe cenſendus ſit, quaſi ea cauſſa omnes reditui Tullii ſaventes fuerint, quod ille omnium amicus fuerit: de qua notione particulae diximus ad Cic. XII. epiſt. XII. num. 5. Sed qui haec prorſus ſeparant, ut fecit Gruterus, *ſi*, pro *quod* accipiunt. quomodo mox num. 17. *itaque non eſt mirum*, ſi *nullius amicitia uſus ſum* cet. Et hoc inprimis poſt verbum *miror*: quo pacto etiam *niſi* pro *quod non* adhibent, ut in illo: *mirum*, ni *cantet*. Cic. de Haruſp. Reſp. *c.* V. *Non* mirum, ſi *hoc vobis ridiculum videtur*. quomodo ille saepiuſcule. Ergo *juſtas amicitias exiſtimare* conciſa locutio eſt, pro *juſtas eſſe debere*, aut juſtas, eas demum amicitias exiſtumavi. vide ad Cat. *c.* X. nu. 3. quod itidem ex Cicerone fluxit. IV. epiſt. IV. n. 14. *qui fortaſſe arbitraretur, me haec* remp. *non* putare. Clarius Seneca de Tranqu. *c.* X. *ſi nolueris* malam putare vitam *potius, quam invidioſam facere*. ubi plura Gronovius.

TANTUM MIHI FUIT AUT. Academ. *mihi tantum fuit*, cet. atque ita legitur inter Ciceronis opera. Ceterum omnes edd. vett. *aut amicus, aut adverſarius*.

AUDACIAS NUTRIVERUNT. Acad. *aud. timuerunt*; Edd. Venetae, *metuerunt*, quomodo Gruterus in Cicerone: unde factum, ut illic longe diverſa interpunctio inveheretur, quae omnem elegantiam ita corrumpit, ut nihil poſſit ſupra. Rectius longe Gudian. Remenſ. Incert. ceteraeque edd. *nutriverunt*. nempe ita *pax*, & audacia privatorum, ad miſcenda omnia ſeſe reſpiciunt, quam nutriverunt, qui decretis, ope, conſilio adjutores fuerunt. *Privatos* vocat Caeſarem maxime & qui ex ea factione, quoniam ſine publico conſilio res ſuas egerunt. Atque ita Auctor de Rep. Ord. & M. Tullius variis locis.

NIHIL TIMUI, NISI LEGES. Elegantiſſima dictio *timere leges*, & uſus eſt eadem Criſpus Cat. *c.* LI. num. 24. ubi vide.

EX VOBIS POTENTIA FRETI. Academ. *multi ex vobis potentia noſtra freti contra in vos* cet. Utrumque additamentum ex Gloſſa eſt. *noſtra*, pro *veſtra* ſcripſit, quo interpretari voluit illud *ex vobis*, quod nec alii editores ſatis intellexerunt. *potentia ex vobis* eſt potentia a vobis data, ex vobis profecta: & elegantiam quaeſivit in oppoſitione *ex vobis*, *in vos*: qualem oppoſitionem Tullius commendat, & ad Numerum orationis facere docuit. Alterum illuſtravimus jam ad Cic. III. epiſt. XIII. nu. 2. *Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolum auctoritate orationis, ſententia tua*, quibus *ego* a tali viro *contentus eram: ſed etiam*, cet.

17. PETENTI VATINIO. Vide de his Declam. ſuperiorem num. 16.

HAE ENIM LAUDES EGREGII C. E. V. SUNT. Sic MSS. Alii *enim* omittunt; quidam alieno loco ponunt. Sed Venetae edd. haec omnia in exſilium miſerunt. Guilielmius pro *unicae*, malebat *unici*. Utrumque non male. *laudes unicae* ſunt praecipuae, potiſſimae. ita Cic. de Senect. *cap.* XVII. *elogium unicum*. ubi vide Graevium. Eutrop. IX. *cap.* VIII. *vir unicae moderationis & civilitatis*, cum nota Cellarii, qui & aliis locis hanc ſignificationem jam adſtruxit.

18. APUD

objicis, temeritas tua reprehenditur, non mea vitia culpabuntur. Plura 18
dicerem, ſi apud alios mihi eſſet diſſerendum, P. C. non apud vos, quos
habui omnium actionum mearum monitores. Sed, ubi rerum teſtimonia
adſunt, quid opus eſt verbis?

Nunc ad te uti revertar, Salluſti, patremque tuum praeteream: qui ſi 19. V
nunquam in vita ſua peccavit, tamen majorem injuriam reip. facere non
potuit, quam quod te talem filium genuit. Neque, tu ſi qua in pueritia pec-
caſti, exſequar, ne parentem tuum videar accuſare, qui eo tempore ſum-
mam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiam egeris. Hac enim
demonſtrata, facile intelligetur, quam petulanti pueritia, quam impudi-
cus & procax, adoleveris. Poſteaquam immenſae gulae impudiciſſimi cor- 20
poris quaeſtus ſufficere non potuit, & aetas tua jam ad ea patienda, quae
alteri facere collibuiſset, exoleverat: cupiditatibus infinitis efferebaris,
ut, quae ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in aliis experireris. Ita non
eſt facile exputare, P. C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rem
quaeſierit, an amiſerit. Domum paternam vivo patre turpiſſime venalem 21
habuit, vendidit. Et cui dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum,
quo hic nondum mortuo pro herede geſſerit omnia? Neque pudet a
me eum quaerere, quis in P. Craſſi domo habitet; cum ipſe reſponde-
re non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. At hercule! lapſus 22
aetatis

18. APUD ALIOS MIHI ESSET DICENDUM. Sic quidem omnes edd. recentiores, ſed per ſummam ſecordiam. MS. Incert. *diſceptandum*; Gudian. & Acad. *diſcernendum*. Venetae poſteriores, *differendum*; priores, *viſſerendum*. Unde jam patet vere a nobis ſcriptum eſſe *diſſerendum*. atque ita Cato ſemel atque iterum apud Salluſt. Cat. *cap.* LII.

ACTIONUM MEARUM MONITORES. Acad. *accuſationum* male. *Actiones* Ciceronis recte dici, jam ſupra probavimus ex Criſpo noſtro. Tullius, *actionum auctores teſteſque* habere dixit: idemque *auctorem & monitorem* conjungit. non male. vide noſtra ad Salluſt. Jug. *cap.* LXXXV. num. 10.

19. QUOD TE TALEM FILIUM G. Similiter Auſonius de Marco Antonino Caeſ. Epigr. XVII.

Succeſſore ſuo morien, ſed principe pravo,
Hoc ſolo patriae, quod genuit, nocuit.

te talem habes apud Criſpum Jug. *cap.* CII. n. 5. vide Eod. *c.* X.

QUI EO TEMPORE SUMMAM T. P. H. Gudian. *ſi eo tempore ſummam tui partem habuerit*. Academ. *ſum. poteſtatem habuit tui*.

TAM IMPUDICUS ET PROCAX. Gudian. *tam impius & procax*. Verum quivis viderit ſcribendum eſſe cum edd. Venetis, *quam imp. & proc. adoleveris*.

20. IMPUDICISSIMI CORPORIS QUAESTUS. *Quaeſtum* intelligit, quem patiendo, ut mox dicit, impudicitia, ſeu ſtupro corporis fecerat, de quo vide Sall. Cat. *cap.* XXIV. num. 3, ibique notata. Remenſ. & Gudian. *quaeſtus, ſumtus ſufficere* cet.

AETAS TUA JAM —— EXOLEVERAT. I. major natu eras, quam ut ea pati poſſes. Sic Criſpus l. c. *aetas quaeſtui modum fecerat*. Apulej. Apolog. pag. 323. *pudore diſpoliato, flore exoleto, flammeo obſoleto*. Senſus de cupiditatibus infinitis idem eſt apud Criſpum Cat. *cap.* XIII. extr.

NON EST FACILE EXPUTARE. Ita recte edd. Ciceron. Contra Salluſtianae etiam Venetae *reputare*. Alterum firmant MSS. noſtri omnes, praeter Remenſ. in quo neutrum Verbum conſpicitur.

21. VENALEM HABUIT, VENDIDIT. Et hoc eſt ex numeris Tullianis. Rem ipſam ab hoc Declamatore mutuatus eſt Auctor haud adeo vetuſtus Vitae Salluſtii: *paternam domum vendidit, ut crimine adulterii ſe redimeret*; ſcilicet, ut cohaereant mendacia.

PRO HEREDE GESSERIT OMNIA. Tamquam heres. Plura dabit nota ad Criſpi Jug. *c.* XCVIII.

22. AT HERCULE LAPSUS EST AETATIS TIROCINIO. MSS. *At hercules*. Remenſ. *ad Herculis pedes lapſus eſt*. *At* eſt particula Occupationis, uti *At vero, At enim*. vide Cat. *c.* LI. n. 25. *Aetatis*

aetatis tirocinio, poſtea ſeſe correxit. Non ita eſt: ſed abiit in ſodalitium ſacrilegi Nigidiani: bis judicis ad ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, uti non hic innocens eſſe, ſed judices pejeraſſe, exi-
23 ſtimarentur. Primum honorem in quaeſtura adeptus, hunc locum & hunc ordinem deſpexit: cujus aditus ſibi quoque, ſordidiſſimo homini, patuiſſet. Itaque timens, ne facinora ejus clam vos eſſent, cum omnibus matrum familiarum viris opprobrio eſſet, confeſſus eſt, vobis audientibus, adulterium; neque erubuit ora veſtra.

VI.24 Vixeris, uti libet, Salluſti; egeris, quae volueris; ſatis ſit, unum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe; noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia uxorum noſtrarum: ſed ita experrecti non ſumus, ut a te cavere poſſimus. Audacia tua vincit ſtudia noſtra. Ecquod hunc movere poſſit, P.C. factum ac dictum turpe,

tirocinium eſt prima aetas, ſimili translatione, qualis illa, de qua ſupra ad n.3. Acad. *in tirocinio*. *Non ita eſt*, ſormula & Ciceronis & Salluſtii Cat. *c.*LI. & Jug. *c.*LXXXV.

SED ABIIT IN SODALITIUM SACRIL. NIGID. Academ. *ſed abiit in ſolidalium ſacrilegii N.* Remenſ. *ſed abiit in ſolicium*. Gudian. *ſed in ſolidacinm ſacrilegii aliud Nigidiani*. Corrupta haec vix ex ſola conjectura emendare audeo. Nec viri docti H. Glareanus & Jo. Clericus ſciunt, quis ille *Nigidianus* ſacrilegus fuerit. Forte *ſacrilegii Clodiani* melius eſſet ad perſonam dicentis. Poterunt alia etiam excogitari ab his, quibus otium erit.

EXTREMA FORTUNA STETIT. Academ. omittit vocem *fortuna* ſtetit, ut *extrema ſtetit* ſit ex Proverbio *in extrema regula ſtare*, *in extremo ſtare*. vide Lipſium ad Senec. Epiſt. XII. pag.39. Senſus eſt apertus.

NON HIC INNOCENS ESSE, SED JUDICES. Gudian. omittit Pronomen *hic*: nec reprehendo. Pro *pejeraſſe*, Academ. *pejoraſſe*. forte *perjuraſſe*, quod & Ciceroni, & Plauto aliiſque vindicarunt viri docti. v. C. Lang. & Fr. Fabrit. ad Cic. III. Offic. *c.*XXIX.

23. PRIMUM HONOREM IN QUAESTURA. Docte de *quaeſtura*, qui erat primus gradus honorum, quod Aſconius docuit. Gudian. *& hunc ordinem deſpectus, cujus aditus is quoque, ſord.* cet. ita & Academ. niſi quod *is* omittat. Edd. vett. voce amplius; *ſecutus eſt hunc locum & hunc ordinem deſpectum, cujus* cet. & illud *ſecutus eſt* Gruterus in aliquot MSS. reperit: noſtri tamen reſpuunt, qui facile illis concederent, niſi ex vulgata etiam, aut potius noſtrorum librorum ſcriptura commodus ſenſus elici poſſet. nam non opus eſt *deſpectum reddidit* cum recentioribus inſerre; ſed *deſpectus* mutare in *deſpexit*. i. pro nihilo habuit dignitatem hujus ordinis ſenatorii, quippe cujus aditus ſibi quoque patuiſſet: cum tamen conſcius ſibi eſſet, quam ſordide vixerit, & quam ſit omnibus flagitiis contaminatus. Ita Cicero in Verrem: *tu ſic ordinem ſenatorium* deſpexiſti.

CLAM VOS ESSENT. Gudian. & Remenſ. *clam nos*; Acad. *clam nobis*; Incert. *clam vobis*; Edd. Venetae, *ne facinora ejus clandeſtina clara vobis eſſent*. Male, eſt enim Ironia haud indecora. *Clam vos*, ut Cicero *clam iis*; Terent. *clam patrem*. nempe cum utroque Caſu conſtruitur.

C. OMN. MATRIBUS FAMILIAS OPPROB. MSS. noſtri omnes, *cum omnibus matrum familiarum veſtris opprobrio eſſet*. id *veſtris* per notam ſcribunt *uris*. Unde jam in edd. Venetis factum *viris*, quod in membranis aliquot legiſſe vult Gruterus. *Matres familiarum* veteres ſaepe dixiſſe, exemplis probatum ad Sall. Catilinam. Neque tamen in illa lectione adquieſco. juvares eamdem emendando *opprobrium*.

24. SUMUS DILIGENTES. Apulej. IX. Metam. pag.786. ed. Lugd. 1604. *Quanto melior Philesitaerus adoleſcens & formoſus, & liberalis & ſtrenuus, & contra maritorum ineſſicaces diligentias conſtantiſſimus*. ibi vide Beroaldum ut & Pricaeum pag.510. ubi haec Declamationis verba adſcripſit. Ceterum in illo Verbo *exprobrare* deficit Remenſis ſecundus, qui ſolus has Oratiunculas habuit.

ITA EXPERRECTI NON SUMUS. Gudian. *ita experti*. male. *Experrectus*, excitatus, eſt idem qui attentus, vigilans. vide notam ad Cat. *cap.* XX.

FACTUM AC DICTUM TURPE. Sic multi, in eis Criſ-

turpe, quem non puduit palam, vobis audientibus, adulterium confiteri? 25
Quod ſi nihil pro me tibi reſpondere voluiſſem; ſed illud cenſorium elo-
gium Ap. Claudii, & L. Piſonis, integerrimorum virorum, quo uſus eſt
quisque eorum, pro lege palam univerſis recitarem: nonne tibi viderer
aeternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque 26
poſt illum delectum ſenatus te umquam vidimus. Niſi forte in ea te caſtra
conjeciſti, quo omnis ſentina reip. confluxerat. At idem Salluſtius, qui 27
in pace ne ſenator quidem manſerat, poſtea quam reſp armis oppreſſa
eſt, & idem victor, qui exſules reduxit, in ſenatum poſt quaeſturam re-
ductus eſt. Quem honorem ita geſſit, ut nihil in eo non venale habuerit,
cujus aliquis emtor fuerit. Ita igitur egit, ut nihil non aequum, ac ve-
rum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexavit, ac debuit,

Criſpus, *neque* facto, *neque* dicto *ullo abſtinere, quod modo ambitioſum eſſet*, Jug. *c.* LXIV. n. 5. ubi vide. mox MSS. *quem non puduerit*. De confeſſione illa fictitia adulterii vide Scholiaſt. Hor. I. Sat. II.

25. CENSORIUM ELOGIUM APPII CLAUDII. Appius Claudius Pulcher & L. Calpurnius Piſo cenſores fuerunt A. V. 704. iique multos nobilium, in quibus Criſpus Salluſtius, ſenatu ejecerunt, ſi fides habenda Dioni Caſſ. Lib. XL. pag. 150. *Elogium* dicit ſententiam Cenſorum, ſeu titulum & cauſſam, qua de cauſſa ſenatu ejecerint, ut vel ex Dione conſtare poterit. Sic *elogium exheredationis* apud Quinctilianum. vide Interpretes Petronii *c.* LIII. Hinc eſt, quod Gloſſae exponant *notam criminis*, *titulum criminis*. vide omnino Valeſium ad Ammian. XIV. *c.* V. pag. 19. & Muncker. ad Fulgent. Mytholog. I. p. 30. alios.

QUISQUE EORUM, PRO LEGE. Glareano ſuſpecta eſt vox *eorum*, etiamſi ad Cenſores referatur. Sed non aliter intelligi poteſt, quam de Cenſoribus: & addidit illa, ne quis alterum Cenſorem alteri obſtitiſſe crederet, ut in aliis fecerat Piſo. *Pro lege* recitarem eſt tamquam legem; ſive quod adeo certum ſit illud elogium, ſive ut omnes audiant. An *pro lege* dixit notione *pro licentia* & *poteſtate* mea? Nam *lex* ſaepe id Ciceroni, quod ex lege deſcendit. An *uſus eſt pro lege* jungendum?

INURERE MACULAS. Ciceronis ſunt *infamiam, notam inurere*: & v. Verrina *c.* XLVI. *Errabat, cum te* maculas *furtorum & flagitiorum tuorum ſociorum innocentium ſanguine* eluere *arbitrabare*.

26. POST ILLUM DELECTUM SENATUS. Gudian. *dilectum*; Incert. pro var lect. *decretum*. Venetae, *illum* praetereunt. Cicero: *Quod idem facere cenſores in* delectu dignitatis, *& in judicio civium, & in animadverſione vitiorum qui convenit?*

IN EA TE CASTRA. In caſtra Caeſaris. Multi certe equitum & ſenatorum poſt illam cenſoriam notam Caeſarianas partes ſecuti ſunt. Auctor Dio l. c. adde I. de Rep. Ord. *c.* III. *ſentinam reip.* Ciceronis eſſe, diximus ad Catil. Salluſtii.

27. IDEM VICTORES, QUI EXSULES. Edd. Venetae & Gryphii: *idem victor, qui exſules reduxit*. quam lectionem in ſuis libris etiam offenderat Glareanus, & ob id locum pronunciat corruptum. minus vere. Intellige, *& idem victos fuit*. Caeſarem exſules reduxiſſe, nempe eos, qui ob ſuas partes ejecti ſunt, tum & proſcriptos alios ex Caeſare, Dione, Suetonio conſtat.

POST QUAESTURAM REDUCTUS EST. Erat enim moris Romani, ut ſenatu moti, eum iterum in eum ordinem reciperentur, aliquo honore ornarentur: quod de *praetura* adnotavimus ad Cat. *c.* XVII. n. 3. Et praetorem quidem Salluſtium factum eſſe, ut recuperaret dignitatem ſenatoriam, tradit Dio Libr. XLII. pag. 209.

VENALE HABUERIT. Imitatur Cic. II. Philipp. *c.* XXXVIII. *Omnino nemo ullius rei fuit emtor, cui defuerit hic venditor*. Mox *igitur* deficit in MSS. noſtris.

NEQUE ALITER VEXAVIT, AC. Gudian. *neque aliter vixit*. male. *vexavit homines, remp.* ipſum etiam *magiſtratum*, ſi cum Salluſtio loqui voluiſſet ex Cat. *c.* XX. Sed priora illa reſpexit, quod de iis, qui magiſtratum gerunt, ſaepiſſime ita loquantur, in primis de his, qui in provincias mittebantur. *Si quis* peculiaris Ciceroni

28 ſi quis praedae loco accepiſſet magiſtratum. Peracta quaeſtura, poſtea-
quam magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitae ſe con-
junxerat, unus jam ex illo grege videbatur. Ejus enim partis exemplar
erat Salluſtius, quo tanquam in imam voraginem coetus omnium vitiorum
exceſſerat: quidquid impudicorum, cillonum, parricidarum, ſacrilego-
rum, debitorum fuit in urbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in
fretis, ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris
apti, niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum novarum.
VII.29 At poſtea quam praetor factus eſt, modeſte ſe geſſit & abſtinenter. Non-
ne ita provinciam vaſtavit, ut nihil neque paſſi ſunt, neque exſpectarint
gravius ſocii noſtri in bello, quam experti ſint in pace, hoc Africam
interiorem obtinente? unde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut
fide nominum transjici, aut in naves contrudi. Tantum, inquam, P.
C. exhauſit, quantum voluit. ne cauſſam diceret, ſeſtertio duodecies cum
30 Caeſare paciſcitur. Quod ſi quidpiam eorum falſum eſt; hic palam refel-
le, unde tu, qui modo ne paternam quidem domum redimere potueris, re-
pente

dictio, ubi alii *qui* non ita bene ponunt, vide notam ad Jug. *c.* LXV. n. 2. infra Declam. extr.

28. MAGNA PIGNORA EIS DEDERAT. Magna documenta ediderat, eſſe ipſis ſimilem. i. factis ſuis oſtenderat, quod eſſet aeque injuſtus, rapax, crudelis, ac ceteri ejusdem ſactionis. Cicero, *minus multa dederunt illi reip. pignora*. adde I. Phil. *cap.* III. Juſtin. I. *cap.* X. numer. 20.

EJUS ENIM PARTIS. Raro Cicero extra oppoſitionem duarum partium *pars* numero ſingulari adhibet pro coetu, ſactione. Pollio Cic. X. epiſt. XXXI. n. 5. *Cum vero non liceret mihi* nullius *eſſe* partis. Coelius Epiſt. XIV. n. 8. *honeſtiorem ſequi* partem. & ſic alibi. Cicer. pro Sulla *c.* III. *in impiorum* partem *atque parricidarum* numerum *contulit*.

TAMQUAM IN IMAM VORAGINEM. Gudian. *tantam in unam voraginem.* Edd. vett. & Gryph. *tantum in unam vor.* Acad. *tamquam immani voragine.* non male, *tq. in immanem voraginem.* Sententiam eadem fere ſimilitudine expreſſit Salluſt. Cat. *c.* XXXVII. n. 5.

COETUS OMNIUM VITIORUM. Similiter Criſpus Cat. *c.* XIV. n. I. *omnium* facinorum *atque* flagitiorum, *tamquam ſtipatorum*, *circum ſe* catervas *habebat*. ubi vide.

IMPUDICORUM, CILONUM. Incert. *chilonum*; Acad. *lenonum*; edd. vetr. *cillonum*, quomodo ſcribendum eſſe Petr. Crinitus VII. de Hon. Diſcipl. *c.* VIII. evincere voluit, deducens ab antiquo *cillere* h. e. agitare, motitare, canum more, atque Cinaedorum. Gloſſae: *Cilones*, ΦΟΞΟΙ.

NOMINIS PERDITI AC NOTISSIMI. Guilielmius non male: *homines perditi a. n. Notus* autem etiam in deteriori ſignificatione dicitur, pro ſamoſo. Ut *Notiſſimus aleator*, Aſconius. *notus latro*, Cicero. Ita *nobilis*, *conſpici* & plura verba alia uſurpantur. vide Schulting. ad Senec. Suaſ. VII. p. 49.

29. PRAETOR FACTUS. De praetura Salluſtii meminit Dio XLII. pag. 209. & de adverſa ejus fortuna, Appian. II. Cicer. pag. 485. Plutarch. Caeſ. pag. 732.

AFRICAM INTERIOREM. Numidiam, cui praefectus eſt a Caeſare. Dio XLIII.

FIDE NOMINUM TRANSJICI. Acad. *fidem hominum*. Male. Edita lectio ſummam Criſpi avaritiam indicat, qui non contentus numeratam pecuniam rapere, etiam nominibus pecuniam ab aliis ſumere, ſibique tradere coegit. vide Salluſt. Cat. *c.* XXXV.

SESTERTIO DUODECIES. Alii *ſeſtertium*. corrupte, ut pluribus oſtendit Doctiſs. Gronov. IV. de Pec. Vet. *c.* IV. Summa eſt ad noſtram pecuniam 25000. Philippeorum.

30. DOMUM REDIMERE POTUERIS. Incert. & Gudian. *relinire*, quomodo & alii MSS. apud Gruterum, unde Guilielm. fingebat, *retinere*. minus eleganter. Edita melior. ſiquidem & ille *redimere* recte dicitur, qui debitoribus ſatisfacit, atque ita prohibet, ne vendere opus ſit. vide Salluſt. Cat. *c.* XIV.

TAMQUAM SOMNIO BEATUS. Eraſmus reſpicere putat auctorem ad id, quod per ſomnium multi ſibi ditiſſimi videntur. eum lege Chil. I. Cent. VII. n. 87. Notum tamen & aliud proverbium, quo *per ſomnium* ea fieri dicuntur, quo-

pente tamquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, villam Tiburti C.
Caeſaris, reliquas poſſeſſiones paraveris? Neque piguit quaerere, cur ego 31
P. Craſſi domum emiſſem: cum tu veteris villae dominus ſis, cujus paullo ante fuerat Caeſar? modo, inquam, patrimonio non comeſo, ſed devorato, quibus rationibus repente factus es tam adfluens, & tam beatus? Nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis, ac par tui?

At hercule egregia facta majorum tuorum te extollunt: quorum ſive tu 32.VIII
es ſimilis, ſive illi tui, nihil ad omnium ſcelus, ac nequitiam addi poteſt.
Verum, ut opinor, honores tui te faciunt inſolentem. Tu, Criſpe Sallu- 33
ſti, tantidem putas eſſe bis ſenatorem, & bis quaeſtorem fieri, quanti bis
conſularem, & bis triumphalem? Carere debet omni vitio, qui in alterum 34
paratus eſt dicere. Is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero au-
dire. Sed tu omnium menſarum adſecla, omnium cubiculorum in aetate 35
pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & civilis belli memoria. Quid enim hoc gravius pati potuimus, quam quod te incolumem in

quorum cauſſae non ſunt apertae: quod alii *per ſomnum* dicunt.

HORTOS PRETIOSISSIMOS. *Salluſtianos* a poſſeſſore nominatos. mentio eorum apud Tacitum, Euſebium, Dionem, Ulpianum, Caſſiodorum, alios. vide Donat. III. de urbe Rom. *c.* XXIII.

VILLAM TIBURTI. Gudian. *villam in Tiburti*; Venetae, *Tiburtii*. *Tiburtinam* intelligit, eamque fortaſſis, quam poſtea Adrianus Aug. ſplendidius aedificavit. vide Kircher. Lat. antiqu. & nov. P. III. Mallem autem *villam Tiburtem*, aut *in Tiburte*, ut Cicero loquitur. edita enim vitioſa eſt. Poſtremum MS. juvat. Glareanus *Tiburi* legit. De *poſſeſſionibus* diximus ad Cat. *c.* XXXV.

31. SED DEVORATO. *Devorare* amplius ſonat, quam *comedere*, & eſt Ciceronis verbum II. Philipp. *c.* XXVII. *Quamobrem deſinite mirari, haec tam celeriter eſſe conſumta. non modo unius patrimonium, quamvis amplum, ut illud fuit, ſed urbes & regna celeriter tanta nequitia devorare potuiſſet.*

QUIS TE FACERET HEREDEM. Supra enim hic Pſeudo-Cicero dixerat, ſe hereditatibus amicorum divitem factum.

32. FACTA MAJORUM TUORUM. Incert. omittit vocabulum *majorum*. in Venetis prioribus *tuorum* bis eſt expreſſum.

SIVE ILLI TUI. Acad. *tibi*.

NIHIL AD OMNIUM SCELUS. Edd. Venetae, *nihil ad tuum ſcelus addi poteſt*. quod magis placet. Infra MSS. noſtri *totidem putas eſſe*.

33. QUANTI BIS CONSULAREM ET TRIUMPH. Nimirum Salluſtius eum maximo dedecore *bis ſenator* ſaactus eſt, quoniam, ut ſupra legimus, eo motus eſt; at Cicero eum magna gloria *bis conſularis*, h. ut conſularis in exilium ejectus eſt, ſed ſtatim revocatus omnes ſuas dignitates recepit, quod paſſim ipſe pluribus praedicat. Glareanus non debuerat haeſitare, aut de Cicerone bis conſule cogitare. vide notam ad VI. Hiſtor. Or. Cottae num. 3. *triumphalis* ſibi eodem jure videtur, quoniam meruerat triumphum, neque haec ejus gloria exſilio ſuo interciderat, ſed eum reditu renovata erat.

34. CARERE DEBET O. VITIO. Acad. Gudian. & Incert. *Carere decet.* vide Juvenal. Sat. II.

QUI NON POTEST VERUM AB A. A. H. cui non ab altero vera crimina objici poſſunt, is demum maledicere alteri poteſt. Suſpicor tamen, aliquam ſubeſſe corruptionem.

35. IN AETATE PELLEX. Sic omnes MSS. & vett. edd. Perperam in Cicerone ediderunt, *in prima aetate*. Nam florem aetatis, ſive eam partem aetatis viti, quae idonea eſt ad illa flagitia, praeciſe *aetatis* adpellatione venire, ſupra adnotavimus n. 11.

CIVILIS BELLI MEMORIA. H. e. quaſi monumentum quoddam, quod dum adſpicimus, ſubit memoria civilis belli. id enim ſe in ſenatum reduxit. Ita Ciceroni *fides*, pro re, quae fidem faciat; *terror*, pro exercitu, qui terrori eſt; *decus*, pro homine, qui adfert decus, in uſu ſunt. Ita idem ille V. Verr. *c.* LVI. *odores* dixit, pro rebus odoriferis. ita Seneca Epiſt. LXXXIII. *ſoporem*, pro medicamento ſoporifero. Item M. Seneca Suaſor. VII. pag. 45. *Cicero princeps ſenatus Romanique nominis* titulus. ubi vi-

36 in hoc ordine videamus? Deſine bonos petulantiſſima conſectari lingua ;
deſine morbo procacitatis iſto uti: deſine unumquemque moribus tuis ae-
ſtimare: his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimi-
37 cum habere. Finem dicendi faciam P. C. Saepe enim vidi gravius of-
fendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt,
quam eos, qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid
Salluſtius merito debeat audire, ſed ut ea dicam, ſi qua ego honeſte ef-
fari poſſum.

vide Gronov. Auſonius Epigr. xxxiv. *Mors etiam ſaxis nominibusque venit*, de ſculpto marmore, quo nomen cujusdam Marcii propagare voluerant. Claud. Olybr. *v.* 204. Nomina *annis parturit*. i. conſules. Ita *tutela*, *indicium* alia plura obvia erunt adtendentibus.

QUID ENIM GRAVIUS. Gudian. *quid enim his gravius;* Incert. & Academ. *hoc gravius*, quod exſtat in edd. Venetis, nec rejicere potuimus.

36. MORBO PROCACITATIS. Ita principio Declam. primae: *ſi te ſcirem judicio magis, quam* morbo animi, *petulantia iſta uti*. ubi vide.

MORIBUS TUIS AESTIMARE. Tales cuique mores adfingere, quales ſunt tui. Terent. Andr. A. IV. Sc. I. *Tuum animum ex animo ſpectavi meo.* Heautont. A. V. Sc. I: *niſi illos tuo ex ingenio judicas.* Acad. *exiſtimare*.

HIS MORIBUS AMICUM TIBI. Acad. *his moribus eſſe tibi & amicum facere;* Incert. & Gudian. *amicum efficere*. De ſe loqui videtur Cicero. his tuis, Salluſti, moribus me tibi amicum facere non poteris. de qua Ellipſi diximus ad Jug. *c.* XIV.

37. GRAVIUS OFFENDERE ANIMOS A. Egregia profecto ſententia, & noſtra aetate haud negligenda: iis maxime, qui ſcriptores libere ac latine loquentes interpretantur. Loco tamen non ſuo inculcata eſt ab auctore. vix enim aliquod flagitium & turpe dictu ſupererit in vita Salluſtii, etiam ſi ille contaminatiſſimus fuiſſet, quod non ille apertis verbis jam propoſuerit.

NON QUID S. M. DEBEAT AUDIRE. MSS. Incert. & Acad. *non quae S.* atque eodem modo edd. Venetae. De eo, quod ſequitur, *ſi qua* reſpice ad n. 27.

JULII EXSUPERANTII OPUSCULUM DE MARII, LEPIDI, AC SERTORII BELLIS CIVILIBUS.

Quod cum in vetere quodam Salluſtii codice, bello Catilinario & Jugurthino in fine ſit additum, Hiſtoriarum Salluſtii breviarium quoddam eſſe videtur.

EX BIBLIOTHECA PITHOEANA.

CUM Lucius Metellus Proconſul, contra Jugurtham in Numidiam exercitum duceret, Marium ex gregariis militibus genere ignobilem, ſed virtute praeſtantem, ſecum habuit. Quem cum militibus quaeſtorem feciſſet, ita ſe factis fortibus promiſerat, ut hoſtibus terrori, Romano imperatori carus eſſet. Sed victimas immolanti numinibus in oppido Numidarum, cui nomen eſt Utica, haruſpices magna quaedam impendere Mario reſponderunt: atque hortati ſunt, ut quae vellet, auderet, peteretque celſiora natalibus, meritisque majora: ſiquidem cuncta videbatur favor ſpondere fortunae. Tunc capiendi conſulatus invaſit magna cupiditas, ad quem petendum paratus ſuffragiis, relicta provincia Metello, Romam venit: ibique de Metelli rebus loquendo corruptius, ac ſuam extollendo virtutem effecit animos vulgi cupidos novitatis, in ſuum excitando favo-

CAP. I. CUM MILITIBUS QUAESTOREM FECISSET. Legatum Metelli fuiſſe Marium, docent Salluſtius, Vellejus, Plutarchus. De *quaeſtore* nulla alibi mentio; neque tamen certo conſtat, quis Metelli quaeſtor fuerit: ut forte noſtro Julio ſit fides habenda.

ITA SE FACTIS FORTIBUS PROMISERAT. Bene jam Frid. Sylburgius comparavit hanc formulam cum Plinii illis XVI. c. XXVI. *In maxima tamen admiratione pinus eſt: habet fructum matureſcentem; habet proximo anno ad maturitatem venturum, ac deinde tertio. nec ulla arborum avidius* ſe promittit. Neque ſoli rei ruſticae ſcriptores ita loquuntur: cum & plures alii *promittere* pro oſtentare adhibeant. Atque Salluſtius quidem *oſtendere* & *oſtentare* maluit, ex quo tamen proxima deſcripta ſunt, *hoſtibus terrori*, cet. vide Jug. c. VII. n. 4.

MAGNA QUAEDAM IMPENDERE. *Portendi* extis hoſtiarum, Salluſtius ſcribit, a quo haec omnia ſumta ſunt. ille etiam elegantius *quaedam* omittit. vide Jug. c. LXIII. ſeqq. Mox *Tunc invaſit* nempe *eum*, quod more Criſpi omiſit. Sed ille in hac re verius Marium jam antea conſulatus cupidine agitatum fuiſſe ſcribit.

PARATUS SUFFRAGIIS. I. inſtructus, ut Cicero *paratus praeſidiis, equitatu, peditatu*. Quomodo ſibi paraverit ſuffragia, pluribus enarrat Criſpus. Infra *relicta provincia Metello* paullo inſolentius ſcripſit. Nam legatus aut quaeſtor Proconſuli haud proprie *relinquit* provinciam.

In

favorem, adjuvantibus Tribunis plebis. Nam eo tempore inter patres ac populum, ſtudio dominationis, erant excitata certamina. Ita factum eſt, ut quaſi in perniciem nobilitatis, quam lacerabat injuriis, Marius novis extolleretur honoribus. Itaque comitiis conſularibus, univerſus populus, qui ad eligendum convenerat, Marium conſulem juſſit: & erepta Metello provincia, in Numidiam miſſus eſt.

II. Is accepto conſulatu, quaſi ſpolium victoriae ſuperatis patribus oſtentabat; aperteque ſe eorum potentiae profitebatur adverſum. Sed cum militem novum ſcriberet, primum omnium capite cenſos cives infidoſque atque inutiles duxit ad bellum; ut hac ratione cum publico detrimento populo gratiam redderet, a quo ſperatos honores acceperat. Nam populus Romanus per claſſes diviſus erat, & pro patrimonii facultate cenſebatur. Ex iis omnes, quibus res erat, ad militiam ducebantur. Diligenter enim pro victoria laborabant, qui ex libertate bona patriam defendebant. Illi autem, quibus nullae opes erant, caput ſuum, quod ſolum poſſidebant, cenſebantur, & belli tempore in moenibus reſidebant. Facile enim poterant exiſtere proditores: quia egeſtas haud facile habetur ſine damno. Hos igitur Marius, quibus non fuerat Reſp. committenda, duxit ad bellum. Sed forte L. Syllam legatum, unum de nobilibus, in provinciam duxit.

IN SUUM EXCITANDO FAVOREM. Alius forte ſcripſiſſet: *in ſuum eos favorem adjuvantibus tribunis plebis*. Attamen neque haec, neque edita ſcriptura placet: niſi quod vulgata ſit ex uſu auctoris. vide infra *c.* VI.

STUDIO DOMINATIONIS. Sequitur Salluſt. Cat. *c.* XXXIII. nu. 3. & *c.* XXXVIII.

LACERABAT INJURIIS. De his moribus Marii vide Jug. *c.* LXXXIV. de Verbo *lacerare* vide ad III. Hiſt. Or. Macri num. 21. *Injurias* & *contumelias* jungit Criſpus Catil. *cap.* XXXV. num. 3. adde notam ad *c.* XXXIV. num. 2. Auctor ad Herenn. *injuriam* vocat, *quae aures convicio pulſat*.

NOVIS EXTOLLERETUR HONORIBUS. Forte, *Marius novus extolleretur honoribus*. vide Jug. *c.* XLIX. num. 4.

CAP. II. QUASI SPOLIUM VICTORIAE. Ex Sall. Jug. *c.* LXXXIV. nu. 1. *dictitare*, *ſeſe* conſulatum *ex victis illis* ſpolia *cepiſſe*.

PRIMUM OMNIUM CAPITE CENSOS. *Primum omnium* dixit pro *primus*, conſuetudine ejus ſaeculi, quo *ſolum* etiam pro *ſolus* & alia hujuſcemodi frequentius, quam primis temporibus, audiebantur. Sequitur Valer. Max. II. *c.* III. num. 1. & Criſpum Jug. *c.* LXXXVI. ubi & de capite cenſis, & de claſſibus plura prolata ſunt.

OMNES, QUIBUS RES ERAT. *Res*, pro facultatibus & bonis. vide Salluſt. Jug. *c.* LXXIII. n. 6.

EX LIBERTATE BONA PATRIAM DEF. Aſteriſco locum notavit Sylburgius, ceterique editores eum ſecuti. in MS. *ex* per notam *ē* erat ſcriptum. Forte fuit, *qui cum libertate, bona, patriam defendebant*. i. & libertatem, & bona ſua, & patriam defendebant. vide notam ad Salluſtii l. c. num. 3.

CAPUT SUUM — CENSEBANTUR. vide ad III. Hiſt. p. 963. *dedecores inultique* terga *caedebantur*.

EGESTAS HAUD FACILE H. S. D. Deſcripta haec ex Salluſt. Cat. *c.* XXXVII. n. 3. quem ſi recte intellexiſſet auctor, *haud* omittere debebat: at ille voces *ſine damno* alio ſenſu accepit, & *egeſtatem nocentem* h. inopes ad res novandas aptiſſimos eſſe intellexiſſe videtur. Unde jam ſatis de ingenio doctrinaque auctoris conſtare poterit.

L. SYLLAM LEGATUM. *Quaeſtorem* Marii fuiſſe, Criſpus aliique tradunt. vide Jug. *cap.* XCV. princ.

IN GALLIAM MISSUS. Sequitur omnino Criſpum, quem vide Jug. *c.* CXIV.

CAP.

xit. Atque ibi confecto feliciter bello, & Jugurtha capto, ad urbem redidere victores. Atque ſtatim, virtute cognita, Marius in Galliam miſſus, quae tunc Romanos fines hoſtili incurſione vexabat.

III. Eodem tempore Mithridates cum magnis copiis univerſam Aſiam urbesque ſociorum expugnando atque vaſtando coepit affligere. Ad quem coercendum L. Sylla eſt cum exercitu deſtinatus, cujus in Africano bello probata erat corporis atque animi magnitudo. Hoc ubi Mario compertum eſt, terminare, quod gerebat, proelium feſtinavit: & homo infinitae cupidus gloriae, non patiebatur libertatem dignitatemque Romanam alterius virtute defendi. Contuſis igitur Gallis, vaſtataque natione penitus barbarorum, Romam iterum victor intravit. Itaque inſtinctu ejus Sulpicius Tribunus plebis legem tulit, ut auferretur Syllae provincia ac Mario daretur. Hoc Syllae ubi nunciatum eſt, Murenam legatum ſuum provinciae Valerianisque praefecit militibus, quos infidos bellis exiſtimabat eſſe civilibus: & cum parte exercitus, injuriae dolore commotus, ad extinguendam Marianam venit factionem. Statim ut Romam venit, reſiſtentem ſibi Sulpicium & ſeditioſis concionibus R. P. diſturbantem, cum multis, quos ſibi ſocios adſciverat, trucidavit; atque Marium ipſum, machinatorem tantae contumeliae, in exilium impetu detruſit armorum: atque ille quotiens victor, per Gallorum atque Afrorum rura, quae ipſe vaſtaverat, naufragus atque egenus erravit.

IV. Dum

CAP. III. Mithridates. De quo Salluſtium vide Libr. IV. Hiſtor.

Corporis atque animi magn. Nihil hic deficit, aut corruptum eſt. *Corporis magnitudo*, ut *virtus corporis*, auctore Lactantio, de fortitudine dicitur. *animi magnitudo* eſt prudentia, de qua vide Criſpum Jugurth. *cap.* XCV. ſeq. Aemulatur illud ejusdem auctoris, *corpore ingenti, perinde animatus*, ut quidem legiſſe videtur.

Terminare —— praelium. *Terminare* haud ita male pro finire poſuit, ut *praelium*, pro *bello*. Videtur adſentiri Juſtin. III. *cap.* VI. *Interjecto deinde tempore, poſt reditum ſuorum aucti & claſſis & militum robore* praelium *reparavere*. Dictys I. *capit.* XV. *Tum communi conſilio ſuper conditione* praelii *jusjurandum interponi hoc modo placuit*.

Contusis igitur Gallis. Deſumſit verbum ex Sall. Jug. *c.* XLIII. extr.

Sulpicius Tribunus. Quem multis pollicitationibus perlexerat Marius. vide Plutarch. & Appian. I. Civ. pagin. 383. de relicto Murena idem Appianus Mithrid. pagina 213.

Valerianisque praef. militibus. *Valerianos* milites Appianus *Fimbrianos* vocat, ſed Noſter Salluſtium ſequitur IV. & V. Hiſtor. Erant enim legiones, quos ducebat L. *Valerius* Flaccus, qui a C. Fimbria ejusdem legato corrupti, imperatorem ſuum deſeruerant, tandem a Fimbria interfectum, Appian. Mithrid. pag. 204. 205. Aurel. Vict. Vir. Illuſtr. *c.* LXX.

Resistentem sibi Sulpicium. De quo civili praelio optime Appian. Civ. I. pag. 385. & iisdem fere, quo Noſter, verbis Flor. III. *c.* XXI.

Quotiens victor. Secordia Waſſii in ejus editione hic iterum aſteriſcus ponitur, Sylburgianae editioni debitus, qui eum ſemper adjecit, ubi in notis de corrupta lectione aliquid monebat. Maller nimirum ille aut *quotiens victor* per Parentheſin legi, aut *totiens* reſcribi.

IV. Dum haec aguntur, Cinna & Octavius facti ſunt Conſules: quorum Cinna de partibus Marianis fuit. Hic legem tulit, ut novi cives, qui aliqua ratione Romanam acceperant civitatem, cum veteribus nulla diſcretione ſuffragium ferrent. Hoc videlicet in eorum gratiam faciebat, qui Marium ſuffragiis ſuis extulerant, & ampliſſimis honoribus decorarant. Sed haec lex injurioſa erat in veteres cives, qui meritum dignitatis videbantur amittere, ſi cum novis indignis in ferendo ſuffragio jungerentur. Ob hoc itaque Octavius collega commotus, ut ſeditionibus privaretur, collegam ſuum Cinnam, adnitentibus veteribus civibus, in exilium miſit armatus, munitus videlicet copiis Syllae. Quae cum agerentur, maximus ex utrisque partibus civium numerus interemptus eſt. Expulſus igitur Cinna cum vagaretur, ad Africam, ubi Marius inops erat, forte pervenit: atque ibi communicato conſilio, ſollicitatis animis perditorum, & de ergaſtulis erutis ſervis, exercitum conſecerunr; & armata validiſſima manu juventutis, ad urbem venerunt, atque Octavium Syllae ſatellitem ſuperatum necaverunt. Tunc varia crudelitas pervagata eſt, ut nobilitas omnis ad fugitivorum trucidaretur arbitrium. Atque eo immanis ſaevitia Cinnae fuit, ut nec illis parceret, quorum opera erat victor eſfectus. Et cum hac inſolentia in omnes communiter baccharetur, cum haberet conciones, a militibus ſuis occiſus eſt. Tum Marius, ne ſine ſocio dominatum ſuſtinere non poſſet, in locum Carbonem ſibi in ſeptimo conſulatu collegam ſubrogavit.

V. Tum

CAP. IV. HIC LEGEM TULIT. Ferre voluit, impeditus ab adverſa factione. quo genere loquendi uſus eſt etiam Florus III. *cap.* XVII. vide noſtra ad Jug. *c.* CIX. num.3. & adde Liv. Epit. LXXIX.

Nulla diſcretione. Novi illi cives jam antea in octo tribus erant contributi, ut jam veterum dignitas ſervaretur. Sed Cinna *in omnes tribus eos ſe diſtributurum*, *pollicitus eſt*, teſte Vellejo Pat. II. *cap.* XX. ubi vide Interpp.

MERITUM DIGNITATIS VIDEBANTUR AMITTERE. *Meritum dignitatis* non tam ex conſuetudine optimorum dixit, pro *meritam dignitatem*; quam ex uſu ſaeculi ſui, ubi uſitatiſſima haec erat Periphraſis. Ita Fulgent. III. Mythol. *c.* X. *meritum morborum*. ita alii. vide du Cange Tom. II. pag. 580. Criſpus Cat. *c.* XXXV. *ſtatum dignitatis* maluit. Sed & Claudian. *meritum loci*. ubi vide Barthium.

UT SEDITIONIBUS PRIVARETUR. Ut reſp. quieta eſſet. Flor. III. *c.* XXI. *ſed vincentibus*, quibus pax & quies potior, *profugus patria ſua Cinna confugit ad partes*.

AD AFRICAM — FORTE PERVENIT. Ita reddidit Flori ſui, *confugit ad partes*. Ceteri Cinnam Italia egreſſum eſſe, non memorant.

COMMUNICATO CONSILIO. Ex Salluſt. Cat. *c.* XVIII. num. 5. cui & debetur ſupra verbum *adnitentibus*, *c.* XIX. num. 1.

DE ERGASTULIS ERUTIS SERVIS. Florus *ſervitia & ergaſtula armantur*. *De* pro *Ex* poſuit. vide ad Cat. *c.* LXI. num. 8.

SYLLAE SATELLITEM. Ita adpellat cum Salluſtio I. Hiſt. Or. Lepidi & Philipp. qui erat fautor & propugnator Sullanarum partium. Octavius, vir leniſſimi animi, juſſu Cinnae, interfectus eſt. Vellej. II. *c.* XXII. alii.

VARIA CRUDELITAS. I. multiplex, in multos & vario genere mortis. vide Florum l. c. Appianum, Plutarch. *fugitivos* intelligit ſervos. vide Cat. *cap.* LVI. extr. ne de exſulibus forte capias.

EO IMMANIS. Uſque adeo immanis. Latinitatis collapſae. de Verbo *bacchari* vide notam ad Declam. Cicer. num. 15.

CUM HABERET CONCIONES. Diſſentiunt in morte Cinnae ſcriptores, quod oſtendet nota Puteani ad Vellej. II. *c.* XXIV. Noſter ſequitur Appian. I. Civ. pag. 397.

TUM MARIUS, NE SINE SOCIO. Fallitur auctor. Marius enim prior mortuus eſt, & Cinna in ejus locum Valerium Flaccum conſulem ſubrogavit: quo interfecto in Aſia, Carbonem

V. Tum Sylla, tanta indignatione commotus, contra Marium atque Carbonem exercitum duxit; & inter ſe ferali certamine Romani exercitus conflixere. In quo bello ſuperatus eſt Marius. Tum vero Sylla victor, quicquid in urbe remanſerat, crudeliter perſecutus eſt; & R. P. vindicatam non reddidit legibus, ſed ipſe poſſedit; ac ſe talem praebuit, ut Cinnana ac Mariana, quod ultum erat, dominatio quaereretur. Hinc Salluſtius: *bonis initiis malos eventus habuit*. Nam fuerunt bona principia, quod oppreſſam voluit civium defendere libertatem: mali eventus, ut ſuperatis dominis, & ducibus ſaevis, gravius ipſe civitatem quaſſavit, qui ſe publicae calamitatis fore promiſerat defenſorem. Hic cum teneret imperium, multas leges ac jura praeſcripſit, multas civitatibus immunitates vectigalium dedit, multos Romana civitate donavit.

VI. Hujus

bonem adſumſit. vide Appian. pag. 396. reliquos. Abſtractus eſt, quod videret Marium juvenem, illius Marii, qui ſepties conſul fuit, filium, ab Floro, Livio aliiſque, cum Carbone conſulem prodi. Ceterum Sylburgius corrigit: *cum ſine ſocio dominatum ſuſtinere non poſſet*. fruſtra, & idem ſenſus eſt receptae lectionis, quaſi dixiſſet, *timens, ne* cet.

In locum Carbonem. Sylburgius emendat, *in Cinnae locum Carbonem ſibi coll. ſubrogavit.* quod non contra mentem Julii eſt. ſed is erravit, ut modo diximus.

CAP. V. Tanta indignatione commotus. I. tot rebus indignis ſeu quae ejus indignationem moverent, incenſus.

Contra Marium atque Carbonem. Marium nempe juniorem intellige, etiamſi auctor priorem intellexerit. Conflixit autem Sulla primum cum Norbano conſule, quem acie vicit. alterum conſulem Scipionem dolis ſuperavit. Poſtea Marius junior ad Praeneſte oppidum victus, Carbonis etiam exercitus per legatum Sullae fugatus. vide Appianum pag. 401. ſeqq. Vellej. II. c. XXV. ſqq. reliquos.

Quicquid in urbe remanserat. Ita, ut Livius: *quidquid erat patrum*. Horat. I. Sat. VI. v. 2. *Lydorum quidquid*. adde Salluſt. Jug. c. XIII. n. 6. & Cic. IV. epiſt. IV. num. 6.

Crudeliter persecutus est. Deſumſit ex Catilin. *cap.* IX. extr. ſed male, & ad genium ſui temporis Salluſtium trahens, quod *perſequi*, pro invadere, ulciſci, punire abſolute dixit.

Non reddidit legibus. Sic Capitolin. Maxim. & Balb. c. XVII. *Suſcepiſſe vos remp. a nefarii latronis ſcelere ſervandam*, reddendamque *Romanis* legibus. Juſtin. XVIII. c. VII. nu. 17. *atque ita decem ſenatoribus interfectis*, urbem legibus *ſuis* reddidit. Sulpic. Sev. Vit. Mart. c. XVI. *confido enim, quod per te reddenda ſis ſanitati*. pro quo c. XIX. *reſtitutus ſanitati*. Lucani II. *verſ.* 52. *Omnibus* hoſtes reddite *nos* populis, ad eam formam poſſes interpretari, omnes populos reddite nobis hoſtes.

Quod ultum erat. *Ultum* paſſive, quod & melioribus placuit. vide Jug. c. XXXI. num. 8. *quod* maluit, cum *quae* potuiſſet ad *dominationem* referre, totam orationem exprimens. Capitolin. Vero *cap.* XI. *Nota eſt* fabula, *quam Marci non capit vita*, --- quod *nos non in medio relinquimus*, *ſed* totam *purgatam confutatamque poſuimus*. adde notam ad Jug. *cap.* CIV. num. 2. Burmann. ad Quinctil. I. Praefat. pag. 10.

Hinc Sallustius. Cat. c. XI. num. 4.

Mali eventus, quod. MS. habuit *ut*, pro *quod*, ſed Sylburgius immutavit. quod fieri non debebat. Ab voce *eventus* ea particula ſuſtinetur: propterea revocavi.

Qui se p. c. fore promiserat. Poterat adſtrictius & elegantius: *qui publicae calamitatis promiſerat defenſorem*. quomodo Seneca III. Nat. Qu. Praefat. de Annibale: *fractiſque rebus etiam poſt Carthaginem pertinax, reges pererravit, contra Romanos* ducem promittens. ita ex MSS. Gronovius, quem vide. Aut certe Verbum *fore* ſupervacaneum eſt, quod reſpuit etiam Criſpus Jug. c. XCIII. num. 6. *Defenſorem*, ut notat Sylburg. dixit, pro *depulſorem*: quomodo Virgil. *Solſtitium defendite pecori*.

Multas leges ac jura praescripsit. Meminit Plutarchus & Appianus pag. 412. 413.

Multas civitatibus immunit. *Multis* ni ſcripſit, intelligit voluit, ut *gentes orarum ultimae; totius anni comitia*. vide notam ad Jug. c. XXXVII. num. 2.

VI. Hujus acta cum conatur Lepidus in ſuo conſulatu ſubvertere, contra collegam Catulum civile proelium geſſit, & victus eſt. Nam congregatis iis, in quorum poſſeſſiones novos colonos de ſuis militibus Sylla victor immiſit, ac ſibi conjunctis liberis proſcriptorum, ingentem congregavit exercitum: pollicendo, ſi viciſſent, ſe bona patria reſtituturum. Plebi quoque, multis muneribus publice privatimque largitis, carus videbatur, ac publicae libertatis aſſertor. Sed in Etruriae litore commiſſo proelio coeperat Lepidus eſſe ſuperior per armatam multitudinem, quae odio rerum Syllanarum, ſe Lepidi partibus applicarat. Sed Pompejus de Gallia rediens, non paſſus eſt Lepidi audaciam cum publicis detrimentis impune bacchari. Nam fugientes ejus copias ac ſe implicantes feſtinatione formidinis, ita proſtravit, ut majore numero privatus, in Sardiniam confugeret; ut impedito commeatu, populum Romanum fatigaret inopia, ac ſuas vires armis copiisque & omni inſtrumento reficeret. Atque ibi contrario Propraetore, variis proeliis gravibusque conflixit. Nam ſollertiſſume tutando provinciam effecit, ut Lepidi conſilia vana forent. Undique enim prohibitus, & munitionibus ac civitatum expugnatione depulſus, nequivit cogitata perficere. Ac dum multa parat, morbo gravi oppreſſus ac mortuus eſt.

VII. Cu-

CAP. VI. Cum conatur Lepidus. De hoc cooatu Lepidi Criſpus I. Hiſtor. Flor. III. c. XXIII. *Cupidus rerum novarum per inſolentiam Lepidus acta tanti viri reſcindere parabat.* vide ibi citatos.

Praelium gessit. *Praelium* pro bello dixit ſupra c. III. Hic tamen forte vulgata notione accepit.

Liberis proscriptorum. Quorum iniquiſſima erat conditio. vide Orat. Lepidi I. Hiſt. adde Cat. c. XXXVII. num. 9.

Publice privatimque largitis. Vulgo *largitus*, corrupte, &, quod nos ſcripſimus, adprobavit jam Sylburgius. Sic modo *ultum* paſſive poſuit, & ipſe Criſpus I. Hiſt. apud Gellium XV. *cap.* XIII. Dilargitis *proſcriptorum bonis*.

In Etruri littore. Quo praelio Lepidus ſuperior fuerit, ceteri haud memorant. Veroſimile eſt Julium ſequi Salluſtium ſuum, qui tale quid memoraverit. Scribendum autem *in Etruriae littore*, quam Etruriam Lepidi partium fuiſſe conſtat. Florus: *profectus in Etruriam arma inde & exercitum Urbi admoverat*.

Pompejus de Gallia rediens. Pompejus enim in Gallia contra Brutum caſtra habebat, cum Lepidus ad urbem rueret. vide Plutarchum Pompei. pag. 627. Catulum cum Lepido conflixiſſe memorat Appianus pag. 418. & Livius Epit. XC. Catulo & Pompejo ſimul tribuit Florus. Pompejo Aur. Victor de vir. illuſtr. *cap.* LXXVII.

In Sardiniam confugeret. Iocruenta fuga Etruriam, inde Sardiniam receſſit, Florus. nec valde invitus, ut Plutarchus ſcribit.

Ut impedito commeatu. Erat enim Sardinia horreum populi R. ut ſcribit Cicero.

Ibi contrario Propraetore. Scribe, *ibi cum contrario Propr. Contrarium* dixit hoſtium, & Lepido adverſum. ut alii *contraria factio*.

Et munitionibus ac civitatum. Poterat, *& munitionibus civitatum expugnatione depulſus*. Male Sylburgius conjicit, *& m. ac civ. repugnatione depulſus*. Sardinae oppida & caſtella occupare nitebatur Lepidus; ſed repellebatur.

Morbo gravi oppressus. Taedio rerum adverſarum. Aut, ut alii tradunt, dolore, quem excitaverant litterae de ſtupro uxoris miſſae. Plutarchus.

CAP.

VII. Cujus ſocius & adminiſter Perpenna, ob delictum tanti facinoris ſupplicium timens, ex Sardinia in Hiſpaniam tranſvectus eſt; ac ſe Sertorio ſociavit, qui tum Romanis armis quaſſabat imperium. Nam hic Sertorius de Marii partibus fuit. Nam Norbano & Scipione conſulibus, cum ex Aſia Sylla contra Marium atque factionem veniret infeſtus, timens Senatus iram, ne malo publico certamina inter duces orirentur, ſtatuit, ut curarent Conſules, ne R. P. acciperet detrimentum. Hoc itaque Senatus conſulto excitati Conſules, contra venientem Syllam, atque omnibus exitium minitantem, praeſidia ſibi cujuſque generis parare coeperunt, & duces idoneos, ad quorum induſtriam pertineret cura bellorum. In queis elegere Sertorium. Parato validiſſimo exercitu proceſſere; &, vetante Sertorio, colloquia Conſules permiſerunt inter ſuum & Syllae exercitum, & facta proditio eſt, omniſque exercitus Syllae traditur. Tunc Sertorius deſtitutus, atque omni copiarum nudatus auxilio, in Etruriam confugit, iram metuens Syllae, ne exigeret gravem de ſuperato hoſte vindictam. Erat autem Etruria fidiſſima partibus Marianis, qui ab ipſis Romanam, quam antea non habebant, acceperant civitatem. Timentes igitur Etruſci, ne beneficium tantae dignitatis a Marianis acceptum, Sylla revocaret, ſi adverſae partes eſſent amputatae, penitus ad Sertorium ſe atque alios ejuſdem factionis duces applicarunt, omnia, quae imperaret, ſine recuſatione promittentes eſſe facturos. Itaque factum eſt, ut rurſus firmiſſimus XL. cohortium comportaretur exercitus. Nam & multi milites, qui

CAP. VII. CUJUS SOCIUS ET ADMINISTER. dictionem debet Salluſt. Jug. *c.* XXIX. n. 2. De *Perpenna* frequens in Salluſtii Fragmentis mentio. De adventu Perpennae in Hiſpaniam vide Plutarch. in Sertorio.

ROMANIS ARMIS. Collegerat enim multos exſules Romanos, multos Perpenna adduxerat. Florus: *Nec alias magis adparuit Hiſpani militis vigor, quam Romano duce.*

TIMENS SENATUS IRAM. Vox ultima ex ſequentibus adſumta videtur Sylburgio. Verum hujuſmodi iterationes plures in exiguo hoc ſcripto occurrunt, nec ſenſus incommodus eſt, ſi intelligas, ſenatum timuiſſe iram Sullae.

MALO PUBLICO. Deſumtum ex Salluſt. Cat. *c.* LI. n. 34. De proxima formula, *ut curarent conſules*, vide dicta ad Cat. *cap.* XXIX. num. 2. Salluſtii etiam eſt, *praeſidia cujuſque generis*. vide Cat. *c.* XXIV. num. 3.

PERTINERET CURA BELLORUM. Salluſtium audire videor, qui forte in eadem hiſtoria eodem modo locutus eſt. Juſtin. XLIII. *c.* V. *quod animadverteret, eos* ad *curam deorum immortalium* pertinere. Ita Livius, *ad quos cura aerarii pertinebat*. alii.

COLLOQUIA CONSULES PERM. Quod vetaſſe Sertorium, teſtatur etiam Plutarchus. Sed de Scipionis tantummodo exercitu intelligendum, qui per colloquia corruptus, ducem ſuum deſeruit. vide Appian. pag. 401. 402.

IN ETRURIAM CONFUGIT. Aliter Plutarchus & Appianus, qui Sertorium ſtatim poſt traditum exercitum Scipionis in Hiſpaniam abiiſſe ſcribunt. Reliqua autem, quae auctor noſter enarrat, facta ſunt ab Sertorio ante ſecundum Sullae adventum.

ERAT AUTEM ETRURIA FID. MS. habuit, *erat autem in Etruria*. Sylburgius *in* mutat in *tunc*; deinde ſcribit: *erant autem in Etruria fidiſſimi*. Waſſius *in* omittit. *Etruria, qui*, ut Criſpus *Civitas, quos; Numidia, qui*. vide Jug. *c.* LXXXIX. n. 7.

SYLLA REVOCARET. Repeteret, rurſus adimeret. Nove dictum, & fere ut vulgus hodie *revocare* uſurpat, contra veterum uſum, quem dudum oſtendit Jac. Godofredus. Sed & Dictys II. *c.* LI. & V. *c.* III. *Revocare* poſuit, pro in irritum vocare, ſi credimus Cl. Obrechto: eum tamen ea loca aliam interpretationem patiantur.

ESSENT AMPUTATAE. Adflictae & contuſae.

PENITUS AD SERT.... ADPLICARUNT. Alius ſcripſiſſet, *protinus ſe ad Sert.* Sed in tali ſcripto-

qui ſe venienti Syllae tradiderant, fruſtrationis, ad priorum ducum caſtra reverterunt, quae ante prodiderant. Inter haec facti ſunt Marius ſepties & Carbo Conſules.

VIII. Tunc Sertorius, de Marii poteſtate ſecurus Romam venit, & omnium coepit accuſare ſegnitiem, & ex multis promptiſſimis factis Syllae induſtriam virtutemque laudare; cui niſi obviam iretur, actum jam ac debellatum foret. Tum Conſules principeſque alii factionis, tanto verborum pondere caſtigati, ſive ut aemulum ac vehementem negligentiae correctorem ab oculis removerent, ſive ut feroci provinciae, cujus infidelitatem timebant, idoneum praeponerent ducem miſere in citeriorem Hiſpaniam; atque ei mandatum eſt, ut tranſiens res in Gallia Trans-alpina componeret. Sed ubi in provinciam venit, ita ſtrenue ſociorum animos jam deficientes atque alia cupientes in favorem partium ſuarum, modeſte tuendo atque blandiendo perduxit, ut & carus eſſet, & tamen ab omnibus timeretur. Sed in urbe Sylla & Marius conflixere: atque in ipſo certamine Marius interemptus eſt: Carbo, perditis rebus, aufugit. Tum Sertorius, commiſſis atque deletis partibus, quas ſequebatur, optimum conſilium credens exercitum non dimittere, ne nudatus ſupplicia victoribus penderet, collecta Hiſpaniae multitudine, contra Romanum exercitum ſtatuit dimicare. Mortuo itaque Sylla, hoſtem ſe publicum profeſſus eſt. Ad quem expugnandum miſſi ſunt Metellus atque Pompejus; qui cum gravibus atque

ptore alterum etiam ſerendum eſt: qui forte Ciceronis *penitus ſe tradere* reſpexit. *adplicarunt* ab Salluſtio habet, qui certe *implicatum* in eum dixit modum. Ita & Cicero *explicavit*. vide Macrob. de Different. pag. 2738. Phocam pag. 1712. & ipſum Priſcian. Libr. IX.

FIRMISSIMUS XL. COHORTIUM. I. quatuor legionum. Florus III. *c.* XXI. *quippe cum hinc octo legiones, inde quingentae cohortes ſtarent in armis. firmiſſimus exercitus*, ut Plancus *firmas copias*, Cic. X. epiſt. IX. n. 5. Sed *comportare exercitum* nova eſt locutio, pro colligere.

FRUSTRATIONIS. Sic MS. Corrigit Sylburgius, *fruſtrati promiſſis*. Poſſes *fruſtrati* eodem ſenſu recipere, expunctis duabus Syllabis *onis*.

CAP. VIII. DE MARII POTESTATE. *De* eſt propter; quomodo frequenter inferioris aetatis ſcriptores.

AC DEBELLATUM FORET. *Dicebat* intellige, ut ſaepe Salluſtius. Is autem *fore*, aut *eſſe* potius ſcripſiſſet.

PRINCIPESQUE ALII FACTIONIS. Quomodo Criſpus *conjurationis principes*. Dudum autem provinciam Hiſpaniam ſortitum eſſe ſcribit Appian. pag. 402. quam poſt aliquod temporis ſpatium demum adiit.

MODESTE TUENDO. Comitatem Sertorii in provincia celebrat Plutarchus pag. 571. *tuendo* hic ſcripſit, pro imperando, & regendo provinciam.

IN IPSO CERTAMINE MARIUS. De neutro Mario verum eſt, quod perierint in ipſo certamine. Senior enim morbo ſuperatus eſt, & filius cum ex oppido Praeneſte per cuniculum effugere tentaret, a Sullanis exceptus & trucidatus eſt.

COMMISSIS ATQUE DELETIS PARTIBUS. Sylburgius conjicit, *contuſis atque deletis partibus*. Sed ſi tantum a ſcriptura MS. abire licet, *confectis* etiam, *comminutis*, *contritis*, *corruptis*, alia conjicere liceret. Proxime tamen *compreſſis*, quod pro *devictis* uſurpavit Fulgent. II. Mythol. *c.* V. Verum cum deteriore aetate *committere* abſolute dixerint, pro committere praelium, inde forte Julius *commiſſis partibus* traxit, ut ſibi notaret, poſtquam partes conflixiſſent, atque ſuperatae eſſent. Utrumque enim, pro more ſuo, exprimit, ut ſupra *c.* VI. extr. *morbo gravi oppreſſus ac mortuus eſt*. Accedit, quod ea aetate *honoratus eſt*, *habitum eſt*, *illuſum eſſe* & ſimilia Active dicerent. vide Salmaſ. ad Lamprid. Commod. *cap.* XI. Interpp. ad Flor. II. *c.* XVII. num. II. Quam ob cauſſam vix quidquam mutandum eſſe cenſeo. Erunt ta-

atque aſſiduis pugnis afflixere. Qui tamen difficile vinceretur; niſi per conjurationem in convivio a ſuis eſſet occiſus. Poſtea Pompejus Perpennam ſubegit; Auxum, Cluniam, Calagurrim civitates delevit, & factis in Pyrenaeo tropaeis, Romam regreſſus eſt.

FIN. OPUSCULUM JULII EXSUPERANTII.

tamen, quibus interpretari placebit: poſtquam partes commiſſae erant cum hoſtibus. unde eumdem ſenſum trahent.

AD QUEM EXPUGNANDUM. H. vincendum & debellandum, quomodo fere Cicero, *animus ſapientis nulla re vincitur*, nec expugnatur. Petronius Sat. c. CXXV. *Expugnata paupertas.* Propert. III. eleg. XII. *Haec etiam clauſas* expugnant *arma pudicas.* adde Columell. Praefat. Lib. X. Juſtin. XV. c. IV. *Bactrianos expugnavit.* quomodo iſte aliquoties.

DIFFICILE VINCERETUR —— ESSET OCCISUS. *Vinceretur*, pro victus eſſet, optimorum more. Florus III. c. III. n. 13. *Et, ſi ſtatim infeſto agmine urbem petiſſent, grande diſcrimen* eſſet. adde noſtra ad III. Hiſt. Orat. Macri n. I.

AUXUM, CLUNIUM, CALAG. *Auxumam* ſcripſerat Julius, quomodo habent libri vett. apud Florum III. *cap.* XXII. ubi vulgati *Auximam.* Sed verum urbis nomen eſt *Uxama*, ut dudum Voſſius Cellariusque oſtenderunt. Mox emendavi *Cluniam*, quod ita Dio, Ptolemaeus, numi aliaque monumenta juberent.

FACTIS —— TROPAEIS. De his Pompeii tropaeis conſule Salluſtium ſupra pag. 1005. qui rectius *tropaea conſtituit.* neque tamen alterum novum, aut inauditum eſt.

PORCII LATRONIS.

DECLAMATIO

CONTRA

LUCIUM SERGIUM CATILINAM.

SI quid precibus apud Deos immortales, ſanctiſſimi Judices, vobiſcum aliquando valuiſſemus, jamdudum & potiremur Rep. noſtra florentiſſima, & cives noſtros haberemus tum ſtudioſos rerum gerendarum, tum patriae ſimul, ac virtutis amantiſſimos: idque temporis eximia laetitia frueremur, cum rationes omnes dicendi noſtras in laudem ſummorum, atque optimorum civium conſumendas eſſe videremus. Nihil enim ſtatuimus animo dignius, nec auctoritate majorum, nec opinione populari, quam in eo genere verſari forenſis exercitationis, quae canere laudes egregias ſummorum hominum poſſet, atque animos inflammare noſtrae civitatis ad imitandum.

II. Ve-

PORCII LATRONIS DECLAMATIO. *Porcii Latronis* meminit Quinctilian. x. *cap.* v. Sed eum multo maxima laude Seneca. I. Controverſ. Praefat. & alibi ſaepius. Exſtat ea Declamatio etiam in edd. noſtris Venetis. At, ſi verum fateri liect, non Porcii illius, docti & exercitatiſſimi viri, potius novitii cujusdam hominis foetus eſſe videtur: quippe quae ex Salluſtio partim, partim ex Cicerone, nullo ſaepe judicio, conſarcinata eſt. Docti hoc facile per ſe viderint: imperitis idem perſuadere, fruſtra laboraverim. Adnotabo tamen paſſim novitatis manifeſta documenta, diverſa illa multum ab iis, quae Latroni tribuit Seneca. adde infra ad *cap.* xxxvi. dicta.

CAP. I. IDQUE TEMPORIS EXIMIA LAET. *Id temporis*, pro *eo* tempore, ſicuti *quid aetatis*, Plaut. Perſa A. II. Sc. IV. *v.* 5. *id aetatis*, Cic. VI. epiſt. XXI. n. 6. & quae ibi adnotavimus. adde Auct. B. Afric. *c.* XXII. n. I. Eodem modo Criſpus Jug. *c.* LXIII. n. 3. omnem pueritiam *Arpini aetas.* ubi vide.

RATIONES OMNES DICENDI NOSTRAS. Ab Cicerone fluxit, qui inprimis hoc genere delectatur, ut *rationem eloquentiae*, *rationem gaudii*, *cauſſas laetitiae* & alia per quamdam Periphraſin proferat. Is etiam pro Archia *capite* I. *dicendi rationem* dixit, paullo alio ſenſu.

QUAE CANERE LAUDES EGREGIAS. *Canere* Poetarum proprie, ut notum eſt; etiam Phaedrus IV. Fab. XXI. de Simonide: *Circumire coepit urbes Aſiae nobiles*, *Mercede accepta*, laudem *victorum* canens. Sueton. Calig. *c.* XVI. *nobilibus pueris ac puellis*, *carmine modulato*, laudes *virtutum ejus* canentibus. Curt. V. *c.* I. n. 22. *Poſt hos Chaldaei Babyloniorumque non vates modo*, *ſed etiam artifices cum fidibus ſui generis ibant*. Laudes *ii regum* canere *ſoliti*. Sed Oratoribus etiam ſequior aetas tribuit. vide Dial. de Orator. *c.* XXVI. Nec in vitio tantum, ſed etiam ſanctiſſime adhibet Boetius IV. Proſa I. princ.

ANIMOS INFLAMMARE NOSTRAE CIVITATIS. Venetae priores, *infamare*. recte ceterae. vide Sall. Jug. *c.* IV. n. 5. 6. *animos civitatis*, pro civium noſtrorum horridum quid habet.

CAP. I. I

II. Verum ea dicendi voluptas olim ſapientiſſimo viro M. Catoni plane contigerit, necnon & Galbae, Scipioni, Gracchis, Porcinae, Craſſo, atque Antonio ſummis atque ornatiſſimis oratoribus, quorum tempora ſingulari praeſtantia virtutis, ac ſtudio pene incredibili pulcherrimarum artium floruerunt: nobiſcum vero ſententia noſtra bene ageretur, ſi modo tantum abeſſemus ab illa modeſtia temporum atque hominum, nec incidiſſemus in atrociſſimos Reip. fluctus ac miſerandam temporum calamitatem. M. ſiquidem Catoni, aut Scipioni coaetaneo ſuo monumentis immortalibus hujus Urbis, & ſine dubio clariſſimis luminibus temporum ſuorum, de Legibus dicendum erat, de inſtitutis majorum, de gloria militari, perſaepe de laudibus, ac victoriis; nobis vero, qui devenimus in hanc truculentam temporum conditionem, ſublata eſt omnis gratia dicendi, atque interceptus locus omnis, aut jucundiſſimi ſermonis, aut conciliandae benevolentiae popularis.

III. Nam ſiquando vox noſtra ſive a foro, ſive a curia deſideratur, dicendum eſt perpetuo nobis aut de teterrimis hujus patriae calamitatibus, aut de nefariis oppreſſionibus civium, aut de perditae juventutis nunc impudicitia flagitioſa, nunc ignavia ſingulari. Quare peſtium quanta in dies

CAP. II. EA DICENDI VOLUPTAS. Sic Venetae omnes, & Gryphius. Gruterus aliique *ea* omittunt. qui in eo quidem non peccant, ſi *dicendi voluptatem* oppoſuit ſuae rationi dicendi, quam in teterrimis quibusque occupari, infra monſtrabit. At cum ſupra hanc voluptatem declaraverit, cum quibus verbis haec ipſa connectuntur: & libri potioris auctoritatis, quales ſunt certe edd. Venetae *ea* agnoſcant, nihil fuit mutandum, neque cum Waſſio Pronomen uncinis includendum.

M. CATONI PLANE CONTIGERIT. Celeberrimos memorat oratores, quorum apud Ciceronem, Quinctilianum, Auct. Dialogi de Oratoribus eſt mentio. Sed auctor exſcripſit forte ſcriptorem Rhet. ad Herenn. IV. *c.* V. *Allatis igitur exemplis a Catone, a Gracchis, a Laelio, a Scipione, Galba, Porcina, Craſſo, Antonio ceteriſque*. Particula *plane*, ſuo plane more utitur, ut videbimus infra.

NOBISCUM V. S. N. BENE AGERETUR. Ita Seneca: *Non ita* bene agitur cum *mortali genere, ut meliora pluribus placeant*. Sed Ciceronem potius ſequitur, qui paſſim ea formula utitur, ut IV. epiſt. XIV. num. 2. agiturque praeclare, *ſi nosmet ipſos regere poſſumus*. ubi vide. Habes & apud S. Caeſar. Homil. IX. *Satis* nobiſcum delicate agitur, *quando in noſtra poteſtate ponitur, qualiter in die judicii judicemur*.

REIP. FLUCTUS. Neque in his diſſentit ab Cicerone, qui frequenter turbas reip. *tempeſtati* comparat, & motus populi *fluctus* vocat. vide Abram. ad Cic. pro Milone *c.* II. & Interpp. Corn. Nep. Attic. *c.* VI. n. I.

LUMINIBUS TEMPORUM SUORUM. *Monumenta* urbis vocat viros praeclariſſimos, & qui memoriam urbis perennare poſſent. *lumina* temporum ſuorum, non multum abſimiliter, & Ciceronem forte ſecutus, qui Cat. III. *c.* X. *tum vero, clariſſimis viris interfectis*, lumina civitatis *exſtincta ſunt*. pro Milone *c.* VIII. *Itaque delegit e florentiſſimis ordinibus ipſa* lumina.

DE LEGIBUS DICENDUM. Legerat forte auctor apud veteres Grammaticos citata ſcripta Catonis *de re militari, de moribus* & alia talia. vide infra Fragment. Vet. Hiſt. pag. 20. ſeqq.

CAP. III. PESTIUM QU. I. D. REDUNDATIO EST. Verbo *redundare*, ſonantiſſimo illo & declamatoribus apto, mire delectatur hicce Porcius: quemadmodum etiam voce *peſtis*, pro homine perdito, ut ſolet Cicero. paullo aliter Criſpus Jug. *c.* XVII. & CIII. ubi vide. Tullius tamen *redundantia*, non *redundatio* dixit, quod eſt ſecundae aetatis.

AURES CALLUERUNT. I. callum quaſi induxerunt, quod itidem eſt contra uſum Ciceronis. Declamat. in Salluſtium habet, *aures calent*. Atque *caluerunt* ſcribunt edd. Venetae omnes & Gryphii. quomodo nos emendavimus.

dies redundatio eſt, vos eſtis teſtimonio judices, quorum aures caluerunt aſſiduitate pene quotidiana, copiaque incredibili civilium controverſiarum. Diximus equidem paucis ante diebus, ut probe meminiſſe poteſtis, de L. Glabrionis immanitate, atque audacia furioſiſſimi hominis, & ſine dubio crudeliſſimi: cujus in Senatu ſica pridie deprehenſa eſt, cum qua M. Papyrium, lucem omnis patritiae dignitatis, extinguere moliebatur. Nunc vero dicendum eſt de L. Catilinae ſceleratiſſima mente, atque inuſitata nequitia, quam nuper in omnium civium perniciem ſtragemque redundaturam, Dii immortales in auctorem ſceleris, tum benignitate ſua, tum conſulari vigilia retorſerunt.

IV. Quaeſo igitur, judices, diligenter attendite, remque cognoſcite barbaram crudelitate: periculo vero, & calamitate Reip. pernicioſiſſimam. Lucius ſiquidem Catilina non ignobili genere praeditus, neque infima virtute, ſi dotes egregias, tum fortunae, tum corporis ad dignitatem Urbis, non ad perniciem conferre ſtatuiſſet, Remp. nuper ex atrociſſimis bellorum civilium vulneribus pauliſper reſpirantem, novis inſidiis opprimere conatus eſt. Quid exhorruiſtis, judices? Non modo opprimere conatus eſt, ſed crudeliſſime vexare: non vexare tantum, ſed inaudito quodam genere feritatis extinguere. Manum ad id comparat, diverſam quidem genere, ſed magnitudine ſceleris, vitaeque ſimilitudine eamdem: quam manum exacerbatam continuo penuria rei familiaris, & ob id deſiderio praedae mirabiliter flagrantem, illecebrae ſibi facillime conciliaverunt. Conſilia nefarii facinoris in ampliſſimi civis M. Laecae domo decoquebantur:

V. Ad

DE L. GLABRIONIS IMMANITATE. Quis ille *L. Glabrio* fuerit, eo tempore, quo haec dicta eſſe finguntur, non conſtat: &, quantum ego ſentio, fictum eſt hoc nomen aeque, ac proximum *M. Papirii*.

ATQUE INUSITATA. Ita cum Grutero Venetae, Gryphii, ceteraeque omnes mediae edd. Waſſius cum Rob. Stephano, *ac innſitata*.

QUAM NUPER IN OMNIUM CIV. PERN. Quam nequitiam dii in auctorem Catilinam retorſerunt. Forte vulgato illi inſtitit: *In caput auctoris* cet. Sed *auctor ſceleris* eſt etiam apud Ciceronem & Auſonium. nos de ea voce adnotavimus quaedam ad Epiſtolas Ciceronianas.

CAP. IV. BARBARAM CRUDELITATE. Cicero, *moribus barbarus; immanis & barbarus*.

SI DOTES EGREGIAS. Vide Salluſt. Cat. *c.* v. & Cic. pro Coelio. Simili fere clauſula de Catilina utitur Florus IV. *c.* I.

EX ATROCISSIMIS....... RESPIRANTEM. De uſu illo Praepoſitionis *ex* diximus ad Catilio. *c.* IV. num. I. Cicero ita *reſpirare a metu*, & verbo ipſo frequenter pro recreari, requieſcere utitur.

QUAM MANUM EXAC. CONTINUO PENURIA. Gruterus omittit *manum*, cum ed. Aldi Manutii 1657. Colonienſi Ann. 1615. Eaedemque edd. ſcribunt *continua penuria*. Contra Venetae, Gryphii, Stephani, Glareani aliaeque *manum* agnoſcunt: neque hoc praeter morem Ciceronis, aut Salluſtii, quod notae docebunt ad Salluſt. Cat. *c.* LI. num. 40. & Jug. *c.* LXVI. num. 2. In iisdem etiam *continuo* legitur. quod quidem in Cicerone, Caeſare aliisque hujus claſſis ſcriptum librarii, aut ſciolorum vitium foret; at in tali auctore tolerare debemus, qui *continuo exacerbatam* ſcripſit pro diu, perpetuo ſollicitatam ad res novas penuria rei familiaris. Denique *continua penuria* emendare, ne ipſum quidem locum ſanae elegantiae reſtituit.

ILLECEBRAE SIBI FACILLIME CONCILIAV. Poſſes interpretari, ipſae *illecebrae*, quae erant apud Catilinam, *ſibi* conciliaverant perditam illam manum. Sed potius eſt *ſibi* accipere, pro *illi*, *ipſi*: quomodo & meliores Latino-

rum

V. Ad eam greges confluebant perditorum adoleſcentium, quorum hic familiaritatem eximiam conſecutus fuerat, conciliatam partim aſſuetudine ſtupri, partim genere quodam nefariae largitionis. Adhibiti ſunt & cuncti barbarorum hominum, nobilitati non ſolum magnitudine & ſumma aeris alieni, verum etiam conſuetudine, ac ſtudio turpiſſimarum rerum. Nec alae muliebres ab eo coetu religioſo ac nocturno, prorſus abſuiſſe indicatae ſunt: nulla denique portenta Urbis, nullae finitimarum religionum peſtes repertae ſunt, quae non denotatae ſolertiſſime per hunc, per magnitudinem inopiae facillime concitatae, repente devolaverunt in aream ipſam nefariae atque flagitioſae conjurationis. Ratio conſiliorum fuit, ut Saturnalibus proxime futuris univerſi cum armis ad ipſius Laecae domum praeſto forent: ibique dato ſigno collaberentur omnes, partim ad diripiendam, inflammandamque Urbem, partim ad trucidandum Senatum, partim ad eos conficiendos, qui praeſidium Urbi ferre voluiſſent: Catilinam interim omnes, & Ducem, & Imperatorem appellarent.

VI. Audiſtis, judices, ſatis evidenter (ut arbitror) conſilium ſceleratiſſimi hominis Catilinae, reique indigniſſimae miſerabilem, ac deteſtabilem crudelitatem. Nunc vero audienda cauſa eſt, agnoſcendaeque faces, quibus ille flagravit ad cupiditatem hujusmodi ſcelerati facinoris obeundam:

rum loquuntur. vide ad Salluſt. Jug. *cap.* CII. n. 14.

M. LECCAE DOMO DECOQUEBANTUR. Venetae conſtanter *Lecae;* interdum *Laecae.* unde recte, arbitror, Gruterus *Laecae.* vide ad Cat. *c.* XVII. n. 3. *Decoquere* inſolentius dixit. Sed *coquere* conſilia pro machinari, etiam Livio uſurpatum eſt VIII. *c.* III. adde Drackenb. ad Sil. II. *v.* 327.

CAP. V. ASSUETUDINE STUPRI. Quid haec ſibi velint, cognoſcas ex nota ad Cat. *c.* XIV. num. 6.

ET CUNCTI BARBARORUM HOMINUM. Ita Venetae. Manutius, Baſileenſes, Colon. & Gruterus: *& coetus barbarorum hominum.*

RELIGIOSO, NOCTURNO PRORSUS, ABF. Sic Waſſius diſtinguit, impedite ſatis. nec melius Gruterus aliique. Optime Venetae priores: *religioſo ac nocturno, prorſus abſuiſſe* cet. quomodo ſcripſi. Sed quid ſit *alae muliebres*, haud facile divinare poſſum. Temeraria, puto, translatione *alas muliebres* vocat *ſocias* quaſi, & *auxiliares*, ut *alae* legionibus Romanis addebantur. En hominis ingenium! Pro *judicatae*, non modo Gruterus, ſed etiam Gryphius *indicatae*. Atque ita legendum eſſe, cenſuit Waſſius. Nimirum *indicatae ſunt*, pro indicatum eſt, ut Cicero V. epiſt. XX. n. 14. *ut adſcriberem, te in fano pecuniam juſſu meo depoſuiſſe, niſi iſta pecunia graviſſimis eſſet certiſſimiſque monimentis* reſtata, *cui data.*

FINITIMARUM REGIONUM PESTES. Sic Venetae priores, Gryphii, Glareani, Manutii, Gruteri. At Veneta 1500. Pariſ. 1544. & Waſſii *religionum.* male omnino. Haec tamen ſaepiſſime in libris vetr. confunduntur. vide Interpp. ad Cic. pro Rab. perduell. *c.* X.

REPENTE DEVOLAVERUNT cet. Omnes Venetae: *retente devolaverunt.* priores etiam *atque flagitioſae* omittunt. Prius mutare poſſes in *retentae*, ut ſit *concitatae & retentae;* me tamen invito. *Aream* vocat domum Laecae. non tantum, quod ita locus quidam ſine aedificio in urbe vocari conſuevit; ſed etiam quod poſterioribus temporibus *aream* pro *conventu* dicere ſolebant. Sigillatim Tertulliano *area* eſt conventus chriſtianorum ad tumulos divinae veritatis teſtium. vide Spanhem. Epiſt. pag. 338.

COLLABERENTUR OMNES. Germaniſmus merus. ita quippe noſtri *zufallen*, h. corruere, *ſimul irruere*, ab omnibus partibus petere.

ET DUCEM, ET IMPERATOREM. *Imperatorem*, more antiquo, quaſi hoſtibus ſuperatis. vide ad Cat. *c.* XXXIII. n. 1.

CAP. VI. CRUDELITATEM. Pro acerbiſſima & nimis dura conditione poſuit. vide ad Cat. *c.* XLVIII. n. 2.

dam: quas ſi plane comprobatas vobis (ut arbitror) planeque illuſtratas evidentibus ſignis attulero, nihil erit impedimento, quin hoſtem Reip. crudeliſſimum, atque infeſtiſſimum ſummis ſuppliciis, ſummis cruciatibus multandum, ac mactandum eſſe jubeatis. Tria judices, ſententia mea, ſcelerata, crudelia, flagitioſa, inaudita, quae mentem Catilinae ſemper immoderatam, ſemper novis rebus ſtudentem, ad exitium patriae commoverunt, dicenda ſunt.

VII. Primum, ratio quaedam triſtis ſimultatis: qua ductus eſt univerſum Senatum ex memoria repulſae conſulatus capitaliter fuiſſe ſemper inſectatum. Secundo, rabies quaedam temerariae ambitionis ſitiens immodicae gloriae, prorſus inflammata perpetua quadam, & ſingula.i cupiditate dominandi. Poſtremo, coetus infames turpiſſimorum hominum, non modo fatigati diuturno malo domeſticae neceſſitatis, verum etiam imbuti flagitiis, ac conſuetudine ſcelerum, ſempiterna comite & genetrice peſſimarum cupiditatum; quod genus hominum Catilinam ſuum etiam dormientem e ſomno facillime excitare valuiſſet. His autem oſtenſis breviter, ſaneque confutatis, quae pro defenſione flagitiorum ſuorum noſtri adverſarii dicenda eſſe putaverunt, finem adeſſe nobis intelligetis. Bello Mithridatico, Judices, longiſſimo quidem omnium, & ſine dubio poſt

NUNC VERO AUDIENDA CAUSSA EST. Venetae duae priores: *nuncia audienda cauſſa eſt*. Scribe, *Nunc jam audienda cauſſa eſt*. Caſſius Cic.XII. epiſt.XII. nu.4. nunc jam *ſum expeditus*. ubi jam Terentium cum aliis ita loqui adnotavimus. Adde Salluſt. Jug. *c.* XXXI.

FLAGRAVIT AD CUPIDITATEM... OBEUNDAM. I. quibus ille accenſus eſt, ut cupiditas in eo ſuſcitaretur hujuſmodi ſcelerati facinoris. Latine magis ſcripſiſſet, *cupiditatem ſcel. facinoris obeundi*.

MULTANDUM AC MACTANDUM. Sic edd.vett. ceteraeque omnes. At Waſſius, legerem, inquit, libenter *mulcandum*. *Multare* enim eſt, multam infligere pecuniariam; *mulcare* autem pugnis aut calcibus lacerare, mutilare. Haec ille. Nos jam alias de hoc Verbo produximus ad Epiſt. Caecinae ad Cic.VI. ep.VII. n.2. adde Drackenb. ad Silium X. *verſ.* 463. Et ſi alium ſcriptorem prae manibus haberemus, quam talem nugivendulum, amplecterer ipſe ſententiam viri docti. nunc nihil moveo. vide ad *cap.* IV.

SEMPERQUE NOVIS REBUS STUDENTEM. Primae edd. *ſemper, ἀτυωδέτως*, quod adprobavi. Eaedem mox, *dicenda ſunt*, ſine particula *nunc*: quae acceſſit demum Venetae 1500. ex qua in reliquas omnes propagata eſt.

CAP. VII. TRISTIS SIMULTATIS. Communis haec adpellatio rerum omnium ingratarum, acerbarum & crudelium. Ita Capitolin. in Maximinis *cap.* X. triſtior *& immanior factus*. Spartian. Adrian. *cap.* VII. *triſtiſſima res*. Contra Ammian. XXXVIII. Laetus *alias & ad populi favorem adipiſcendum aptiſſimus*.

QUA DUCTUS EST---- FUISSE S. INSECTATUM. Novum genus dicendi & tantum non barbarum. Erunt qui mederi tentabunt: at auctorem *ductus eſt fuiſſe inſectatum*, pro ductus eſt, ut fuerit inſectatus, ut inſectaretur poſuiſſe, res ipſa docet. Tolerabilius eſſet, *ductus eſt inſectari*, ut Salluſt. Cat. *c.* LII. *conjuravere incendere*; Ovid. I. Am. Eleg. V. *v.*14. *pugnabat tegi*. adde Cic.IV. epiſt.XII. nu.1. Gruterus contra auctoritatem veterum, ſecutus, opinor Manutium, dedit: *qua ductus .... fuit inſectatus*. quod Pareus & Colonienſes etiam expreſſerunt.

SITIENS IMMODICAE GLORIAE. Ita Apulej. I. Metam. *eſuriens rei*. qui & de den Socrat. pag. 54. *ſecundae vitae & prudentiae fortunatiſſimae eſurit & ſitit*.

DOMESTICAE NECESSITATIS. Inopiam rei familiaris intelligit, quam inter *neceſſitudines* Criſpus poſuit Cat. *c.* XVII. Noſter iterat paullo inferius.

SEMPITERNA COMITE ET GENITRICE. *Genetrice* priores Venetae ſcribunt per ſecundam vocalem: quod & hodie aliquot viris eruditis placuit, cum ita in optimis monumentis eſſe norint:

poſt Punicum periculoſiſſimo, cum diutius in Senatu de eligendo Imperatore dubitatum fuiſſet, planeque omnes ambigerent, quiſnam ſagaciſſimo Regi ſagaciſſimus noſter Imperator opponeretur: Catilinam inter omnes competitores, incredibili quadam ambitionis magnitudine deflagrantem, omnes Senatoriae ſententiae rejecerunt. Eo telo percuſſus adeo Catilina fuit, ut poſtea nullam omiſerit, neque perturbandae curiae, neque inſectandi Senatus occaſionem. Videbat namque deteſtandam cupiditatem ſuam illo ſuperſtite, nunquam in eum locum perventuram fore, de quo illam pridem univerſae omnium voces ejiciendam eſſe putaviſſent. Volvebat item animo ſummas vitae neceſſitates, quibus exuere ſe poſſe arbitrabatur, ſi qua ratione praeclaris magiſtratibus aſpiraſſet: nunc illas vero magis ac magis inſtauratas quotidie intelligebat, quandoquidem inſpiceret, omnes vitae ſuae rationes ea ſententia jugulatas prorſus extitiſſe: ac quicquid increpuiſſet ulterius, metuendam eſſe conſularem vigiliam, metuendum eſſe judicium Senatoriae auctoritatis.

VIII. Hanc vero ſpem ita exſanguem, ita conſternatam conſuetudo erexit vitae praviſſimae ad omne facinus, neque otii ſui patiens, neque alie-

riot: Illae edd. junguot, *conſuetudine ſcelerum ſempiterna*. *Sempiternus*, & *aeternus* pro perpetuo dicuntur, ut oſtendimus ad Jug. *c.* XXXI. n. 22.

SANEQUE CONFUTATIS. *Sane* pro plane, omnino poſuit.

AMBITIONIS MAGNITUDINE. Non ſufficiebat nempe, *incredibili quadam ambitione*. Eam autem aetatem, ubicumque poſſit, Nomina aliis Nominibus ſtipare ſcias. Paullo melius Juſtin. I. *cap.* I. *Ninus* magnitudinem *quaeſitae* dominationis *continua poſſeſſione firmavit*.

DETESTANDAM CUPIDITATEM SUAM. Venetae 1490. & 1493. deſtituuntur prima voce. mox *perventuram fore* veteres omnes agnoſcunt. Aldus Manutius, & Gruterus recidetunt *fore*, quod eſſet contra canones: quibus tamen auctorem ſeſe non adligare, plura documenta habemus. Negabat autem Valla I. Eleg. *cap.* XXVIII. latine dici, *venturum fore*, *redditurum fore*: contra quem acriter diſputat Alexander ab Alexandro I. Gen. D. *cap.* VIII. & ex Livio, *ſe actorum fore*, *facturos fore* produxit. ad quem conſule notam Tiraquelli, idem Ciceronis auctoritate confirmantis. adde Sanct. I. Minerv. *cap.* XIV. & XV.

INSTAURATAS INTELLIGEBAT. Vitae neceſſitates, inopiam ſuam confirmatam videbat.

QUANDOQUIDEM INSPICERENT OMNES V. R. Sic Gruterus, Waſſius, omneſque inde a Veneta 1500. editiones. Sed nullo ſenſu. quamobrem ex Venetis prioribus revocavi *inſpiceret*, & interpunctionem mutavi in hanc ſententiam: *quandoquidem Catilina videret*, omnes vitae ſuae rationes ea ſententia prorſus ſublatas aut adflictas eſſe.

QUICQUID INCREPUISSET ULTERIUS. Ita omnes Venetae, item Glareanus, Gryphius, Manutius. Alii male *incepiſſet*. *Increpare* pro ſtrepitum, motum excitare, poſuit auctor.

CAP. VIII. HANC VERO SPECIEM TAM EXSANGUEM. Sic omnes edd. inde ab Veneta 1500. Sed quae eam anteceduot; *hanc vero ſpem tam exſanguem*, quae profecto longe melior lectio eſt, & ſemet ipſa ſatis tuetur: modo audaciam hominis in translationibus ad animum revocare velis. *Spes* autem & *Species* ab librariis ſaepiſſime confunduntur. vide ad Cat. *c.* XXXVIII. num. 2.

CONSUETUDO E. V. P. AD OMNE FACINUS. *Erexit* nude intelligit *reſuſcitavit* ſpem illam proſtratam: jungit autem *conſuetudo ad omne facinus*, *pro* omnis facinoris. Praepoſitionem iſtam *ad* frequentiſſimam apud noſtrum, cuivis facile patebit. Sic & Gennadius Vir. Ill. *cap.* LXXXIII. *ad eloquendum artifex*. Spartian. Adrian. *cap.* III. *in quo magiſtratu* ad *perpetuam tribunitiam poteſtatem* omen *ſibi factum aſſerit*. Lamprid. Diadum. *cap.* I. *quare quoniam mihi per conditionem fragilitatis humanae non* multum *ſupereſſe videtur* ad *vitam*. Symmachus: *ut eum coercitum* ad *Rom. diſciplinam imbueret*. Capitolin. Maxim. Jun. *c.* III. ad *Graecas munditias eruditus*. vide etiam Salluſt. Jug. *c.* XXXI. n. 13.

CON-

trem, nunc anhelantem ſcelus, nunc gratia meretricia floreſcentem, ſummum pecuniae deſiderium, ſummam ſimul prodigalitatem, contemptum incredibilem omnium bonorum: itemque eximiam cum ſummis, atque ornatiſſimis civibus familiaritatem. Nihil enim fuit iſto monſtro verſipellius, aut mutabilius hominum memoria: ita ut res diverſiſſimae ſaepenumero videantur in eodem ingenio, tanquam in ſentina quadam teterrima, ſimul redundare.

X. Quis igitur dubitandum eſſe putaverit, hominem praeditum hujuſce inſtitutione vitae, remotiſſimum ab omni genere humanitatis, perfacile ſeſe teterrimo cuique, atque immaniſſimo facinori fuiſſe accommodaturum? Fontem aperuimus judices omnium Catilinae morum, atque omnis conſuetudinis, unde illi demanaviſſe vis iſta praeclara conſiliorum facillime intelligenda eſt: nunc videndum eſt, ſpem atrociſſimi ſceleris, unde illi ſubminiſtratam fuiſſe judicemus. Cum hic itaque ſecum repeteret memoria miſerandam ignominiam comitiorum, turpesque anguſtias afflictae rei familiaris: ſimulque intueretur, vel ſibi vivendum ac moriendum fore cum turpitudine ſumma, vel Senatum nullum eſſe oportere: de ratione tollendi ipſius primum cogitare coepit. Nam illo deleto ſine dubio intelligebat viam latiſſimam lubidinibus ſuis continuo patere. Vertit itaque oculos ad innumerabilem copiam juventutis, qua dies ac noctes ſtipabatur in exercenda conſuetudine ſuarum cupiditatum: cum putavit manum ipſam hominum, tanquam haſtam validiſſimam furoris ſui, facillime ſibi accommodari poſſe, quam contorqueret in omnium noſtrum ruinam, atque interemptionem, ut quam cognoverat educatam vitae praviſſimae inſtitutis, imbutam ſaepenumero ſanguine miſerorum civium, ardentem incredibili deſiderio praedae, ſibi vero mira familiaritate conciliatam.

XI. Genus eſt hominum vehementer exercitatum ferro, atque inopia, dua-

ISTO MONSTRO. Ita de eodem Cicero l. c. *cap.* V. *neque enim unquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrariis diverſiſque inter ſe pugnantibus naturae ſtudiis cupiditatibuſque conflatum*. Mox Venetae priores *redundatae*, pro *redundare*. Dictionem *remotiſſimum ab omni genere humanitatis* Ciceronis eſſe, vel ſine indicio conſtat.

CAP. X. DEMANAVISSE VIS ISTA. Manutius & Gruterus: *demanaviſſe vim iſtam praeclaram*, contra veteres omnes. Venetae priores, *demanuiſſe*. *Vis* pendet ab *intelligenda eſt*, ut apud Tacit. XIII. Ann. c. XXIII. princ. *Deferuntur dehinc* conſenſiſſe Pallas *ac* Burrhus, *ut Corn. Sulla ad imperium vocaretur*.

REPETERET MEMORIA. Rem habet a Cicerone, cujus & Phraſis eſt *repetere memoria*, XI. epiſt. XXVII. num. 4.

ANGUSTIAE AFFLICTAE REI FAM. Utrumque Tullii, & *afflicta res familiaris*, & *anguſtiae rei familiaris*. Sed declamatori placuit utrumque copulare; ut ſunt quidam homines, quibus ea demum elegantia exquiſita videtur, ſi omnia nomina habeant alia nomina adjecta.

CUM PUTAVIT MANUM IPSAM. Veneta 1493. *computavit*. Prima, *cum putavit*. Mallem, *eam putavit manum ipſam* cet.

CAP. XI. EXERCITATUM FERRO ATQUE INOPIA. Ita recentiores edd. Sed Venetae diſtinguunt poſt *exercitatum*. Senſum ex Ciceronis Catilin. II. *cap.* VIII. deſumſit, ubi & verba *genus .... quod genus cap.* IX. ita fere ſeſe excipiunt.

duabus rebus ad omne genus facinoris paratiſsimum : quod quidem ego civitatis noſtrae , maxime debilitatae bellis civilibus , atque afflictae magnitudine calamitatum , magnopere pertimeſcendum eſſe judico . Nihil enim illis praeter ſpem atque animam fortuna reſervavit , alteram ad differendam vitae neceſsitatem , alteram ad livorem ſuum magnifice acommodatam . Nihil illis contemptibilius : quos ſiquidem rudimenta vitae traductae in hac tenuiſsima re depoſita , nunc in gladiatoriis muneribus , nunc alia facinoris atrocitate , partim ad omne ſcelus , partim ad omnem patientiam erudierunt . Verum hae peſtes , ſententia mea , quo fuerint abjectiores , eo magis extimeſcendas eſſe reor , tanquam perpetuo ſeditionum civilium , ac rerum novandarum avidiſsimas : ſive quia voluptatem capiant ex moerore ſociae calamitatis : ſive quia civitatum verſutiam , mutabilitatem rerum ſuarum portendi quodammodo arbitrantur . Hi ſunt equidem , quos in foro quotidie in oculis civium calamiſtratos , ac veſtibus collucentes paſsim obvolitare cernimus , fortunas omnium popularium , atque otium civitatis luminibus conſignantes : qui non modo arrecti permanent ad opportunitatem cujuſpiam praeſentis commodi , verum etiam geſtiunt ad opinionem ſperatae utilitatis . Si feras quidem omnis generis , quo magis attenuatae fuerint penuria edendi , eo magis praecipites atque effrenatas ruere in perniciem videmus : quid hanc deſperatorum colluviem jejunam , ac ſitientem facultatum noſtrarum , quo impetu , quave ſtrage ruituram eſſe creditis , aut debacchaturam , ſi ſe carceribus emiſerint : cum illae ratione careant , atque intelligentia : hi vero non abſint penitus ab ipſa facultate intelligendi ? Graviſſimi quidem ſunt morſus irritatae neceſſitatis .

XII. Dii

RUDIMENTA VITAE TRADUCTA . Venetae omnes , *rudicamenta* , manifeſto errore . vide ad Declamat. Cicer. num. 3. ubi & formulam *rudimenta deponere* illuſtravi . Porro libri omnes *traducta* . Sed *traductae* ſcribendum eſſe , ipſa ſententia poſtulat . Senſus eſt , quia in tenuiſſima re & omni inopia *tranſactam vitam* habuerunt , ludo gladiatorio aut aliis facinoribus ſeſe dare neceſſe fuit , quo adflictae rei familiari ſuccurrerent , inopiamque tolerarent .

EX MOERORE SOCIAE CALAMITATIS . Id etiam ex more ejus ſaeculi declamatorum . Alii male , *ex ſocia calamitate* . Rem ipſam indicat Cic. II. Cat. *c.*x. & Salluſt. Cat. *c.*XXXVII. num. 10.

CIVITATUM VERSUTIAM . I nunc , & Porcium Latronem haec ſcripſiſſe autuma , quae ita in omnibus libris leguntur . *civitatis verſuram* , Vitruvius , & Seneca *verſationem* , pro immutatione ſtatus civitatis forte dixiſſent ; ſed *verſutiam* ea notione , quis inaudivit , niſi in media barbarie ? Senſus etiam eſt apud Salluſt. l. c. ſed ſupereſt mendum in ſcriptura hujus Porcii . non enim *verſutiam* —— *portendi* ſcribere potuit , ſed *portendere* debuit . Verum ex Veneta 1490. ſcribendum eſſe judico *civitatum verſutia* —— *portendi* : ut verſutia ſit caſus ſextus . Verbum *portendi* ſimili notione ſubminiſtrat Criſpus Jug. *cap.*III. num. 2.

IN OCULIS C. CALAMISTRATOS . Non id inſolens eſt *in oculis civium volitare* , aut *obvolitare*, quod vel Ennii dictum evincit & Salluſtii *in ore ducis*, aliorumque talia . vide Jug. *c.*XXXI. *Calamiſtratus* vox Ciceronis eſt poſt Red. in Sen. *cap.*VI.

LUMINIBUS CONSIGNANTES . Poetarum etiam melioris aevi eſt , *lumina* oculos vocare .

JEJUNAM , SITIENTEM . Edd. vett. conſenſu laudabili , *jejunam ac ſitientem* . *Sitire* cum patrio Caſu etiam ſupra *c.* IV. hic auctor conſtruxit , ubi ſocium ei dedimus Apulejum .

SI SE CARCERIBUS EMISERINT . Ita Codd.& mirandum in iſta barbarie vidiſſe hominem aliquam ſpeciem probae Latinitatis , quae nominibus multitudinem ſignificantibus ex aequo

XII. Dii immortales, quae clades ab illa feritate hominum, quae genera flagitiorum emanaviſſent, ſi nocturnus iſte imperator, quaſi quaſdam rapidiſsimas belluas in Urbis penates immittere potuiſſet? Horret animus, judices, ea cogitatione complecti, quae miſeri pertuliſſemus, ſi ſopor oculos conſulares detinuiſſet. Reſtinguenda eſt itaque flamma nobis ſcelerata & atrox, dum adhuc velata cineribus ac ſopita, facultas reſtinguendi levifsime data eſt: ne cum omnia comprehenderit (quod immortales Dii penitus avertant) nos fruſtra poſtmodum furibundam, atque exultantem reſtinguere cupiamus. Neque rectorem navis audiendum prorſus exiſtimo in ipſo moerore calamitoſae tempeſtatis, quam illi fugere facillime licuiſſet, conſurgentem primo, ſibique, ac rebus ſuis naufragium minitantem: neque item gubernatorem urbis in ipſo excidio, & calamitate civitatis, quam impendentem prius ipſe conſilio ſuo, ſuaque prudentia ſuſtinere quodammodo, ac propulſare potuiſſet. ſerae ſunt hominum lamentationes, prorſusque vituperandae, quas occupatas in his lugendis cernimus, quae vitio ſuo, deſidiaque contigerunt.

XIII. Callicratidi Lacedaemoniorum duci cum ornatiſsimam, cui praeerat, claſſem funditus amiſiſſet propter immoderatam gloriae cupiditatem, nihil ad eam reſtituendam noviſsima conſilii ratio ſuffragata eſt? quam ita ſervare poterat, ſi modo in ſtatione continuiſſet. Terentio Varroni ſempiternum dedecus, atque immortale monumentum erunt flagi-

quo utrumque Numerum Verborum jungit. vide ad Catilin. *cap.* XXIII. num. 6. & *c.* XLIII. num. 1.

IRRITATAE NECESSITATIS. Vide ad Cat. *c.* LVIII.

CAP. XII. QUAE GENERA FLAGITIORUM. Venetae priores perperam, *genera flagitioſorum*. Vox *flagitiorum* hic poſita eſt pro *facinorum*, ſi cum Criſpo noſtro haec cum cura diſterminare volumus. vide notam ad Cat. *cap.* XXIII. num. 1. Sed poſterior aetas negligentior fuit: eique hodie ſtrenue adhaereſcunt.

OCULOS CONSULARES DETINUISSET. Venetae priores *detenuiſſet*. Eſt & haec elegantia male ſana; & minus ſcite tamdiu moratur in translatione de *belluis*. vide ad Epiſt. 1. de Rep. Ord. *cap.* 1. Idem ſentio de formula, *velata cineribus*.

QUOD IMMORTALES DII PENIT. AV. *Immortales* acceſſit demum Venetae 1499. Nam priores duae haud agnoſcunt. Haeret tamen in omnibus vulgatis, quas ſcio ex iſtis Venetis derivatas eſſe.

RESTINGUERE CUPIAMUS. Veneta 1490. *reſtringuere*. qualem lapſum MSS. indicavimus ad Cat. *c.* XXXI. extr. Quae ſequuntur, haud omnino indocta aut lutulenta ſunt, ſi paucas ſordes exceperis. non tamen adeo altae indaginis, ut non cuivis litteris leviter inſtructo in promtu eſſe potuiſſent.

CAP. XIII. CALLICRATIDI LACEDAEM. DUCI. Prima poſitio eſt *Callicratidas*, non *Callicratides*: unde ſcribendum *Callicratidae*. Sumſit hoc exemplum ab Cic. 1. Offic. *c.* XXV. *Callicratidas, qui cum Lacedaemoniorum dux fuiſſet Peloponneſiaco bello, multaque feciſſet egregie, vertit ad extremum omnia, cum conſilio non paruit eorum, qui claſſem ab Arginuſſis removendam, nec cum Athenienſibus dimicandum putabant. Quibus ille reſpondit, Lacedaemonios, claſſe illa amiſſa, aliam parare poſſe: ſe fugere ſine ſuo dedecore non poſſe*. De eodem vide Xenophont. 1. Graec. Diodor. Sic. XV. Plutarch. Lacon. & Lyſandr. p. 436.

SI MODO IN STATIONE. Non ita ceteri, neque ipſe Cicero, quem hic homo ſequitur. Veneta prima, *ſi modo in ſtatio continuiſſet*.

TERENTIO VARRONI. Cui & ipſe Livius cauſſam cladis ad Cannas acceptae adtribuit. vide Florum II. *cap.* VI. & quos ibi citarunt.

flagitioſae turpitudinis deletae ad Cannas temeritate ſua pulcherrimae Romanorum legiones, quae ſervatae periculoſiſſimo tempore Reip. ſine dubio fuiſſent, & robur eximium pulcherrimae urbis , & perpetuum decus conſularis prudentiae, diſciplinaeque militaris.

XIV. Recte itaque majores noſtri ſummis laudibus efferendi ſunt , qui Spu. Melium, Gracchos, qui Manlium Capitolinum , qui Druſum, qui Saturninum fortiſſimos homines, & Reip. ſaepenumero non mediocriter opitulatos, quod deveniſſent in affectatae tyrannidis ſuſpicionem morte multandos eſſe putaverunt. Nec Spu. Melio favor ampliſſimus civitatis, nec Gracchis avi ſui Scipionis clariſſimi viri memoria : nec Manlio celeberrima gloria Capitolii liberati : nec Druſo ſanctiſſimi ſui penates: nec Saturnino jus ſacroſanctae dignitatis auxiliata ſunt. Quid ita ? quia necem paucorum, aut unius hominis, calamitati publicae majores noſtri ſemper anteponendam eſſe putaverunt. Quid? genus crudelitatis eximium non ſunt arbitrati, cives eos perimere, ſummiſque affligere ſuppliciis, quorum in Remp. perſaepe clariſſima beneficiorum genera extitiſſent? Minime. Quid ita? quia nullum ſatis dignum ſupplicii genus in eos conſumi poſſe opinabantur, qui patriae ſuae libertatem opprimere ſtatuiſſent: nec illos cives eſſe judicaverunt, quos abjeciſſe rationem patriae caritatis intuerentur. At contra eos, qui tales interemiſſent, non modo dici, atque appellari cives, ut eſſent, ſtatuebant, ſed afficiendos fore immortalibus donis, ac ſempiternae hominum memoriae conſecrandos. Quid enim poteſt indignius dici, quam vitam a patria ſuſceptam, ad illius perniciem calami-

CAP. XIV. QUI SPU. MELIUM, QUI GRACCHOS. Sic recentiores. At veteres omnes negligunt alterum *qui*. Ceterum haec exempla ipſe Tullius I. in Cat. *c*.I. adduxit. adde Livium IV. *c*. XIV. reliquos.

QUI MANLIUM CAPIT. Meminit Cicero pro domo *c*. XXXVIII. adde Flor. I. *c*. XXVI.

QUI DRUSUM. *Livium Druſum* ſine dubio intelligit, tribunum plebis, qui ſubita, ſed incerta morte interiit. vide ad II. Ep. de Rep. Ord. Aur. Vict. de Vir. Illuſtr. *cap*. LXVI. & Flor. III. *c*. XVII. quare ille quidem non ſatis circumſpecte in hunc numerum relatus eſſe videtur, niſi verba captare velis.

QUI SATURNINUM. Ita quidem Venetae poſteriores duae : at priores , *qui Staturiſſimi*. *Apulejum Saturninum* ſeditionem excitaſſe, ex Floro III. *cap*. XVI. Jul. Exſuperantio aliiſque conſtat. ejus meminit Cic. I. Cat. *c*. II.

NON MEDIOCRITER OPITULATOS. Quibus fere verbis de Gracchorum majoribus utitur Criſpus Jug. *c*. XLI. num. I.

SANCTISSIMI SUI PENATES. Etenim domi ſuae occiſum eſſe, ſcripſit Appian. I. Civil. pag. 372.

VIS SACROSANCTAE DIGNITATIS. Omnes Venetae, item aliae edd. *jus* habent, pro *vis*. Mutandum praeterea *eſt* in *ſunt*, ne ſoloeca ſit oratio. Nam aliam in hoc ſcriptore defenſionem parare, non eſſet conſilii.

QUID? GENUS CRUDELITATIS EXIM. Venetae: *quod genus crudelitatis ex*. Vera eſt vulgata.

IN EOS CONSUMI POSSE. *Conſumere*, pro *ſumere* frequens temporibus illis. vide Hygin. Poet. II. *c*. XV. *Poenas conſumere* dixit Noſter etiam infra *c*. XXXV.

NON MODO DICI, ATQUE APPELLARI CIVES, UT ESSENT, STAT. Scribendum vel libris omnibus invitis : *non modo dicti atque appellati cives ut eſſent*; *dicti*, *adpellati eſſent*, pro dicerentur, adpellarentur, ex conſuetudine Noſtri aliorumque bene multorum. vide Muncker. ad Fulgent. I. Mythol. Praef. p. 6.

AFFICIENDOS FORE IMMORT. Pro *adficiendos eſſe*, quomodo etiam ſupra. Infra *cap*. XVII. *quam in iiſdem furialibus antris conſtipandam atque occultandam* fore *curaviſti*. Cap. XXXVI. *Credite item , vim univerſam flagitioſae juventutis , aut hodierno Catilinae ſupplicio ſimul conficiendam* fore. adde notam ad *c*. VII.

IISDEM MOENIBUS A. T. CONSTITUTOS. Venetae priores, *hiſdem m. a. t. conſtitutos*. mox in illis eſt, *eadem leges*.

HINC ACERBISSIMAS EXPILAT. Particula deeſt

lamitatemque conferre? quid fingi ſceleratius, quam eorum poenas ac crudeliſſimam ſervitutem excogitare, quos iiſdem moenibus ac tectis conſtitutos, eaedem leges, atque eadem vivendi ratio continuiſſet? quid denique poteſt intolerabilius exiſtimari, quam inferre delubris Deorum immortalium, ac facultatibus noſtris illinc ſceleratas faces, hinc acerbiſſimas expilationes? Haec qui curaverunt, judices, aut qui tentaverunt, nunquam ego alienos ab hoſtibus, aut diſſimiles feritati beſtiarum exiſtimabo.

XV. Vidimus de ſpe perficiendi nefarii facinoris: videndum eſt de loco, quam latebram commodiſſimam & tutiſſimam egregius artifex delegit, cum contegendae conſpirationi ſuae, tum armis omnibus ejus artificii comprehendendis: ne forſan temere domum nobiliſſimi civis, atque opulentiſſimi M. Laecae delectam eſſe judicetis. Primum homo delectus eſt hujuſmodi nefariis cupiditatibus affinis, quo participe ſemper uſus fuerat conſiliorum ſuorum, adjutore teterrimarum libidinum, ſocio maximorum periculorum, cui ſpectato frequenter in difficillimis rebus, ſummam hujuſmodi atrociſſimi mali tuto committi poſſe, facillime ſibi pollicebatur. Praeterea domum ſibi deligendam eſſe judicabat ſolitudine locorum deſertam, & ab omni frequentia populari remotiſſimam, quae ſcilicet voces conjurationis tutiſſime continere poſſet. Contulit igitur ſeſe in ipſam M. Laecae domum, remotam ab omni celebritate, conſtipatam multitudine arbuſcularum, & ab omni ſuſpicione prodendi facinoris non mediocriter abhorrentem. Quos vero tetenderit ibi conjurationis laqueos, aut quas catenas ſcelerum conflaverit nobis ac facultatibus noſtris, Saturnalium dies patefactura fuerat, niſi primum benignitate Deorum immortalium, deinde vigilantia conſulari, nefariae ſicae de manibus latronum excidiſſent. Nullas amplius tendiculas pertimeſcamus ab execrabili monſtro; nullas inſidias ab hoſte teterrimo: tenetur fera, nec, ſi viri eſtis, declinatura eſt telum ipſum ſacroſanctae veſtrae autoritatis.

XVI. Ne-

eſt edd. Venetis prioribus. iſtae infra *unquam* habent, pro *nunquam*.

CAP. XV. EJUS ARTIFICII COMPREHENDEND. Veneta 1490. *ejus artifici*. ita & 1493. ſed ſimul omittit Pronomen *ejus*. Arma adpellare videtur, quidquid ad conjurationem pertinet, conventus, conſilia, comportationes telorum, & quae infra alia memorantur.

PARTICIPE... CONSILIORUM. In Venetis alia eſt diſtinctio, quaſi *conſiliorum ſuorum* pertineret ad proximum *adjutore*. Vulgata tamen longe melior, & vera eſt. *Particeps conſilii*, ut & *ſocius* periculi Salluſtiana ſunt. vide Cat. *cap.* XVII. num. 5. Jug. *c.* LXXI. num. 3. & Eod. *cap.* XXIX. num. 2.

TETERRIMARUM LIBIDINUM. Sunt quaedam vocabula, veluti propria huic ſcriptori, in quibus & hoc *teterrima*: modo enim *teterrima facinora*, *teterrimum incendium*; modo *teterrimam cupiditatem* & ſimilia nominat. Produxit hunc locum Cl. Bentlej. ad Horat. I. Sat. II. *v.* 33. ut confirmaret Flacci, *Nam ſimul ac venas inflavit* tetra *libido*: Verum hic noſtri locus exiguae virtutis eſt.

SPECTATO FREQUENTER cet. Deſcripſit haec ex Salluſt. Cat. *c.* XX. num. 2.

SUMMAM H. A. MALI. *Summa mali*, ſumma conjurationis dixit ad modum ejus, quod uſitatius eſt, *ſumma reip. ſumma belli*. ut Sueton. Tib. *c.* XXI. *ſumma imperii*. adde notam ad Cic. VI. epiſt. III. num. 3.

SOLITUDINE LOCORUM DESERTAM. Eſt & haec formula poſteriorum ſaeculorum indicium, ubi multitudinem verborum nimium adfectabant. Sic Aur. Victor: *qui eum in auditorio verbi* fatigatione taxaverunt. Auſonius: *honores Quos mox ſublimi maturus* protulit auctu. quae proxime accedunt ad uſum veterum: poſtea per majorem licentiam depravata ſunt.

FREQUENTIA POPULARI. Manutius & Gruterus, *frequentia populi*. ex Gloſſa inconſulta. Nam hi auctores perpetuo *popularis* eo ſenſu adhibere ſolent.

 QUAS

XVI. Neve Catilina neſcias, vigilantiſſimos conſules habere Remp. te quocunque veneris, quocunque abieris, diligentia noſtra circumſeptum teneri: quid heſterna nocte conciunculis tuis agitatum ſit, licet mecum recognoſcas. Cum ad M. Laecam veniſſes, unum ex fideliſſimis commilitonibus tuis, ad multam noctem, teque in interiorem, una cum illo, cubiculi partem recepiſſes, tanquam in ſacrarium memorabile cupiditatum veſtrarum, repente de Laeca ſciſcitari coepiſti, num quis ex conjuratis adveniſſet: cum ſubito Lentulus, ac Cethegus teterrima capita maleficiorum omnium, furibundi, atque alacres irruperunt, moxque ingreſſi vociferare coeperunt, quid agis Catilina? cur voluptates noſtra diutius remoraris? praeſto ſunt Saturnalia nobis otioſis, atque oſcitantibus, quem unum diem ſaepenumero nuncupare ſolitus es, everſorem ſuperbiſſimi ordinis, fugatorem aerumnarum noſtrarum, lucem ac principem univerſae noſtrae dignitatis. Num in gerendis negotiis ignoras ſequendas eſſe temporum opportunitates, & in occaſione rerum deſidiam ac tarditatem omnem quam diligentiſſime fugiendam? Mutabiliſſimae quidem ſunt Deorum voluntates, & fortunam, cum abire permiſeris, fruſtra poſtmodum diſcedentem ac fugientem ſis imploraturus. Talia conquerentem, tu paucis pro re ſubſecutus, Aquilam argenteam proferri continuo juſſiſti, praeclaram auſpicem ac gubernatricem furoris tui futuram. Teſtor noctem

QUAS CATENAS SCELERUM CONFL. H.e. quae ſcelera in nos patranda paraverit. Declamatorio more.

SI VIRI ESTIS. Ciceronis aliorumque formula, de qua diximus ad Sall. Cat. *c.* XL. nu. 3.

CAP. XVI. NEVE CATILINA NESCIAS. Eſt hoc ex ed. Veneta 1499. propagatum in reliquas omnes. nam ea vetuſtiores habent, *Neve Catilina neſciens*. Scripſerat ergo auctor, *neſciens ſis*: quae conſueta tum erat formula, neque Claſſicis prorſus repudiata. vide ad Declamat. Cic. in Salluſt. nu. 13.

CIRCUMSEPTUM TENERI. Omnes Venetae, *circumſpectum teneri*. quod equidem non damno.

LICET MECUM RECOGNOSCAS. Ex Cicerone deſcripſit in Cat. I. *c.* III. Vide noſtra ad Catil. *c.* XXXV. nu. 2. & ad Declam. Cicer. nu. 3.

CAPITA MALEFICIORUM OMNIUM. *Capita* credo principes & auctores dixit: & Cethegum quidem atque Lentulum Cicero & Criſpus inter principes conjurationis numerant. Terent. Adelph. A. IV. Sc. II. *v.* 29. *te eſſe huic rei* caput. atque ita Andr. A. II. Sc. VI. extr. Apud Ciceronem alioſque *caput*, pro praecipuo, ſaepe legitur. Noſter autem infra *cap.* XVIII. *caput conjurationis* nominat.

FUGATOR AERUMNARUM NOSTRAR. *Fugator* Vocabulum etiam Tertulliano notum. Sunt talia in optimo ſaeculo, ut *cunctator*, *perditor*, *repertor*: ſed deteriora laſciviunt in talibus & Analogia haud raro abutuntur. Ita *affector*, *indultor*, *diſcretor*, *penetrator*, *prorogator*, *procurſator*, *ambitor*, *ſubornator*, *viſor*, *invaſor* & multo plura in iis audiuntur. vide quae collegit Germaniae noſtrae eximium decus, Caſp. Barthius ad Pap. Stat. III. Theb. *verſ.* 79. & ad Guil. Britonem VI. Philipp. *v.* 474.

LUCEM AC PRINCIPEM. H. *principium*.

DESIDIAM AC TARDITATEM. Hujuſcemodi eſt oratio Cethegi apud Salluſt. Cat. *c.* XLIII. num. 3.

TALIA VERO CONQUERENTEM. *Vero* vacat in edd. Venetis prioribus.

PAUCIS PRO RE SUBSECUTUS. H. reſpondens. ſicuti *exſequi*, *ſequi*, veterum more, de ſermone dicuntur. Cic. III. epiſt. I. num. 5. *Sed ut mihi reddidit a te litteras plenas & amoris, & officii, mirifice ipſe ſuo ſermone* ſubſecutus *eſt humanitatem litterarum tuarum*. *Conquerentem* eſt quidem in omnibus libris: at ſuperiora docent, ab auctore eſſe *conquerentes*.

AQUILAM ARGENTEAM. Cui etiam ſacrarium conſtituerat domi ſuae Catilina. Illa erat, quam C. Marius bello Cimbrico in exercitu habuiſſe dicebatur. meminit Criſpus Cat. *cap.* LIX. num. 3.

CAP.

ctem ipſam, impiarum molitionum tuarum conſciam ac teſtem, nihil ex iis me fugiſſe, quae clandeſtini veſtri conatus agitaverunt.

XVII. Perpauca ſatis attigiſſe fuerit, ne ſolitudine in ipſa latibulorum tuorum, cum ora vulgi plane devitaviſſes, feſelliſſe te crederes diligentiam pariter, atque induſtriam conſularem. Linquo telorum innumerabilem, atque inexcogitatam copiam, quam in iiſdem furialibus antris conſtipandam, atque occultandam fore curaviſti. Mitto literas manu tua ſcriptas, diverſis municipiis reddendas, quae furori tuo ſuccurrere, atque opitulari vellent. Tranſeo rem illam ſimillimam prodigio, cum mane iſto jam coacto Senatu, redundantibusque ſubſelliis, ſerius in Senatu, praeter conſuetudinem, veniſſes: quod nulli non oculi te Senatorum ſtatim conſignarunt ingredientem demiſſo vultu, pallore terribili, luminibus errantibus, ac facie praeferente neſcio quid inuſitatae crudelitatis. Praeterea Saturnalibus proxime futuris, rem adoriri placuit: quo die civitas omnis feriata publico edicto, conferre ſeſe in montem Aventinum, ac ruſticari quodammodo ſolita eſt: cum tu manum furoris tui diligenter armatam, atque inſtructam, primum ad caedem Senatus, ac conſulum, deinde ad occupandam Capitolii arcem munitiſſimam fueras immiſſurus: atque his perfectis, daturus operam cum direptioni publicae, tum inflammandis aedibus, atque his trucidandis qui Remp. defendere voluiſſent.

XVIII. Videtis, Judices, lucem clariſſimam rationum, quam ego profecto cenſeo nullis involucris tenebrarum ſuarum obruituros eſſe, nec M. Laecam praeclaram ſedem, atque officinam teterrimae conjurationis, nec ipſum deteſtabile caput, atque obſcoenum artificem Catilinam. Cumque

que

CAP. XVII. IN IISDEM FURIALIBUS ANTRIS. Domum Laecae intelligit. Venetae & hic, & alibi ſemper *hiſdem* ſcribunt, pro *iiſdem*. *Conſtipandam fore*, pro *colligendam* more ſuo dixit, de quo ſupra ad *c.* XIV. Quod paullo ante *inexcogitatam multitudinem* ſcripſerit, ſcimus, qualem idiotiſmum ſapiat. Poſuit autem pro *inexcogitabili*, qua voce Lactantius uſus eſt. adde notam noſtram ad Sall. Jug. *c.* LXXVI. num. I.

DIVERSIS MUNICIPIIS. Venetae omnes & Gryphius: *diverſis mancipiis*.

STATIM CONSIGNARUNT. Fingit haec Declamator ex Cicer. I. Catilinaria *c.* VII.

PRAE SE FERENTE. Adprobo Venetas priores, quae excluſo Pronomine, habent, *facie praeferente neſcio quid i. crudelitatis*, atque ita Cicero pro Roſc. Am. *c.* XXXI. ubi imperite quidam *se* intrudere volunt. Sic peccant in Plin. I. epiſt. XXII. num. 6. & alibi.

AC RUSTICARI QUODAMMODO. Vitam ſolutiorem & laſcivam, licentiamque ſervorum atque alia talia Saturnalibus licita eo verbo innuit: contra uſum veterum, quibus *ruſticare* eſt rure agere, aut agriculturam exercere, ut Pacatus: *triumphales viri ruſticabantur*. de Saturnalibus nota ſunt omnia. vide tamen Macrob. I. Saturn. *c.* VII. Sequior aetas *ruſticum* & *ruſticari* de inconditis moribus dixit, ut Alberic. de Deor. imag. *c.* V. ubi male Ovid. I. Rem. Am. *v.* 350. citatur. etſi id verum ſit jam olim *ruſticum* & *urbanum* itemque *civilem* ad mores tractum eſſe.

CAP. XVIII. M. LAECAM, PRAECLARAM SEDEM. Aedes Laecae erant ſedes & officina conjurationis, non ipſe Laeca. Noſter autem eam audaciam dictionis tueri ſibi poſſe viſus eſt, quod apud meliores legiſſet *ſenatum*, pro *curia*; *deos*, pro *templis* deorum. vide Lucan. II. Gellium XVIII. *c.* VII. plane ut *hoſtis*, pro *terra hoſtili*. vide Gronov. ad Tacit. II. Ann. *cap.* XXV. Eſt & quaedam gratia ipſius compoſitionis, quae talia ſaepe excuſat: ut *cives divendere, ſe expedire*. vide notam ad Sall. Jug. *c.* CV. n. 4.

PARI-

que haec omnia conſtent, animadvertendum eſt, pariter uno maleficii genere Catilinam non modo Deos, ac patriam, verum etiam mores, leges, conſuetudinem urbis, atque inſtituta majorum violaſſe.

XIX. Primum XII. tabulis cautum eſſe cognoſcimus, NE QUIS IN URBE COETUS NOCTURNOS AGITARIT: deinde lege Gabinia promulgatum eſſe, QUI CONCIONES ULLAS CLANDESTINAS IN URBE CONFLAVISSET, MORE MAJORUM CAPITALI SUPPLICIO MULTARETUR. De te itaque Catilina ſciſcitor, tum coetus iſtos commilitonum tuorum contra praecepta XII. tabularum, contra leges noſtras, contra Senatus, ac plebis autoritatem, noctu cogendos eſſe putaviſti? Deinde quaero, ſiquando in lucem ſepulchrales iſtae conciunculae tuae prodiiſſent, quid reſponſurus fuiſſes Senatui, quid conſulibus, aut quid viris optimis, atque amantiſſimis patriae? Quid leges igitur noſtras violas Catilina? quid Senatus autoritati contradicis? Aequum eſt inſtituta majorum, atque edicta graviſſimi, ſanctiſſimique ordinis, quia perſtringere veſania tua non es veritus, ea reſtituas, ac ſarcias ſupplicii tui memorabili animadverſione.

XX. Manlius Torquatus filium ſuum, ſumma & ſingulari virtute adoleſcentem, quod is in hoſtem contra mandatum patrium dimicaſſet, victorem percuti ſecuri juſſit: nos te tam temerario auſu tendentem contra mandata Senatus, contra univerſae Romanae Reip. majeſtatem Catilinam

PARITER UNO MALEFICII. *Pariter violaſſe*, i. ſimul. qua particulam alii forte facile intelligendam reliquiſſent. Adverte tamen, lector, in miſero hoc declamatore, miſeram tranſeundi formulam. Haec enim eo infulciuntur, ut mox de Legibus quaedam differere queat.

CAP. XIX. NE QUIS IN URBE. Praeclara in hanc rem apud Liv. XXXIX. c. XIV. XV. Sed ipſa lex XII. Tabb. aliis verbis erat concepta. vide etiam ad Sall. Cat. c. XXX. nu. 2. Turneb. ad Cic. II. Agrar. c. V. Verum & ipſa verba oſtendunt, fictam eſſe hanc legem ab auctore Declamationis. Nam etſi etiam veteres *agere*, *agitare*, pro *facere* poſuerint, uſitatiſſimum tamen eſt recentioribus; cum illi potius *conventum facere coetus facere* ſcribere ſoleant. ita Vegetius I. c. XXIII. *iter agere*, & Sulpic. Sev. Dial. II. c. IV. *Iter cum eo* agebamus. Pomp. Mela II. c. I. *ita diu ſtatam ſedem* agunt. Plinius IX. c. XXXV. *Poſtero die, quo judicium* agebatur. Ita nempe praetores aut alii praeſides apud Ciceronem alioſque *conventus agunt*: ex qua formula non ſatis adcurate *coetus agitare* ille dixit.

LEGE GABINIA PROMULGATUM. *Eſſe* addunt omnes Venetae. eaedemque, *qui conciones*. quod cur damnaverit Waſſius, cauſſa nulla eſt. Hujus legis an quis alius, praeter hunc Pſeudo-Porcium, mentionem faciat, nondum compertum habeo: & ejuſdem auctoritatis, cujus prior illa, eſſe arbitror.

TUNC COETUS ISTOS. Venetae omnes & Gryphius: *tum*. Scribe *tunc coetus iſtos* eet.

CONTRA VERO SENATUS. Venetae priores omittunt *vero*. quod additum etſi habeat ſuam elegantiam, ea tamen ingenium auctoris ſuperare videtur. propterea induxi.

SEPULCHRALES ISTAE CONCIUNCULAE TUAE. Venetae priores, *conjunculae tuae*. Senſus eſt, ſi quando manifeſtatum eſſet, te conciones nocturnas contra leges habuiſſe.

AEQUUM ENIM EST. Particula *enim* a ſecunda manu. nam utraque Veneta omittit. Illae etiam *edita*, pro *edicta* ſcribunt.

PERSTRINGERE VESANIA TUA. Cicero *perrumpere leges* dicere ſolet, ut vero ſimile ſit *perfringere* Latronem ſcripſiſſe. Latronem, inquam, ſi is hanc declamationem feciſſet. At in hoc homine etiam *perſtringere*, lacerare intelligendum eſt, indeque tranſgredi. Quinctil. Declam. XII. c. XI. *reip. laeſae accuſo. Mirari vos certum habeo hanc verbi ſegnitiem, quo* perſtricta *tantummodo patria, & levi, quod ajunt, manu offenſa intelligi poſſit*. Ammian. Marc. XXV. c. III. *ſubita equeſtris haſta, cute brachii ejus* perſtricta, *coſtis perfoſſis haeſit in ima jecoris fibra*. male edd. ibi exhibent *praeſtricta*.

CAP. XX. MANLIUS TORQUATUS. Vide Salluſt. Cat. c. LII. num. 30.

VICTOREM ACRITER PERCUTI. Non abhorret qui-

nam perferemus? Majores olim noſtri ſapientiſſimi homines, & ſine dubio graviſſimi, num leges e Graecia per legatos ſuos accerſendas eſſe putaverunt, quibus hanc imperii magnitudinem perpetuo ſtabilirent, ut tu homo recens ſeveritate illarum cum barbatulis tuis abutereris? Non ita viſum Carthaginienſibus accepimus in Hannone ſuo morti condemnando, fortiſſimo, ac triumphali viro, quod is edicto Senatus minus obtemperaviſſe putaretur. Non ita placuit Athenienſibus, urbi ſine dubio doctiſſimae atque eruditiſſimae, cum e Sicilia, belloque graviſſimo revocandum eſſe Alcibiadem ſtatuerunt, ſummum & ſingularem imperatorem, quem juberent, expiare ſupplicio ſuo leges violatae religionis. Non ita denique majoribus noſtris judicatum eſt, cohortibus exoletorum tuorum, ſententia mea, longe anteponendis, cum L. Sulpitium conſulari familia, ſummoque ingenio virum, propter exiguam notam libidinoſae ſuſpicionis, cenſuerunt removendum e Senatu, multoſque dies in vinculis habendum eſſe putaverunt.

XXI. Vos vero, Judices, Catilinam non modo leges noſtras, atque auctoritatem Senatus crudeliter labefactantem, verum etiam univerſos cives ad perniciem ferro, flammaque devocantem impune perferetis? Jacet homo proſtratus eventu maximarum molitionum: ut qui conatus ſuos conſcientia veſtra patefactos atque illuſtratos cernat, neque contectos fuiſſe, ſeu ſuperſtitione cruenti ſacramenti, ſeu tenebris nocturnis, ſeu ſolitudine locorum permaxima & ſingulari. Contundite igitur, contundite, Judices, genus iſtud inauditi furoris: comprimite hominem geſtientem effraenata temeritate, flagrantem inuſitatis cupiditatibus, furentem incredibili ſuperbia, ſpe novandarum rerum mirabiliter inflammatum: quin etiam rem ipſam publicam non modo eventu crudeliſſimae calamitatis, verum etiam metu, ac ſuſpicione liberate.

quidem additum illud *acriter* ab genio auctoris: at cum exſulet ab Venetis prioribus, eo additamento ex corrupto corruptiſſimum ſcriptorem facere nolui.

NOS VERO TE. Eaedem edd. excludunt particulam ſupervacuam *vero*. De legibus e Grecia adſcitis vide notam ad Cat. *c.* LI. n. 39.

CUM BARBATULIS TUIS. Adoleſcentibus, qui barbam alebant usque ad virilem aetatem. Voce *barbatulus* ipſe Cicero utitur, uti ad Atticum: *concurſabant barbatuli juvenes*. vide Muretum & Graevium ad Cic. II. Cat. *c.* X. p. 673.

IN HANNONE SUO. De huius ſupplicio plura Juſtin. XXI. *c.* IV. & Oroſius IV. *c.* VI. diſſentit autem in mortis cauſſa Porcius noſter, cauſſae ſuae ſerviens.

REVOCANDUM ESSE ALCIBIADEM. Inſimulabatur illa myſteria Cereris ſacrorum enuntiaſſe, & ob id abſentem reum faciebant. vide Corn. Nepotem in vita, & Juſtin. IV. *c.* IV. & V. *c.* I. quosque ibi jam citarunt.

A MAJORIBUS N. JUDICATUM EST. Omnes Venetae, Gryphius & Stephanus omittunt *a*. quam conſtructionem jam ad Auct. de Rep. Ord. illuſtravimus, qui *mihi decretum eſt*, pro *a me* haud abſimiliter dixit.

CENSUERUNT REMOV. E SENATU. Omnes Venetae, *cenſeres removendum*. unde *cenſuere* potius ſcribendum eſſe videtur.

CAP. XXI. NEQUE CONTECTOS FUISSE. Ita reſcripſi ex omnibus Venetis noſtris. Ineple vulgarae edd. *neque contentos fuiſſe*; etſi ſupra *c.* XV. verbum *continere* ita poſuerit, ut huic loco aliquod ſubſidium ferre queat. De *cruento* illo *ſacramento* vide plura apud Criſpum Cat. *c.* XXII.

MAXIMA ET SINGULARI. Omnes Venetae: *permaxima & ſingulari*. ut fere Auct. ad Herenn. IV. *c.* XXXII. *perpolitiſſime*. Nimirum cum primae poſitioni *per* addi viderent illi homines, licere etiam in tertia arbitrati ſunt. ita quippe *valde optimum*, *admodum pauciſſimos*, *nimis*

XXII. Diximus equidem ſufficienter de Senatoria ſimultate Lucii Catilinae, capite ac fonte ſceleratae conjurationis : resque omneis complexi ſumus, quas aluiſſe furorem illum, ac primum excitaviſſe judicavimus. Nunc videndum eſt de ratione ambitionis teterrima atque exitiabili, qua deflagraviſſe perpetuo Catilinam ſuperiori diviſione demonſtravimus. Cupiditates equidem plurimas in illo monſtro, calamitoſas, ac nefarias omnes perſaepe, judices, animadverti: libidinem unam pernicioſiſſimam in primis conſpicere viſus ſum, temerariae cujusdam, atque inconſideratae ambitionis: qua duce properaſſe, nec ullo ſtudio unquam conſciſcendarum opum, nec ullo deſiderio dignitatum abſtinuiſſe reputatus eſt. Putabat enim ſe fruſtra nobiliſſimo genere natum, fruſtra virtutes eximias corporis atque animi conſecutum fuiſſe, ni omnia divina atque humana, truculentiſſimo genere cupiditatis inquinaviſſet : quosque cernebat excellere Romae praeſtantia quadam dignitatis, beatiſſimos eos eſſe, & ſine dubio Diis aequiparandos fore arbitrabatur.

XXIII. Id genus veſanae cogitationis hominem, ſuapte natura praecipitem, atque inconſideratum compulit in abominandas ac nefarias vitae cupiditates. isque nuper comitiis conſularibus (quandoquidem ſuffragia curiae, propter impendentem metum Parthici belli, diligenter enucleata ſunt) quas non adiit Senatorum voces, aut quos civium conſeſſus, partim pecunia, partim obſecrationibus, non obeundos ſuppliciter, ac contaminandos eſſe judicavit? nulli tamen ad dignitatem gradus, neque inſanienti, neque anhelanti bono candidato patuerunt. Eadem ratio ſceleratae libidinis illum ad majorem vim ſcelerum paulo ante concitaverat. Piſonem meminiſtis egregia virtute adoleſcentem, (niſi & idem cupiditatibus obtemperare conſueviſſet) calamitoſam ſibi, ac multis in urbe ſeditionem excitaſſe : cujus inſigni familiaritate atque amicitia Catilinam uſum fuiſſe, nemo eſt, qui neſciat: nec modo conjunxiſſe ſe temerario juveni, verumetiam illum de ſucceſſu rerum ſuarum non mediocriter trepidantem, in audacia ſimul, ac ſententia confirmaſſe, cum ſe illi vigilantiſſimum ſocium, ac ſatellitem fidiſſimum regendae, gubernandaeque conjurationis fore polliceretur.

XXIV.

acerrimum & multa alia dixerunt. vide Beroald. in Apulej. II. Metam. & Muncker. ad Fulgent. I. *c.* XXVI. Ita *multo maxime* ipſe Criſpus ejusque claſſis plures dixerunt, ut docui ad Catilinam.

CAP. XXII. DIXIMUS EQUIDEM SUFFICIENTER. Gruterus *quidem*. male & contra veteres noſtras. erroris cauſſa manifeſta eſt, quam refutavimus ad Cat. *c.* LI.

SUPERIORI DIVISIONE. Cap. VII.

NEC ULLO STUDIO UMQUAM. Venetae priores: *nec illo ſtudio numquam*. male. De eo, quod infra ſequitur, *aequiparandos fore* ſupra jam admonuimus.

CAP. XXIII. AC NEFARIAS VITAE CUPIDITATES. *Vitae* abundat, ut in noto illo D. Lucae. ita Auſonius: *feria vitam*. Vopiſcus Tacito *c.* II. *ſed quod eſt* in vita *optimum, ſe timebant*. Lamprid. Severo *c.* IX. *Neque ego idcirco timeo iſtud venerabile omnibus nomen, quod verear, ne in haec vitia delabatur* vita.

PARTIM OBSECRATIONIBUS. Ita omnes veteres edd. Male Manutius & Gruterus, *obſervationibus*.

PISONEM MEMINISTIS. De hac Piſoniana conjuratione pluribus Criſpus Cat. *c.* XVIII.

GUBERNANDAEQUE CONJURATIONIS POLLICERETUR. Veteres omnes addunt *fore*, quod in

ta-

XXIV. Quod ſi votis ſceleratorum hominum ſucceſſus aſpiraſſent, quanta ſtrage civium creditis, aut quanto diluvio facultatum urbanarum ruituram fuiſſe deteſtabilem horum atque execrandam impietatem? Verum ii caelites, quorum auſpiciis princeps, ac parens hujus urbis Romulus, pulcherrimi imperii Romani fundamenta jecit, triſtiſſimam cladem ac conatus perditos nece adoleſcentis interceperunt. Piſone mortuo conquieviſſe Catilinam dicemus, aut incoepti temerarii poenituiſſe? Non poenituit modo, nec requieſcendum fuiſſe arbitratus eſt, ſed rurſus alio furori acceſſit. Non conſueverat animus perpetuis cupiditatum flagitiis exercitatus, prima deſtitutione fortunae refrigeſcere, ac conſternari: ſed vix ſepulta memoria Piſonianae conjurationis, L. adeptus eſt Sidicinum, potentiſſimum quidem hominem, ac tunc furentem ſingulari ſtudio rerum novandarum. Verum ea fax incendii, rurſum benignitate Deorum immortalium, ſummaque virtute conſulum reſtincta eſt. Non obdormiſcit tamen Catilina, bis deſtitutus eventu vigiliarum ſuarum, ſed rurſum ſaevit immanior: & quam Remp. ſervitio non potuerat obruere, deſtrangulandam penitus, ac tollendam cogitavit. Sceleratus in omnem urbem, quam toties inſidiis appetiviſſet: ſceleratiſſimus vero in patriam, cujus extant in illum ſumma & commemoranda monumenta beneficiorum.

XXV.

tali ſcriptore non fuit omitteodum. Ut enim in aliis auctoribus haud vana regula emendationis eſſe ſolet elegantia ſermonis & exquiſitum genus dicendi; ita in his infantibus omnia ad plebejum ſermonem & dictionem ſordidiorem ſunt exigenda.

CAP. XXIV. DILUVIO --- RUITURAM FUISSE. *Ruere* ſtrage, diluvio apud alios eſſet coocidere per ſtragem, aut cum ſtrage & diluvio; hic autem pro irruere cum ſtrage cet. poſuiſſe eſt exiſtimandus.

NON POENITUIT MODO, NEC. Ita veteres omnes. Perperam Manutius & Gruterus, *non p. modo non;* & alterum idem ſignificare, hodie omnibus conſtat. Livius III. *c.* VI. *adfecti plerique principum, patrum major pars, militaris fere aetas omnis: us* non modo *ad expeditiones, ſed vix ad quietas ſtationes viribus ſufficerent.* Diximus jam ad Cic. I. epiſt. IX. num. 23. oon modo *praemiis, ſed ne periculis quidem ullis compulſus.* adde Jo. Brant. ad Caeſar. II. Gall. *c.* XVII. Daviſium ad Auct. VIII. de B. Gall. *cap.* XXXIII. & maxime Duckerum ad Flor. III. *c.* XX. n. 3. his junge obſervationem noſtram ad Sall. Jug. *c.* XXXIII. n. 4.

L. ADEPTUS EST SIDICINUM. Ita & noſtri libri. Mala quidem fide uſus eſt auctor in referendis plerisque nominibus, ut adeo etiam hoc loco ſuo more egiſſe poteſt: vide tamen, an ſcripſerit, *P. adepsus eſt Sittium*, de quo multa ad Salluſt. Catil. *c.* XXI. n. 3. Ea autem oomina in celeberrimo iſto *L. Siccio Dentato* confunduntur, quem alii *Sicinium* vocant. vide Lindenbrog. & Valeſium ad Ammian. XXV. *c.* III.

DESTITUTUS EVENTIS VIGILIARUM S. Venetae, *bis deſtitutus eventu vigiliarum ſ.* Unde apertum eſt, ſcribendum eſſe, quod nos in contextu repoſuimus. Valde negligenter ceteri editores *eventu* librorum vett. in *eventis* mutarunt. *bis* intellige de Piſoniana & Sittiana conjuratione. Mox ex iisdem libris *rurſum* ſcripſi.

MONIMENTA BENEFICIORUM. *Monumenta* repoſui ex edd. noſtris vetuſtis, quod ſemel monuiſſe ſatis erit. nam & alibi hac auctoritate quaſdam minutias immutavimus.

XXV. Reminiſcere quaeſo Catilina, reminiſcere ferrum illud ſceleſtum, atque illas nefarias faces, quas iſtis ſanctiſſimis penatibus, atque iſti pulcherrimae patriae minitaris, non ad oppugnandam urbem, neque ad eam concremandam tibi datas fuiſſe, ſed potius ad ſalutem civium, dignitatem imperii, libertatiſque noſtrae defenſionem. Per Deos immortales oro te Catilina, ſi patria tecum his vocibus uteretur, quid eſſes illi quaeſo reſponſurus? Ego te parvulum Catilina, cum in primis ornatiſſimo genere gentis naſci voluiſſem: deinde ſummis dotibus exornaſſem tum corporis, tum animi, duabus tum rebus inſtituendum putavi, ferro, ac flamma, quibus eſſet parata tibi facultas tum amplificandi imperii mei, tum defendendae publicae libertatis: quid eam vim armorum in viſcera noſtra torques? aut quid convertis in exitium civium meorum, inſtitutam diligentia mea, meiſque rationibus eruditam dimicandi facultatem? Majores contra tui ſummis a me beneficiis, atque honoribus aucti, pro magnitudine ſuſceptarum dignitatum, pulcherrimas in urbe ſaepenumero leges: pro praeſtantia beneficiorum, clariſſimas ex hoſtibus victorias referre conſuerunt: tu mihi luctus acerbiſſimos paras, pro ſumma copia beneficiorum meorum, tu caedes civium, tu domorum incendia, tu vexationes virginum, tu vaſtitatem urbis, tu genus atrociſſimae ſervitutis. O crudeliſſimum hominum genus, & ab omni penitus humanitate derelictum, tu ſtudio flagras ejus urbis evertendae, quam nec Carthaginienſium aſtutiſſimi doli, nec Numantinorum eximiae vires, nec Graecorum erudita (& praeclara) ingenia labefactare potuerunt. Quod ſi citentur hi populi rurſum divinitus, atque iſtae urbes redeant in ſtatum vetuſtiſſimae dignitatis, certe non ipſo ſcelere tuo quicquam in me crudelius, nec quicquam magis extimeſcendum molituras fuiſſe praedicabunt. Sed ad te redeo.

XXVI. Temperarem ego memet mihi, curſumque iſtum violentae orationis forſan revocandum eſſe judicarem, tum ab odio tuo, tum ab ipſa dicendi acerbitate, ſi quem in te ſenſum patriae caritatis aſpicerem, aut ullo te puncto poſſe arbitrarer ſceleratam iſtam mentem relinquere. Sed id

CAP. XXV. ORNATISSIMO GENERE GENTIS. Eſt uſitatiſſima iſti ſcriptori Periphraſis, quam tamen in his vocabulis evitarunt meliores. Quando vero ſupra *genus ferociae*, *genus calamitatis* & ſimilia protulit, non abhorret ab uſu veterum.

TUM DUABUS REBUS INSTIT. *Inſtituendum* ſcripſit, pro *inſtruendum*. Sed ordo alius in Venetis viſitur, habentque, *duabus tum rebus*.

QUIBUS ESSET PARATA. Ita Venetae, Gryphius, Gruterus. recte. negligenter Waſſius, *quibus eſſe parata*.

BENEFICIIS ATQUE HONOR. AUCTI. Vide notam noſtram ad Salluſt. Jug. *c.* XLIX. nu.4.

REFERRE CONSUEVERUNT. Rectius Venetae priores, *conſuerunt*. vide notata ad Jug. *cap.* LXXXIV. num. 5.

VEXATIONES VIRGINUM. Vide Sall. Cat. *c.* LI.

ERUDITA ET PRAECLARA INGENIA. Venetae priores, *erudita ingenia*, omiſſis intermediis. De re vide Cat. *c.* LIII. Iſtae edd. etiam mox *obſcurareque* omittunt, cum vulgo legeretur: *labefactare obſcurareque potuerunt*.

MAGIS EXTIMESCENDUM. Venetae omnes, *majus*.

CAP. XXVI. TEMPERAREM EGO MEMET MIHI. Sic & noſtri libri. Sed procul dubio ſcripſerat, *Temperarem egomet mihi*. quod jam Waſſius vidit. infra *forſan* eſt in vetuſtis, non *forſitan*.

ULLO TE PUNCTO. Ita uno ore edd. vett. nec cauſſa eſt, ut ab aliis *pacto* ſubſtituatur. *ullo puncto*, pro ullo tempore dixit; ſicuti Tullius *punctum temporis*.

AHALA SERVILI. Haec ſcriptura vett. libro-

Digitized by Google

id genus eſt cupiditatum tuarum, ut reſtinguendarum forſan rationem aliquam conſequi poſſis, ſanandarum nullam: nec te prius amiſſurum perverſitatem iſtam animi puto, quam vitam amiſeris. Vellem reviviſceres Ahala Servili, non expectaremus ſententiam judicum, neque abuti majeſtate Senatus, atque autoritate populi Rom. ſed magnitudinem tanti flagitii, ſanguine tuo ſtatim expiaviſſes. Nam de Senatus voluntate nihil ambigimus, modo non impediretur legibus, repente profecto fueras poenas impietatis tuae digniſſimas laturus. Utinam Deorum immortalium munere, Judices, mentem, atque animum hujus introſpiceremus, ne qua vobis fieret puniendi dubitatio, qui tantum ſcelerum ingenio conflaviſſet. Videretis enim mentem anhelantem triſtiſſimum genus minarum, mentem debacchantem inaudita feritate, furentem incredibili veſania, ſitientem cruoris Urbani, praedae avidiſſimam, vobis, atque omnibus ferro, flammaque minitantem.

XXVII. Catilinam vobis demonſtravimus, Judices, irritatum perſaepe repulsis comitialibus, nullas vocum aut ſuffragiorum corruptelas fuiſſe praetergreſſum, deinde nullis rationibus infractum, ac perterritum de perſeverantia ſcelerum ſuorum extitiſſe: quibus animadvertere ſane poteſtis, quanta ſemper immanitate laboraverit ambitionis. Supereſt noviſſima pars diviſionis. Grex ipſe ſodalium Catilinae truculentus, atque amens: cujus in manu non exiguam rationem fuiſſe diximus excitandae conjurationis. Lentulus ſiquidem & Cethegus terribilia portenta noſtrae civitatis, furiaeque vel certiſſimae Populi Rom. multa de magnitudine ſua in ipſis concionibus, multa de dignitate imperii ſui futuri palam praedicare conſueverunt, tanquam ſi Deorum immortalium concilio interfuiſſent.

XXVIII. Primum Lentulus in libris Sibyllinis, neſcio quid ſe perſpexiſſe praedicabat, quod viri acutiſſimi atque peritiſſimi L. Cornelius, ac Cn.

brorum eſt. Corrupte recentiores quidam *Hala Servili*: quae tamen in aliis etiam codd. confunduntur. vide Ducker. ad Flor. I. *cap.* XXVI. num. 7.

NEQUE ABUTI MAJEST. SENATUS. Confirmantur haec auctoritate noſtrorum librorum. Manutius perperam, *abuteremur*. Conſtruxit auctor, *neque exſpectaremus abuti*, intelligens quaſi *neque permitteremus abuti*. Infra *ſi* eſt in Venetis omnibus, pro quo *ſed* legimus. Eae voculae valde opportunae ſunt tali permutationi, cum veteres *S*; pro *ſed* ſcribere ſoleant.

DIGNISSIMAS LATURUS. *Poenas ferre* dixit: ut *praemia ferre* Ovid. I. Faſt. v. 11. 12. *Quaeque ferunt pictos ſignantia faſtos Tu quoque cum Druſo* praemia *fratre* feres.

VIDERETIS ENIM. Recte ita Veneta 1499. & ſequaces. Priores corrupte *videritis*.

CAP. XXVII. PERTERRITUM DE PERS. SC. S. DESTITISSE. Omnes Venetae, *extitiſſe*: quod revocavi. Jungit enim auctor *infractum ac perterritum exſtitiſſe*, ac deinde *perterritum de perſeverantia ſua*.

TAMQUAM SI DEORUM I. CONCILIO. De *concilio deorum* diximus ad Declamationem in Ciceronem. *Tamquam ſi*, pro *perinde ac ſi*, poſuit: quomodo fere A. Gellius XV. cap. XXII. *id cum dixerat, univerſi*, tamquam ſi *deo*, *libentes parebant*. cum nota Jac. Gronovii. Saepius Cicero, ut II. epiſt. XVI. ad fin. *Dolabellae, quod ſcripſi, ſuadeo videas*, tamquam *ſi tua res agatur*. Idem alibi, *tamquam ſi conſul eſſet*.

CAP. XXVIII. IN LIBRIS SIBYLLINIS. Venetae priores conſtanter *Sibullinis* ſcribunt. De re vide Salluſt. Cat. c. XLVII. nu. 2.

L. CORNELIUS. Scripſerat forte P. Cornelius,

Cn. Piſo cuſtodes publicarum ceremoniarum, nequaquam profſpicere potuerunt. Lucem namque ait neſcio quam de domo Cornelia quondam prodituram fore, quae gloria nominis ſui Romanum Imperium ſimul & complexura ſit, & illuſtratura: eoque genere vaticinii, dignitatem ſuam portendi fataliter putavit: planeque opinatur fati ſui rationem in ipſa latebra Sibyllinae divinationis, tanquam in equo Trojano, deliteſcentem. Ego vero Sibyllam ſine dubio ſapientiſſimam mulierem fuiſſe judico, viſamque idoneam Diis immortalibus, cui ſingularem quandam vim divinandi concederent: verum illam deliram penitus, ac prorſus caecam fuiſſe affirmarem, ſi quam ſpem dignitatis in hac crudeliſſima peſte repoſuiſſet. Si quid tamen ceciniſſe viſa eſt, quod ad Corneliam gentem pertinere videretur, vim omnem illius divinationis in uno L. Sylla conſumptam fuiſſe judicemus: cujus paulo ante Reſp. ſenſit & crudeliſſimam ſimul, & ampliſſimam poteſtatem. Nec ego Deos immortales huic imperio tam infeſtos eſſe reor, neque a ſalute populi Rom. tam abhorrentes, ut homini dementiſſimo regnum concederent hujus ſanctiſſimae atque optimae civitatis. Syllam profecto crudelitas vicit: at ipſe maximarum laudem virtutum, & rei militaris ſummam, ac ſingularem gloriam conſecutus eſt. Lentulum vero nullae victoriae noſtrae civitati, nullum ſtudium armorum, nulla praeſtantia virtutis, aut ingenii commendavit. Quae vero non tabernae potius, aut qui non greges infamium hominum, Sibyllinum iſtum principem concelebrarunt? nam vitam ejus commemorare non eſt neceſſe, verſatam ſemper in obeundis libidinibus, ac ſocietate turpiſſimorum hominum nobilitatam: nihil in eo ſanguinis aviti, nihil induſtriae Romanae, nihil ſplendoris domeſtici, nihil avitae frugalitatis.

XXIX. Fingite vobis, Judices, fingite dignitatem hujus hominis, tum florentem ampliſſimo magiſtratu, tum omnibus populi Rom. muneribus exornatam: quantum quaeſo ſanguinis civilis in foro, in curia redundaturum eſſe creditis? aut quantam vim libidinis, atque impudicitiae per omnium civium cubicula demanaturam? profecto dignitate fretus ea, quae privatus concupiviſſet, ſine dubio conſequeretur: ferreretur amens in omnia, nec ullae rationes conſiliorum, aut pudoris, nec ulla ſtudia humanita-

lius, quem inter pontifices minores memorat Cic. de Har. Reſp. *c.* VI. Mores vero hominis in his nominibus jam ſupra patefacti ſunt.

TAMQUAM IN EQUO TROI. DELITESCERE. *Deliteſcentem* ſcribunt Venetae omnes & Gryphius. Proverbii, *tamquam in equo Trojano*, ſatis nota origo eſt: quam opportune autem ab auctore hoc loco infarciatur, nemo non videt. Ceterum vel hoc caput imperitiam ſcriptoris, & tantum non mores ſectamque ejus arguere poterit.

CAP. XXIX. FLORENTEM AMPLISSIMO MAG. Iterum prodit inſcitiam ſuam auctor, in deſcribendo Lentulo, quem temere infra *privatum* nominat. Florebat ille jam tum, eum haec conſilia contra patriam coquebat, *ampliſſimo magiſtratu*, quippe qui Praetor erat; vide Salluſt. Cat. *c.* XLVI. nu. 5. idem ille erat exornatus maximis populi R. *muneribus*, ſiita, cum melioribus, vocamus Conſulatum, quem geſſerat Lentulus. vide Cat. *c.* LV. extr. Et quamvis verba in diverſam paullo ſententiam torquere poſſi s; vix tamen notam ignorantiae & temeritatis in hoc perſonato Latrone elues.

FERRERETUR AMENS. Conſentiunt vett. noſtrae edd. Male aliae, *ferretur*.

VEHE-

tatis refraenarent praecipitem atque incitatum curſum vetuſtae crudelitatis. Cethegus inferior nobilitate, atque ingenio, vehementia furoris longe immanior, parum a Lentuli ſomnio diſcedere viſus eſt. Verum inſaniam leviſſimae opinionis, modeſtiore loquendi ratione contegere velle videretur: genus eſt idem tamen furoris, eademque ratio concelebratae divinationis. Tales hi ſcelerum artifices, amboque concitati ad evertendam Remp. partim a veſana ſpe vaticinii commemorati, partim a nefaria ſcelerum aſſiduitate Catilinam offenderunt, novis rebus ſtudentem: cujus praeſidio conſilioque cupiditates ſuas ita juvari poſſe facillime crediderunt, ſi viro ſociorum copioſiſſimo ſeſe conjunxiſſent.

XXX. Eſt enim in illo monſtro, ſicuti paulo ante tetigimus, vis eximia facetiarum, & ratio quaedam adumbrata virtutum, facilis ad comprehendendum omnium hominum familiaritates. Hunc igitur Catilinam adepti Cethegus & Lentulus, & ipſi lenociniis ſuis inſignes ad omne genus benevolentiae ſubeundum, deflagrare coeperunt admirabili quadam cupiditate ſeu diripiendae Urbis, ſeu potiendae dominationis. Hae ſunt, Judices, hujus nefarii facinoris abominandae faces, hi ſunt crudeles igniculi, quibus exarſiſſe Catilinae ferocem animum facillime credendum eſt. Talibus initiis conſociati principes nefandae conjurationis, manum exiguam deſperatorum hominum, atque obſcoenae juventutis, pedetentim coegerunt: coactam, quid vellent, edocuerunt: edoctam, pari cupiditate ſceleris inflammaverunt: inflammatam denique pepulerunt, ut in omnium noſtrum facultates, ac vitam facillime conſpirarent.

XXXI. Furias iſtas audiſtis, Judices, commodiſſimas ac paratas, non modo ad vivos commovendos in omne facinus, verum etiam ad mortuos ex ipſo erebo, mediiſque buſtis excitandos. Reperti ſunt tamen atrociſſimi ſceleris patroni, quique immanitatem deteſtandae rei, tum contegere verbis, tum excuſare conati ſunt. L. Hortenſius vir eximia caritate Reip. ſummiſque ornamentis praeditus, & ſcientiae, & moderationis, nequaquam omnia credenda eſſe dicit: jubetque graviſſimis hominibus facilitatem judiciorum diligenter eſſe continendam. Primum affirmat Catilinam in perpetua

VEHEMENTIA FURORIS. De vehementia Cethegi optime Criſpus Cat. *c.* XLIII. nu.3.

CONTEGERE VELLE VIDERETUR. Cujuſvis ingenii eſt, videre, quam male *videretur* in libris haereat, & *videtur* eſſe ſcribeodum.

SESE CONJUNXISSENT. Venetae priores, *convinxiſſent*. ut fere numquam *vinctus* & *junctus* propter ductuum ſimilitudinem in libris vett. diſtingui queunt.

CAP. XXX. ADUMBRATA VIRTUTUM. Venetae priores, *virtutem*: ut *adumbrata*, pro imitata, ſcripſiſſe ſit exiſtimandus: quod illi generi hominum, ex quibus Pſeudo-Porcius, haud oovum eſt.

CETHEGUS, LENTULUS. Ita Waſſius. Manutius & Gruterus *ac* immittunt. At vett. edd. ut nos ſcripſimus.

POTIUNDAE DOMINATIONIS. *Potiendae* eſt in vett. codd. & permitteodum auctori. quod oos in aliis etiam ſcribendi modis religioſe obſervavimus.

COACTAM, QUID VELLENT. Vel ſine admonitione ex ungue hoc Leonem te agoiturum eſſe confidebam: ſed addendum erat, auctorem prae oculis habuiſſe Salluſt. Cat. *c.* XVI.

CAP. XXXI. REPERTI SUNT TUM ATROC. SC. P. Non diffiteor, hoc in Venetis etiam libris conſpici: nihil tamen verius, quam cum Manutio, Grutero aliiſque legendum eſſe, quod expreſſimus.

A La-

tua cuſtodia Senatus extitiſſe: denique nunquam ferme diſceſſiſſe a latere Publii Cepionis nobiliſſimi civis, atque integerrimi viri, ita ut lepide dicat, *diſſeparationi eorum neque ſolem orientem unquam, neque occidentem intervenisſe*.

XXXII. Credo equidem ſapientiſſimum hominem Hortenſium, ut eſt innocentia ſingulari, ſummaque virtute, cuncta ipſa, quae graviſſime ſimul atque ornatiſſime complexus eſt, ita vera eſſe, ſicuti dixerit, exiſtimare: ſed longe graditur a ſententia mea. Quaero igitur de te L. Hortenſi, teque obteſtor, atque obſecro per ipſum jus vetuſtiſſimae noſtrae familiaritatis, ſi L. Catilinam conſtat dies omnes, omnium civium conſcientia, ſive in foro, ſive in turmis agere, nunc ſtipatum catervis exoletorum ſuorum, nunc vero gladiatoriis agminibus per ora vulgi palam obvolitare: ſi manifeſtum eſt noctes omnes aut in luſtris ſcortorum, aut in antris M. Laecae ducere, viri, tuo judicio, non abhorrentis a Reip. caritate: quid eſt quod illum obverſatum dicas in perpetua cuſtodia, atque oculis Senatorum? niſi forte cuſtodiam Senatoriam vocas vel exiguam moram in ipſius curiae conciliis obeundis.

XXXIII. Quod vero pertinet ad ipſius Cepionis familiaritatem aſſiduam, benevolentiamque ſingularem, nihil eſt quod inſimulationi noſtrae derogandum eſſe judicetis. Diximus enim ſuperius ingenii Catilinae miros, atque occultiſſimos eſſe receſſus, nec qui cognoſci, ſeu perluſtrari facillime poſſent. Vigent enim in illa clade res diverſiſſimae pariter, con-

A LATFRE P. CEPIONIS. Omnia, pro more, miſcet declamator. Credo eum haud firma memoria habuiſſe factum Catilinae, qui vitandae ſuſpicionis cauſſa apud M. Lepidum, deinde apud ipſum Ciceronem, poſt apud Q. Metellum praetorem habitare velle profeſſus eſt. qui cum eum non reciperent migravit ad *M. Marcellum*, quem Noſter cum Q. Cepione confundit. auctores ſunt Dio libr. XXXVII. pag. 44. & Cicero I. Cat. *cap.* VIII. Hortenſio talem defenſionem Catilinae tribuit, quod eum alios ex conjuratinne patrocinio ſuo texiſſe in Ciceronis pro Sulla oratione, aut alibi legerat.

CAP. XXXII. CREDO EQUIDEM. Imitatur Salluſt. Cat. *cap.* LI. num. 16.

SIVE IN FORO, SIVE IN TURMIS. Non apta ſatis connexio, & ne luleo quidem ſcriptore digna eſt, ſi *turmis* prima illa ſignificatione accipias: neque ſi *manum* quandam & copiam hominum, quae Catilinam comitabatur, intelligas. Reſtat, ut *turmas* interpretemur regiones, vicos, aut, ut vulgo dicunt, pagos. Ita quippe Auguſtinus de cura pro mort. *cap.* XII. *Homo quidam de* turma, *Curina nomine, municipii Tullienſis*, cet. ita alii ejus proximaeque aetatis.

PALAM OBVOLITARE. Ita fere ſupra locutum animadvertimus, ut non audiam aut Venetas priores, *palam obluitare;* aut poſteriores, *oblivitare* obferentes.

M. LECCAE OUCERE. Omnes Venetae, *M. Laecae inducere*, quod repoſui ob morem ſcriptorum, qui ſunt extra claſſem, quo *incinere*, pro *canere*; item *imponere*, *imprecari*, *inhabitare*, *inſtare*, *involare* & plura alia pro ſimplicibus verbis ponere ſolent.

OBSERVATUM OICAS. Venetae omnes & Gryphius, *obverſatum dicas*: quod revocavi.

CAP. XXXIII. NEC QUI COGNOSCI. H. & qui non cognoſci, cet. ſententiam a Cicerone habet, qui ita de animo humano loquitur.

IN ILLA CLADE. Confirmant noſtri libri. *Cladem* dixit hominem noxium, peſtiferum: uti ſupra aliquoties *peſtem*. Ita Seneca Medea v. 183. Medeam *luem* adpellat. Sic Lamprid. Elagab. *c.* XXXIV. *Mirum fortaſſe cuipiam videatur, quod haec* clades, *quam retuli, loco principum fuerit*. Plura talia ad Cat. *c.* XIV. & alibi adnotata ſunt.

AD TOLLFNOA BON. CONSORTIA. Ita quidem Venetae: Sed ſenſus & oppoſitio oſtendunt, legendum eſſe cum Grutero & Manutio, ut nos reſcripſimus. Iidem docti viri *perſpexi* dederunt, pro *perſaepe*. in quo diſſentire licebit.

IN

Digitized by Google

continentia, & libido. Nihil illo perſaepe affixius ad colenda bonorum conſortia, nihil ſolertius ad illis inſidiandum; nihil illius munificentia inſignius, nihil avidius rapacitate; nihil acutius conſilio, nihil temeritate contemptibilius. quae cum ita ſint, Cepionem admirabimur in tantis viarum ambagibus erraviſſe? Me me, quem fateor, Judices, vetuſtiſſima quadam familiaritate Catilinae conjunctum, perſaepe deliraviſſe miris perplexionibus illius, neque unquam certi quicquam in illo ingenio comprehendere potuiſſe. Nihil igitur erit miri, ſi virum integerrimum Cepionem verſutiſſimi hominis doli, atque inconſtantiſſimi mores fefellerunt.

XXXIV. Non erit itaque neque prudentiae tuae, neque gravitatis, Hortenſi, candidiſſimam opem humanitatis tuae, ſummamque dicendi copiam fontibus ipſis polliceri: aut quam beſtiam irretitam judicio tenemus, diſſolutam atque exultantem Reip. immittere. Quod te nunquam commiſſurum fuiſſe arbitrarer, niſi qui me mores, iidem te Catilinae ſine dubio fefellerunt. Satis oſtentatas vobis putamus, Judices, tum rationes periculi noſtri, tum hujus immaniſſimi ſceleris atrocitatem. Nam ſi odio Senatus quam maximo Catilinam arſiſſe demonſtravimus: ſi rationes vitae ſuae veteres, ac novas in exercitatione teterrimarum libidinum collocatas: ſi ſpem perficiendi ſceleris homini proſequentiſſimo inimicitiarum: ſi denique locorum ac temporis opportunitates extitiſſe: praeterea ſi rabiem quandam ambitionis in illo fuiſſe diximus: ſi nullam poteſtatem referendarum libidinum, aut ullum poenitentiae locum: poſtremo, ſi copiam innumerabilem deſperatae juventutis cum illo conjunctam fuiſſe pateſecimus, & eam ſimul oſtendimus ſuopte ingenio furentem incredibili audacia, ſummaque cupiditate prodendae ac vexandae urbis inflammatam: quid erit, Judices, quod dubitetis de liberanda patria, deque ulciſcenda crudeliſſimi ſceleris immanitate? Noviſtis enim facinus inauditum omnium hominum memoria, facinus atrox, ſuperbum, nefarium, pernicioſum, remotiſſi-

IN TANTIS VIARUM AMBAGIBUS. Sic inde a Veneta 1499. ſcripſere edd. Priores habent *viriarum ambagibus*. corrupte. nec ſatis commode faceres inde *vitiorum*; neſcio, an melius *vitarum ambagibus*.

CAP. XXXIV. ODIO SENATUS QUAM MAXIMO. Venetae 1499. & 1500. *odio ſenatus pro maximo*. atque ita etiam priores, niſi quod illae particulam *pro* per notam exhibeant, quae, ut conjectura eſt, cum alia, *quam* deſignante confuſa eſt. Ita *quam maximo*, ut *quam plurimi*, *quam digniſſimum* cet. Haereo nihilo minus in illo *pro maximo*.

REFRAENANDARUM LIBIDINUM. Ita conjiciebat Gryphius, aut quis alius auctor; nam diverſarum edd. margini haec conjectura adſcripta eſt; expreſſit Stephanus eumque ſecutus Waſſius. Ceteri codd. omnes *referendarum* exhibent. quod damnare non potui. Ea enim aetate *referre* & *inferre* ſeu incitare erant oppoſita; & *referre* notabat reprimere, revocare, retinere, quod alio loco docuimus.

PRODENDAE AC VEXANDAE. Perpetuo miſcentur in libris vett. verba *prodere* & *perdere*, quod etiam ad Jug. c. XXXI. indicavimus. Id hoc loco etiam factum eſſe exiſtimat vir doctus, qui conjecit *perdendae*.

ULCISCENDI CRUD. SC. IMMANITATE. Itidem alibi docuimus, librarios ſaepe extremitates vocum proximis vocabulis aptaſſe, cum deberent remotioribus. qua de cauſſa non male Manutius & Gruterus, *de ulciſcenda cr. ſc. immanitate*.

HUMANITATE, LEGE, CONSUETUDINE. Venetae noſtrae priores voce auctiores ſunt, habentque, *humanitate*, *nā*, *lege*, *conſuetudine*, quae cum *nam* ab imperitis legeretur, in poſterioribus omiſ-

tiſſimum ab omni humanitate, natura, lege, conſuetudine: cujus acerbitatem, ſi minus animo bene perſpexiſtis, quaeſo mecum diligenter attendite.

XXXV. Scelus illud, Judices, everſionem nefariam moliebatur ampliſſimae noſtrae dignitatis, interitum crudeliſſimum Senatorii ordinis, caedem communem omnium bonorum: hujus ſceleris libido repoſita erat in diripiendis omnium civium facultatibus, atque opprimenda urbis libertate: huic ſceleri parabantur teterrimae conjugum, ac liberorum noſtrorum vexationes: in hoc ſcelere verſabantur denique faces inferendae penatibus noſtris, expilationes aedium, ſtupra virginum Veſtalium, luctus ac moeror miſerabilis univerſae civitatis. Quae ſi vobis, ut ſunt, indigna atque intolerabilia videntur, non iniquum erit, autores horum malorum multare teterrimis ſuppliciis, cladem que omnium crudeliſſimam e viſceribus Reip. propulſare. Tenetis exempla majorum, atque omnium gentium autoritatem, qui ſemper ſummas & ſingulares poenas in eo genere hominum conſumendas eſſe putaverunt, qui rationem habuiſſent aut prodendae patriae, aut opprimendae publicae libertatis. Nihil igitur erit impedimento, quin audaciam crudeliſſimi hominis Catilinae crudeliſſimo genere ſuppliciorum expietis: & ultionem ex illorum cruciatibus ac poenis capiat Respub. quorum erat conflagratura manibus, niſi ſanctiſſimi imperii Romani cuſtodes ac vindices Dii immortales nefariis votis obſtitiſſent.

XXXVI. Credite, Judices, hodierno die conſurrexiſſe univerſam urbem conſpecturam ex judicio veſtro planeque animadverſuram, quid in poſterum de ſalute ſua, deque facultatibus ſuis ſperandum ſit. Credite item vim univerſam flagitioſae juventutis, aut hodierno Catilinae ſupplicio ſimul conficiendam fore, aut illius liberatione laetam atque exultantem, non multo poſt in omnium noſtrum perniciem una cum illo celerrime conſurrecturam. Agitur ſiquidem hodierna veſtra ſententia de ſalute hujus pulcherrimae, atque optimae civitatis, de ſtabilitate imperii Romani, de legum incolumitate, de libertate civium, de pudicitia liberorum ac conjugum veſtrarum. Hujus enim peſtis idem ſcelus erat, ut non graſ-

omiſſa eſt. Sed *natura* ita notare ſoleot iſti libri, quod propterea immiſi.

CAP. XXXV. SCELUS ILLUO, JUOICES. Priores Venetae, *ſcelus id, judices*.

HUJUS SCELERIS. Vide hominem ineptiſſimum, qui ioſigni exemplo, prorſus ut novitii noſtri Rhetores, docebit variare per caſus orationem: *hujus ſceleris ... huic ſceleri ... in hoc ſcelere.* Deerat *hoc ſcelus* quartus Caſus: nam primum *ſcelus id* poſuit capite ineunte. Plaudite!

RATIONES HABUISSENT. Vetuſtiores noſtrae, *rationem habuiſſent*.

ET ULTIONEM. Ita noſtri codd. Male Manutius & Gruterus, *ut ultionem* cet.

CAP. XXXVI. UNIVERSAM URBEM. Quae aetas nooien *urbis* pro civibus in tali poſitu frequentet, inter omnes conſtat: rudioribus judicium de ipſo auctore uno verbo confirmare volui.

NON GRASSATURUM PER CAPITA P. Primae edd. *non craſaturum*: atque ita apud Sall. Jug. *c.* I. n. 3. *craſatur* pro *graſſatur* in MSS. legiſſe memini.

PRO TET. G. VAST. PROPULSATO. Venetae, *pro propulſato t. g. v.* quem ordinem recentiores ob concurſum τῶ *pro*, *pro* immutaſſe videntur: qua tamen io re auribus & eounciationi parum pepercit; utpote qui toties *ac ac*, & modo *ac con*, *ac ce* & ſimilia haud diverſa ratione conjungit. Alii talem colliſiooem ſtudio adſectarunt. Sic Gunther. x. Ligur. *v.* 380. *mari rimoſa*; *v.* 577. *numiſma maniplis*. quomodo Virgil. *Dorica caſtra*. adde Salluſt. Cat. *c.* XLI. nu. 2. Apud Sidonium Apollioarem plura paſſim reperias.

CAP.

graſſaturum per capita paucorum, ſed tanquam atrociſſima vis veneni per omne corpus Urbis demanaturum. Quod ſcelus, aut quam peſtem ſi vindicandum eſſe cenſebitis, ut reor, & Reſpub. deſiderat, putate profecto Deos immortales, & in primis Capitolinum Jovem ſempiternum cuſtodem, ac vindicem hujus imperii, pro liberatis eorum templis ac ceremoniis, gratias vobis ampliſſimas eſſe reddituros: putate pariter idem facturam eſſe curiam pro defenſa conſulum vita, ſervataque Senatorii ordinis dignitate: putate matronas Urbis ac liberos noſtros, ob ſervatam pudicitiam, ſupplices ac congratulantes univerſos ad genua veſtra ſeſe obſervaturos fore: putate virgines Veſtales, atque ipſam majeſtatem ampliſſimi numinis ob liberationem ſuam, ſumma vobis laetitia congratulaturam: putate denique cives omnes, ob retentam vitam, ac libertatem ſuam; penates publicos pro conſervatis focis, atque aris, parietes Urbis pro propulſato teterrimo genere vaſtitatis, ferme incredibili gaudio exultaturos: putate tandem hodierno judicio paratum eſſe vobis aut immortale dedecus, aut memoriam nominis ſempiternam.

XXXVII. Multa ſunt equidem in hac vita, quae turpiter, ac calamitoſe neglecta, reſtitutionem tamen quodammodo patiantur: huius vero vindicandi ſceleris ſi praeſentem facultatem neglexeritis, fruſtra poſtea recuperandae copiam quaeretis. Aut hodie vobis propulſanda eſt e viſceribus Reip. peſtifera vis calamitatis, aut ipſi patriae ſine dubio concidendum: utrum eligendum ſit, vos videritis. Quid eſtis, Judices, humanitate tanta, ne ſecordia dicam, ut eorum vitam, ac ſpiritum diutius in Repub. commorari patiamini, qui vitae ſalutique civium crudeliter inſidiati ſunt? Praeponite vobis ante oculos, ac meditatione crebra revolvite diem illum nefarium, quo ſalus omnium civium, quo facultates noſtrae, quo res ipſa publica peritura fuerat: quando ſcilicet aſpexiſſemus beſtias iſtas emiſſas carceribus per urbem omnem, per domos noſtras furialiter exultantes, ipſumque in primis miſerandi facinoris ducem ac principem Catilinam, confirmatum hoc judicio,

CAP. XXXVII. RESTITUTIONEM TAMEN QUANDAM. Poſtrema vox exſulat Venetis prioribus, neque illa ad ſententiam neceſſaria eſt.

FRUSTRA POSTEA RECUPERANDAE. Senſum expreſſit ex oratione Catonis apud Criſp. Cat. *c.* LII. num. 4. & 35.

QUID ESTIS, JUDICES. Veneta 1493. & ſequentes, *qui eſtis*. ſed prima, quam A. 1490. excuſam arbitror *Quī*, quo modo & *quin*, & *quid* notare ſolet.

QUO IPSA RESP. Elegantius omnes Venetae, *quo res ipſa publica*. Nam & pollutiſſimi ſcriptores interdum formulas exquiſitiores inculcare ſolent. vide notam ad Salluſt. Cat. *c.* LII. num. 10.

EMISSAS CARCERIBUS. Veneta 1499. *canteribus*. corrupte, alterum jam ſupra apud Noſtrum legimus, & ſumſit a *carceribus*, qui erant in circo Romano, quibus coercebantur equi, ne inde exirent, antequam magiſtratus juſſiſſet, inquit Varro IV. de L. L. *c.* XXXII. vide Bulenger. de Circo *cap.* X.

CONJUGES NOSTRAE. Haec omnia deſcripſit ex Oratione Caeſaris, quae eſt apud Salluſt. Cat. *c.* LI. *n.* 9. Et cum ex reliquis hujus Declamationis partibus minus certo conjici queat, cujus nomine Pſeudo-Porcius eam conſcripſerit, ex hoc loco opinari liceret, perſonam Tib. Neronis eum agere voluiſſe. Id certum eſt, neque Ciceronis, neque D. Junii Silani eſſe. huic nimirum denegat *c.* XXXI. ubi Hortenſius refutatur, qui ante Silanum, conſulem deſignatum, ſententiam non dixit; illi autem laudes Ciceronis ipſius & diligentiae prudentiaeque conſularis haud permittunt, ut tribuamus. Reliquum ergo eſt, ut ſit aliquis ex eo numero, qui poſt Silanum & ante Caeſarem ſententias interrogati ſunt. Nec Tib. Neroni tamen ex parte conveniens eſt, cujus judicium mollius fuit, quam quod Latro exprimit: proximum illis, qui cum Silano ſummum ſupplicium de conjuratis ſumendum eſſe cenſuerunt. Et fuere *plures*, qui tali oratione de belli ſaevitia uſi ſunt, quod oſtendit Salluſtius

FRAGMENTA HISTORICORUM VETERUM.

N. FABII PICTORIS ANNALIUM LIB. I.

SOlito inſtitutoque egreſſam virginem, in uſum ſacrorum aquam petitum ex eo fonte, qui erat in luco Martis, ſubito imbribus tonitrubusque, quae cum illa erant, disjectis, a Marte compreſſam, conturbatamque, mox recreatam conſolatione Dei, nomen ſuum indicantis, affirmantisque ex ea natos dignos patre evaſuros. *Autor de origine gentis Romanae*. c. XX.

LIB. ... II... III... IV.

Quapropter tum primum ex plebe alter conſul factus eſt, duo & viceſimo anno poſtquam Romam Galli ceperunt. *A. Gellius* V. VI.

INCERTA.

Mortuus eſt anno duo & viceſimo: Rex fuit annos viginti & unum. *Ibidem*.

Lupus femina. *Quinctil.* I. X.

Aeneae ſomnium ejusmodi eſt, ut omnia quae ab Aenea geſta ſunt,, quaeque illi acciderunt, ea fuerint, quae ei ſecundum quietem viſa ſunt. *Cicero de Divinatione* I.

Amata inedia ſe interemit. *Servius* in XII. *Aen.*

Cum bello Latino ludi votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque ludis intermiſſis *Inſtaurativi* conſtituti ſunt. *Ibidem*.

Cujus Aulus fuerit filius, cujus gentis & nationis. *Arnobius adverſus gentes* VI. p. 194.

Literas Cadmum ex Phoenice in Graeciam, inde in Italiam Evandrum attuliſſe. *Victorinus de Orthographia*.

Κελεύσαντος Ἀμυλίου τὰ βρέφη λαβόντες ἐν σκάφῃ, κείμενα τῶν ὑπηρετῶν τινες, ἔφερον ἐμβαλοῦντες εἰς τὸν ποταμὸν, ἀπέχοντα τῆς πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν εἰκοσιςαδίους &c. Dion. Halic. lib. I. p. 65. lin. I.

Ὁ *μὲν οὖν Ῥῶμος (ὡς ὁ Φάβιος παραδίδωσι,) δέσμιος εἰς τὴν Ἄλβαν ἀπήγετο*. Idem lib. I. pag. 67. lin. 30. Confer Plutarchum in ejus vita. pag. 21.

Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, εἰς μοίρας ἓξ καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ αὐτὸς καλεῖ φύμας, καὶ τὰς ἀστικὰς προσθεὶς αὐταῖς τέτταρας καὶ τετταράκοντα φυλὰς ἀμφοτέρων. Idem lib. IV. p.220. lin.8.

Τὸ ῥάθυλον αὐτοῦ (Fabii) περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρόνων ἐλέγχειν. ἐπὶ γὰρ τῆς Ἀρύντα τελευτῆς γενόμενος, οὐ καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὃ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τὸν Ἀρύνταν. ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον, ὅτι φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλίδος τεθάφθαι. Idem lib. IV. p.234. lin.20.

Αὐτὴν (Tarpejam) ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψελίων ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν, καὶ τῶν δακτύλων. Idem lib. II. p.105. lin.34. deinde p.106. 20. φυλάξαι τὴν κόρην τὰς περὶ τῆς προδοσίας συνθήκας.

Τοῦτον τὸν ἄνδρα (Tarquinium Collatinum) Φάβιος μὲν υἱόν φησιν Ἠγερίου. Dionyſ. IV. p.261. lin.30.

Φησὶ Ῥωμαίους αἰσθέσθαι τοῦ πλούτου τότε πρῶτον, ὅτε τοῦ ἔθνους τούτου κατέστησαν κύριοι. Strabo lib. V. p. 228.

Φάβιος δὲ φησὶν ὁ Ῥωμαϊκὸς συγγραφεὺς. ἅμα τῷ κατὰ Ζακανθαίους ἀδικήματι καὶ τὴν Ἀσδρούβα πλεονεξίαν καὶ φιλαρχίαν, αἰτίαν γίνεσθαι τοῦ κατ' Ἀννίβαν πολέμου. ἐκεῖνον γὰρ μεγάλην ἀνειληφότα τὴν δυναστείαν τοῖς κατ' Ἰβηρίαν τόποις, μετὰ ταῦτα παραγενόμενον ἐπὶ Λιβύην, ἐπιβαλέσθαι καταλύσαντα τοὺς νόμους, εἰς μοναρχίαν περιστῆσαι τὸ πολίτευμα τῶν Καρχηδονίων· τοὺς δὲ πρώτους ἄνδρας ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος, προειδομένης αὐτοῦ τὴν ἐπιβολὴν, συμφρονῆσαι καὶ διαστῆναι πρὸς αὐτόν· τὸν δ' Ἀσδρούβαν ὑπειδόμενον ἀναχωρήσαντα ἐκ τῆς Λιβύης, τὸ λοιπὸν ἤδη τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν χειρίζειν κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν, οὐ προσέχοντα τῷ συνεδρίῳ τῶν Καρχηδονίων. Ἀννίβαν καὶ κοινωνὸν καὶ ζηλωτὴν ἐκ μειρακίου γεγονότα τῆς ἐκείνου προαιρέσεως, καὶ τότε διαδεξάμενον τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν Ἀσδρούβα ποιεῖσθαι τῶν πραγμάτων. διὸ καὶ νῦν τὸν πόλεμον τοῦτον ἐξενηνοχέναι κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν Ῥωμαίοις παρὰ τὴν Καρχηδονίων γνώμην. οὐδένα γὰρ εὐδοκεῖν τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐν Καρχηδόνι, τοῖς ὑπ' Ἀννίβου περὶ τὴν Ζακανθαίων πόλιν πραχθεῖσι. ταῦτα δὲ εἰπὼν φησί, μετὰ τὴν τῆς προειρημένης πόλεως ἅλωσιν παραγενέσθαι τοὺς Ῥωμαίους; οἰομένους δεῖν ἢ τὸν Ἀννίβαν ἐκδιδόναι σφίσι τοὺς Καρχηδονίους, ἢ τὸν πόλεμον ἀναλαμβάνειν. Polyb. III. pag. 228.

Πᾶν δὲ γένος ἐνδείας ἀναχόμενοι, πάσης δὲ ἐπιθέσεως καὶ μάχης πεῖραν λαβόντες τέλος. οὐχ ὡς Φάβιος φησὶν, ἐξαδυνατοῦντες καὶ περικακοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν ἀπαθεῖς καὶ ἀήττητοί τινες ἄνδρες, ἱερὸν ἐποιήσαντο στέφανον. *Idem* lib. I. p.83.

Anno primo octavae olympiadis Romam conditam fuiſſe. *Solinus Polybiſt.* cap. II.

Millia LXXX. primo luſtro civium cenſa : eorum qui ferre arma poſſent, eum numerum fuiſſe. *Livius* I.

Quadraginta ea ſola talenta fuiſſe (ſepoſita in aedificationem Capitolii.) *Ibidem*.

Coriolanum uſque ad ſenectutem vixiſſe. Hanc ſaepe eum exacta aetate uſurpaſſe vocem, *Multo miſerius ſeni exilium eſſe*. Ibidem II.

Ambos Coſſ. in Samnio & ad Luceriam res geſſiſſe : traductumque in Etruriam exercitum : ad Luceriam utrimque multos occiſos, in eaque pugna

Digitized by Google

pugna Jovis Statoris aedem votam ut Romulus ante voverat. *Idem* x.

Ad Thraſymenum pugna xv. millia Romanorum in acie caeſa ſunt, x. millia ſparſa fuga per omnem Etruriam diverſis itineribus Romam petiere. Mille & quingenti hoſtium in acie, multi poſtea utrimque ex vulneribus periere. *Idem* xxxi.

Cum obſideretur praeſidium Romanum a Liguſtinis, hirundinem a pullis ad ſe allatam ut lino ad pedem ejus alligato nodis ſignificaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet. *Plinius* x. xxiv.

Matronam, quod loculos in quibus erant claves cellae vinariae reſignaviſſet, a ſuis inedia mori coactam. *Idem* xiv. xiii.

Puilia ſaxa eſſe ad portum, qui ſit ſecundum Tiberim. *Feſtus Puilia*.

FABII PICTORIS RERUM GESTARUM LIB. I.

Et ſimul videbant Picum Martium. *Nonius* in *Picumnus*.

PONTIFICII JURIS LIB. I.

Quae verba Pontificem Max. dicere oporteat cum Virginem capit, ea ejusmodi ſunt, SACERDOTEM VESTALEM QUAE SACRA FACIAT, QUAE JOUS SIET, SACERDOTEM VESTALEM FACERE PRO POPULO ROM. QUIRITIBUS, UTI QUOD OPTIMA LEGE FUAT, ITA TE AMATA CAPIO. *A. Gellius* i. xii.

Equo Dialem Flaminem vehi religio eſt, *claſſem procinctam* extra pomerium, id eſt, *exercitum ornatum* videre. Jurare Dialem fas numquam eſt. Annulo uti niſi pervio caſſoque fas non eſt. Ignem e Flaminia, id eſt Flaminis Dialis domo, niſi ſacrum efferri jous non eſt. Vinctum ſi aedes ejus introierit ſolvi neceſſum eſt, & vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam demitti. Nodum in apice neque in cinctu, neque alia in parte ullum habet. Siquis ad verberandum ducatur, ſi ad pedes ejus ſupplex procubuerit, eo die verberari piaculum eſt. Capillum dialis, niſi qui liber homo eſt, non detonſet. Capram & carnem incoctam & ederam & fabam neque tangere Diali mos eſt, neque nominare. Propagines e vitibus altius praetentos, non ſuccidet. Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos eſſe oportet: & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas eſt, neque apud ejus lecti fulcrum capſulam eſſe cum ſtrue atque ferto oportet. Unguium Dialis & capilli ſegmina ſubter arborem felicem terra operiuntur. Dialis cotidie feſtatus (*al. teſtatus*, *Steph. fertatus*) eſt. ſine apice ſub Divo eſſe licitum non eſt: ſub tecto uti liceret, non pridem a Pontificibus conſtitutum. *Idem* x. xv.

Exta porriciunto, diis danto in altaria, aramve, focumve, eove quo exta dari debebant. *Macrobius Saturnal.* iii. ii.

Vitulari. *Ibidem*.

LIB. III.

Pilumno & Picumno. *Nonius* in *Picumnus*.

LIB. XVI.

Aquam manibus pedibusque dato, polubrum ſiniſtra manu tenęto, dextra vaſum cum aqua. *Idem Polubrum*.

ANNIBALICA.

Ἠ δὲ βουλὴ Κόϊντον μὲν φάβιον, τὸν συγγραφέα τῶν δε τῶν ἔργων, ἐς Δελφοὺς ἔπεμπε. Appian. vol. I. p. 569.

INCERTA.

Muries fit ex ſale, quod ſal ſordidum tunſum eſt, & in ollam rudem fictilem adjectum eſt, & poſtea id ſal virgines Veſtales ſerra ferrea ſecant. *Feſtus ſal neutro genere*.

Hos Deos enumerat quos invocat Flamen, *ſacrum cereale* faciens Telluri & Cereri, Veruactorem, Reparatorem, Imporcitorem, Inſitorem, Obaratorem, Occatorem, Sarcitorem, Subruminatorem, Meſſorem, Convectorem, Conditorem, Promitorem. *Servius Georg.* I.

Q. FABII MAXUMI SERVILIANI PONTIFICIS ANNALIUM LIB. I.

Tum Aeneas aegre patiebatur in eum deveniſſe agrum, macerrumum, littorioſiſſimumque. *Idem Aeneid.* I.

PONTIFICII JURIS LIB. XII.

Negat oportere atro die parentare: quia tunc quoque Janum Jovemque praefari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet. *Macrobius* I. XVI.

INCERTA.

Amitti magis quam apiſci. *Priſcian.* VIII.

L. CINCII ALIMENTI ANNALIUM GRAECORUM LIB. I.

Poſt eum regnavit Tiberinus Silvius, Silvii filius, qui cum adverſus finitimos bellum inferentes copias eduxiſſet, inter proeliantes depulſus in Albulam flumen deperiit, mutandique nominis exſtitit cauſſa. *Autor de origine gentis Rom.*

LIB. II.

Aſcanius completis in Lavinio triginta annis recordatus novae urbis condendae tempus adveniſſe ex numero porcorum, quos pepererat ſus alba; circumſpectis diligenter finitimis regionibus, ſpeculatus montem editum, qui nunc ab ea urbe, quae in eo condita eſt, Albanus nuncupatur, civitatem communit, eamque ex forma, quod ita in longum porrecta eſt, Longam, ex colore ſuis, Albam cognominavit. *Ibidem*.

INCERTA.

Λεύκιος δὲ Κίγκιος, περὶ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς δωδεκάτης ὀλυμπιάδος. De Romae natali loquitur. *Dionyſ.* I. p. 60. lin. 12.

Volſiniis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nortiae Etruſcae deae comparere. *Livius* VII.

Captum ſe ab Annibale. *Idem* XXX.

Gallis

Gallis Liguribusque additis, cum his LXXX. millia peditum, decem equitum adducta in Italiam: ex ipſo autem audiſſe Annibale, poſtquam Rhodanum tranſierit, XXXVI. millia hominum, ingentemque numerum equorum & aliorum jumentorum amiſiſſe in Taurinis, quae Gallis proxima gens erat in Italiam digreſſo. *Ibidem*.

HISTORIA DE GORGIA LEONTINO.

Qui dum jam ſilicernius finem ſui temporis exſpectaret, etſi morti non potuit, tamen infirmitatibus inſultavit. *Fulgentius*.

Numina peregrina, novitate ex ipſa appellata pronunciat. Nam ſolere Romanos religiones urbium ſuperatarum, partim privatim per familias ſpargere, partim publice conſecrare; ac ne aliquid Deorum multitudine aut ignorantia praeteriretur, brevitatis, & compendii cauſa uno pariter nomine cunctos Novenſiles invocari. *Arnob.* III. p.122.

Dehinc idem Romulus Jovi Feretrio ludos inſtituit in Tarpejo, quos Tarpejos dictos & Capitolinos Piſo tradit. *Tertullian. de Spectaculis* cap. VI.

LIB. DE FASTIS. (ſeu) FASTORUM.

(*Ait*) imperite quosdam opinari Aprilem menſem antiquos a Venere dixiſſe, cum nullus dies feſtus, nullumque ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem a majoribus Inſtitutum ſit: ſed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut caeterorum coeleſtium, laus celebratur. *Cincio etiam Varro conſentit*. Macrob. I. c. XII. p.170.

Junius *menſis* quod Junionis apud Latinos ante vocitatus, denique apud Aricinos, Praeneſtinosque hac appellatione in Faſtos relatus ſit. *Idem ibidem*.

Menſem nominatum putat a Maja, quam Vulcani dicit uxorem; argumentoque utitur, quod Flamen Vulcanalis Calendis Maiis huic Deae rem divinam facit. *Macrob. paulo infra*.

Regifugium dies notatur in faſtis VI. kal. Martiis quia eo die rex Tarquinius Roma fugerit, quod falſum eſſe arguit Cincius & Tullius de feriis, qui Saliares virgines & Salios adeſſe dicunt regi ſacrorum, cum facit ſacrificium in Comitio, quo facto ſtatim fugit. *Feſtus* in Regifugium.

LIB. DE COMITIIS.

Patricios *ait* eos appellari ſolitos, qui nunc ingenui vocentur. Feſtus in *Patricios*.

LIB. DE CONSULUM POTESTATE.

Praetor ad portam nunc ſalutatur is, qui in provinciam pro praetore aut Procos. exit. Cujus rei morem ait fuiſſe talem. Albanos rerum potitos uſque ad Tullum regem: Alba deinde diruta uſque ad P. Decium Murem Coſ. populos Latinos ad caput Oetentinae, quod eſt ſub monte Albano conſulere ſolitos, & imperium communi conſilio adminiſtrare. Itaque quo anno Romanos Imperatores ad exercitum mittere oporteret juſſu

Digitized by Google

nominis Latini complures noſtros in Capitolio a ſole oriente auſpiciis operam dare ſolitos. Ubi aves addixiſſent, militem illum, qui a communi Latio miſsus eſset, illum, quem aves addixerant, Praetorem ſalutare ſolitum, qui eam provinciam obtineret Praetoris nomine. *Feſtus* in Praetor.

LIB. DE OFFICIO JURISCONSULTI.

Subici aries dicitur, qui agitur ut caedatur, quod fit (ait) exemplo Athenienſium, apud quos expiandi gratia aries inigitur ab eo, qui ſcelus admiſit, poenae pendendae loco. *Feſtus* in Subici.

LIB. II.

Nuncupata pecunia eſt, nomina certa nominibus propriis pronunciata. CUM NEXUM FACIET, MANCIPIUMQUE, UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA UTI NOMINARIT, LOCUTUSVE ERIT, ITA JUS ESTO. (ex lege XII. Tab.) Feſtus in *Nuncupata*.

Sanates, quaſi *ſanati* appellati. Scriptum eſt in XII. *nexo*, *ſolutoque*, *forti ſanatique*, *idem jus eſto*. Id eſt *bonor* quod & peregrino. qui & inferiorum coloniarum, quae ſunt deductae in Priſcos Latinos, quas Priſcus rex inegerit ſecundum mare ſupra & infra Romam in Civitates Latinorum, eosque *Sanatis*, propterea quod praeter opinionem, eos paraviſset, *ſanaviſſetque*, & cum eis paciſci potuiſset, nominavit, *Feſtus* in Sanates.

MYSTAGOGICON LIB. II.

Trientem tertium pondo id ſignificare ait, duas libras pondo & trientem, qua conſuetudine hodieque utimur cum lignum bes alterum dicimus, id eſt, pedem & beſsem latitudinis habens. Et ſeſtertium, id eſt duos aſses & ſemiſsem tertiam, item ſi tres aſses ſunt, & quartus quadrans. *Feſtus* in trientem.

LIB. DE VERBIS PRISCIS.

Reconductae ſecerit, & condere urbem, facere. Aedificare. *Feſtus* in Reconductae.

Rudiarii qui ſaga nova poliunt. *Idem ibid.*

Scenam dolabram pontificiam. *Feſtus* in Scenam.

Gentilis dicitur & ex eodem genere ortus & is qui ſimili nomine appellatur. *Feſtus* in Gentilis.

Quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, ſicut veſtimentum rude non perpolitum. Sic aes infectum ruduſculum apud aedem Apollinis aes conflatum jacuit, id ad rudus appellabant. Feſtus in *Rodus*.

Naccae appellantur vulgo fullones quod nauci non ſint. *Idem* in v.

Natio genus hominum, qui non aliunde venerunt ſed ibi nati ſunt. Et non tantum univerſim de omnibus, ſed etiam de ſingularibus quoque hominibus ſejunctim dici ſolet. *Idem* in v.

Naucum poni pro nugis. Quod in olea nucis quid intus ſit. Vel *ut infra*, quod in oleae nuce intus ſit. *Idem* in v.

Nova-

Google

Novalem agrum eum eſse ubi gleba proſciſsa ad novam ſementem ſit relicta. *Idem* v.

Nuptias, quia flameo Caput nubentis obvolvatur. *Feſtus* in v.

Obſtitum qui Deo Deaeque obſtiterit. *Feſtus* in v.

Proſpera quaedam nomina uſurpabant antiqui, in e declinata, ut *praefiſcine* extrema producta ſyllaba, videlicet ut occurrerent faſcino. *Feſtus* in v.

Reſriva faba, dicitur, quae ad ſacrificium referri ſolet donum ex ſegete auſpicii cauſa, quaſi revocent fruges, ut domum *datantes revirtico* ad rem divinam faciendam.

Siniſtrae aves a Deorum ſede cum in meridiem ſpectes (ſunt Varronis verba) ad ſiniſtram ſunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes, factum arbitror, ut ſiniſtra meliora auſpicia, quam dextra eſse exiſtimentur. Idem fere (ſentit) Cincius. *Feſtus* in v.

Tuditantes, tudentes negotium, tondentes ſignificare ait Cincius id eſt agentis. *Feſt.* in v.

Vindiciae olim dicebantur illae, quae ex fundo ſumtae, in jus adlatae erant. *Feſtus* v.

Salias Virgines Cincius ait eſse conductitias, quae ad Salios adhibebantur cum apicibus paludatae. *Feſtus* in *Salias*.

DE RE MILITARI LIB. III.

Fecialis verba. QVOD. POPVLVS. HERMVNDVLVS. HOMINESQVE. POPVLI. HERMVNDVLI. ADVERSVS. POPVLVM. ROMANVM. BELLVM. FECERE. DELIQVERVNT QVE. QVOD. POPVLVS. ROMANVS. CVM. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVSQVE. HERMVNDVLIS. BELLVM. JVSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPVLVS. QVE. ROMANVS. POPVLO. HERMVNDVLO. HOMINIBVSQVE. HERMVNDVLIS. BELLVM. INDICO. FACIOQVE. Gellius XVI. IV.

DE RE MILITARI LIB. III.

Quum delectus antiquitus fieret & milites ſcriberentur jusjurandum eos Tribunus militaris adigebat in verba haec: IN. MAGISTRATV. C. LAELII. C. FILII. CONSVLIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSVLIS. IN. EXERCITV. DECEM. QVE. MILIA. PASSVVM. PROPE. FVRTVM. NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLVS. NEQVE CVM. PLVRIBVS. PLVRIS. NVMMI. ARGENTEI. IN. DIES. SINGVLOS. EXTRAQVE. HASTAM. HASTILE. LIGNA. NAPVM. PABVLVM. VTREM. FOLLEM. FACVLAM. SI. QVID. IBI. INVENERIS. SVSTVLERIS. VE. QVOD. TVVM. NON. ERIT. QVOD. PLVRIS. NVMMI. ARGENTEI. ERIT. VTI. TV. AD. CAIVM. LAELIVM C. FILIVM. CONSVLEM. L. VE. CORNELIVM. P. FILIVM. CONSVLEM SIVE. QVEM. AD. VTRVM. EORVM. IVS. ERIT. PROFERES. AVT. PROFITEBERE. IN. TRIDVO. PROXIMO. QVIDQVID. INVENERIS. SVSTVLERIS. VE. SINE. DOLO. MALO., AVT. DOMINO. SVO. CVIVM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. VTI. QVOD. RECTVM. FACTVM. ESSE. VOLES. Agell. XVI. IV.

Miles

Miles quum die, qui praedictus eſt, aberat, neque excuſatus erat infrequens dabatur. *Gell. ib.*

LIB. VI.

Alae dictae exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra ſiniſtraque tanquam alae in avium corporibus locabantur. In legione ſunt Centuriae ſexaginta, manipuli triginta, cohortes decem. *Gell. ib.*

INCERTA.

Hujus Serapis hujus Iſis. *Chariſius* p. 107. lib. I.

P. SCIPIONIS HISTORIA GRAECA. Cicero in Bruto.

C. ACILII ANNALES GRAECI.

Αφανῆ γενέϑαι. τοὺς δὲ τῷ Φαύνῳ προσδεξαμένους ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὴν ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τοῦ ἱδρῶτος μὴ ἐνοχλοῖντο, καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὺς περιτρέχειν τοὺς Λουπέρκους. Plutarch. in Romulo p. 31.

CLAUDII ANNALES ACILIANI LATINI.

Ita nocte ac die bina caſtra hoſtium expugnata ductu L. Martii Ad triginta ſeptem millia hoſtium caeſa, captos ad mille octingentos triginta; praedam ingentem partam, in ea fuiſſe clypeum argenteum pondo. Centum triginta octo, cum imagine Barcini Asdrubalis. *Livius* XXV. cap. XXXIX.

P. Africanum in ea fuiſſe legatione, eumque Epheſi collocutum cum Annibale, & ſermonem etiam unum refert, quo quaerenti Africano, quem fuiſſe maximum imperatorem Annibal crederet, reſpondiſſe, Alexandrum Macedonum regem; quod parva manu innumerabiles exercitus fudiſſet, quodque ultimas oras, quas viſere ſupra ſpem humanam eſſet, peragraſſet. *Quaerenti deinde*, quem ſecundum poneret; Pyrrhum, *dixiſſe*. Caſtrametari primum docuiſſe: Ad hoc, neminem elegantius loca cepiſſe, praeſidia diſpoſuiſſe, artem etiam conciliandi ſibi homines eam habuiſſe, ut Italicae gentes regis externi, quam P. Romani, tamdiu principis in ea terra, imperium eſſe mallent. *Exſequenti*, *quem tertium duceret*; haud, dubie ſemetipſum *dixiſſe*, tum riſum obortum Scipioni, & ſubjeciſſe: Quidnam tu diceres, ſi me viciſſes? tum me vero, *inquit*, & ante Alexandrum, & anre Pyrrhum, & ante omnes alios Imperatores eſſe. *Liv.* XXXV. XIV. idem narrat *Appian.* de *B. Syriacis* p. 91.

C. FANNII ANNALIUM LIB. I.

Cum in vita agenda didicimus multa, quae impraeſentiarum bona videntur, poſt inventa & multo amplius, aliusmodi atque ante viſa eſſent. *Priſcianus* XIII.

LIB. VIII.

Domina ejus, ubi villam venerat, jubebat biber dari. *Chariſius* I. *Biber.*

INCERTA.

Haec adipiſcuntur. *Priſcian.* VIII.

Ταχὺ δὲ τῶν νέων πάντων ἐπρώτευεν εὐταξίᾳ καὶ ἀνδρείᾳ· καὶ τοῦ γε τείχους ἐπέβη τῶν πολεμίων πρῶτος, ὥς φησι φάννιος, λέγων καὶ αὐτὸς τῷ Τιβερίῳ συνεπιβῆναι· καὶ συμμεταχεῖν ἐκείνης τῆς ἀριστείας. Plutarch. in Gracchis p. 826. a.

Q. Me-

Q. Metelli Oratio contra Tiberium Gracchum expoſita eſt in C. Fannii Annalibus. *Cicero* in *Bruto*.

Εἴρωνα me, ne ſi Africanus quidem fuit, ut ait in Hiſtoria Fannius, exiſtimari velim. *Ibidem*.

VENNONII HISTORIARUM LIBRI.

Solito inſtitutoque egreſſam virginem in uſum ſacrorum aquam petitum, &c. *Autor de orig. gentis Romanae*. Vid. *Fabium P.*

Εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλὰς ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρίζει τὸν μοιρῶν τὸν ἀριθμόν. Dionyſ. LIB. IV. p. 220. lin. 5.

LIBONIS ANNALES.

Quatuordecim annis poſt Praetor eſt factus Tuditanus quam Conſul Mummius. *Cicero ad Atticum*.

Tum Praetorem P. Popillio, P. Rupilio Coſſ. *Ibidem. ep.* XXXII.

M. PORCII CATONIS ORIGINUM LIB. I.

Clarorum virorum atque magnorum non minus otii quam negotii rationem extare oportere. *Cicero pro Plancio*.

P. Scipionem eum qui primus Africanus appellatus ſit dicere ſolitum, nunquam ſe minus otioſum eſſe, quam cum otioſus, nec minus ſolum, quam cum ſolus. *Idem officior.* III.

Agrum quem Volſci habuerunt campeſtris, plerus Aboriginum fuit. *Priſcian.* V.

Antemna veterior eſt quam Roma. *Idem* VI.

Mezentium Rutulis imperaſſe ut ſibi offerrent quas Diis primitias offerebant, & Latinos omnes ſimilis imperii metu ita voviſſe, JUPITER SI TIBI MAGIS CORDI EST NOS EA TIBI DARE POTIUS QUAM MEZENTIO, UTI NOS VICTORES FACIAS. *Macrobius* I. V.

Sed lucus Capenatis. *Priſc.* IV.

Inde eſt ferme mille paſſuum. *Gell.* I. XVI.

Veteres proſapias & multa alia apud multos. *Nonius Proſapies*.

Propter id bellum coepit. Coelius Praetor Albanus oratores miſit Romam, eum. *Feſtus*, *Oratores pro legatis*.

Igitur tertio pedato bellum nobis fecere. *Nonius*, *Pedato pro repetitu*.

Fana in eo loco compluria fuerunt. ea exauguravit, praequam quod Termino fanum fuit, id nequitum exaugurari. *Feſtus*, *Nequitur*.

Nam de omni Tuſculana civitate ſoli L. Manulei beneficium gratum fuit. *Priſc.* VI.

Vehes ligni. *Cariſius* I.

LIB. II.

Lucum Dianium in nemore Aricino Egerius Lesbius Tuſculanus dedicavit, Dictator Latinus. Hi populi communiter Tuſculanus, Aricinus, Lanuvinus, Laurens, Coranus, Tiburtis, Pometinus, Ardeatis, Rutulus. *Priſc.* XIV. p. 629.

Marſus hoſtem occidit priusquam Pelignus: propterea Marrucini vocantur, de Marſo detorſum nomen. *Idem* XIX. p. 871.

Digitized by Google

Si quis mortuus eſt Arpinatis ejus haeredem ſacra non ſequuntur. *Id.* XIV. p. 629.

In campo Tiburti ubi hordeum demeſſuit idem in montibus ſeruit: ibi hordeum idem iterum meſſuit. *Idem* X. & ſuper XII. *Aen.* p. 1254.

Quecunque Romae regnaviſſent. *Chariſ.* I.

In maximumque decus atque in excelſiſſimam claritudinem ſublimavit. *Feſtus ſublimavit.*

Ex ſali qui apud Carthaginenſes fit. *Priſc.* V. p. 759.

Si indus naves putidas atque ſentinoſas commeatum ponere volebant. *Nonius putidum.*

Itaque res huber fuit antequam vaſtaſſent legiones. *Priſc.* VI. p. 547.

Qui aquatum ut lignatum videntur ire, ſecurim atque ſolum ferunt, gelum craſſum excidunt, eum loco colligatum auferunt. *Nonius Gelus.*

Ligures omnes fallaces ſunt: ſed ipſi unde oriundi ſunt exacta memoria, illiterati, mendaces: quae ſunt & vera, minus meminere. *Servius* XI.

Pleraque Gallia duas res induſtrioſiſſime perſequitur, rem militarem & argute loqui. *Cariſius* II.

Papaver Gallicanus. *Idem* I.

Neque ſatis habuit, quod eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam proſtitueret. *Gell.* XVII. XIII.

In his duobus bellis alteras ſtipendio agrique parte multari, alteras oppidum vi captum, alteras primo pedato & ſecundo. *Cariſius* II.

Qui tantiſper nullae rei ſies dum nil agas. *Priſcian.* VI.

LIB. III.

Haud eos eo poſtremum ſcribo quin populi & boni & ſtrenui ſint. *Gellius* XVII. XIII.

Laſerpitium pro pulmentario ſuo habet. *Cariſius* I.

Multo pulmento uſi. *Ibidem.*

Equos reſpondit, Oreas mihi inde, tibi cape flagellum. *Feſtus, Oreae freni.*

Rhegini Taurocini vocantur de fluvio qui praeterfluit. Id oppidum Auranci primo poſſederunt: inde Achaei Troja domum redeuntes. In eorum agro fluvii ſunt ſex, ſeptimus fines Rheginorum atque Taurinorum diſpeſcens. Fluvio nomen eſt Taccolico. Oreſtem cum Iphigenia atque Pylade dicunt maternam necem expiatum veniſſe, & non longinqua memoria eſt cum in arbore enſem viderint, quem Oreſtes abiens reliquiſſe dicitur. *Probus in Bucolica Virgilii.*

LIB. IV.

Non lubet ſcribere quod in tabula Pont. Max. eſt, quotiens annona cara, quotiens Lunae aut Solis lumini caligo, aut quid obſtiterit. *Gellius* II. XXVIII.

Si quis membrum rupit, aut os fregit, talione vindicta proximus cognatus ulciſcitur. *Priſc.* VI.

Ma-

Digitized by Google

Mapalia vocantur ubi habitabant. Ea quaſi cortes rotundae ſunt. *Feſtus, Mapalia.*

Deinde duodeviceſimo anno poſt dimiſſum bellum quod quatuor & viginti annos fuit, Carthaginienſes ſextum de foedere decedere. *Nonius duodeviceſimo, ita ut duodecimo.*

Cum pluriens eorum milites mercenarii inter ſeſe multi alteri alteros in caſtris occidere, compluriens multi ſimul ad hoſtes transfugere, compluriens in imperatorem impetum ſecere. *Gellius* v. xxi.

Igitur dictatorem Carthaginenſium magiſter equitum monuit, Mitte mecum Romam equitatum, die quinti in Capitolio tibi coena cocta erit. Deinde Dictator jubet poſtridie Magiſtrum equitum arceſſi, Mittam te, ſi vis, inquit, cum equitibus. Sero eſt, inquit, Magiſter equitum: jam reſcivere. *Idem* x. xxiv.

Imperator noſter, ſi quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit. *Idem* xi. i.

Proelium factum, depugnatumque pro caſtris. *Idem* xi. iii.

Exſules duo lege publica exſecrati. *Priſc.* xix.

Lib. V.

Scio ſolere pleriſque hominibus rebus ſecundis, atque prolixis, atque proſperis animum excellere, atque ſuperbiam atque ferocitatem augeſcere, atque creſcere: quod mihi nunc magnae curae eſt, quod haec res tam ſecunde proceſſerit, ne quid in conſulendo adverſi eveniat, quod noſtras ſecundas res confricet, neve haec licentia nimis luxurioſe eveniat. Advorſae res ſe domant, & docent quid opus ſit facto; ſecundae res laetitia transvorſum trudere ſolent a recte conſulendo atque intelligendo. Quo majore opere dico ſuadeoque, uti haec res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in poteſtatem noſtram redeamus. *Gellius* vii. iii.

Atque ego quidem arbitror Rhodienſes noluiſſe nos ita depugnare uti depugnatum eſt, neque regem Perſen viciſſe. Non Rhodienſes id modo noluere, ſed multos populos ac multas nationes idem noluiſſe arbitror. Atque haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtrae contumeliae cauſſa id noluerint evenire: ſed enim metuere, ſi nemo eſſet homo quem vereremur, & quicquid luberet faceremus, ne ſub ſolo imperio noſtro in ſervitute noſtra eſſent, libertatis ſuae cauſſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. Atque Rhodienſes tamen Perſen publice nunquam adjuvere. Cogitate quanto nos privatim cautius facimus. Nam unuſquiſque noſtrum, ſi quis adverſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma vi contra nititur ne adverſus eam fiat, quod illi tamen perpeſſi.

Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus voluiſſe facere, id nos priores facere occupabimus?

Qui acerrume advorſus eos dicit, ita dicit, hoſtes voluiſſe fieri. Et quis eſt tandem noſtrorum, qui quod ad ſeſe attineat, aequum cenſeat quem-

quam poenas dare ob eam rem quod arguatur malefacere voluiſſe? nemo opinor. Nam ego quod ad me attinet, nolim.

Quid nunc? & quae tandem lex eſt tam acerba quae dicat, Si quis illud facere voluerit mille nummi dimidium familiae multa eſto, Si quis plus quingenta jugera habere voluerit, tantum damni eſto, Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit, tantum damni eſto. Atqui nos omnia plura habere voluimus, & id nobis impune eſt.

Sed ſi honorem non aequum eſt haberi ob eam rem, quod benefacere voluiſſe quis dicit, neque facit, tamen Rhodienſibus tale erit, non quod male fecerunt, ſed quod voluiſſe dicuntur facere.

Rhodienſes ſuperbos eſſe ajunt, id objectantes, quod mihi a liberis meis minime dici velim. Sint ſane ſuperbi, quid id ad nos attinet? idne iraſcimini, ſi quis eſt ſuperbior quam nos? *Ibidem*.

Urbes inſulasque omnes pro agro Illurico eſſe. *Idem* XI. III.

Poſtridie ſignis collatis aequo fronte, peditatu, equitibus, atque aliis, cum hoſtium legionibus pugnavit. *Idem* XV. IX.

Recto fronte. *Ibidem*.

Exercitum ſuum pranſum paratum cohortatum eduxit foras, atque inſtruxit. *Ibidem* XIII.

Illi polliciti ſeſe facturum omnia. *Priſc.* IX.

Quod eorum nemo quisquam quidquam mihi ignoturus eſt. *Idem* X.

Origine fluvium Naronem magnum, pulcrum, piſculentum. *Nonius*, *Piſculentum*.

Sed protelo trini boves unum aratrum ducent. *Idem Protelare eſt adjugare*.

Lapis candidior quam pilates. *Feſtus*, *pilates lapidis genus*.

LIB. VI.

Itaque ego cognobiliorem cognitionem eſſe arbitror. *Gellius* XX. V.

LIB. VII.

Qui magiſtratum curulem cepiſſet calceos mulleos, allucinatos, ceteri perones. *Feſtus*, *Mulleos genus calceorum*.

Mulieres opertae auro, purpuraque, ars inhaeret diadema, coronas aureas, ruſſea facie, galbeas, lineas pallas, redimicula. *Idem*, *Ruſſium*.

Fluvium Iberum. Is oritur ex Cantabris magnus atque pulcer, piſculentus. *Nonius*, *Piſculentum*.

Sunt in his regionibus ferrariae argentifodinae pulcerrumae: mons ex ſale mero magnus, quantum demas tantum adcreſcit. Ventus Cercius cum loquare buccam implet, armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit. *Gellius* II. XXII. *Apulejus de mundo*.

Jurum legumque cultores. *Chariſ.* I.

Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, aetas, vox, vires, ſenectus: verum enim vero cum tantam rem publicam agier arbitrarer. *Gellius* XIII. XXIII.

Eum dicit jus pontificium diſcere noluiſſe. Ego me nunc volo jus pontificium optume ſcire. Jam ne ea cauſſa Pontifex capiar? jus volo augurium optume tenere. Ecquis ob eam rem Augurem capiat? *Idem* I. XII.

De

De frumento utrobi, bona utrobi mala gratia capiatur, utrinde iram, utrinde factiones tibi paces. *Cariſius* I.

Ser. quidem Galbam miſeratione ſola, qua non ſuos modo liberos parvulos in concionem deduxerat, ſed Galli etiam Sulpitii filium ſuis ipſe manibus circumtulerat, elapſum eſſe, cum aliorum monumentis, tum Catonis oratione teſtatum eſt. *Quinctilian.* II. XV.

Secordia. *Feſtus*, *Secordia pro ſtultitia*.

INCERTA EX QUIBUS LIBRIS ORIGINUM.

Qui urbem novam condit, tauro & vacca aret, ubi araverit moerum faciat, ubi portam vult eſſe, aratrum ſuſtollat, & portet, & portam vocet. *Servius Aen.* V. *Iſidorus* XV. II.

Eodem nomine complures ex agro acceſſitavere. Eo res eorum auxit. *Gellius* XVIII. XII.

Si ques ſunt populi. Quium. *Serv. Aen.* I.

Mulieres noſtrae capillum flavo cinere ungitabant, ut rutilus eſset crinis. *Idem* IV. *Cariſius* I.

Oratores am terminum. *Macrob.* I. XVI.

Dotes filiabus ſuis non dant. *Priſc.* VII.

Ne praedia in lubricum dirigerentur, cum tributus exigeretur. *Nonius*, *Tributus*.

Ager Gallicus Romanus vocatur qui viritim cis Ariminum datus eſt ultra agrum Picentium. In eo agro aliquotfariam in ſingula jugera dena cullea vini fiunt. *Varro de Re ruſt.* I. *Columella* IX. II.

In Saurecte, Fiſcello, caprae ferae ſunt quae ſaliunt e ſaxo pedes plus ſexagenos. *Ibidem*.

Alae ex lupino. *Servius* ad *Georg.* I.

Q. Caedicius Tribunus ad conſulem venit, oſtendit exitium de loci opportunitate & hoſtium conſtantia. Maturum cenſeo, inquit, ſi rem ſervare vis, faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad verrucam illam ire jubeas, eamque uti occupent, imperes. *Gellius* III. VII.

Dii immortales Tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. Nam ita evenit, cum ſaucius multifariam ibi factus eſset, tum vulnus capiti nullum evenit: eumque inter mortuos defatigatum vulneribus atque ſpirantem, quod ſanguen defluxerat cognovere. Eum ſuſtulere, iſque convaluit, ſaepeque poſtilla operam reip. fortem atque ſtrenuam perhibuit: illoque facto, quod illos milites ſubduxit, exercitum ceterum ſervavit. Sed idem benefactum loco in quo ponas nimium intereſt. Leonidas Lacedaemonius laudatur, qui ſimile apud Thermopylas fecit. Propter ejus virtutes omnis Graecia gloriam atque gratiam praecipuam claritudinis inclutiſsumae decoravere monumentis, ſignis, ſtatuis, elogiis, hiſtoriis, aliiſque rebus gratiſſimum id ejus factum habuere. At Tribuno militum parva laus pro factis reddita, qui idem fecerat atque rem ſervaverat. *Ibidem*.

Biber Glis. *Chariſius* I.

Suem triginta porculos peperiſse in eo loco ubi nunc eſt Lavinium, cum-

Digitized by Google

cumque Aeneas ibi urbem condere conſtituiſſet, propterque agri ſterilitatem metueret, per quietem ei viſa Deorum Penatum ſimulacra adhortantium ut perſeveraret in condenda urbe quam coeperat, nam poſt annos totidem, quot fetus illius ſuis eſſent, Trojanos in loca fertilia atque uberiorem agrum tranſmigraturos, & urbem clariſſimi nominis in Italia condituros. Igitur Latinum Aboriginum regem cum ei nuntiatum eſſet multitudinem advenarum claſſe advectam occupaviſſe agrum Laurentem, adverſum ſubitos inopinatosque hoſtes incunctanter ſuas copias eduxiſſe. Ac prius quam ſignum dimicandi daret, animadvertiſſe Trojanos militariter inſtructos, cum ſui lapidibus ac ſudibus armati, tum etiam veſte aut pellibus, quae eis integumento erant, ſiniſtris manibus involutis, proceſſiſſent. Itaque ſuſpenſo certamine per colloquium inquiſito qui eſſent, quidve peterent, utpote qui in hoc conſilium auctoritate numinum cogebatur: namque extis ac ſomniis ſaepe admonitus erat, tutiorem ſe adverſos hoſtes fore, ſi copias ſuas cum advenis conjunxiſſet. Cumque cognoviſſet Aeneam & Anchiſen bello patria pulſos cum ſimulacris deorum errantes ſedem quaerere, amicitiam foedere iniſſe, dato invicem jurejurando, ut communes quoque hoſtes amicosve haberent. Itaque coeptum a Trojanis muniri locum, quem Aeneas ex nomine uxoris ſuae Latini regis filiae, quae jam ante deſponſata Turno Herdonio fuerat, Lavinium cognominavit. At vero Amatam Latini regis uxorem cum indigne ferret Lavinium, repudiato Turno conſobrino ſuo, Trojano advenae collocatam, Turnum ad arma concitaviſſe, eamque mox coacto Rutulorum exercitu tetendiſſe in agrum Laurentem, & adverſus eum Latinum pariter cum Aenea progreſſum, inter proeliantes circumventum occiſumque. *Autor de origine gent. Rom.* cap. XIII.

Turnum poſtea ad Mezentium confugiſſe ejusque fretum auxilio bella renovaſſe, quibus Aeneas Turnusque pariter rapti ſunt. Migraſſe poſtea in Aſcanium & Mezentium bella: ſed eos ſingulari certamine dimicaſſe, & occiſo Mezentio Aſcanium Julum coeptum vocari a prima barbae lanugine, quae ei tempore victoriae naſcebatur. *Servius Aen.* I. & IV.

Accipe quoties id fecerint & quidem ſemper bono publico. Jam a principio regnante Romulo, quum Capitolio ab Sabinis capto, medio in foro ſignis collatis dimicaretur, nonne intercurſu matronarum inter acies duas, proelium ſedatum eſt. Quid? Regibus exactis &c. *Liv.* XXXIV. V.

Trojanos a Latino accepiſſe agrum qui eſt inter Laurentium & caſtra Trojana & habuiſſe jugera DCC. *Idem* XI.

Politem ad Italiam veniſſe, & ſegregatum ab Aenea condidiſſe oppidum Politorium a ſuo nomine. *Idem* V.

Civitatem quam primo fecit Aeneas, Trojam dictam. *Idem* VII.

Metabus pulſus a gente Volſcorum, quae Etruſcorum poteſtate regebatur. *Idem* XI.

Primo,

Primo Italiam tenuiſſe quoſdam qui appellabantur Aborigines. Hos poſtea adventu Aeneae Phrygibus junctos Latinos uno nomine nuncupatos. *Idem* I.

Aſcanium triginta annis expletis Albam condidiſſe. *Ibidem*.

Romam quadringentis triginta duobus annis poſteriorem bello Iliaco. *Dionyſius* I.

Aboriginum gens Graeca fuit. *Ibidem*.

Capuam ab eisdem Tuſcis conditam, ac ſubinde Nolam: ſtetiſſe autem Capuam antequam a Romanis caperetur annis circiter CCLX. *Vellejus* I. *ubi Catonis errorem notat*.

Faliſca Argis orta. *Plinius* III. V.

Interiiſſe Thebas Lucanas. *Ibidem* XI.

Ameriam ante Perſei bellum conditam, annis DCCCCXII. *Ibid.* XIV.

Interiiſſe Bojas, quorum tribus CXII. fuiſſe. *Ibidem* XI.

Novaria ex vertacomacoris Vocontiorum hodieque pago, non (ut Cato exiſtimat) Ligurum.

Oppidum Orobiorum Barra. Unde Bargomates dictos. *Ibidem*.

Orobiorum ſtirpis eſſe Comum atque Bergomum, & Licini forum, & aliquot circa populos: ſed originem ſe ignorare. *Ibid.*

Venetos Trojana ſtirpe ortos, Cenomannos juxta Maſſiliam habitaſſe. *Ibidem* XIX.

Latini juris Euganeae gentes, quorum oppida XXXIV. Ex iis Triumpilini venalis cum agris ſuis populus. Deinde Camani compluresque ſimiles finitimis attributi municipiis: Lepontii & Salaſi Tauriſcae gentis. *Ibid.* XX.

Ideo Graviſcae dictae ſunt quod gravem aerem ſuſtinent. *Serv.* X.

Alpes muri vice tuebantur Italiam. *Ibidem*.

Larius eſt locus vicinus Alpibus, qui per LX. tenditur millia. *Id. Georg.* II.

A Philocteta condita jam pridem civitate Petilla murum tantum factum. *Idem Aen.* VII.

Haec Drepana civitas Siciliae. *Ibidem*.

A laniis boves immolatos priusquam caederentur, profugiſse in Siciliam. *Idem* X.

Quia is locus montibus praeſtet, Praeneſte oppido nomen dedit. *Id.* VII.

Capenos Vejentum condidiſse auxilio regis Propertii, qui eos Capenam, cum adoleviſsent, miſerat. *Ibidem*.

Sabinos a Sabo loci daemone trahere originem. Sabinorum etiam mores populum Rom. ſecutum. *Idem* VIII. & *Dionyſius* II.

Qui Piſas tenuerint ante adventum Etruſcorum negat ſibi compertum: ſed inveniri Trachonem Tyrrheno oriundum poſtquam eorundem ſermonem acceperat, Piſas condidiſse: cum ante regionem eandem Teutones quidem Graece loquentes poſsederint. *Servius* X.

Albonem montem Albanum dictum. *Idem* XII.

Clypei Graecorum rotundi. *Idem* IV.

Tiburtum, ut Cato teſtimonium facit a Catillo Arcade praefecto

cto claſſis Evandri, ſicut Sextius, ab Argiva juventute. *Solinus* IX.

Cato cum imperatorum nomina annalibus deſcriberet, eum (elephantum) qui fortiſſume proeliatus eſſet in Punica acie, Sutrum tradidit vocitatum, altero dente mutilato. *Plin.* VIII. V.

Mos apud majores hic epularum ſuit, ut deinceps qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes. *Cicero in Tuſcul.*

Legiones Romanas in eum ſaepe locum profectas alacri animo & erecto, unde ſe nunquam redituras arbitrarentur. *Idem Catone*.

Multa auguria, multa auſpicia ne negligentia collegii amiſſa plane & deſerta. *Idem de divinat.*

INCERTA EX QUIBUS ORATIONIBUS AUT LIBRIS.

Tu ſi verum ſupprimis falſarius agnoſcereris, ſi falſa confingis mendax eſſe videris. *Iſidor. Hiſp.* 754.

Quod tibi deerit a te ipſo mutuare. *Seneca* lib. V. de benefic.

Qui nec orientem unquam ſolem viderunt, nec occidentem. *Idem* lib. XXII. *Epiſt.*

Vecticulariam vitam vivere, repente largiter habere, repente nihil. *Feſtus*.

Caduceatori nemo homo nocet. *Idem*.

Τὰς ἱστορίας δὲ συγγράψαι φησὶν αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ, καὶ μεγάλοις γράμμασιν, ὅπως οἴκοθεν ὑπάρχῃ τῷ παιδὶ πρὸς ἐμπειρίαν τῶν παλαιῶν καὶ πατρίων ὠφελεῖσθαι. Plutarch. in Catone pag.348.

Qua arte natio ſua ſeparata ſeorſum.

Tertiato & quartato verba dicere prae metu. *Cariſius* lib.II.

Jure, lege, libertate, republica communiter uti oportet: gloria atque honore quomodo ſibi quisque ſtruxit.

Tetre aetatem. *Cariſius* lib. II.

Malitioſe iſtorum jura. *Ibidem*.

Veternoſus quam plurimum bibit, tam maxume ſitit. *Feſtus*.

Videor mihi in ſomnis laborare. *Seneca* lib. II. Declamat.

Praeda quae capta eſt, viritim diviſa. *Feſtus*.

Imperabiliter. *Ibidem*.

Aeſtate frigidum, hieme formidum. *Feſtus*.

Quod iter longius arduiuſque erat a curia. *Priſcianus* lib. III.

Speca appoſita, qua aqua de via abiret. *Idem* lib. XV.

Quam molliſſimum eſt adoriuntur. *Servius Aeneid.* IV.

Sub tela volantia. *Servius* XII.

Fenoribus coopertus eſt. *Gellius* lib. II. *c.* XVII.

Conſitoſus Victorioſus.

Mortualia gloſſaria. *Idem* lib. IV.

Et in Italia atras capras lace album habere. *Cariſius* II.

Malum deligatum paraſtatae junctae (al. disligatum) *Iſidor.* XIX. II.

In Italia Inſubrei terna atque quaterna millia Gallia ſuccidia habere ?

ſus

Digitized by Google

ſus uſque adeo pinguetudine creſcere ſolet, ut ſe ipſa ſtans ſuſtinere non poſſit, neque progredi uſquam. Itaque eas ſi quis quo trajicere velit, in ploſtrum imponit. *Varro* lib.II. *de re Ruſt.*

Culignam in foeno Graeco ponito, ut bene oleat. *Feſtus.*

Ungulatos ungues. *Idem.*

Cloacale flumen. Veterina beſtia. *Idem.*

Aliorſum. Illiorſum. Audacias. Ferocit. Fivere. Fruniſcor. Frunitum. Futare. Latitaverunt. Meritavere. Mihipte. Moſculis. Recipiem. Verberitate. Uls. Uopte. His jugeris. Raro. Secundo. Ungulatus. Pecuum. Circum circa. *Idem.*

Dicem, Faciem. *Serg. in artem Donati Quinct.* lib.I. c.XII.

Felices arbores, *Cato dicit*, quae fructum ferunt; infelices quae non ferunt. *Idem.*

Ideo propinquos feminis oſculum dare, ut ſcirent an temetum olerent. *Plin.*XIV. *& Plutarch.*

Ad plebem annonam importunius flagitantem hoc uſus eſt exordio. Χαλεπὸν μέν ἐστιν, ὦ πολῖται, πρὸς γαστέρα λέγειν, ὦτα οὐκ ἔχουσαν. *Plutarch. in Cat.* 340. b. *Plinius* XIV. c.XIII.

Et in atrio & duobus ferculis epulabantur antiqui. *Servius* in lib. I. *Aeneid.*

Depoſita veſte purpurea, feminas uſas caerulea cum lugerent. *Idem* III.

De tribus partibus politiae, Populi, Optimatium, Regiae poteſtatis, ordinatum fuiſſe Carthaginem. *Idem* IV.

Albonem montem, Albanum dictum. *Idem* XII.

Tribus univerſas jam regnante Tullio triginta fuiſſe. *Dionyſ.* lib.IV.

Larentiam meretricem quaeſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum populo Romano agros Turacem, Semurium, Litirum & Salonium reliquiſse: & ideo ſepulcri magnificentia & annuae parentationis honore dignatam. *Macrob.* lib.I. c.X.

Si quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, vineamque haberet derelictui, non id ſine poena fuit. Si equum haberet gracilentum *impolitiae* notabatur. *Gell.* lib.IV. c.XII.

Moris erat, ut qui magiſtratum petebant, hoc abſque togis in induſio facerent. *Plutarch.* Quaeſt. *Roman.*XVIII.

Αὐτὸς ὁ Κάτων καὶ τὸν πατέρα Μάρκον, ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ στρατιωτικὸν ἐπαινεῖ, καὶ Κάτωνα τὸν πρόπαππον ἀριστείων πολλάκις τυχεῖν φησὶν, καὶ πέντε πολεμιστὰς ἵππους ἐν μάχαις ἀποβαλόντα, τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ δήμου δι᾽ ἀνδραγαθίαν. Plutarch. in Catone 336.

Φησὶ γὰρ αὐτὸς, ἑπτακαίδεκα γεγονὼς ἔτη τὴν πρώτην στρατεύσασθαι στρατείαν, περὶ ὃν Ἀννίβας χρόνον εὐτυχῶν ἐπέφλεγε τὴν Ἰταλίαν. Idem ibid.

Ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτε φησὶ φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν. πιεῖν δὲ καὶ στρατηγῶν καὶ ὑπατεύων τὸν αὐτὸν οἶνον τοῖς ἐργάταις. ὄψον δὲ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον ἐξ ἀγορᾶς ἀσσαρίων τριάκοντα· καὶ τοῦτο διὰ τὴν πόλιν, ὅπως ἰσχύοι τὸ σῶμα πρὸς τὰς στρατείας, ἐπίβλημα δὲ τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον ἐκ

κληρονομίας κτησάμενος, εὐθὺς ἀποδόσθαι. Τῶν δὲ ἐπαύλεων αὐτοῦ μηδεμίαν εἶναι κεκονιαμένην· οὐδένα δὲ πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς ἂν οὐ τρυφερῶν οὐδ' ὡραίων, ἀλλ' ἐργατικῶν καὶ στερεῶν, οἷον ἱπποκόμων καὶ βοηλατῶν δεόμενος. Καὶ τούτους πρεσβυτέρους γενομένους ᾤετο δεῖν ἀποδίδοσθαι, καὶ μὴ βόσκειν ἀχρήστους. ὅλως δὲ μηδὲν εὔωνον εἶναι τῶν περιττῶν, ἀλλ' οὗ τις οὐ δεῖται, κἂν ἀσσαρίου πιπράσκηται, πολλοῦ νομίζειν. κτᾶσθαι δὲ τὰ σπειρόμενα καὶ νεμόμενα, μᾶλλον ἢ τὰ ῥαινόμενα καὶ σαιρόμενα. Idem 338.

Προτρέπων δὲ τὸν υἱὸν ἐπὶ ταῦτα, φησὶν, οὐκ ἀνδρὸς, ἀλλὰ χήρας γυναικὸς εἶναι, τὸ μειῶσαί τι τῶν ὑπαρχόντων. Idem 349.

Ὥσπερ νεανιευόμενος ἐπὶ τούτοις, καὶ τὸν ἵππον ᾧ πρὸς τὰς στρατείας ὑπατεύων ἐχρῆτο, φησὶν, ἐν Ἰβηρίᾳ καταλιπεῖν, ἵνα μὴ τῇ πόλει τὸ ναῦλον αὐτοῦ λογίζηται. Idem 339.

Αὐτὸς δέ φησιν πλείονας εἰληφέναι πόλεις, ὧν διήγαγεν ἡμερῶν ἐν Ἰβηρίᾳ. Plutarch. in Cat. 343. a. confer Appian. & Polyb. de B. Hiſp. 466. Plutarch. Idem aliis verbis apud eundem in Apophthegm. p. 199.

Εἰς δὲ αὑτὸν ἐκ τῶν ἁλισκομένων οὐδὲν λέγει, πλὴν ὅσα πέπωκεν ἢ βέβρωκε. Καὶ οὐκ αἰτιῶμαι (φησὶ) τοὺς ὠφελεῖσθαι ζητοῦντας ἐκ τούτων, ἀλλὰ βούλομαι μᾶλλον περὶ ἀρετῆς τοῖς ἀρίστοις, ἢ περὶ χρημάτων τοῖς πλουσιωτάτοις ἁμιλλᾶσθαι, καὶ τοῖς φιλαργυρωτάτοις περὶ φιλαργυρίας.

Πλεῖστον δὲ ταῖς πράξεσι ταύταις ὄγκον περιτέθεικε· καί φησι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτὸν τότε διώκοντα καὶ παίοντα τοὺς πολεμίους, παραστῆναι, μηδὲν ὀφείλειν Κάτωνα τῷ δήμῳ τοσοῦτον ὅσον Κάτωνι τὸν δῆμον. αὐτόν τε Μάνιον τὸν ὕπατον, θερμὸν ἀπὸ τῆς νίκης ἔτι θερμῷ περιπλακέντα, πολὺν χρόνον ἀσπάζεσθαι καὶ βοᾶν ὑπὸ χαρᾶς, ὡς οὔτ' ἂν αὐτὸς, οὔθ' ὁ σύμπας δῆμος ἐξισώσειε τὰς ἀμοιβὰς ταῖς Κάτωνος εὐεργεσίαις. Plutarch. 344.

Ἐκτᾶτο λίμνας, ὕδατα θερμὰ, τόπους κναφεῦσιν ἀνειμένους, ἐργαστηρίαν χώραν ἔχουσαν αὐτοφυεῖς νομὰς καὶ ὕλας. ἀφ' ὧν αὐτῷ χρήματα προσήει πολλὰ, μηδ' ὑπὸ τοῦ Διὸς, (ὥς φησιν αὐτὸς,) βλαβῆναι δυναμένων. Idem 349.

Ὅς γε καὶ Σωκράτη φησὶ λάλον καὶ βίαιον γενόμενον ἐπιχειρεῖν ᾧ τρόπῳ δυνατὸν ἦν, τυραννεῖν τῆς πατρίδος, καταλύοντα τὰ ἔθη, καὶ πρὸς ἐναντίας τοῖς νόμοις δόξας ἕλκοντα καὶ μεθιστάντα τοὺς πολίτας. τὴν δ' Ἰσοκράτους διατριβὴν ἐπισκώπτων, γηρᾶν φησὶ παρ' αὐτῷ τοὺς μαθητὰς, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, καὶ δίκας ἐροῦντας. Idem p. 350.

Ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς ἐπεδείκνυτο στρατηγῶν. καὶ μέμνηται μὲν αὐτοῦ πολλάκις ἐν τοῖς βιβλίοις ὁ Κάτων, ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γεγονότος. Plutarch. in Cat. 351.

M. PORCII CATONIS DE RE MILITARI LIBER.

Scio ego, quae ſcripta ſunt, ſi palam proferantur, multos fore qui vitilitigent: ſed ii potiſſimum qui verae laudis expertes ſunt: eorum ego orationes ſino praeterfluere. *Plinius in Praefatione.*

Quam gladiator diſciplinoſus. *Nonius diſciplin.*

Quom magiſtratus nihil audet imperare, ne quid conſul auſpicii peremat. *Feſtus peremere.*

Ut populus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat, quam re male geſta coronatus veneat. *Gellius* lib. VII. c. IV.

Inde

Inde partem equitatus atque ferentarios praedatum miſit. *Nonius Ferentarii.*

Procubitores dicuntur ſere velites qui noctu cuſtodiae cauſſa ante caſtra excubant, cum caſtra hoſtium in propinquo ſunt. *Feſtus Procubitores.*

Ferentarios eos eſſe, qui tela ac potiones militibus pugnantibus miniſtrabant. *Idem Velites.*

Sive forte opus ſit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut ſerra, uti adoriare. *Idem ſerra proeliari dicitur.*

Tertia e caſtris eductio celeris properaque eſt. *Feſtus Properam pro celeri, ac ſtrenua.*

Una depugnatio eſt fronte longo, quadrato exercitu. *Nonius Frons maſcul.*

Primo pedites quatuor agminibus, equites duobus antibus ducas. *Jun. Philarg. in* VI. *Georg.*

Satis celeris ſis in tempore. *Priſc.* VII.

Accenſos miniſtratores Cato eſſe ſcribit. *Varro de L. Lat.* IV.

In furto comprehenſis inter commilitones dextras eſſe praeciſas, aut ſi lentius animadvertere voluiſſent, in principiis ſanguinem miſſum. *Frontinus* I. IV. *Strategem.*

M. PORCII CATONIS DE LIBERIS EDUCANDIS LIBER.

Nutrix haec omnia faciebat in verbenis ac tuba, ſine hoſtiis, ut Deli ad Apollinis Genetivi aram. *Macrob.* lib. III. c. V.

M. PORCII CATONIS CARMEN DE MORIBUS.

Avaritiam omnia vitia habere putabant: ſumtuoſus, cupidus, eligans, vitioſus, irritus qui habebatur, is laudabatur. *Gell.* lib. XI. c. II.

Veſtiri in foro honeſte mos erat, domi quod ſatis erat. Equos carius quam coquos emebant, Poeticae artis honos non erat. Si qui in ea re ſtudebat, aut ſeſe ad convivia applicabat, is Graſſator vocabatur. *Ibidem.*

Nam vita humana prope uti ferrum eſt. ſi exerceas conteritur; ſi non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo videmus conteri: ſi nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio. *Ibidem.*

M. PORCII CATONIS PRAECEPTA AD FILIUM.

Dicam de iſtis Graecis ſuo loco, Marce fili, quid Athenis exquiſitum habeam, & quod bonum ſit eorum literas inſpicere, non perdiſcere. Vincam nequiſſumum & indocile genus illorum; & hoc puta vatem dixiſſe, quandocunque iſta gens ſuas literas dabit, omnia corrumpet: tum etiam magis, ſi medicos ſuos huc mittet. Jurarunt inter ſe Barbaros necare omnes medicina: ſed hoc ipſum mercede faciunt, ut fides iis ſit, & facile diſperdant. Nos quoque dictitant Barbaros, & ſpurios, nosque magis quam alios Opicos appellatione foedant. Interdixi tibi de Medicis. *Plinius* lib. XXII. cap. I.

Subjicit qua medicina uſus & ſe, & conjugem uſque ad longam ſenectam perduxerit: profiteturque eſſe etiam Commentarium ſibi, quo medeatur filio, ſervis, familiaribus. *Ibidem*.

Rheticam uvam Cato praecipue laudat in libris ad filium. *Servius Georg.* II.

Lepus multum ſomni adfert, qui illum edit. *Diomed.* lib. I.

Ex dolore, ex febri, ex ſiti, ex medicamentis bibendis, ex cataplaſmatis, ex alvo lavando. *Priſcianus* VII.

Senilem juventam praematurae mortis eſſe ſignum. *Plin.* ib. lib. VII. cap. II.

Ille Imperator; tu illi ac caeteris mediaſtinus. *Nonius*.

Orator eſt, Marce fili, vir bonus, dicendi peritus. *Seneca* lib. I. *Declamat.*

Vir bonus eſt, Marce fili, colendi peritus: cujus ferramenta ſplendent. *Servius Georg.* I.

M. PORCII CATONIS COMMENTARII JURIS CIVILIS.

Mundo nomen impoſitum eſt ab eo mundo, qui ſupra nos eſt. Forma enim ejus eſt, ut ex iis qui intravere cognoſci potuit, adſimilis illi. *Feſtus*.

M. PORCII CATONIS EPISTOLA.

Cato ad Popillium (*Sariſberienſis Pompilium. Forte P. Aemilium*) ſcripſit, ut ſi eum patiatur in exercitu remanere, ſecundo eum obliget militiae ſacramento: quia priore amiſſo, jure cum hoſtibus pugnare non poterat. *Cicero Offic.* I.

AD M. FILIUM.

Scribit ſe audiſſe eum miſſum factum eſſe a Conſule, cum in Macedonia bello Perſico miles eſſet. Monet igitur ut caveat ne proelium ineat. Negat enim jus eſſe, qui miles non ſit, cum hoſte pugnare. *Ibidem*.

Καὶ Κάτωνος αὐτοῦ φέρεταί τις ἐπιςολὴ πρὸς τὸν υἱὸν, ὑπερφυῶς ἐπαινοῦντος τῆς περὶ τὸ ξίφος φιλοτιμίας αὐτοῦ καὶ σπουδῆς. Plutarch. in Catone.

INCERTA EX QUA EPISTOLA.

Quia ſaepe utiles videntur praedonculi. *Feſtus*.

Manſues ad. *Idem*.

M. PORCII CATONIS ORATIONES DIERUM DICTARUM CONSULATU SUO.

Atque quanquam multa nova miracula fecere inimici mei: tamen nequeo deſinere mirari eorum audaciam, atque confidentiam. *Chariſius* lib. II.

Videtote quanto ſecus ego fecerim. *Ibidem*.

Secus aetatem agerem, quam illi egiſſent. *Ibidem*.

Ei rei dant operam, ut mihi falſo maledicatur. *Ibidem*.

Ego mihi monumenta haec ſempiterno poſui, quae cepi. *Ibidem*.

Egoque jampridem cognovi, atque intellexi, atque arbitror, rempublicam curare induſtrie, ſummum periculum eſſe. *Ibidem*.

Omnia ab integro paranda erant. *Servius Eclog.* IV. *Chariſ.* II.

Laudant

Digitized by Google

Laudant me maxumis laudibus, tantum navium exercitum, tantum commeatum non opinatum eſſe quemquam hominem maturrume comparare potuiſſe.

Tam maturrume comparaviſſe. *Ibidem*.

Deinde poſtquam Maſſiliam praeterimus, inde omnem claſſem ventus auſter lenis fert: mare velis florere videres ultra angulum Gallicum. Ad illum enim atque Ruſcinonem deferimur. Inde noctu aura profecti ſumus.

Mihi atque claſſi obviam fiunt. *Ibidem*.

Ita hos fert ventus ad priorem Pyrenaeum quos projicit in altum. *Gell.* lib. IV. c. XVII.

Eas res non poſſe ſuſtineri, niſi eo praeſidia magna frumentumque mittatur. Nam ita dicunt palam neceſſe eſſe obturata. *Chariſius* lib. II.

Omnia tumultu plena, ſimul hoſtium copiae magnae contra me ſedebant, uſquequaque laceſſebamur. *Ibidem*.

Interea ad ſocios noſtros ſedulo diſpertieram, alio frumentum, alio legatos, alio literas, alio praeſidium uſquequaque. *Ibidem*.

Poſtquam auſpicavi, atque exercitum adduxi pone vorſus caſtra hoſtium Villa eſt patrui hic age eſt ubi ſtas. Pone verſum illac mare eſt. *Ibidem*.

Noſtros pone vorſus, hoſtes eſſe ab dextra parte. *Ibidem*.

Jam apud vallum noſtri ſatis agebant. *Ibidem*.

Id ego primo minus animadvorti, veniunt, iterum atque (etiam) tertium tumultuoſius. *Ibidem*.

Eam ego viam pedetentim tentabam. *Ibidem*.

Ridibundum magiſtratum gerere. pauculos homines, mediocriculum exercitum obviam duci. *Feſtus*.

Me ſollicitum atque exercitum habitum eſſe, atque porro fore. pro, longius. *Cariſius* lib. II.

Itaque porro in Turtam proficiſcor, ſervatum illos. *Ibidem.*

Inde pergo porro ire in Turram. *Ibidem*.

Item uti a Thermopylis atque ex Aſia, maxumos tumultus maturiſſime diſeci, atque conſedavi. *Ibidem*.

Recto fronte caeteros ſequi ſi norit, *Feſtus*.

Qui maxumis vocibus, ac viciſſim. *Cariſius* lib. II.

Si cuperent hoſtes fieri, temere fieri non poſſent. *Ibidem*.

Cenſores qui poſthac fient, formidoloſius, atque ſegnius, atque timidius pro republica nitentur. *Ibidem*.

QUOM IN HISPANIAM PROFICISCERETUR.

NAVITAE.... vinum atque oleum v.... *Feſtus*.

Tres ſervos ſolos ex urbe duxiſſe. Quoniam ad villam publicam venerat, parum viſum qui uteretur, juſſiſſe duos pueros in foro de menſa emi, eos quinque in Hiſpaniam duxiſſe. *Apulejus in Apologia*.

PRO SE CONTRA C. CASSIUM.

Atque evenit ita Quirites, uti in hac contumelia, quae mihi per hujuſce petulantiam factum itur, rei quoque publicae medius fidius miſerear Quirites. *Gellius* lib.x. c.xv.

PRO L. TURIO CONTRA CN. GELLIUM.

Propter tenuitatem & plevitatem. *Nonius*.

Atque ego a majoribus memoria ſic accepi, ſi qui quid alter ab altero peteret, ſi ambo pares eſſent, ſive boni ſive mali eſſent, quod duo res geſſiſſent uti teſtes non intereſſent, illi unde petitur ei potius credendum eſſe. Nunc ſi ſponſionem feciſſet Gellius cum Turio, Ni vir melior eſſet Gellius quam Turius, nemo opinor tam inſanus eſſet, qui judicaret meliorem eſſe Gellium, quam Turium. Si melior eſt Gellius Turio, potius oportet credi unde petitur. *Gellius* lib.xiv. c.ix.

PRO LUCIO ANTONIO.

Beneficii poſtridie juſſiſti adeſſe in diem, ex die non auſi recuſare. pro auſus ſum. *Priſc*.xx. p.868.

PRO L. CAESARE AD POPULUM.

Quod ego me ſpero oſtenturum. *Idem* lib. x.

PRO L. CAESETIO.

Audite, fultis, milites ſi quis veſtrum in bello ſuperfuerit, ſi quis non invenerit pecuniam egebit? *Feſtus*.

IN TIB. SEMPRONIUM LONGUM EXULEM.

Quid ſi vadimonium capite obvoluto ſtitiſſet, *Gellius* lib.ii. c.xiv.

Si poſſet auctio fieri de artibus tuis, quaſi ſupellectilis ſolet. *Priſcianus* lib.vi. p.724.

IN Q. MINUCIUM THERMUM.

Erga rempublicam multa beneficia ratiſſuma atque gratiſſuma. *Feſtus*.

Sed a benefactis atque ab optumis artibus fugit quam maxuma fugela, perpetuiſſumo curriculo. *Priſcianus* lib.iii.

Poſtquam diutius ſitur. *Idem* lib. iii.

Mortuus eſt, ſepelitus eſt. *Idem* lib. x.

IN Q. MINUCIUM THERMUM DE QUAESTIONE IN PTOLOMAEUM MINOREM.

De Ptolomaeo rege optumo & beneficentiſſumo. *Idem* iii.

Per deos immortales nolite vos ſequeſtro ponere. *Gell.* lib.xx. c. x.

Sed ſi omnia dolo fecit, omnia avaritiae atque pecuniae cauſſa fecit, ejusmodi ſcelera nefaria, quae neque inſecendo, neque legendo audivimus, ſupplicium pro factis dare oportet. *Idem* lib.xviii. c.xx.

Quantoque ſuam vitam ſuperiorem, atque ampliorem, atque antiquiorem animum inducent eſſe quam innoxiorem.

IN Q. M. THERMUM DE SUIS VIRTUTIBUS.

Ego jam a principio in parſimonia, atque in duritia, atque induſtria omnem adoleſcentiam meam abſtinui: agro colundo, ſaxis Sabinis, ſilicibus repaſtinandis, atque conſerundis. *Feſtus*.

Quid

Digitized by Google

Quid mihi fieret, ſi non ego ſtipendia in ordine omnia ordinarius meruiſſem ſemper? *Idem*.

Primanus Tribunus. *Idem*.

M. Fulvio Conſuli Legatus miſſus ſum in Aetoliam, propterea quod ex Aetolia complures venerant Aetolos pacem velle: de ea re Oratores Romam profectos. *Idem*.

Cum eſſem in provincia Legatus, quamplures ad Praetores & Conſules vinum honorarium dabant: nunquam accepi, nec privatus quidem. *Iſidorus* lib. XX. *Orig.*

Aliud eſt properare, aliud feſtinare. Qui unum quid mature tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit, neque perficit, is feſtinat. *Gell.* lib. XVI. c. XIV.

IN Q. MINUCIUM THERMUM, DE DECEM HOMINIBUS.

Tuum nefarium facinus pejore facinore operire poſtulas; ſuccidias humanas facis; decem capita libera interficis, decem hominibus vitam eripis, indicta cauſſa, injudicatis, indemnatis. *Idem* lib. XIII. c. XXIII.

Nervo, carcere, moletrina. *Nonius*.

Rumorem, famam flocci fecit, intercutibus ſtupris obſtinatus, inſignibus flagitiis. *Feſtus*.

Aderant ne male ... ſcelera neſaria fieri .... ſacramento traderetur, lege aeſtimarentur. *Idem*.

IN Q. MINUCIUM THERMUM, DE FALSIS PUGNIS.

Dixit a Decemviris parum ſibi bene cibaria curata eſſe. Juſſit veſtimenta detrahi, atque flagris caedi: Decemviros Brutiani verberavere, videre multi mortales. *Gell.* lib. X. c. III.

Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc ſervitutem ferre poteſt? Nemo hoc Rex auſus eſt facere, eane fieri bonis, bono genere natis, boni conſulitis? Ubi ſocietas, ubi fides majorum? Inſignitas injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maxumam contumeliam inſpectantibus popularibus ſuis, atque multis mortalibus, te facere auſum eſse? Sed quantum luctum, quantumque gemitum, quid lacrumarum, quantumque fletum factum audivi? Servi injurias nimis aegre ferunt; quid illos bono genere natos, magna virtute praeditos, opinamini animi habuiſse, atque habituros dum vivent?

IN L. VETURIUM, DE SACRIFICIO COMMISSO.

Qui illius impudentiam norat, & duritudinem. *Nonius in duritudo.*

Quod tu, quod in te fuit, ſacra ſtata, ſollemnia, capite ſancta deſeruiſti. *Feſt.*

Aquam Anienem in ſacrarium inferre oportebat. Non minus quam quindecim millibus Anien abeſt. *Priſcianus* lib. VI.

Graeco ritu fiebantur Saturnalia. *Idem* l. XIX.

Domi cum auſpicamus, honorem me dium immortalium velim habuiſse. Servi, ancillae, ſi quis eorum ſub centone crepuit, quod ego non ſenſi, nullum mihi vitium facit. Si cui ibidem ſervo aut ancillae dormienti evenit, quod comitia prohibere ſolet, ne is quidem mihi vitium facit. *Feſtus*.

Men-

Menſe Octobri fecimus, Novembris reliquos erat. *Priſcianus* lib.VI.
Hoſtem num icit? *Idem* l.X.
Objicit hanc rem criminoſius. Equiti corpulentiam. *Gellius* lib. VII. cap.XXII.

IN M. COELIUM SI SE TRIB. PLEB. APPELLAVISSET.

In coloniam mehercules ſcribere nolim, ſi Triumvir ſim, ſpatiatorem, atque feſceninum. *Feſtus*.

Deſcendit de canterio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere. *Macrob.* lib.II. *Saturn.*

Praeterea cantat ubi collibuit; interdum graecos verſus agit, jocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat. *Ibidem*.

Quid ego cum illo diſſertem amplius? quem ego denique credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria, atque cum ſpectatoribus ſermocinaturum. *Feſtus*.

Nunquam tacet, quem morbus tenet loquendi, tanquam veternoſum bibendi atque dormiundi. quod ſi non conveniant, tum convocari jubet. Ita eſt cupidus orationis, ut conducat qui auſcultet. Itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam, nam ejus verba audiuntur, verum ei ſe nemo committat, ſi aeger eſt. *Gellius* lib.I. c.XV.

Fruſto panis conduci poteſt (M. Coelius) vel uti taceat, vel uti loquatur. *Ibidem*.

Et quis illi modi eſſe vult? *Priſcianus* l.VI.

Si em percuſſi, ſaepe incolumis abii. Praeterea pro republica, pro ſcapulis, atque aerario multum reipublicae profuit. *Feſtus pro ſcapulis*. 207.

.... a porta Naevia atque ea. *Idem*.

IN M. FULVIUM NOBILIOREM.

Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quom oppidum captum non eſſet? aut caſtra hoſtium non incenſa eſſent. *Gellius* lib.V. VI.
Retricibus. *Feſtus*.
Cato Fulvio ut crimen objecit quod Conſul in provinciam poetas duxiſſet. *Cicero Tuſc.*I.

IN LENTULUM APUD CENSORES.

Quod majores ſanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere advorſus cognatos pro cliente teſtatur: teſtimonium advorſum clientem nemo dicit patrem primum, deinde patronum proxumum nomen habere. *Gellius* lib.V. c.XIII.

IN C. PISONEM.

Video hac tempeſtate concucurriſſe omnis adverſarios meos. *Priſcian.* lib.X.

IN L. FURIUM DE MULTA.

De aqua Praetores ſecundum populum vindicias dicunt. *Feſtus*.
O quanti ille agros emit, qua aquam duceret. *Chariſius* lib.II.
Domi meae ſaepe fuit. *Ibidem*.

De

Digitized by Google

De aqua, quod attinet ad ſalinatores aerarios, cui cura vectigalium reſignat. *Servius Aeneid.* IV. *Chariſius* lib. I.

Prorſus quodcunque videbat feciſſe, neque quenquam obſervaviſſe. *Chariſius* lib. I.

Neceſſario faciundum fuit. *Ibidem.*

Die proximi. *Gellius.*

IN L. FURIUM PRO LUSITANIS.

Cato accuſavit Ser. Galbam pro direptis Luſitanis, & L. Furium pro iisdem, pro iniquiſſima aeſtimatione frumenti. *Aſconius in Divinationem. Et Nepos in vita Catonis.*

IN OPPIUM.

Vinum redemiſti, praedia pro vini quadrantalibus ſexaginta in publicum dediſti, vinum non dediſti. *Feſtus.*

CONTRA CORNELIUM APUD POPULUM.

Nec quis incultior, irreligioſior, deſertior, publicis negotiis repulſior. *Idem* p. 441.

IN PANSAM.

Pueri in ludo ſolent paſceolos furari. *Nonius.*

IN ANNIUM.

Nemo antea fecit ſuper tali re cum hoc magiſtratu utique rem. *Feſtus.*

IN Q. SULPICIUM.

Quotiens vidi trulleos, naſiternas, pertuſos aquales, matellas ſine anſis. *Idem.*

IN M. ACILIUM.

I. II. III....

Poſtquam navitas ex navibus eduxi, non ex militibus atque nautis, piſcatores, penatores fiſcellarum dedi. *Idem.*

IN L. QUINTIUM FLAMINIUM.

Catonis & aliae quaedam acerbae orationes exſtant in eos, quos aut ſenatorio loco movit, aut quibus equos ademit. Longe graviſſima in L. Quintium oratio eſt, *&c. Livius* lib. XLIX.

IN SER. GALBAM, APUD MILITES.

Hiſtoria de Papyrio praetextato, *&c.* ſed Gellii verbis. *Gellius* lib. I. cap. XXIII.

DE LUSITANIS QUUM GALBAM ACCUSAVIT.

Tamen dicunt deficere voluiſſe. Ego me nunc volo jus pontificum optime ſcire. Jamne ea cauſa pontifex capiar? Si volo augurium optime tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat? *Gellius* I. XII.

DE RE FLORIA.

Ibi pro ſcorto fuit, in cubiculum ſubreptitavit e convivio: cum partim illorum jam ſaepe ad eundem modum erat. *Gellius* I. *c.* XXI.

Sed ſi qui palam corpore pecuniam quaereret, aut ſe lenoni locaviſſet, & ſi famoſus & ſuſpicioſus eſſet, vim in corpus liberum non aequom cenſuere adferri. *Nonius.*

DE AGNA MUSTA PASCENDA.

Citer ager adligatus ad ſacra erit, *Priſcianus* lib. III.

UTI BASILICA AEDIFICETUR.

Antequam is villicare coepit. *Idem* lib. VIII.

DE INDIGITIBUS.

Sinunt.... ut bona rapiant aut..... ſequeſtro dent. *Feſtus*.

DE AUGURIBUS.

Probrum virginis Veſtalis, ut capite puniretur, vir qui eam inceſtaviſſet verberibus necaretur; lex fixa in atrio Libertatis, cum multis aliis legibus incendio conſumta eſt, ut ait M. Cato in ea oratione quae de auguribus inſcribitur. Adjicit quoque virgines Veſtales ſacerdotio exautoratas..... *Idem*.

DE AEDILIBUS VITIO CREATIS.

Nunc ita ajunt, in ſegetibus & herbis bona frumenta eſſe. Nolite ibi nimiam ſpem habere. Saepe audivi inter os atque offam multa intervenire poſſe. Verum inter offam atque herbam ibi vero longum intervallum eſt. *Gellius* lib. XIII. *c.* XVI.

Meminisque. *Feſtus*.

AEDILES PLEBIS SACROSANCTOS ESSE.

Sacroſancti ſunt Tribuni plebis, Aedileſque ejuſdem ordinis. *Idem.*

DE TRIBUNIS MILITUM.

Expedito pauperem, plebejum, atque proletarium. *Nonius*.

Loca ardua, & cliva depreſſa. *Idem*.

DE MORIBUS CLAUDII NERONIS.

Pecunia mea reipublicae profuit, quam iſti modi uti tu es. *Priſcianus* lib. VI.

Haruſpicem, fulguratorem, ſi quis adducat. *Nonius*.

DE RE ISTRIAE MILITARI.

Pugnariolas. *Feſtus*.

DE TRIUMPHO AD POPULUM.

Aſperrumo atque arduiſſumo aditu. *Priſcianus* lib. III.

DE SIGNIS ET TABULIS.

Honorem emtitavere: malefacta benefactis non redemtitavere. *Feſtus*.

DE SPOLIIS. NE SPOLIA figerentur niſi de hoſtibus capta.

Sed tum ubi ii diviſi ſunt, revortantur reſignatis vectigalibus. *Idem*.

DE PRAEDA MILITIBUS DIVIDUNDA.

Fures privatorum furtorum in nervo, atque in compedibus aetatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. *Gellius* lib. XI. *c.* XIII.

Fraudulenter, atque avariter. *Nonius*.

Tu dives fite. *Idem*.

UTI PRAEDA IN POPLICUM REFERATUR.

Miror audere, atque religionem non tenere; ſtatuas deorum, exempla earum facierum; ſigna domi pro ſuppellectile ſtatuere. *Priſcianus* lib. VII.

DE

DE PECUNIA REGIS ANTIOCHI.

M. Cato ſuaſit rogationem Petiliam; exſtat oratio ejus de pecunia regis Antiochi. *Livius* lib. XLIIX.

UTI PLURA AERA EQUESTRIA FIERENT, Suaſio in Senatu.

Nunc ego arbitror oportere reſiſti, quo minus duobus millibus ducentis ſit aerum equeſtrium. *Priſcian.* lib. VII.

De aeribus equeſtribus, de duobus millibus actum. *Ibidem.*

Acceſſit ager, quem privatim habent Gallicus, Samnitis, Appulus, Brutius. *Ibidem.*

DE VESTITU ET VEHICULIS.

Nam perinjurium eſt, quom mihi ob eos mores, quos prius habui, honos detur; ubi datus eſt, tum velle uti eos mutem, atque alii modi fiem. *Idem* lib. VI.

DE HABITU.

Sanguen demittatur. *Chariſius* lib. I.

DE DOTE.

Vir cum divortium fecit, mulieri Judex pro Cenſore eſt; imperium quod videtur, habet. Si quid pervorſe tetreque factum eſt a muliere, multatur: ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. *Gellius* lib. X. c. XXIII.

In adulterio uxorem ſi deprehendiſſes, ſine judicio impune necares. Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere; neque jus eſt. *Ibidem.*

DE FUNDO OLEARIO.

Pulchralibus, atque dupediis. *Feſtus.*

DE VENERATIONE LEGE JUNIA. Diſſuaſio.

Tertio autem pedato item ex fenore diſcordia excreſcebat. *Nonius.*

Camerini cives noſtri oppidum pulchrum habuere, agrum optumum atque pulcherrumum, rem fortunatiſſumam. Quom Romam veniebant, prorſus divortebantur pro hoſpitibus ad amicos ſuos. *Feſt.*

DE ABROGANDIS LEGIBUS.

Bovile. *Chariſius* lib. I.

NE LEX BAEBIA DEROGARETUR. Suaſio.

Hoc potius agam quod hic rogat. *Feſtus.*

Pecuniam inlargibo tibi. *Nonius.*

NE LEGI ORCHIAE DEROGARETUR. Suaſio.

Qui antea ... obſonitavere, poſtea centenis obſonitavere. *Feſtus.*

Percunctatum patris familiae nomen ne quis ſervum mitteret, lege ſancitum fuiſſe. *Idem.*

DE LEGE VOCONIA. Suaſio.

Principio nobis mulier magnam dotem attulit: tum magnam pecuniam recipit, quam in viri poteſtate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam. Poſtea ubi irata facta eſt, ſervom recepticium ſectari atque flagitare virum jubet. *Gellius* lib XVII. cap. VI.

Claſſicus. Infra claſſem. *Idem* lib. VII. cap. XIII.

Agrum, quem vir habet, tollitur. *Servius Aeneid.* I.

DE LEGE MAEVIA.

Rex Seleucus arma noſtratia facit. *Priſcianus* lib.XII.

DE LEGE OPPIA. Suaſio.

Si in ſua quisque noſtrum matre familias, Quirites, jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minus cum univerſis feminis negotii haberemus. Nunc domi victa libertas noſtra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus, &c. *Livius* lib. XLIV.

DE LEGE POPULI. Suaſio.

Quod compluriens uſu venit omni tempore ante ventum eſt; rem publicam reddimus. *Nonius*.

DE LEGE TORIA.

Aſinum aut muſimonem, aut arietem. *Idem*.

DE AMBITU.

Sed ſunt partim, qui duarum rerum alterius utrius cauſſa magiſtratum petunt. *Priſcianus* lib.V. p.668. p.639. 40.

NE QUIS ITERUM CONSUL FUAT.

Dicere poſſum, quibus villae atque aedes aedificatae atque expolitae maxumo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis poenicis ſtent. *Feſtus*.

Imperator laudem capit, exercitum meliorem & induſtriorem facit. *Priſcianus* lib. II.

NE IMPERIUM SIT VETERI UBI NOVOS VENERIT.

Siticines, & liticines, & tubicines. *Gellius* lib.XX. cap.II.

DE ACHAEIS.

Quomque Annibal terram Italiam laceraret atque vexaret. *Gellius* lib. cap.IV.

DE MACEDONIA LIBERANDA.

Idque perpetuius atque firmius repſit. *Priſcianus* lib.III.

Tumultu Macedoniae Etruriam, Samnites, Lucanos inter ſe natinari, atque factiones eſſe. *Feſtus*.

DE REGE ATTALO, ET VECTIGALIBUS ASIAE, diſſuaſio.

C. Licinio Praetore remiges ſcripti cives Rom. ſub portiſculum, ſub flagrum conſcripti veniere paſſim. *Feſtus*.

DE CONJURATIONE.

Precem. *Idem*.

AD LITIS CENSORIAS.

Scio fortunas ſecundas negligentiam prendere ſolere: quod uti prohibitum irem, quod in me eſſet, meo labori non parſi. *Idem*.

Periculatus ſum. *Idem*.

APUD EQUITES NUMANTIAE.

Accipite, ſi vultis, hoc onus in veſtros collos. Non. in *collum*.

DE

Digitized by Google

DE BELLO CARTHAGINENSI.

Majores ſeorſum atque divorſum pretium paravere bonis atque ſtrenuis, decurionatus, optionatus, haſtas donaticas, aliosque honores. *Idem*.

Cogitate cum animis veſtris, ſi quid vos per laborem recte feceritis, labor ille a vobis cito recedet, benefactum a vobis dum vivitis, non abſcedet. Sed ſi quae per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit; nequiter factum illud apud vos ſemper manebit. *Gellius* lib. IV. c. I.

DE BELLO CARTHAGINENSI.

Pueri atque mulieres extrudebantur famii cauſſa. *Idem* l. XX. c. XIV.

Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumpoſuerunt, ita interfecerunt. *Idem* lib. III. c. XIV.

Aures nobis caliſcerunt ad injurias. *Nonius*.

INCERTA EX QUIBUS ORATIONIBUS.

Villas ſuas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem politas fuiſſe dicit, ad annum uſque aetatis ſuae ſeptuageſimum. *Gellius* lib. XIII. cap. XXII.

Neque mihi aedificatio neque vaſum, neque veſtimentum ullum eſt in manu pretioſum; neque pretioſus ſervos, neque ancilla. Si quid eſt, quo utar, utor; ſi non eſt, ego ſum, quos per me uti atque frui licet. *Ibidem*.

Vitio vertunt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere. *Ibidem*.

Emo non quod opus eſt, ſed quod neceſſe eſt; quod non opus eſt, aſſe carum eſt. *Seneca* lib. XCIV. Epiſt. II.

Te C. Caecili diem prodidiſſe militibus legionis tertiae, cum proditionem non haberes. *Plutarch. Catone*. *Feſtus*.

Tu otioſus ambulas, qui apud regem fuiſti donicum ille tibi interdixit rem capitalem. *Chariſius* lib. II.

Vita deum immortalium. *Feſtus*.

Contumelias mihi dixiſti compluriens. *Idem*.

Neque fidem, neque jusjurandum, neque pudicitiam multifacit. *Idem*.

Magnificius. *Idem*.

Mina cogi.... *Idem*.

Munificior. *Idem*.

Paſcalis ovis vetuit. *Idem*.

Pelliculationem per inductionem a pelliciendo, dixit Cato in ea Orat. quam ſcripſit de.... *Idem*.

.... lentis nunquam cuiq..... ſupremam advocationem. *Idem*.

Impudentiam praemioſam. *Idem*.

Cedo ſi vos in eo loco eſſetis, quid feciſſetis? *Quinctil.* lib. IX. c. II.

Communem rem agi putatote, ac vos huic rei praepoſitos eſſe. *Ibid.*

Stiricidium. Cato pro C.... *Feſtus* in v.

Die? hanc. *Quinctil.* cap. IV.

Tuburchinabundus. Lurchinabundus. *Idem* lib. I. *c.* X.

.... nihilominus valuit ſemper .... re praeſenti cognoſcere. *Idem*.

Siremps. *Idem*.

.... ut ſolent .... ivios niſi qui ſempiterni ſunt quos .... cant ne ſpiciunt neque ratos. *Idem*.

Coepiam ſeditioſa verba loqui. *Idem*.

Urbem iſtam, ut Cato in oratione Senatoria autumat, cum rex Hiarbas rerum in Lybia potiretur, Eliſa mulier exſtruxit, domo Phoenix, & Carthadam dixit, quod Phoenicum ore exprimit civitatem novam: mox ſermone verſo in morem Punicum, & haec Eliſſa, & illa Carthago dicta eſt. *Solinus* cap. XXX.

Fidem in Capitolio vicinam Jovis Opt. Max. majores noſtri eſſe voluerunt. *Cicero* lib. III. *de Officiis*.

Catonis Cenſorii orationes aprinum exprobram callum. *Plin.* l. XIX. c. LI.

Exſtant Catonis in Cenſura vociferationes mulieribus Romanis in provinciis ſtatuas poni. *Idem* lib. XXXIV. cap. VI.

Νόθον, qui non ſit legitimus, Graeci vocant; Latinum rei nomen, ut Cato quoque in oratione quadam teſtatus eſt, non habemus, ideoque peregrino utimur. *Quinctil.* lib. III. c. VI.

Grave eſſe eum, qui aliis vixiſſet hominibus, apud alios crimina depellere. *Plutarch. in Catonis*.

A. POSTUMII ALBINI ANNALIUM LIB. I.

Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat, groſſulos ex melle edebat. *Macrobius* XI. XVI.

HISTORIA GRAECA.

Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi quid in his libris parum compoſite, aut minus eleganter ſcriptum foret. Nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Graeca oratio a nobis alieniſſima eſt; ideoque veniam gratiamque malae exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. *Gellius* XI. VII.

DE ADVENTU AENEAE LIBER.

Mezentium fugam facere coegerunt, & poſtea per legatos amicitiam ſocietatemque Latinorum impetravit. *Autor de orig. gentis Rom.*

Bajani Euxini comitis Aeneae nutrice, & ab ejus nomine Bajas vocatas. *Servius* IX.

CN. GELLI ANNALIUM. LIB. I..... II.

Deabus ſupplicant. *Chariſius*.

Multitudo puerorum jam erat ex raptabus. *Ibidem*.

LIB. III.

Herſiliam, cum apud T. Tatium verba faceret, pacemque oraret, ita precatam eſſe, NERIA Martis te obſecro pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & proſperis uti, quod de tui conjugis conſilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos ſibi & ſuis poſteris patriae pararent. *Gell.* XIII. XII.

Capite cum aliis paucabus conſilium. *Chariſius* I.

LIB.

LIB. IV. V.

Puellabus. *Ibidem.*

LIB. VI. VII.

Pro duabus pudicabus.

LIB. XV.

Anno ab urbe condita CCCLXIII. a Tribunis militum Virgilio, Manlio, Coelio, Poſtumio, collegisque eorum in Senatu tractatum quid eſſet propter quod totiens inter paucos annos male eſſet afflicta reſpublica, & ex praecepto patrum L. Aquinium aruſpicem in Senatum venire juſſum, religionum requirendarum gratia, dixiſſe, Q. Sulpitium Trib. milit. ad Alliam adverſus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie Idus Quinctilis. Item apud Cremeram, multisque aliis temporibus & locis, poſt ſacrificium die poſtero celebratum, male ceſſiſſe conflictum. Tunc Patres juſſiſſe, ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur, Pontificesque ſtatuiſſe poſtridie omnes Kalendas, Nonas, Idus atros dies habendos ut hi dies neque proeliares, neque puri neque comitiales eſſent.

LIB. XXX.

Calvariaeque ejus ipſum oſſum expurgaverunt, inauraveruntque. *Chariſius* I. *Priſc.* VII.

LIB. XCVII.

Portabus. Oleabus. *Chariſ.* I.

INCERTA.

Fora navium. *Ibidem.*

Regerum. Lapiderum. Calchae. *Ibidem.*

Poſtquam tempeſtas ſedavit, Atherbal taurum immolavit. *Gellius* XVIII. XII.

Deliquium Solis, & Deliquionem. *Serv.* VIII.

Senatum decreſſe, ut aedes Saturni fieret, eique rei L. Furium Trib. milit. praefuiſſe. *Macrobius* I. XII.

Fannia lex lata eſt anno poſt Romam conditam DXXCIIX. *Idem* II. XIII.

Cum bello Latino ludi votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata, &c. *Cicero de divinat.* I.

Quartos ludos ſaeculares poſt annum factos tertium, C. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt, DCVIII. anno. *Cenſorin. de die natali.*

Doxius Coeli filius lutei aedificii inventor exemplo ſumto ab hirundinum nidis. *Ibidem.*

Soli Oceani filio medicinae quoque inventionem & mellis aſſignat. *Ibidem.*

Menſuras & pondera Palamedes invenit. *Ibidem.*

Cadmus ex Phoenice in Graeciam, inde Evander in Italiam attulit literas. *Victorin. de Orthograph.*

Sabinos a Sabo Lacedaemonio trahere originem. *Servius* VIII.

Ταῦτα

Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς. Γναῖος δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον. Dionyſ. Halicarn. lib.II. pag. 100. lin. 16. de Raptu Sabinorum loquitur.

Παράδειγμα ἔλαβεν παρὰ τῆς Ἀρδεατῶν πόλεως. De Inſtitutione Saliorum. Dionyſ. Lib.II. pag.131. lin.9.

Numa reliquit Θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκος Μάρκιος, ὁ Τρίτος ἀπ' ἐκείνου γενόμενος Ῥωμαίων Βασιλεύς. Idem Lib.II. p.136. 4.

Παραγίνεται δ' εἰς Ῥώμην (Tarquinius Priſcus) Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος, κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς βασιλείας. Idem IV. p.211. lin.41.

Licinius & Gellius οὐδὲν ἐξητακότες, οὔτε τῶν εἰκότων, οὔτε τῶν δυνατῶν, αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον ἀγωνιζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐνενήκοντα ἔτεσι προσάγοντα. Idem Lib. VI. p.349. lin.13.

SEX. GELLII ORIGO GENTIS ROMANAE.

Lavinia ab Aenea gravida relicta, metu, veluti inſecuturi ſe Aſcanii in ſylvam profugit ad magiſtrum patrii pecoris Tyrrhum, ibique enixa eſt puerum, qui a loci qualitate Silvius eſt dictus. *Autor de origine gent. Rom.*

AGELLII HISTORIARUM LIB. I.

Et quod bubo in columna aedis Jovis conſpectus eſt. *Nonius Bubo maſcul.*

L. CALPURNII PISONIS FRUGI CENSORI ANNALIUM LIB. I.

Eundem Romulum dicunt ad coenam vocatum ibi non multum bibiſſe; quia poſtridie negotium haberet. Ei dicunt, Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Is reſpondit, immo vero rarum, ſi quantum quiſque volet bibat. Nam ego bibi quantum volui. *Gellius* II. XIV.

Cujus unius praemio multorum allicuit animos. *Priſcian.* X.

Italia a vitulis. *Varro de re ruſtic.* Lib.I. c.I.

Sabino bello quod fuit Romulo & Tatio, virum fortiſſimum Metium Curtium Sabinum cum Romulus cum ſuis ex ſuperiore parte impreſſionem feciſſet, Curtium in locum paluſtrem, qui tum fuit in foro, antequam cloacae ſunt factae, ſeceſſiſſe, atque ſuos in Capitolium recepiſſe. Ab eo lacum inveniſſe nomen. *Id. de L. Lat.* IV.

Janualis porta dicta ab Jano, & ideo ibi poſitum Jani ſignum, & inſtitutum a Numa Pompilio ut ſit clauſa ſemper, niſi cum bellum ſit. *Ibidem*.

Fulmen evocatum a Porſena rege, & ante eum a Numa ſaepius hoc factitatum. *Plin.* II. LIII.

Tullum Hoſtilium regem ex Numae libris eodem quo illum ſacrificio Jovem coelo devocare conatum, quoniam parum rite quaedam feciſſet, fulmine ictum. *Idem* XXVIII. II.

Millia pondo argenti ſepoſita in aedificationem Capitolii. *Livius* I.

Ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος. Plutarch. in Numa pag. 47. B.

Κελεύ-

Κελεύσαντος Ἀμυλίου τὰ βρέφη λαβόντες &c. vid. Fabium P. Dion. Halic. Lib. I. p. 64. lin. penult.

Ταρπείαν καλοῦ πράγματος ἐπιθυμίᾳ γυμνοὺς τῶν σκεπαστηρίων ὅπλων παραδοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολεμίους. Idem Lib. II. p. 105. lin. 38. de Tarpeja. Confer pag. 106. 12. 37. pag. 107. 8.

Οὐ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς παῖδας, ἀλλ' υἱωνοὺς, Λευκίῳ Πίσωνι τῷ Φρυγὶ συγκατατιθέμενος. Idem Lib. VI. p. 213. lin. 20.

Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἐνιαυσίων, ἀναγράφει ἱστορία. Βουλόμενος καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων τὸ πλῆθος εἰδέναι τῶν τε γενομένων καὶ ἀπογινομένων, καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἔδει νομίσματος καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς προσήκοντας, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας θησαυρὸν, ἣν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν ΗΡΑΝ ΦΩΣΦΟΡΟΝ, ὑπὲρ τῶν γενομένων. εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένον, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων. εἰς δὲ τὸν τῆς Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων συντελεῖν· ἐξ ὧν ἤμελλε διαγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν εἶχον. Idem IV. 220. 40.

LIB. II.

Tarquinium collegam ſuum quia Tarquinium nomen eſſet *metuere, eumque* orat uti ſua voluntate Roma concedat. *Gellius* XV. XXXIX.

Quodcunque deliquiſſet ignoſciturum affirmabat. *Priſcian.* X.

Cloeliae ſtatuam ab iis poſitam qui una obſides fuerant, redditis a Porſena in honorem ejus. *Plinius* XXXIV. VI.

A. Poſtumus Dictator apud lacum Regillum caſtris Latinorum expugnatis, ei, cujus maxime opera capta eſſent, hanc (auream) coronam ex praeda dedit. *Idem* XXXIII. II.

In Aventinum ſeceſſionem factam eſſe. *Livius* LVIII.

Tum primum tributis comitiis creati tribuni ſunt, numero etiam additi tres, perinde ac duo ante fuerint, Cn. Sicinum, L. Numitorium, M. Duilium, Sp. Icilium, L. Mecilium. *Ibidem*.

LIB. III.

Cn. Flavius patre libertino natus ſcriptum faciebat, isque in eo tempore Aedili Curuli apparebat, quo tempore Aediles ſubrogantur, eumque primae tribus Aedilem Curulem renuntiaverunt. At Aedilis qui comitia habebat, negat accipere, neque ſibi placere, qui ſcriptum faceret, eum Aedilem fieri. Cn. Flavius Anni filius dicitur tabulas poſuiſſe, ſcriptu ſeſe abdicaſſe: isque Aedilis Curulis factus eſt. Idem Cn. Flavius Anni F. dicitur ad collegam veniſſe viſere aegrotum, & in conclave poſtquam introivit, adoleſcentes ibi complures nobiles ſedebant. Hi contemnentes eum, aſſurgere ei nemo voluit. Cn. Flavius Anni F. id arriſit. Sellam curulem juſſit ſibi adferri. Eam in limine appoſuit, ne quis eorum exire poſſet; utique ii omnes inviti viderent ſeſe in ſella curuli ſedentem. *Gellius* VI. IX. & *Valer. Maximus* II. V. II.

LIB. VII.

Roma condita, anno DXVI. ſaeculum accipit his Conſulibus, quis proximi ſunt Conſules M. Aemilius, M. F. Lepidus, C. Popilius II. abſens. *Cenſorinus de die natali*.

INCERTA.

Turnum matruelem Amatae fuiſſe tradit, interfectoque Latino mortem ipſam ſibimet conſciviſſe. *Autor de origin. gent. Rom.*

Creati Coſſ. L. Poſtumius, T. Minucius. Hos Coſſ. Piſo, Q. Fabio & P. Decio ſuggerit, biennio exempto. *Livius* IX.

Eo anno Aediles Curules fuiſſe C. Domitium Cn. F. Calvinum, & Sp. Carvilium Q. F. Maximum. *Idem* X.

Quinque millia hominum cum Mago cedentes noſtros effuſe ſequeretur caeſa ex inſidiis. *Idem* XXXV.

Victoria L. Metelli Pont. anno II. elephanti CXLII. fuere tranſvecti. L. Piſo inductos duntaxat in circum, atque ut contemtus eorum increſceret, ab operariis haſtas praepilatas habentibus, per circum totum actos. *Plinius* XX. VI.

Papirium Maſſonem, qui primus in monte Albano triumphavit de Corſis, myrto coronatum ludos Circenſes ſpectare ſolitum. *Idem* XV. XXIX.

Contra Hieronem regem CCXX. naves effectas diebus XLV. *Idem* XVI. XXXIX.

Ab Aquileja ad XII. lapidem deletum oppidum, etiam invito Senatu, a M. Claudio Marcello. *Idem* III. XIX.

M. Aemilio, C. Popilio II. Coſſ. a Cenſoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio ſtatuas circa forum eorum qui magiſtratum geſſerunt, ſublatas omnes, praeter eas quae populi aut Senatus ſententia ſtatutae eſſent. Eam vero quam apud aedem Telluris ſtatuiſſet ſibi Sp. Caſſius, qui regnum affectaverat, etiam conflatam a Cenſoribus. *Idem* XXXIV. VI.

Triclinia aerata, abacosque, & monopedia Cn. Manlium Aſia devicta primum invexiſſe triumpho ſuo, quem duxit urbis anno DLXVII. *Ibid.* III.

Romae in Capitolio in ara Jovis bello Perſei enata palma, victoriam triumphosque portendit. Hac tempeſtatibus proſtrata, eodem loco ficus enata eſt, M. Meſſalae C. Caſſii Cenſorum luſtro: a quo tempore pudicitiam ſubverſam Piſo gravis autor prodidit. *Idem* XXVII. XXV.

C. Furius Cretinus e ſervitute liberatus, cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in invidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem a Sp. Albinio Curuli die dicta metuens damnationem, cum in ſuffragium Tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque ut ait Piſo, bene curatam ac veſtitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderoſos, boves ſaturos. Poſt ea dixit, veneficia mea Quirites haec ſunt, nec poſſum vobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasque, & ſudores. Omnium ſententiis abſolutus eſt. *Idem* XVIII. VI.

Que-

Queritur adoleſcentes peni deditos eſſe. *Cicero Epiſt.* IX. *ad Paetum.*

Quartos ludos ſaeculares poſt annum factos tertium, Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt, DCVIII. anno. *Cenſorinus de die natali.*

Quartam Sibyllam Cumaeam in Italia nominat. *Lactantius* I. C. VI.

COMMENTARIORUM LIB. I.

In his libris ſcripta erant Philoſophiae Pythagoricae, eosque combuſtos a Q. Petilio Praetore, quia Philoſophiae ſcripta eſſent. Sed libros ſeptem juris Pontificii totidemque Pythagoricos fuiſſe. *Plinius* XIII. XIII. *Liv.* XL. *Lactant.* I. XXII. *Plutarch. in N.*

INCERTA.

Pilumnum dictum quia pellat mala infantiae. *Servius* X.

Uxorem Vulcani Majeſtam, non Majam vocari. *Macrobius* I. XII.

Vitulam Victoriam nominari, cujus rei hoc argumentum profert, quod poſtridie Nonas Julias re bene geſta, cum pridie populus a Tuſcis in fugam verſus ſit. Unde Populifugia vocantur, poſt victoriam certis ſacrificiis fiat vitulatio. *Idem* III. II.

Novenſiles Deos eſſe novem in Sabinis, apud Trebiam conſtitutos. *Arnobius* III.

LUTATII COMMUNIUM HISTORIARUM.

LIB. I... II...

Recordatum Aeneam quod aliquando ei reponſum eſſet urbi condendae quadrupedem futuram ducem. Tum ſimulacris deorum Penatium proſecutum, atque illum ubi illa procubuit, enixaque eſt porculos triginta, ibidem auſpicatum. *Autor de origine gent. Rom.*

LIB. III.

Latinum pariter cum Aenea progreſſum inter proeliantes circumventum occiſumque. Nec tamen omiſſo ſocero Aeneas Rutilis obſiſtere deſiit. Namque & Turnum interemit hoſtibus fuſis fugatisque, victor Lavinium ſe cum ſuis recepit, conſenſuque omnium Latinorum Rex declaratus eſt. *Ibidem.*

Poſt eum (Latinum Silvium) regnavit Tiberius Silvius, Silvii filius. Qui cum adverſus finitimos bellum inferentes copias eduxiſſet, inter proeliantes depulſus in Albulam flumen deperiit, mutandique nominis exſtitit cauſsa. *Ibidem.*

LIB. IV.

Cumanos incolas a parentibus digreſsos Parthenopen urbem condidiſse, dictam a Parthenope Sirena, cujus corpus etiam poſtquam ob locorum ubertatem amoenitatemque magis coeptum ſit frequentari, veritos ne Cymaeam desererent, iniſse conſilium Parthenopen diruendi: poſt etiam peſtilentia affectos ex reſponſo oraculi urbem reſtituiſse, ſacraque Parthenopes cum magna religione ſuſcepiſse. Nomen autem Neapoli ob recentem reſtitutionem impoſuiſse. *Philargyrius in* IV. *Georgic. ad v.* 564.

INCERTA.

Non modo Antenorem, ſed etiam ipſum Aeneam proditorem patriae fuiſſe. *Autor de origine gent. Rom.*

Bajani Euxini comitis Aeneae nutrice & ab ejus nomine Bajas vocatas. *Servius* IX.

Eum locum eſſe fulguritum, & ex Sc. ſeptum eſſe, idque factum eſſe a Curtio conſule, cui M. Genutius fuit collega, Curtium appellatum. *Varro de L. Lat.* IV.

Romam conditam olympiadis VII. anno II. *Solinus*.

L. COELII ANTIPATRI ANNALIUM, SIVE, HISTORIARUM.

BELLI PUNICI SECUNDI, ad Aelium Stilonem. LIB. I.

Ne aut trajiciantur aperte, quo melius aut cadat, aut volvatur oratio: quod ſe L. Coelius Antipater in prooemio belli Punici, niſi neceſſario, facturum negat. *Cicero in Oratore*.

Legati quo miſſi ſunt veniunt, delicant mandata. *Nonius delicare*.

Cum jure ſine periculo bellum geri poteratur. *Idem Poteratur*.

Qui cum iis ita foedus icitis. *Priſc.* X.

Neque ipſi eos alii modi eſſe atque Hamilcar dixit oſtendere poſſunt aliter. *Idem* XII.

Antequam Barcha perierat alii rei cauſſa in Africam eſt miſſus. *Ibid.*

Qui intelligunt, qui faciunt, diſſentiuntur. *Idem* VIII.

Quarto Coſſ. *Gellius* X. I.

Sempronius Lilybaeo celocem in Africam mittit viſere locum ubi exercitum exponat. *Chariſ.* II.

Duodecies C. mil. paſſuum longe. *Ibidem*.

Commodum eſſe ſatis videtur. *Ibidem*.

Saguntinorum. *Idem* I.

Dextimos in dextris ſcuta jubet habere. *Priſcian.* III.

Armis & magno commeatu, & praeda ingenti copiantur. *Nonius Copiantur*.

Domus ſuas quemque ire jubet, & ſua omnia fruniſci. *Idem Fruniſci*.

Arma plerique abjiciunt, atque inermi in latebras ſe illatebrant. *Idem Illatebrare*.

Et Latini ſubnixo animo ex victoria inerti conſilium ineunt. *Idem Subnixum*.

Primum malo publico gratias ſingulatim nomina. *Idem Singulatim.*

LIB. II.

Si vis mihi equitatum dare, & ipſe cum cetero exercitu me ſequi, die quinti Romae in Capitolium curabo tibi cena ſit cocta. *Gellius* X. XXIV. *Macrob.* I. 14.

LIB. III.

Imperator conclamat de medio, ut velites e ſiniſtro cornu removeantur, Galli non dubitatim immitantur. *Nonius Dubitatim*.

LIB.

LIB. IV.

Cuſtodibus diſceſſis multi interficiuntur. *Priſcian.* IX.

LIB. V.

Morboſum factum, ut ea quae oportuerint, facta non ſint. *Idem* VIII.
Nullius alius rei niſi amicitiae eorum cauſſa. *Idem* XIII. p. 960.
At aliquam huic bello finem facere. *Nonius Finis feminin.*

LIB. VI.

Conſulto non paucies arceſſitum. *Idem Paucies.*
Omnes ſimul terram cum claſſi accedunt. navibus atque ſcaphis egrediuntur, caſtra metati ſigna ſtatuunt. *Idem Metati.*
Ipſe cum cetera copia pedetentim ſequitur. *Idem Pedetentim.*

LIB. VII.

Reſpublica amiſſa, exſundato pulcerrumo oppido. *Idem Exfundare.*
Duos & ſeptuaginta lictoris domum deportaviſſe faſcis, qui ductoribus hoſtium ante ſoluerint ferri. *Idem Soluerint.*
Ipſe regis eminus equo ferit pectus advorſum, congenuclat percuſſus, dejecit dominum. *Idem Congenuclare.*
Ita uti ſeſe quisque vobis ſtudeat aemulari in ſtatu fortunae reipublicae, eadem re geſta, topper nihilo minore negotio acto, gratia minor eſſet. *Feſtus Topper fortaſſe.*
Conſuetudine uxoris indulgitate libertum. *Servius Georgic.* II.

INCERTA.

Ex ſcriptis eorum qui veri arbitrantur. *Priſcian.* VIII.
Ubi ſenatus intellexit populum depeculari. *Ibidem.*
Nullae nationi tot, tantas, tam continuas victorias, tam brevi ſpatio datas arbitror quam vobis. *Idem.*
Tantum bellum ſuſcitare conari adverſarios contra belloſum genus. *Nonius Belloſum.*
Publicatos quippe faſtos omnes, & libros a Fulvio Nobiliori ſcripta retuliſſe. *Chariſ.* I. p. 112.
Nucerum. Dii, pro dieis. *Ibidem.*
Subinde. *Idem* II.
Parricidatum. *Quintil.* I.
Pelia cincinnatus. *Idem* X.
Delinquere frumentum, Sardiniam hoſtes tenere. *Servius Aeneid.* IV.
Maurulii qui circa Oceanum colunt. *Ibidem.*
Eſt in fano ſignum Apollinis ligneum, altum non minus pedes XV. *Idem* VI.
Calvaria. *Caper de Orthographia.*
Qua tempeſtate Poenus in Italiam venit. *Cicero in Bruto.*
Annibalem cum columnam auream, quae eſſet in Fano Junonis Laciniae, auferre vellet, dubitaretque utrum ea ſolida eſſet an extrinſecus inaurata, perterebraviſſe: cumque ſolidam inveniſſet, ſtatuiſſe eam tollere. Secundum quietem viſam eſſe ei Junonem praedicere ne id faceret, minitarique ſi id feciſſet, ſe curaturum ut eum quoque oculum quo bene

 videret,

videret, amitteret; idque ab homine acuto non eſſe neglectum. Itaque ex eo auro quod exterebratum eſſet buculam curaſſe faciendam, & eam in ſummo columnae collocaviſſe. *Idem de Divinat.* I.

Cum bello Latino ludi Votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque ludis intermiſſis Inſtaurativi conſtituti ſunt, &c. *Ibidem*.

C. vero Gracchus multis dixit, ſibi in ſomnis quaeſturam petenti Tib. fratrem viſum eſſe dicere, quam vellet cunctaretur, tamen eodem ſibi leto quo ipſe interiſſet, eſſe pereundum. Hoc antequam Trib. pleb. Gracchus factus eſſet, & ſe audiſſe, & dixiſſe multis. *Ibid.*

Eo ipſo tempore cum hoc calamitoſum fieret proelium, quo C. Flaminius occiſus eſt, tantos terrae motus in Liguribus Galliae compluribusque inſulis, totaque in Italia factos eſſe, ut multa oppida corruerint, multis locis labes facta ſit, terraeque deſederint, fluminaque in contrarias partes fluxerint, atque amnes mare influxerint. *Ibidem*.

Per Cremonis jugum tranſiſſe Annibalem. *Livius* XXI. XXXVIII.

Servati Conſulis P. Scipionis decus ad ſervum natione Ligurem delegat. *Ibidem*.

Magonem cum equitatu & Hiſpanis peditibus flumen extemplo tranſnaſſe: ipſum Annibalem per ſuperiora Padi vada exercitum traduxiſſe, elephantis in ordinem ad ſuſtinendum impetum fluminis oppoſitis. *Ibidem*.

Fabium Dictatorem adverſus Annibalem rem geſſiſſe. Etiam eum primum a populo creatum Dictatorem. *Idem* XXII. XXXI.

Romani euntem ab Ereto divertiſse eo Annibalem tradit, iterque ejus ab Reate, Cutiliisque, & ab Amiterno orditur. Ex Campania in Samnium: inde in Pelignos perveniſſe. praeterque oppidum Sulmonem in Marrucinos tranſiſse: inde Albenſi agro in Marſos: hinc Amiternum Foruloſque vicum veniſse. *Idem* XXVI. II.

Eiſdem diebus naves onerarias Poenorum ad LXXX. circa Sardiniam ab C. Octavio, qui provinciae praeerat, captae. Eas frumento miſso ad Annibalem, commeatuque onuſtas tradit. *Idem* XXXVIII.

Quantum militum in Africam tranſportatum ſit *a P. Scipione*, non parvo numero inter autores diſcrepat. Coelius, ut abſtinet numero, ita ad immenſum multitudinis ſpeciem auget, volucres ad terram delapſas clamore militum ait, tantamque multitudinem conſcendiſse naves, ut nemo mortalium aut in Italia aut in Sicilia relinqui videretur. *Idem* XXIX.

Praeterquam quod non merſas fluctibus naves, ceteros omnes coeleſtes maritimoſque terrores, poſtremo abreptam tempeſtate ab Africa claſsem ad inſulam Aegimurum inde aegre correctum curſum, & prope obrutis navibus, injuſsu Imperatoris, ſcaphis haud ſecus quam naufragos milites ſine armis cum ingenti tumultu in terram evaſiſse. *Ibidem*.

Captum Hannonem tradit. *Ibidem*.

Vidiſ-

Digitized by Google

Vidiſſe ſe qui navigaſſet ex Hiſpania in Aethiopiam, commercii gratia. *Plinius* II. XVII. *Capella Philolog.* Lib.VI.

Alpes in longitudinem decem millia paſſuum patere a ſupero mari ad inferum. *Idem* III. XIX.

Duos elephantos Antiocho regi in bellicis uſibus celebres etiam cum nominibus fuiſſe, noviſſeque ea. *Idem* VIII. V.

In Averno etiam ſolia ſubſidere. *Idem* XX. XI. II.

Q. AELII TUBERONIS HISTORIARUM LIB. I.

Si quid a parentibus acceptum protinus antiquae memoriae tradiderunt. *Nonius Protinus*.

Cum Aſcanius ab univerſo populo ad reſtituendam Laviniam cogeretur, jurare tque ſe neque interemiſſe, neque ſcire ubi eſſet, Tyrrhum petito ſilentio in illa concionis frequentia profeſſum indicium, ſi ſibi Laviniaeque, pueroque ex ea nato fides incolumitatis daretur, tumque eum acceptam Laviniam in urbem cum filio reduxiſſe. Poſt haec Aſcanius completis in Lavinio triginta annis, recordatus novae urbis, &c. *Autor de origine gent. Romanae*.

Servium Tullium Regem populi Rom. cum illas quinque claſſes juniorum cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptendecim, atque inde ab anno ſeptimo decimo, quod idoneos jam eſſe reipublicae arbitraretur, milites ſcripſiſſe, eoſque ad annum quadrageſimum ſextum Juniores, ſupraque eum annum Seniores appellaſſe. *Gellius* X. XXVIII.

LIB. IV.

Inimiciter iraſcendum non eſt. *Chariſ.* II.

LIB. XIV.

Pars omnis luxuriabat. *Nonius Luxuriabat*.

INCERTA.

Προειδότες οἱ τοῦ Νομίτορος θύσοντας τὰ Λύκαια τοὺς νεανίσκους τῷ Πανὶ, τὴν Ἀρκαδικὴν, ὡς Εὔανδρος κατεστήσατο, θυσίαν, ἐνήδρευσαν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς ἱερουργίας, ἡνίκα ἐχρῆν τοὺς περὶ τὸ Παλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνοὺς, ὑπεζωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραῖς τῶν νεοθύτων. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τοὺς ἱεροποιοὺς νεανίσκους οἱ βουλόμενοι, λοχήσαντες κατὰ τὸ στενόπορον τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ πρῶτον τάγμα τὸ σὺν τῷ Ῥώμῳ κατ' αὐτοὺς ἐγένετο, τῶν ἀμφὶ Ῥωμύλον τε καὶ ἄλλων ὑστεριζόντων· τριχῆ γὰρ ἐνενήμητο, καὶ ἐκ διαστήματος ἔθεον· οὐ περιμείναντες τοὺς λοιποὺς, ὁρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πρώτους ἐμβοήσαντες ἀθρόοι, καὶ περιστάντες ἔβαλλον, οἱ μὲν ἀκοντίοις, οἱ δὲ λίθοις, οἱ δὲ ὡς ἕκαστοι διὰ χειρὸς εἶχον. οἱ δὲ, ἐκπλαγέντες τῷ παραδόξῳ τοῦ πάθους, καὶ ἀμηχανοῦντες ὅτι δράσειεν πρὸς ὡπλισμένους ἄνοπλοι μαχόμενοι, κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐχειρώθησαν. (de Remo ab hoſtibus capto & Albam perducto) Dionyſ. Halic. lib. I. p. 67. lin. X.

M. Manlium & Q. Sulpitium Coſſ. in eum annum edunt. *Livius* IV.

Q. Fabium Coſ. ipſum autorem fuiſſe differendi ſibi conſulatus, in belliciosiorem annum. *Idem* X. IX.

Bello

Bello Punico primo Atilium Regulum Conſulem in Africa caſtris apud Bagradam flumen poſitis, proelium grande atque acre feciſſe adverſus unum ſerpentem illic ſtabulantem, inuſitatae immanitatis: eumque magna totius exercitus conflictione, balliſtis atque catapultis diu oppugnatum, ejusque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam miſiſſe. *Gellius* VI. III.

Eundem Regulum rediſſe Carthaginem, novisque exemplorum modis excruciatam a Poenis dicit; In atras, inquit, & profundas tenebras eum claudebant, ac diu poſt ubi erat viſus Sol ardentiſſimus, repente educebant, & adverſus ictus Solis oppoſitum continebant, atque intendere in coelum oculos cogebant, palpebras quoque ejus ne connivere poſſet ſurſum ac deorſum diductas inſuebant. *Ibidem* XV.

DE OFFICIO JUDICIS LIBER.

Praecepta Aelii Tuberonis ſuper officio judicis. *Idem* XIV. II.

AD C. OPPIUM LIB.

Si generalis ſpecies occecurrit. *Idem* VII. IX.

INCERTA.

Hinc in milleſimum annum eorum columine civitas continebitur. *Donatus in Phorm. Terent.*

Nam delinquet aut ſuperet aliquid tibi. *Servius Aeneid.* IV. *Delinquere, Deficere.*

Nullum Senatusconſultum fieri poſſe non diſceſſione facta: quia in omnibus ſenatusconſultis, etiam in iis, quae per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria. *Gellius* XIV. VII.

Praefectum urbi Latinarum cauſſa relictum Senatum habere poſſe. *Ib.* VIII.

P. RUTILII RUFI HISTORIARUM LIBRI.

INCERTA.

Ἰδίᾳ δὲ τῷ Μαρίῳ προσκεκρουκώς, φησὶν ὡς καὶ τῆς ἕκτης ἔτυχεν ὑπατείας, ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς καταβαλὼν πολὺ καὶ πριάμενος, τὸν Μέτελλον ἐκκροῦσαι τῆς ἀρχῆς, Οὐαλέριον δὲ Φλάκκον ὑπηρέτην μᾶλλον ἢ συνάρχοντα τῆς ὑπατείας λαβεῖν. (ὡς δὲ Ρουτίλιος ἱστορεῖ) Plutarch. in Mario p. 422. A.

Admirationi fuiſſe philoſophorum trium ſui cujusque generis facundiam, violenta & rapida Carneades dicebat, ſcita & tereta Critolaus, modeſta Diogenes & ſobria. *Idem* VII. XIV. *paulo aliter Macrob.* I. V. *Plin.* VII. XXX. *Pauſan.* CCXVI. *Lact.* XV. XVII. *Gell.* VII. XIV.

Romanos inſtituiſſe nundinas, ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die, intermiſſo jure ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent, & ut ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur, quae trinundino die propoſita a ſingulis atque univerſis noſcebantur. *Macrobius* I. XVI.

Scipionem hoc anno (DLXXI.) mortuum. *Livius* LX.

DE VITA SUA. LIB. I.

Pompejus elaboravit uti populum Romanum noſſet, eumque artificioſe ſalutaret. *Chariſ.* II.

LIB.

LIB. II.

Animo conſtante. *Idem* 1.

LIB. III.

Pro L. familiare veniebam. *Ibidem*.

LIB. IV.

Vectigalium. *Ibidem*.

LIB. V.

Ex orbi terrarum. *Ibidem*.
Ardile. *Ibidem*.

ANNIBALICA.

Ο' δὲ Ρυτίλιον Ῥῦφον, συγγραφέα τῶν δὲ τῶν ἔργων ἐκέλευσε &c. (de bello Annibalico.) Appian. p. 522.

INCERTA.

Quod ſi me invitum abire ſiniſſet. *Diomed.*
Uni una oſtentata eſt. *Ibidem*.

DE MODO AEDIFICIORUM ORATIO.

Orationes. Q. Metelli de prole augenda, & Rutilii de modo aedificiorum. *Suetonius in Auguſto*.

PRO L. CAERUCIO AD POPULUM.

Quod ego me ſpero oſtenturum. *Diomed.* 1.

P. SEMPRONII ASELLIONIS HISTORIARUM.

LIB. I.

Verum inter eos qui Annales relinquere voluiſſent, & eos qui res geſtas a Romanis perſcribere conati eſſent, omnium rerum hoc interfuit. Annales libri tantummodo quod factum quoque anno geſtum ſit, id demonſtrabant, id eſt, eorum quaſi qui diarium ſcribunt quam Graeci ἐφημερίδα vocant. Nobis non modo ſatis eſſe video, quod factum eſſet id pronuntiare, ſed etiam quo conſilio quaque ratione geſta eſſent, demonſtrare. *Gell.* V. XVIII.

Nam neque alacriores ad remp. defendendam, neque ſegniores ad rem perperam faciundum Annales libri commovere quicquam poſſunt.

Scribere autem bellum quo initum Conſule, & quomodo confectum ſit, & quis triumphans introierit, exque eo libro quae in bello geſta ſint iterare, non praedicare autem interea quid Senatus decreverit, aut quae lex rogatione lata ſit, neque quibus conſiliis ea geſta ſunt iterare, id fabulas pueris eſt narrare, non hiſtorias ſcribere. *Ibidem*.

LIB. III.

Fieri ſolet plerum', ut in victoria mitior manſuetiorque fiat. *Priſcianus* V.

LIB. IV.

Nam ſe patrem ſuum audiſſe dicere L. Aemilium Paullum, nimis bonum Imperatorem ſignis collatis non decertare, niſi ſumma neceſſitudo, aut ſumma ei occaſio data eſſet. *Gellius* XIII. III.

Ut major invidia Lepido gliſceretur. *Nonius Gliſcitur*.

LIB. V.

Nam Gracchus domo cum proficiſcebatur nunquam minus terna aut quaterna millia hominum ſequebantur. *Gell.* II. XIII.

Orare quidem coepit id ut ſe defenderent, liberosque ſuos, eum quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat produci juſſit, populoque commendavit prope flens. *Ibidem*.

LIB. XI.

Tam pulcrum opus, tamque artificioſe factum, paſſus eſt dirui. *Chariſ.* II.

LIB. XIII.

Facta ſua ſpectare oportere non dicta, ſi minus facundioſa eſſent. *Gellius* IV. IX.

LIB. XIV.

Crepidarium cultellum rogavit a crepidario ſutore. *Idem* XIII. XX.

Ne poſſent aut ſtationes facere hoc fecus. *Chariſius* II.

INCERTA.

Tritarum quartum ſignum accedebat, ſive pilatim, ſive paſſim iter facere volebat. *Servius* XII.

P. Craſſum Mutianum quinque habuiſſe rerum bonarum maxima, & praecipua: quod eſſet ditiſſimus, quod nobiliſſimus, quod eloquentiſſimus, quod juris conſultiſſimus, quod Pontifex Max. Is cum in conſulatu obtineret Aſiam provinciam, & circumſedere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opusque eſſet firma ac procera trabe, qui arietem faceret, quo muros ejus oppidi quateret, ſcripſit ad magiſtrum Architectonem molis Athenienſium, ſociorum amicorumque populi Rom. ut ex malis duobus, quos apud eos vidiſſet, uter major eſſet eum mittendum curaret. Tum magiſter Architecton comperto quamobrem malum deſideraret, non uti juſſus erat majorem, ſed quem eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu exiſtimabat, minorem miſit. Craſſus eum vocari juſſit, & cum interrogaſſet cur non quem juſſerat, miſiſſet, cauſis rationibusque quas dictitabat ſpretis, veſtimenta detrahi imperavit, virgisque multum caecidit, corrumpi atque diſſolvi officium omne imperantis ratus, ſi quis ad id quod facere juſſus eſt, non obſequio debito ſed conſilio non deſiderato reſpondeat. *Gellius* I. XIII.

CLODII LICINI RERUM ROMANARUM LIB. III.

Pleminium ludis votivis, quos Romae Africanus iterum Conſul faciebat, conatum per quosdam quos pretio corruperat aliquot locis urbem incendere, ut frangendi carceris fugiendique haberet occaſionem patefacto dein ſcelere delegatum in Tullianum S. C. *Livius* XXXIX. & *Valer. Maximus* lib. I. cap. I. §. 21.

C. LICINII MACRI ANNALIUM LIB. I.

Auſpicia pulchra & luculenta commemorat. *Nonius Luculentum*.

Non minimo opere milites quietes volebant eſse. *Priſcian.* VI.

Fauſtuli conjugem Accam Larentiam Romuli & Remi nutricem eſse. Hanc regnante Romulo Tarturio cuidam Tuſco diviti denuptam, auctam-

ctamque haereditate viri, quam poſt Romulo, quem educaſſet, reliquit, & ab eo Parentalia diemque feſtum pietatis cauſſa ſtatutum. *Macrob.* I.

Contentionis illius perniciosum exitum fuiſſe. Namque ibidem obſiſtentes Remum & Fauſtulum interfectos. *Autor de origine gent. Rom.*

LIB. II.

Nequaquam ſui lavandi reluant arma lue. *Nonius Lues.*

Perverſam eſſe alii modi poſtulare. *Priſcian.* VI.

LIB. XVI.

Omnium veſtrum neglexerit auctoritatem. *Diomedes* I. *Priſc.*X.

INCERTA.

Quo die Magiſtratum obiit, repente celeri gradu per forum ſe in Capitolium contendit. *Nonius Contendere.*

Pars magna laevis clypea portant. *Idem Clypeus neutro.*

Intercalationis originem Romulo aſſignat. *Macrobius* I.

Annum vertentem ſtatim ab initio XII. menſium fuiſſe. *Cenſorin. de die natali.*

Et in foedere Ardeatino, & in linteis libris ad Monetae inventos. *Livius* IV.

Magiſtratum libri, quos linteos in aede repoſitos Monetae citat identidem autores. *Ibidem.*

Eoſdem Conſules inſequenti anno refectos, Julium tertium, Virginium iterum. *Ibidem.*

Comitiorum habendorum cauſſa & ab Licinio Conſule dictum *Dictatorem*, quia collega comitia bello praeferre feſtinante, ut continuaret conſulatum, obviam eundum pravae cupiditati fuerit. *Ibidem* VII.

Eodem anno C. Flavius Cn. F. Scriba patre libertino, humili fortuna ortus, &c. quem antea deſiſſe ſcriptum facere arguit, tribunatu ante geſto triumviratibusque nocturnis altero, altero coloniae deducendae. *Idem* IX.

Tertia etiam clade quae ad Cremeram accepta eſt, abominandam eam Curiam facit. *Ibidem.*

Cum Q. Fabium Coſ. non petentem omnes dicerent centuriae, ipſum auctorem fuiſſe differendi ſibi conſulatus. *Id.* X.

Amulium patruum Rheae Sacerdotis amore ejus captum nubilo caelo obſcuroque aere, cum primum illuſicere coepiſſet, in uſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum in luco Martis, compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus geminos editos. *Autor de origine gentis Rom.*

Οὐ μετὰ Ῥωμύλου παραγενόμενος, οὐδὲ χάριν ἱερῶν, ἀλλὰ μόνος, ὡς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφεῖναι τοῖς δεδρακόσι τὴν ὀργήν. ἀγανακτήσαντός τε τοῦ πλήθους ἐπὶ τῷ μὴ παραδεδόσθαι σφίσι τοὺς ἄνδρας, ὥςε Ῥωμύλος ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκέλευε βουλή, καὶ τῶν προσηκόντων τοῖς τεθνεῶσι κατὰ πλῆθος ὁρμησάντων ἐπ' αὐτὸν, ἀδυνάτως ὢν ἔτι διαφυγεῖν τὴν ἐκ χειρὸς δίκην, καταλευσθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀποθνήσκει. de morte Tatii. Dion. Halicarn. Lib. II. p. 115. 30.

Tarquinius Priſcus *παραγίνεται εἰς Ῥώμην Ἄγκου Μαρκίου βασιλεύοντος κατὰ τὸν ὄγδοον ἐνιαυτὸν τῆς βασιλείας.* Idem IV. p. 211. lin. 40.

Παρ᾽ Ἀλβανῶν οἴεται τὸν δικτάτωρα Ῥωμαίους εἰληφέναι· τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμυλίου καὶ Νεμίτορος θάνατον, ἐκλειπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἐνιαυσιαίους ἄρχοντας ἀποδεῖξαι, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δὲ αὐτοὺς Δικτάτωρας. Idem Lib.v. p.337. lin.32.

De Ovationis inventione Menenii tempore. Τότε πρῶτον τοῦτον ἐξευρούσης τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. Idem lib.v. p.314. lin.4.

Οὐδὲν ἐξηπακότες &c. Idem vi. p.349. lin.14. vide Licinium. Et confer lib. vii. p.14. lin. 38.

PRO THUSCIS.

Quos oportuit amiſſa reſtituere, hiſce etiam relliquias averrerunt. *Priſcian.* x. p.900.

EPISTOLA AD SENATUM.

Illi ſuam vitam mecum contendunt, quorum in corpore ita crebra ſunt vulnera vitae, novae cicatrici ut locus non ſit. *Non. Contendere.*

LICINII RERUM ROMANARUM LIB. XXI.

Deligare ad patibulos, deligantur, & circumferuntur, cruci defiguntur. *Non. Patibulus.*

L. CASSII HEMINAE ANNALIUM LIB. I.

Et cum quo irent neſciebant, ilico manſerunt. *Non. Ilico.*

Prudens perplexim ſcotinos ſcribit. *Idem Perplexim.*

Homerum & Heſiodum ante Romam conditam vixiſſe Silviis Albae regnantibus, annis poſt bellum Trojanum plus centum, atque ſexaginta annis ante Romam conditam. *Gellius* xvii. xxi.

Eo *Evandro* regnante forte Recaranus quidam Graecae originis ingentis corporis & magnarum virium paſtor, quia erat forma & virtute ceteris antecellens, Hercules appellatus, eodem venit. Cumque armenta ejus circa flumen Albulam paſcerentur, Cacus Evandri ſervus, nequitiae verſutus & praeter caetera furaciſſimus, Recarani hoſpitis boves ſubripuit, ac ne quod eſſet indicium, adverſas in ſpeluncam traxit. Cumque Recaranus vicinis regionibus peragratis ſcrutatiſque omnibus, ejuſcemodi latebris deſperaſſet inventurum, utcunque aequo animo diſpendium ferens, excedere his finibus conſtituerat. At vero Evander excellentiſſimae juſtitiae vir, poſtquam rem uti acta erat comperit, ſervum noxae dedit, bovesque reſtitui fecit. Tum Recaranus ſub Aventino Inventori patri aram dedicavit, appellavitque Maximam, & apud eam decimam ſui pecoris profanavit. *Autor de orig. gent. Rom.*

LIB. II.

Paſtorum vulgus ſine contentione conſentiendo praefecerat aequaliter imperio Remum & Romulum, ita ut de regno pares inter ſe eſſent. Monſtrum fit: ſus parit porcos triginta; cui rei fecerunt fanum Laribus grundilibus. *Diomed.* i.

Ne quis regnum occuparet, ſi plebs noſtra fremere imperia coepiſſet. *Servius Aeneid.* i. ad, *circum clauſtra fremunt.*

Cen-

Cenſuit ſeſe regem Porſenam occidere. *Nonius Cenſere.*

Et in area in Capitolio ſigna quae erant, demoliuntur. *Idem Moliri.*

Tunc Marcus praeco proletarios armavit. *Idem Proletarii.*

Quae nata ſunt ea omnia denaſci ajunt. *Idem Denaſci, Decreſcere.*

Idque admiratum eſſe gaviſi. *Priſc.* ix.

Numa conſtituit, ut piſces qui ſquamoſi non eſſent ni pollucerent, parſimonia commentus ut convivia publica & privata, cenaeque ad polvevinaria facilius compararentur: ni qui ad pollućtum emerent pretio minus parcerent, eaque praemercarentur. *Plinius* xxxii. ii.

Numa inſtituit far torrere, quoniam toſtum cibo ſalubrius eſſet. Id uno modo conſecutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem divinam!, niſi toſtum. *Idem* xviii. ii.

Servium Tullium feciſſe nundinas, ut in urbem ex agris convenirent, urbanas ruſticasque res ordinaturi. *Macrob.* i. xvi.

Decemviros qui decem tabulis addiderunt de intercalando populum rogaſſe. *Ibidem* xiii.

Anno ab urbe condita CCCLXIII. a Tribunis militum Virgilio, Manlio, Coelio, Poſtumio collegisque eorum in Senatu tractatum, qui eſſet propter quod, &c. *Ibidem* xvi.

LIB. III.

In campo Tiburti ubi hordeum demeſſuerunt. *Priſcian.* x.

Hos libros ſi quis noſtratis ſapiens. *Idem* xii.

Nemo vicinus confedo. *Nonius Confedo.*

Mulier cantabat tibiis Phrygiis,& altera cymbaliſſabat. *Idem Cymbaliſſare.*

Homo mere literoſus. *Idem Literoſus.*

LIB. IV.

Bellum Poenicum Poſterior. *Priſc.* vii.

Scriba Pontificius, qui cum eabus ſtuprum fecerat. *Ibidem.*

In Hiſpania pugnatum bis, utrasque noſtri loco moti. *Nonius Utrasque. pro, utrimque.*

Ex Tiberi lacte haurire. *Idem Lacte.*

Qua fini omnis res, atque omnes artes humanitasque aguntur. *Idem humanitas.*

Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in Janiculo repaſtinantem offendiſſe arcam, in qua Numa, qui Romae regnavit, ſitus fuiſſet. In eadem libros ejus repertos, P. Cornelio L. F. Cethego, M. Baebio Q. F. Pamphilo Coſſ. ad quos a regno Numae colliguntur anni DXXXV. & hos fuiſſe e charta, majore etiamnum miraculo quod tot infoſſi duraverint annis. *Plinius* xiii. xiii.

Mirabantur alii quomodo illi libri durare potuiſſent. Ille ita rationem reddebat, Lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arca vinctum candelis quoquo verſus. In eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe, propterea arbitrarier eos computruiſſe, & libros cedratos fuiſſe, propterea arbitrarier tineas non tetigiſſe. *Ibidem* & *Livius.*

INCERTA.

Quicunque propter plevitatem agro publico ejecti ſunt. *Nonius Plevitatem*.

His perſuadet, ut ilico manerent; pars ilico manet. *Idem Ilico*.

Sinvegiae magalia addenda, murumque circum eam. *Servius*. Adulatique erant ab amicis & adhortati. *Priſcian.* VIII.

Tarquinium Superbum cum cloacas populum facere coegiſſet, & ob hanc injuriam multi ſe ſuſpendio necarent, juſſiſſe corpora eorum cruci affigi. Tum primum turpe habitum eſt mortem ſibi conſciſcere. *Idem* XII. ad, *Et modum informis Letbi*.

Samothracas Deos, eosdemque Romanorum Penates, proprie dici θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, θεοὺς δυνατούς. *Macrob.* III. & IV. *& forte ex eo P. Sabin. ad Aen.* I. Samothracum deos apud nos penateis dici.

Primum e medicis veniſſe Romam Peloponneſo Archagatum, Lyſaniae filium, L. Aemilio, M. Livio Coſſ. anno urbis DXXXV. eique jus Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emtam ob id publice. Vulnerarium eum fuiſſe e re dictum. *Plin.* XXIX. I.

Quartos ludos ſaeculares poſt annum factos, tertium, Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio Achaico Coſſ. id eſt, DCVIII. anno. *Cenſorin. De die natali* cap. XVII.

Q. CLAUDII QUADRIGARII ANNALIUM LIB. I.

Cominius qua eſcenderat deſcendit, atque verba Gallis dedit. *Gell.* XVII. II.

Cum his conſermonabatur. *Ibidem*.

Convalles & arboreta magna erant. *Ibidem*.

Putabant eos, qui foris atque qui in arce erant inter ſe commutationes & conſilia facere. *Ibidem*.

Seſe ne id quoque quod tum ſuaderet, facturum eſſe. *Ibidem*.

Nam M. Manlius quem Capitolium ſervaſſe a Gallis ſupra oſtendi, cujusque operam cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exſuperabilem reſp. ſenſit: is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. Simul forma, factis, eloquentia, acrimonia, confidentia pariter praecellebat, ut facile intelligeretur magnum viaticum ex ſe atque in ſe ad remp. evertendam habere. *Ibid.*

Poſtquam nuntiatum eſt, ut pugnatum eſſet in Gallos, id civitas graviter tulit. *Ibidem*.

Cum interim Gallus quidam nudus praeter ſcutum & gladios duos, torque atque armillis decoratus proceſſit, qui & viribus, & magnitudine, & adoleſcentia, ſimulque virtute ceteris antiſtabat. Is maxume proelio commoto, atque utrisque ſummo ſtudio pugnantibus manu ſignificare coepit utrinque quieſcerent pugnae. Facta pauſa eſt extemplo. Silentio facto cum voce maxuma conclamat, ſi quis ſecum depugnare vellet uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies. Deinde Gallus irridere, atque linguam exertare. Id ſubito perdolitum eſt cuidam T. Manlio ſummo genere nato, tantum flagitium civitati accedere; e tanto

tanto exercitu neminem prodire. Is ut dico proceſſit, neque paſſus eſt virtutem Romanam a Gallo turpiter ſpoliari, ſcuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus contra Gallum conſtitit. Metu magno ea congreſſio in ipſo ponte utroque exercitu inſpectante facta eſt. Ita ut ante dixi conſtiterunt. Gallus ſua diſciplina, ſcuto projecto cantabundus; Manlius animo magis quam arte confiſus, ſcutum ſcuto percutit, atque ſtatum Galli conturbavit. Dum ſe Gallus iterum eodem pacto conſtituere ſtudet, Manlius iterum ſcuto ſcutum percutit, atque de loco hominem iterum dejecit. Eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceſſit, atque Hiſpanico pectus hauſit. Dein continuo humerum dextrum eodem conceſſu incidit, neque receſſit uſquam donec ſubvertit, ne Gallus impetum icti haberet. Ubi eum evertit, capur praecidit, torquem detraxit, eamque ſanguinolentam ſibi in collum imponit. Quo ex facto ipſe poſterique ejus Torquati ſunt cognominati. *Idem* IX. XIII.

Cajum Pontium Samnitem a Dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe. *Idem* I. XXV.

Ea Lucani ubi reſciverunt, ſibi per fallacias verba data eſſe. *Idem* II. XIX.

Id ubi reſciverunt propinqui obſidum quos Pontio traditos ſupra demonſtravimus eorum parentes cum propinquis capillo paſſo in viam provolarunt. *Ibidem*.

Perſuadent cuidam adoleſcenti Lucano, qui apprime ſummo genere natus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam conſumſerat. VII. XI.

Quum tantus arrabo penes Samnites populi Rom. eſſet. *Idem* XVII. II.

Ea dum fiunt, Latini ſubnixo animo ex victoria inerti, conſilium ineunt.

Arma plerique abjiciunt, atque inermi inlatebrant ſeſe. *Ibidem*.

Domus ſuas quemque ire jubet, & ſua omnia fruniſci. *Ibidem*.

Et Romani multis armis, & magno commeatu, praedaque ingenti copiantur. *Ibidem*.

Sole occaſo. *Ibidem*.

Nos in medium relinquemus. *Ibidem*.

Nihil ſibi divitias opus eſſe. *Ibidem*.

Nam haec maxime verſatur Deorum iniquitas, quod deteriores ſunt incolumiores, neque optimum quemquam inter nos ſinunt diurnare. *Ibidem*.

Et compluriens in laboribus miſerrumas vitas exegerunt. Et hic minus in otiis conſumtus eſt. *Ibidem*.

Tanta ſanctitudo fani eſt, ut nunquam quiſquam violare ſit auſus. *Ibidem*.

Apud aras quae vocabantur Neptuniae. *Servius Aeneid.* I.

Cum non poſſetur decerni utrius putaretur victoria. *Non. Poſſetur*.

Prius hiſce auctoribus, inde reticula galearia. *Idem Reticulum*.

LIB.

LIB. II.

His de ſubito utriſque nuntiatur ipſorum copias adeſſe. *Idem De ſubito*.

Comprehenſare, ſuos quisque ſervare, amplexare. *Priſcian.* VIII.

Et qui erant non ignaviter potando eum diem pro meliore habuerunt. *Idem ignaviter*.

Inde poſtquam aliquantum receſſit, offendit montem, loca munita, res omnes habere quae militibus opus ſunt, ligna, aquam, pabulum. *Idem Offendere*.

Eo Conſules properatim exercitum reducunt. *Idem Properatim*.

Perverſum eſſe alii modi poſtulare Pyrrhum in te atque in ceteris fuiſſe. *Priſc.* XIII.

LIB. III.

Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti. *Macrob.* I.

Illic occiditur mille hominum. *Gellius* I. XVI.

Dum hi conciderentur, hoſtium copias ibi occupatas futurum. *Idem* I. VII.

Non Caeditio nomen fuiſſe, ſed Valerio. *Idem* III. VII.

Non Timocharem ſed Niciam adiſſe ad Conſulem, neque Legatos a Senatu miſſos, ſed a Conſulibus, & Regem populo Rom. laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivosque omnes quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. *Ibidem* VIII.

Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenue commoti inimiciter tecum bellare ſtudemus, ſed communis exempli & fidei ergo viſum eſt, uti te ſalvum velimus, ut eſſet quem armis vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi pretium a nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet. Id nos negavimus velle, neve ob eam rem quicquam commodi expectaret. Et ſimul viſum eſt, ut te certiorem faceremus, ne quid ejusmodi ſi accidiſſet, noſtro conſilio civitates putarent factum; & quod nobis non placet pretio, aut praemio, aut dolis pugnare. Tu niſi caveas, jacebis. *Ibidem*.

Item gaudium atque aegritudinem alternatim ſequi. *Non. alternatim.*

Adeo memorari vix poteſtur, ut omnes ſimul ſuum quisque negotium adorti eſſent. *Idem poteſtur*.

Fabius de nocte coepit hoſtibus caſtra ſimul oppugnare, eum hoſtem delectare, dum collega id caperet, quod captabat. *Idem Delectare*.

LIB. IV.

Et ita rebus praeclariter geſtis Romam reverterunt. *Idem Praeclariter*.

Sed circiter horas duas gravi proelio urſerunt, deinde in fugam ſunt conjecti. *Idem Urgere*.

Pluvia, imbri, lutus erat multus. *Idem Lutus*.

Ut

Ut videret ac reſpueret, verminaret literis addivalis, quod verminatione ad cancer pervenerit. *Priſcianus* VI.

Inter venas ſaxi abſtruſum, latentem, & quaſi divinitus abſconditum. *Servius Georg.* I.

LIB. V.

Is ubi Dacium cognovit, & patriae eum recordavit. *Nonius Recordavit.*

Et dicerent caſtra capta eſſe, atque hos cohortarent uti maturarent. *Idem Cohortarent*.

Cladem illam vaſtiſſimam pugnae Cannenſis factam ante diem quartum Nonas Sextil. *Gell.* V. XVII.

LIB. VI.

Actorius Taureae dexterum humerum ſauciat, atque ita reſiliit. *Priſcian.* X.

Deinde facti conſules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maxumus, filius ejus qui priore anno erat Conſul. Ei Conſuli pater Proconſul obviam in equo vehens venit, neque deſcendere voluit, quod pater erat. Et quod inter eos ſciebant maxuma concordia convenire, lictores non auſi ſunt deſcendere jubere. Ubi juxta venit, tum Conſul ait, Deſcendere jube: quod poſteaquam lictor ille qui apparebat, cito intellexit, Maxumum Proconſulem deſcendere juſſit. Fabius imperio paret, & filium collaudavit, cum imperium quod populi eſſet, retineret. *Gellius* II. II.

Paene factum eſt quin caſtra relinquerent, atque cederent hoſti. *Idem* XVII. XIII.

Ne nos ad certationem cenſeas haec incepiſſe. *Nonius Cenſere*.

Aliquantiſper pugnato nihil promovet Poenus. *Idem Aliquantiſper.*

LIB. VII.

Animos eorum habentia inflarat. *Idem Habentia*.

LIB. VIII.

In eo loco populus murmurari coepit. *Idem Murmurari*.

Romam venit, vix ſuperat quin triumphus decernatur. *Gellius* XVII. XIII.

Quin prior bellum, quod cum his geſtum erat, meminiſſent. *Priſcian.* VII. pag. 767.

Ubi decreverunt, commemorant Graccho foedus prior Pompejanum non eſſe ſervatum. *Ibidem*.

Flacco oſpicatur. *Diomedes* I.

LIB. XII.

Quinque priſtis, navigium forma a marina bellua dictum eſt. *Nonius Priſtis*.

LIB. XIII.

Concione dimiſſa Metellus in Capitolium venit cum multis mortalibus. Inde cum domum proficiſceretur, tota civitas eum reducit. *Gellius* XIII. XXVII.

LIB. XV.

Grundibat graviter pecus ſuillum. *Diomed.* I. *Nonius Grundire*.

LIB. XVI.

Equi hinnibunde inter ſe ſpargentes terram calcibus. *Nonius Hinnibunde*.

LIB. XVIII.

Si pro tua bonitate & noſtra voluntate tibi valetudo ſuppetit, eſt quod ſperemus Deos bonis benefacturum. *Gellius* I. VII.

LIB. XIX.

Sagittarius cum funditore utrimque ſummo ſtudio ſpargunt fortiſſume: ſed ſagittam atque lapidem deorſum an ſurſum mittas, hoc intereſt. Nam neutrum poteſt deorſum vorſum recte mitti; ſed ſurſum utrumque optume. Quare milites Metelli ſauciabantur multo minus, & quod maxume opus erat, a pinnis hoſtes defendebant facillume funditores. *Idem* IX. I.

Tum Sulla conatus eſt, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam quam ille interpoſuit ligneam, incenderet. venit, acceſſit, ligna ſubdidit, ſubmovit Graecos, ignem admovit. Satis ſunt diu conati, numquam quiverunt incendere. Ita, Archelaus omnem materiam obleverat alumine. Quod Sulla atque milites mirabantur, & poſtquam non ſuccendit, reduxit copias. *Idem* XV. I.

C. Marium creatum ſeptimo conſulem. *Idem* X. I.

C. Mari ecquando te noſtrum & reipublicae miſerebitur? *Id.* XX. V.

Faciem pro ſtatura dicit. *Idem* XIII. XXIX.

LIB. XXI.

Eum enim cum partim copiis hominum adoleſcentium placentem ſibi. *Idem* X. XIII.

Crudeliter ille, nos miſericorditer, avariter ille, nos largiter. *Nonius Avariter*.

LIB. XXII.

Cum obſideretur Grumentum, & jam ad ſummam deſperationem ventum eſſet, duos ſervos ad hoſtem transfugiſſe & operae pretium feciſſe: deinde urbe capta paſſim diſcurrente victore, illos per nota itinera ad domum in qua ſervierant praecucurriſſe; & dominam ſuam ante ſe egiſſe, & quaerentibus quaenam eſſet, dominam, & quidem crudeliſſimam ad ſupplicium ab ipſis duci profeſſos eſſe. Eductam deinde extra muros ſumma cura celaſſe, donec hoſtilis ira conſideret. Deinde ut ſatiatus miles ad Romanos mores cito rediit, illos quoque ad ſuos rediſſe, & dominam ſibi ipſos dediſſe. Manumiſit utrumque e veſtigio illa. *Seneca de beneficiis* III. XXIII.

LIB. XXIII.

Sed idcirco me feciſſe; quod utrum neglegentia partim magiſtratuum, an avaritia, an calamitate populi Rom. eveniſſe dicam, neſcio. *Gellius* X. XIII.

IN-

Digitized by Google

INCERTA.

Exercitu inſtructo pedetentim milites ducere coepit. *Nonius Pedetentim*.

Ita per ſexennium vagati, Apuliam atque agrum Campanum quod his per militem licebat, exſpoliabantur. *Idem Spolior.*

Agrum Nolanum populare coeperunt. *Idem Populat.*

Facite exempla eorum, ut vos cum illis congermaneſcere ſciatur. *Idem Congermaneſcere*.

Senatus cenſuit referentibus Suffetis. *Feſtus, Suffes, Conſul, lingua Poenorum*.

Pugna acriter commiſſa multis utrimque interitis. *Priſcian.* IX.

Ad CCCL. conjuratis vinctos Romam miſſos, eamque deditionem ab Senatu non acceptam, quod egentium atque humilium poena defungi velle Fundanum populum cenſuerint. *Livius* VIII.

Poſthumium in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fuſum fugatumque, ſaucium ipſum cum paucis Luceriam compulſum: ab Atilio in Etruria res geſtas, eumque triumphaſſe. *Idem* X.

Bis pugnatum in Olympo monte: ad XL. millia hominum caeſa. *Idem* XLVII.

Ad XV. millia Thracum praecedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidae occurrerunt, quadringenti equites fuerant Numidae, &c. *Ibidem*.

In proelio Marcelli contra Inſubres & Comenſes captos aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis in Capitolio Jovi donum in aede poſitum. *Ibidem*.

Gargara flumen vocari in finibus Thurinis. *Servius Georgic.* I.

CLAUDII ORATIO IN QUINTIUM GALLUM.

Quorum jacent muraena, ulla horrea, curiaque & tabulariae publicae. *Nonius. Horrea feminino genere*.

Q. VALERII ANTIATIS ANNALIUM LIB. I.

Amulius regnum obtinuit: quod ut firmiſſime poſſideret, Numitoris fratris ſui filium in venando interimendum curavit: Tum etiam Rheam Silviam ejus ſororem ſacerdotem Veſtae fieri juſſit, ſimulato ſomnio quo ammonitus ab eadem Dea eſſet ut id fieret, cum revera ita faciundum ſibi exiſtimaret, periculoſum ducens ne quis ex ea naſceretur, qui avitas perſequeretur injurias. *Autor de orig. gent. Rom.* cap. XIX.

Pueros ex Rhea Silvia natos Amulium regem Fauſtulo ſervo necandos dediſſe: ſed eum a Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accae Larentiae amicae ſuae nutriendos dediſſe, quam mulierem eo quod pretio corpus eſſet vulgare ſolita, Lupam dictam. *Ibidem* cap. XXI.

LIB. II.

Mater cum noviſſime aegrotaſſet, inquit, noviſſe fertur. *Chariſ.* II.

Numam Pompilium ſacrorum cauſſa intercalationem inveniſſe. *Macrob.* I. XII.

Agonaliorum repertorem Numam Pompilium. *Ibidem* IV.

Numam illum regem, cum procurandi fulminis ſcientiam non haberet, eſſetque illi cupido noſcendi, Egeriae monitu caſtos duodecim juvenes apud aquam celaſſe cum vinculis, ut cum Faunus & Martius Picus ad id locorum veniſſent hauſtum (nam illis aquandi ſollemne iter huc fuit) invaderent, conſtringerent, colligarent, ſed quo res fieri expeditius poſſet, regem pocula non parvi numeri vino, mulſoque compleſſe, circaque acceſſus fontis inſidioſam venturis oppoſuiſſe fallaciam. Illos more de ſolito bibendi appetitione correptos, ad hoſpitia nota veniſſe. Sed cum liquoribus odoratis offendiſſent fragrantia pocula, vetuſtioribus antepoſuiſse res novas, invaſiſse aviditer dulcedine potionis captos, hauſiſse plus nimio, obdormiviſse, factos graves: tum bis ſenos incubuiſse ſopitis, injeciſse madidatis vincula, expergitosque illos ſtatim perdocuiſſe regem, quibus ad terras modis Jupiter poſset & ſacrificiis elici: & accepta regem ſcientia rem in Aventino feciſse divinam, elexiſse ad terras Jovem, ab eoque quaeſiſse ritum procurationis & morem: Jovem diu cunctatum, expiabis dixe capite fulgurita, regem reſpondiſse caepicio: Jovem rurſus, humano: retuliſse regem, ſed capillo, Deum contra anima: piſcis ſubjeciſse Pompilium. Tunc ambiguis Jovem propoſitionibus captum extuliſse hanc vocem, decepiſti me Numa; nam ego humanis capitibus procurari conſtitueram fulgurita, non capillo caepicio: quoniam me tamen tua circumvenit aſtutia, quem voluiſti habeto morem: & his rebus, quas pactus es, procurationem ſemper ſuſcipies fulguritorum. *Arnobius* V. *circa principium. Et Plutarch. in Numa.*

LIB. VI.

Hoc Senatusconſultum prior factum eſt. *Priſc.* V.

LIB. XII.

Tiberius Gracchus, qui Quaeſtor C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpeſponderant. *Gellius* VII. IX.

LIB. XXII.

Quod noviſſime nobiſcum foedus feciſsent. *Chariſ.* II.

LIB. XXIV.

Si hae res divinae factae, riteque perlitatae eſsent, aruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſsurum eſse. *Gellius* I. VII.

LIB. XLV.

Denique Licinius Tribunus pleb. perduellionis ei diem dixit, & comitiis diem a Q. Marcio Praetore popoſcit. *Idem* VII. IX.

LIB. LXXIV.

Eo omnes hoſtiae, vituli XXVII. conjecti, & ita omnia adulta ſunt. *Priſcian.* IX.

LIB.

LIB. LXXV.

Deinde funere locato ad focum deſcendidit. *Gellius* VII. IX.

INCERTA.

Compluria. *Idem* V. XXI.

Ambracienſis quiſpiam Tymochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium Conſulem furtim venit ac praemium petivit, & ſi de praemio conveniret, promiſit regem venenis necare. *Idem* III. VIII.

Eam puellam captivam non redditam patri, ſed retentam a Scipione, atque in deliciis amoribusque ab eo uſurpatam. *Idem* VI. VIII.

Poſt Africani mortem interceſſionem iſtam pro Scipione Aſiatico factam eſſe a Tib. Graccho neque multam irrogatam Scipioni, ſed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia praedes non daret, in carcerem duci coeptum atque ita intercedente Graccho exemtum. *Id.* VII. XIX.

Acca Larentia teſtamento Romulum regem bonis ſuis haeredem fecit. *Idem* VI. VII.

Valerio Maximo inter alios honores domus quoque publice aedificata eſt in Palatio, cujus exitus quo magis inſignis eſſet, in publicum verſus declinaretur, hoc eſt, extra privatum aperiretur. *Aſconius Pedian. in Piſonianam.*

Factum id eſſe ludis Romanis quos fecerunt Aediles Curules Atilius Serranus T. Scribonius Libo, id eos feciſſe juſſu Cenſorum Sex. Aelii Paeti, C. Cornelii Cethegi. *Idem in Cornelianam.*

Ita inſtitutum eſſe ut centeſimo quoque anno fierent (ludi ſaeculares) *Cenſor. de die nat.*

Primos ludos ſaeculares exactis Regibus, poſt Romam conditam annis ducentis quadraginta quinque a Valerio Publicola inſtitutos eſſe. *Ibidem.*

Secundos ludos annos poſt Urbem conditam CCCV. *Ibidem.*

Tertii ludi fuerunt P. Claudio Pulchro, Junio Pullo Coſſ. *Ibidem.*

Quartos ludos relatos eſſe L. Martio Cenſorino M. Manilio Coſs. poſt Romam conditam anno DCVIII. *Ibidem.*

L. Martium in Hiſpania interemtis Scipionibus concionantem, & milites ad ultionem exhortantem, arſiſſe ſimili modo. *Plin.* IX. CVII.

Oppidum Latinorum Apiolas captum a L. Tarquinio rege; ex cujus praeda is Capitolium in fine refecerit. *Idem* III. V.

Δώδεκα μὲν εἶναι βίβλυς (Numae ſcilicet) *ἱεροφαντικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικὰς φιλοσόφυς εἰς τὴν σορὸν συντεθεῖσας.* Plutarch. in Numa p. 74. E.

Ἁρπαθῆναι δέ φασιν, οἱ μὲν, τριάκοντα μόνας, Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας, ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας. (de numero Sabinarum) Idem in Romulo. p 25. E.

Romanos cecidiſſe in Hernico agro Umillia, ac CCC. ex praedatoribus Aequorum, qui populabundi in finibus Romanis vagabantur, ab A. Poſthumio Coſſ. duo millia & CCCC. caeſos, ceteram multitudinem praedam agentem, quae inciderit in Quintium, nequaquam pari defunctam eſſe caede. Interfecta inde IV. millia, & exequendo ſubtiliter numerum CC. ait & XXX. *Livius* III.

Digitized by Google

M. Manlium & Q. Sulpitium Conſules in eum annum. *Idem* IV.

Una caſtra Magonis capta: ſeptem millia caeſa hoſtium; altero proelio eruptione pugnatum cum Aſdrubale, decem millia occiſa; quatuor millia trecentos triginta captos. *Idem* XXXV.

Majorum ſcorpionum ſex millia, minorum XIII. capta: Armem praefuiſſe Punico praeſidio deditumque Romanis. *Idem* XXXVI.

Captum Hannonem tradit. *Idem* XXXIX.

Annibalem primo proelio victum eſſe a Scipione, quo duodecim millia armatorum in acie ſunt caeſa, mille & ſeptingenti capti. Legatum cum aliis decem Legatis in caſtra ad Scipionem veniſſe. *Ibidem*.

Intraſſe ſaltum Villium, quia recto itinere nequierit omnibus a rege infeſſis, inſecutum vallem per quam mediam fertur Aous amnis ponte raptim facta in ripam, in qua erant caſtra regia, tranſgreſſum acie conflixiſſe, fuſum fugatumque regem, caſtris exutum, *&c. Idem* XLII.

In proelio Marcelli ſupra quadraginta millia hominum caeſa, & quingenta ſeptem militaria ſigna capta, & carpenta quadringenta triginta duo, & aureos torques multos. *Idem* XLIII.

Quaternum millium pondo argenti vectigal in decem annos, triginta quaterna millia pondo & ducenta, praeſens viginti millia pondo. Attalo abſenti Aeginam inſulam, elephantoſque dono datos, & Rhodiis Stratoniceam Cariae, atque alias urbes quas Philippus tenuiſſet: Athenienſibus inſulas datas Pharan, Imbrum, Delum, Scyron. *Ibidem*.

Supra XL. millia hoſtium caeſa eo die. *Idem* LXIV.

Et in Siciliam navigaſſe delectus cauſſa, C. Flaminium; & ex Sicilia Hiſpaniam petentem tempeſtate in Africam delatum vagos milites de exercitu P. Africani ſacramento rogaſſe his duarum provinciarum delectibus tertium in Hiſpania adjeciſſe. *Idem* XLV.

LX. millia militum fuiſſe in regio exercitu (Antiochi) LX. inde millia eecidiſſe; ſupra V. millia capta cum ſignis militaribus CCXXX. *Idem* XLVI.

Ludos ob dedicationem ejus (aedis matris magnae Ideae) factos primos ſcenicos fuiſſe, Megaleſia appellatos. *Ibidem*.

Duodetriginta millia hoſtium caeſa: capta tria millia & quadringentos: ſigna militaria CXXIV. equos mille ducentos triginta: carpenta ducenta quadraginta ſeptem: ex victoribus mille quadringentos octoginta quatuor cecidiſſe. *Ibidem*.

Rumorem celebrem Romae fuiſſe & pene pro certo habitum, recipiendi Scipionis adoleſcentis cauſa Coſſ. L. Scipionem & cum eo P. Africanum in colloquium evocatos regis, & ipſos comprehenſos eſſe, & ducibus captis confeſtim ad caſtra Romana exercitum ductum, eaque expugnata, & deletas omnes copias Romanorum fuiſſe: ob haec Aetolos ſuſtuliſſe animos, & abnuiſſe imperata facere, &c. *Idem* LXVII.

Ad quatuor millia captivorum qui belli minas timuerant, ex tota inſula reddita, eamque cauſam Fabio, cum rem nullam aliam geſſiſſet, navalis

valis triumphi ab Senatu impetrandi ſuit. *Ibidem*.

Non plus decem millia (in Olympo monte caeſa.) *Idem* LXVIII.

Q. Scipioni Africanoque Q. Petilii diem dixerunt. *Ibidem*.

Placentiae famoſam mulierem, cujus amore deperiret (L. Flaminius) in convivium accerſitam. Ibi jactantem ſe ſcorto inter cetera retuliſſe, quam acriter quaeſtiones exercuiſset & quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos ſecuri percuſsurus eſset. Tum illam infra eum accubantem, negaſse umquam vidiſse quemquam ſecuri ferientem, & pervelle id videre. Hic indulgentem amatorem unum ex illis miſeris attrahi juſsum, ſecuri percuſſiſse. *Idem* LXIX.

Q. Naevius Praetor ad duo millia hominum (veneficorum) damnavit. *Ibidem*.

Scipionem mortuum Appio Claudio M. Sempronio Coſs. *Ibid.*

Ocreſiam Virginem a Vulcano ſeu Lare adamatam & inde natum Servium narrant: Οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν οὐχ οὕτω λέγουσιν, ἀλλὰ τυχεῖν μὲν τῷ Σερουΐῳ τὴν γυναῖκα Γετανίαν θνήσκουσαν, αὐτὸν δὲ, τῆς μητρὸς μαρούσης, εἰς ὕπνον ἐκ δυσθυμίας καὶ λύπης ἀποκλιθῆναι καὶ καθεύδοντος αὐτοῦ, ταῖς γυναιξὶν ὀφθῆναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πυρὶ περιλαμπόμενον. ὅπερ ἦν μαρτύριον αὐτῷ († αὐτοῦ) τῆς ἐκ πυρὸς γενέσεως σημεῖον δὲ χρηστὸν ἐπὶ τὴν ἀπροσδόκητον ἡγεμονίαν, ἧς ἔτυχε μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν, Τανακυλλίδος σπουδασάσης. Plutarch. de fortuna Romanorum. pag. 323. Ed. Francof.

CN. AUFIDII HISTORIA GRAECA.

Cicero Tuſcul. v.

AUFIDII EPITOMAE.

Aremulum Silvium non fulmine ictum ſed terrae motu prolapſum ſimul cum eo regiam in Albanum lacum. Poſt illum regnavit Aventinus Silvius. *Autor de orig. gentis Rom.*

L. CORNELII SISENNAE HISTORIARUM LIB. I.

Si quae celeriter ſolvi poterat in altum remulcat. *Nonius Remulcare.*

Nocte conſumta poſtero die per incertas vias Aeſerniam, inde Romam protinus profugerant. *Idem Protinus*.

LIB. II.

Et Marſi propius ſuccedunt, atque ſcutis projectis tecti, ſaxa certatim lenta manibus conjiciunt in hoſtes. *Macrob.* VI. IV.

Vetus atque ingens erat arbor ilex, quae circum projectis ramis majorem partem loci ſummi tegebat. *Ibidem*.

LIB. III.

Nolitote mirari quam deſperata voluntate ad unam belli faciendi viam. *Non. Nolitote*.

De virtute eorum accuſanda proloqui ſuperſederunt. *Nonius Superſedere*.

Egregias, & longe praeſtantes, ac metuendas adverſariorum opes eſse. *Non. Longe*.

Diſſi-

Diſſipatis imbricum fragminibus ac teſtis tegularum. *Non. Imbric.*

Inermos armati, impeditos expediti ſine ullo ſuorum vulnere cunctos interficiunt. *Nonius Expediti.*

Senatus autoritate ſagaria nunc. *Non. Sagaria.*

Mulierem miſſa fide ac pietate propter amoris nefarii libidinem exſtitiſſe. *Non. Mittere.*

Quod loca paluſtria quae erant, ea alte multifariam confoſſa. *Nonius Multifariam.*

Atque armis de vita certatim dimicare nitebantur. *Non. Certatim.*

Romanos impetu ſuo protelant, projectos perſequuntur. *Non. Protelare.*

Diſpalati ab ſignis, digreſſi omnes ac diſſipati. *Non. Diſpalare.*

Periclitantur tormenta ac tela, multaque genera machinamentorum. *Non. Periculum.*

Signum nactus a Papio quod inter eos tolli convenerat. *Non. Convenire.*

Omnia quae diximus loca ſtatim potitus. *Nonius Nominativus pro ablativo.*

Protinus agros populabundus ad Nuceriam convertit. *Non. Populat.*

Agilem dari facilemque victoriam, neque foſſas aut vallum remoraturum. *Non. Agilem.*

Convictus tamen ex tempore ſingula conſtituit, & ſicut ſteterant manipulos obverti juſſit. *Non. Manipuli.*

Ac poſt armatos funditores & ſagittarios ponit. *Non. Funditores.*

Sparis ac lanceis eminus peterent hoſtes. *Nonius Sparus.*

Galli materibus, Suevi lanceis configunt. *Nonius Lancea.*

Alii ſaltui ac velocitati certare. *Nonius Dativus pro ablativo.*

Poſtquam ſonu ſignorum proelium magno cum clamore virorum commiſſum eſt. *Nonius Sonus.*

Adoriuntur adverſos, ut apertis lateribus. *Nonius Apertum.*

Et inde equum concitatum princeps ad hoſtium permittit aciem. *Nonius Permittere.*

Quod fortaſſean ex voluntate ſua ſumma cum claritudine celeriter confeciſſet. *Nonius Claritudo.*

Sublatus laetitia nimia, atque impotentia animi commotus. *Nonius Impotentiam.*

Poſt villarum macerias ac parietinas quinque cohortes in inſidiis reliquit. *Nonius Maceria.*

Occulte tacitique advenientium cohortium praeſtolari occipiunt. *Nonius Praeſtolari.*

Iisdemque temporibus Aeſernini duplici foſſa valloque circundati, frumento a [illegible] ex areis in oppidum portatum eſt. *Nonius A[illegible]*

R[illegible]cendi ſpatium nacti, condenſiores manipulatim reſiſtere hoſtibus inſtituiſſent. *Nonius Manipulatim.*

Poſt

Poſt principia paullatim recedunt, atque inde cum paucis fugae ſe mandant. *Nonius Mandare.*

Ad binum millium numero ſauciis utrimque factis. *Nonius Binum millium numero.*

Partem cohortium propter mare collocat in littore. *Non. Propter.*

Otacilium Legatum cum ſcaphis ac lembis. *Nonius Lembus.*

Praeter catapultas ſedecim quatuor baliſtas, viginti plauſtra, coriis ac minoribus ſagitsis onuſta. *Nonius Catapultas.*

Longius ſcorpios, catapultas concitat. *Nonius Scorpio.*

Manualis lapides diſpartit, propterea quod is ager omnis ejusmodi telis indigebat. *Nonius Tela.*

Servulum ejus praemio libertatis inductum magno cum tumultu conventum in populum produxit armatum. *Nonius Populum.*

Tum ſubito tacuit, atque metu & ſuſpicione propriam capere non poterat quietem. *Nonius Proprium.*

Baſſus aſſiduitate indulgitate victus. *Nonius Indulgitate.*

L. Calpurnius Piſo ex Senati conſulto duas novas tribus. *Nonius Senatus & Senati.*

LIB. IV.

Quondam Sabini feruntur voviſſe, Si res communis melioribus locis conſtitiſſet, ſe ver ſacrum facturos. Quo voto damnati, ſetum omnem dicuntur ejus anni ſtatim conſecraſſe. *Nonius Ver ſacrum.*

Perfuſe atque abunde ſemper uſi magnum pondus auri & argenti. *Nonius Abunde.*

Utrumne Divi cultu erga ſe mortalium laetiſcant, an ſupernae gentes humana neglegant. *Nonius Laetiſcere.*

Nam clandeſtina celeriter tranſigi, apud notos cogitata dici decet, non explanari.... crebritudine. *Nonius Crebritudinem.*

Ipſi Legati concubia nocte oppido digreſſi, jam ſupra hoſtium munitionem ſuccedunt. *Concubia Nocte.*

Itaque poſtero die Legatos Iguvium redeuntes apiſcitur. *Nonius Apiſci.*

C. Titinnius quidam, cui minus proprietas mentis ab natura tradita videretur, primo ante teſtudinem conſtitit: deinde apud Conſulem cauſſam atque excuſationem praeferre coepit. *Non. Teſtudin.*

Tum poſtquam apud Iguvinos ac Peruſinos ejus facti mentionem projecit. *Nonius Projicere.*

De contrario ſilentium oritur. *Nonius Silentium.*

Impedimentum omne de cunctis itineribus amoliuntur. *Nonius Amoliri.*

Jumenta, pecuda, locis trepidare compluribus. *Nonius Pecuda.*

Quod hoſtem non dubitatim cum pluteis ac ſcalis iter facere cernebat. *Nonius Dubitatim.*

Formidine oppreſſus, quod humilem caementis inſtructum oppidi murum ſciebat. *Non. Caementa.*

Populabundus agros ad oppidum pervenit. *Gellius* XI. XV.

Armati dextra ducti, magisque in latitudinem diſcedunt. *Nonius Diſcedere.*

Tum in muro virile ac muliebre ſexus, populi multitudine omni collocata. *Nonius Sexus neutri generis.*

Cuſtodiae in muro ſtatuuntur cataphractorum. *Non. Cataphracti.*

Falces injectas comminuunt, pluteos propius collocatis harpagis dejiciunt e turribus. *Nonius Falces.*

De quibus partim malleolos, partim faſces ſarmentorum incenſos ſupra vallum frequentes. *Nonius Malleoli.*

Funes expediunt clauſtra foribus impoſita periclitantur. *Nonius Expedire.*

Multi praemiſſis armis ex ſummo ſe permitterent. *Nonius Permittere.*

Multi plagis adverſis icti & congenulati, Romanis praecipitatis, ipſi ſupra voluti in caput. *Nonius Congenulare.*

Neque porta, neque ullum foramen erat, quo poſſet eruptio fieri. *Nonius Foramen.*

Cohors una poſt concitata, qua murus erat interruptus, evadit. *Nonius Evadere.*

Submoti, & intra moenia rurſum coacti. *Nonius Cogere.*

Ultro citroque integrant in oppido caedem. *Nonius Integrare.*

Quid in rempublicam ſuam maxume conducere videretur. *Nonius Conducere.*

Denique cum variis voluntatibus incerta civitas trepidaret. *Nonius Civitas.*

Terrore perturbatam multitudinem ſubigunt. *Nonius Subigere.*

Ab armis te recedere, praeſidia de locis deducere. *Non. Deducere.*

Id me neque metu, neque calamitatis neceſſitudine inductum facere. *Nonius Neceſſitudo.*

Agmen perturbatum pedites inſinuant, ac loco commovent. *Nonius Inſinuari.*

Duae cohortes de ſubſidio procedunt, atque equites protelant. *Nonius Protelare.*

Exercitum diſpartiunt, ad confligendum ſe componunt. *Non. Componere.*

Jaculis celeriter conſumtis ad gladios certationem revocaverunt. *Nonius Certatio.*

Alii materibus aut lanceis, tamen medium perturbant agmen. *Nonius Lancea.*

(Galli) contra magno cum molimento, ac perpetuo ſono procedunt. *Nonius Molimentum.*

Conglobati, & collecti concrepant armis. *Nonius Crepare.*

Impedimenta collocant omnia, conſtruunt carros, & ſarraca crebra diſponunt. *Nonius Carra.*

Simul

Simul & tormenta contenduntur. *Nonius Contendere*.

Praetor feſtinatim de caſtellis ad caſtra maxuma pedites conduxit. *Nonius Feſtinatim*.

Denique exinanitis caſtris, Romani qui clauſo loco potuerant expedire. *Nonius Exinanita*.

Pleriſque inermis in caſtra perfugiunt. *Nonius Inermis; pro inermibus*.

Caſtra de planitie convertit in montes, ut crebro ferculis protinus procedundo, poſſet intra fines Aeſculapiorum pervenire. *Nonius Protinus*.

Et partim fera vite, partim lauro & arbuſto, ac multa pino ac myrtetis abundant. *Nonius Fera vite poſitum pro agreſti*.

Victoribus proprie ſpem, victis adverſae fortunae majorem formidinem objecit. *Nonius Proprium*.

Popedius opinione fruſtrata. *Nonius Opinio*.

Quod oppidum tumulo in excelſo loco propter mare parvis moenibus inter duas fluvias intra Veſuvium, collocatum. *Non. Fluvius fem.*

Trangreſſus fluviam, quae ſecundum Herculaneum ad mare pertinebat. *Nonius Ibidem*.

Et prope mediam ad finem ripae pervenerant. *Nonius finis femin.*

Subito mare ſubhorreſcere, caecoſque fluctus in ſe provolvere leniter coepit. *Nonius Coecum*.

Dum priſtinum vitium apud ignem per ſudorem corpore exhauſerunt. *Nonius Apud*.

Innoxios trementibus artubus repente extrahit, ſiſtitque in labro ſummo fluminis, coelo albente. *Nonius Labra, margines vel fines*.

Macerata gravia bellica manipulorum. *Nonius Manipuli*.

Baliſtas quatuor talentarias. *Nonius Baliſtae*.

Prorae Actuariae, trahi grandes, ac faſeli primo. *Nonius Faſelus*.

Naveſque triginta biremes ac totidem myoparones. *Nonius Myoparones*.

Puppes aceto madefactis centonibus integuntur, quos ſupra perpetua claſſi ſuſpenſa cilicia obtenduntur. *Nonius Centones, &, Cilicia*.

Quibus occiſis actuarias ad viginti, naves item complures onerarias incendunt. *Nonius Onerarias & Actuarias*.

Ego illos malos & audaces ſemper enixim contra fortunas atque honores hujus ordinis, omnia feciſſe ac dixiſſe ſentio. *Nonius Enixim*.

Eos qui hoc malum publicum clandeſtinis conſiliis comparaverunt. *Nonius Comparare*.

Qui tamen quibus litibus foedera majorum ſuum diſſoluta. *Nonius Accuſativus ſingularis pro genitivo plurali*.

Armis, equis, commeatibus nos magis juvarunt exleges & minus honore dignos putabitis? *Nonius Exleges*.

Tamen Tudertibus Senati conſulto & populi juſſo dat civitatem. *Nonius Juſſo*.

Milites ut lex Calpurnia conceſſerat, virtutis ergo civitate donati. *Nonius Ergo*.

Lucium Memmium, ſocerum Gai Scribonii, Tribunum plebis, quem Marci Livii conſiliarium fuiſſe callebant, & tunc Curionis oratorem. *Nonius Callet ſignificat ſcit*.

Quoniam neque mea nex, neque interceſſio; poſſe videtur illorum dementem reprimere audaciam. *Nonius Nex*.

Cum complures menſes barba immiſſa & intonſo capillo, lugubri veſtitu, populum vicatim flens una cum liberis circumiret, imperitum ſuſcitat vulgum. *Non. Mittere, & Vicatim*.

Neque aetatis granditatem, neque ea merita, nec ordinis honeſtatem aut dignitatem ſibi eſſe excuſationi. *Nonius Granditatem*.

Judicium falſe factum. *Cariſius* I.

Ciſtasque quae erant legum ferendarum gratia paratae, dejecerunt. *Nonius Ciſtae*.

Idemque perſeveraverunt, ut lex perveniret ad Quaeſtorem, ac judices quos vellent inſtituerent, praefeſtinatim & cupide. *Nonius Praefeſtinatim*.

LIB. VI.

Nos una aeſtate in Aſia & Graeciae geſta iccirco literis continentia mandavimus. Ne vellicatim ac ſaltuatim ſcribendo, lectorum animos impediremus. *Gellius* XII. XV. *Nonius Saltuatim*.

Quam maxume celeratim poterat in inſidiis ſuos diſponit. *Gellius Ibidem Nonius celeratim*.

Marius oſtio Liris evehitur, atque Aenutiam ſuos continuatur. *Nonius Continuare*.

Romanos inferendae pernici cauſa veniſſe. *Gell.* IX. XCV. *Nonius Pernici. Et P. Sabin. ex eo ad Virg. Aen.* I. VI. *Munera laetitiamque Dii*.

LIB. VIII.

Caelum caligine ſtat. *Nonius Stat*.

LIB. XII.

Procul ſibilus ſignificare conſuli coepit. *Priſc.* VI.

LIB. IV.

Multi populi, plurimae conciones Dictaturam omnibus animis & ſtudiis ſuffragaverunt. *Nonius Refragabunt*.

INCERTA.

Urbe condita juxtim Numicium flumen obtrucatur. *Nonius Juxtim*.

Tanto plures paſſim diſpalantur. *Nonius Diſpalare*.

Hoſtes loca ſuperiora potiti. *Nonius Potitus loca*.

Simul & Senatui conſultis clariſſumis amplificati. *Nonius Senatui*.

Vitam cum dolore & inſigni cruciatu carnificatus amiſit. *Priſcian.* VIII. pag. 793.

Sic in eam paludem multi piſcium ſaliendorum cauſſa navibus ſemionuſtis commeant. *Idem* X.

Cur-

Digitized by Google

Curſim. Properatim. *Gell.* XII. XV.

Solum Antenorem prodidiſſe Ilium. *Servius Aeneid.* I.

A Latino agrum conceſſum Trojanis. *Idem* XI.

Cum Sulla in agro Nolano immolaret ante Praetorium, ab infima ara ſubito anguis emergebat, cum quidam C. Poſtumius aruſpex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret. Id cum Sulla feciſſet, tum ante oppidum Nolam florentiſſima Samnitum caſtra cepit. *Cicero de divinatione* I.

Caeciliae Q. filiae ſomnio modo Marſico bello templum eſt a Senatu Junoni Soſpitae reſtitutum. Quod quidem ſomnium mirifice ad verbum cum re conveniſſe. *Ibidem.*

Somniis credi non oportere. *Ibidem.*

Initio belli Marſici, & Deorum ſimulacra ſudaviſſe, & diſceſſiſſe caelum, & ex occulto auditas eſſe voces, quae pericula belli nuntiarent, & Lanuvii clypeos, quod aruſpicibus triſtiſſimum viſum eſſet, a muribus eſſe deroſos. *Ibidem.*

Proelio quo ad Janiculum adverſus Cinnam pugnatum eſt, Pompejanus miles fratrem ſuum, dein cognito facinore, ſeipſum interfecit. *Tacitus Hiſtoriar.* III. III.

Arae, id eſt, ſaxa, inter Africam, Siciliam & Sardiniam, & Italiam, a Siſenna Propitiae vocantur. *Servius Aeneid.* I.

L. CORNELII SISENNAE MILESIARUM LIB. I. II.

Non dignus in quem debeam Satyram calente vi adingerere. *Idem.*

LIB. XIII.

Niſi cominus excidiſſet, Quanti dantur, Tanti, inquit, Olympias. Simul haec dicens ſuavium dedit, ut ſcilicet ſubſonaret quanti pretii. *Chariſ.* II.

Proin dato aliquid quod domi habebis, inquit, quod tibi non magno ſtabit. *Ibidem.*

Confeſtim ſecuta eſt. *Ibidem.*

Eamus ad ipſum, atque ipſe commodo de parte ſuperiore deſcendebat. *Ibidem.*

Obviam venit. *Ibidem.*

Te iſtuc heſterno quoque haeſiſſe oportuerat Ariſtaee. *Ibidem.*

Quid nunc os tuum ſcalpis? quid tergiverſaris, nec bene naviter is? *Ibid.*

Nocte venimus. *Ibidem.*

Ut eum penitus utero ſuo recepit. *Ibidem.*

COMMENTARIUS IN PLAUTUM.

IN AMPHITRUONEM.

Examuſſim pro examinato. Amuſſis enim eſt tabula rubricata, quae dimittitur examinandi operis gratia, an rectum opus ſurgat. *Ibid.*

Quaecunque nomina E litera ablativo ſingulari terminantur, I litera finita adverbia fiunt, ut mani, luci.

Tractim pro lente. Tuatim, ut noſtratim. *Ibidem.*

His quatuor generibus quintum accedit. *Rufinus de metris.*
De genere verſuum, qui non ſunt uniusmodi. *Ibidem.*

IN AULULARIAM.

Haec ſcaena anapaeſtico metro eſt, ſed conciſa ſunt, ut non intelligas. *Ibidem.*

IN CAPTIVOS.

Hic ornatus, S literam metri cauſſa omiſit. *Ibidem.*

IN POENULUM.

Halonium Poeni dicunt Deum, & producenda ſyllaba metri gratia exigit jambum. *Ibidem.*

IN RUDENTEM.

Fuvit extente prima ſyllaba metri cauſa. *Ibidem.*
Habiliore metro uſus eſt, ut ſolet in mulierem oratione. *Ibidem.*
Latronem producit metri cauſſa. *Ibidem.*

INCERTA SISENNAE.

Aſſentio. *Varro de L. Lat.* VII. *Quinctil.* I.
Mediterrea. *Feſtus. Melius quam Mediterranea dici putat.*
Patres familias. *Chariſius* X. *Varro* VII. *& ex iis P. Sabin. ad* XI. *Aeneid.*

ACCII HISTORIA. *Cicero de Leg.* I.

C. SALLUSTII CRISPI HISTORIARUM LIBRI.

Ὁ δ' οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἐμετρίαζε διὰ τὴν πενίαν, οὔτε γηράσας, διὰ τὴν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοὺς περὶ γάμων καὶ σωφροσύνης εἰσηγεῖτο νόμους τοῖς πολίταις, αὐτὸς ἐρῶν καὶ μοιχεύων, ὥς φησι Σαλλούστιος. (de Sylla) *Nec Juvenis libidines refraenavit ab inopia, nec ab aetate ſenex, verum leges connubiales & ſumtuarias tulit civibus cum ipſe interim amoribus & adulteriis indulgeret, Plutarch. in Sylla* p. 476. *Ed. Francof.* 1620.

(*Jupiter*) *illic nutritus eſſe*, quod ut Salluſtius dicit ideo fingitur, quia primos Cretenſes conſtat inveniſſe religionem. *Serv.* ad Aen. III. v. 104.

S. GELLII INCERTA.

Literas apud Aegyptios a Mercurio repertas. *Plin.* VII. LVI.

CLODII INCERTA.

Κλώδιός τις ἐν ἐλέγχῳ χρόνων (οὕτω γάρ πως ἐπιγέγραπται τὸ βιβλίον) ἰσχυρίζεται τὰς μὲν ἀρχαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς (vetuſta acta) ἐν τοῖς κελτικοῖς πάθεσι τῆς πόλεως (Romae ſcil.) ἠφανίσθαι. τὰς δὲ νῦν φαινομένας οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι, δι' ἀνδρῶν χαριζομένων τισὶν, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους οἴκους ἐξ οὐ προσηκόντων εἰσβιαζομένοις. *Plutarch. in Numa.* p. 59. l. 5.

Clodius ſcribit, Commentariorum IV. ſe ex arboribus fomenta exc. *Serv.* ad *Aen.* I. v. *Rapuitque in fomite flammam.*

Aſſulae ambuſiae (ambuſtae) ligna excavata a fungis nomine accepto. *Ibidem.*

Clodeus (Clodius,) ſcriba Commentariorum: *inſinuo ut intro eam penitus.* Servius ad Aen. II. 290.

CAS-

Digitized by Google

CASSII HEMINAE INCERTA.

Caſſius Hemina tradidit Siculum quendam nomine uxoris ſuae Clitemneſtrae condidiſſe Clitemneſtrum, mox corrupto nomine Cruſtumerium dictum. *Serv. ad. Ardea Cruſtumerique* Aen.VII. p.1190.

Cumque antea moris eſſet, uti homines decimam fructuum regibus ſuis praeſtarent; aequius ſibi ait videri Deos potius illo honore impartiendos eſſe, quam Reges; inde videlicet tractum, ut Herculi decimam profanari mos eſſet, ſecundum quod Plautus, *In partem* inquit *Herculaneam*, id eſt decimam. Conſecrata igitur ara Maxima, profanataque apud eum decima, Recaranus, eo quod Carmentis invitata, ad id ſacrum non affuiſſet; ſanxit, ne cui feminae fas eſſet veſci ex eo, quod eidem arae ſacratum eſſet: atque ab ea re divina feminae in totum remotae. *Auctor de orig. gentis Rom.* cap. VI.

M. TERENTII VARRONIS ANNALIUM.

LIB. I. II. III.

Nummum argenteum conflatum primum a Servio Tullio dicunt, is quatuor ſcriptulis major fuit quam nunc eſt. *Chariſius* I.

Ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν δόρυ φησὶν γεγονέναι τοῦ Ἄρεος τὸ ξόανον. Clemens Alexand. p.22. Ed. L. Bat. 1616.

FABII PICTORIS INCERTA.

Οὗτος λέγει ἄρχοντι Ῥωμαίων μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ σφετερίσασθαι ἐκ τοῦ δημοσίου οὐδέν. Suidas Φάβιος, ex Polybio, ut putat Valeſius.

Q. HORTENSII ORTALI ANNALES.

Fannium qui ſcripſit hiſtoriam, generum eſſe Laelii. *Cicero ad Atticum* XII.

De virtutibus Minatii Magii. *Vellejus* II.

ORATIO PRO C. RABIRIO.

Cicatricum mearum. *Chariſius* I.

ORATIO PRO C. VERRE. *Quinctil.* X.

POEMATA. *Gell.* XIX. IX.

INCERTA.

Abuſis jam ab omnibus locis. *Priſc.* VIII.

Cervicem. *Quinct.* VIII.

T. POMPONII ATTICI ANNALES.

Quibus Coſſ. Carneades & ea legatio Romam venerit. *Cic. ad Atticum* XII.

Duos Tribunos plebis primum creatos eſſe. *Pedianus in Cornel.*

Antiochi regis filio obſidi domum publice aedificatam, quae poſtea dicitur Lucilii poetae fuiſſe. *Idem in Piſonianam.*

Romam conditam Olympiadis ſextae anno tertio. *Solinus Polyhiſt.*

DE ROMANIS FAMILIIS LIBRI. *Nepos in Vita.*

DE CONSULATU CICERONIS LIBER GRAECUS. *Ibidem.*

L. FENESTELLAE ANNALIUM LIB. I. II.

Et quaedam exta praeſente ſuis, quaedam abſente projeciſſent. *Nonius Praeſente nobis.*

LIB.

LIB. XXII.

Itaque & magiſtratum Tribuni inierunt, C. Cato turbulentus adoleſcens & audax, ne imparatus ad dicendum, initionibus aſſiduis invidiam & Ptolomaeo, qui jam profectus ex urbe erat, & P. Lentulo Conſuli paranti jam iter, concitare ſecundo quidem populi rumore coepit. *Nonius Rumor.*

IN ARCHAICIS.

Hic primum venator fuit: cui cum ferinae caedis cruenta vaſtatio & Solitudinum vagabunda errando curſilitas diſpliceret, plusquam etiam videns contheroletas ſuos, miſerandae necis functos interitu, artis priſtinae affectui mittens repudium, agriculturam affectatus eſt, *&c. Fulgent. lib.* III. *c.* IX.

INCERTA.

Faſcem pectoralis reticulus. *Idem. Reticulum maſcul.*

Quidam captum eſſe exiſtimant (Terentium) quod fieri nullo modo potuiſſe Feneſtella docet: quum inter finem ſecundi belli Punici & initium tertii natus ſit & mortuus. Nec ſi a Numidis Gaetulis captus ſit, ad ducem Romanum pervenire potuiſſet, nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, coepto. *Suetonius in vita Terentii*. Idem ibidem de Scipione & Laelio.

EPITOMARUM LIB. II.

Quemadmodum Caeſar a piratis captus ſit, utque eos ipſe poſtea ceperit, & decollaverit. *Diomedes* I.

INCERTA. *

Fruſtratus igitur a ſpe, devictus in caſtra ſe recepit. *Priſc.* VIII.

Apud quem vadatus amicitiae nodulo tenebatur. *Fulgent. Vadatus*; *obſtrictus*.

Aemiliam virginem xv. Kalend. Januar. eſſe damnatam. *Macrob.* I. X.

Sequebantur eum diem Saturnalia. *Ibidem*.

Poſtero autem die, qui fuit XIII. kalend. Januariarum, Liciniam virginem ut cauſſam diceret, juſſam. *Ibidem*.

Defenſus eſt Catilina a M. Cicerone. *Pedianus in Catil. & Antonium. Gellius* XV.

Rutilium Attilium Nudum appellatum, ſocerum Piſonis patris. *Idem in Piſon.*

Ad XIV. kal. Februar. Milonem Lanuvium profectum. *Idem in Milon.* p. 618. *Ed. Gronov.*

Ciceronem ſexto viceſimo aetatis anno pro Sex. Roſcio dixiſſe. *Gellius* XV. XXVIII.

Annum vertente Romae ab initio XII. menſium fuiſſe. *Cenſorin. de die natali*.

Romae pugnaſſe *Elephantos* primum omnium in circo Claudii Pulcri aedili-

* Vide Polenum ad Frontin. de Aquaed. pag. 30.

Digitized by Google

aedilitate curuli, M. Antonio A. Poſtumio Coſſ. anno urbis DCLV. *Plinius* VIII. VII.

Togas raſas Phrygianasque divi Auguſti noviſſimis temporibus coepiſſe. *Ibidem* XLVIII.

Nomen his *mullis* a colore mulleorum calceamentorum datum. *Idem* IX. XVII.

Oleam omnino non fuiſſe in Italia, Hiſpania, atque Africa Tarquinio Priſco regnante, ab annis populi Romani CLXXIII. *Idem* XV. I.

Calpurnium & Manilium, qui Legatus C. Marii fuerat Jugurthino bello (annulos ferreos habuiſſe.) *Idem* XXX. I.

Repoſitoriis argentum addi ſua memoria coeptum. Sed eo teſtudinea tum in uſu veniſſe. Ante ſe autem paullo lignea rotunda ſolida, nec multo majora quam menſas fuiſſe. Se quidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro coepiſse. Mox additum argentum in angulis, lineasque per commiſsuras. Tympana vero ſe juvene appellata ſtateras & lances, quas antiqui magidas appellaverant. *Idem* XXXIII. II.

Sibyllas multas fuiſse, plurimi & maximi auctores tradiderunt Graecorum Ariſto Chius, & Apollodorus Erythraeus, noſtrorum, Varro & Feneſtella. Hi omnes praecipuum & nobilem praeter caeteras Erythraeam fuiſse commemorant & *infra* Feneſtella; etiam legatos Erythras a Senatu eſse miſsos refert ut hujus Sibyllae Carmina Romam deportarentur, & ea Coſs. Curio & Octavius in Capitolio, quod tunc erat curante Q. Catulo reſtitutum, ponenda curarent. *Lactant. de ira Dei*. c. XXI. & lib. I. c. VI.

Ἔνιοι δέ φασιν (ὧν καὶ φενεστέλλας ἐστὶν) οὐδὲ αἰσθέσθαι τῆς μάχης τὸν Μάριον, ἀλλ' ἐξ ἀγρυπνιῶν καὶ κόπων, ὑπὸ σκιᾷ τινι, χαμαὶ κατακλινέντα, τοῦ συνθήματος δοθέντος, ἐνδοῦναι πρὸς ὕπνον, εἶτα μόλις ἐξεγείρεσθαι, τῆς φυγῆς γενομένης. (de pugna cum Sylla.) Plutarch. in Sylla. p. 470. B.

Διὸ καὶ τῶν ὀνομάτων πολλὰ τοῖς παλαιοῖς, Συΐλλιοι καὶ Βουβολκοὶ καὶ Πόρκιοι ἦσαν, ὡς φαινεστέλλας εἴρηκεν. Idem in Quaeſt. Romanis p. 275.

Τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβῦτιν οὖσαν ὁ φενεστέλλας ἰδεῖν αὐτὸς, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημένης ταῦτα καὶ διεξιούσης προθύμως. (de puellis loquitur quae cum Craſso fuerunt in Spelunca) Plut. in Craſso 545. A.

Alii contra magis & maſculum & feminam dicunt, *de Bytho loquitur*, ne apud ſolos Lunenſes Hermaphroditum exiſtimet Annalium Commentator Feneſtella. *Tertullian. adverſus Valentinianos. cap.* XXXV. *pag.* 262. *Ed. Priorii Pariſ.* 1675.

TANUSII GEMINI ANNALES.

Conjuraſse Caeſarem cum M. Craſso conſulari, item P. Sulla & P. Antonio. *Suetonius Julio c.* IX.

Tanuſius adjicit, Craſsum, poenitentia vel metu, diem caedi deſti-

natum non obiiſſe, & iccirco, ne Caeſari quidem ſignum, quod ab eo dari convenerat dediſſe. *Idem ibid.*

Γαυύσιος (ſic enim ſcribitur in Ed. Francoſurtenſi 1620.) *δὲ λέγει Κάτωνα, τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφιζομένης ἑορτὰς καὶ θυσίας, ἀποφήνασθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις ἀφοσιουμένους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἀρὰν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας.* Plutarch. in Caeſare. pag. 718.

DOMITII LIB. I.

Non orbes farreos, ſed menſarum vice ſumendi cibi gratia apium, cujus maxima erat ibidem copia, fuiſſe ſubſtratum, quod ipſum conſumtis aliis eduliis eos comediſſe. Ac poſt ſubinde intellexiſſe illas eſſe menſas quas illos comeſturos praedictum eſſet. *Autor de origin. gent. Roman.* cap. XII.

Sorte Apollinis Delphici monitum Aeneam ut Italiam peteret, ubi duo maria inveniſſet, prandiumque cum menſis comeſſet, ibi urbem uti conderet. *Ibidem.*

EGNATII LIB. I.

In ea contentione non modo Remum non eſſe occiſum, ſed etiam ulterius a Romulo vixiſſe tradit. *Ibidem* c. XXIII.

Non fulmine ictum, ſed terrae motu prolapſum, *Aremulum Sylvium*, ſimul cum eo regiam in Albanum lacum. *Idem* c. XVIII.

M. OCTAVI LIB. I.

Cum interim immolata ſue in littore ſacrificium perageret, traditur forte advertiſſe Argivam claſſem, in qua Ulyxes erat: cumque vereretur ne ab hoſte cognitus periculum ſubiret, itemque rem divinam interrumpere ſummum nefas duceret, caput velamento obduxiſſe, atque ita pleno ritu ſacra perfeciſſe. Inde poſteris traditum morem ita ſacrificandi. *Idem* c. XII.

Amulium patruum Rheae ſacerdotis amore ejus captum, nubilo coelo obſcuroque aere cum primum illuceſcere coepiſſet in uſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum, in luco Martis compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus geminos editos. Quod cum comperiſſet, celandi facti gratia per ſcelus concepti, necari juſſit ſacerdotem, partum ſibi exhiberi: Tumque Numitorem ſpe futurorum, quod hi, ſi adoleviſſent, injuriarum ſuarum quandoque ultores futuri eſſent, alios pro eis ſubdidiſſe illosque ſuos veros nepotes Fauſtulo paſtorum magiſtro dediſſe nutriendos. *Ibidem.*

ASI-

ASINIUS POLLIO.

Quod probabilius facit Aſinius Pollio, Pharſalica acie caeſos profligatosque adverſarios proſpicientem, haec eum ad verbum dixiſſe referens: Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem. *Sueton. in Jul.* XXX.

Pollio Aſinius, parum diligenter (*Commentarios Caeſaris*) parumque integra veritate compoſitos putat: cum Caeſar pleraque & quae per alios erant geſta temere crediderit: & quae per ſe, vel conſulto vel etiam memoria lapſus, perperam ediderit: exiſtimatque reſcripturum & correcturum fuiſſe. *Idem* c. LVI.

Φησὶ δὲ τὸ μῆκος αὐτοῦ, ϛαδίων ἑξακισχιλίων Ἀσίνιος; Paulo poſt: *Φησὶ δὲ καὶ δίϛομον εἶναι, μεμψάμενος τοὺς πλείω λέγοντας.* Strabo pag. 193.

C. DRUSUS.

Infans adhuc, ut ſcriptum apud C. Druſum exſtat, repoſitus in cunas a nutricula, loco plano, poſtera luce non comparuit: & diu quaeſitus tandem in altiſſima turri repertus eſt, jacens contra ſolis exortum. *Sueton. in Auguſto* c. XCIV.

CN. LENTULUS GAETULICUS.

Caligulam Tiburi genitum ſcribit. *Idem* c. VIII.

Q. TUBERO.

Q. Tubero tradit, haeredem ab eo ſcribi ſolitum ex conſulatu ipſius primo, uſque ad initium civilis belli Cn. Pompejum: idque militibus pro concione recitatum. *Idem in Auguſto* c. LXXIX.

JULIUS MARATHUS.

Julius Marathus libertus in memoriam Auguſti quinque pedum & dodrantis fuiſſe ſtaturam ejus tradit. *Idem in Auguſto* c. LXXIX.

Auctor eſt Julius Marathus ante paucos quam naſceretur menſes, prodigium Romae factum publice, quo denunciabatur regem popul. Rom. naturam parturire: Senatum exterritum cenſuiſſe ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui gravidas uxores haberent, quo ad ſe quisque ſpem traheret, curaſse ne ſenatusconſultum ad aerarium deferretur. *Idem* c. LXXIX. *& iterum* c. XCIV.

JUNIUS SATURNINUS.

Junius Saturninus hoc amplius tradit, cum peracta C. Toranii tuto-

ris ſui proſcriptione, M. Lepidus in Senatu excuſaſſet praeterita, & ſpem clementiae in poſterum feciſſet; quoniam ſatis poenarum exactum eſſet, hunc e diverſo profeſſum, ita modum ſe proſcribendi ſtatuiſſe, ut omnia ſibi reliquerit libera: in cujus tamen pertinaciae poenitentiam, poſtea T. Junium Philopoemenem, quod patronum ſuum proſcriptum celaſſe olim diceretur, equeſtri dignitate decoravit. *Sueton. in Auguſto* cap. XXVII.

M. ACTORIUS NASO.

Idem Curio, ſed & M. Actorius Naſo, auctores ſunt, conſpiraſſe cum *Julium Caeſarem* etiam cum Cn. Piſone adoleſcente, &c. *Sueton. in Julio* cap. IX.

EULOGIUS.

Exſtat Q. Eulogii ad Q. Vitellium divi Auguſti quaeſtorem libellus, quo continetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, & Vitellia, quae multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperaſſe. *Suetonius in Vitellio* c. I.

T. AMPIUS.

Nec minoris impotentiae voces propalam edebat, ut T. Ampius ſcribit: Nihil eſſe rempub. appellationem modo, ſine corpore ac ſpecie. Sullam neſciſſe literas, qui dictaturam depoſuerit. Debere homines conſideratius jam loqui ſecum, ac pro legibus habere quae dicat. *Sueton. in Julio* cap. LXXVII.

VAL. MESSALA.

Valerius Meſſala tradit, neminem umquam libertinorum adhibitum ab eo coenae, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem, poſt proditam Sex. Pompei claſsem. *Sueton. in Auguſto* c. 74.

CASSIUS SEVERUS.

Caſſius Severus nec minus alii prodiderunt, eundem & ſutorem veteramentarium: cujus filius ſectionibus & cognituris uberius compendium nactus, ex muliere vulgari, Antiochi cujusdam furnariam exercentis filia, equitem Rom. genuerit. *Suetonius in Vitellio* c. II.

PESTANUS VIBONENSIS.

Pedibus equos transmiſimus, *Macrobius* c. IV. lib. VI. *Saturnal.*

HO-

HOSTIUS.

Hunc ſecutus Hoſtius poeta in lib. II. *belli Hiſtrici ait:*

—— Non ſi mihi linguae
Centum atque ora ſient totidem, vocesque liquatae.

Idem lib. VI. *cap.* III. *Saturn.*

IN PRIMO.

Ille gravi ſubito devinctus vulnere habenas
Miſit equi, lapſusque in humum defluxit, & armis
Reddidit aeratis ſonitum. *Macrob. Saturn.* VI. IV.

IN PRIMO ANNALI.

Interea Oceani linquens Aurora cubile.
—— mitemque rigat per pectora ſomnum.

IN SEXTO.

Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?

IN DECIMO.

Rumoresque ferunt varios & multa requirunt.

IN UNDECIMO.

Nomine quemque ciet, dictorum tempus adeſse
Commemorat.

Deinde infra:

Confirmat dictis ſimul atque exſuſcitat acres
Ad bellandum animos reficitque ad proelia mentes.

PESCENNIUS FESTUS.

Carthaginenſes Saturno humanas hoſtias ſoliti immolare: & cum victi eſsent ab Agathocle rege Siculorum, iratum ſibi deum putarunt: itaque ut diligentius piaculum ſolverent, ducentos nobilium filios immolarunt. *Lactant. lib.* I. *cap.* XXI. *divinar. inſtitutionum.*

AUGUSTUS CAESAR.

Ipſe Auguſtus nihil amplius quam equeſtri familia ortum *ſe ſcribit*, vetere & locuplete, & in qua primus ſenator pater ſuus fuerit. *Sueton.* c. II.

Impetum ſe cepiſse *ſcribit* frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum ceſsaret: neque tamen perſeveraſse, quia certum haberet, poſse per ambitionem quandoque reſtitui. *Sueton.* c. XLII.

Ipſe ſcribit invitaſse ſe quendam, in cujus villa maneret, qui ſpeculator ſuus olim fuiſset. *Idem* c. LXXIV.

DE VITA SUA LIB. II.

Iis ipſis Ludorum diebus, ſidus crinitum per ſeptem dies in regione coeli, quae ſub ſeptentrionibus eſt, conſpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit, Caeſaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id inſigne ſimulacro capitis ejus, quod mox in foro conſecravimus, adjectum eſt. *Servius ad* I. *Georg.* Et *Plin.* lib. II. *c.* XXV.

Circa horam octavam ſtella ampliſſima, quaſi lemniſcata corona, orta eſt; quam quidam ad illuſtrandam gloriam Caeſaris juvenis pertinere exiſtimabunt. Ipſe animam patris ſui eſſe voluit: eique in Capitolio ſtatuam, ſuper caput auream ſtellam habentem, poſuit; inſcriptum in baſi fuerat, ΚΑΙCΑΡΙ ΗΜΙΘΕΩ. Sed Vulcanus aruſpex in concione dixit cometen eſſe, qui ſignificaret exitum noni ſaeculi & ingreſsum decimi. Sed quod invitis Diis ſecreta rerum pronunciaret, ſtatim ſe eſse moriturum. Et nondum finita oratione, in ipſa concione concidit. *Servius ex Baebio Macro.*

LIB. X.

Corpora eorum, qui capite damnantur, cognatis ipſorum neganda non ſunt. Et id ſe obſervaſse etiam D. Auguſtus *libro* X. *de vita ſua ſcribit. Ulpian. lib.* XI. *de officio Procuratoris L. de Cadav. Damnatorum.*

C. OPPIUS.

DE VITA ET REBUS AFRICANI.

Mater Africani diu ſterilis exiſtimata eſt. P. quoque Scipio, cum quo nupta erat, liberos deſperavit. Poſtea in cubiculo, atque in lecto mulieris, cum abſente marito cubans ſola obdormiſset, viſus repente juxta eam cubare ingens anguis; isque iis, qui viderant territis & clamantibus elapſus inveniri non potuit. idipſum P. Scipio ad aruſpices retulit. Ii ſacrificio facto reſponderunt ſore, ut liberi gignerentur. Neque mulier diebus, poſteaquam ille anguis in lecto viſus eſt, multis concepit: Concepti ſoetus ſigna atque ſenſum patitur, exinde menſe decimo peperit, natusque eſt hic P. Scipio Africanus, qui Annibalem & Carthaginenſes in Africa bello Punico ſecundo vicit. *Agell.* VII. I.

Idem literis mandarunt, Scipionem Africanum ſolitaviſse noctis extremo, priusquam dilucularet, in capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam Jovis, atque ibi ſolum diu demorari: quaſi conſultantem de re publica cum Jove; Aedituosque ejus templi ſaepe eſſe demiratos, quod ſolum id temporis in Capitolium ingredientem canes ſemper in alios ſaevientes, neque latrarent eum neque incurrerent.

DE

Digitized by Google

DE VITA C. MARII.

C. Marium, qui ſepties conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum varices, unum hominum Oppius auctor eſt. *Plinius lib.* XI. *c.* XLV.

IN VITA CASSII.

Vulgu. *Chariſius lib.* I.

MASSURIUS SABINUS.

Libro I. *Memorialium*.

Ea mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amiſit. In illius locum Romulus Accae Larentiae ſeſe filium dedit: ſeque & ceteros ejus filos fratres Arvales appellavit. ex eo tempore collegium manſit fratrum Arvalium numero duodecim: cujus ſacerdotii inſigne eſt ſpicea corona & albae infulae. *Gellus lib.* VI. C. II.

LIB. II.

M. Octavius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquam artis diffiſus ſuae eſt, inſtituit mercaturam. Et bene re geſta, decimam Herculi profanavit. Poſtea cum navigans hoc idem ageret, a praedonibus circumventus fortiſſime repugnavit & victor receſſit. Hunc in ſomniis Hercules docuit ſua opera ſervatum. Cui Octavius impetrato a magiſtratibus loco aedem ſacravit & ſignum; VICTOREMQUE literis inciſis appellavit. *Macrob.* III. C. VI.

LIB. VII.

Cenſores P. Scipio Naſica & M. Popilius, quum equitum cenſum agerent, equum nimis ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem ejus uberrimum & habitiſſimum viderunt, & cur, inquiunt, ita eſt, ut tu ſis, quam equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo, equum Statius meus. Viſum eſt parum reverens eſſe reſponſum: relatusque in aerarios ut mos eſt. *Gellius lib.* V. C. XX. & *Nonius*, *Strigoſus*.

LIB. XI.

Civica corona tum dari ſolebat, cum is, qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat. Aliter jus civicae coronae negat conceſſum. Tiberium tamen Caeſarem conſultum, an civicam coronam capere poſſet, qui civem in proelio ſervaſset & hoſtes ibidem duos interfeciſset, ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſset, eoque loco hoſtes potiti eſsent, reſcripſit, eum quoque civica dignum videri, quod appareret tam iniquo loco ab

eo

eo ſervatum, ut etiam a fortiter pugnantibus retineri non quiverit: *Gellius lib.* v. *cap.* VI.

Pedibus ingredi ovantes, *dicit*, ſequentibus eos non militibus, ſed univerſo ſenatu. *Ibidem*.

FASTORUM LIB. II.

Vinaliorum dies Jovi ſacer eſt, non ut quidam putant Veneri.

Liberalium dies a pontificibus Agonium Martiale appellatur.

Eam noctem deincepsque inſequentem diem qui eſt Lucarium. *Macrob.* lib. I. *c.* IV.

JULIUS HIGINUS LIB. VI. DE VITA ET REBUS ILLUSTRIUM VIRORUM.

Legatos *dicit* a Samnitibus ad C. Fabricium imperatorem populi Romani veniſſe; & memoratis multis magnisque rebus quae bene ac benivole, poſt redditam pacem Samnitibus feciſſet, obtuliſſe dono grandem pecuniam oraſſeque, uti acciperet utereturque, atque id facere Samnites dixiſſe, quod viderent multa ad ſplendorem domus atque victus defieri, neque pro magnitudine dignitateque lautum paratumque eſſe. Tum Fabricius planas manus ab auribus ad oculos & infra deinceps ad nares & ad os & ad gulam, atque inde porro ad ventrem imum deduxiſſe, & legatis ita reſpondiſſe: Dum illis omnibus membris, quae attigiſſet, obſiſtere atque imperare poſſet, numquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil ſibi eſſet uſus, ab iis quibus eam ſciret uſui eſſe, non accipere. *Gell.* lib. I. *c.* XIV.

CON-

Digitized by Google

CONSTANTII FELICII DURANTINI

HISTORIA CONJURATIONIS CATILINARIAE, NON PAUCA A SALLUSTIO PRAETERMISSA CONTINENS.

EXCUSATIO IPSIUS AUCTORIS EX EJUS

AD LEONEM X. PAPAM

PRAEFATIONE DECERPTA.

Ajunt, me temere & arroganter feciſſe, quod de iis rebus ſcribere auſus ſum, de quibus tam diligenter Saluſtius hiſtoriam ſcripſeris. De quo inquam tete, o Cicero, obteſtor, me quod viderem, res tuas geſtas partim obſcuras & varias, & multis locis ſparſas, partim minus quam oportuit, celebratas, iccirco rerum tuarum commentarios confeciſſe. Audieram ego Saluſtium tuum fuiſſe inimicum: Legeram illius in se inimiciſſimam orationem; videram illum in Catilinario multa de ſilentio tranſiiſſe. Quid enim glorioſius M. Ciceroni contingere potuit, quam ut pater patriae nominaretur? nullum de hoc fit a Saluſtio verbum. Siletur de ſupplicatione, qui honos tunc maximus putabatur. Muta eſt illa S. P. Q. R. praeclara & vera laudatio. Reticetur de illa inaurata ſtatua, qua Cicero a Capuae decurionibus donatus fuit. Atque ut ego quod ſentio, jam apertius dicam: Quoties ego Saluſtium lego, toties rempublicam caſu magis & felicitate, quam virtute conſervatam judico. Cum vero Ciceronem alioſque revolvo, tum exiſtimo, quod bellum nullum majus magiſque periculoſium commemorari poſſit, neque majore conſilio & virtute reſtinctum. Nunquam enim improbi paratiorem ducem habuerunt, neque majus odium unquam in rep. verſatum eſt. Mihique videtur (ut ad Criſpum redeam) illa Saluſtiana conjurationis deſcriptio, lamentatio quaedam & querela temporum ſuorum. Dixit enim multa de magnitudine animi, de liberalitate multa, de juſtitia, de fortitudine, pietate, conſtantia, religione, de ceteris virtutibus multa. De luxuria vero ſuorum temporum, de libidine, de corruptelis, de protervitate, de ſumtibus, de vitiis juventutis, de corruptis civitatis moribus, immenſa fuit oratio. Caetera vero magis Caeſaris & Catonis praeconia videntur, quam Ciceronis laudatio. Quamquam Caeſar, judicio meo cum omnibus fere aliis in rebus ſit laudandus: in Catilinario tamen (ſi id lex hiſtoriae pateretur) ſilentio magis praetereundus eſſet, neque enim caruit ille cum Catilina ſocietatis ſuſpicione. Quod ſi nihil de Cicerone fuiſſet a Saluſtio praetermiſſum, ſi tantum ille laudis M. Tullio dediſſet, quantum ei Senatus & omnes boni conceſſerunt, quantum conſervatori reipublicae impertiendum fuit: profecto nunquam Cicero tanto ſtudio efflagitaſſet a L. Lucejo, ut res ſuas perſcriberent. Nunquam ille conſulatus ſui commentarium Graece & Latine edidiſſet: neque res ſuas tot verſibus fuiſſet complexus. Atque utinam illi exſtarent libri. Tua eſſet, o Cicero, major gloria: neque ego duabus aeſtatibus laboraſſem, neque nunc vitio temeri-

tatis accuſarer. Sed injuria temporum perierunt illa & multa alia. Quae quidem ſi deplorare vellem, lamentationum & querelarum finem non invenirem: cum tot & tanta ſcripta perierint, quae omnibus Italiae theſauris redimi non poſſent. Deſinant igitur homines, deſinant me reprehendere, deſiſtant me crimine arrogantiae accuſare. Non enim ſi ſcripſi ea, quae Saluſtius ſcripſit, me cum illo conferre volui. Moriar ego potius, quam ut ſuſpicer aliquem tam amentem fore, qui me cum illo ulla in re conferendum putet. Cum his me conferre decet, qui nunc vivunt: non cum illis quorum ſermo eſt melle dulcior. Sed ut aurum poſitum juxta plumbum magis eniteſcit, ut gemmae nitorem & virtutem ſuam magis oſtendunt, ſi contra aliquid eis fictum aut ſimulatum apponatur: ſic cum liber iſte Saluſtio apponetur, magis ille virtutes ſuas oſtentabit, magis eluceſcet. Quanquam cum jam ad ſummum gloriae cumulum pervenerit, magis ille clarus effici non poteſt, quam quod eum vir acerrimi judicii Fabius Quintilianus Thucydidi comparat: cujus tanta eſt in dicendo brevitas, tanta vis, tanta jucunditas, ita denſus, ita acer, ita in concionibus eminens, ita crebris clariſque ſententiis ſpiſſus, ut non immerito a doctiſſimis viris Criſpus in hiſtoria princeps ſit dictus. Et infra: Itaque ſi paulum nunc jus civile intermitterem, & me ad ſcribendum revocarem, hiſtoriam hanc de conjuratione Catilinae, deque exſilio ac reditu M. Tullii Ciceronis, omnibus dicendi ornamentis & artis coloribus facile ſuperarem. Nam cum multa me hodie adjuvarent, quae tunc mihi praeſto non fuerunt: tum certe aetas prudentiorem in ſcribendo efficeret. Quare peto a vobis, qui juſti, qui docti, qui ab omni invidia & odio remoti eſtis, peto inquam, ut ſi quaedam in hoc libro vitioſa, & docto homine non digna inveneritis, primum cogitetis, quod nemo repente ſit ſummus: nihilque adhuc eſſe inventum, in quo aliquid non deſideraretur. Deinde detis aliquid adoleſcentiae meae, permittatis multa occupationibus, tribuatis plurima anguſtiae temporis. Nam (ut conferam parva magnis) Saluſtium pauciſſima una die ſcribere ſolitum, & maximo cum labore, autor eſt Quintilianus. Quanquam hoc loco vere mihi gloriari licet, me librum hunc ſcripſiſſe ſtylo altiori, quam adoleſcentulo nondum decem & octo annos nato, & valde in jure Civili occupato, par eſſe videbatur. Eſt enim in noſtro libro (ne fallimur) majeſtas quaedam atque lumen optimorum verborum. Narrantur deinde plurimae reconditae, & quae non minus omnibus notae ſunt, hiſtoriae. Interponuntur etiam conciones, valde temporibus atque perſonis accommodatae. His accedit oratio plerumque numeroſe cadent, & explicandarum hiſtoriarum non intricatus ordo.

Quid multa? Ea quae ſcripſimus, non vereor, ne cum recentiſſimorum ſcriptorum induſtria & gloria conferri poſſint.

Hactenus autor ipſe.

CON-

CONSTANTII FELICII DURANTINI J. C.

AD LEONEM X. PONT. MAX.

DE CONJURATIONE L. CATILINAE

LIBER.

LUcius Sergius Catilina, patricio genere ortus, permultas habuit ingentibus vitiis adumbratas virtutes. Fuit in illo ingenium, animus, memoria, literatura. Erat ei conſilium ad facinus aptum: conſilio autem neque lingua, neque manus deerat. Vigebant apud illum ſtudia rei militaris. Laborem, vigiliam, frigus, ſitim, famem, ultra fidem ferre poterat. Illa vero in illo homine mirabilia fuerunt : poſſe cujuſcunque generis homines comprehendere amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat : nihil , quod poſſet, cuiquam petenti denegare. Sed has virtutes ingentia vitia ſuperabant : Incredibilis audacia, ſingularis impudentia, mira inconſtantia, ferox animus, impurus, fallax, libidinoſus : nemo illo inſidior aut crudelior unquam fuit. Nec ego unquam fuiſſe hominem in terris ullum puto, tam ex contrariis diverſiſque inter ſe repugnantibus naturae ſtudiis cupiditatibusque conflatum. Erat in rapacitate avarus, in largitionibus effuſus : utebatur hominibus improbis multis, & quidem optimis viris ſe deditum eſſe ſimulabat. Erat ei ſummum in bonos odium: ſumma eidem cum ornatiſſimis viris familiaritas. Cum triſtibus ſevere, cum remiſſis jucunde, cum ſenibus graviter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe vivebat. Hic a pueritia in omni flagitio verſatus, multa libidinoſe, multa crudeliter in cives Romanos atque ſocios, multa in Deos hominesque nefarie fecit. Nam Syllanas partes ſecutus, Qu. Cecilium, M. Volumnium, L. Tantaſium, adverſae factionis clariſſimos cives, manu ſua occidit: Marcumque Marium Gratidianum, hominem maxime popularem, qui bis Praetor fuerat, cui etiam plebs ob honorem ſtatuas omnibus in vicis poſuerat, cum verberibus per totam urbem laceraſſet, poſt ei a cervicibus, inſpectante P. R. caput abſcidit : idque tum plenum animae & ſpiritus, ad Syllam usque ab Janiculo in aedem Apollinis, manibus ipſe ſuis detulit. Sunt etiam qui dicunt, Catilinam ſe fratricidio contaminaſſe, atque poſtea judicii poenas timentem, L. Syllam obſecraſſe, ut necatus ab eo frater in proſcriptorum numero referretur. Occidit etiam Catulum, ſororis ſuae virum, & equitem R. honeſtiſſimum. Nec caruit Catilina ſuſpicione inceſti cum ſorore admiſſi. Deinde Praetor provinciam Africam ſortitus, eam adeo vexavit atque afflixit, ut legati Afri in ſenatu de eo, jam tum provinciam obtinente, graviter queſti ſint : acerrimae a patribus in ſenatu de eo ſententiae dictae ſunt, cum nonnulli ſenatores illum Africanis oratoribus dandum cenſuiſſent, ſtatimque cum ex Africa rediit, repetundarum reus, accuſante P. Clodio adoleſcente, factus eſt: & praevaricatione abſolutus eſſe creditur. Cicero in toga candida, & Lucretius in orationibus, quas in Catilinam ſcripſit, ei objecit, quod cum ſtupri conſuetudinem habuiſſet cum quadam muliere nobili, ex eodem ſtupro ſuſceptam filiam duxerit uxorem, atque adeo conſtans opinio fuit, eum cum Fabia Terentiae Ciceronis ſorore & virgine Veſtali ſtuprum commiſiſſe, ut ejus nomine accuſatus, vix Catuli gratia nixus evaſerit. Poſtremo Catilina captus amore Aureliae Oreſtillae ob & eximiam (ut praedicabatur) faciem, uxorem ſuam interfecit. Deinde petiit, ut ſibi Aurelia nubat: Illa autem non domum ſuperioris uxoris ſanguine redundantem reformidans, ſed quod privignum adoleſcentem timeret, idcirco ſe ab his nuptiis abhorrere reſpondit. At Catilina ut Aureliam haberet, ſcelus ſceleri cumulavit. nam privigno veneno necato, Aureliam in matrimonium duxit. Nec minus Catilina ſe foedis puerorum quam mulierum amoribus inquinavit. His igitur tot ſceleribus atque flagitiis contaminatus Catilina cupiditate incredibili ſemper flagrabat opprimendae Reipublicae. Nam honores, imperia, provincias, triumphos, nimisque alta omnia cupiebat :

quae quidem quieta Republ. deſperaverat, turbata ſe conſequi poſſe credebat. Itaque novis rebus ſemper ſtudens, diſcordias, civileque bellum exoptabat. Poſtremo magna perditorum hominum copia fretus, conſilium invadendae reipublicae capit. Sed quoniam L. Catilina bis conjuravit contra rempublicam, ſemel Lepido & Vulcatio Coſſ. iterum Cos. Cicerone: utile erit, antequam ad Ciceronis in Conſulatu geſta veniamus, pauca prius de ſuperiore conjuratione referre.

CAP. II. Cum P. Antronius & P. Sylla Coſſ. deſig. L. Tullo, M. Lepido Coſſ. ambitus accuſati, honore & fama ſpoliati fuiſſent: Antronius (ut homo erat, qui in bonis rebus omnes contemnere, in malis pugnare contra bonos conſueverat) non tempori cedere, non fortunae ipſi ſuccumbere: conſulatum, quem judicio amiſerat, per vim recuperare cogitabat: Is igitur conſilium ſuum communicavit cum L. Catilina & L. Varguntejo & Cn. Piſone adoleſcente perdito, audace, & rempublicam perturbare cupiente. Qui cum ſe hanc rem haud facile ſine alicujus viri potentis praeſidio perficere poſſe ſperarent, L. Licinium Craſſum, hominem florentem gratia, opibus, honoribus, ſocium ſibi & adjutorem aſciverunt: tum ei principatum deferendo, tum quod Cn. Pompejo infeſtus inimicusque erat, ejusque opes in republica creſcere moleſte ferebat. Conſpiravere hi circiter Nonas Decembris, ut conflato magno ſervorum & gladiatorum numero, Kalen. Januariis L. Cottam, L. Torquatum Coſſ. interficerent, curiam obſiderent: trucidatisque plerisque Senatorum Craſſus dictaturam invaderet: Catilina & Antronius correptis faſcibus in campum deſcenderent cum lictoribus, conſtitutaque ad eorum arbitrium republica, Piſo cum exercitu ad obtinendas duas Hiſpanias mitteretur. At Craſſus cum dies caedis veniſſet, poenitentia adductus, adeſſe noluit. Quare caeteri conjurati ejus abſentia perculſi, quod animo intenderant, perficere non potuerunt. Alii aliter referunt, & optimatum caedem ideo factam non eſſe ſcripſerunt, quod priusquam parati eſſent, conjuratis ſignum dediſſet Catilina. Fuere item in hac conjuratione nominati, C. Caeſar, & P. Sylla, nobiliſſimi cives. Addideruntque ita fuiſſe conſtitutum, ut Caeſar magiſter equitum efficeretur. Sed Caeſarem ejus virtus, ſplendor, magnitudo animi, in hac conjuratione non fuiſſe, tuetur. Syllam Qu. Hortenſius clariſſimus Orator defendit. De hac conjuratione ſignificare voluit Cicero in illa epiſtola, quam ad Cn. Pompejum de ſuis rebus geſtis & de ſumma reip. miſit, ſcribens, furorem incredibilem biennio ante conceptum erupiſſe in ſuo conſulatu. Sed hactenus de ſuperiori conjuratione.

CAP. III. Catilina tametſi ſuperior conjuratio foede evenerat, ſententiam non mutat: conſilium nefarium opprimendae R.P. non abjicit. Sed majore cupiditate incenſus eſt, quod ſuperiorem conjurationem caſu quodam proſpere non eveniſſe putabat: & ſimul, quod Romae multi erant cives, quorum aes alienum libidine contractum, niſi praeſidiis venditis, diſſolvi nullo modo poterat. Sed hi tanto amore ſuas poſſeſſiones complexi tenebant, ut eos quidvis potius auſuros, Catilina falſo non crederet, quam ut ſuſtinerent ſe patrimonio ſpoliari. Incendebat etiam ejus amentiam ſpes conſulatus adipiſcendi: & ſimul quod C. Antonium collegam ſe habere ſperabat, hominem maxima ſibi familiaritate conjunctum. Incitabant praeterea eum ruinae fortunarum ſuarum: & immanis illius importunaque natura, quae non modo ocium, ſed ne bellum quidem, niſi civile, cupiebat. Suberat etiam illa cauſa major, quae Catilinam, hominem ſua ſponte ad perturbandam remp. incitatum, in audacia ſua ſimul ac cupiditate confirmabat. Nam poſteaquam L. Sylla victor armis rempublicam recepiſſet, ejus milites maxima praeda donatos, Feſulis, antiquis expulſis habitatoribus, conſtituit. Hi ex egentibus repente alienis pecuniis facti divites, coepere villas atque domos ſumtuoſius inſolentiusque aedificare, magna convivia, magnosque ſumtus facere. Et dum regio more & apparatu vivunt, cito illa tot & tanta, ex caede civium & ſanguine coacervata, defecerunt bona. Etenim male acquiſita brevi dilabuntur. Et dum poſtea eadem in egeſtate, quae in abundantia, luxuria permanet, incredibile dictu eſt, in quantum aes alienum inciderant. Ob idque ſemper illi tumultum, diſcordias & bellum inteſtinum exoptabant. His accedebat, quod aderat in Hiſpania citeriore cum exercitu Cn. Piſo, de quo ſupra mentionem fecimus, ſumma vi corporis & animi adoleſcens: ſed eisdem, quibus Catilina, imbutus cupiditatibus, inimicus otii, bonorum hoſtis, largitor ſui, alieni appetens, ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorum. Deinde obtinebatur provincia Mauritania a P. Siccinio Nucerio, incredibili quodam novarum rerum deſiderio flagrante. ambo hi Catilinae erant amiciſſimi. Magnam enim vim habet ad conjungendas amicitias, morum ac naturae ſimilitudo. Cum iſtis ſaepe antea Catilina conſilium belli faciundi communicaverat: & eorum nunc praeſidio & copiis multum juvari conjurationem poſſe ſperabat. In hanc quoque cupiditatem impetu quodam & furore ferebatur, quod omnia ad Cn. Pompejum & certos homines deferri videbat. Nam cum L. Tullo, M. Lepido conſulibus, de Impe-

ra-

ratore deligendo, contra Mithridatem regem, diu in ſenatu eſſet diſputatum: princepsque Catilina, ut illius belli dux eſſet, omni ſtudio, gratia, ambituque pugnaſſet, ab omnibus ſenatoribus vehementer eſt reclamatum, delatumque imperium Cn. Pompeio, praecipue Ciceronis praetoris opera. Ea contumelia tactus ferox Catilina, bonis inimicus, ſenatui iratus, rempublicam perturbare ſtatuit. Volvebat item animo multorum civium neces, plurima nefanda ſtupra & adulteria, & infinita ſcelera; quae in patriam ille, quae in Deos atque homines ediderat, & ſibi carcerem & exilium ob id ſemper ante oculos verſari putabat. Nam poenam ſibi ſemper imminere exiſtimant, qui peccaverunt. Ea etiam Catilinae opportuna viſa ſunt, nullum in Italia eſſe exercitum, ingentem per omnes terras deſperatorum & perditorum hominum copiam eſſe. His igitur tot tantiſque opportunitatibus ſe rempublicam facile opprimere poſſe confiſus Catilina, permultos ex omni genere homines ſibi amicos & obnoxios fecerat. Nemo non modo Romae, ſed ne ullo in angulo totius Italiae veneficus, gladiator, latro: nemo ſicarius, parricida, teſtamentorum ſubjector: nemo ganeo, nepos & adulter fuit, qui non aliqua eſſet cum Catilina familiaritate conjunctus. Quicumque Romae patrimonia ſua profuderant, fortunas abligurierant, hi Catilinae intimi ac familiares erant: & quemcumque audacem cognoverat, hunc in ſuam familiam libentiſſime recipiebat. Minime enim timidos & valde calamitoſos eſſe eos oportere ajebat, qui ad civile bellum vocarentur. Praeterea complures adoleſcentes nobiles, aliis fructum libidinum, aliis mortem parentum pollicendo, pecunia alios, gratia, labore corporis, ſcelere etiam (ſi opus eſſet) adjuvando: utque eorum diverſa ſtudia perſpexerat, ſic diſſimili ratione in ſuam familiaritatem illeſerat. Fortes etiam quoſdam & bonos viros, ſpecie quadam virtutis aſſimulatae tenebat. Habuit enim ille (ſicut diximus) permulta ornamenta, quae utinam ad meliorem mentem & voluntatem fuiſſent converſa.

CAP. IV. Cum igitur Catilina ingentem jam numerum perditorum hominum collegiſſet, circiter Kalen. Junii, L. Julio Caeſare, C. Marcio Figulo Coſſ. primum unumquemque ſeparatim tentare coepit, conjurationis praemia docere: alium cupiditatis ſuae veniſſe tempus monere: ſpem aliis dominationis rapinarum aliis commemorare. Deinde ubi eos ſatis promtos cognoſcit, omnes nobiliores, & ad facinus audaciores, & cum quibus ſibi major erat neceſſitudo, in M. Leccae domum convocat. Hanc domum ſibi Catilina delegerat, quod procul erat a foro, & id conſilium iniri opportunius in ſolitudine arbitratus eſt. Eo igitur convenere ex clariſſima Corneliorum gente, P. Lentulus Sura, vir conſularis, & nepos illius Lentuli, clariſſimi atque optimi viri, qui armatus Gracchum in Aventinum eſt perſecutus. Hic dominandi cupiditate Catilinae par erat: at belli induſtria, ingenio, conſilio, nullo modo comparandus. Erat tamen in Lentulo corporis quaedam dignitas, & dicendi exercitatio non mediocris. Is inductus a vatibus, fatale nomen ſuum ad perniciem Reip. fore credebat. Nam ex libris Sibyllinis, Aruſpicumque reſponſis portendi dicebat dominationem tribus Corneliis: ſe tertium illum eſſe Cornelium, ad quem regnum urbis atque imperium pervenire eſſet neceſſe: Cinnam ante ſe & Syllam fuiſſe. Miſeros homines, qui vatibus credunt! quibus Lentuli poena exemplo eſſe debet, in quot illi diſcrimina & ſcopulos homines impellant. Huic homini nihil inerat ſanguinis aviti, nihil domeſtici ſplendoris: contraque omnia pro avita honeſtate, temperantia, fortitudine, prudentia, turpitudinem habebat, luxuriam, ignaviam, temeritatem. Atque bis ſenator fuit, & bis ad judicum ſubſellia attractus evaſit. Item C. Cethegus, qui temeritate & audacia Catilinam ſuperabat: ſed ſtudio armorum, nobilitate, corporis robore erat prope aequalis. Etenim in bello miles multa egregia facinora ediderat, ſaepe armatum hoſtem fuderat: bene equis, optime armis utebatur. Ac nullum erat negotium tam arduum, nullum tam difficile, quod non huic parvum ac leve videretur: tam erat illius vaſtus & immoderatus animus. Hic Qu. Metello Pio, clariſſimo viro, grave vulnus quondam inflixit. Atque alias contra rempublicam conjuraſſe traditur. Erat etiam in eodem numero P. Cimber Gabinius in ſumma familia natus: improbus, crudelis, rapax, ſuperbus, fallax, imprudens, libidinoſus. Item L. Caſſius Longinus, & P. Autronius: ambo nobiles, ambo diſerti, ambo magnis honoribus functi, ambo diverſis temporibus conſulatus candidati: horum par erat libido, ſimilis crudelitas, eadem impudentia, gemina audacia: quorum alter homines ex poſſeſſionibus vi & armis expulerat, caedem fecerat, delubra Deorum immortalium expilaverat: alter plurima ſtupra & adulteria commiſerat. Longum eſſet mihi, praeſertim ad alia magis neceſſaria properanti, uniuſcujuſque vitam & mores explicare. Itaque aliorum nomina referre, ſat erat. Convenere igitur in hanc domum, praeter iſtos, L. Vargunteius ſenator, P. Servius Sylla, Q. Curius, Q. Annius, P. & M. Lecca, L. Calphurnius Beſtia, M.

Fulvius Nobilior, P. Statilius, P. Furius, Manlius Chilo. P. Tongillus. Multi praeterea ex municipiis & colonus, qui exiſtimatione & nobilitate principes erant, hujus conſilii conſcii fuerunt. Nonnulli item ſuere, qui in hunc coetum non veniebant, ſed occulte hujus ſceleris participes erant, Catilinamque clandeſtine juvabant: Inter quos aliqui dixerunt, hujus conjurationis M. Craſſum & C. Caeſarem conſcios, adjutores & impulſores fuiſſe. Craſſum dolore quodam animi dicebant impulſum, quod ejus inimicus Cn. Pompejus, maximis rebus terra marique geſtis, princeps civitatis jam omnium judicio haberetur: & ob id confiſus Craſſus, ſi conjurati viciſſent, facile ſe totius orbis terrarum ſuturum principem: Caeſarem autem, quod is egregia liberalitate uſus, plus triginta & octingentorum talentorum debitor erat. Alii haec ficta, & omnia ab inimicis profecta dixere: minimeque credendum, clariſſimos viros cum Lentulo, Catilina, Cethego, deſperatis hominibus, foediſſimam ſocietatem feciſſe. Nos quid de utroque compertum habemus, inſra ſuo loco dicemus. Sed quum hi quos diximus, illuc conveniſſent, Catilina eos ſeduxit, atque ita locutus eſt.

CAP. V. *Fides veſtra incredibilis, virtuſque tanta, quantam ego in vobis ſenſi eſſe, animum meum erexit, ſpemque attulit, non modo libertatis recuperandae, verum etiam dignitatis priſtinae ampliandae. Nam cum intueor & contemplor unumquemque veſtrum video in hoc numero neminem, qui non facinus aliquod praeclarum ediderit, cui mea ſalus non chara fuerit, cujus non extet in me ſuum, aut meum in ſe meritum, cui non ſim aſtrictus memoria beneficii ſempiterna. Itaque non extimeſco, vobis nunc quid ſentiam aperire: atque ea minime vereor quae dixero, quin unuſquiſque veſtrum pro virili parte adimplere conetur. Vetus enim eſt lex juſtae veraeque amicitiae, quae mihi vobiſcum jam diu eſt, ut idem amici ſemper velint: neque ullum eſt certius amicitiae vinculum, quam conſenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum. Atque eo mecum in hac cauſa voluntas veſtra, quam in ceteris conjunctior eſſe debet, quod haec quae facere ardet animus, vobis aeque ac mihi eſſe bona malaque intelligetis. Saepe mihi cogitanti de noſtris miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & (ut video) verſabimur, niſi veſter prudentiſſimus animus aliquando providerit: ſoles in mentem venire, quae vita noſtra futura ſit, ni noſmet ipſi vendicemus in libertatem. Nam poſteaquam quorumdam ſceleratorum immunitate omnis reſpublica paucorum hominum ditioni, judicio poteſtatique permiſſa & condonata eſt: hique ſoli plus poſſe coeperunt, quam univerſus P. R. quam multa & diverſa mala tulimus & perpeſſi ſumus, commemorare non eſt neceſſe, voſmet ipſi recordamini. Nam ut omittam uniuſcujuſque noſtrum caſum recenſere, uno aſpectu intueri poteſtis, nos omnes nobiles, ſtrenuos, fortes: qui & pro republica maxima ſaepe & ingentia ſuſcepimus pericula: amiſſo patrimonio, miſeros atque egentes, moeſtos ſordidatos, reos de capite, de fama, de civitate, de fortunis contendentes. Eos autem, qui omnia divina & humana jura violaverint, vexaverint, perturbaverint, non ſolum divites alacreſque volitare: ſed quacumque velint, ſummo cum imperio judicioque omnium rerum vagari, fortiſſimis atque optimis civibus periculum moliri, de ſe nihil timere, poteſtatem denique regiam habere. Verbum mihi gravius deeſt, cum hanc ego poteſtatem regiam appello: ſed profecto major eſt quaedam. Quod enim regnum fuit unquam, quod plures uno tempore reges haberet? quis autem rex unquam fuit tam inſigniter potens, cui regum conſtituendorum eſſet poteſtas? Hi omnes provincias obeundi, liberos populos agris mulctandi, regnorum vel dandorum vel adimendorum ſummum habent judicium. Semper iſtis omnis orbis terrarum, reges, tetrarchae, exterae nationes, vectigales fuere. Itaque penes iſtos omnis eſt potentia, gratia, divitiae, decus, honores. Quorum profecto cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe videtur. Quodſi potentiam illi, ſi divitias ſolum, ſi honores quaererent, eſſent illi quidem graves: ſed tamen eſſent ferendi. Hoc vero quis ferre poſſit, illos pecore, auro, argento, ebore, veſte, ſupellectili, ceteris rebus abundantes: nobis omnibus rebus egentibus, nobis diu multiſque jactatis injuriis, inſidias quotidie ſtruere: nobis lucis hanc uſuram plenam lachrymarum atque moeroris eripere conari? Is nos enim minae jactantur, pericula intenduntur, formidines opponuntur, judicia nobis atque repulſae parantur. Quae quouſque tandem patiemini, fortiſſimi viri? Nonne militer perire eſt melius, quam in ſua civitate abjectum, contemptum, deſpectum a ceteris, a te ipſo deſperatum ac relictum, horrentem, trementem, diffidentem rebus tuis, ſine voce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie liberi hominis vivere? His vero eſſe ſubjectos, quibus ſi Reſpubl. aliqua eſſet, terrori eſſemus. Expergiſcamur igitur aliquando, fortiſſimi viri, patrium animum virtutemque capiamus. Majores noſtri Tarquinium Superbum regem non tulerunt: nos non unum regem, ſed plures crudeliſſimos tyrannos ferre poſſumus? Equidem non deero, monebo, praedicabo, denunciabo ſemper quid ſentiam, tempuſque nullum dimittam, neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate noſtra cogitandum ſit, cogitem, quod agendum ſit, as-*

que

Digitized by Google

que faciendum : id non modo non recuſem , ſed appetam etiam atque depoſcam . Faciam denique illud, quod eſt dignum Romano homine , ut pro libertate viſum in diſcrimen adducam. Sed teſtor Deos atque homines, victoria nobis certa in manibus eſt, ſi modo viri eſſe volumus. Adſunt omni ſtudio, virtute , concordia Syllani milites : quorum ſubito adventu firmum repente habebimus exercitum. Pari ſtudio & amore recuperandae libertatis conſpiravere nobiſcum , Cn. Piſo, & P. Siccius Nucerinus , fortiſſimi viri : quorum alter in Hiſpania citeriori magnum habet exercitum , alter in Mauritania adeſt cum imperio . Hos in conſiliis capiendis ſocios , in rebus gerendis firmiſſimos adjutores habebimus. Caeteri vero homines , dii immortales , ad recuperandam libertatem , qua frequentia , quo ſtudio , qua virtute conſentiunt? Omitto hic ego eos cives nobiles, qui amiſſo patrimonio, miſeri atque egentes, hanc tantam civitatem, paucorum hominum judicio & poteſtati ſubjectam, vix ferre poſſunt. Etenim quis eſt, fortiſſimi viri, cujus non divitiae, decus , honores , provinciae, ſacerdotia, magiſtratus , imperia , non chara atque jucunda ſint? Quid ego tenuiſſimorum hominum ſtudia commemorem, qui inſelices ingenti aere alieno oppreſſi, & infinitis exagitati injuriis, niſi civili bello ſalvi eſſe non poſſunt ? Sed quid hoſce homines commemoro, quos ad bellum egeſtas, quos privatae injuriae, quos judiciorum metus & neceſſitas impellit ? Civis eſt mehercule nemo, extra iſtam dominationem potentiſſimorum hominum, qui non iſtis crudeliſſimis tyrannis obſtare cupiat. Adſunt pro libertate recuperanda nimium multi : plenum eſt forum iſtorum hominum, plenae ſunt Italiae urbes, excitata eſt Italia cuncta, omnium ordinum homines, denique omnium aetatum , ſentiunt unum atque idem. Ad haec praeſidia accedunt iſtorum apud exteras nationes, inviſae opes , invidioſa potentia , conſularis poteſtas, qua me proximis comitiis (ut ſpero) videbitis ornatum. Dubitatis igitur, me conſule duce, animis militum incitatis, conſpirante Italia tota , libertatem veſtram recuperare?

Hanc occaſionem oblatam tenete per Deos immortales, fortiſſimi viri , & vos Rom. principes eſſe aliquando recordamini. Tempus habemus tale, quale nemo habuit unquam. Nullum erit tempus hoc amiſſo ; nimium diu vos hortatus ſum, nihil eſt quod amplius moneam ; nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, nos aliter ſalvos eſſe non poſſe. Quapropter neceſſitas, pericula magis, & belli praemia ampliſſima , vos excitent, quam oratio mea: vel ducem vel comitem, vel utrumque potius habebitis me: neque animus, neque corpus unquam deerit : Quanquam animus mihi quidem nunquam deſuit , tempora autem deſuerunt : quae ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere viſa ſunt, princeps extiti veſtrae libertatis recuperandae. Itaque me conſule principe, vobis auctoribus & ducibus, diis juvantibus, erimus profecto brevi tempore liberi: niſi ſervire malumus, quam ne ſerviamus, animis armiſque decernere.

Haec cum dixiſſet, Catilinam omnes laudibus in coelum extollunt , gratias agunt, approbant conſilium. Plerisque etiam petentibus, quae conditio belli, quae ea praemia conjurationis futura ſint: Catilina primum pollicetur locupletum caedes, novas tabulas, provincias, magiſtratus , honores : deinde totius belli rationem deſcripſit : poſtremo eos hortatus , ut ſibi in petitione conſulatus maxime ſtuderent; ſe invicem complexis, datisque dextris , coetum dimiſit.

CAP. VI. Non omitto hoc loco, quod Livius & Salluſtius memoriae prodiderunt, Catilinam, poſt habitam concionem, cum furoris ſui ſocios omni ſoedere & jurejurando ſibi ad hoc ſcelus adſtringeret , vinum humano ſanguine perſuſum in crateris, cum primum ipſe libaſſet, hoc deinde ſociis deguſtandum dediſſe. His addiderunt quidam alii ſcriptores , id foedus non ſolum humano ſanguine ictum , ſed etiam guſtu carnium cujusdam viri a Catilina interfecti, ſancitum eſſe. Atque eo conſilio id feciſſe tradunt, quo magis illi inter ſe, propter tanti facinoris atrocitatem fidi eſſent. Ficta haec quibusdam aliis & incredibilia propter magnitudinem ſceleris videntur . At ego non ſolum , ut hoc factum exiſtimem , facile adducor : verum etiam illum non iccirco hoc feciſſe arbitror, ut illi magis inter ſe eſſent fidi : ſed illum credo, quod conjuratos docere voluit, uſum exemplo ferarum , quibus nullas ajunt eſſe capitaliores , quam quae ſemel carnes humanas deguſtaverint . Sic cum illi ſemel humanum ſanguinem bibiſſent , nullum eſſe poſtea facinus tam acerbum, & ſcelus tam immane, quod illi timere aut horrere deberent. Adducit me in hanc opinionem illud, quod a magno quodam auctore accepi : Catilinam inductum a vatibus , aquilam quandam argenteam, quam C. Marius bello Cimbrico habuiſſe circumſerebatur , fatalem ſemper ad perniciem reip. ac funeſtam crediſiſſe: cui legimus erectas ab eo aras , & domi ſuae ſacrarium quoddam fuiſſe conſtitutum : & eam ad facinus obeundum, tanquam numen aliquod venerari ſolitum. O crudelitatem inauditam illorum temporum , repertos eſſe quosdam in figura hominis, qui immanitatem gererent belluarum.

CAP. VII. Interim cum comitia haberi coepta eſſent , ſeptem comparuere conſulatus compe-

pe-

petitores : duo patricii , L. Catilina , P. Galba: plebeii quatuor, ex quibus duo nobiliores, C. Antonius, M. Antonii ingenioſiſſimi atque eloquentiſſimi oratoris filius : L. Caſſius Longinus , qui in ſuperiori neſario hominum coetu interfuerat : Quint. Cornificius, C. Licinius ſacerdos : unus , equeſtri loco natus , M. Tullius Cicero : his generis nobilitate inferior, caeterum ingenio , conſilio , eloquentia, magnitudine animi longe ſuperior. Is cum quaeſtor, aedilis curulis , praetor maximo populi ſtudio & favore factus eſſet : cum ei primum per aetatem licuit , conſulatum homo novus , ſua virtute confiſus , petere coepit . Nam antea illum locum cuncta nobilitas praeſidiis firmatum , omnique ratione obvallatum tenebat . Et longo jam temporum conſul homo novus factus erat nemo. Sed ex his Caſſius, Galba , Cornificius , Licinius, remiſſiores in petendo erant , ac pro re jacebant . Catilina autem magna ſpe inflatus , curſare circum tribus , diviſores appellare omnes & convenire, M. Tullium Ciceronem contemnebat, & ſecum peregrinum negabat aequo judicio poſſe certare : Antonium collegam ſuum numerabat, non competitorem. Coieraot enim ambo , ut Ciceronem conſulatu dejicerent , adjutoribus uſi firmiſſimis, M. Craſſo , & C. Caeſare . Ardebat acerrime tunc ambitus . Nam Catilina & Antonius ingentibus largitionibus ad conſulatum incumbebant . Quapropter Cicerone verba de hoc in ſenatu faciente , decrevit ſenatus , ut ferretur nova lex de ambitu, augereturque illius poena . Huic SC. cum interceſſiſſet , Q. Mutius Oreſtinus tribunus plebis , illiuſque interceſſionem Senatus graviter moleſteque ferret , ſurrexit M.Cicero , & graviter Q. Mutium corripuit , ac in L. Catilinam & C. Antonium vehementer eſt invectus , multis ac ſecundis admurmurationibus cuncti ſenatus . O miſer , qui non ſentias illo judicio te non abſolutum , verum ad aliquod ſeverius judicium ac majus ſupplicium reſervatum . At eodem tempore , quo comitia habebant , ſerpſerat rumor in vulgus, inira eſſe a quibuſdam civibus conſilia opprimendae R. P. ſenatus interficiendi. Hujus autem ſermonis ſons & caput fuerat Qu.Curius, omnium conſiliorum ſocius ac particeps : Qui libidinis commercium habebat cum Fulvia , muliere non ſolum nobili ſed etiam nota . Is autem ut homo erat ſingulari luxuria , inertia atque vanitate , ut eam ſpe conjurationis magis ſibi obnoxiam redderet , conjuratorum illi conſilia omnia aperuit . Sed ut natura mulierum eſt , quae neque arcana reticere , neque occulta celare poſſunt , flammamque facilius mulier ore in ardeoti opprimeret , quam ut ſecreta teneret . Sic Fulvia omnia , quae a Curio audierat , ſuppreſſis conjuratorum nominibus , compluribus narravit . Haec res magno Ciceroni conſulatus adipiſcendi fuit adjumento . Nam omnes qui illam ab R. P. peſtem depellere cupiebant , ad M. Tullium ſe ſtatim contulerunt , veluti ad hominem natura conſtitutum ad amplexandum otium , ſcientia ad bellum gerendum , animo & uſu ad quodvis aliud negorium . Comitiis igitur habitis, Cicero cunctis ſuffragiis tantoque populi conſenſu conſul factus eſt, ut eo modo pauci nobiles conſules facti ſint : novus autem ante illum nemo . Antonius Catilinam paucis centuriis ſuperavit . Is quamquam infamia laboraret : nam & in Syllana victoria parum abſtinens eſt viſus , & Achajam ſpoliaverat , diripuerat : ob idque in judicium vocatus , cauſam dicere recuſavit , grandeque aes alienum conflaverat . Denique probri cauſa a Cenſoribus ſenatu motus fuerat : tamen partim quia ceteri competitores (ut diximus) languebant , partim ei propter egregiam patris memoriam paulo ſpecioſior manus, quam Catilinae eſt ſuffragata . Ludi quoque Antonio ad conſulatum adipiſcendum admodum profuerunt : quos ipſe primus omnium Romanorum argentea ſcena apparatiſſimos ac magnificentiſſimos fecit : quem poſtea imitatus L. Muraena anno ſequenti , uſus etiam ipſe argentea ſcena , ludos maximo ſplendore & elegantia populo edidit . Delectant vehementer populum ludi . Quare Cicero ille vir eruditiſſimus, & a vulgi opinione remotus, qui etiam trinos ludos aedilis fecerat , tamen in petitione conſulatus ſe quoque dicit habuiſſe ſcenam competitricem . At Catilinae furor, & ſi petitio haud proſpere ceſſerat, non minuitur: ſed in dies plura parat, tentat, ſollicitat, per Italiam arma opportunis locis diſtribuit. C.Manlium quendam audaciae ſuae ſatellitem mittit in Etruriam, ad ſollicitandos Syllanos milites & ad exercitum parandum : eumque jubet ante diem VIII. Kalend. Novembrium eſſe in armis. Seſe in proximum annum (quoniam fortuna eſſet ſaepe domina campi) iterum conſulatum petere velle , interea Ciceroni inſidias tendere & optimatum caedem parare. Sed ille paucos poſt menſes factus eſt reus inter ſicarios , a L. Lucullo clariſſimo viro, & ad dicendum paratiſſimo : abſolutuſque eſt magno ſententiarum numero , multis illum ornatiſſimis viris defendentibus . Hic eſt ille vir magnus, L. Lucullus, qui bellum geſſit cum potentiſſimo rege Mithridate . Ex quo bello cum victor rediiſſet , & calumnia inimicorum per triennium jam triumphare eſſet impeditus , egregia Cieeroois conſulis opera, nobiliſſimo

curru

curru triumphans, in Capitolium advectus eſt. Fuitque poſtea, ad extinguendam funeſtam iſtam conjurationis facem, maximo M. Ciceroni adjumento. At M. Tullius poſtea quam Kal. Januar. accepiſſet Remp. plenam ſollicitudinis, plenam timoris, ſuſpicione legis Agrariae, ſenatum & omnes bonos maximo metu liberavit.

CAP. VIII. Nonnulli enim Tribuni plebis legem Agrariam ferre conantes, de decemviris cum imperio creandis promulgaverant: quibus lege permittebatur, per totum orbem terrarum ſummo cum imperio vagari, liberos populos agris mulctare, regna adimere, a quibus vellent, & reges appellare, quos vellent, de omnibus gentibus cognoſcere, ſine conſilio mulctare, ſine provocatione animadvertere, judicare per quinquennium, & de Coſſ. & de Tribunis plebis permittebatur: interea de illis judicare nemo poterat. Eſſe Romae poterant, cum vellent: abeſſe, cum eis commodum eſſet. Deinde agrum Campanum & Stellatem, agros Bithyniae, agros qui in Paphlagonia, qui in Ponto, in Cappadocia, qui in Macedonia, in Alexandria, in Africa, in Hiſpania; publici erant, licebat eis dividere atque vendere. Poterant praeterea colonias deducere novas, renovare veteres: infinitaque poteſtas eis dabatur innumerabilis pecuniae conficiendae. Et verbo quidem decemviri, re autem vera decem domini orbi terrae conſtituebantur. His tum legibus maximus injectus eſt terror patribus, & plebs erat in maximarum largitionum ſpem & novarum rerum adducta. Multumque hae civitatis perturbationes Catilinae erant opportunae, naſcentemque conjurationem maxime juvare potuiſſent, niſi conſulis prudentiſſimus animus huic rei providiſſet. Vocatis namque Cicero illis in ſenatum tribunis, eos ita gravioribus verbis corripuit, ut Rullus homo audaciſſimus pertimuerit, loquaciſſimus obmutuerit. Deinde cum illi ſe apud populum vehementius jactarent, & eos populus in coelum ferret: habita poſtea Cicero graviſſima concione, cum eam legem populus vehementer probaret, ſic mentes hominum permutavit, eam legem adeo plebis utilitati adverſam & alienam docuit, eam adeo diſſuaſit, ut nihil tam populare videretur, quam diſſuaſio legis Agrariae. Tum plebs ſtatim legem improbavit, auctores legis ferendae deſeruit, contempſit, vituperavit. Sic lex Agraria, quae ſemper plebi fuit grata, quae tot ac tantas excitavit tempeſtates, tota Ciceronis conſilio atque eloquentia repudiata atque abjecta eſt. Tanta erat ejus in dicendo jucunditas, tanta vis, tanta copia, ut quod ille vellet, dicendo conſequi poſſet. Eheu conditionem hujus ſeculi. Qui nunc praecepta eloquentiae tradere ſunt conati prope jam ſoli in ſcholis relicti ſunt: omneſque homines ſtudio quodam pecuniae, ad jus civile iter arripuerunt. Ex quo evenit, quod omnes infantes ſumus: & quod mente concepimus, explicare nequimus. Sed jam ad inſtitutum noſtrum revertamur.

CAP. IX. Repudiata lege Agraria, conſul intentus mederi Reip. cum multa turbulenta conſilia contra Reipubl. ſtatum & otium partim iniri, partim ſe conſule deſignato inita eſſe dicerentur: in eo omnes dies noctesque conſumebat, ut qui eſſent hi qui haec agerent, haec molirentur, ſcire poſſet. Itaque cum illius rumoris fontem diligentiſſime inquirens, Fulviam auctorem inveniſſet, eam occulte ad ſe vocatam, juſſit, ut ea, quae ſciret de conjuratione, indicaret, praemia pollicetur: interdum etiam, niſi ſibi rem aperiret, quaeſtiones & tormenta minatur. Poſteaquam Fulvia id ſe a Curio audiviſſe dixit, confeſtim Curium ad ſe vocari juſſit. Et crebro rogando, ſaepe monendo, ſaepiſſime autem pollicendo, interdum etiam minitando perfecit, ut Q. Curius totam ſibi ſeriem atque conjurationis ordinem aperiret. Tum Cicero Curium hortatus, ut conjurationem vehementer ſimularet, illum a ſe ſpei plenum dimiſit. Sed conſul ut comperit, Catilinam principem conjurationis, timens ne Antonius collega, homo turbulentus, & Catilinae maxime familiaris, cum illo conſentiret ac conſpiraret, (ſenſerat enim jam illum a Catilina tentari, & illum non invitum de conjuratione audire) eum incuſare non deſiſtebat, ut magnam infamiam fugeret, & illum ad curſum verae laudis incitare, hortari, ut cum bonis conſentiret: & ut eam teneret viam, quam a majoribus ſuis tritam accepiſſet. Tandem illum ſapientia atque obſequio ſuo a conjuratorum conſiliis removit, & ad ſuam traduxit voluntatem.

CAP. X. Erat tunc Ciceroni decreta ex ſenatus auctoritate provincia Gallia, ſeges ac materia triumphorum, exercitu & pecunia maxime inſtructa & ornata. Sed ille plus exiſtimavit, ſe Reipublicae profuturum, ſi eam a domeſticis liberaſſet inſidiis, quam ſi illam provinciam Reipubl. ſubjeciſſet. Neque enim major eſt virtus, propagare fines imperii, quam partos tueri. Nec majores ſunt bellicae laudes, quam urbanae. Iſtae enim in conſilio & ſapientia, illae in manibus fortunae ſunt poſitae. Quapropter conſul advocata concione, dixit ſeſe (quoniam ita exiſtimabat tempora reipublicae poſcere) in provinciam

 profi-

proficiſci nolle. Et ne ejus collega ad defendendam Rempublicam ſibi eſſet impedimento, ſua virtute perfecit, ut Antonio provincia decerneretur. Quod ſi eo tempore Cicero Antonium non a Catilinae conſiliis, non ab urbe ſpecie quadam honoris impuliſſet, (dicam id quod ſentio) profecto non ſine multo ſanguine conjuratio fuiſſet reſtincta. Et quoniam a Catilina quotidie ſibi inſidias parari videbat, ſemper ille ſtipatus incedebat amicorum praeſidio, ac delectos quoſdam adoleſcentes Reatinos circum ſe frequentes habebat, quibus ad cuſtodiam ſui capitis utebatur. Deinde equites Rom. cum ſenatu conjunxit, quae res, cum omni, tum illo turbulento Reipubl. tempore maxime ſalutaris viſa eſt. Nam antea equeſter ordo, a ſenatu disjunctus, graviſſimas multos annos cum illo ordine exercuerat contentiones ac diſcordias. Neceſſe eſt enim, ubi in aliqua Republica plura inter ſe diſſident corpora, non ſolum ſeditiones oriri, ſed peſtifera etiam bella civilia naſci. Mihique jam minime mirum videtur, ſi Catilina ad perturbandam rempublicam acceſſit: cum illum ad hoc ſua natura incitatum, tot res incitarent, ardentem inflammarent. Accedebat, quod eodem tempore proſcriptorum filii petebant magiſtratus: qui ſi eſſent honores adepti, conjuraturi pro certo cum Catilina videbantur. Quapropter illos conſul ſuis inimicitiis nullo praepoſito praemio, comitiorum ratione privavit. His rebus ſic peractis, nondum conſuli tempus videbatur, de conjuratione ad ſenatum referendi. Itaque ille ſeſe a Catilinae inſidiis non publico conſilio, ſed privata diligentia defendebat: ejus conſiliis quotidie occurrebat, audaciam debilitabat, ſceleri reſiſtebat, nullo tumultu publice concitato. Sed quanto Conſul plura providebat, tanto magis conjuratio indies convaleſcebat.

CAP. XI. Etenim nullus erat jam in urbe vicus, nullus angiportus, in quo Catilina non inſtaret, appellaret, tentaret, ſollicitaret. Et ut ad id quod optabat, perveniret, frigus, ſitim, famem, laborem tolerabat. Sed maxime juventutem excitabat. Eorum alios ipſe amabat, aliorum amoribus ſerviebat: aliis ſcorta, aliis equos parabat, ſtudio armorum nonnullos erudiebat: pecunia multos, blanditiis plures & allectationibus tenebat. Et ſi quem robore animi & virtute praeditum videbat, primum eum virtute capiebat, deinde ſtudio & conſuetudine paulatim in omnem cupiditatem praecipitem agebat. Etenim mores hominibus non a natura ipſa (ut aliqui falſo putant) & a ſtirpe generis: ſed ab iis plerumque ſuppeditantur, quibuscum vivimus atque verſamur. Erat ille (ſicut diximus) mira quadam arte praeditus, ad excitandas adoleſcentium cupiditates: quo non modo aetas illa, quae lubrica atque incerta eſt, ſed etiam jam corroborata caperetur. Hac ille tam multiplici natura, numerum quotidie conjuratorum augebat. Compertumque habeo, ea tempeſtate Catilinam non ſolum viros ſibi ad hoc facinus adſciviſſe, ſed etiam mulieres quaſdam nobiles: quae petulanter, effuſe, libidinoſe & meretricio more vixerant, hujus conſilii participes feciſſe: per eas ille ſperabat, poſſe ſibi aut earum viros adjungere, aut eos, qui conſentire nollent, interficere. Multa praeterea occulte moliebatur, nocturnos agebat coetus, conſuli ſemper inſidias parabat. Scutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum pilorumque magnam multitudinem conflaverat. Neque tamen his tantis rebus Catilina impediebatur, quo minus toto animo conſulatus petitioni ſerviret: ſed alacer atque laetus, ſtipatus choro juventutis, ſaepe ſupplex ambire populum, tribulibusque ſubmittere ſe, polliceri multa, crebro ſupplicare, ultro ſe offerentes rogare, paternos amicos appellare omnes, & convenire, nonnullorum nobilium frequentare domos, viam ſibi his artibus ad conſulatum munire.

CAP. XII. Tum Conſul duplici commotus malo, & quod videbat ſe non amplius privata diligentia rempublicam poſſe tueri: & ſimul cogitans, quam periculoſum eſſet reipublicae, ſi Catilina conſul fieret, conſtituit rem ad ſenatum referre, prorogare comitia, Catilinae conjurationis invidiam conflare, quo ejus petitioni obeſſet. Nam rumores etiam falſi & fabula nonnunquam ficta, perturbat omnia, totamque ſuffragatorum commutat opinionem. Convocato igitur ſenatu, docet, a Catilina & a quibusdam ejuſdem ſceleris atque amentiae ſociis initum conſilium opprimendae reipublicae, ſenatus interficiendi, civium trucidandorum. Tum factum eſt SC. ne poſtero die comitia haberentur, ut de his rebus in ſenatu agere poſſent. Poſtridie conſul multa in ſenatu de conjuratione patefecit, & Catilinam interrogavit, ſi quid vellet de his rebus, quae ad ipſum allatae eſſent, dicere. At Catilina, quanquam totus eſſet ex fraude & mendacio factus, quippe ea vitia, quae a natura habebat, ſtudio quoque & artificio augebat: tamen conſcientiae ſtimulis actus, non tam ſe purgavit, quam indicavit & induit. Tum enim dixit duo corpora eſſe R. P. unum debile, infirmo capite: alterum firmum ſine capite: huic cum ita de ſe meritum eſſet, caput ſe vivo nunquam defuturum: corpus debile, infirmo capite appellabat bonorum conſenſum,

quem

quem ab improbis ſignificare volebat, cum enim tunc ducem haberent, qui facile frangi ſuperarique poſſet. At ſenatus ea tum uſus eſt manſuetudine, vel potius patientia, ut nihil pro his rebus contra Catilinam ſtatuerit: praeſertim cum idem ille paucis diebus ante, Catoni perpetuo improborum hoſti, judicium minitanti, reſpondiſſet: Si quod eſſet incendium in ſuas fortunas excitatum, id ſe non aqua, ſed ruina reſtincturum. Sed ideo fortes in decernendo non erant, partim quia nihil timebant, nonnulli quia favebant. Audio tamen quod multum nocuit Catilinae petitioni rumor ille per urbem ſparſus, quamvis falſus a pleriſque putaretur. Interim urgentibus conſularibus comitiis, Catilina paratis (ut videbatur) magnis copiis, conſtituerat, ſi conſul fieri non potuiſſet, in campo caedem facere: & ejus competitores, Servium Sulpitium Poſthumium, L. Muraenam, D. Syllanum, ſed maxime M. Tullium Conſulem interficere. Sed Conſul adveniente comitiorum die, deſcendit in campum, magna ſtipatus amicorum caterva, & cum quadam lata fulgentique lorica: non quae illum tegeret (nam Catilina non latus aut ventrem, ſed caput & collum ſolebat petere) verum ut omnes boni animadverterent, & cum in metu & periculo conſulem viderent (id quod poſtea factum eſt) ad opem praeſidiumque concurrerent. Sic Conſul tectus amicorum praeſidio & copiis, Catilinae compreſſit nefarios conatus. Sed conſules facti ſunt, D. Syllanus, & Lucius Muraena: quem poſtea a Servio Sulpitio & M. Catone ambitus accuſatum, Cicero conſul defendit: & ejus extat oratio pulcherrima, quae pro L. Muraena inſcribitur. Catilina poſteaquam ſe conſulem vexare rempublicam non poſſe videt, conſtituit privatus facere bellum. Itaque pecuniam, quantamcumque accumulare poterat, ad Manlium Feſulas exportari curabat: & ad eum ſecures, faſces, cornua, tubas, arma, ſigna militaria: aquilam etiam illam argenteam praemiſit, cui ſacrarium Catilina domi ſuae fecerat. Miſſi ſunt praeterea ab eo, L. Septimius in agrum Picenum, & C. Julius in Apuliam: alius in agrum Camertem, in Gallicum quidam alius, ut eas regiones perturbarent. Has enim oras maxime quaedam quaſi contagio hujus ſceleris pervaſerat. Ipſe Romae multa moliebatur. Poſtremo decreverat magna manu vi. Kal. Novembr. impetum in curiam facere, & trucidato conſule & ſenatorum magna parte interfecta, ad Manlium in caſtra proficiſci. At M. Cicero conſul noctes atque dies vigilans, his rebus cognitis, ſenatum circiter xiii. Kalen. Novemb. frequentem coegit. Incipit alto petito prooemio Catilinae exponere nefaria conſilia: docet, eum operas & manum comparaſse Senatus interficiendi cauſsa: praemiſsum ab eo in Etruriam C. Manlium dicit ad exercitum parandum, eumque ante diem viii. Kalend. Novemb. fore in armis, & C. Julium in Apuliam ad ſollicitandos paſtores. ſe non Manlium aut Julium timere, ſed eos vereri, quos videret quotidie volitare in foro, quos etiam in ſenatum venire, & ab eis caedes atque incendia & interitum R.P. parari. Monuit deinde diligenter ſenatum, ut ea quae imminerent pericula, circumſpiceret, ut conſuleret patriae, ut R. P. conſervaret: niſi provideret, non legem agrariam, aut aliquam uſitatam ſeditionem parari, aut auditum aliquod aliquando malum P. R. quaeri: ſed inita eſse conſilia urbis inflammandae, civium trucidandorum, nominis Rom. extinguendi. Nullam dicebat eſse nationem, nullum regem, qui Po. Ro. bellum facere poſſet, nullum eſſe externum periculum. Intus eſſe inſidias, intus peſtem incluſam, intus equum Trojanum, a quo nunquam ſe conſule dormientes opprimerentur: hoſtem non eſse ad portas (quod graviſſimum eſset) ſed in urbe, in foro, in curia. Expoſuit poſtea remedia, quibus huic tanto malo poſset mederi. Ad extremum monuit conjuratos, ut deſinerent furere, deſiſterent ſibi inſidiari, caedes atque incendia & rapinas cogitare: in republica conſules eſse vigilantes, egregios magiſtratus: eſſe quoſdam fortes atque amantiſſimos reipublicae viros, qui acrius incumberent ad ſalutem Reipubl. quam illi ad perniciem: deſiſterent ſe conſule, locupletum caedes ſperare; Nam cum omnium conſulum gravem in cuſtodienda republica curam & diligentiam eſse debere, tamen eorum maxime, qui non ſtatuis & imaginibus atque commendatione majorum, ſed P. R. beneficio Coſs. eſsent facti. Eos nihil agere, nihil moliri, nihil cogitare, quod ipſum lateret: ſcire ſe, quem ad capienda arma in Etruriam miſiſsent, quem in Apuliam, quem in agrum Picenum, quem in Gallicum. Errare eos vehementer, ſi ſuam lenitatem perpetuam ſperarent futuram. Se multa tacuiſse, multa pertuliſse. Severitate modo opus eſse, ad id ſe habere exempla majorum, qui perſaepe privato conſilio pernicioſos cives interemiſsent. Addebat, ſe multum mirari, ſi illi honeſte vivere non poſsent, cur turpiter potius perire vellent? Poſtremo non ſolum homines dixit, ſed etiam Deos omnes univerſos huic tantae immanitati reſtituros.

CAP. XIII. Tum Senatus, quanquam multi erant, qui ea, quae Conſul deferret, propter magnitudinem ſceleris non crederent, multi qui propter ſtultitiam non putarent, multi

qui propter improbitatem ſaverent: tamen de quorundam fortiſſimorum virorum ſententia decrevit, *ut darent operam conſules, ne quid R.P. detrimenti caperet*. Hoc ſeoatus conſultum nunquam fieri ſolet, niſi in pernicioſis legibus, in ſeceſſione populi, in maximis civitatis perturbationibus, & ſeditionum metu. Atque hoc uno verſiculo maxima magiſtratui Ro. permittitur poteſtas, delectum habere, bellum gerere, domi militiaeque jus ſummum habere. Venit dies VI. Kal. Novembr. Catilina, quod animo conceperat, diſpoſitis a conſule circa palatium praeſidiis, adimplere nequivit. Cito aliud facinus ſibi venit in mentem. Preneſte oppidum eſt ab urbe non multum diſtans, ipſa natura ac loco ſatis munitum: id Catilina conſtituit, propter plurimas belli opportunitates, Kal. Novembr. nocturno impetu invadere. Sed conſul hoc animo proſpiciens, illam coloniam armatis hominibus compleverat. Quamobrem Catilina id facinus fruſtra ſuſcepit. Sed antea accidit res (credo id factum benignitate Deorum) quae Catilinae animum aliquantulum perturbavit. Nam Cn. Piſo (de quo ſupra diximus) in quo Catilina ſpem magnam victoriae habebat, a quibuſdam Hiſpanis equitibus, ſive (ut quidam alii dixerunt) ab equitibus Pompejanis occiſus fuit. Utrum attulerit ipſius interitus plus conjuratis doloris, quam bonis & laetitiae & voluptatis, judicare difficile eſſet.

CAP. XIV. Haec dum aguntur, Manlius in Etruria promiſſis ſolicitabat plebem, Syllani temporis calamitate percuſſam, & novarum rerum cupidam. Omnes praeterea latrooes, paſtores, & cujuſcumque generis homines, quos bello uſui fore credebat, in eandem ſpem rapinarum impellebat. Exercitum magnum comparabat, confluente colonorum Aretinorum & Feſulanorum multitudine: qui memores Syllanae victoriae, & aſſueti rapere, civile bellum exoptabant. Illi etiam, quos antea Catilina in diverſa loca miſerat, multa machinabantur. Nam cum nocturnos agerent conventus, arma & ferramenta pararent, ſollicitarent ſervitia, perditos homines ad vim, ad caedem, ad direptionem incitarent, opportuna loca armata manu obſiderent: plus illi terroris hominibus, quam periculi afferebant. His rebus Romae auditis, civitas cuncta permota, plena erat ſollicitudinis plena timoris. Nihil erat mali, nihil adverſi, quod non boni metuerent, improbi expectarent. Catilinae voces, & ejus minae ferebantur, ejus aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum, metum urbi ſeditionisque afferebant. Verſabantur ante omnium oculos ſuperiores omnes civiles diſſenſiones, miſerae capitum obtruncationes, bonorum direptio, forum acervis corporum & civium ſanguine redundans, ſolicitam civitatem & ſuſpenſam metu harum rerum memoria faciebat. Augebant populi timorem oſtenta atque prodigia. Relatum enim fuerat M. Herennium, municipem Pompejanum, ſereno die fulmine percuſſum, exſpiraſſe. Viſas eſſe in aere nocturno tempore flammas, mirabilemque coeli ardorem, ſtrepitus armorum, fulminum jactus, terrae motus horribiles cum quibuſdam multis metuendiſque rebus eſſe factos. Nam & defeciſſe lunam, & ſolem plus ſolito flammato ardore fuiſſe: auctor eſt M. Cicero in ſecundo de Conſulatu. Apparuiſſe praeterea cometas, & varias de nocte viſas eſſe terribiles formas, atque praecipiti aſtrorum motu, concurſuque gravi ſtellarum, ſignificatam eſſe iſtam conjurationem, idem in eodem libro ſcribit. Ea etiam magis mentes hominum permovebant aruſpicum reſpooſa. Nam cum L. Cotta, L. Torquato Coſſ. complures in Capitolio turres de coelo eſſent tactae, ſtatuae Deorum immortalium, & antiquorum hominum, fulmine disjectae in terram cecidiſſent: ſignum etiam Romuli cum altrice lupa de coelo eſſet percuſſum, & legum aera liquefacta eſſent: aruſpices incendia, caedes, rapinas, templorum vaſtationes, bellum inteſtinum maxime cruentum, & acerbiſſimum ſervitutis jugum P.R. portendi reſponderunt. Itaque ſtatuam Jovis mira magnitudine fieri, & illam in culmine arcis Capitolinae ad orientem verſus, ut forum & curiam ſpectaret, collocari juſſerunt: quo ſigno collocato, fore ſperabant, ut Jupiter ille omnia circumſpiciens, perditorum hominum conſilia detegeret. Omnes igitur trepidantes, feſtinantes, (ut plerumque in periculo fieri ſolet) orare Deos, numen colere, ſupplices matres familias ad aras confugere, vota facere, lamentari, infantes pueros miſerari, quicquid increpuerit, Catilinam & Manlium timere. Tum factum eſt SC. ut ſi quis conjurationem, quae contra remp. facta eſſet, indicaviſſet: ſi ſervus eſſet, libertatem haberet, & centum [illegible] ſi liber, impunitatem ejus rei, & ducenta millia ſextertia. Decrevit item ſenatus, ut per urbem praeſidia diſtribuerentur, & per minores magiſtratus haberentur vigiliae. Item Q. Martium Feſulas, Q. Metellum Creticum in Apuliam, praetores Qu. Pompejum Capuam, Q. Metellum Celerem in agrum Picenum & Gallicum mittendos cenſuit. Hiſque permiſſum eſt, ut exercitum compararent, & omnia alia agerent, quae Reip. forent uſui.

CAP. XV. Cum igitur Q. Martius in Hetru-

Hetruriam veniſſet, Manlius ad eum legatos miſit, qui in hanc ſere ſententiam locuti ſunt: *Teſtari ſe Deum atque hominum fidem, non iccirco arma ſumpſiſſe, ut patriae bellum, & ut alicui injuriam facerent; ſed ut praetoris & foeneratorum crudelitatem a corporibus ſuis propulſarent. Quorum tam fera eſt immanisque natura, ut cum illi pulcherrima praedia, proprias ſedes, ac denique omnia bona, & veſtitum ipſum, quo tecti eramus, nobis ademerint, nec quicquam nobis praeter calamitatem & egeſtatem reliquerint: tamen his miſeriis non expleti, in ſempiternis tenebris, perpetuis vinculis & carceribus incluſos, vitam nos amittere volunt. Avaritiamque ſuam, quam ingentibus pecuniis ſatiare non potuerunt, cupiunt miſeriis civium & ſanguine repleri. Rogare ſeſe & orare, ut ſi omnia ſua, praeter animam,* [illegible] *quicquam ſibi paternum ne monumenti quidem cauſa reſervaverint, ut eis ſpoliatis, honore, fama, fortunis, liceret uti praeſidio legis, quae permittit, ut amiſſo patrimonio, liceat a tormentis liberum corpus habere: ſeque ne id ſibi beneficium a praetore eripiatur, S.P.Q.R. obteſtari. Saepe a majoribus noſtris* (dicebant) *aes alienum ex publico diſſolutum eſt: ſaepe viritim ex aerario diſtributum argentum: ſaepiſſime plebs, ut honores, divitias & potentiam haberet, a patribus armata ſeceſſit. Nos non divitias, non potentiam volumus, erepta non repetimus. Habeant ſibi alii honores, divitias, provincias, imperia, triumphos: praedia noſtra, Imperator, foeneratores poſſident, domus noſtrae illis patent, nobis clauſae ſunt, familia noſtra maxima utuntur: nos ſervum nullum habemus, nudi, atque omnium rerum expertes ſumus, ferendum ac patiendum putamus. Quid volunt amplius? Quid inſequuntur? Quid oppugnant? Per Deos immortales, quae iſta tanta inhumana crudelitas eſt. Calamitoſiſſimos homines in luctu & miſeriis perire non ſinunt, vitam eripere volunt, in qua cum maximo cruciatu doloreque retinemur: quam, ſi crudeliſſimi eſſent, ſuſtentando laetitiam, quam adimendo caperent majorem. Oramus, o Imperator, ut liceat nobis, amiſſis fortunis, more majorum, liberum corpus habere, ut foeneratores noſtris bonis contenti ſint, vitam & ſanguinem ne petant: ut cum ademerint nobis omnia, ne hanc quoque lucem (quae communis eſt) eripere velint. Quod ſi hoc, Imperator, non potuerimus impetrare, cum multis potius, quam ſoli perire decrevimus.* Q. Martius legatis reſpondit: *Temere eos & arroganter feciſſe, quod privato conſilio contra leges moresque majorum arma ſumpſiſſent: oportuiſſe eos, ſi quid voluiſſent, petere a ſenatu, non ad arma concurrere, S.P.Q.R. ſemper miſericordem fuiſſe. Quod ſi nunc etiam aliquid petere vellent, arma prius deponerent, ne aliquid per vim & metum velle videantur. Deinde ad ſenatum ſupplices eant, errati veniam petant: ſeſe ſperare, ut omnia quae a ſenatu peterent, conſequerentur. Quod ea juſtitia ac manſuetudine ſenatus ſemper fuiſſet, ut nemini unquam juſta petenti, ſuum denegaverit auxilium: curiamque ſemper, cum omnium gentium, tum maxime miſerorum arcem ac profugium fuiſſe.* Legati his habitis reſponſis ad Manlium redierunt.

CAP. XVI. At ferox Catilina, quanquam urbem cuſtodiis vigiliisque munitam eſſe videt, conſulem multum vigilare, adeſſe, providere, eadem parat & tentat, eadem ſaevus animus agitat. Sed ille nihil agebat, nihil aſſequebatur, nihil moliebatur, quod M. Cicero ignoraret, & non impediret: neque tamen ille conari & velle deſiſtebat. Tantus jam furor quidam, ſceleris & audaciae comes, illius effrenatum animum, importunamque naturam oppreſſerat, ut eum non metus, non ratio, non periculum, non res omnes adverſae & contrariae, a cupiditate revocarent. Ubi igitur multa agitanti, nihil procedit, perditiſſimus homo alia via, palam jam & aperto Marte agendum putavit: quoniam ea, quae occulte paraverat, foede & aſpere evenerant. Ad Manlium proficiſci ſtatuit, exercitum augere, priusquam copiae a praetoribus compararentur, atque ad urbem infeſtis ſignis concurrere. Itaque omnes conjurationis principes nocte intempeſta in M. Leccae domum convocat, ut cum illis belli faciendi caperet conſilium. Haec nox omnium temporum acerrima fuit atque acerbiſſima. Tum totius Italiae partium diſtributio, tum Catilinae ad exercitum dies exeundi, tum ceteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per urbem caedis atque incendiorum conſtituta eſt. Sed ea inter ſe hoc modo diviſerant: Catilina ut egrederetur ad exercitum, Antonius ut occuparet Hetruriam, Apuliam M. Ceparius, C. Marcellus Capuam: alius alium denique Italiae locum haberet, Lentulus in urbe relinqueretur. Caſſius & Statilius duodecim urbis partes incenderent, Cethegus & cum eo Gabinius caedis procurationem haberent. Nox autem, qua haec fieri placerent, haec conſtituta eſt, ut cum Catilina ad urbem cum exercitu accederet, L. Beſtia concionem haberet, & Ciceronem in invidiam vocaret, quod Catilinam ad bellum irritaſſet: ac eo ſigno, nocte ea, quae ſequeretur, unusquisque ſuum obiret negotium. His rebus ſic conſtitutis ac peractis, Catilinam unum ſibi obſtare dixit, quod Cicero viveret: ac ſe eum cupere, priusquam ad exercitum proficiſceretur, opprimere: quoniam ejus con-

ſiliis multum obſtaret. Tum C. Cornelius & L. Varguntejus equites Romani, hanc ſibi provinciam depoſcunt: atque cum prima luce conſulem ſalutatum venirent, intromiſſi ſuo amore & jure amicitiae, cum in lectulo ſe trucidaturos pollicentur. Sed conſul cognita re per Q. Curium, domum ſuam majoribus praeſidiis munivit atque firmavit: janua excluſit eos, qui mane ad ipſum interficiendum venerant. Alii non L. Varguntejum, ſed C. Cethegum conſulis interficiendi curam cum C. Cornelio aſſumſiſſe tradunt. Sed illos, ſicut in multis aliis, ſic in hoc errare auctores ſunt Criſpus Saluſtius & M. Cicero. Cum haec omnia a conjuratis ordinarentur, inſtituerentur, pararentur; verſabantur in conſulis animo multae & graves cogitationes, quae ſibi nullam partem neque diurnae neque nocturnae quietis impertiebant. Primum cogitatio tuendae Reipublicae, quae eo tempore erat difficilis & magna ratio. Cum res ſibi eſſet cum homine tam acri, callido, tam in ſcelere vigilante. Deinde cura perſpiciendarum inſidiarum, quae quotidie ita ſibi comparabantur, ut nullo pacto vitari poſſe viderentur. Etenim tacita magis odia & occulta periculoſa ſunt, quam indicta & aperta. Nam is qui palam eſt inimicus, facile cavendo vitari poteſt: inimicitiae autem occultae plerumque opprimunt, antequam quid ſit, perſpici poſſit. Itaque cum omnes conjurati conſulem appeterent, ſcire autem qui eſſent conjurati, difficile eſſet: eveniebat, ut ne amicis quidem omnibus eſſet credendum. Suberat etiam illa cauſa, quae optimi conſulis mentem maxime commovebat: Catilinam nulla diligentia, nullo praeſidio, nulla ratione permoveri. His igitur tot tantiſque difficultatibus conſul uno atque eodem tempore affectus, conſtituit rem ad ſenatum referre: ut quoniam nonnullis ea, quae ipſe deferret, propter magnitudinem ſceleris incredibilia viderentur, ſaepius & plura ad Senatum deferendo, majorem fidem faceret oratio ſua.

CAP. XVII. Itaque poſtridie cum domi ſuae pene interfectus eſt, Senatum in aedem Jovis Statoris vocat, rem omnem ad P.C. refert: quo eum Catilina, ſive vitandae ſuſpicionis, ſive ſui expurgandi cauſſa veniſſet, nemo eum ſalutavit. Quin etiam plurimi ſenatores partem illam ſubſelliorum, ad quam ille acceſſerat, nudam atque inanem reliquerunt. Tum M. Tullius optimum factu judicans, ei oratione (qua plurimum poterat) terrorem incutere, atque eum ex urbe egredi jubere: hoc animo proſpiciens, remoto Catilina, ſi omnes conjurati ſimul exiſſent, eos foris facile opprimi poſſe: aut ſi qui remanſiſſent, illos infirmos ſine Catilina, ac debiles fore. Catilina enim ſolus in urbe timendus erat. Omnia perſcrutabatur, omnia diligentiſſime providebat, praeripere, fallere, inſidiari, ſimulare, tentare ſollicitare, perſuadere, permovere, vigilare, laborare, urgere ad tempus, huc atque illuc torquere & flectere ſciebat. Ex conjuratis unumquemque ad certas res conficiendas delegerat: neque vero cum aliquid mandaverat, confectum putabat, omnia ipſe obibat, occurrebat, providebat. Quodſi illum Conſul non ab urbe depuliſſet, profecto reſpublica magnam accepiſſet calamitatem. Dicet aliquis: Cur igitur illum non comprehendebat, cur illum non interficiebat? Quia utile non putabat. Nam praeter paucos bonos, Ciceronem omnes crudeliter, non egregie feciſſe dixiſſent: atque etiam mortuo illo, intelligebat conjurationem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe: nam invidia oppreſſus, reliquos conjuratos perſequi non potuiſſet. His igitur de cauſis Catilinam ex urbe ejicere cupiens, ſurrexit, & hac pulcherrima in L. Sergium Catilinam oratione invectus eſt.

CAP. XVIII. *Inſeruerat hic Felicius Orationem Ciceronis, quae eſt inter Ejus in Catilinam Prima. Pergit autem his verbis.* Conſul poſteaquam dicendi finem fecit, Catilina ita illius oratione confuſus ac perturbatus eſt, ut non modo ingenium illud & dicendi exercitatio, qua Catilina plurimum ſemper valuit: ſed impudentia, qua ſuperabat omnes, ſubito illum defecerit. Tanta Conſul contentione animi, ingenii, vocis, laterum, & graviſſima corporis actione peroraverat. Ita ardentes quasdam quaſi verborum faces, in Catilinam conjecerat, ut homo impudentiſſimus, & ad dicendum paratiſſimus, non auderet aperire os, aut verbum ullum pro ſe facere. Sed evolat repente ex Senatu cum quibusdam fractis inanibusque minis. Quapropter Cicero in Bruto, ſingularem illam ſuam dicendi facultatem modeſtiſſime laudans, & quasdam enumerans eloquentiae ſuae praeclaras actiones: inter alia quod Catilinam fregerit, merito gloriatur. *A nobis*, inquit, *homo audaciſſimus Catilina in ſenatu accuſatus, obmutuit.* Alii aliter referunt, & Catilinam conſuli reſpondiſſe narrant. Extatque oratio ſatis pulcherrima, quae Lucii Catilinae nomine ſcripta fertur in vulgus. Quam equidem orationem non tam Catilinae, quam alicujus magni & antiqui declamatoris exiſtimo. Cujus ego orationis exemplar iccirco hoc loco inſerui, ut cum meam & aliorum poſuiſſem ſententiam, hoc aliis poſtea judicandum relinquerem. Catilina igitur (ut illi dixerunt) tametſi conſulis oratione multum perterritus eſt: tamen

quia

quia ipſe ad dicendum promtus erat, & ad diſſimulanda omnia paratus, confirmato animo in hunc modum reſpondit conſulis orationi.

CAP. XIX. *Omnes homines, qui in maximis principatibus vitam agunt, aut qui de rebus publicis aut privatis conſultant, decet inprimis animadvertere, ne cuiquam voluptati temere aſſentiant, neve liberum ingenium furore aut iracundia peſſundent. Sed vigilantius enitendum eſt, ut durent invictis animis, ut omnium rationes aeque circumſpiciant, nec in alterutram partem declinent, donec luce clariores, in apertum deductae, & ſatis peroratae videantur. Difficile eſt enim, commotis animis ac concitatis ingeniis, verum cuiquam perſuadere. Tanta fit plerumque vis ac frequentia orationis. Haec ſi fuiſſet nobiſcum P. C. animadverſio, dum perperam de meis moribus conſul tanta acerbitate loquebatur, cum perniciosa & inſolenti facundia in caput meum veſtros concitabat animos, modulabatur orationem: conſiderem profecto, ut illius procacitas hodierna die innocentia noſtra deleretur. Sed video jam ſuggeſtione conſulis pectora veſtra rebus incumbere, vix meam perpeti orationem: credere jam illius autoritati, meae pudicitiae diffidere. Quamobrem facile vereor, ne ſera ſit noſtrae ſalutis defenſio. Nam paucorum invidia plerumque innocentes jure aut injuria ſuppeditantur. Quae res profecto neque conſtantiae virorum illuſtrium, neque Romanae diſciplinae, neque ſenatoriae dignitatis officia videntur. Quare per Deos immortales vos P. C. atque humanitatem veſtram appello, ut in tantis rebus non facile judicium excipiatis: demulſos ac devinctos animos facundia Ciceronis priſtinae integritati reſtituite: & ita reſtituite, ut aliquando Romani atque Patricii Catilinae verba intelligatis. Si quid in patriam peccavi, Quirites, neque gratiam neque miſericordiam imploro. Eripite tum ab hac luce animam, trucidate hoc corpus, & membra haec impudica divellite: non eo tendit oratio noſtra, ut Catilinae miſereamini. Summa eſt enim miſericordia in parricidam ſubitum ſupplicium animadvertere. Sed hanc verbis clementiam poſtulo P.C. ne omnino innocentiam deſeratis, ne dum libertatem defenditis, paucorum iniquitate pleroſque innoxios perditum eatis. Oſtendam vobis, atque elucidabo, acerbas in conſule noſtro mecum inimicitias, non pro ſalute reipublicae fuiſſe, ſed exagitandi imperii cauſſa, non manu tenendae libertatis deſiderio initas cunctas. Nam quantae primum in ſuperioribus annis immoderatae in me illum diſcordiae agitaverint, quantiſque atque quam crebris poſtea invicem contumeliis verſati fuimus, non referam: vobis enim omnibus nota ſunt P. C. Sed ea malo dicere, quae proximis comitiis, poſteaquam conſul deſignatus eſt, impudenter & temere tandem evomuit, ſe nihilo magis, quam excidio Catilinae conſulatum petere. Teſtes hic duo viri clariſſimi, C. Antonius conſul, & C. Caeſar: quorum auctoritate internunatio illa, eo tempore veluti parum conſulta, reprobata eſt. Ite nunc P. C. talibus animis imperia tribuite, qui curioſius privatas inimicitias, quam totius reipublicae ſalutem perſequantur. Non cupit Cicero conſulatum, ut opem referat miſeris, aut potentiam improborum arceat, ut civitatem defendat, ut Reipublicae conſulat, ſed ut maxime Catilinam delere & circumſcribere poſſit. Haec ſunt officia viri conſularis? hae glorioſi & ſanctiſſimi civis inſtitutiones? Tales homines in dandis magiſtratibus nobilitati anteponite, quibus tantus & vaſtus eſt animus extinguendi nobilitatem. Nam quod mihi hujus voce viri interminatum eſt, diligentius in vos omnes convertetur. Credite mihi P.C. credite, rara eſt inter tam diſſimiles animos benevolentiae charitatiſque conſenſio. Ille ex municipio Arpinati novus hoſpes huic urbi inſitus, eam velut ingenitam rabiem atque invidiam animo volutat, quam novis & exteris civibus, non tantum mores, ſed veteri conſuetudine natura comparavit. pridem illi in petitione conſulatus patria exprobrata eſt, aliquando novitas generis objecta, aequo animo tantam contumeliam toleraſſe: tam impatientiſſimum hominem exiſtimatis? Incitabatur eo tempore truculento ſpiritu laceſſitum ingenium, & veluti viper. ſerpens inflammato ac venefico pectore ferox ejus & crudelis animus agitabatur. Hic qui ſe patrem patriae nominat, qui dicere ſolitus eſt, hanc rempublicam ſuo ſplendore decoratam, qui virorum omnium illuſtrium ac praeſtantiſſimorum familias non modo aequaſſe, aut aliquando ſuis moribus, veruntamen omnium majorum virtutem ſuperaſſe jactitat: cum objectari ſibi novitatem videret, quo putatis eum ingenio perferre potuiſſe. Inſremebat tunc dentibus, atque in vos omnes rabido rictu conceptam latenter iram acuebat, quam neque lenitam adeptione conſulatus inpoſterum putetis: cum non veſtra gratia, ſed ſuis maximis virtutibus, conſequi tantam dignitatem debere arbitretur. Nunc itaque priores illos impetus exequitur, nunc his artibus perturbare civitatem inſtituit: nunc ſe his conſiliis ulciſci, & nobilitatem eo deducere, ut nunquam ſibi novitas objiciatur. Faciet hoc P. Conſcripti, faciet, niſi veſter prudentiſſimus animus aliquando noſtrae omnium ſaluti, & univerſae Reipublicae conſulat. Jam hoc primum initio ab hoc principe ſcelerum, ab hoc flagitiorum artifice, ita civitas noſtra dira & peſtilenti labe conſperſa eſt: ita perniciosum ſe-*

Digitized by Google

ſemen diffundit in patriam, ut ſi aliquando conſitum radicibus, paulum altius convaluerit, delebitur quidem haec R. P. pulcherrimum hoc a ſtirpe concidet imperium. Nihil enim eſt tam periculoſum civitatibus, quam cum delecti cives inter ſe diſſident. Inimica namque eſt rerum maximarum diſcordia: ea ſola res fortes diſſipat & demolitur: eam quidem hic nunc inſeruit noſtrae civitati. Hanc inter nos calamitatem ingeſſit: quae ſi non mature provideatur, video jam ſummam fortunae conjunctam hanc rempublicam, video jam arma in manibus veſtris, alterum alteri obſiſtere: hunc proſcribi, alterum vero trucidari. Utinam enim verum malarum innocens, Catilina, finis eſſet, ut eſt initium: nullum foret mihi grave pro republica periculum ſubire, patriae equidem proſcribi, patriae abdicari, emori paterer. Sed non ſemper cunctis mortalibus idem animus eſt. Erit alter impatientior, qui ulciſci malit, quam improborum perpeti injurias. Tunc neceſſe eſt, ut civili bello res agitetur, periclitabitur tunc patria, & in ancipites caſus, certumque Urbis excidium occidet repente, interitura: tunc ingenti laetitia efferetur, & optatis ſeſe rebus potiri gloriabitur. Cum hanc videbit armis ſplendere patriam, & iſtam admotis ignibus urbem lucere: tunc laudabit ſua conſilia, & extollet invictum animum, & pro ſuis contumeliis ſatis ſe majoreſque ſuos ultum iri exiſtimabit. Nam praedicare aliquando ſolitus eſt, originem ſe generis habuiſſe ex Tullii Hoſtilii familia Volſcorum regis, ea quidem Po. Ro. inimiciſſima: quae ſola prorſus nota eſt occaſio, ut univerſum ſit tibi nomen populi R. odio, ſemperque abhorreat hanc rempublicam cujus ditione obſcurata eſt majorum ſuorum familia: & ſubactum ejus ac demolitum imperium. Quae res quantae curae habentur humanis ingeniis, vos ipſi exiſtimate. Hoc ego tantum de Cicerone exiſtimare poſſum, ut praecedens illa majorum ſuorum invidia, veteres illae inimicitiae impatientis animi ſuum ſemper ingenium agitent, nunquam ab impetu aut a rabie quieſcant. Tanto eſt illius immoderata evertendi hujus imperii libido: videlicet placato enim orbe terrarum, tot profligatis regibus, tot populis, tot gentibus, tot exteris nationibus ſubactis, terras undique & maria imperio noſtro parere, nullum ſuperiorem hoſtem populi Romani, cui noſtra virtus longe probata ſit. Defluxit itaque illi ſpes omnis extrinſecus hujus imperii demoliendi. Tute nobis omnia quieſcunt, omnes ultro obtemperant. Cum vero ſeſe majoreſque ſuos vindicatum iri malit, nec poſſit unquam ab illa opinione durus & crudelis animus quieſcere: ad has confugit perturbationes, quibus privatis inimicitiis mecum primo, poſtremo in univerſam rempublicam conferre putet. Accuſat itaque inimicum ſibi Catilinam & pleroſque alios ejuſdem conſocios conjurationis, velle rempublicam invadere, evertere patriam, urbem deformare, domibus, templis, aris incendia parare: ſtuprare virgines, ſenes, plebem ac patricios jugulare, nuſquam irae aut ferro parcere, donec pulcherrima iſta omnium imperatrix a ſtirpe intereat. Sed per deos immortales, neſcio quorſum tendat vana haec hominum exiſtimatio, ut quiſque mortalium credat, aliquem eſſe tam perditum, aut tam prorſus ignarum rationis, ut cum non quandam intelligat inſitam patriae pietatem, quae ſemper quadam tacita ac vehementiſſima vi naturae, humanis pectoribus infunditur. Quis itaque Romanus animus tantam reip. calamitatem afferre cupiat? Quis enim tam acerrimus P. R. hoſtis, ille etiam Carthaginenſium dux Annibal, majora nobis, aut paria excogitare potuiſſet? Egone rempublicam invadere velim, qui & pro republica ingentia pericula ſuſcepi? Egone ſenatum & urbem deformare, tot ampliſſimis beneficiis noſtrae familiae decoratam auderem? Egone Romanorum templa incendere, quae tot ſigna, tot tabulas majorum noſtrorum oſtendunt? Egone togatus patricios aut ſenatores jugulare, qui inter dignitates modo honore praefectus ſum. Egone candidatus, reliquis ſceleribus deturpare civitatem, qui plerumque ne quis deturparet, ſumma ope propulſavi? Quae ſpes? Quis animus? Quae occaſio me ad tale facinus impellunt? Num cauſa forte, quam paulo ante Cicero diſſeruit, libido dominandi? Nonne quiete dignitatem omnium adeptus ſum? Nonne in ſpe mihi agendi tales reliquiae parantur, quales cuiquam mortalium fas eſt optare? Neque enim patriciatus, neque ſenatoria dignitas defuit: neque inpoſterum conſulatus aut dictatura deeſſe poterunt. Quae tantae & tales ſunt, ut non modo in hac praeſtantiſſima urbe, ſed in omni orbe terrarum omnium gentium, omnium nationum, imperia & principatus antecellant. Quid igitur opus erat, ut difficili in bello quaereretur, quod mihi in pace ultro parabatur? Ac forte invidia me concitavit, quod pariter Cicero docebat, grande aes alienum, anguſtia rei familiaris & immoderata potiendarum rerum audacia? ſed de temerario aut veſano homine hoc exiſtimandum eſſet, aut pleriſque qui pro potiundis opibus inconſulte tantam parare poſſet populo Romano ſeditionem: non praeſertim in viro patricio, & in tam opulentiſſima civitate, cui honeſtae ſunt opes, quid dubitas ſibi unquam deeſſe poſſe? Tot ultro ſeſe ſibi quaeſtus offerunt, & ex publico aerario proventus, quod ſi quis paululum labefactare maluerit, neque omnino parere honeſtati, incredibile eſt, quam is facile immenſis opibus affluere poſſit. Ut reliqua praeteream, tu mihi aper-

Digitized by Google

apertum exemplum es Cicero, qui pridie pene hanc urbem ingreſſus, omnium rerum egens: cum te ad magiſtratum contuliſti, tantam conglutinaſti repente divitiarum molem, ut omnes hujus urbis coloniae vix emtoribus tuis ſupereſſe videantur. Temere igitur mihi objicis avaritiam, paupertatem, inſtans onus aeris alieni. Quae cuncta tutiori via ſedare potuiſſem, quam rempublicam inquietare, incerta pro certis capere, parvo commodo ingentia pericula ſubire. Sed neque quibus arguor privatarum inimicitiarum cauſa, tantum facinus initiaſſem. Nemo eſt in hac republica, quem inimicum hic habeam, Cicero tantum mihi moleſtus eſt, quod ejus flagitia, quae in occulto habet, nunquam reticere potui: cujus ineptias ſi tandem a me propulſare maluiſſem, ſine diſcrimine publico multi mihi ad ultionem aditus patebant. Non erat opus ad perniciem reipublicae confugere, neque metus mihi, neque pericula obſtabant: cum, ſi ex hominum vita deleretur, non modo ad vindicandum, ſed nec ad lugendum funus quiſquam ſupereſſet. Sed dii prohibeant, ne hunc animum illius temeritate dehoneſtem. Nullam enim illuſtribus viris in abjectis hominibus ultio laudem afferre poteſt: illam tamen, ſi caſu maluiſſem non eſt putandum, Quirites, ſi eo tempore ſuſceperim, opportunitatis minimum ſibi, mihi vero plurimum adeſſe poterat. Porro ſi quibus armatorum copiis domum meam circumſepſi, ſocios induxi, permiſi vigiles (neque boeunt enim quicquam inficior) ſeci Patres Conſcripti, non ut cuiquam facerem injuriam, ſed ut prohiberem conſulis impetum. Verebar, ingenium noveram, ſciebam inimicitias, intellexeram hanc ab illo inſtructam conjurationem. Formidabam itaque, ne illius facundia ſubito momento animi veſtri indignarentur, & contra quaeſtionem meam licentia veſtra deſignatis periculis de me ſupplicium ſumeretur. At ſi ſemel in ejus deſignatus manus concidiſſem, fruſtra meae in poſterum defenſioni locus parabatur. Vitam igitur meam ſumma ope in hunc diem produxi. Et in tanta rerum perturbatione, nunc perſuaſu tuo, ne me omnes reum facerent, pene tranſii. Nunc cum tibi minus opus erat, Cicero, praeter ſpem in ſenatum veni: & quantum mihi ſatis videbatur, minora quaedam ſcelera elucidavi: ex auditu quorum iri in obſcuro maluiſſes, quam ipſis tam enormibus ſceleribus viam dediſſe: nihil tuorum facinorum expavi: non tunc oratio tua, non ultro conjecti motus territaverunt. Quis enim tereor in tanta ſenatorum frequentia, in tanto ſplendidorum civium coetu, inſontem cujuſquam animum turbare poteſt? Habeo igitur diem quem maxime cupivi, quem vero minime exiſtimabas. Habeo ſenatum, qui innocentiam meam intelligat, apud quem flagitia tua in aperto habeantur. Optimo igitur periculo meis periculis proſpexi, ſi quando armatorum copia furorem tuum propulſavi: ſi quando intrepidus in republica perſtiti, fugam dum mihi omnium obtentu perſuadebas, inſtare mihi contra fuit animus. Sed o Dii immortales, ubinam ſumus? Quis potentem calumniam non videt? Ad quid aliud niſi ut fugerem, tota tua oratio pertinuit? Sed ſi (ut ais) omnia mea tibi facta illuſtrantur, ſi luce clariora ſunt mea conſilia: quid nunc mihi fugam perſuades? Hic ſum, nullis meis praeſidiis circumventus: adeſt ſenatus, qui tibi vim prohibebit. Oſtende haec facinora: elucida ſeditionem: affer ſupplicium. Non decet in tantis periculis miſericordem videri. Cunctatio quidem omnis obeſſe poteſt, nullum vero praeſidium afferre: ſi habes principem conjurationis, ſi imperatorem hoſtium tenes, quid remoraris? Quid ejicere cupis? Utilius eſt enim ut duce careat exercitus: fient illico ad bellum ſegniores. Sed video (utque fieri ſolet) in mediis malis, tibi malorum cauſa timore animus frigeſcit. Caſum enim, quem mihi aut reipublicae parabas, in te conferri vides. Res praeter opinionem tuam nunc agitur, tui capitis periculo. Dubitas nunc de fortunis tuis non objecturum me tibi? In ſenatum venire exiſtimabas? Ideo cum veni, illico trepidus factus es. Putas minitando nunc mihi terrorem incutere? Ignoras, quam liber, quam vaſtus ſit innocens animus? Vis ut fugiam, Cicero? Utique non fugiam, ſed perſiſtam acrius petulantiam tuam oppugnando. Neceſſe eſt ut omnium conſiliorum tuorum flagitia refellam. Veniant in hunc locum teſtes, quorum tibi tantam copiam ſupereſſe dicis, ut nil tibi meorum operum tectum aut occultum ſit. Quos produces? Qu. Curium hominem quidem ſanae opinionis, integrae vitae: aut vero qui ſuis flagitiis celeberrime hunc ordinem devaſtavit. Propterea probri genere abdicatus eſt? Aut Fulviam produces ejus conſortem libidinis, quae nullius unquam caedis conſcia fuit: nullius ſtupri aut inceſti alumna concubitus: aut vero ita vixit, ut velut quoddam ſceleris exemplum, omnes meretricum artes egregia ſola ipſa ſuperaverit? Hi ſunt homines clariſſimi, quibus nunc inquietudo civitatis ſuſpecta eſt, quorum adverſum me teſtimonia parantur. Sed per deos immortales tute jam Cicero moribus tuis oſtendis, furore tuo paulum non impudentius abutere: non erat ex apertis conjurationibus petenda fides populo Romano, ſi me delere cupiebas. Eos eligere debuiſti, quorum obſcurior vita, & parumper occultiora latrocinia fuiſſent. Multi mortales eadem pecunia utilius ambitioni tuae obtemperaſſent. Illorum autem maledicta nemo bonus civis timere de-

bet.

bet. Facile refelli poſſunt, utpote cum fortuna eorum & fides & facta ſatis vulgata ſint: qui mihi ſi ſavere debeant, adverſarios mallem eſſe injurios, ne vitam meam eorum familiaeitas aeque in contemptum deduceret. Nunc itaque, Patres Conſcripti, omnia vobis facta conſulis & cogitata illuſtravi, nunc etiam vobis innocentia mea patere poteſt. Quae res illum impulerit ad Catilinae interitum, ad perturbandam rempublicam videtis. Mecum privatis inimicitiis agitatur. Objectu vero novitatis, univerſam odit nobilitatem, more majorum ſuorum. Nam hanc patriam abhorret, eapropter ſeditiones parat, ſerit diſcordias: nunquam ad perniciem noſtram impatiens ejus animus quieſcit. Facit inprimis reum parricidii me patricium Romanum, ſenatorem: cujus tot res geſtae, tot imperia, tot magiſtratus, tot majorum meorum beneficia ampliſſimo ſplendore Reipublicae luceſcunt. Objicit egeſtatem, quae in opulentiſſima civitate minoribus etiam magiſtratibus nunquam obeſſe potuit. Objectat inimicitias, quae mihi ad perturbandam eempublicam non utique ſatis eſſe viderentur. Teſtes quos producit, videtis: qui tales ſunt, ut omnium ſceleratorum exſupeeent ingenia. Quae tentata, poſteaquam ſibi praeter ſpem eventibus non reſpondent, neque in ſenatu ſperat, timore illico ſuppreſſus eſt. Fugam mihi imperat, quando ſi deliquiſſem, ad vindicandum tantum nefas nulla magnitudo ſupplicii ſatis eſſe poſſet. Si ergo P.C. innocentiam meam videtis, ſi illius animi ferocitatem intelligitis, ſi pericula reipublicae ingeniis veſtris aperta ſunt: expergiſcimini igitur aliquando, & imperii Romani vitae miſeremini. Habetis labentem colubrum in viſceribus veſtris, habetis in hoc ordine incluſam reipublicae calamitatem, quae vigilat ad perniciem P. Romani. Vos illum in ſummo honore poſuiſtis. Cavete, ne quando per licentiam ea pars peſtis totum corpus ambiat, ac veluti contagio quaedam in vobis adoleſcat. Expedite ocyus, & evacuate hanc ſentinam ſcelerum: abdicate hunc hominem conſulatu, ne claram & ampliſſimam dignitatem foeda illius flagitia deturpent: eripite hunc ab hac eepublica, ne quando eum ad excidium noſtrae civitatis anhelantem haec ſanctiſſima intra moenia conſpiciant. Si chara ſunt vobis hujus urbis monumenta: ſi perjucundi liberorum conſpectus: ſi grata eſt veſtrarum virginum pudicitia: ſi templa, potentatus, ſacerdotia, domus, opes, familiae, clientelae, fortunae omnium, & univerſae patriae commoda vobis accepta ſunt: jamjam ab hac eepublica ſemen hoc malorum omnium eradicate, hunc a conſpectu civium eripite, qui vos & omnia bona veſtra extinguere cogitat, qui imperii claritudinem Romani in ſimultatibus atque diſcordiis perturbare inſtituit. Succurrite his periculis, obviate huic calamitati: tunc omnis ſuſpicio ſedabitur: tunc dolus iſte a cohortibus confeſtim diſſipabitur. In hoc uno homine omnis ſpes eorum ſita eſt. Quis enim alius huic maximo imperio, huic capiti orbis terrarum, paucorum ſceleratorum animos erigere aut concitare potuit? Quis civis in hac republica tam atrox facinus excogitare? Hic hic tantum novus Cicero Arpinas, ex Tulliorum familia, ſtruit clam noſtro capiti inſidias. Catilinae conjurationes inſimulat, quo liberior ſibi ad conſilium opportunitas patere poſſit. Nos pleroſque in quaeſtionem deducit, ut nomine noſtro comparatis copiis facilior ſibi pateat aditus ad invadendum rempublicam. Vos P.C. nonne veſtra pericula videtis? Capeſſite rempublicam miſeram & nutantem; ſubvenite patriae, parentum & ſimul ſalutē omnium miſereamini: neque patricium civem, & populum Ro. a faucibus inimici conſulis eripite. Supplicem atque inſontem priſtinae claritudini, omnium civium gratiae ac benevolentiae reſtituite.

CAP. XX. Vix Catilina dicendi finem fecerat, cum plerique ſenatores obſtrepere coeperunt, eum hoſtem ac parricidam vocare. Tum ille furibuudus, *quoniam circumventus ab inimicis, praeceps agor, incendium meum non aqua, ſed ruina veſtra extinguam.* Deinde exſanguis atque aeſtuans, ex curia repente ſe domum proripuit, cum quibusdam magnis immanibusque minis. Ibi multa volvens animo, conſtituit in Manliana caſtra proficiſci: timens, ſi amplius cunctaretur, ne conſulis oratione concitati animi in ſe impetum facerent. Lentulo igitur atque Cethego, & aliis convocatis conjurationis principibus, conſilium ſuum exponit: eos hortatur, uti ſemper parato ac forti eſſent animo, neve labore ac periculo ullo terrerentur, ut quae ſuperiori nocte paraverant, exequi curarent, ac quamplurimos poſſent, ſibi ad bellum adjungerent ſocios. Interea monet eos, ut per urbem voces ſpargerent, eum innocentem Maſſiliam in exilium ire: ut ex ea re aliqua in Ciceronem redundaret invidia: & quo civitatem improviſius aggredi poſſet. Cum haec & alia ejusdem generis dixiſſet, nocte intempeſta cum paucis, vel (ut aliqui dicunt) cum trecentorum ſatellitum comitatu, ex urbe exceſſit: non Flaminia (ut a nonnullis falſo ſcribitur) ſed Aurelia via profectus. Poſtridie quam Catilina ex urbe profugit, M. Cicero orationem habuit ad populum: quae quia in orationibus Ciceronis deſcripta eſt, praetermittam hic, quae tunc a conſule dicta ſunt.

CAP. XXI. At Catilina ex itinere literas pleriſque conſularibus & optimo cuique miſit, qui-

quibus ſe dicebat falſis criminibus circumventum, & a ſenatu alienatum, quoniam conſulis furori reſiſtere non potuiſſet, tempori cedere, in exilium Maſſiliam ire: non quod alicujus ſceleris ſibi conſcius eſſet animus, ſed uti R. P. quieta foret: neve Conſ. nobilitatem extinguere cupiens, Catilinae conjurationes ſimulando, pleroſque bonos ac innoxios perditum iret, malle ſe patria carere, quam ut aliqua belli civilis diſſenſio oriretur propter ſe. Haec res magnam Ciceroni conflavit invidiam. Etenim plures erant qui Catilinam non obſtupefactum ac perterritum Conſulis diligentia, non de ſpe conatuque depulſum, ſed indemnatum, innocentem, in exilium dejectum a Conſule vi & minis eſſe dicebant: nec illum improbum, ſed timidum: Ciceronem non diligentiſſimum conſulem, ſed crudeliſſimum tyrannum vocabant. At Catilina ubi in agrum Feſulanum cum faſcibus & imperatorio ornatu pervenit, & exercitum accepit a Manlio, ſtatuit non prius bellum gerere, quam exercitum auxiſſet, & quam paucitiſſimis diebus milites majorum diſciplina, labori ac militiae aſſuetos reddidiſſet. Catilina igitur vigilando, laborando, ordines inſtituendo, milites appellando, monendo, hortando, magis magisque indies ad militarem diſciplinam ſuos revocabat. Dum his artibus Catilina inſtruit exercitum, Q. Catulus ſummo ſplendore & auctoritate vir, qui quondam Catilinae familiaris fuerat, literas in ſenatu recitavit, quas ſibi a Catilina datas eſſe dicebat. Quarum exemplum infra ſcriptum eſt. (vide Cat. c. xxxv.)

CAP. XXII. Sed cum ex multis aliorum literis crebrisque nunciis Romae compertum eſſet, Catilinam exercitui praeeſſe, patriae bellum inferre: permulti erant, qui vehementer inſimulabant conſulem, quod hoſtem, quod tam capitalem R. P. non comprehenderit, quod principem conjurationis emiſerit. Etenim ſic tum ratiocinabantur homines, & inter ſe loquebantur. Ad mortem Catilinam duci juſſu conſulis, & graviſſimo ſupplicio affectum eſſe jam pridem oportebat. In illum conferri peſtem illam, quam nunc in nos machinatur. Nam ſi illum conſul (ut meritus erat) morte mulctaſſet, bellum nullum haberemus, caſtra non eſſent in Hetruriae faucibus collocata, respublica nunc quieta foret. Non erat opus eo tempore miſericordia, de hoſte acerbiſſimum ſupplicium ſumere, & unius improbi poena univerſam rempublicam conſervare. Exemplum alii uſurpantes Sp. Melium regnum appetentem a P. Servilio Hala, Tiberium Gracchum a P. Scipione interfectos commemorabant: a C. Mario L. Saturninum tribunum plebis, & C. Servilium Glauciam praetorem occiſos eſſe, propter quasdam ſeditionum ſuſpiciones. Ciceronem vero eum, quem acerbiſſimum hoſtem ſciebat, quem exſpectari ducem & Imperatorem in caſtris hoſtium videbat, ad caſtra proficiſci juſſiſſe, ut patriae bellum inferret. O conditionem miſeram adminiſtrandae reipublicae, in qua diligens moroſus, negligens turpis, ubi ſeverus crudelis & inhumanus, miſericors timidus ac diſſolutus vocatur: ubi erranti nulla venia, recte facienti exigua laus proponitur. Cum antea L. Catilina in exilium profectus diceretur, non ille a Cicerone ſpoliatus armis audaciae, non Ciceronis conſiliis atque laboribus circumcluſus ac debilitatus: non quod ille pertimuerit, ſententiam mutaverit: ſed indemnatus, innocens, in exilium dejectus a conſule verbis & imperio dicebatur. Non ille improbus, ſed timidus: non diligens conſul, ſed crudelis vocabatur. Sed cum eſſent tunc homines, qui haec loquerentur, iidem ſi Catilina interfectus fuiſſet, quid dixiſſent? Nunc vero quod Catilina vivit, quod ſupplicio mactatus non eſt, Ciceronem nullius conſilii, inertem, timidum ac diſſolutum vocant. Nihil eſt profecto inertius vulgo: non delectu aliquo aut ſapientia judicat, ſed conſilia eventis ponderat: & cui bene quid evenerit, illum multum providiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicit. Sed haec omittamus.

CAP. XXIII. Cum igitur Romae compertum eſſet, Catilinam exercitui praeeſſe, patriae bellum inferre, fit S. C. quo Catilina & Manlius hoſtes judicati ſunt. Caeteris ſtatuta dies, qua omnibus praeter rerum capitalium condemnatis, impune liceret ab armis diſcedere. Et ſi quis poſthaec ad Catilinam profectus fuiſſet, ſenatum exiſtimare, eum contra rempublicam & ſalutem omnium feciſſe. Decrevit item ſenatus, uti Coſſ. delectum haberent. Et ut C. Antonius cum iis copiis, quas colligere poſſet, Catilinam terra marique perſequeretur, Cicero urbem ab inſidiis defenderet. Neque tamen hoc gravi S. C. perditorum hominum mentes ſanatae ſunt. Non nemo ex tanta conjuratorum manu, niſi aut ſpeculandi cauſa, aut inſidiandi, a Catilina diſceſſerat: contraque permulti ex agris, permulti ex urbe ad illum confluebant. Sed ex his ille ſervos repudiabat, quorum numeroſa ad eum multitudo irruebat: indignum eſſe exiſtimans, cauſam civium cum fugitivis communicare: & ſimul cogitans id, quod profecto eveniſſet, ſi Romae ſocii conata perfeciſſent, ingentem ad eum undique ex Italia perditorum hominum futurum concurſum. Etenim illi non ſolum Catilinam vincere cupiebant, qui erant conjurationis participes: ſed quicunque aere alie-

M a no

no premebantur, quicunque patrimonio naufragus, quicunque antea proſcriptus fuerat: multi etiam honores ſibi & imperia turbata republica expectantes, alii ex tumultu & diſſenſiooibus aſſueti conſequi potentiam, bellum exoptabant. Praeterea in magna civitate ſemper multi ſunt improbi, facinoroſi, perditi, audaces, turbulenti, factioſi, egentes: qui nutu ad perturbandum civitatis otium impelluntur. Sed praecipue delicata juventus, illi barbatuli juvenes, aut imberbes Catilinae gregales: qui unguentis obliti, compoſito capillo, velis amicti non togis incedebaot, Catilinae conſilia probabant. Et ex his complures ſe ad illa caſtra conferebaot. Ex horum numero fuit quidam Fulvius, Auli ſeoatoris filius: qui ſi Catilinae amicitiam vitare potuiſſet, nihil a majorum ſtirpe degeneraſſet. Erat literis Graecis & latinis optime inſtitutus, ineratque ingenium ſatis acre: forma praeterea corporis, & ſumma virtutis indoles. Sed is Catilinae amicitia factus ſui diſſimilis, temerario impetu ad illa caſtra irruebat: quem ſeverus parens ex itinere retractum, cum verborum contumeliis laceraſſet, necari poſtea juſſit. Fuit etiam opioio P. Clodium Appium filium, ea mente ex urbe diſceſſiſſe, ut ad Catilinam iret. Deinde commutato conſilio in urbem rediiſſe. Itaque Cicero ei multis in locis objicit, quod fuerit ſocius conjurationis: quod crimen, etſi ab inimico objectum, non falſum crediderim. Nam Clodium nihil non auſurum fuiſſe, ejus vita & mores convincunt. Nonnulli item C. Antonium coofulem, in Catilinae conjuratione eſſe dicebant: confirmabaturque illorum opinio hoc uno argumento, quod Antonius nunquam illam ſuſpicionem cum Catilina ſocietatis, quam de ſe tum homines habebant, aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare curabat. Neque ſolum urbem iſtius furoris morbus, ſed totam pene Italiam, & obſcure ſerpens multas jam provincias pervaſerat. Quodni fuiſſet in urbe patefacta conjuratio, profecto Catilina brevi tempore infinitum exercitum collegiſſet, & ingentes facti eſſent undique motus: in Apulia, in Brutiis, in Pelignis, Capuae, in agro Piceno, praeſertim Piſauri, & Camerti, in Hetruria, in Gallia citeriore & ulteriore: partim obſcure, partim aperte volitabat armata conjuratorum manus.

CAP. XXIV. Sed motus ingens hujus exſecratae conjurationis a Marcellis patre & filio excitatus, indicante L. Vectio, per Bibulum in Pelignis, per Cices. in Brutiis ſedatus atque compreſſus eſt: & de utroque per eosdem vindicatum. In Gallia autem transalpina C. Murena legatus, frater Murenae, conſulis deſignati: in agro Piceno Gallicanoque Q. Metellus praetor egregius, omnes conjuratorum impetus & cooatus probibebaot. Et ex his complures Metellus io vincula conjecerat. Quanquam librariorum culpa (ut opinor) in Saluſtio mendoſe legatur, hunc C. Murenam citeriori Galliae legatum praefuiſſe. Nam illum hac tempeſtate transalpinae Galliae cum imperio affuiſſe tradit Cicero. Eodem auctore Q. Metellum Celerem ſupra narravimus in agrum Picenum & Gallicaoum a ſenatu fuiſſe miſſum. Ad haec Cicero conſul omnes colonias juſſerat ac municipia, ut eorum oppida munirent, in armis haberent praeſidia, atque eorum fines ac urbes a Catilinae excurſione defenderent. Item P. Sextium quaeſtorem cum exercitu Capuam miſit, quod eam urbem a conjuratis tentari audierat. Is igitur ut Capuam venit, C. Meulanum, hominem perditum, coosulemque Marcellum urbem illam vi occupare conantem, atque ſervile bellum excitantem, & multa ibi nefarie molientem Capua exterminavit, eamque civitatem periculo maximo liberavit. Qua de cauſa Capuae decuriones, propter ſalutem illius urbis conſervatam, inaurata ſtatua M. Tullium decoraverunt, & in patronum ſuum aſciverunt. P. Seſtio publice maximas egerunt gratias.

CAP. XXV. Iiſdem temporibus relicti in urbe a Catilina duces, cives atque peregrinos, nobiles, medios, infimos, & cujuscunque generis homines ad bellum incitabant: quos ipſi videbant novarum rerum cupidos & ad bellum utiles fore. Malleolos praeterea ad incendendam urbem parabant, Catilinae arma atque pecuniam clam ſubminiſtrabant. Erant tunc Romae legati Allobrogum, ex civitate male pacata, a ſenatu petentes, ut magno aere alieno eorum liberarent civitatem. Hos igitur Lentulus exiſtimans ad belli ſocietatem facile poſſe impelli, propterea, quod gens Gallica natura pugnaciſſima eſt, & novis rebus ſemper intenta, praeſentemque populi R. ſtatum odio habebat. In hac conjunctione multa inerant commoda: primum, quod Gallia equitatu maxime abundat, cujus ſe videbant conjurati multum indigere. Deinde, quod Allobroges finibus Italiae proximi ſunt, stque tumultu Gallico excitato, neminem arbitrabantur conjurationi poſſe obſiſtere. Itaque Publio Umbreno (quod is Gallis notus erat) negotium dedit, ut Allobroges ad ſocietatem requirat: qua ratione id fieri poſſit, oſtendit. Umbrenus Allobroges acceſſivit, & rem diligenter tranſegit.

CAP. XXVI. Sed M. Cicero ſemper vigilabat, & providebat, ut quid agerent conjurati, quid molirentur, ſentiret ac videret. Et quo

me-

melius omnia inveniret, L. Torquati, P. Lentuli Spintheris, Q. Catuli, M. Luculli, P. Servilii, M. Catonis, Q. Sangae, multorumque aliorum clariſſimorum virorum opera & conſilio utebatur. Hi optime de Republica ſentientes, odorabant omnia, & perveſtigabant: & quicquid inveniebant, ſtatim ad conſulem referebant. Voluit igitur fortuna P. R. ut legati de his rebus loquerentur cum Q. Fabio Sanga clariſſimo viro, cujus patrocinio Galli utebantur. Is Ciceronis omnium conſiliorum ſocius, rem conſuli propere nunciat. Tum Conſul, putans oblatam ſibi facultatem, ut quod ſemper optaverat, conjuratos manifeſte convincere poſſet, legatos ad ſe occulte venire juſſit: monet eos, ne ſine cauſa hoſtes Po. R. fieri vellent: neve eorum res florentes cum Catilinae, Lentuli, ceterorumque miſerorum perditis conjungerent: non debere eos incerta pro certis captare, aut parvo commodo ingentia pericula ſubire: omne bellum incipi facile poſſe, non in ejuſdem eſſe poteſtate, eidem imponere finem. Catilinam dicit ejus conſiliis, laboribus multis, firmiſque praeſidiis circumcluſum ac debilitatum fore, ut eum Antonius collega exercitu facile opprimat. In urbe abunde conſulta ac proviſa eſſe omnia, ne quis contra rempublicam ſe commovere poſſit. Quod ſi aliquid eorum non modo factum, ſed incoeptum ullum conatumve contra R. P. eſſet deprehenſum, S. P. Q. R. pro ſua conſuetudine ſevere vindicaturum: proinde ſibi & eorum civitati conſulerent. Quodſi ea facere vellent, quae ipſe oſtenderet, eos habere facultatem, ut omnia quae a P. R. peterent, conſequi poſſent. Legati ad haec benigne reſponderunt: verum eſſe, ſe a P. Lentulo ad bellum ſocios eſſe requiſitos: ſed eos non eſſe tam fortuna miſeros, aut voluntate perditos, ut P. R. multis laboribus collectam amicitiam ſubito effunderent: cupere eos omnia facere, quae ipſe imperaret. Tum conſul eis praecepit, ut ſtudium conjurationis vehementer ſimularent, operam darent, ut a conjuratis literas eorum manu ſcriptas, & uniuſcujuſque ſignum extorquerent, ac eorum conſilia omnia diligenter explorarent. Allobroges operam ſuam polliciti, rem non procraſtinant, per Gabinium (nam ad eum primum Umbrenus Gallos perduxerat) Lentulum, Cethegum, Statilium, item Caſſium conveniunt: ab illis literas & jusjurandum & ſigna poſtulant, ut aliquod indicium ad ſuam gentem perferant: demonſtrant, aliter ad tantum facinus eorum cives non poſſe impelli. Tum illi nihil ſuſpicantes, dant ad ſenatum Allobrogum populumque jusjurandum, & literas eorum ſcriptas. Nihil eſt profecto tam periculoſum, quam quod quis vellet eſſe occultum, literis committere. Ad haec mandant, ut cum equeſtribus copiis quamprimum in Italiam venirent militibus ſeſe abundare dixerunt. At Caſſius, ut facilius barbaros homines ad bellum impelleret, cum ſciret exteras nationes maxime nobilitate moveri, nonnullos nobiles nominavit, & ſecum illos facere dixit.

CAP. XXVII. Lentulus etiam ad incitandos Allobrogum animos dixit, ex libris Sibyllinis aruſpicumque reſponſis, regnum Romae dari tribus Corneliis: Cinnam ante & Syllam regalem habuiſſe poteſtatem, ſe tertium illum fore Cornelium, ad quem ſumma imperii decideret. Idemque dixit, fatalem illum eſſe annum ad occaſum obitumque R. P. Cum eſſet ab incenſo capitolio vigeſimus annus, decimus ab virginum Veſtalium abſolutione. Quem annum fore aruſpices Populo Romano infauſtum infelicemque ſaepe reſpondiſſent. Deinde conjurati totius belli rationem ſeriemque Gallis deſcripſerunt. Sed ea quae Romae facere conſtituerant, ita poſtea compertum eſt inter conjuratos diviſa ac diſtributa fuiſſe, ut cum L. Sergius Catilina in agrum Feſulanum cum exercitu veniſſet, L. Beſtia tribunus plebis concionem haberet, & Ciceronem in invidiam vocaret, quod Catilinam irritando bellum civile excitaſſet. Ac eo ſigno nocte ea quae ſequeretur, L. Caſſius, P. Statilius duodecim urbis partes incenderent. Id autem eo conſilio, ut hoc tumultu excitato, facilior eſſet aditus ad civium internecionem. Quamquam auctor eſt quidam, illos centum delegiſſe viros, totidem urbis loca inflammaturos: quoſdam autem alios diſtribuiſſe, qui aquarum ductuum ſeptos aditus tenerent, intenti eorum jugulationi, qui ad extinguenda incendia occurrerent. Item elegiſſe alios, qui Cn. Pompeii domum obſiderent, & ejus filios vivos caperent, atque obſides ſervarent, ad Cn. Pompeii conjunctionem amicitiamque conciliandam, qui tunc permagnum in Aſia exercitum ducebat: & conſtans jam fama erat, illum plurimis & maximis jam confectis bellis, brevi in Italiam rediturum. Ad haec inſtitutum erat, ut C. Cethegus Ciceronis conſulis domum ferro & facibus oppugnaret, illiuſque trucidandi curam haberet: quo necato, duos alios ſibi viros conſulares, & quatuor praetorios occidendos eſſe. Caeteros cives manus juventutis duce Gabinio interficeret. Atque inter eos etiam partitum erat, qui forum, qui Capitolium, qui hoſtia, qui urbis portas occuparent. Statuiſſe praeterea id (quod in expugnata hoſtium civitate contingere ſolet) urbem diripere, delubra deorum immortalium incendere, matres familias, pueros ingenuos, virgi-

nes & ſacerdotes etiam deae Veſtae rapere, & omnia luctu, cadaveribus, cruore complere. Atque cum per totam urbem caedes, rapinae atque incendia facta eſſent, Catilina cum exercitu praeſto eſſet, ut fugientes caperet, & ſe cum his urbanis ducibus conjungeret. Miror hoc loco, cum haec Cicero ita diſtributa dixerit, cur Salluſtius ea aliter a conjuratis diviſa narraret. Nam & Gabinium aſſumſiſſe ſibi partes incendii, & Caſſium in Galliam iturum fuiſſe ſcribit: cum contra Gabinius caedi, Caſſius incendiis eſſet praepoſitus. In hoc tamen eo magis Ciceroni, qui conjurationem pateſecit, quam Salluſtio, arbitror credendum. Sed jam redeo ad illorum ſermonem.

CAP. XXVIII. Tum dixerunt Galli: Sunt haec omnia Lentule, ſumma cum ratione proviſa. Sed quando erit illa nox optata? quando noſter Beſtia illam expectatam habebit concionem? Modicum (inquit Lentulus) tranſibit tempus, Saturnalibus haec fieri oportet. Tum Cethegus: Quae mihi, Lentule, Saturnalia narras? Quod modicum tempus? Hora nulla eſt interponenda. Minimis momentis fiunt ſaepe maximae rerum perturbationes. Cum in omni re, tum maxime in bello praeſertim civili, celeritate opus eſt. Tarditas autem & procraſtinatio commodum nullum, damnum certe afferre poteſt. Quare vide Lentule, ne iſtud tuum modicum tempus nimium ſit, & pluſquam nimium longum. Tunc cum omnes alii reſpondiſſent, Saturnalibus haec fieri oportere, Cethegus ira inflammatus, ita huc & illuc ferebatur, ut ſine ulla dubitatione inſanire ac furere videretur: frontem percutiebat, loco conſiſtere non poterat, ſaepe manum ad gladium apponens: Quid moror, inquit? Vultus erat ipſi plenus furoris, ſermo arrogantiae, ſpumas agebat in ore, ardebant oculi, ex aſpectu crudelitas eminebat. Tum Caſſius: Cur Cethege noſtra gaudia perturbas? Cur tu (ait ille) noſtra gaudia moraris? Atque jurejurando affirmat, ſeſe, ſi pauci illum ſequantur, cunctantibus aliis, impetum in curiam facturum. Poſthaec ſecutum eſt modicum ſilentium. Tum ita Lentulus Allobroges alloquitur: Quid Cethegum noſtrum exiſtimatis illa nocte facturum? cum ſibi nunc videretur veniſſe ad manus: putatiſne conſulem, ſi exercitum circa ſe haberet, hunc fortiſſimum virum poſſe vitare? Recte (ajunt) narras; fortiorem enim virum nunquam vidimus. Deinde Lentulus ſibi placere dixit, ut Galli eodem itinere, priuſquam ad ſuam gentem pergerent, ad Catilinam irent, ut cum illo foedus ac ſocietatem confirmarent. Atque eis comitem adjungit Titum Vulturcium quendam, qui illos ad Catilinam perducat. Huic autem Vulturcio ipſe dat ad Catilinam literas, ſine nomine ſcriptas: ſed ita: *Qui ſim, ex eo, quem ad te miſi, cognoſces. Cura, ut vir ſis: & cogita, quem in locum ſis progreſſus: & vide, quid jam tibi ſit neceſſe. Cura, ut omnium tibi auxilium adjungas, etiam infimorum: Vale*. Verbis praeterea mandat, ut cum hoſtis a ſenatu judicatus eſſet, ſervorum auxilio uteretur, & ad urbem ne cunctaretur cum exercitu accedere: in urbe diligenter, quae conſtituiſſent, proviſa ac parata eſſe omnia. Poſtremo cum ſtatuiſſent, ut legati Allobrogum III. Non. Decembris ex urbe proficiſcerentur, unaque Vulturcius, Gallos a ſe dimittunt. Iiſdem fere temporibus M. Craſſus noctu ad Ciceronis domum venit cum literis L. Catilinae, in quibus illum Catilina, veluti conjurationis conſcium, ad confirmandas conjurationis opes hortabatur. Agit Cicero homini gratias, ejuſque erga patriam charitatem benevolentiamque collaudat. Quo autem conſilio Craſſus id fecerit, ſive ne conjurationis ſocius exiſtimaretur, ſi caſu detegeretur conjuratio: ſive quod recte ſentiret, non ſatis exploratum habemus. Cicero tamen in quadam oratione, quam poſt Craſſi mortem ſcriptam edidit, M. Craſſum conjurationis ſocium fuiſſe ſcripſit. At Cethegus ſemper incuſabat ſocios, quod illi Saturnalia expectando, magnam victoriae occaſionem omitterent, ſine ulla mora & confeſtim rem gerendam dicebat: cunctando interim conjurationem poſſe illuſtrari.

CAP. XXIX. Sed M. Cicero cognita nocte, qua legati proficiſci deberent, unaque Vulturcius, L. Flacco & C. Promptinio praetoribus, amiciſſimo animo praecepit, ut cum adveſperaſceret, cum armatis hominibus quam occulte pontem Milvium ab utraque parte obſiderent, atque ad id conficiendum, permittit illis delectos quoſdam adoleſcentes Rheatinos, quibus ipſe crebro ad cuſtodiam ſui capitis utebatur. Rem omnem aperit, & eorum fidei ſalutem urbis commendat. Illi autem rem diligenter (ſicut a conſule praeceptum erat) conficiunt. Ecce plus dimidia nocte exacta, legati Allobrogum, & cum eis Vulturcius magno comitatu ad pontem Milvium perveniunt. Cum ſubito ex una parte pontis L. Flaccus, ex altera C. Promptinius cum gladiis illos adoriuntur, manus afferunt. Allobroges primo gladios educunt: deinde cognito conſilio, cito ſeſe praetoribus tradunt. At Vulturcius cum diu ſe ferro defendiſſet, poſtea exſanguis & crebro pro ſalute ſua Promptinium orans, ſeſe illis dedidit. Tunc praetores literas a Gallis & Vulturcio accipiunt, atque celeri nuncio ad conſulem miſſo, cum jam lucere inciperet,

peret, illos captos ad conſulem perducunt.

CAP. XXX. At conſul Gabinium, Lentulum, Cethegum, Statilium, ac M. Ceparium ſtatim ad ſe venire juſſit, non dubitans pro ſalute R. P. tot nobiliſſimorum hominum inimicitias ſuſcipere. Caeteri omnes nihil ſuſpicantes, ſine mora veniunt. Ceparius audita re, ex urbe profugit. Sed is paulo poſt in itinere captus fuit, & C. Terentio in cuſtodiam datus. At Caſſius paulo ante legatos, quaſi brevi rediturus, ex urbe diſceſſerat. Cum vero Allobroges conſuli dixiſſent, Cethegi domum plenam ferramentorum eſse, miſsus eſt ab eo P. Sulpitius praetor, qui ex aedibus Cethegi ingentem attulit armorum numerum. Cum autem conſul quaeſiviſset a Cethego, num in provinciam cum exercitu eſset iturus, quod tantam armorum multitudinem collegiſſet? Minime, inquit, ſed bonorum armorum ſemper ſui ſtudioſus. Poſtea autem ſenatu celeriter coacto, conjuratos & indices cum magna equitum Romanorum manu, praeſidii cauſa, venire juſſit. Atque introducto in ſenatum Vulturcio, conſtituit ſenatores C. Coſconium praetorem, M. Meſsalam, P. Nigidium, Appium Claudium: Qui omnium indicum dicta, interrogata, reſponſa perſcriberent: quos viros non ſolum virtute & fide, ſed quos etiam ſciebat memoria, ſcientia, & celeritate ſcribendi facillime ea quae dicerentur, perſequi poſse. A Vulturcio quaeſivit, quid ſibi eſset cum Gallis? quo pergeret? ad quem? a quo datae eſsent literae illae, quae apud ipſum fuiſsent deprehenſae. Vulturcius primum de itinere atque literis multa fingere ac diſſimulare coepit: poſtea autem ei juſsu ſenatus fide publica a Conſule data, dixit, a P. Lentulo ſe habere mandata ac literas, ſe paucis diebus ante ſocium a Gabinio & Cepario in conjuratione aſcitum eſse, atque ita ſe audiviſse, P. Aotronium, Servium Syllam, C. Cornelium, L. Varguntejum, compluresque alios in eadem conjuratione eſse, eoſdemque urbem inflammare, cives trucidare, vaſtare Italiam, delere rempublicam, conſenſiſse. Introducti autem Galli, jusjurandum ſibi, & literas ad ſuam gentem datas eſse dixerunt: atque ita ſe a L. Caſſio audiviſse omnes, quos antea Vulturcius nominaverat, cum illis facere. Eadem fere, quae Vulturcius dixerat, de flamma, de ferro, de caede civium narraverunt. Atque magnam inter Cethegum & alios contentionem fuiſse dixerunt, quod Lentulus & alii Saturnalibus haec facere volebant; Cethegus id bellum celeritatis indigere dicebat. Item omnia quae Lentulus de fatis Sibyllinis aliiſque rebus cum illis locutus fuerat, per quem ad eum, quotienſcunque veniſsent, dixerunt. Tum M. Tullius ſubito proferri literas, & aperiri juſſit. Primum oſtendit Cethego, cognovit manum & ſignum ſuum. Recitatae ſunt literae. Erant in hanc ſententiam ſcriptae: Seſe, quae eorum legatis confirmaſſet, eſse facturum: orare, ut illi facerent, quae ſibi legati eorum recepiſsent. Leguntur Statilii literae, ejuſdem fere exempli. Poſtea conſul Lentulo literas oſtendit, dicens: Cognoſciſne hoc ſignum Lentule? Annuit ille. Eſt haec, inquit conſul, imago avi tui, clariſſimi viri, qui unice amavit patriam & cives ſuos. Quae quidem te a tanto ſcelere etiam muta revocare debuit. Ac illum interrogavit, eſsetne nihil cum Gallis de fatis Sibyllinis locutus? Et repente ille praeter omnium opinionem confeſſus eſt. Deinde ei poteſtatem fecit, ut ſi quid vellet, ad ſui defenſionem, diceret. Sed Lentulus quanquam bonus orator eſset, tamen conſcientia convictus, vecors repente ſine ſuo vultu, ſine colore, ſine voce conſtitit. Quid multa? Rei confeſſi ſunt. Gabinius etiam cum primum vehementer negare coepiſset, ad extremum nihil inficiatus eſt. Sed illos praeter literas, ſigna, manus, & uniuſcujuſque confeſſionem, illa etiam coarguerunt, timor eorum, perturbatio, ſuſpenſus incertuſque vultus, crebra coloris mutatio.

CAP. XXXI. Conſul indiciis expoſitis atque editis, ſenatum conſulit de ſumma ſalute R. P. quid fieri placeret. Tum ſenatus primum ei gratias egit ampliſſimas, quod ejus virtute, conſiliis, laboribus, ejus capitis periculis atque diligentia, ſine tumultu, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, quatuor hominibus comprehenſis, incenſione urbs, internecione cives, vaſtitate Italia, interitu reſpublica eſset liberata. Ac eum ita laudibus ornavit, ut conſtet, neminem ullo unquam tempore tot & tam ſingularibus verbis in ſenatu fuiſse laudatum. Qu. Catulus princeps ejus ordinis, & M. Cato vir fortiſſimus, atque Reipublicae amantiſſimus frequentiſſimo ſenatu patrem patriae appellaverunt. L. Gellius vir ampliſſimus, civicam coronam illi a R. P. deberi dixit. Conſulares denique omnes ac praetorii, ſic eum laudaverunt, ut nemo eſset, qui non illi ut parenti gratias ageret, qui non illi R. P. fortunas, liberos vitamque ſuam referret acceptum. Atque etiam L. Flacco & C. Promptinio laus eſt impartita: quod eorum Coſ. opera forti fidelique uſus eſset.

CAP. XXXII. Deinde dictae ſunt a principibus de conjuratis acerrimae ac fortiſſimae ſententiae. L. Julius Caeſar conſularis, ſumma auctoritate vir, P. Lentulum Juliae ſororis ſuae, foeminae electiſſimae virum, praeſentem & ſe audientem, vita privandum eſse dixit. Sed ſenatus ita cenſuit, ut P. Lentulus ſe

prae-

praetura abdicaret, & in cuſtodiam traderetur. Item C. Cethegum, P. Statilium, P. Gabinium, qui omnes praeſentes erant, in cuſtodiam dandos cenſuit. Hoc idem decretum eſt (ſi capti forent) in L. Caſſium, in M. Ceparium, (is enim nondum captus fuerat) in P. Furium, in M. Chilonem, in P. Umbrenum, libertinum hominem: qui primum ad Gabinium Gallos produxerat. Poſtremo ſenatus L. Cotta referente, viro ſummo ingenio, ſummaque prudentia & rebus geſtis, Ciceroni ſupplicationes decrevit. Qui honos & togato habitus eſt ante illum nemini. Supplicationes enim ſemper ob rem adverſus hoſtem proſpere geſtam decretae ſunt. Civili bello ſupplicatio nunquam eſt. Sed illi non ob caedem hoſtium, ſed ob conſervationem civium, novo quodam & inaudito genere decreta eſt. Haec ego a Saluſtio praetermiſſa, valde mirarer, niſi Ciceronis inimicus fuiſſet: qui & multa alia ne eum laudaret, quem non amabat, ſilentio praeteriit.

CAP. XXXIII. At Plinius auctor non contemnendus, triumphum etiam Ciceroni decretum fuiſſe narrat. Quamquam ego vix adduci poſſum, ut triumphum Ciceroni decretum fuiſſe credam. Neque enim Cicero, vir immenſa quadam gloria ſemper flagrans, cum in ſuis libris de ſupplicatione multis in locis mentionem feciſſet, tacitus omiſiſſet triumphum. Atque in civili bello non modo triumphum non decretum, ſed ne poſtulatum quidem unquam legimus. Etenim civile bellum Conſul L. Sylla geſſit, P. Sulpitium oppreſſit, C. Marium ex urbe ejecit: multoſque alios cives, partim expulit, partim occidit. Cum Octavio collega Cinna conſul diſſenſit, utriſque horum ſecunda fortuna, primum Octavio, deinde Cinnae cum Mario victoriam eſt largita. Idem iterum Sylla ultus eſt poſtea Cinnae victoriam: neque tamen a quoquam iſtorum eſt facta mentio triumphi. At Qu. Catulus, clariſſimus ac ſapientiſſimus vir, M. Lepido collega cum omnibus ſuis turbulentiſſimis copiis extincto non modo triumphans, ſed ne minimum quidem gaudium prae ſe ferens, in urbem intravit. Civiles enim victoriae, quamvis praeclarae, maximeque Reipublicae utiles fuiſſent, ſemper tamen lugubres exiſtimatae ſunt, civitatis aliqua parte illacrymante. Satiſque omnibus eo tempore viſum eſt, cum Cicerone actum eſſe honorificentiſſime, quod ejus nomine diis immortalibus (id quod ante illum, ut diximus, contigiſſet nemini) ſupplicatio fuiſſet decreta. Dimiſſo ſenatu, Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum aedilis erat, P. Statilius C. Caeſari praetori, C. Cethegus Q. Cornificio, Gabinius M. Craſſo in cuſtodiam dati ſunt. Sed & plebs Romana, quae antea novarum rerum cupida, Catilinae incoeptis favebat: incredibile dictu eſt patefacta conjuratione, quanto ſtudio defendendae libertatis ſit accenſa. Cum patribus de amore reipublicae certabat, Ciceronem magnum & excelſum virum exiſtimabat: illum libertatis cuſtodem, illum urbis conſervatorem, illum parentem patriae appellabat. Cujus magnitudinem animi, cujus conſilia, laudibus in coelum extollebat. Poſtero die ſenatus frequens praemia legatis Allobrogum, Titoque Vulturcio, comprobatis eorum indiciis, dedit ampliſſima. Hac tempeſtate fuiſſe multos, Cicero ſcribit, qui nemine eos inſimulante aut redarguente, conſcientiae ſtimulis agitati, ſemetipſos conjuratos indicaverunt. Magna eſt vis conſcientiae: quae homines, qui aliquid impie ſcelerateque commiſerint, quamvis id occulte fecerint, plerumque tamen indicare ſeſe ac manifeſtare cogit. Etenim facinoroſos cum conſcientia factorum, tum poena legum, nunquam ſinit non modo ſine cura quieſcere, ſed ne reſpirare quidem ſine metu.

CAP. XXXIV. Eodem autem tempore quidam ex conjuratis L. Tarquinius in ſenatum adductus, ut fide publica ea quae ſciret de conjuratione, indicaret: eadem, quae legati Allobrogum, Tituſque Vulturcius dixiſſent, de urbis incendio, de internecione civium de omnibus illis quae huic affines ſceleri fuiſſent, narravit. Praeterea dixit, conjurationis ſocium ac participem eſſe M. Craſſum, & ab eo habere ſe ad Catilinam mandata, ne, cum hi urbani duces comprehenſi eſſent, animo deficeret: ſed ad urbem quamprimum cum exercitu advolaret, ut conjuratos ex vinculis eriperet, ac omnia alia inter eos conſtituta perficeret. In urbe omnia plena eſſe timoris. Sed ubi Tarquinius Craſſum nominavit, plerique ejus familiares, quorum ille copia maxima abundabat, clamant, indicem eſſe falſum, ac pretio corruptum.

CAP. XXXV. *Omnibus in rebus P.C.* (ſic enim ajebant) *quae graviſſimae atrociſſimaeque ſunt, quid quiſque voluerit, cogitaverit, non ex hominum vocibus, ſed ex vita & moribus ejus, qui arguitur, eſt ponderandum. Etenim P.C. ſi, quia Tarquinius Craſſum inter conjuratos dicit, idcirco M. Craſſus nocens exiſtimandus eſt: quid proderit omnis anteacta integerrime vita? quod diſcrimen inter bonos ac improbos erit? cujus tam innocentiſſimi ac ſanctiſſimi viri ſalus unquam carebit inſidiis, ſi cujuſque ignaviſſimi ac flagitioſiſſimi maledicto credi oportebit? Sin autem ex vita M. Craſſi quaeratur, num quae occultetur libido, num quod lateat facinus, num quae crudelitas, num quae*

auda-

Digitized by Google

audacia; nihil erroris erit in cauſa nec obſcuritatis. Tanta eſt enim hujus maleficii magnitudo, ut niſi turpis adoleſcentia, niſi multa antea commiſſa maleficia, niſi omnibus flagitiis vita inquinata, niſi ſumtus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta audacia oſtendatur: neque ſolum audacia, ſed ſummus furor atque amentia, tantum facinus, tam immane, tam acerbum nemo ſit crediturus. Accedat huc oportet libido dominandi, pacis atque bonorum odium, judiciorum metus, amici improbi, aes alienum, anguſtia rei familiaris, tempus idoneum. Quae omnia niſi manifeſta ſint, profecto (ut diximus) res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt. Quae res? quae ſpes? quis furor? quae libido Craſſum ad tale facinus impellere potuit? num inopia rei familiaris? qui ita dives eſt, ut pauci, vel potius nulli in hac tanta hominum opulentia ſint, qui ampliores habeant copias. Num igitur ambitio? quae multos ſaepe improbos fieri coegit. Nam gloriam, faſces, imperia, provincias, ſacerdotia, triumphos, boni atque facinoroſi aeque exoptant. Sed illi virtute nituntur: hi autem propter ſuam dignitatem diffiſi, malis artibus obrepunt: & honores, quos quietis rebus deſperant, turbatis ſe conſequi poſſe arbitrantur. Nonne igitur Craſſus in pace & otio omnes civitatis ampliſſimos honores ſine repulſa eſt aſſecutus? At forte Craſſum ad hoc impulerunt ejus inhumani mores, fera crudelitas, effrenata audacia. Quis eſt illo comior? quis mitior? quod ejus unquam factum non modo audacius, ſed paulo minus conſideratum vidimus? Mittimus nunc rempublicam, quae ſemper fuit Craſſo chariſſima: nihil dicimus de ſtatu ejus, de genere vitae, de natura, de moribus facillimis, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſervandae ſalutis communis atque otii. Nec nos haec iccirco omittimus, quod non graviſſima ſint, ſed quia vobis nota ſunt. Credibile eſt igitur in hoc pudore, in hac vita, tanto ſceleri fuiſſe locum? Aſpicite ipſum, contuemini hos, conferte crimen cum vita. Urbem incendere voluit Craſſus, ſenatum confodere, vaſtare Italiam, rempublicam delere, populi Romani nomen extinguere? Non cadit P.C. in hos mores, non in hunc pudorem, non in hanc vitam, non in hunc hominem iſta ſuſpicio. Belvae quaedam fuerunt, qui haec delere conati ſunt, immanes ac tetrae, forma hominum indutae. Quid? quod cum Tarquinius ipſe Antronium, Vargunteium, Leccam, Servium Syllam, Cornelium, multoſque alios nominaret: vos omnes attente audiebatis. Illos enim, etſi nemo nominaſſet, tamen mores ipſorum, ac vita convincebant. Cum vero M. Craſſum nominaret, nonne ab omnibus vehementer eſt reclamatum? Nemo enim arbitrabatur, cujuſquam vitam tam repente potuiſſe mutari, aut naturam converti: ut qui nuper eſſet optimus honeſtiſſimuſque vir, is paulo poſt immanitate beſtias vincere voluiſſet. Circumſpicite P.C. paulisper mentibus veſtris (jam enim tum intelligetis, quantum abſit Craſſus ab hujus ſceleris ſuſpicione) circumſpicite Catilinam, Antronium, Caſſium, Cethegum, Lentulum, Gabinium, ceteroſque homines, qui huic affines ſceleri fuerunt. Quas vos in his caedes, quae ſtupra, quas rapinas, quot & quanta inaudita & ſingularia facinora ſceleris, audaciae, libidinis, perfidiae, crudelitatis, avaritiae reperietis? Catilinam contra rempublicam conjuraſſe, quis miretur? hominem poſt homines natos ſceleratiſſimum, crudeliſſimum, contaminatiſſimum. Qui tot ingenuas matresfamilias, tot praetextatos liberos ſtupraverit, quem Lucius Sylla ad equites Romanos occidendos praefecerat: in quibus ille Catullum ſororis ſuae virum, & hominem chariſſimum P.R.M. Marium interemit. Qui in Africa multas domos, plurimas urbes, & omnia fana depeculatus eſt: eamque provinciam ita vexavit & perdidit, ut vix per multos annos reſtaurari poſſe videatur. Cujus in vita hora nulla vacua a ſtupro, a caede, ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. Quem poſtea repetundarum, quem inceſti reum vidimus: quem ſemper omnes ad civiles diſcordias excitandas natum putaverunt. Quis cum illo Lentuli ſocietatem miratur? cum eſſet egens, ſumtuoſus, audax, ſuperbus, libidinoſus. Quid nos Cethegi furioſam temeritatem commemoremus? quid vulnus ab illo Qn. Metello Pio illatum? quis illo contumacior? quis acerbior aut crudelior unquam fuit? Jam vero Antronio quid luxurioſius, libidinoſius, perfidioſius, nequius inveniri potuit? quem ambitus damnatum, quem caedem feciſſe, fana ſociorum ſpoliaſſe ſcimus. Infinitum eſſet de omnibus dicere. Sed tamen veſtrum eſt, Patres Conſcripti, ut taciti de omnibus, quos conjuraſſe cognitum eſt, etiamſi a nobis minus dicatur, cogitetis. Intelligetis enim, unumquemque illorum prius a ſua vita, quam noſtra ſuſpicione eſſe damnatum. In hunc tu igitur, Tarquini, gregem, ex hac familiaritatum dignitate, in hunc impiorum ac parricidarum numerum, Craſſum his indiciis transferre credidiſti? Nonne jam aperte P.C. crimina fingi? Nonne quod index de Craſſo dixerit, aut pretio corruptum, aut ſpe aut metu depravatum, aut ab inimicitiis profectum videtis? Quamobrem nolite hanc patere inimicitiis viam, ut quem quiſque odit, eum per indicem aliquem in falſis criminibus appellatum poſſit e medio tollere. Sinite in maximis criminibus uniuſcujuſque vitam eſſe teſtem. Retinete civem egregium, fortiſſimum virum, hujus ordinis amantiſſimum, & ad omnia quae providenda ſunt in republi-

ca animo & conſilio paratum. Poſtremo proſpicite, ne qua acerbitate veſtra vir clariſſimus ac potentiſſimus violatus eſſe videatur.

CAP. XXXVI. Senatus igitur cum hoc aliis incredibile videretur, nonnulli alii, etſi verum exiſtimarent, tamen cum hominem, tantis opibus fortuniſque munitum, tali tempore omni officio magis retinendum, quam exaſperandum cenſerent: decrevit, Tarquinii indicium eſſe falſum, eum in vinculis retinendum, neque amplius illi poteſtatem loquendi eſſe faciendam: niſi ut indicaret, quo impulſore hanc tantam rem eſſet ementitus. Fuere eo tempore, qui exiſtimarent, indicem hunc a P. Antronio fuiſſe ſubornatum, quo Craſſus conjuratos, propter periculi ſocietatem, ſuis opibus juvaret. Fuerunt item, & in his etiam ipſe Craſſus, qui hunc a Cicerone immiſſum crederent: ne Craſſus illorum, qui in cuſtodiis erant, propter iſtam ſuſpicionem patrocinium ſuſcipere poſſet. Quapropter ingens inter Craſſum & Ciceronem eſt odium inſecutum. Quod autem Craſſus Ciceronem palam non inſectaretur, impedimento illi erat P. Craſſus adoleſcens, Ciceronis laudator, imitator, amator. Nos autem cujus conſilio Tarquinius fuerit emiſſus, adhuc compertum non habemus. Illud non credimus, hoc Ciceronem fuiſſe machinatum. Conſtat enim Qu. Catulum & C. Piſonem, Caeſaris inimicos, nulla humana gratia ab illo potuiſſe impetrare, ut C. Caeſar per legatos Allobrogum, vel per aliquem alium indicem, in Catilinae conjuratione nominaretur. Et ego in hoc Ciceronem multum integre caſteque verſatum comperio. Neminem ille, niſi de quo clare compertum habuit hujus ſceleris inſimulavit: neminem ille, de quo clare compertum habuit, aut amicitia occultavit, aut pretio texit.

CAP. XXXVII. Dum haec aguntur, Lentuli omnes, item Cethegi, ſervi ac liberti, circum tabernas concurſabant, pretio ſollicitantes animos egentium atque improborum. Et magna opificum manu comparata, praetorum domos diverſo itinere invadere parabant. At conſul his rebus cognitis, quid de comprehenſis conjuratis faciundum eſſet, multa animo volvebat: ſi in illos animadverteret, conjurationem reſtingui. Sed in omni vita mitis & miſericors, crudelitatis nomen verebatur: & magnum praeterea ſibi ex hac re impendere in futurum invidiae periculum proſpiciebat. Haec dum ſecum mente agitaret, oſtentum hujuſmodi quidam illi factum referunt. Nam cum ejus domi ſacrificium pro populo fieret, in ara, in qua ignis prope extinctus erat, ex cinere & fomentorum reliquiis ſubito longa & pura quaedam flamma emicuit: reſponſumque eſt a' conjectoribus, ut Cicero quae mente de Reip. ſumma cogitaret, perficere non dubitaret: quod magnum illi ex hoc, a diis immortalibus ejus nominis lumen atque gloria portenderetur. Haec an vera ſint, affirmare non audeo: propterea quod ſacrificium pro populo non in conſulis, ſed in pontificis maximi domo ſemper fieri ſolitum legimus. Deinde M. Cicero minime his oſtentis atque prodigiis movebatur.

CAP. XXXVIII. Igitur conſul diſpoſitis per urbem praeſidiis, ſenatum frequentem celeriter coegit, & retulit ad eum, quid fieri placeret de his, qui in cuſtodiis tenebantur? Tum D. Junius Syllanus conſul deſignatus, primus ſententiam rogatus, eos qui in cuſtodiis erant, item L. Caſſium, qui ſibi procurationem incendendae urbis popoſcerat, P. Furium, Manlium Chilonem, Qu. Annium, P. Umbrenum, qui ſemper in hac ſollicitatione Allobrogum verſati erant, (ſi comprehenſi forent) ultimo ſupplicio afficiendos cenſuit. Huic aſſenſi reliqui conſulares, & praecipue Qu. Catulus oratione pleniſſima ſeveritatis, conjuratos puncto temporis frui vita, & hujus lucis uſura non oportere dixit. Sed ut ad C. Caeſarem & T. Neronem ventum eſt: contra illi diſputare coeperunt, & eos non eſſe (quoniam id leges prohibebant) vita privandos aiebant: ſed conjuratos, donec Catilina bello deleretur, publicatis bonis, municipatim dividendos, cuſtodiendoſque cenſebant. Et Caeſarem ſuper hac re in hunc modum locutum, tradit Salluſtius.

CAP. XXXIX. (*Oratio C. Caeſaris, ex Salluſtio tranſcripta.*)

CAP. XL. Hac Caeſaris oratione tanta repente voluntatum mutatio facta eſt, tantuſque ſubito calumniae & crudelitatis timor eſt omnibus injectus, ut D. Junium Syllanum maxime poeniteret, ſe illius ſententiae, quae conjuratis mortem decernebat, fuiſſe principem: nec eum piguerit, poſtea ſententiam ſuam (quia mutare turpe erat) interpretatione lenire, atque in Tiberii Neronis ſententiam ſe iturum. Et ut nonnulli alii, qui fortiores in decernendo videri malebant, nihil de ſuis periculis cogitare dicerent: ſed veriti, ne ſatis praeſidii ad ea, quae ſtatuiſſent, conſul haberet. Sed maxime hujus oratione commoti ſunt conſulis neceſſarii ac familiares. Hi quanta in poſterum cogitantes e plebe Romana in Ciceronem invidia emanare poſſet, ſi ſenatus ſublata lege Porcia, nobiliſſimos cives injuſſu populi necaret, in Caeſaris omnes ſententiam inclinabant, utque ſaluti ſuae proſpiceret, conſulem orabant: neque interdum lacrymas tenere poterant: obtinuiſſetque Caeſar,

tradu-

Digitized by Google

traductis adeo ad ſe multis, & in his Q. Cicerone: niſi labentem ordinem prudentiſſima confirmaſſet Coofulis & Catonis Oratio. Erat autem Conſul natura mitis ac miſericors: ſed niſi ſeveritas tunc ſuſciperetur, in maximum videbat rempublicam adduci periculum. Etenim ſi mollius agereot, majores arbitrabatur coojuratis animos ac majores ſpiritus futuros: & aliquos interim in urbe poſſe oriri motus. Sin autem in illos qui capti erant, fuiſſent vehementes, fore proſpiciebat, ut omnes conjuratorum copiae, omnes ſpes, omnes opes, his depulſis urbis periculis, ſubito concidereot. Etſi illud magis cum periculo capitis ſui fieri intelligeret, tameo ita ſibi reſpublica chara erat, ut communem ſalutem vitae ſuae anteponeret. Cum igitur ſenatum io Caeſaris ſententiam inclinantem videret, cupieos labentem ordinem fulcire, ſurrexit, & hujuſmodi orationem habuit.

CAP. XLI. (*Quartam in Catilinam tranſſcripſerat Auctor.*) Conſul poſteaquam dicendi finem fecit, verteos ſe ad M. Catonem, quem amantiſſimum patriae, maximi animi, ſummi conſilii, ſingularis conſtantiae cognoverat, rogat, ut ſcotentiam diceret. Tum Marcus Cato conſurgens in hunc modum diſſeruit.

CAP. XLII. (*Oratio M. Catonis, ex Salluſtio deſumta.*)

CAP. XLIII. Poſteaquam Cato aſſedit, Senatores pene omnes, alii alios timidos vocantes, ſententiam ejus approbant, ejus magnitudinem animi, ejus conſtantiam, fortitudinem, in coelum laudibus efferunt. Denique fit SC. in Catonis ſeotentiam. Sed Caeſar ne eo quidem rem impedire deſtitit, quoad diutius illi in ſcotentia perſeveranti, magna equitum Romanorum manus, quae praeſidii cauſa armata circum aedem concordiae ſtabat: ſive quod illum, quia conjuratis mortis poenam removeret, participem conjurationis crederet: ſive commota periculo reipublicae ſtrictis occurreret gladiis. Tum Curio complexu, togaque objecta, eum protexiſſe traditur. Ad haec Cicero quoque illos increpans a Caeſaris oece deterruit. Feruot cum inter Caeſarem & Catonem de reorum poena eſſet cootentio, eveniſſe rem auditu foedam. Servilia namque Catonis ſoror, Caeſaris amore ſaevo ſaucia, quaſdam literas amatorie ſcriptas cuidam parum prudenti ad illum perferendas dedit: huic ad Caeſaris domum venienti, cum janitor Caeſarem in Senatu eſſe dixiſſet, cooſeſtim ille homo rudis in ſenatum venit, Caeſarique epiſtolam tradidit. Quam cum Cato vidiſſet, clamare coepit, conjuratorum illas eſſe literas, eaſque palam recitari debere contendebat. Tum Caeſar veritus, ne publice legerentur, eas Catoni porrexit. Quas cum Cato legiſſet, in Caeſarem rejecit, & illum natura ſobrium, ebrium in ſenatu vocavit. Habeot hoc amores, & hae quae deliciae vocantur, ut virum ſaepe clariſſimum faciant io aliquam turpitudinis incurrere maculam.

CAP. XLIV. Sed paulo poſt accidit res, quae Caeſaris mentem magis perturbavit. Nam apud Novium quaeſtorem a L. Vectio factus eſt reus conjurationis, & magnam illi Qu. Curius conflaverat invidiam, quod illum in ſenatu participem conjurationis nominaſſet. Vectius Catilinae chirographum pollicebatur, Curius id ſe a Catilina comperiſſe dicebat. Caeſar graviter ferens, ſe hac tanta turpitudinis labe aſpergi, ſui expurgandi cauſa in ſeoatum venit. Diutius autem ſolito ſedente ſenatu, fit ad curiam ingens infimae plebis concurſus atque impetus. Homines enim turbulenti, qui de Caeſare ſenatum aliquid durius decernere arbitrarentur, incenſi illius amore, & periculo commoti, clamores attollere coeperunt, Caeſaremque ut dimitteret, ſenatum ſeditioſe flagitare. Tum M. Cato, ut Caeſari materiam ſeditionis ſubtraheret, ſenatui perſuaſit, ut magnum plebi Romanae frumenti numerum divideret. Qua quidem largitione perfectum eſt, ut tenuiorum animi mirifice Catoni & univerſo ſenatui rèconciliarentur. Odit parcos vulgus, largos liberaleſque diligit: amat munificentiam, ducitur epulis: movetur ludis, flectitur donis: & largitione caecantur mentes hominum. Caeſar deinde concionem habuit, in qua concione docuit, non modo ſe inter conjuratos non fuiſſe, ſed quaedam etiam de conjuratione conſuli indicaſſe. Cumque ad hoc Ciceronis teſtimonium imploraſſet, Cicero eum ab hac ſceleris ſuſpicione purgavit. Conſul hoc ita fecit, ſive quod de Caeſare nihil compertum haberet, ſive quod potius connivendum putabat. Nam in Caeſarem & Craſſum, etſi maniſeſte coovinci potuiſſent, tamen animadverti oon poterat: cum eorum alter ingentibus opibus, alter populari favore munitus eſſet. At poſtea Caeſar vehementer in L. Vectium invectus, cum illum io concione aſperrimis verbis laceraſſet, eum poſtea, direpta ſupellectili, & pignoribus captis, graviter mulctavit: & Novium Quaeſtorem detruſit in carcerem, quod praetorem paſſus esset apud ſe poſtulari, majori imperio praeditum. Nam magiſtratus ſuperiores non poſsunt per inferiores, aut qui pari imperio ſunt, cogi. Nec his contentus Caeſar, perfecit, oc Curio praemia darentur, quae ei (quoniam primus conjurationem detexerat) decreta erant ampliſſima. Sed eo revertar, unde diſcedere mihi, propter Caeſaris mentionem, oeceſſe fuit.

n 2 CAP.

CAP. XLV. Erant tunc Nonae Decembres, jamque adveſperaſcere incipiebat : cum poſt longam conſultationem in ſenatu habitam, tandem ex Catonis ſenteotia ſenatus, (ut diximus) ſupplicium de reis ſumendum ſtatuiſſet. Conſul igitur optimum factu judicans, noctem, quae inſtabat, antecapere : ne quid dirum aut foedum eo ſpacio ab iis ageretur, qui per vim illos eripere cogitabant : Curia egreditur, comitante ſenatu, equitibus Romanis & juventute nobilium armata. Et inde ad aedes eorum profectus, a quibus rei ſervabantur: primo Lentulum, qui in Lentuli Spintheris cuſtodia erat, ex palatio per viam ſacram, ac per medium forum, ad carcerem duxit, & carnifici tradidit, jubens ut ſtatim ei laqueo gulam frangeret. Sed oe, qua ſeditio oriretur, conſul illos equites Romanos cum ſcutis, eductis gladiis, in clivo Capitolino collocaverat. Hoc idem de Statilio, Cethego, Gabinio ac Cepario factum eſt. Nam ad carcerem per praetores educti, omnes ſtrangulati ſunt. Poſteaquam omnes necati fuerunt, Conſulem ut conatus ac eorum ſpem, qui per noctem aliquid moliri parabant, debilitaret ac praecideret, ad multitudinem converſus, magna voce, ut omnes exaudire poſſent, vixerunt, inquit: hoc leviore verbo illos interiiſſe ſignificans.

CAP. XLVI. Haec cum dixiſſet noa jam aderat. Tum conſul domum verſus iter cepit, mirifico hominum comitatu, ſummaque cum gratulatione P. R. quacumque iter faciebat, per omnes urbis vicos lampades, lychni, taedae atque faces lucebant: e feneſtris, ex oſtiis effuſi viri atque mulieres, Ciceronem urbis conſervatorem, cuſtodem libertatis, patrem patriae appellabant, quod cives eſſent, quod liberi, quod viverent, ejus virtuti acceptum ferentes. Haec frequentia & pompa domum uſque illum celebravit. Omitto hic ego poſtea totius Italiae laetitiam atque gratulationem, honeſtiſſimas praeclariſſimaſque municipiorum & coloniarum laudationes relinquo : gratias praetereo, quae tum M. Tullio, quae L. Flacco & C. Promptinio a bonis viris ſunt actae. Interea Cicero P. Seſtium Capua literis accerſitum, cum illo exercitu, quem tum ſecum habebat, Antonium ſumma celeritate conſequi juſſit. His rebus geſtis civitas, quae omnis antea trepida erat, metu liberata eſt: & valde reliqui conjurationis impetus ſunt retardati. Et eximiam quandam & immortalem togatus Cicero, junctam invidiae, ac multorum inimicitiis implicatam, gloriam eſt conſecutus. Totius enim libidinoſae ac delicatae juventutis, improborumque omnium in ſe odia contraxerat. Qui Ciceronem non ſolum idcirco oderant, quod eorum impetus horribiles conatuſque nefarios repreſſerat : ſed etiam, quod nihil hujuſmodi eo vivo unquam ſe perficere poſſe ſperarent. Itaque permulti, in quibus etiam C. Caeſar, ſed maxime L. Beſtia, & Qu. Metellus Nepos, Ciceronis res geſtas reprehendere ac vexare coeperunt.

CAP. XLVII. Cum igitur pridie Kal. Jan. Cicero abiens conſulatu, vellet res, quas in magiſtratu geſſerat (ut mos erat) in concione dicere, Qu. Metellus tribunus plebis illi, ne diceret, prohibuit : indignum eſſe, dicens, facinus, ei, qui in alios animadvertiſſet indicta cauſa, ad dicendum ipſi poteſtatem fieri oportere. Quae res tamen Ciceroni longe honorificentior fuit, quam ſi illi concionem habere permiſiſſet. Nam cum Metellus ei tantummodo, ut juraret, permitteret : Cicero juravit, rempublicam atque illam urbem ſua unius opera eſſe ſalvam. Cujus jusjurandum tale atque tantum, univerſus P. R. una voce & conſenſu approbavit, & illum vere juraſſe, juravit.

CAP. XLVIII. Hanc ejus gloriam P. R. alia gloria cumulavit. Nam illo & eodem die populus cum maximo honore, ſumma laetitia atque frequentia, e foro domum reduxit. Kal. vero Janu. ea magnitudine animi de republica locutus eſt, ut omnes intelligerent, ea, quae in conſulatu geſſerat, virtute, non caſu eſſe geſta. Et Qu. Metellum, ſecum de republica diſputantem, fregit in ſenatu oratione pleniſſima gravitatis: oſtenditque ei Cicero, ſibi cum viro fortiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo futurum eſſe certamen. Ea hoc ejus adverſarii magis irritati, quod illum in ſenatu principem videbant, ad plebem confugerunt.

Tum Metellus ſocio adjutore C. Caeſare ad populum rogationem tulit, ut Pompejus ad urbem cum exercitu revocaretur, eique R. P. committeretur: ut videret, ne quid detrimenti caperet. Et verbo quidem Pompeius ad urbem vocabatur, ut Catilinam debellaret : re autem vera id agebatur, ut in Pompeii ditionem imperiumque reſpublica decideret : & ut M. Tullii conſularis auctoritas, & ſenatoria illa ex ea re infringeretur potentia, tantique hominis ſucceſſione conſervatae R. P. gloria minueretur.

CAP. XLIX. Hujus nefariae promulgationis cum in ſenatu mentio facta eſſet, ſurrexit M. Cato, petiit a Metello pro ſua fide ac dignitate pluribus verbis, ut ab incoepto deſiſteret: obſecrans illum per ſui patris mortui cinerem, per Numidicum illum Metellum, qui maluit de civitate dimoveri, quam turpiter jurare : per omnes Metellos, praeſtantiſſimos cives, qui ſeditioſis hominibus ſemper reſtiterunt, qui ſenatus auctoritatem, bonorum conſenſum omnibus in rebus ſemper ſecuti fuerunt.

Digitized by Google

runt. Oſtendebat autem, nihil opus eſſe ut Pompejus ad urbem cum esercitu vocaretur: proprerca quod magnum esercitum Cajus Antooius, magnas etiam copias Q. Metellus Celer, illius frater, contra Catilinam comparaſſent, atque oppreſſis domeſticis (a quibus fuerat magis cavendum) ita conjuratio eſſet debilitata, ut nullam calamitatem ab illo importuno gladiatore R. P. accipere poſſet.

Sed cum Metellus neque aequitate orationis, neque auctoritate M. Catonis moveretur: cumque cum caeteri ſenatores neque rogando, neque monendo, de addicta ſententia movere poſſent, ſed omnia ille vi & armis ſe acturum minitaretur, confeſtim Cato mutata oratione, convitium ei mirificum ſecit, & illum tanquam reum accuſavir, cum oratione pleniſſima gravitatis, tum laudatione atque approbatione cuncti ſenatus: & ad extremum addit, nunquam ſe vivo paſſurum, ut ad urbem cum exercitu Pompejus reverteretur. Sed adveniente rogationis die, cum Metellus & Caeſar practor, templum Caſtoris de nocte armatis hominibus occupaſſeot, valde diffidere boni coeperunt, ne lex ferretur. Armati enim homines forum & conciones tenebant. Et plebs urbana (quae nova ſemper videre cupit) Metello ad legem promulgandam ſavebat. Itaque permulti Catonem monebant, ut ſalutis ſuae rationem haberet. Sed ille incredibili quadam atque inaudita magnitudine animi, gravitate, virtute praeditus (qui non ſibi, ſed ſe patriae natum putabat) periculoſe facere maluit, quam praecipitanti Reip. non ſubvenire. Itaque non modo ſine ullis copiis ac manu, verum etiam cum paucis amicis mane deſcendit in forum, cunctis adeo de vita ejus viri timentibus, ut nonoulli Catonis familiares lacrymas non tenerent. Cumque illum neque fletus aſſiduus uxoris ſuae, ſordeſque lugubres, neque ſororum lacrymae, & ſuorum omnium moeror & ſqualor incredibilis, domi retinere potuiſſeot.

CAP. L. Cato igitur animo fortiſſimo ſolum cum Munatio Thermo collega (nam caeteri ab iis prohibebantur, qui aditus templi tenebant) venit in templum. Sedebat io roſtris Metellus, Metello prosimus Caeſar: tum Cato, ut mutuum illorum interrumperet ſermonem, medium ſeſe inter eos conjecit multis plaudentibus, & illius magnitudinem animi admirantibus. Inſignis tum fuit opera Catoois, praeclara Thermi ejus collegae. Nam cum librarius Metelli rogationem a Catone legere prohiberetur, Metellus eam ipſe in manus aſſumens legere coepit. Sed confeſtim Cato legem illi manibus eripuit. Metello deinde verba legis ſine ſcripto referenti, (eam enim memoriter complectebatur) Thermus ad illius os manus opponens, vocem praecluſit. Haec cum Metellus graviter ferret, operae gladiatoreſque illius, ſigno dato, clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt, impetumque facere coeperunt. Eo metu injecto, repente magna querimonia omnis multitudo de foro diſceſſit. Ejectus Cato de roſtris, & pene ſolus in foro relictus, adhuc voce & clamore pugnans, cum a multis ferro & lapidibus appeteretur, ſubſidio L. Murenae cooſulis ſervatus eſt. Tum Metellus ſe Catonem viciſſe putans, armatos diſcedere jubet: & iterum ad roſtra reverſus, legem promulgare coepit. Sed hi qui profugerant redeuntes, mutata voluntate, Metellum clamoribus & conviciis, & ſibilis conſectabantur: reverſoque Catoni plaudebant ac favebant. Quaproorer Metellus valde perturbatus debilitatuſque, cum ſuis e foro diſceſſit. Cato autem cum populi Romani ſtudium multis verbis laudaſſet, hortatuſque eſſet illum, ut legi reſiſteret, incumbeoti ad perniciem Reipublicae, & civile bellum excitanti, mirifica hominum laetitia ſumma cum gloria ſe domum recepit.

CAP. LI. Deinde cum io ſenatu multa verba facta eſſent de hac Metelli armatorum excurſione, de lapidationibus atque fuga bonorum, nonnullique aculei fuiſſent in C. Caeſarem conjecti, nonnullae contumeliae in Metellum: Senatus decrevit, ut Metellus tribunatu, Caeſar autem ſe praetura abdicaret, amboque ſe ab adminiſtratione reipublicae abſtinereot. Nec his poenis contentus ſenatus, cum etiam Metello ignomioiae notam inurere vellet, contradixit M. Cato; & ne id faceret, ſenatum diſſuaſit. Valde tum a Populo Romano laudata eſt illius manſuetudo, & conſilium approbatum: quod ea quae faciebat, quaeque gerebat, non odio alicujus, ſed adductus amore reipublicae faciebat. Ita Metellus privatus adminiſtratione reipublicae & a plebe relictus, in Aſiam proficiſci ſtatuit, quaſi haec omnia ad Cajum Pompejum delaturus. Sed prius conciones habuit, io quibus ille ſenatum contumelioſe laedebat: ajebat, ſe regnum Ciceronis, tyrannidem Catonis perferre non poſſe: venturum tempus, quo P.R. vehementer poeniteret, quod Coeium Pompejum clariſſimum virum tot injuriis affeciſſet. Sed poſtea Pompejus Catoni & M. Tullio non modo non ſuccenſuit, ſed utrique gratias egit. Quinimo (ut Cicero in ſecunda Philippica, & libro primo officiorum refert) ut Pompejus primum decedens ex Syria, Ciceronem vidit, illum complexus & gratulans, multis audientibus dixit, fruſtra ſe tertium triumphum reportaturum fuiſſe, niſi Ciceronis in R. P.

beneficio, ubi triumpharet, eſſet habiturus. Ac poſtea in concione quadam dixiſſe fertur, rempublicam Romanam juſtiſſimas municipio Arpinati gratias agere debere, quod ex eo duo ſui conſervatores, C. Marius & M. Cicero: quorum alter eam x domeſticis, alter eam ab externis liberaſſet periculis.

CAP. LII. Sed jam ad Caeſarem revertor: qui contemto ſenatus graviſſimo decreto, cum diutius in magiſtratu perſeveraret, ſenatus quibusdam negotium dedit, ut illum per vim prohiberent. Veſtem tum Caeſar mutavit, inſignibusque praetoriis abjectis, moeſtus ſe domi incluſit, tempeſtati ceſſurus. Hac re patefacta biduo poſt, cum ingens multitudo ad Caeſarem conveniſſet, eique in reſtituenda illius dignitate, operam ſuam ſeditioſe polliceretur: Caeſar laudato approbatoque illius ſtudio, plebem valde incitatam in patres, oratione (qua ipſe clarus habebatur) ſedavit. Quae quidem modeſtia ſenatui (cujus judicium ſemper fuit, homines ab improbis conatibus metu vel poena deterrere, ad recte facta praemiis allicere) adeo placuit, ut Caeſari per principes civitatis gratias egerit, illumque in curiam accitum, eique reſtituta praetura, laudibus ampliſſimis affecerit.

CAP. LIII. Plura me dicere parantem, Catilina, a quo jam multum digreſſi ſumus, ad ſe revocat. Qui dum ea Romae gerebantur (ut aliqui dixerunt) circiter jam viginti millia hominum collegerat. Mea autem ſententia majorem ille impiorum manum aggregaverat. Sed ex his omnibus erat pars quarta militaribus armis inſtructa, reliqui vero, non pro militari diſciplina arma: ſed illa fere, quibus homines itinere uti ſolent, portabant. Iis igitur Catilina copiis per montes aſperos iter facere, ſaepe movere caſtra, & eadem vallo foſſaque fortiſſime cingere, modo urbem, modo Galliam petere: hos obſidere montes, paulo poſt ad alios transgredi: nunc equo, nunc pedibus iter facere: item crebras vigilias ponere, eas ipſe cumprimis circumire, in operibus, in agmine multus adeſſe, milites omnes benigne appellare, monere, hortari: ſaepius ipſe humi requieſcere, quo libentius laborem alii tolerarent. Poſtremo nunquam Antonio pugnandi poteſtatem facere, quod exercitum prolatando, copiasque augeret, magna quotidie ad illum confluente multitudine undique ex Italia perditorum hominum latronumque: qui ſpe praedandi, ſtudioque bellandi, agriculturam & quaeſtum quotidianum reliquerant. Et ſimul, quod tutius Catilina eſſe arbitrabatur, expectare tempus, quo ſocii Romae incoepta perfeciſſent, & ad urbem accedere, quam fortunam belli tentare. Jamque patriae ſigna inferre properabat, cum nuncius ad eum pervenit, qui illi Romae patefactam eſſe conjurationem, & de illis (quos ſupra commemoravimus) ſumtum ſupplicium nunciat. Hoc igitur nuncio commotus Catilina, iter urbe (commutato conſilio) ad Galliam transalpinam vertit, ſperans Gallorum gentem nomini Romano infeſtiſſimam, & novis imperiis ſemper ſtudentem, ad belli ſocietatem facile poſſe impelli: cogitavit exteras nationes armatas ad urbem adducere, & exercitus conficere maximos. Augebatur ejus ſpes, quod Allobroges, qui finibus Italiae proximiores ſunt, a quibusdam conjuratis magnis promiſſis ſollicitabantur, & Galli non inviti illos audiebant.

CAP. LIV. Metellus praetor, qui in agro Piceno cum tribus legionibus praeſidebat, de Catilinae itinere ex perfugis certior factus, caſtra celeriter promovit, & ſub infimis montis radicibus, per quem Catilina iter in Galliam facturus erat, caſtra trium legionum fecit, & cum magno equitatu, levique armatura inſidiaturus, locis idoneis conſedit. Quod ubi Catilina, cum jam in agrum Piſtorienſem perveniſſet, cognovit, multis de cauſis non cunctandum amplius exiſtimavit: quin cum Antonio quamprimum pugna decertaret. Quarum cauſa illa fuit juſtiſſima, quod cum videret, a fronte cum tribus legionibus hoſtem Metellum adeſſe, a tergo Antonium cum magno exercitu, qui illum in fuga perſequebatur: a lateribus montes, a quibus fuga ſalus peti prohiberetur, perfacile factu arbitrabatur, poſſe adverſarios, viis commeatu intercluſo, ſine ullo vulnere potiri victoria, ſi expectaret, ut duo illi exercitus in medio illum clauderent. Et ſimul veritus, ne cunctando exercitus dilaberetur. Nam multi ab illo poſt nuncium rei Romae male geſtae, perfugerant: plures etiam ad illum ire feſtinantes, retro domum redierant. Accedebat huc, quod indies hoſtium numerus augebatur. Sollicitabatur etiam inopia rei frumentariae, quod viis undique clauſis, commeatus non facile ſupportari poterat. His igitur cauſis Catilina, & cum nullam neque fugae, neque praeſidii niſi in praelio, ſpem videret, fortunam tentare, & extremum auxilium experiri decrevit. Quapropter advocato conſilio, omniumque ordinum ad id conſilium adhibitis militibus, habuit orationem: quae quamvis in Saluſtio inſerta reperiatur, tamen quia illa non tam propria Salluſtii, quam Catilinae eſſe poſſet, iccirco ejus exemplum infra ſcripſi. Nam tradit Juſtinus, quod Pompejus Trogus, magnus hiſtoriarum ſcriptor, Livium & Saluſtium reprehendit, quod multis in locis conciones directas, pro ſuis orationibus, eorum

li-

Digitized by Google

libris interpoſuerint. Itaque illas orationes, quas Saluſtius in Catilinario poſuit, in perſona Caeſaris & Catonis, de conjuratorum poena, invicem intet ſe altercantium (quas nos quoque huic noſtro operi interſeruimus) eas ad verbum fuiſſe Caeſaris & Catonis, auctore etiam Plutarcho, minime dubitandum eſt: qui ſcribit in vita Catonis, M. Ciceronem in ſenatu quosdam adhibuiſſe ſcriptores, qui celeritate ſcribendi facillime ſenatorum ſententias perſequebantur: eoque modo illam Catonis orationem fuiſſe ſervatam. Sed iſta, ſive Saluſtii (quod ego magis credo) ſive Catilinae fuerit, juſtis de cauſis illam hic potius, quam meam ponere volui. Nunc igitur Catilinam ad pugnam milites hortantem, audiamus.

CAP. LV. *ORATIO CATILINAE ad ſuos milites, ex Salluſtio.*

CAP. LVI. Haec cum dixiſſet, ex caſtris copias omnes educit, ac primum ſuum, deinde omnium e conſpectu removit equos: quo milites aequato omnium periculo, firmiori animo in praelium prodirent, & ne qua ſpes in fuga relinqueretur. Deinde aciem hoc modo inſtruxit: conſtituit in fronte cohortes octo, & in his unumquemque ex centurionibus & militibus gregariis electum, & optime armatum diſponit. In media acie Syllanos milites: qui etſi erant pauci, propter virtutem tamen, magnam in eis Catilina ſpem victoriae habebat. Illos vero quibus ad pugnam, aut propter imperitiam rei bellicae, aut propter quod minus commode armati erant, non multum confidebat, in ſubſidio collocat: ut ſpeciem opinionemque pugnantium praebentes, hoſtibus terrori eſſent. Atque in ſiniſtro cornu Feſulano quodam, in dextro C. Manlio praepoſito, ipſe in media acie prope Aquilam aſtitit, quam fatalem R. P. fore putabat. Tali inſtructa acie Catilina paulo longius progreditur a ſuis munitionibus, ut ſi vellet Antonius praelio contendere, ei poteſtas non deeſſet. Quod ubi Antonii exercitus conſpexit, clamant occaſionem negotii bene gerendi omittendam non eſſe, ad certamen deſcendi oportere. At Cajus Antonius, etſi propter multitudinem ſuorum, hoſtiumque paucitatem, & veterem belli gloriam, multis partibus ſe ſuperiorem exiſtimaret: tamen nimium metuens communem Martem, incertosque belli eventus, praelio decertare nolebat. Dubitante igitur Antonio, atque eorum cupiditati reſiſtente, ſibique pugnare non placere clamitante, ſubito illum quaeſtor ſuus, P. Seſtius vir fortis, orare atque obſecrare coepit, ne dubitaret ſignum dare: interdum etiam illum incuſare, quod magnas opportunitates prolatando corrumperet. Victoria (inquit) nobis a diis immortalibus portenditur. Sicut enim ſemper depoſcimus, animo ſunt milites ad dimicandum parati, non facile occaſionem poſtea reperiemus. Quod ſi ſe Catilina in Galliam recipere poterit, non ſine multo ſanguine, & totius Italiae vaſtitate, victoriam adepti erimus. Multa alia ejusdem generis addens, tandem Antonium in eam ſententiam, ut cum Catilina confligeret, traduxit. Quapropter Antonius permiſſo exercitu M. Petrejo, viro praeſtanti animo & virtute, ſummaque apud milites auctoritate, & mirifico in re militari uſu: ipſe quoniam valetudine minus commoda utebatur, in caſtris permanſit. Tunc M. Petrejus ex caſtris producto exercitu, quanquam milites ſtudio pugnae ardentes videret, eos tamen adhortari optimum factu judicans, concionem advocat, & milites his verbis cohortatus eſt.

CAP. LVII. *Etſi minime oportere intelligebam, milites, uti vos in hac cauſa ad laudem adhortarer: propterea quod nemo eſt tam ignarus rerum, aut tam ſtultus, qui non intelligat, ſi hoc tempore (quod dii omnes avertant) Catilina vicerit, non modo crudelem ſuperbamque nobis dominationem, ſed ignominioſam & flagitioſam eſſe ferendam: nec ullius ſupplicii acerbitatem recuſandam. Noſtis Catilinae immanitatem: ſcitis in eo nihil praeter audaciam, ſuperbiam, libidinem, petulantiam, contumaciam. Noſtis amicos, noſtis genus ejus totum, univerſum aleatorum, ebriorum, parricidarum flagitioſorumque omnium. Urbem ille latronibus ſuis diripiendam ſe daturum promiſit, fortunas noſtras, villas atque domos, jam ſibi diffiniunt, & inter ſe diſpertiunt. Neque ſolum illi fortunas noſtras, ſed irati etiam ſanguinem concupiſcunt. Nullus eſt ejus ludus jucundior, quam ſanguinis effuſio, quam cruces, quam verbera, quam ante oculos tormenta civium. Et qui ſanguinem humanum ſolatii cauſa biberunt: cujus nunc ſanguinem eos in tanta ſiti, atque bonorum odio, non haurire cenſetis? Quem igitur hae res tam atroces, immanes non excitarunt, apud hunc cujuſquam perficiet aut valebit oratio? Faciam tamen ego, milites, ut ſummi gubernatores ſolent, qui navem ſecundis ventis celerem curſum tenentem, remis tamen impellunt. Et ut boni aurigae faciunt, qui quanquam equos currentes vident, eos tamen voce & calcaribus urgent. Sic ego vos ardentes, & his rebus vehementer excitatos, ad libertatem defendendam cohortabor, & (ut dicitur) currentes incitabo. Quare percipite quaeſo diligenter quae dicam, & ea penitus animis veſtris mentibuſque mandate. Agitur nunc, milites, non quam late, aut quam magnifici*

Po-

Populi R. fines futuri ſint: ſed ut quae multis majorum noſtrorum laboribus, victoriis, multis annis parta ſunt, hodierno die gladiis noſtris retineamus. Non eſtis nunc de gloria, de vectigalibus, aut pro ſociorum injuriis (pro quibus ſemper Populi R. exercitus certare conſuevit) ſed pro veſtra republica dimicaturi, pro deorum immortalium templis, pro fortunis omnium, pro aris atque focis, pro conjugum veſtrarum ac liberorum anima, pro libertate, pro ſalute denique totius orbis terrarum. Eſt nobis certamen cum immani tetraque bellua, quae quoniam in foveam incidit, obruatur. A tergo, a fronte, a lateribus tenetur, premitur, urgetur. Si enim elapſa erit de manibus noſtris, advolabit repente iſta peſtis immanis in agros ſuburbanos: vaſtabuntur tunc agri, diripientur villae, tecta urbis ardebunt, matresfamilias, pueri ingenui arripientur, & militibus tradentur. Verſabitur in curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus: in omni autem ſede ac loco ferrum atque flamma dominabitur. Si unquam R. P. militum virtutem, auxilium, fortitudinem imploravit, hoc, inquam, tempore implorat: quae facibus & telis impiae conjurationis obſeſſa, vobiſcum ſic agit, & quodammodo loquitur: Multa, quae in libera civitate ferenda non eſſent, perpeſſa ſum. Quod enim tempus unquam fuit, qui dies, quae nox, cum non ſit per iſtos ſcelus aliquod contra me admiſſum? Quae caedes per hoſce annos ſine iſtis facta eſt? Quod facinus, quod flagitium non per iſtos? Superiora illa, quanquam intolerabilia fuerunt, tamen, ut potui, tuli. Nunc vero me totam eſſe in metu, & in maximum diſcrimen adductam propter hunc unum, qui ferre poſſit? Itaque vos nunc, o fortiſſimi milites, rogo atque oro, ne me divino conſilio, & conſulis prudentia, a Lentuli ceterorumque inteſtinorum hoſtium inſidiis ereptam, ab hujus nefario latrocinio opprimi patiamini. Vobis ergo praeterea arcem, & Capitolium, vobis muros, penates, aras, ſepulchra majorum, leges, jura, libertatem commendo. Majores veſtri non ſolum ut liberi eſſent, ſed, ut imperarent, certabant. Vos vero, ut hujus impuri latronis deterrimum crudeliſſimumque dominatum fugiatis, quid tandem facere oportebit? Quapropter, o fortiſſimi milites, quoniam res eſt in diſcrimen adducta, aut libertatem propriam Romani generis & nominis veſtri armis hodierno die retineatis, aut ſervituti mortem anteponatis. Illi enim, illi ſcelerati, quos in victoria cecideritis, etiam apud inferos parricidii poenas dabunt. Veſtrum vero ſi qui extremum ſpiritum in acie effuderint, piorum eritis ſedem & locum conſecuturi. Haec vobiſcum patria. mea nunc attendite. Cum multa & varia, milites, impendeant hominibus genera mortis: gaudendum potius nobis, quam dolendum videretur, ſi id genus, quod eſt pulcherrimum, pro patria vitam profudiſſe, nobis obtigiſſet: atque retenta morte noſtra fuiſſet civitatis libertas. Nam vita brevis eſt, curſus vero gloriae ſempiternus. Cumque omnibus ſit definita mors, optandum eſſet, ut pro patria potiſſimum reddita eſſet. Etenim ſi non ſpiritu, at gloria ſempiterna viveremus. Nunc vero quod morte eſſet repellendum, id nos ſine cujuſque noſtrum ſanguine vitare poſſumus. Quod, quo melius intelligi poſſit, exponam vobis, milites, ex quibus hominum generibus iſtae praeclarae Catilinae copiae comparatae ſunt. Atque eas ex tribus hominum generibus conflatas eſſe audio. Primum genus eorum eſt ex his colonis, quos Feſulis Sylla conſtituit. Hi largius ſuo uſi, novas tabulas a Catilina & locupletum proſcriptiones expectant. Meminerunt enim Syllanis temporibus, ex modicis repente fieri divites. Hoſce ego quanquam fortes viros eſſe audio, eos tamen minime pertimeſcendos puto, quod aut robur illud priſtinum otio & voluptatibus erit ſopitum, aut ſi adhuc permanebit, virtute vobis & numero pares eſſe non poterunt. Secundum genus eſt eorum civium (ſi cives ſunt potius quam pecudes) qui dum bona noſtra ſperant, effuderunt ſua. Hi obruti vino, cibo confecti, debilitati ſtupris, Conſules ſe, aut Praetores, aut Tribunos expectant futuros. In hoc genere ſunt illi, quibus Catilina ſtipatus Romae ſemper incedebat, quos a complexu ſuo nunquam dimittebat. Qui non equitando, non jaculando, aut bene armis utendo, non vigilando, non militarem laborem tolerando, eorum juventutem exercuere: ſed pro his amare atque amari, pſallere, cantare, convivia facere, & alia ludere didicerunt. Quapropter hi valde contemnendi ſunt, propterea quod nobis magis mala precaturi ſunt, quam contra nos arma laturi. Tertium genus eſt varium, & ex multis hominum generibus mixtum. In hoc enim ſunt omnes aleatores, adulteri, gladiatores, paſtores, latrones, parricidae: facinoroſi denique omnes, atque totius Italiae peſtes. Hoſce ego omnes huc conveniſſe arbitror, ut hodie ſcelerum illorum poenas jam a multis annis debitas, luant. Atque ex omni hac copia vix pars quarta eſt militaribus armis inſtructa. Multitudo reliqua non ſcuta, non galeas, non pila, non militaria arma: ſed pro his ſparos, lanceas, aut praeacutas ſudes habet. O praelium magnopere pertimeſcendum, cum inermes homines cum armatis ſint pugnaturi, ſtultiſſimi cum prudentiſſimis, ebrii cum ſobriis, inertes cum fortiſſimis, dormientes cum vigilantibus. Cum denique iniquitas, ſcelus, luxuria, egeſtas, ignavia, temeritas, vitia omnia certaverint cum aequitate, cum probi-

ta-

tate, cum temperantia, cum copia, cum fortitudine, cum prudentia, cum virtutibus omnibus: in hujuſmodi etiam pugna Deos ipſos immortales nobis ſanctos propitioſque ſperare debemus. Quapropter niſi ſervire malumus, victoria nobis certa eſt. Quae cum ita ſint, milites, vos pro reipublicae cauſa, qua nulla res cuiquam potior eſſe debet, moneo, pro mea ſumma & vobis cognita in re militari diligentia hortor, pro magnitudine periculi obteſtor, ut omnia reipublicae ſubſidia, totum ſtatum civitatis, ſalutem omnium civium & libertatem, in veſtris gladiis, in hoc uno certamine depoſitam eſſe & defixam putetis. Aliae nationes ſervitutem pati poſſunt, Romani ferre non poſſunt. Aut vindicamus igitur oportet, aut nos principes orbis terrarum gentiumque omnium cum gloria potius moriamur, quam cum ignominia ſerviamus.

CAP. LVIII. Hae hábita oratione mirum io modum accenſi ſunt militum animi, tantaque alacritas cupiditaſque pugnandi omnibus ionata eſt, ut vix ſignum expectarent. Petrejus dupliei acie inſtructa, veteranis cohortibus in fronte, poſt eas reliquo exercitu in praeſidiis collocato, atque rebus omnibus diligenter exploratis, expoſcentibus militibus, & ſtudio pugnae ardentibus, tuba ſignum dedit. Signo dato ita acriter utrinque in hoſtes impetum feeerunt, ita repente celeriterque procurrerunt, ut ſpatium pila in hoſtes conjiciendi noo daretur; rejectis pilis, cominus gladiis pugnant. Catilinarii in extrema ſpe ſalutis conſtituti, acriter inſtant: Veterani Petreii dictis incenſi, & veteri belli gloria impulſi, hoſtium impetum ſortiter excipiunt. Pugnatur diu utrinque ſortiſſime & acerrime: vehemens fit clamor, crepituſque gladiorum cum gemitu intermixtus. Indignatio hos & belli gloria, illos neceſſitas & deſperatio impellit.

CAP. LXIX. Catilina interim ſuis laborantibus auxilia mittere, ſauciis ac deſatigatis integros recentioribuſque viribus milites ſubmioiſtrare: ſaepe ſerire hoſtem, ad praelium ſegniores hortari, fugientes revocare, huc atque illuc tranſcurrens, ita omnia diligentiſſime providere: ut judicari difficile eſſet, an ſtrenuus miles potius, ao optimus imperator eſſet. Sed uno atque eodem tempore, utriuſque partibus fungebatur. Utinam in L. Catilina mens talis fuiſſet ad gubernandam rempublicam, quale corpus ad bellandum fuit: utinamque ſummam illius vim ingenii non in ſcelere conſumſiſſet: profecto pauci cives melius, quam ille rempublicam adminiſtraſſent. Sed cum illum immoderatus domioandi aeſtus abſorbuiſſet, omoia illa ornamenta, quae in ço maxima fuerunt, hoc ſcelere obſcurata ſunt. Et dum L. Syllae & Cai. Marii ſimilis eſſe cupit, ſuorum majorum inventus eſt diſſimillimus. Fuit eoim Catilina (ut patrem & avum omittam) pronepos illius M. Sergii, eujus virtutem tot bellicae laudes teſtantur. Quamquam ego nuper quoſdam legi, qui Catilioam ex Scipionum ſamilia duxiſſe genus dicerent. Quo nihil poteſt dici imperitius. Sed jam ad pugnam dimicationemque revertamur. Catilinae igitur virtute illata ſpe militibus, rediotegrato animo, cum vehementius pugnarent, Antonii milites paulum ceſſere. Quod ubi Petrejus animadvertit, ſecundam aciem laborantibus ſubſidio miſit: ita cum recentes atque integri deſeſſis ac vulneratis ſucceſſiſſent, ſuſtinere Catilinarii impeperum non potuerunt. Tum Feſulanus dum circumeundo militibus ſubvenit, interficitur. Manlius cum magna multitudine hoſtium premeretur, ſortiſſime pugnans occiditur, eum maxima parte militum. Catilina ubi rem eſſe in anguſto videt, neque ullum eſſe ſubſidium, quod ſubmitti poſſet, memor ſui generis & ſimul cogitans, quod mors honeſta vitam ſaepe turpem exornat, deſperata ſalute in confertiſſimas hoſtium eopias proceſſit: ibi multis interfectis, reliquos a ſe paulum propellit, dum eupidius ioſtat, ad hune ſe poſtea omnis multitudo eoovertit: illic vero pugnat acrius, eominuſque rem gerit. Taodem cum multitudioe hoſtium premeretur, multis gravibuſque vulneribus acceptis, ut vix ſe ſuſtioere poſſet, ingenti eireum ſe edita ſtrage ſumma cum laude (ſi ſic pro republica cecidiſſet) occiſus eſt. At ceteri hoſtes in extrema ſpe ſalutis, tantam virtutem praeſtiterunt, ut eum primi eorum cecidiſsent, proximi jacentibus inſiſterent: atque eorum quem quiſque vivus locum obtinuerat, mortuus tegebat: perpauci ſuga ſalutem petiere, quos nemo inſecutus, facile evaſerunt.

CAP. LX. Eiſdem temporibus quidam conjurati magnis promiſſis Allobroges ad bellum contra populum R. excitaverant: quod ego a Saluſtio (qui hanc conjurationem ſeripſit) praetermiſsum eſse miror. Ad horum igitur imperus reprimendos, miſsus eſt cum exercitu C. Pontinius is, qui praetor cum L. Flacco conjurationis indicia coepit: a quo ſaepe cum illis proſpere pugnatum eſt. Et eum Allobroges magnis praeliis fregiſset, reſpublica metu liberata quievit, nec ulterius progrediendum exiſtimavit. Nam ſemper Romani imperatores, uſque ad id tempus, Gallos bello reſutandos potius quam laceſsendos exiſtimabant: neque ulla alia gens reſtabat, quae bellum Populo Romano facere poſse videretur. Cetera omnia magna ex parte unius Cnei Pompeii

o virtu-

virtute terra marique tuta & pacata erant.

CAP. LXI. At Romae facta ſunt poſtea multa & gravia judicia. Damnatus eſt L. Varguntejus ſenator, P. Antronius, Servius Sylla, Cajus Cornelius, M. Lecca, M. Fulvius Nobilior, compluresſque alii: permulti tamen conjurationis participes evaſerunt. Nam cum urbs pene tota & Italia hoc ſcelere infecta eſſet, Senatus paucorum poena reliquorum mentes ſanari poſſe arbitratus eſt. Sed illud ſilentio praetereundum non exiſtimavi, quod quamvis leges in caput Domini ſervos torqueri prohiberent: tamen de hac ſcelerata conjuratione, in Dominos de ſervis quaeſitum eſt, neque injuria. Statuerant enim prudentiſſimi homines, ut qui ſe tanto ſcelere obſtrinxiſſent, omni hominum atque legum auxilio nudos eſſe ac deſtitutos oportere. Sic bellum Catilinarium, poſt hominum memoriam deterrimum & periculoſiſſimum, Cicerone togato, Antonio armato, ducibus atque conſulibus, ſedatum atque reſtinctum eſt.

F I N I S.

Digitized by Google

INDEX
RERUM AC VERBORUM,
EORUM MAXIME,
QUAE IN ADNOTATIONIBUS
EXPLANANTUR.

Cat. notat	Bellum Catilinarium.	pag. 1.
Jug. ——	Bellum Jugurthinum.	p. 343.
Hiſt. ——	Hiſtoriarum Fragmenta.	p. 793.
Lep. ——	Orationem Lepidi I. *Hiſtor.*	p. 796.
Phil. ——	Orationem Philippi I. *Hiſtor.*	p. 803.
Pomp. ——	Epiſtolam Pompeii III. *Hiſtor.*	p. 820.
Macr. ——	Orationem Macri III. *Hiſtor.*	p. 823.
Mithr. ——	Epiſtolam Mithridatis IV. *Hiſtor.*	p. 836.
Cott. ——	Orationem Cottae VI. *Fragment.*	p. 848.
Rep. ——	Epiſtolas de Rep. Ordinanda.	p. 865.
Decl. 1. —	Declamationem Salluſtio adſcriptam.	p. 893.
Decl. 2. —	Declamationem Pſeudo-Ciceronis.	p. 900.
Exſup. —	Julii Exſuperantii libellum.	p. 913.
Latr. ——	Pſeudo-Latronis Declamationem.	p. 922.
Exc. ——	Excurſus in Catil. & Jugurth.	p. 335. & 785.

Numerus primus *caput*, ſecundus *ſectionem*; ſolitarius autem *ſectionem Orationum* ſignificat.

A Paludibus invia. 1. *Hiſt.* pag. 794.
Tarquinio metus. *ibidem.*
vobis multa, *pro* veſtra. *Jug.* 30, 1.
Ab ignavia corruptus. *Jug.* 30, 2.
perſugis corrupta praeda. *Jug.* 76, 5.
Roma aberat. *Cat.* 40, 5.
ſtirpe interiit Carthago. *Cat.* 10, 1.
ſocius Romanorum. *Jug.* 14, 2.
urbe, a Gallia obſtant exercitus. *Cat.* 58, 6.
Abdere praeſidia, removere. *Cat.* 50, 4.
Abdicatus magiſtratu, qui ſe abdicavit. *Cat.* 47, 3.
Abdita pars aedium. *Cat.* 20, 1.
Abducit in praetorium Jugurtham. *Jug.* 8, 2.
Aberat a flumine mons millia paſſuum XX. *Jug.* 48, 3.
ab Roma. *Cat.* 40, 5.
Abibis haud repulſus. *Jug.* 110, 8.
. abierat praeceps luxuria. *Cat.* 25, 4.
. abiit profugus ex Africa. *Jug.* 35, 1.
Abjuraverat creditum. *Cat.* 25, 4.
Ablativi frequenter a librariis Praepoſitione onerantur. Cat. 6, 6. Jug. 14, 9. &c.
plures juncti. Cat. 45, 1. 59, 1.
abſoluti. Jug. 37, 3.
Ablativi, iis alius Caſus additur. Jug. 63, 1. Cat. 48, 7.
Singul. in c. *ſuperiore, majore,* Cat. 19, 6. 21, 3.
Adventu meo. 2. *Decl.* 15.
inopia *largiri minus poterat.* Cat. 23, 3.
muneribus *pecuniam debet.* Catilin. 49, 3.
magnitudine reip. *metus inſolitus.* Cat. 31, 2.
Abnuere de nullo negotio audebat. *Jug.* 84, 3.
. abnuentes omnia milites. *Jug.* 68, 3.
Aborigines. Cat. 6, 1.
Abſolvere de re. *Cat.* 4, 3.
paucis verum. *Cat.* 38, 3.

Abſque, *ſine*. 1. Declam. 7.
Abſtractum pro Concreto. Cat. 14. 1.
iniquitas praetoris eripuit legis praeſidium. *Cat.* 35. 5.
Abſtractus in pravum. *Jug.* 29. 2.
Abſumtus morbo. *Jug.* 5. 6.
Abunde mala, praeſidia. *Cat.* 21. 1. *Jug.* 14. 18.
Abuti divitiis. *Cat.* 13. 2.
Ac & At *confuſa*. Cat. 3. 2.
Accedere quo? *Jug.* 14. 15.
ad urbem *Cat.* 48. 4. adde *Jug.* 32. 4. & 62. 1.
loca hoſtiliter. *Jug.* 20. 3.
& accidere *permut.* Jug. 107. 6.
Accendere animum. *Cat.* 20. 5.
pro, contra *quem*. Jug. 6. 3. 64. 4. *vide* Incendere.
Acceptus popularibus. *Jug.* 7. 1.
Acciderant de improviſo *homines*. Jug. 107. 6.
. ſi quid ex improviſo accidiſſet. *Jug.* 14. 16.
. ſi quid ei acciderit, eveniſſet. 5. *Hiſt.* pag. 846.
Accipere litteris cognitis volenti animo. *Jug.* 73. 3.
cognoſcere. Cat. 6. 1.
injuriam. *Cat.* 9. 5.
in regnum quem. *Jug.* 10. 1.
clamorem a tergo. *Jug.* 58. 4.
Acciti ibant. *Jug.* 102. 3.
Accuſativus Plur. in is. *civis*, *omnis*. Cat. 43. 1.
Aethiopas. *Jug.* 19. 7.
vide *Enallagen*.
Acer vir. *Jug.* 43. 1.
& bellicoſus. *Jug.* 20. 2.
Acerbum & nimis & grave. *Cat.* 51. 23.
Acta conſiliumque ignorare. *Jug.* 66. 4.
Acta aetas. 6. *Hiſt. Cott.* nu. 2.
Livius 3. Ea *aetate* iiſque honoribus *actis*.
Actio capitis. *Jug.* 35. 8.
Actiones Ciceronis *Cat.* 43. 1. *Jug.* 42. 1.
Actor & auctor *confuſa*. Cat. 3. 2.
Actu facillimum, *MSS. pro* facto. *Cat.* 14. 1.
Ad, *ſecundum*, *pro*. *Jug.* 19. 8.
in, provinciam accedere. *Jug.* 25. 5.
uſque ad, noſtram memoriam. *Jug.* 114. 2.
pro, *ex*, ignaviam mutantes nomina. 3. *Hiſt. Macr.* 13.
arma parare multitudinem. *Cat.* 27. 4.
bellum miſſus conſul. *Jug.* 65. 3.
bellum parare cuncta. *Jug.* 73. 1.
Catabathmon prima Cyrene eſt. *Jug.* 19. 3.
facinora conſuetudo. *Latro.* 8.
hoc tempus, *adhuc*. Jug. 85. 45.
ortum ab occaſu. *Cat.* 36. 4.
vigilias adeſſe. *Jug.* 96. 3.
Ad voluptates peſſumdatus. *Jug.* 1. 4.
Urbem imperatores. *Cat.* 30. 4.
Zamam. *Jug.* 57. 1.
Adaequare gloriam cujus. *Jug.* 4. 6.
Addere dignitatem cui. *Cat.* 54. 2.
in ſententiam. *Cat.* 51. 21. *Leg.* 9. *ad L. Corn. de falſis*: qui *in aurum* vitiiquid addiderit.
multum reipublicae. *Jug.* 42. 1.
animis. *Jug.* 75. 9.
Adeo, id aden malum. *Cat.* 37. 1.
. adeo non poenitet, ut & *cet.* 1. *Hiſt. Lepid.* 19.
Adepta libertate. *Cat.* 7. 3. Verbum *adipiſcor* apud Salluſtium corrupte legi pro *apiſcor*, teſtatur Giſanius ad Lucret. pag. 307. ſed nobis *apiſcor* in tot libris ſeſe non nbtulit.
Adeſſe atque inſtare. *Jug.* 50. 4.
ad vigilias. *Jug.* 96. 3.
cum aliqun. *Jug.* 85. 47.
ferocem. *Cat.* 52. 18. Phaedrus 4. Fab. 21. v. 16. Praedones *adſunt*, rapiunt quod quiſque extulit.
in parte. *Jug.* 74. 3.
in primis. *Jug.* 45. 2.
praeſidio. *Jug.* 85. 4.
Adſectare urbes. *Jug.* 66. 1.
Adflictare ſeſe, in luctu. *Cat.* 31. 3.
Adflicti alveos. 3. *Hiſt.* p. 823.
Adfligere quem, *proſternere*, *ad terram projicere*. Jug. 60. 7.
Adgredi ad rem. *Jug.* 92. 4.
pecunia quem *Jug.* 28. 1.
quem hac via. *Jug.* 16. 4.
Adhibere amicos & ſtatim removere. *Jug.* 113. 3.
Ad hoc *interponit aliam conſtruct.* Jug. 17. 6.
praeterea. *Cat.* 14. 3. 44. 6.
Adjectiva praeciſa, *ut* praeclara tua, magna facere. *Jug.* 13. 7. *v. Ellipſ. Subſtant.*
duo uni Subſtantivo juncta. Catilin. 19. 5.
Subſtantivis poſtpoſita. Cat. 48. 1. quod & Poetis in uſu eſſe docebit *Joſ. Caſtalio* Var. Lect. cap. 47.
Adigere ad jusjurandum. *Cat.* 22. 1.
Adire ad quem. *Cat.* 41. 5. *Jug.* 62. 1.
oppida & caſtella. *Jug.* 89. 1.
Adjungere ſibi alienos. *Jug.* 10. 3.
Adminiſtrare bellum. *Jug.* 29. 1.
Verbum militare. Jug. 92. 9.
Adminiſter conſiliorum. *Jug.* 29. 2.
Admittere facinus. *Jug.* 55. 7.
Adnitente Craſſo, *favente* MS. *Cat.* 19. 1.
Adoleſcentes homines, *etiam virilis aetatis nominati*. Cat. 38. 1.

Ado-

Digitized by Google

Adoleſcentes fluxi & mobiles. Cat. 14. 5.
Adoleſcentulus. *Cat.* 3. 3.
Adoleſcit reſp. *Cat.* 51. 40.
Adoprare in regno. *Jug.* 22. 2.
Adoptatio *aeque probum*, *ac* adoptio. *Jug.* 11. 6.
Adpellare, *colloqui.* Jug. 22. 5. 53. 8.
quem, ad quem. *Jug.* 14. 7.
Craſſum. *Cat.* 48. 7. adde 4. *Hiſt. Mithr.* 10.
Adpellere Uticam. *Jug.* 25. 5.
Adplico, adplicavi. *Exſup.* cap. 7.
Adpoſitio. Cat. 9. 3. 40. 3. *Jug.* 84. 1. 3. *Hiſt. Macr.* 26.
Adprehenſi intra moenia hoſtes. *Cat.* 52. 25. *alii*, deprehenſi.
Adſciſcere ſocium. *Cat.* 47. 1.
Adſentiebant, *pro* adſentiebantur. *Cat.* 52. 1.
Adſtrictus ſtudio cujus. *Jug.* 60. 6.
Adſurgere cui. 5. *Hiſt.* p. 846.
Adtente agere. *Cat.* 52. 17.
Adterere ſe, vires bello. *Jug.* 79. 4.
pudorem. *Cat.* 16. 2.
Adtinere, adtingere. *Jug.* 16. 5.
Adtonitus. 1. *Hiſt.* p. 811.
Adtribuere pecus agendum. *Jug.* 90. 2.
Advectitium vinum. *Jug.* 44. 5.
Advehitur Uticam. *Jug.* 86. 4.
Adventare Romae. *Jug.* 28. 2.
Adventus lucis. *Jug.* 91. 3.
Adverbii vis in publice privatimque rapere. *Cat.* 11. 6.
plura adverbia juncta. Cat. 13. 4.
intellego eum *ſupra*, quam ego ſum, petere. *Jug.* 24. 5. Excurſ. 3. *vide Enallag.* Adverbii.
Adverſis vulneribus conciderant. *Cat.* 61. 3.
. adverſo colle evadere. *Jug.* 52. 3.
. adverſo corpore vulnera. *Jug.* 85. 29.
Adverſus divitias invictus. *Jug.* 43. 5.
. quos adverſum ierat. *Jug.* 101. 8.
Adulterinae claves, litterae, pecuniae. *Jug.* 12. 3.
Ae, diviſim, non *æ* ſcribendum, ex MSS. probatur. *Cat.* 21. 4. adde Eod. 1. 1.
Aedilis curulis. Cat. 47. 4.
Aeger pedibus. *Cat.* 59. 3.
animus. *Jug.* 29. 1. 71. 2.
Aegerrime & facile *oppoſita.* Jug. 83. 1.
Aemulus facta. 3. *Hiſt.* p. 833.
Aeneae adventus in Italiam. *Cat.* 6. 1.
Aequa manu diſcedere. *Cat.* 39. 4.
. aequo animo accipere. *Cat.* 3. 2.
tolerare. *Jug.* 31. 11.
. aequum, bonum, *oppon.* juri gentium. *Jug.* 35. 7.
. aequum in locum deducere. *Jug.* 52. 5.
Aequabilis fama. *Jug.* 43. 1.
Aequabilius & conſtantius ſeſe habere. *Cat.* 2. 3.
Aequaliter diſtribuere. *Jug.* 91. 1.
Aeque a tergo veniunt. *Jug.* 101. 3.
Aequitas, *quid?* Cat. 2. 5.
Aes, *pro* aſſe. *Cat.* 33. 2.
. aere parati ſervi. *Jug.* 31. 11.
Aeſtimo, ubi alii dicunt exiſtimo. *Cat.* 8. 2. 31. 7. *Jug.* 110. 5.
quinis modiis libertatem. 3. *Hiſt. Macr.* 19.
Aeſtiva. *Jug.* 44. 3.
Aeſtuare invidia. *Cat.* 23. 6.
Aetas, *pro* flore aetatis, prima aetate. 2. *Declam.* 11.
ferox. *Cat.* 38. 1.
. aetate adulta, *pro* adultus. *Cat.* 15. 2.
Aeterna ſollicitudo. *Jug.* 31. 22.
. *aeternus eſt animus.* Jug. 2. 3.
Aevi brevis & imbecilla *natura hominis.* Jug. 1. 1.
Africae ſitus. Jug. 17. 3. ſqq.
Africum mare. 2. *Hiſt.* p. 814.
Agendi initium. *Cat.* 21. 3.
. *agendo, vigilando proſpera omnia cedunt.* Cat. 52. 29.
Agere atque habere cuncta. *Jug.* 2. 3.
pro vivere. *Jug.* 18. 9.
abundat, & ſuperius Verbum repetit. Jug. 85. 3. 3. *Hiſt. Pomp.* 1.
aetatem. *Cat.* 37. 6. 39. 2.
apud primos. *Jug.* 101. 6.
coetus, iter, ſedem. *Latr.* cap. 19.
cum animo. 2. *Rep.* 1. 3.
cum populo. *Cat.* 51. 43.
facinora, ſcelera. *Jug.* 33. 4.
Agere in certamine. 1. *Hiſt.* p. 794.
laetum. laeta agit civitas. *Jug.* 55. 2.
otia. *Cat.* 2. 8. n.
pecus. *Jug.* 99. 2.
praedas. *Jug.* 20. 8.
res, geſtas res, & quomodo actae forent fama divulgavit. *Jug.* 30. 1.
ſe mobilitate tanta. *Jug.* 56. 5.
tempora pleraque in venando. *Jug.* 6. 1.
. id agi, ut condonaretur. *Jug.* 27. 2.
. non id agitur. *Cat.* 52. 9.
. agitur bene nobis cum, ſi. *Latr.* cap. 2. *vide etiam* Agitare.
Aggerem jacere. *Jug.* 37. 4.
Agitare, *pro* eſſe, vivere. *Jug.* 18. 9.
. agitabat varius incertusque. *Jug.* 74. 1.
. agitandi inops. 1. *Hiſt. Lepid.* 11.
. agitatur animus inopia & conſcientia ſcelerum. *Cat.* 5. 7.
agitare animo, mente. *Cat.* 20. 5.
bellum, pacem. *Jug.* 109. 2.

diverſum. *Jug.* 25. 6.
gaudium, laetitiam, moerorem, luctum. *Cat.* 61. 9.
huc, illuc. *Jug.* 60. 4.
imperium. *Cat.* 9. 5.
inducias. *Jug.* 29. 4.
moras. *Jug.* 81. 4.
plebem. *Cat.* 38. 1.
pro caſtris. *Jug.* 59. 1.
rempublicam. *Cat.* 38. 3.
vitam. *Cat.* 2. 1.
Agmen, *quid proprie.* Jug. 45. 2.
Agnoturus. 2. *Hiſt.* pag. 816.
Agreſte genus hominum. *Cat.* 6. 1.
. agreſtis plebes, *ruſtica.* 3. *Hiſt. Macr.* 27.
Agricultura, ſervile officium. Cat. 4. 1.
Alae muliebres. *Latr.* cap. 5.
Sp. Albinus. Jug. 35. 2.
Algoris patiens. *Cat.* 5. 3.
Aliena virtus, *pro* aliorum. *Cat.* 7. 2.
mens. *Cat.* 37. 1.
quae dicantur Stoicis. Jug. 1. 5.
a rep. ſententia. *Cat.* 51. 17.
conſilii domus. *Cat.* 40. 5.
Alienata urbs. *Jug.* 48. 1.
mente a. *Rep.* 12. 6.
. alienatus, *ſubintell.* a conſulatu. *Cat.* 35. 3.
Alimenta carceris. 3. *Hiſt. Macr.* 19.
Alis, *pro* alius. *Cat.* 60. 5. *Jug.* 50. 6.
. alio. *Jug.* 12. 2.
Aliter, *alioquin.* *Cat.* 29. 3.
quid accidit. Jug. 10. 7. *v.* Secus.
Alius, *ſemel poſitum.* Cat. 61. 8.
. alio more viventes. *Cat.* 6. 2.
. non alius prior. *Jug.* 96. 3.
. non aliud amplius. *Jug.* 2. 4.
. aliud alio ferre. *Cat.* 2. 3.
. alium poſt alium. *Jug.* 63. 5.
. *Plinius & Livius:* alium ſuper alium; *Seneca de Tranqu.* cap. 11. Aliud ex alio iter ſuſcipitur.
. alio atque alio loco quieſcere. *Jug.* 72. 2.
. haud alio animo eventum exſpectant. *Cat.* 37. 9.
. alii —— pars. *Cat.* 2. 1.
. alia ſanctus. 6. *Hiſt.* pag. 857.
hujuſcemodi, *pro* aliaque. *Cat.* 15. 1. *Jug.* 27. 5. 86. 1. *& paſſim.*
talia. *Jug.* 40. 2. 62. 2.
fingere. *Cat.* 47. 1.
. aliarum, atque ſenati partium erant. *Cat.* 37. 10.
. aliis poſt alius minitari. *Jug.* 55. 8.
Aliquis, aliquid *omiſſa.* Cat. 36. 4. v. Ellipſin.
Allobroges. Cat. 40. 1.
Alit manus quosdam ſanguine civili. *Cat.* 14. 3.
. Aluntur turba & ſeditionibus. *Cat.* 37. 3.
Alter ille. *Jug.* 13. 1.
alterius. *cet.* *Cat.* 1. 7. *vide La Cerd. ad Virg. Aen.* 2. 667.
Alterum —— alterum. *Cat.* 1. 2.
Altitudo ingenii. *Jug.* 95. 3. *Cic. pro Milone* cap. 8. Sed homo ſapiens, & *alta*, & divina quadam mente praeditus, multa vidit. *cum nota Graevii.* *Quinctilianus* 6. 5. *contra* animum jacentem, *parum validum adpellat.*
Altus, alitus *promiſcua.* Jug. 63. 2.
Alvei navium. *Jug.* 18. 5.
Amare, *ſcortari.* Cat. 11. 6.
. amat fieri. *Jug.* 34. 1.
Ambire ſingulos. *Jug.* 13. 8.
Ambitio, *ſtudium favoris.* Jug. 45. 1. 86. 3.
poſſidet praemia virtutis. *Cat.* 52. 22.
Ambitioſum dictum, factum. *Jug.* 64. 5.
Ambitus crimen & leges. Cat. 18. 2.
Ambo *pro* ambos. *Jug.* 21. 4.
Amici populi R. qui dicti. Jug. 24. 3.
regis Jugurthae. *Jug.* 74. 1.
praeſidium regni. Jug. 10. 4.
Amicior, *non* amicitior. *Jug.* 10. 5.
Amicitia bona & honeſta. *Jug.* 5. 5.
familiari ſibi conjungere quos. *Jug.* 7. 7.
Amittere locum. *Jug.* 52. 4.
patrem. *Jug.* 10. 1.
Amoena loca. *Cat.* 11. 5.
Amovere ſenatu. *Cat.* 23. 1.
. amotis arbitris procul. *Cat.* 20. 1.
Amphibologia. de caede fratris. *Jug.* 13. 3.
Amplexari quid. *Cat.* 52. 5.
Amplior animus. *Cat.* 40. 6.
Amplius annos triginta. *Cat.* 59. 6. *Jug.* 58. 3.
binas aut amplius domos. *Cat.* 20. 11.
duobus millibus. *Cat.* 56. 2.
hoc cenſeo. *formula Additionis.* Cat. 51. 21.
Amputatae partes. *Exſup.* cap. 7.
An, *omiſſum.* Jug. 46. 8.
primo loco omittitur, ſequente an. noſtra, *an* nobiscum una hoſtium futura. *Cat.* 52. 10. *Jug.* 31. 5. 79. 5. 108. 3.
Anaſtrophe. Si mehercule. *Cat.* 52. 35.
adde. 6. *Hiſt. Cott.* 10.
cauſſa ſpoliandi. *Cat.* 61. 7. *Jug.* 61. 4.
Anceps malum. *Cat.* 29. 1.
Ancillus, a, um. mulier ancilla. *Jug.* 52. 5.
. ancilla *de viro.* 1. *Hiſt. Lepid.* 21.
Ancillari cui. 1. *Declam.* 15.
Angitur & laceratur cupidine. 1. *Hiſt. Phil.* 11.
Anguſtiae loci prohibent. *Cat.* 58. 20.
Anima, *vita.* Cat. 20. 12.
quod alibi animus. *Jug.* 2. 1.

Ani-

Digitized by Google

Animus, *pro* conſilio. *Cat.* 20. 16.
contemtor. *Jug.* 64. 1.
fallit. *Cat.* 20. 17.
ardet, & quis animo ardet. *Jug.* 39. 5.
imperas. Cat. 1. 2.
. animi, *praeciſe*, *ſine* mei, tui, ſui. *Cat.* 51. 4.
Animi, anxius. *Jug.* 55. 4. 2. *Hiſt.* p. 815.
munificentia. *Jug.* 7. 7.
timor. *Cat.* 58. 2. *Jug.* 35. 4.
virtus. *Cat.* 2. 3.
. animo cariſſime frater. *Jug.* 14. 22.
advertit. *Jug.* 69. 1.
. animum advortit. *Jug.* 35. 8. 93. 2.
bonum habere. *Jug.* 85. 45.
. in animo habere. *regardiren.* Jug. 24. 2.
. animis tantis incedit. 1. *Hiſt. Lepid.* 24.
Q. Annius. Cat. 17. 3.
Annus cruentus ſanguine. *Cat.* 47. 2.
. anni tempus. *Jug.* 50. 1.
totius comitia. *Jug.* 37. 2.
Anquirere, adquirere. *Jug.* 13. 6.
Ante diem VI. Kalendas. *Cat.* 30. 1.
vide Joſ. Caſtalion. Var. Lect. ad leg. 131. *de V. S.*
Antecapere luxu ſitim, frigus. *Cat.* 13. 3.
quae bello uſui. *Cat.* 32. 1.
Anteferre fama commodum. *Jug.* 16. 3.
Anteire quem gloria. *Jug.* 6. 1.
Terent. Phorm. 1. 5. 17. Phaedria, incredibile eſt, quanto herum *anteeo* ſapientia.
Antevenire. *Jug.* 56. 2.
Antiochus rex. 4. Hiſt. Mithr. 6.
Antiquitas, *amor.* 6. Hiſt. p. 852.
C. *Antonius.* Cat. 21. 3.
Anxius animi. *Jug.* 55. 4.
qua re, ne. *Jug.* 70. 5.
quid facto opus. *Cat.* 46. 2.
adde. Jug. 30. 1.
Aperit, docetque. *Cat.* 47. 1.
. aperire caput. 5. *Hiſt.* pag. 846.
iter ferro. *Cat.* 58. 7.
mare. 6. *Hiſt.* pag. 856.
Apta arma. 3. *Hiſt.* pag. 833.
Apud animum meum ſtatuo. 2. *Rep.* 6. 2.
illos ſunt beneficia. *Jug.* 31. 16.
Numantiam. *Jug.* 20. 1.
quem ſcelus inultum relinquere. *Jug.* 106. 1.
Zamam. *Jug.* 58. 1.
Apulia. Cat. 27. 1.
Aquari, aquatum egredi. *Jug.* 93. 2.
Aquila in exercitu Rom. Cat. 59. 3.
Aras & focos *jungit.* Cat. 52. 3.
Arbiter *quis?* arbitris amotis. *Cat.* 20. 1.
Arbuſta. *Jug.* 48. 4.
Arceſſere, *an* accerſere *ſcribendum?* Cat. 40. 6.
capitis. *Jug.* 73. 5.
pecuniae captae. *Jug.* 32. 1.
. arceſſiri, *pro* arceſſi. *Jug.* 62. 4.
Ardens in cupiditatibus. *Cat.* 5. 4.
Ardet animus, & animo. *Jug.* 39. 5.
bello. 1. *Hiſt.* pag. 812.
. arſere in tempus. 3. *Hiſt. Macr.* 12.
Arduum. *Cat.* 3. 2.
Area conjurationis. *Latr.* cap. 5.
Argentum, *denarius.* Cat. 33. 2.
Aries. arietibus ferire. *Jug.* 76. 6.
Ariſtonicus. 4. Hiſt. Mithr. 8.
Arma, tela, *ſaepe juncta.* Cat. 42. 2. *Jug.* 43. 3.
abjicere. *Jug.* 38. 7.
habere in omnes. 4. *Hiſt. Mithr.* 20.
militaria, *juſta.* Cat. 56. 3.
. armis certare. *Jug.* 48. 1.
. in armis eſſe. *Cat.* 37. 6.
Armare copias, *parare.* Jug. 13. 2.
. armata plebs ſeceſſit. *Cat.* 33. 3.
. armatum ire contra injurias. *Jug.* 31. 6.
. armatus homo. *Cat.* 27. 2.
Armeni, Armenii. Jug. 18. 4.
Arpinum. Jug. 63. 3.
Arretinus ager. vulgo *Reatinus.* Cat. 36. 1.
Arrexit animos certamen. *Cat.* 39. 3.
Arte, *pro* arcte. *Jug.* 52. 6.
Artes, *quid?* Cat. 2. 4.
Artifex ſceleris. *Jug.* 35. 5.
Arvum. *Jug.* 99. 1.
Aſia. Jug. 17. 3.
devicta Romanis pernicioſa. Cat. 11. 6.
Aſpera hieme. *Jug.* 37. 3.
. aſperae res. *Cat.* 10. 1. *Jug.* 29. 1.
Aſperitas belli. *Jug.* 29. 1.
Aſpernari. *Cat.* 3. 4.
Aſſiratum. Cat. 22. 1. n.
Aſyndeton propria Criſpo Figura. Cat. 3. 5. Jug. 35. 2. 37. 3. 86. 1. *vide Ellipſin Conjunctionis.*
At enim; at vero. *Cat.* 51. 25.
Atque, *pro* & inde orta. *Jug.* 39. 5.
contraria connectit. *Cat.* 51. 35.
pro Atqui. *Jug.* 4. 3.
etiam. *Cat.* 52. 26. *Jug.* 31. 3.
& aut *permut.* Jug. 82. 2.
& neque. *Cat.* 12. 2.
Attalus Pergamenus. 4. Hiſt. Mithr. 8.
Atterere, Attente, Attinere, Attonitus, Attribuere. *vide* Adterere *cet.*
Avaritiae mala. Cat. 10. 4. ſqq.
Aucta in altitudinem. *Jug.* 93. 4.
Auctor & actor *confuſa.* v. Actor.
cujus auctoritate quid factum. Jug. 30. 2.
promotor. Jug. 86. 3. n.

au-

; auctores ſiunt patres. 3. *Hiſt. Macr.* 15. 2. *Rep.* 6. 3.
Audacia, *in bonam partem.* Cat. 9. 3.
malarum rerum. *Cat.* 52. 11.
Audaciter, *pro* audacter. 2. *Hiſt.* p. 816.
Audeo facinus incipere. *Cat.* 20. 3.
Audito, comperto. 5. *Hiſt.* p. 846.
Aventinus mons. Jug. 31. 17.
Avertere ab hoſtibus arma. *Cat.* 58. 16.
oppida. *Jug.* 89. 1.
Augere, *praeciſe np.* honore. *Jug.* 86. 3.
Augeſcunt animi. *Jug.* 34. 2.
Avia itinera. *Jug.* 54. 9.
Avibus (*belli gerendi*) Jug. 35. 3.
Aulaea. 2. *Hiſt.* p. 817.
Aureum ſaeculum. Cat. 6. 1.
Aut & atque *permut.* Jug. 82. 2.
P. Autronius. Cat. 17. 3.
Auxiliari. *Jug.* 24. 3.
Auxilio noctis, beneficio *vulgo.* Jug. 53. 3.

B

B & V *permutata.* Cat. 35. 6.
Bacchari, *graſſari.* 2. Declam. 15.
C. *Baebius tribunus pl.* Jug. 33. 2.
Baleares funditores. *Jug.* 105. 2.
Barbulejus. 2. Hiſt. p. 816.
Bellum, *praelium.* Cat. 9. 4.
Hiſpaniae. 3. *Hiſt. Pomp.* 10.
facere. *Cat.* 26. 5. *v.* Verba.
. belli domique. *Jug.* 41. 7. 63. 2.
. belli ſaevitia & *mala.* Cat. 51. 9.
. *in bello ingenium poteſt.* Cat. 2. 2.
. *bellorum omnium cauſſae.* Cat. 33. 4.
Bene dicere. *Cat.* 3. 1.
facere. *ibid.*
polliceri. *Cat.* 41. 5.
Beneficium, *bene & praeclare factum.* Jug. 31. 28.
regnum conceſſum. *Jug.* 14. 8.
plebis, *magiſtratus Rom.* Jug. 31. 16. 85. 3.
L. Beſtia (Pighius perpetuo *Beſtea* ſcribit) tribunus plebis. *Cat.* 17. 3.
L. Beſtia Calpurnius. Jug. 27. 4.
Beſtiis objicere. *Jug.* 14. 15.
Bomilcar. Jug. 35. 4.
Bona, mala. 4. *Hiſt. Mithr.* 2.
omnia in ſpe habere. *Cat.* 31. 7.
& honeſta amicitia. *Jug.* 5. 5.
. boni fideleſque ſocii. *Jug.* 77. 3.
. boni *qui dicantur.* Cat. 19. 2. 33. 3. Jug. 42. 3.
. bonus malusque, ſtrenuus & imbellis. *Jug.* 67. 2.
bello, militia, pugna. *Jug.* 13. 1.
pecori ager. *Jug.* 17. 5.
vir. *Jug.* 42. 3.
Brevi. *Cat.* 44. 2. *Aelredus Spec. Charit.* 2. cap. 6. ut *brevi* multa complectar.
ſpatio. *Cat.* 56. 2.
tempore. *Jug.* 13. 1.
Brevitas hiſtorica. Cat. 28. 3. Jug. 12. 6. 79. 9.
Bruttius ager. Cat. 42. 1.

C

C & G *permutat.* Jug. 83. 1.
pro QV. ſecuntur. *Jug.* 13. 1.
Cabira, oppidum. 4. *Hiſt. Mithr.* 15.
Cadit res opportuna. *Cat.* 20. 2.
Caecum corpus. *Jug.* 107. 1.
Caedem facere in quem. *Jug.* 31. 13.
Caelata vaſa. *Cat.* 11. 6.
Caeſar L. Julius Coſ. *Cat.* 17. 1.
Caeſar C. Julius. Cat. 50. 4. 54. 1. ſqq.
Calamitoſum incendium. *Cat.* 48. 2.
Calent aures. 2. *Declam.* 3.
Callida facundia. 5. *Hiſt. Cott.* 4.
Callide occultare. *Jug.* 15. 4.
Calpurnius L. Beſtia. Jug. 27. 4.
Calumnia paucorum. *Cat.* 30. 4.
adde 2. *Declam.* n. 4. *ubi* calumniam ferre.
Calvor, *fruſtror.* 3. Hiſt. p. 819.
Camera & Camara. *Cat.* 55. 4.
Camers, *Camerino oriundus.* Cat. 27. 1.
Campus, *np.* Martius. *Cat.* 26. 5.
Canere laudes. *Latr.* cap. 1.
Canibus gaudent juvenes. Cat. 14. 6.
Canina facundia. 6. *Hiſt.* p. 849.
Capere muneribus. *Jug.* 16. 4.
rempublicam. *Cat.* 5. 6.
arma. *Cat.* 33. 1.
. capit metus hominem. *Jug.* 85. 47. 99. 3.
. captus amore. *Cat.* 15. 2.
lubidinibus. *Jug.* 1. 4. 85. 47.
. pedibus. 3. *Hiſt.* p. 834.
. captae pecuniae quem arceſſere. *Jug.* 32. 1.
Capeſſere remp. *Cat.* 52. 5. *Jug.* 85. 47.
Capitolium adibant conſules. Cat. 18. 5.
incenſum. Cat. 47. 2.
Capua. Cat. 30. 2.
Caput aperire. 5. *Hiſt.* p. 846.
maleficiorum. *Latr.* cap. 16.
. capitis arceſſere. *Jug.* 73. 5.
. *capite cenſi.* Jug. 86. 2.
Capſa, oppidum Numidiae. *Jug.* 89. 4.
Carceris alimenta. 3. *Hiſt. Macr.* 19.
. *in Carcere honoratiores necati.* Cat. 55. 2.
. *carceres in Circo.* Latr. cap. 24.
Caro ferina. *Jug.* 89. 7.
Carptim. *Cat.* 4. 2.
Carthago, *an* Karthago *ſcribendum?* Cat. 10. 1.

Digitized by Google

De Carthagine ſilere melius, quam parum dicere. *Jug.*19. 2.
. Carthaginienſis, *non* Carthaginenſis. *Cat.* 51. 6.
Carus acceptuſque. *Jug.*70. 1.
L. Caſſius Longinus. *Cat.*17. 3.
L. Caſſius, praetor. *Jug.*32. 1.
Caſtellani, *incolae caſtelli*. Jug.92. 7.
Caſtra *quae praeter vulgarem uſum?* *Jugurth.* 109. 3.
Caſus praeclari facinoris. *Jug.*56. 4.
pro morte. *Jug.*73. 1.
. pro caſu meo. *Cat.*35. 4.
. caſum cujus dolere. *Cat.*40. 2.
Catabathmus. Jug.17. 5.
Cataphracti equites. 4. Hiſt. pag. 843.
Catenae captivorum. *Jug.*64. 5.
Catervae flagitiorum. *Cat.*14. 1.
Catervatim. *Jug.* 97. 3.
Cato M. Porcius. Cat.52. 1. 54. 1. ſqq.
Q. Catulus. Cat. 34. 3.
Caute (*ne*) inulti animam amittatis. *Cat.* 58. 21.
. ad cavendum aſtutiae non deſunt. *Cat.* 26. 2.
Cauſſa conſilii, laetitiae. *Cat.* 58. 3.
. cauſſam dicere, cognoſcere, diſcere. *Jug.* 69. 4.
. ea cauſſa. *Cat.*52. 7.
Cedere fortunae, conſilio, amori *cet.* *Cat.* 34. 2. *Exc.* pag. 336.
loco. *Cat.* 9. 4.
proſpere. *Cat.*26. 5.
Celebrare ſe & remp. *Jug.*85. 36.
. celebratus dies. *Jug.*66. 2.
vide Zinzerling. *Promulſ. Crit.* cap. 11.
. celebratum oppidum. *Jug.*47. 1.
Celeritate vitare inſidias. *Jug.*76. 1.
Cenſeo, *Senatoribus proprium verbum*. Catilin. 51. 43.
Cenſere & velle. *Jug.*21. 4.
. cenſeri ope, capite. *Jug.*86. 2.
Cenſorum officia. Cat. 23. 1.
Centurio, ductor centuriae. *Cat.* 59. 3.
primi pili. Jug.38. 6.
Cera, *pro* imaginibus. *Jug.* 4. 5.
Cernete pro patria. *Cat.* 59. 5.
de quo etiam Muretus 4. Var. Lect. capit. 7.
Certa peſtis. *Iug.* 106. 3.
. certum, *verum*. Jug. 20. 1.
. pro certo creditur. *Cat.* 15. 2.
Certare armis. *Jug.*48. 1.
divitiis cum divite. *Cat.* 54. 6.
Certe, *ſaltem*. Jug.31. 5.
in Cervices ſublatus. 3. *Hiſt. Macr.*21.
Cetera ignarus. *Jug.*19. 7.
. inter ceteram planiciem mons erat. *Iug.* 92. 5.
. ceteros, *pro* ceteroſque. *Cat.*39. 2.
. ceterum exercitum. *Iugurth.* 61. 2. adde 89. 6.
C. Cethegus, manu promtus. *Cat.*17. 3. & 43. 4.
Chiaſmus. Cat.14. 3. Jug.66. 3.
Cibus, *pro* cibo ac potu. *Iug.* 89. 9.
Cicero, homo novus. *Cat.* 23. 5. 6.
Cillo. 2. *Declam.*23. *alii* Cilo.
Cimbrica praeda. 1. Hiſt. Lepid. 17.
. *Cimbricum bellum*. Cat.59. 3.
Cinna. Cat.47. 2. adde Jul. Exſuperant.
Circa, circum nullus, circa ſaltus *i. circumſiti.* 4. Hiſt. Mithr. 14.
Circum ſe habere. *Cat.*14. 1. 26. 5.
Circumdare moenia vallo. *Iug.* 23. 1.
exercitum moenibus. *Iug.* 25. 9.
Circumire exercitum. *Iug.* 51. 5.
vigilias. *Iug.* 45. 2.
equo cohortes. *Cat.*59. 5. *Iuſtin.*41. 3. 4. hoc denique diſcrimen inter ſervos liberoſque eſt, quod ſervi pedibus, liberi non niſi *equis incedunt*.
Circumvenire ab tergo. *Iug.*50. 6.
Circumvenire moenia. *Iug.* 57. 2.
. Circumventus ab inimicis. *Cat.*31. 9.
neceſſitudinibus. *Cat.* 21. 3.
Cirta. Jug. 21. 2.
Civile imperium. *Iug.*85. 34.
Civitas, *quod vulgo* reſp. populus. *Catilin.* 40. 2.
Civitates, quae defecerunt adſectare. *Iugurt.* 66. 1.
Cl & d *confuſa in MSS*. Cat.26. 4. Jug. 22. 1.
Clades, *homo peſtifer*. Latr. cap. 33.
oppreſſit remp. *Cat.* 39. 4.
Clam, *cum Caſu quarto & ſexto*. 2. Declam. 23. *Auct. B. Hiſp. c.* 3. clam praeſidia Cn. Pompeii. *cum nota Daviſii*.
Clamor hoſtilis. *Iug.* 58. 4.
in concurſu exercituum. *Catilin.* 60. 2.
Claritudo ſumma paratur. *Iug.* 2. 4.
Clariſſimus vir, *conſul*. Cat.51. 19.
Clarius ut eſſet ſtudium in remp. *Cat.*49. 4.
Clarus magis, quam honeſtus. *Iug.*8. 1.
Claſſes, *pro* equitatibus. *Iug.*79. 4.
Romanorum civium. Jug.86. 2.
Claudit res ignorantia. 3. *Hiſt. Macr.* 25.
Clauſum aliud in pectore. *Cat.* 10. 5.
obſidere. *Iug.*24. 7.
. clauſus monte & hoſtibus. *Cat.*57. 5.
Clemens rumor. *Iug.*22. 1.
Clientes & liberti. *Cat.*50. 1.
Pompeii. *Cat.* 19. 4.
Cluſius, *Clauſius*. Jug.12. 5.

Cneus & *Gnaeus*. Cat.16.5.
Coaluerunt facile populi. *Cat.*6.2.
Coarguere quem. *Cat.*47.2.
Codicariae naves. 4.*Hiſt.* pag.843.
Coaequare montes. *Cat.*20.11.
Coelo terraque penuria aquae. *Jug.*17.5.
. ad coelum ferre, tollere, portare. *Cat.* 53.1.
. coelum nocte atque nubibus obſcuratum. *Jug.*38.5.
Coepit, *abundat*. Cat.7.1.
ſilentium. *Jug.*33.4.
. coepta eſt res agitari. *Jug.*27.1.
Coercere malo, pudore exercitum. *Jugurth.* 100.5.
Cogere exercitum. *Jug.*54.3.
malo, ſupplicio. *Jug.*85.35.
in provinciam. *Jug.*84.2.
Cogere laborare. *Jug.*44.3.
Cognomen, *agnomen*. Jug.5.4.
Nomini praepoſitum. Cat. princ.
Cognoſcere, *de ſingularibus cognoſcendi modis*. Cat.12.3.
de adventu. *Jug.*87.4.
. cognitis litteris. *Jug.*73.3.
. cognito, *praeciſe. vulgo addunt* conſilio. *Cat.*41.5.
Cohortes auxiliariae. Jug.87.1.
legionariae. Jug.51.3.
praetoriae. Cat.60.5.
ſociorum. Jug.58.4.
Colere & obſervare quem. *Jug.*10.8.
amicitiam diligenter. *Jug.*14.12.
arcte quem, aut opulenter. *Jug.* 85.34.
artes. *Jug.*85.43.
mores. *Cat.*9.1.
Collabor. Zufallen.*barbarum*. Latr. c.5.
Colligere ſarcinas, conferre. *Jug.*97.4.
Colo, colones, *clientes*. Cat.59.3.
Coloni Sullani. ibid.
Coloniae & municipia. Cat.17.4.
cur deductae. Jug.19.1.
Sullanae. Cat.28.4.
Comes conſiliorum. *Jug.*29.2.
Comitatus, *plur. num.* Cat. 45.1.
Comitiorum centuriat. dies. Cat. 26.5. Jug. 36.4.
Commeatus, *plures ſimul euntes*. Jug.47.2. Exc.4. pag.789.
. commeatum portare. *Jug.*46.5.
Commendo atque fidei trado. *Jug.*35.6.
Comminuere ſcalas. *Jug.*60.7.
Comminus, *non* cominus. *Cat.*60.3.
Committere, commiſſis partibus. *Exſup.* cap.8.
Commodare ſignatores. *Cat.*16.2.
Commune hoc mihi cum illo. *Cat.*1.2.
. communis omnium hoſtis. *Jug.*81.1.
Communicare conſilium. *Cat.*18.5.
Communire locos ſuos. *Jug.*66.1.
Comparativus, ſine quam. *Cat.*16.3.
pro Poſitivo. Cat.39.4. Jug.59.3.
aequo gravius, dicto citius *cet. Cat.* 51.11. *Jug.*85.3.103.3.
Comparatum eſt legibus. *Cat.*51.8.
Comperior. *Jug.*45.1.
. compertum habeo. *Cat.*58.1.
certo cognitum. Jug.17.2.
Competere auribus, lingua. 1.*Hiſt.*812.
Complere legionem. *Cat.*56.1.
omnia luctu. *Cat.*51.9. *Jug.*92.3.
Complures, *additum Verbo* fuere. *Cat.*39.5.
Componere dicta cum factis. *Jug.*48.1.
. compoſitis paratiſque omnibus. *Jugurt.* 43.5.
. compoſito dolo. *Jug.*111.4.
Comportare, colligere exercitum. *Exſup.* cap.7.
Compoſite & magnifice. *Cat.*51.9.
Con, *ſive* Cum, *qua vi in Verbis compoſitis*. Cat.47.2. Jug.9.3.
Concedere aetati. *Jug.*11.4.
in gentem nomenque imperantium. *Jug.*18.12.
injuriae. *Jug.*14.23.
in jus & ditionem. *Cat.*20.7.
in loca. *Jug.*12.2.
naturae. *mori*. Jug.14.15.
tempus quieti. *Jug.*61.3.
Concionibus hortari. *Jug.*30.3.
Conciſus, Conſciſſus. 1.*Rep.*4.1.
Concordia parvae res creſcunt. *cet. Jugurth.* 10.6.
. *Concordiae aedes*. Cat.46.5.
Concubina. *Jug.*5.7.
Concurrere in quos. *Jug.*97.4.
Coneurſu primo. *Jug.*74.3.
Concuſſerat populares ea res. *Cat.*24.1.
Conditio, *copia, facultas*. 3. Hiſt. Macr.13. belli. *Cat.*21.1.
. conditionem aequam petere. *Jug.*79.8.
. per conditiones quem tradere. *Jug.*61.5.
. conditionibus bellum ponere. *Jug.*112.1.
Condonare cujus ſcelus cui. *Jug.*27.2.
libidini cujus malefacta. *Catilin.* 52.8.
vitam reip. *Jug.*79.9.
Confertiſſimi hoſtes. *Cat.*60.7.
Conficere. 3.*Hiſt. Pomp.*1.
bellum. *Jug.*37.3.
mandata. *Jug.*12.4.
multa. *Jug.*35.4. *inde* Confieri. *Terentius*: hoc *confit*, quod volo. *Cicero*: ut res ſine ſanguine *confieret*. vide Jo. Brant. ad Caeſar.7.Gall.*c.*58.

. confectus annis. *Jug.* 11. 5.
vulneribus. *Jug.* 60. 7.
Confidere, *fidere*, Mario. *Jug.* 112. 2.
Confinis. *Jug.* 41. 8.
Confirmare animum. *Cat.* 46. 3.
exercitum. *Jug.* 45. 3.
victorias, laborem. *Jug.* 49. 3.
Conflare aes alienum. *Cat.* 14. 2.
Conglobaverat ſors quos. *Jug.* 97. 4.
Congreſſu primo ſugare hoſtem. *Jug.* 74. 3.
Conjectus mos, veluti tabes, in urbem. 4. *Hiſt.* pag. 835.
Connubia. *Jug.* 18. 7.
Conor, conatus perſequi. *Jug.* 71. 5. *ſaepe eſt tantummodo* decerno, mihi propono. Vide *Tan. Fabr. ad Lucret.* 1. in.
Conſcientia, *ſcientia*. Cat. 5. 7.
timida. *Jug.* 32. 5.
Conſcius animus. *Cat.* 14. 3.
alii facinoris. *Cat.* 22. 2.
Conſeneſcere, *debilitari*. Cat. 20. 10.
Conſequitur invidia gloriam. 2. *Declam.* 2.
Conſerere manum. *Jug.* 49. 2.
Conſidere, *de exercitu*. *Cat.* 57. 2. *Jug.* 21. 2. 49. 1. 91. 3.
Conſilium & concilium *confuſa*. Jug. 29. 5.
de conjuratione. Catilin. 17. 5. *Jug.* 66. 4.
eſt conterere. *Cat.* 4. 1.
habere quorum. *Jug.* 62. 4.
. eo conſilio. *Cat.* 57. 1.
. quo conſilio eſt. *Cat.* 29. 1.
. conſilio praeſente. *Jug.* 29. 5.
Conſiſtere agmen. *Jug.* 49. 5.
pro caſtris. *Jug.* 53. 1.
Conſitus arbuſtis. *Jug.* 48. 4.
Conſonat oratio moribus. 2. *Declam.* 1.
Conſpici *in bonam & malam partem*. Jug. 7. 6.
Conſtituere diem, in diem. *Jug.* 66. 2.
majeſtatem. *Jug.* 31. 17.
Conſtruere maria. *Cat.* 13. 1.
Conſuerat, *pro* conſueverat. *Jug.* 84. 5.
Conſuetudo ſtupri. *Cat.* 23. 3.
ad vitia. *Latr.* cap. 8.
. *conſuetudinis vir*. Jug. 31. 15.
Conſulare imperium. *Cat.* 55. 6. *Livius* 3. 7. *extr.* ad eos ſumma rerum & majeſtas *conſularis imperii* venerat. *Id. cap.* 9. maxime in *conſulare imperium* invehebatur.
Conſulares. Cat. 34. 2.
Conſulere famae, irae. *Cat.* 51. 7. *adde* Jug. 95. 3.
Conſulere gravius in quem. *Jug.* 13. 8.
honeſtius de uxore. *Jug.* 95. 3.
ſenatum, *conſulis officium*. Catilin. 48. 6.
ſibi juxta ac reip. *Cat.* 37. 8.
. conſulta non bene. *Jug.* 92. 2.
Conſultor adſum. *Jug.* 85. 47.
. conſultores peſſimi ira & ambit. *Jugurth.* 64. 5.
Conſultum, *conſilium* & *conſulendum*. Catil. 1. 6.
Conſultus, *pro* conſultum. SCTus. *Catilin.* 42. 3.
Conſumere diem. *Jug.* 62. 9.
orationem. *Jug.* 25. 11.
ſupplicium in quem. *Latro* cap. 14.
Contagio, 6. *Caſu pro* contactu. *Cat.* 10. 6.
Contemtor animus. *Jug.* 64. 1.
Conterere bonum otium. *Cat.* 4. 1.
Continere ab lubidine. *Jug.* 15. 5.
magiſtrorum. *Jug.* 41. 2.
Continuare domos. *Cat.* 20. 11.
magiſtratus. *Jug.* 37. 2.
Contra reperias, *i. e.* contrarium. *Jug.* 1. 2.
injurias ire armatum. *Jug.* 31. 6.
Contrahere quid rabie. 1. *Hiſt. Lepid.* 19.
Contrarius, *adverſarius*, *hoſtis*. Exſup. c. 6.
Contubernio cujus militare. *Jug.* 64. 4.
Contuſae opes. *Jug.* 43. extr.
Convenire in unum. *Jug.* 11. 2.
. conveniendae amicitiae. *Iug.* 38. 1.
. convenit pax. *Iug.* 38. extr.
. conveniunt omnia. *Iug.* 83. 2.
. conventa pax. *Iug.* 112. 2.
Conventio, *conventus*. *Cat.* 23. 1.
Conventus Romae. *Iug.* 30. 1.
facere, fiunt. *Cat.* 30. 2.
. conventu primo. *Iug.* 12. 1.
Converſa in quem ora omnium. *Iug.* 85. 5.
. converſus eſt animus. *Iug.* 29. 1.
Convictus confeſſusque. *Iug.* 52. 36.
judiciis. *Cat.* 14. 2.
Convocare in unum. *Cat.* 17. 2.
Coopertus facinoribus. *Cat.* 23. 1.
miſeriis. *Iug.* 14. 11.
Copia ea populo R. nunquam fuit. *Cat.* 8. 5.
. ex copia locis idoneis. *Iug.* 76. 2.
. ex omni copia. *Cat.* 56. 1.
. ex copia rerum. *Iug.* 39. 5.
Coquere conſilia. *Latro* c. 4.
Coquus multi pretii. *Iug.* 85. 39.
L. Cornificius. *Cat.* 47. 4.
Cornua in acie. *Iug.* 49. 6.
Corpus ſervit. *Cat.* 1. 2.
. corpore aucto. 2. *Hiſt.* p. 815.
Corrigere delicta. *Iug.* 3. 2.
. correcta forte temeritas. *Iug.* 94. 7.
Corripere faſces. *Cat.* 18. 5.
Corruere, *ſubvertere*. Jug. 85. 25.
Corrumpere igni ſe, domumque. *Iug.* 76. 6.
pecunia. *Iug.* 29. 2.
praedam. *Iug.* 76. 5.

rem ſamiliarem. *Jug.* 64. 6.
Cotta, conſul. 3. *Hiſt. Macr.* 8.
L. Cotta & L. Torquatus Coſſ. Cat. 18. 5.
M. Licinius *Craſſus*. Cat. 17. 7.
Credere non loco, nec homini. *Jug.* 72. 2.
. credo, falſa exiſtimans, quae *cet. Cat.* 52. 13.
Creſcere malo publico. *Cat.* 51. 32.
. creſcit cupido. *Cat.* 10. 3.
late fuga, formido. *Jug.* 55. 7.
Criminibus, *criminationibus*, circumventus. *Cat.* 34. 2.
Criminoſe de bello loqui. *Jug.* 64. 5.
Crotonienſis quidam. *Cat.* 44. 2.
in Crucem agere. *Jugurth.* 14. 15.
Cruciatus corporis. *Jug.* 24. 10.
Crudele incendium. *Cat.* 48. 2.
Cruenta victoria. *Cat.* 58. 21.
Cujus torpedinis! 3. *Hiſt. Macr.* 20.
haec cumque modi vid. *Cat.* 52. 10.
rei libet. *Cat.* 5. 4.
Cujuſque generis homines. *Cat.* 39. 6.
Cultores, *incolae terrae*. *Jug.* 17. 7.
agrorum. *Jug.* 46. 5.
pecoris. *Jug.* 54. 3.
Cultus, *pro* victu cultuque. *Cat.* 13. 3. *Jug.* 5. extr.
multus pueritiae. *Jug.* 25. 1.
. ab cultu humano vaſtus. *Jug.* 48. 3.
Cum, *poſtpon. in* quibuscum. *Jug.* 17. 1.
pro et. *Jug.* 35. 2.
animo reputare. cogitare, *Jug.* 13. 1.
cohortibus miſſus. *Jug.* 58. 4.
colluga ſibi omnia. *Jug.* 43. 5.
cura dicere. 6. *Hiſt.* pag. 858.
reficere. *Jug.* 54. 1.
eo. Cornelius & cum eo Varguntejus. *Cat.* 28. 1.
etiam tum. *Jug.* 51. 2.
moerore vitam exigere. *Jug.* 14. 15.
Cum occaſu ſolis. *Jug.* 68. 2.
pretio omnia honeſta. *Jug.* 86. 3.
ſignis incedere. *Jug.* 45. 4.
ſpe bona adoleſcens. 2. *Rep.* 4. 2.
ſtudio ſummo exſequi. *Cat.* 51. 38.
telo eſſe. *Cat.* 27. 2.
Cuncta moenia circumvenit. *Jug.* 57. 2.
ſimul agere. *Cat.* 42. 2.
Cunctor, quid faciam. *Cat.* 52. 25.
Cupere domum, agrum. *Cat.* 11. 4.
Cupidus incepta patrandi. *Jug.* 70. 5.
. cupidiſſime facere. *Cat.* 40. 4. *Livius* 3. 4. Aequi ab Ecetranis Volſcis praeſidium petiere, quo *cupide* oblato, bellum ſumma vi parabatur.
Cupienda, expetenda. *Jug.* 3. 1.
Cupientiſſima plebe conſul factus. *Jug.* 84. 1.
Curae eſſe diis. *Jugurt.* 75. 9.
ſunt ſua. *Jug.* 86. 3.
habere petitionem. *Cat.* 21. 5.
. cum cura dicere. 6. *Hiſt.* p. 858.
. ſine cura aluntur turbis. *Cat.* 37. 3.
Curare in parte aciei, oppugnatione. *Cat.* 59. 3. *Jug.* 46. 7. & 100. 2.
injurias. *Jug.* 14. 19.
remp. vineam, *cet. Cat.* 9. 3.
Curator negotiorum. *Jug.* 71. 3.
reip. *Jug.* 110. 6.
Curia, *aedes Concordiae*. *Cat.* 32. 1.
Q. Curius prodiror conjurationis. *Catilin.* 17. 3. 23. 1. ſqq.
Curſu certare cum aequalibus. *Jug.* 6. 1.
Cuſtodiae liberae. Cat. 47. 3.
Cyrene. Jug. 19. 3.
Cyrus, cupidus imperii. *Cat.* 2. 2.
Cyzicum, oppidum. 4. *Hiſt. Mithr.* 14.

D

D & cl *permutata*. vide *cl.*
Damaſippus. *Cat.* 51. 32.
Dare ſe, *pro* dedere. *Jug.* 75. 4.
ſenatum legatis. *Jug.* 13. 9.
victum, *vincere*. *Jugurth.* 75. 4.
. data & accepta fide. *Cat.* 44. 2.
Dativus antiquus. luxu, *pro* luxui. *Jug.* 6. 1.
illi dicto audiens. *Catilin.* 50. 1. *Jug.* 11. 3.
imperio natus. *Jug.* 31. 11.
adde Jug. 42. 1. 2. *Hiſt.* pag. 814.
reip. bene facere. *Cat.* 3. 1.
De, *pro* circa, quod ad. *Jug.* 95. 3.
caſtris procedere. *Cat.* 61. 7.
De conjuratione abſolvere, expedire. *Cat.* 4. 3.
culpa conſcientia. *Cat.* 35. 2.
ea re. *formula*. Cat. 48. 5.
multis de cauſſis. *Cat.* 37. 4.
re diſſimulare, docere. *Cat.* 47. 1. *Jug.* 13. 3.
ſalute obteſtari. *Cat.* 45. 4.
timore, ſupervacaneum eſt. *Cat.* 51. 19.
Debitum repetere. *Jug.* 85. 37.
Debitus, deditus *permut.* *Jug.* 14. 3.
Decernere cui, cum quo bellum. *Jug.* 73. 7.
. decerneres haud facile, an, an. *Cat.* 25. 3. *vulgo* diſcerneres.
Deceſſit invidia. *Jug.* 88. 1.
Decet bonis. *Jug.* 85. 49.
Declarare conſulem. *Cat.* 24. 1.
Declivis latitudo. *Jug.* 17. 5.
Decoquere conſilia. *Latr.* cap. 4.
Decorare gloria. *Cat.* 12. 4.
Decretum ne fieret. *Jugurth.* 25. 2.
Decus. *Jug.* 3. 3.
regium. *Jug.* 33. 1.
Dediticius. *Jug.* 31. 19.
in Deditionem accipere. *Jug.* 29. 5.
Deducere & ducere *confuſa*. Cat. 55. 2.
vigilias. *Jug.* 44. 5.
Defectus, *pro* defeſſus. *Jug.* 99. 1.

Digitized by Google

Defendere a quo libertatem. 1. *Hiſt. Lepid.* 4.
Defenſare. *Jug.* 26. 1.
Defenſor calamitatis. *Exſup.* cap. 5.
Deficere. *Jug.* 51. 4.
    & diffidere. *Jug.* 36. 2.
Defluxerunt tempus, vires *cet.* *Jug.* 1. 4.
    alii diffluxere.
Deformis, deformatus aerumnis. *Jug.* 14. 7.
Degredi monte. *Jug.* 49. 4.
Dehinc, *deinde.* *Cat.* 3. 2. *Jug.* 13. 4.
Dehoneſtamentum honorum. 1. *Hiſt. Lepid.* 21.
Dehortantur multa a vobis. *Jug.* 31. 1.
Delecti. *Cat.* 6. 6.
Delectus ſenatus. 2. *Declam.* 26.
Delenimenta. 3. *Hiſt. Macr.* 21.
    adde Columellam. 9. 3.
Delibuta periuriis uxor. 1. *Declam.* 5.
Delicta corrigere. *Jug.* 3. 2.
Delubra deorum. *Cat.* 11. 6.
Demiſſus in carcerem. *Cat.* 55. 5.
    in obſcuro vivit. *Cat.* 51. 12.
    vultus. *Cat.* 31. 7.
  . demittere in pectus. *Jug.* 101. 11.
is Demum. *Cat.* 12. 5.
tum Demum. *Cat.* 2. 2.
Denique. 1. *Hiſt. Phil.* 1.
Depelli de loco edito. *Jug.* 58. 3.
Depravati pars gratia. *Jug.* 15. 2.
Deprecari cruciatus. *Jug.* 24. 10.
Deſcendere equo. 5. *Hiſt.* p. 846.
  . deſcendit verbum in pectus. *Jug.* 11. 7.
Deſerere libertatem, remp. *Jug.* 30. 3.
    locum. *Jug.* 38. 3.
    quid. *non facere.* Jug. 85. 8.
  . deſerit tempus maturius, quam res. *Jug.* 42. 5.
  , deſertus ab legatis. *Cat.* 45. 4. *Jug.* 30. 3.
Deſignatus conſul. Cat. 18. 2.
    primus ſententiam dicit. Cat. 50. 4.
Deſiſtere actione. 2. *Hiſt.* p. 815.
    oppugnatione. *Jug.* 25. 11.
Detinere, *retinere.* Cat. 4. 2.
Detractare bonos. *Jug.* 53. extr.
Devia itinera. *Jug.* 54. 9.
Devictum bonum publicum. *Jug.* 25. 3.
Devorare patrimonium. 2. *Declam.* 30.
Devoti. 6. *Hiſt.* p. 855.
Deus, deorum templa, delubra. *Cat.* 12. 3. 4.
    dii curant res hominum. Jug. 14. 21.
    diis volentibus & virtute veſtra. *Jug.* 14. 19.
    dis hominibusque infeſtus. *Cat.* 15. 4.
per Dextram hanc oro. *Jug.* 10. 3.
  . adextra rupes aſpera. *Cat.* 59. 2.
  . in dextris portare libertatem. *Cat.* 58. 8.
Dicere *benefacta, ſcribere.* Cat. 8. 5.
    de haruſpice. Jug. 63. 1.
    & ſacere. *Cat.* 23. 2.
    diem locumque. *Jug.* 75. 5.
  . dicet aliquis, quid i. cenſes. *Jug.* 3118.
    omittitur. Cat. 51. 43.
  . dicitque, dicebatque *intelliguntur.* Cat. 21. 3.
    vide Ellipſin Verbi.
  . dictae pecuniae. 2. *Hiſt.* p. 815.
Dicta & facta. *Jug.* 64. 5.
Dictitare. *Cat.* 22. 2. *Exc.* p. 336.
Diducere manum hoſtium. *Jug.* 25. 9.
Dies & tempus *juncta.* Jug. 51. 25. adde *Jug.* 108. 2.
  . die (*diei*) veſper erat. *Jug.* 52. 3.
  . diebus paucis moritur. *Jug.* 11. 2.
  . dies, noctes feſtinare. *Cat.* 27. 2.
Difficilis (*aditu*) locus. *Iug.* 87. 4.
Diffidere & deficere *permut.* Jug. 36. 2.
    ſibi patriaeque. *Cat.* 31. 3.
    vitae. *Cat.* 45. 4.
Digna timere. *Iug.* 62. 8.
    poena pro factis. *Cat.* 51. 7.
  . dignum dono eſt. *Cat.* 54. 4.
  . dignus moribus exitus vitae. *Cat.* 55. 6.
    patre filius. *Iug.* 9. 2.
Dignitatis ſtatus. *Cat.* 35. 3.
Digredi domo. *Iug.* 79. 7.
Dii, diis. *vide* Deus.
Dilabuntur milites. *Cat.* 57. 1.
Dilectum habere. *Cat.* 36. 3.
Diligentes mariti in cuſtod. uxoribus. 2. *Declam.* 24.
Dimittere in loca. *Cat.* 27. 1.
Dirimere conſilium. *Cat.* 18. 8.
    praelium. *Iug.* 60. 8.
Diſcedere Africa. *Iug.* 20. 1.
    ex caſtris. *Cat.* 36. 4.
    in duas partes. *Iug.* 13. 1.
    in ſententiam. *Cat.* 55. 1.
Diſceptare jure, bello. *Iug.* 21. 4.
Diſceſſio terrae. *Iug.* 41. 10.
Diſciplina militaris. Cat. 11. 4. Iug. 44. 3.
Diſcrimen inter bonos & malos. *Cat.* 52. 22.
Disjectos circumvenire. *Iug.* 50. 6.
Disjungit flumen regna. *Iug.* 92. 5.
Diſpoſitis praeſidiis. *Cat.* 50. 3. *Livius,* 4. 14. *princ.* Poſtero die, *diſpoſitis praeſidiis* cum in forum deſcendiſſet, *cet.*
Diſſenſio regum. *Iug.* 35. 1.
Diſſentire a moribus. *Cat.* 3. 5.
Differere inſtituta. *Cat.* 5. 9.
Diſſolvit mors mala. *Cat.* 51. 20.
    ſenectus. *Iug.* 17. 5.
Diu multumque ſatigati. *Iug.* 94. 3.
Diu noctuque. *Iug.* 70. 1.
Dius fidius. Cat. 35. 2.
Diverſus & diviſus *permut.* Cat. 2. 2. 5. 8.

agitatur. *Jug.* 25. 6.
alius ab alio. *Jug.* 46. 4.
. diverſa pars. 1. *Hiſt.* p. 794.
mala. *Cat.* 5. 8.
. diverſi, *diverſo modo.* Cat. 2. 1.
diverſa via. Jug. 12. 5.
contrarii. Jug. 31. 24.
Diverſius paullo conciderant. *Cat.* 61. 2.
Diviſa negotia hoc modo. *Cat.* 43. 2.
Divulgare, devulgare. *Jug.* 13. 1.
Docere de caede fratris. *Jug.* 13. 3.
. docta ſaltare, alia. *Cat.* 25. 2.
Documenta habere. *Cat.* 9. 4.
Dolere caſum cujus. *Cat.* 40. 2.
Dolus & aſtutiae. *Cat.* 26. 2.
Domare omnia. *Cat.* 7. 5.
. domata, domita. *Cat.* 36. 4.
Domi, *pro* domum. *Jug.* 84. 4.
nobilis. *Cat.* 17. 4.
ſuae. *Cat.* 27. 2.
militiaque. *Cat.* 53. 2.
foris *quot modis dicatur.* Cat. 52. 20.
. domui, *pro* domi. *Cat.* 27. 2.
. in domum D. Bruti perducit. *Cat.* 40. 5.
Domus Romanorum magnificae. Cat. 12. 3.
Dominatio, *tyrannis.* Cat. 6. 7.
Dominus convivii. 3. *Hiſt.* p. 834.
Dono dignum. *Cat.* 54. 4.
Dormire prius, quam ſomni cupido. *Cat.* 13. 3.
Dubiae res, *i. e. in pejus nutantes.* Cat. 10. 2. Jug. 14. 5.
. dubii hoſtes. *i. minus firmi.* Jug. 51. 5.
. dubiis rebus novandis ſpes oblata. *Cat.* 39. 3.
Dubitans, *poſt* anxius *infartum.* Cat. 46. 2.
Dubitat acies. 1. *Hiſt.* p. 813.
Dubium habere, ne. 3. *Hiſt. Macr.* 8.
. in dubio eſt libertas. *Cat.* 52. 6.
Ducere, *occulte rapere.* Jug. 41. 5.
Ductare exercitum. *Jug.* 70. 2.
Dum & cum *permixta.* Jug. 62. 8. 101. 5.
parent, *pro* parant. *Jug.* 22. 1.
pro dummodo. *Cat.* 5. 6. 14. 6.
praecedente tantummodo. *Jug.* 53. 3.
Duo, *pro* duos. *Jug.* 28. 1. 98. 3. 102. 2.
Dux hoſtium ſupra caput. *Cat.* 52. 24.
ac imperator *vitae mortalium animus eſt.* Jug. 1. 3.

E

E *extritum in* libralibus, *cet.* 4. *Hiſt.* p. 835.
in reperibant, audibant, lenibant. *Cat.* 61. 8. *Jug.* 22. 1. 30. 2.
inſertum in plebes, grues, praecipes. *Cat.* 37. 1.
Ea *Numidae irrupere.* Jug. 38. 7.
Ea *particulis* ſupra, contra *additum.* Cat. 3. 2. Jug. 85. 2.
Ecferre ſe, Ecfodere. *Jug.* 14. 11.
Edicere, quae ſcias. *Cat.* 48. 4.
Editus in immenſum. *Jug.* 92. 5.
Edocere. *Cat.* 48. 4. *adde* Jug. 49. 1. 93. 6.
Educere gladium. *Cat.* 51. 36.
Effecit, ut. *Cat.* 26. 2.
Effeminat avaritia. *Cat.* 11. 3.
Efferre pecunia, honore. *Jug.* 49. 4.
Efficere memoriam ſui longam. *Cat.* 1. 3.
Effoeta parentum. *Cat.* 53. 5.
Effringere clauſa. *Jug.* 12. 5.
Effuſus exercitus. *Jug.* 55. 4.
oppido populus. *Jug.* 69. 2.
Egens omnium honeſtarum rerum. *Jug.* 14. 17.
Egeſtas frumenti & aliarum rerum. *Cat.* 58. 6.
Ego haec omitto. *Cat.* 52. 24.
Egredi (*caſtris*) Jug. 91. 2.
fines. 1. *Hiſt.* p. 811.
Romam. *Jug.* 35. 10.
ſcalis. *Jug.* 60. 6.
prope ad ſummum montis. *Jug.* 93. 2.
Egregius in artibus. *Jug.* 82. 2.
Egreſſus atque itinera cujus eſplorare. *Jug.* 35. 5.
Eheu, heu heu! *Jug.* 14. 9.
Ejicere peſtem. *Jug.* 14. 10.
Elegantius, quam neceſſe eſt probae. *Cat.* 25. 2.
ELLIPSIS
1. *Nominis Subſtantivi.*
penes Adjectiv. cetera, praeclara, egregia (*facta*) magna (*munera*) Cat. 52. 4. Jug. 5. 4. 10. 2. 13. 7. 85. 4.
- in prima (*acie, parte*) verſari. *Cat.* 60. 4. *Jug.* 79. 2.
penes Subſtant. circum (*aedem*) Concordiae. *Cat.* 49. 4. *ita* filius & *multa alia omittuntur.* vide *Vechnerum.*
α. *Nominat.* Legantur (*adoleſcentes*) *Jug.* 21. 4.
fuere (*complures, homines,*) qui. *Cat.* 39. 5. *Jug.* 41. 10.
(*homines*) circumvenire coepere. *Cat.* 51. 40.
β. *Genitivi.* paſſuum, aeris, modium. *Jug.* 75. 2.
γ. *Dativi.* Verba (*viris*) non addunt virtutem; neque dare, neque eripere (*cuiquam*) poteſt. *Cat.* 58. 1. *Jug.* 24. 3. 44. 1. 61. 4. 63. 2.
δ. *Accuſat.* mittit. (*legatos*) Cat. 32. 3. *Jug.* 13. 6.
(*munera*) Jug. 13. 7.

de-

Google

deberi mihi (*beneficia*) quibus. *Jug.* 14. 3.
fecere (*facta*) duxit (*exercitum.*) Cat. 8. 4.
niti, contendere, perducere (*quo*) *Cat.* 11. 2. 46. 5.
Vide trahere, adminiſtrare, petere.

2. *Nominis Adjectivi.*
poſt inſidias (*factas*) Jug. 55. 4.
injuriae (faciendae) licentia. *Cat.* 12. 4. 27. extr. adde *Jug.* 31. 1. 105. 4.

3. *Pronominis.*
α. Subſtant.
vos ſeparatim ſibi quisque conſulitis. *Cat.* 52. 23. *Jug.* 24. 7.
mihi licet. *Jug.* 85. 24. grata *mihi.* Cat. 35. 1.
sibi commendo. *Cat.* 35. 6. *adde* Jug. 9. 1. 14. extr.
tibi immaturo erepta vita. *Jug.* 14. 22.
ſibi ni obnoxia foret. *Cat.* 23. 3. adſciviſſe *ſibi* dicitur. *Cat.* 24. 3.
me nepotem Maſiniſſae. *Jug.* 14. 2.
me peoes Infinitivos. *Cat.* 52. 16. *Jug.* 4. 2. 14. 13.
me dehortatur. *Cat.* 58. 19. *Jug.* 24. 4.
me tenet ſpes victoriae, fallit. *Cat.* 20. extr. 58. 18.
ſe fatigando quaerere quid. *Jug.* 3. 3.
ſe ea familia ortum eſſe. *Cat.* 31. 7. *Jug.* 22. 2. 109. 1.
ſeſe paratum, nunciaot. *Jug.* 108. 2.
ſe proditos, credere. *Jug.* 166. 6.
ſemet adſore, pollicetur. *Jug.* 56. 2.
vos in oppoſit. *eos.* Jug. 31. 3.
nos niſi ab incepto traheret. *Cat.* 7. 7.
te, penes Infinitiv. *Jug.* 102. 9.
a vobis auxilium petere. *Jug.* 13. 3.
β. Poſſeſſivi
ipſius & majorum *ſuorum.* Cat. 31. 7. Jug. 14. 3.
originibus *ſuis* decori fuere. *Jug.* 19. 1.
io magnis *meis* periculis. *Cat.* 35. 1. *Jug.* 4. 1. 22. 2.
mei, cum praecedit *me.* Jug. 85. 27.
γ. Demooſtrativi.
quae apud alios iracundia, *ea* in imperio crudelitas vocatur. *Cat.* 51. 14.
illi, quibus praeceptum. *Cat.* 51. 34. 55. 5. *Jug.* 20. 2.
de Africa & incolis *ejus.* Jug. 19. 8.
aut *eorum*, quorum ſimulat. 1. *Hiſt. Phil.* 10.
comprobato *eorum* indicio. *Cat.* 50. 1. *Jug.* 33. 3. 85. 23.
ſama atque fortuna *eorum* pares ſunt. *Cat.* 51. 12.
ei carus acceptusque fuerat. *Jug.* 12. 3.
illi feliciſſimo omnium. *Jug.* 95. 3.
igitur colos *ei* exſanguis. *Cat.* 15. 5.
illis, qui. *Cat.* 58. 17.
illis, *in illis* erat. *Cat.* 9. 1.
ne eum *Lentulus ceterique terrerent.* Cat. 48. 4. *Jug.* 71. 2. 85. 2. 88. 2.
eos, quos. *Jug.* 85. 3.
ob *ea*, quae praedicabat. *Jug.* 108. 3.
eos contra remp. feciſſe. *Cat.* 50. 3.
neque ubi *ea* licuiſſet. *Cat.* 39. 4.
illis, quas h. habere licebat abuti. *Cat.* 13. 2.
δ. Indefiniti.
aliquis, *aliquid.* Cat. 36. 4. 51. 33. *Jug.* 22. 2.
cuiquam dare, aut eripere poteſt. *Jug.* 1. 3.
praeterea *alios* viros. *Jug.* 4. 5.

4. *Verbi* Ellipſis.
α. Noti & conſueti.
Ad haec Marcius *reſpondit.* Cat. 34. 1.
dicet aliquis: quid igitur. *Cat.* 51. 23. 3. *Hiſt. Macr.* 14.
Marius in hiberna *proficiſcitur.* Jug. 100. 1.
inſidiae conſuli *factae.* Cat. 32. 1.
nihil ad vos *pertinent.* Jug. 24. 6.
vellem vana *forent.* Jug. 24. 9.
opportunum *fore* credebat. *Cat.* 27. 1. 46. 2. 3. *Hiſt. Macr.* 10.
quem legatum *fuiſſe* memoravimus. *Jug.* 40. 4.
quod Verbum Subſtantivum etiam ſequente alio verbo. Jug. 92. 2. *& quando Dativus praemittitur*, Cat. 20. 12. 23. 2. *& penes omnia verba* Exiſtimandi *exauditur.* Cat. 1. 3. *Jug.* 53. 3. 69. 1. *adde ad* Jug. extr.
Si memoria *remanet.* Jug. 24. 10.
dici. Cat. 43. 2. 57. 11.
ineſſe. Cat. 40. 6.
videtur. Cat. 51. 23. 52. 9. *Jug.* 81. 1. 6. *Hiſt. Cott.* 5.
b. quod ex connexione facile ſuppleri poteſt. quae *Synezeugmenon* aliis, aliis *Syllepſis* figura eſt.
ex negante ſumitur adfirmans: ex nego, ajo; nullus, ullus. *Jug.* 14. 7. *Exc.* 106. 3.
poteſtatem facere *indicandi.* Cat. 48. 6.
quod *ſcriptum & ſignatum* ad c. ferant. *Cat.* 44. 1. adde *Jug.* 67. 1. 79. 10.
ad hoc praemium *decrevere. praecedit* decretum Nomen. *Cat.* 30. 6. *adde Jug.* 15. 3.

exer-

exercitus ſine imperio ac modeſtia habitus. *Jug.* 44. 1.
labores & victorias confirmare. *Jug.* 49. 3.
fame ferroque clauſus. *Jug.* 38. 9.
ferro, aut fuga eaſtinxit. *Jug.* 42. 4.
voluptatem & praemia exſpectat. *Jug.* 85. 20.
pecunia, aut honore extulit. *Jug.* 49. 4. *quibus locis plura adnotamus. Haec autem omnia hujuſcemodi ſunt, ut circumſpecte inde formulas ſeparatas h. e. alterius Nominis, ad quod proprie* Commune *verbum non ſpectat, conficiamus.*
pollicetur .... praeterea (*dicit*) eſſe *cet.* Cat. 21. 3. 36. 3. *Jug.* 70. 5. 71. 5. 109. 3.
laetabatur, *intelligens*; anxius erat, *dubitans*, quid *cet.* Cat. 46. 2.
omnia aperit, *docetque* ſe. *Cat.* 47. 1.
adpellat, *dixitque*. Jug. 106. 1.
promiſſis onerat, *impellitque*, uti. *Jug.* 12. 3.
poſuere in parte tertia; alii Europam .. eſſe *ſcripſere*. Jug. 17. 3. adde 38. 9. 82. 3.
litteras mittit, *dicitque*. Jug. 25. 5. 70. 5.
legatos mittit, *qui dicerent*. Jug. 62. 3.
imperat argentum..... quae poſtquam facta, perfugas *jubet adduci*. Jug. 62. 5.
5. *Adverbii* Ellipſis
paucis *poſt* diebus. *Jug.* 13. 6.
non *tam* regnum, ſed aerumnas amiſiſti. *Jug.* 14. 23.
non *tam*....quam. *Jug.* 100. 4.
magis poſt Comparativum intellig. *Jug.* 16. 5. 89. 3.
tunc, ſequente *nunc*. Jug. 25. 6.
primum ſequente *dein*. Jug. 69. 1.
dignitati *magis*, quam irae. *Cat.* 8. 1. 20. 17. *Jug.* 33. 3. 73. 4.
6. *Praepoſitionis*.
Ab Adherbale miſſus. *Jug.* 21. 3.
Cum magno exercitu ſequi. *Cat.* 57. 3. adde *Jug.* 20. 7. 38. 4. 46. 5. *& quae ſub* Ablativo *notamus*.
in re confidere. *Cat.* 2. 9. *Jug.* 13. 5.
in ſtativis habere. *Jug.* 44. 4.
in periculo eſſe. *Jug.* 57. 6.
in itinere. *Jug.* 88. 3.
in pace, *in* bello. *Cat.* 3. 1.
in Hiſpaniam mittere. *Jug.* 7. 2.
7. *Conjunctionis* Ellipſis.
Et *inter duo Nomina*.
domi, militiae; proximi, familiares. *Jug.* 14. 1. 16. 5.
aſperi, inculti. *Jug.* 18. 1.
huc, illuc. *Jug.* 60. 4.
bonus, ignavus aeque. *Cat.* 11. 2.
item, quando explanat priora. Jug. 2. 3. 35. 5.
poſt duo membra oppoſita. Jug. 68. 4.
quando eventus notatur. januam obſideret, eum*que* vi adgrederetur. *Cat.* 43. 2. *Jug.* 28. 7. 32. 5. 75. 4.
oppon. in urbe, *&* non per tot. Italiam. *Cat.* 52. 14.
Et, nam, quia *& ſimiles*. Jug. 40. 5.
Etſi, tamen, *in expoſitione*. Cat. 17. 6. *Jug.* 41. 6.
Etſi, *ſequente* tamen. *Jug.* 55. 1.
Tamen, *poſt* etſi, quamvis. *Jug.* 35. 9.
Ne, *poſt* metuo. *Jug.* 61. 5.
Sed, *ab initio ante* quia. *Cat.* 18. 8. *Jug.* 5. 5.
poſt non. *Cat.* 52. 6. *Jug.* 10. 4. 33. 4. 59. 3. 103. 5. 110. 6.
Si dimidia pars ſibi permitteretur. *Jug.* 64. 5.
Quidem. res aſpera eſt, ſed non timetis. *Cat.* 52. 28.
Quia, *quod* in ſecundo membro. *Jug.* 5. 1.
Ut *poſt verba* orat, mandat, promiſſis onerat *cet.* Cat. 32. 2. 33. 5. *Jug.* 12. 3. 28. 1. 35. 4.
Quaedam alia quaere ſub ſuis litteris.
Elogium Cenſorium. 2. *Declam.* 25.
Eluere maculas. *ibid.*
Ementiri multa. *Cat.* 49. 4.
Emere, *comparare*. Jug. 8. 2.
Emittere quo cohortes. *Jug.* 77. 4.
tela. *Jug.* 57. 6.
Emori, *mori*. Cat. 20. 9.
En adſum en! 6. *Hiſt. Cott.* 10.
ENALLAGE.
1. *Abſoluta*, ſeu *Senſus*.
α. *Subſtant. Nomen pro Adject.* animus contemtor. *Jug.* 64. 1. n.
collis aditu uno. *Jug.* 92. 5.
praeſidia in armis. *Cat.* 37. 6.
β. *Adject. pro Subſt.* 3. Hiſt. Macr. 16.
Neutrum Subſtantive poſitum. *Jug.* 48. 3. *Cat.* 13. 3.
pro Adverbio. timidi reſiſtunt. *Cat.* 60. 3.
reliqua *ſecreta* tranſigit. *Jug.* 29. 5.
multa quaeſtus. *Cat.* 27. 3. *Jug.* 49. 6.
γ. *Verbi infiniti pro Subſtant.* Jug. 31. 13.
δ. *Adverbii pro Adject.* *magis* libidinem habet; *tam* curam habet. *Jug.* 31. 16.
Supra aliquid petit, quam ego ſum. *Jug.* 24. 5. *Exc.* 3. p. 786.

Ma-

Digitized by Google

Maxime uſui eſſe. *Jug.*14.1.
Ego *tutius* ſum ubivis, quam. *Jug.* 14.11.
Huc, pro *in hanc urbem*. Jug.47.2.
ε. *Generis*. Neutrum plur. pro Femin. *Jugurth.*17.2.
ζ. *Numeri*. cariora *omnia*, quam decus atque pudicitia *fuit*. *Cat.*25.3.
η. *Caſus*.
Nominat. abſolutus pro alio Caſu. *Jug.*33.2.*adde* 30.1.
Genitivus. canum degeneres; effeta parentum. *Cat.*53.5.*Jug.*48.3.
pro Dativo. bonorum finis eſt. *Jug.*2.3.
pro Accuſat. Numidiae, *in Numidiam*. Jug.33.4.
vide infra Genitivus.
Dativ. pro Genit. Exactionibus nomina; inſidiae *conſuli*. Cat.11.4. 32.1.
amicus & ſocius huic. *Jug.*14.2.
Viris in pectore creſcit. *Jug.*4.6.
Exitum *malis* ſperare. *Cat.*40.2.
pro Ablat. ſibi agendum; mihi decretum. *Jug.*39.5.73.2.107.1.
*Accuſat. pro Nominat.*1.Hiſt.Lepid.20.
Extorrem effecit, ut tutius eſſem. *Jug.*14.11.
pro Dat. arma incumbere, laqueos inhaerere. 3.*Hiſt.*p.832.
pro Ablat. Graeciae morem. *Cat.* 51.39.
Omnem pueritiam. *Jug.*63.3.
in Aſiam, in provinciam. *Cat.* 11.4.19.3.
cetera ignarus. *Iugurth.*19.7.
Ablat. pro Genit. Adherbale dicta. *Jug.* 15.2.
pro Dat. anteferre quo (*cui*) Jug. 16.3.
intentus re. *Cat.*2.9.
pro Accuſ. in vinculis conjicere. *cet.Cat.*42.3.*Jug.*5.4.21.3.
θ. *Generis Verborum*.
praecipitans, *pro* praecipitatus. *Jug.* 14.23.
convertit, mutat *Paſſive*. Cat.6.7. *Jug.*85.9.*Exc.*6.p.791.
ι. *Modi*. *Indic. pro Conjunct. in oratione indefinita*. Cat.27.4.*Jug.*63.1.
pro Infinit. ſpero, dant. 1.Hiſt.Lepid.2.
Infinit. pro Indic. tentare, agitare, *pro* tentabant. *Cat.*6.4.
pro Conjunct. Conjuravere incendere. *Cat.*52.24.
pro Gerundi verb. Jug.89.3.
Particip. in NDUS pro Gerund. Jug. 27.2. prolatandis conſultationibus.
κ. *Perſonae*. incipias, hortere, invenias *cet. quaſi tertia Perſona, aut Imperſonal.* Cat.1.6. Jug.1.2.
λ. *Temporis*.
Praeſ. pro Praeter. occultans ſeſe. *Jug.* 12.5.
praecepit, ſimulent. *Cat.*41.5.*Jug.* 28.1.
pro Futuro. ſperans invadi. *Jug.*87.4.
hortere nequidquam. *Cat.*58.2.
merito accidit, quidquid evenerit. *Cat.*51.26.*Jug.*9.2.adde *Jug.*14.1.
Imperf. pro Praeſent. mittit, ut confirmarent. *Cat.*44.3. adde *Jug.* 26.2.32.5.
pro Pluſquamp. Cat.39.4.
Perfect. pro Praeſ. comitiis habitis. *Catilin.*24.1.
coercitum, *cujus temporis?* Jug. 91.7.
2. *Enallage ſecunda, quae aliis Hyperbaton, & non tam in ſenſu, quam in aequalitate Orationis quaedam immutat.*
α. in Partibus.
(1.) *Nomen ſimplex & circumſcriptum componuntur.*
egeſtas & conſcius animus. *Cat.* 14.3.
homo nobilis, ſummae audaciae. *Catilin.*18.4.adde *Jug.*70.1.95.3.3. *Hiſt. Macr.*14.
inter *ſiniſtros* montes, & *ab dextera* rupem aſperam. *Cat.*59.2.
patre Suevus, *a genetrice* Gethes. *Cat.*60.2.*Jug.*54.5.
carus, terrori erat. *Jug.*7.4.
(2) *Nomen & Verbum.*
in bello, ubi pax evenerat. *Cat.* 9.3.adde 16.2.*Jug.*31.13. occidiſſe & quaeſtiones injuſtas.
injuriam prohibere, & ne creſcat. *Jug.*14.7.*Excurſ.*2.p.786.
(3) *Nomen & Gerund.*
labore, parendo. *Jug.*7.4.
(4) *Praepoſitiones diverſae*. ad - in. *Jug.*31.19.
β. in Accident. Partium.
(1) *Numeri diverſi*.
fidem, fortunas. *Cat.*16.2.33.1.
pericula, egeſtatem. *Cat.*20.8.61. extr.
aeſtuabat nobilitas pleraque & *credebant*. *Cat.*23.6. adde *Jug.* 14.13.

14. 13. 85. 38. 1. *Hiſt. Phil.* 18.
Caſus.
receptui ac pro munimento. *Jug.* 50. 3.
docta *litteris*, multa *alia*. Cat. 25. 2.
patriae & fortunis expers. *Cat.* 33. 1. n.
ingenti virtute, diverſi moribus; *pares* natura, *impari* magnitudine. *Cat.* 53. 6. *Jug.* 78. 2.
dolis, per vim. *Jugurth.* 7. 1.
(3) *Generis Verborum.*
Activ. & Paſſiv. Infinit. circumvenire fieri; bella geſta-contendiſſe. *Cat.* 51. 40. *Jug.* 12. 5. 97. 4.
(4) *Modi.*
Indicat. & Conjunct.
dilapſa erat, ni docuiſſet. *Jug.* 27. 2. 3. *Hiſt. Macr.* 11.
ſi abeſſent, tamen decebat. *Jug.* 85. 48.
exiſtimaretis -- fuit. 3. *Hiſt. Macr.* 1.
adeptus ſum-nequierint. *Jug.* 4. 4.
Indicat. & Infinit.
increpat - laudare - admonebat. *Cat.* 21. 4.
mittere-nitebantur. *Jug.* 43. 4. 97. extr.
poſſe - obtruncati ſunt. *Jugurth.* 67. 2.
facere - opperitur. *Jug.* 82. 1.
Infinit. & Gerund.
duci jubebat & ſumendum. *Jug.* 33. 3.
Infinit. & Partic.
fretus, ſimul videri. *Cat.* 56. 5.
(5) *Perſonae.*
tertia & prima.
quieta erit, verſabimur. *Iugurth.* 14. 9.
tertia & ſecund.
licuit nobis, potuiſtis. *Cat.* 58. 13. *Jug.* 49. 2.
(6) *Temporis*. vide omnino ad *Cat.* 12. 1.
Praeſens & Imperf.
concedit-parabat. *Jug.* 61. 3. 35. 4.
& Perfect.
necat - interfecit. *Jug.* 13. 6. 26. 3. 76. 6.
Indic. & Infinit.
exſtruit, firmat-tentare, oſtentare. *Jug.* 23. 1.
Imperf. & Perfect.
ſi parum exiſtimaretis-docendum fuit. 3. *Hiſt. Macr.* 1.
& Plusquamp. Conj.
non quiviſſent - ni facerent. *Jug.* 59. 3.
& Praeſ.
ſi vera aperiret, ſin reticeat. *Jug.* 33. 4. *adde* 85. 48.
Perfect. & Praeſ.
confecit atque introducit. *Jug.* 12. 4. 34. 2. 58. 6. 71. 4. 80. 2.
Plusquamp. & Perf.
poſtquam acceperat, ſtatuit. *Jug.* 29. 3.
Nota: *Sunt & multa alia paſſim adnotata, quae peccant in uſitatam noſtro ſaeculo* compoſitionem: *de qua re multa addere, ſupervacuum eſt. at unicum* Senecam *hic audiamus ex Epiſt.* 114. Ad compoſitionem tranſeamus. quot genera tibi dabo in hac, quibus peccetur? Quidam perfectam & aſperam probant; diſturbant de induſtria, ſi quid placidius effluxit: nolunt ſine ſalebra eſſe juncturam; virilem putant & fortem, quae aurem *inaequalitate* percutiat. Quorumdam non eſt compoſitio: modulatio eſt. adeo blanditur, & molliter labitur.
Eniteſcit virtus. *Cat.* 54. 4.
Eo immanis, (*adeo*) ut. *Exſup.* c. 4.
propter id. *Cat.* 13. 4. 22. 2. *Exc.* p. 337.
magnitudinis procederent. *Jug.* 1. 5.
Eo ſigno (*dato*) Cat. 45. 1.
Equi, Numidaeque; equi, viri. *Jug.* 49. 5.
. equo circumire. *Cat.* 59. 5.
Equidem ego. *Cat.* 51. 15. *Jug.* 85. 26.
Equitatus, *plur. num.* Jug. 46. 7.
auxiliorum. *Jug.* 49. 6.
Equites Rom. Jug. 42. 1.
Rom. & auxiliares. Jug. 46. 7.
Erepta e ſervitute. *Cat.* 48. 1.
Ericius militaris. 3. Hiſt. p. 833.
Erigere ad virtutem. *Jug.* 20. 1.
Eripere ex manibus. *Jug.* 24. 10. 82. 3.
Errant procul. *Jug.* 85. 38.
Erudita pulchritudo. *Latr.* c. 9.
Es habens. 2. *Declam.* 13.
Eſcendere, *quid proprie?* *Cat.* 55. 3.
navim. *Jug.* 25. 5.
Eſſe, *omittitur.* Jug. 14. 18.
ante, poſt. *Catilin.* 53. 3.
aſperius acerbiuſque. *Jug.* 41. 4.
caenatum. *Jug.* 106. 4.
cum telo. *Cat.* 27. 2.
pro fieri, admitti. *Jug.* 90. 7.
in armis. *Cat.* 37. 6.

adde *Jug.* 40. 1.
in invidia. *Jug.* 25. 5.
in metu. 1. *Hiſt. Phil.* 13.
praedae. *Cat.* 21. 4. n.
volenti. *Jug.* 84. 3.
Et jam tum. *Cat.* 2. 1.
Etiam, *adhuc*. *Cat.* 61. 4.
atque etiam. *Jug.* 85. 28.
nunc. *Jug.* 31. 3. 109. 3.
Etruria. *Cat.* 27. 1.
Evadere adverſo colle. *Jug.* 52. 3.
oppido. *Jug.* 56. 5.
. evaſit huccine beneficium? *Jug.* 14. 9.
Evenere aſpera foedaque. *Cat.* 26. 5. *Jugurt.* 63. 1.
. evenit provinciam. *Jug.* 43. 1.
Eventus praelii. *Jug.* 51. 2.
Eumenes. 4. Miſt. Mithr. 8.
Evocati. Cat. 59. 3.
Europa. Jug. 17. 3.
Ex, *propter*. Cat. 12. 2. *Jug.* 7. 5.
amicis accepi. *Jug.* 20. 1.
amiciſſimos fecit. *Jugurth.* 10. 2.
conſcientia. *Jug.* 32. 5.
fuga regem ſequi. *Jug.* 54. 4.
invidia in gratiam venit. *Jug.* 13. 7.
libidine, ex vero. *Cat.* 8. 1.
merito. *Jug.* 85. 37.
miſeriis requieſcere. *Cat.* 4. 1.
nulla conſcientia de culpa. *Cat.* 35. 2.
opportunitate loci in ſpem adductus. *Jug.* 48. 2.
optima peſſima facta. *Cat.* 5. 9.
praecepto Ciceronis. *Cat.* 44. 1. *Jug.* 13. 7. 94. 1.
praelio profugit in provinciam. *Jug.* 13. 4.
quo petere, pati, accipere. *Jug.* 102. 8.
rapinis reliqui nihil fecit. *Cat.* 28. 4.
SCto conjicere in vincula. *Cat.* 42. 3.
ſeſe genuit. *Jug.* 5. 7.
tanta properantia, *poſt*. Jug. 36. 3.
tempore patare. *Jug.* 70. 2.
Exacta aetas. *Jug.* 6. 1.
Exaedificare. *Cat.* 12. 3.
Exaequare facta dictis. *Catilin.* 3. 2.
. exaequatum periculum. *Cat.* 59. 1.
Exagitare plebem. *Catilin.* 38. *Jug.* 73. 5.
. exagitata res ſermonibus. *Cat.* 29. 1.
in Excelſo aetatem agere. *Cat.* 51. 12.
Excita mens. *Cat.* 15. 4.
largitionibus plebs. *Cat.* 37. 7.
. excitus ſomno. *Jug.* 72. 2.
Excruciatum necat. *Jug.* 26. 3.
Exempla mala ex bonis. *Catilin.* 51. 27.
Exemplum *idem eſſe*, *quod* inſtitutum, *docet Davifius ad Caeſ.* 1. *Gall. c.* 8.
. hoc Exemplo. *Cat.* 51. 36.
. exemplum litterarum. *Cat.* 34. 3.
Exercere animum, corpus. *Cat.* 2. 1.
inimicitias. *Cat.* 9. 2. 49. 2.
negotia ingenio. *Jug.* 4. 1.
plebem imperio. 1. *Hiſt.* p. 794.
quaeſtionem, judicium. *Jug.* 40. 5.
Scorta, convivium. 1. *Rep.* 4. 4.
victoriam. *Cat.* 38. 4. *Jug.* 16. 2.
vitam, adoleſcentiam. *Cat.* 5. 2.
. exercet homines ambitio. *Cat.* 11. 1.
. exercito corpore feſſus. *Jug.* 71. 1.
Exercitatus in audaciam. *Cat.* 50. 2.
Exigere vitam. *Jug.* 14. 15.
Exiſtimare, *de judicio Senatus*. Cat. 51. 43.
ſtatuere, *intelligere*. Jug. 31. 19.
gravius quid. *Jug.* 24. 5. *Exc.*
magni. *Cat.* 2. 8. *Jug.* 85. 13.
Exitium vitae. *Cat.* 55. 6.
Exitus vitae. *ibid.*
Exoleverat aetas. 2. *Declam.* 20.
Exornare aciem. *Jug.* 52. 5.
armis vicinitatem. *Cat.* 36. 1.
Exornare, iter *ſubintell.* Jug. 90. 1.
Exoptare & Exſpectare *confuſa*. Cat. 16. 4.
Expedio initium. *Jug.* 5. 3.
. expedire ſeſe *Jug.* 105. 4.
. expeditae cohortes. *Jug.* 50. 1.
. expeditus ſequitur Antonius. *Cat.* 57. 4.
Expergiſci. quin i. expergiſcimini? *Catilin.* 20. 14.
. expergitus, *experrectus*. Jug. 71. 5. *vide* Gellium 6. 10.
Experimentis cognitum. *Jug.* 46. 3.
Experiri libertatem. *Jug.* 31. 5.
vim cujus & miſericordiam. *Jug.* 32. 5.
Expers fortunis & famae. *Cat.* 33. 1.
Expilare aerarium. *Jug.* 31. 9.
Explanare de moribus. *Cat.* 4. 5.
EXPLANATIO.
ſignificatus, *per* hoc eſt. *Jug.* 31. 20.
neque efficere poteſt, uti Atherbalis potiretur. *Jug.* 25. 10.
non praeterire, quin exponam. *Cat.* 53. extr.
concitus, *quod* fructu laboris, *cet.* Cat. 35. 3. n.
incultius vagi agitant. *Jug.* 19. 5.
reges, id *nomen imperii*. vide *Pronomen*. *adde* Plena dic. genera.
Explere divitiis, muneribus. *Cat.* 51. 34. *Jug.* 13. 6.
legiones & cohortes. *Jug.* 87. 1.
Expugnare Sertorium, *vincere*. Exſup. cap. 8.
villas. *Jug.* 44. 5.
Expurgare ſeſe. *Jug.* 69. 4.
Exquirere ſententias. *Jug.* 29. 5.
Exſanguis ſpes. *Latr.* cap. 8.
et defeſſus. *Cat.* 39. 4.

Exſecrari conſilia cujus. *Cat.*48.1.
Exſecratio. *Cat.*22.2.
in Exſilium proficiſci. *Cat.*34.2.
permittere. *Cat.*51.22.
Exſpectare & expectare eventum. *Cat.*37.9.
alienas opes. *Jug.* 14.7.
pro timere. *Jug.*14.11.
Exſpectatione intentus. *Cat.*44.3.
. exſpectationem habere. 2.*Declam.*3.
Expoliare fana. *Cat.*51.9.
Exſtincta familia. *Jug.*95.3.
Exſtinctor ſtirpis. *Jug.*14.9.
Exſtruere mare. *Cat.*20.11.
Exſul domo, patria. *Jug.*14.16.
Exſuperat ſcelus *ingenia*. Cat.51.8.
Exſurgere. *Jug.*31.3.
Extendere memoriam, vitam. *Cat.*1.3.
Extenuata acies. *Jug.*49.1.
Extimare, exiſtimare. *Jug.*24.5.*Exc.*p.787.
Extollere. *laudibus*. *Jugurt.*4.2.
Extorris patria, domo. *Jug.*14.11.
Extrema dementia. *Jug.*3.3.
omnia experiri. *Cat.* 26. 5.
. Extremae terrae. *Catilin.*16.5.
. in extremo ſitae fortunae. *Jug.*23.2.
. extremum montis. *Jug.*37.4.
Exuere armis. *Cat.*88.3.
Exurit ſol terram. *Jug.*19.6.

F

Fac cogites. *Cat.*44.5.
Facere, *praecedens Verbum repetit, ut*: idem facit hoſtium exercitus. *Cat.*55. 2. *Jug.* 85. 3. 17.
. facit paludem planicies. *Jug.*37.4.
. fecit pollicendo, ut. *Catilin.*26.2.
Facere bellum. *Cat.*26.5.6.*Hiſt.* p.848.
caedem, incendia. *Cat.*51.9.
conjurationem. *Cat.*30.6.
deditionem. *Jug.*46.1.
exercitum argento. 6.*Hiſt.* p.848.
facinus. *Cat.*7.6.*Jugurth.*32.2.
formidinem, tumultum. *Jug.* 53.7.
fugam. *Jug.*53.3.
gloriam ſuam laborem aliorum. *Jug.* 85. 34.
infeſtum. *Cat.*51.10.
indicium. 1. *Declam.*8.
parum quid. *Jug.*85.30.
periculum cui. *Cat.*33.1.
praedam regnum cujus. *Jug.*14.15.
pugnam. *Jug.*56.4.
ſtuprum cum quo. *Cat.*14.1.
templum. *Cat.*12.3.
timorem. 1.*Hiſt.Lepid.*1.10.
tumultum. *Jug.*72.2.
verſus. *Cat.*25. 5.
Facetiae. *Cat.*25.5.
Facies vultuſque. *Cat.*15.5.
locorum. *Jug.*78.3.
praeclara. *Jug.*2.2.
urbis immutata. *Cat.*31.1.*Jug.*49.5.
Facile habetur, facile princeps. *Cat.*37.3.*Jug.* 63.4.
Facilis amicitia. *Jug.*95.3.
janua, cibus, *Jug.*87.4.
Facilitas. *Cat.* 54. 3.
Facinus praeclarum, pulchrum.*Cat.*2.9.25.3.
rei militaris. *Jug.*5.4.
& ſtagitium. *Cat.*23.1.
Facta & dicta. *Jug.* 64.5.
Factio. *Cat.*54.6.
oppon. amicitia. *Jug.*31.15.
Factioſus. *Cat.*18.4. *Jug.*15.4.
Factum *pro* factu. *Cat.*32.1.
Facunda oratio. *Jug.*85.26.
Faeſulae. Cat.24.2.
Fallit niſi animus. *Cat.*20.17.
Falſum quem habere. *Jug.*10.1.
. falſus, *i. fallens*. Cat.10.5.
Fama de Metello praeclara. *Jug.*55.2.
Familia & Gens *differ*. *Jug.*96.3.
. familiae Gladiatoriae. *Cat.*30.7.
. familiarum filii. *Cat.*43.2.
Familiares opes. *Cat.*13. 4.
res. *Cat.*20.12.
Famoſa largitio atque impudens. *Jug.*15.5.
Fana exſpoliare. *Cat.*51.9.
Fas & jus. *Cat.*15.1.
Faſcibus correptis. *Cat.*18.5.
Fatentur eadem Galli. *Cat.*47.2.
Fatigare, *ſine* ſe. *Jug.* 3.3.
. fatigant res ſecundae ſapientes. *Cat.*11.8.
. fatigari dolis. *Jug.*56.1.
Fatum cui eſt. *Cat.*47.2.
Faucibus urgere. *Cat.*52.35.
Favente, adnitente. *Cat.*19.1.
Fecundus arbori. *Jug.*17.5.
Felicitate victi & corrupti, Cat.10.2.
Ferentarii milites. Cat.60.2.
Ferina caro. *Jug.*18.5.
Ferire hoſtem. *Cat.*7.6.60.4.
leonem, feras. *Jug.*6.2.
Ferox *in bonam partem*. Jug.106.3.
Ferre ad coelum. *Cat.*53.1.
poenam, praemia. *Lett.c.*26.
. fert animus, voluntas.*Cat.*58.6.*Jug.*54.4.
bellum atque lubido victorum. *Cat.*21. 2. *Terent.* *Adelph.*1. 1. 28. quae adoleſcentia *fert*.
. feruntur fama res. *Cat.*8.2.
Ferrum, *telum*. Cat.23.3.
. ferro urguentur obſeſſi. *Jug.* 24.3.

iter

Digitized by Google

iter aperiundum. *Cat.* 58.7.
Fertilis frugum ager. *Jug.* 17.5.
Feſtinare, *abſolute.* Cat. 6.5.
cum Caſu. vide *Maturare: Trepidare.*
Fides nuncii. *Jug.* 101.7.
penes auctorem. *Jug.* 17. extr.
resque. *Jug.* 73.6.
. fidei cauſſa. *Jug.* 29.4.
ſpes. *Jug.* 31. 23.
. fidem facere verbis. *Jug.* 24.9.
deum atque hominum! *Cat.* 20.10.
. in fidem & fidei tradere. *Cat.* 35.6. *Jug.* 62.3
. per fidem violare. 1. *Hiſt. Phil.* 15.
. per fidem regni obtrectator. *Jug.* 10.3.
. fide ſua, aut amicorum mutuam ſumere pecuniam. *Cat.* 24.2.
. fide publica dieere. *Cat.* 47.1.
Fiduciam tribuit commendationi. *Cat.* 35.1.
Fieri. *vide* Facere.
pro decerni. *Cat.* 51. 17.
. fit, ut impetus fiat. *Cat.* 52.23.
Figulus C. Marcius Col. *Cat.* 17.1.
Filii, *pro* filiis & filiabus. *Jug.* 75.1.
Fine inguinum. 3. *Hiſt.* pag. 833. *Ovidius* 1. *Pont.* 4. qui vix *Theſſaliae fine* timendus erat. Cl. Bentlej. ad Horat. 2. Od. 18. 30.
Finem facere cladis. *Jug.* 31.7.
habere excidio. 4. *Hiſt. Mithr.* 12.
Fines Carthaginienſium. *Jug.* 19.7.
Firma reſp. erat. *Cat.* 52.9.
. firmus contra pericula. *Jug.* 28.4.
oppon. dubio. *Jug.* 51.5.
. firmiora, *certiora*, videbantur. *Jug.* 64.6.
Firmare praeſidiis. *Jug.* 23.1.
Flaccus L. Valerius. Cat. 45.1.
Flagitia & facinora *differ.* Cat. 23.1.
Flagravit ad cupiditatem. *Latr.* c. 6.
Flamma C. Flaminius. Cat. 36.1.
Flamma, *cupiditas.* Jug. 4.5.
Flectere animum. *Jug.* 9.3. 62.8.
Florere, *clarum eſſe.* 2. Decl. 8.
. florentes aetatem agunt. *Cat.* 39.2. *adde* 4. Hiſt. Mithr. 4.
Fluctus reip. *Latr.* c. 2.
Fluere, fluxus. *Cat.* 1.4.
ſupra votum. 6. *Hiſt.* p. 854.
Focos & aras. *Cat.* 52.3.
Foeda & indigna. *Cat.* 58.14.
fuga. *Jug.* 78.7.
. Foedi oculi. *Cat.* 15.5.
Foeneratores. Cat. 33.1.
Fore, ut concederet. *Jug.* 61.5.
perventurum. *Latr.* c. 7.
Foris, *apud alios homines.* Cat. 20.13.
Formidoloſus & formidabilis. *Cat.* 7.5.
Formulae.
Darent operam conſules *cet.* Cat. 29.2.
Quid fieri placet? *Cat.* 50.3.
Contra remp. facere. ibid.
Velle, jubere, decernere. *Jug.* 40.3.
Fornicibus lapideis vincta. *Cat.* 55.4.
Forte (*a fors*) regitur. *Jug.* 1.1.
Fortuna nativitatis. *Jug.* 85.14.
dominatur. *Cat.* 8.1.
ſaevit. *Cat.* 10.1.
populi R. & reip. *quomodo differant.* Cat. 41.2.
. fortunam belli tentare. *Cat.* 57.5.
. ſuper fortunam animum gerere. *Jug.* 64.2.
. in fortuna maxima minima licentia. *Cat.* 51. 13.
Fortunatus viro, muliere. *Cat.* 24.3.
Forum rerum venalium. *Jug.* 47.1.
Foſſa & vallum *oppugnantium.* Jug. 23.1.
Fragilis. *Cat.* 1.4.
Frangere gulam laqueo. *Cat.* 55.5.
Fratres, *patrueles.* Jug. 33.4.
ſine Fraude. *Cat.* 36.2.
Frequens Numidia. *Jug.* 78.5.
Frequentata loca. *Jug.* 17.2.
Frequentativa Salluſtius amat. Cat. 2.1. *Jug.* 35.10.
Frequentia magna Senatus. *Cat.* 46.6.
Fretum, Fretus. *Jug.* 18.9.
noſtri maris. *Herculeum.* Jug. 17.5.
Frons aciei. *Cat.* 59.2.
Fructus laboris. *Cat.* 35.3.
Frui anima. *Cat.* 2.9.
vita. *Cat.* 1.3.
Frumentari, aquari. *Jug.* 56.3.
Frumentaria lex. 3. Hiſt. Macr. 19.
Frumentum publice militibus datum. Jug. 44.5.
Fruſtra eſſe. *Jug.* 85.6.
Fruſtrari ſpe tenuiſſima. 3. *Hiſt. Macr.* 19.
. fruſtratur ſpes quem. *Jug.* 101.3.
telum. *Jug.* 58.3.
Fuga ſimulata. Jug. 38.1.
Fuga, *pro* ſtatu victorum. *Jug.* 40.4.
exſilium. Jug. 42.4.
atque formido creſcit. *Jug.* 55.7.
. fugam facere. *Jug.* 53.3.
. in fuga ſequi. *Cat.* 57.4. *Plinius* 10. 1. Ungulae iis comprehendendis lapidibus utiles, quos *in fuga* contra ſequentes ingerunt pedibus.
Fugare atque fundere. *Jug.* 21.2.
Fugitivus ſervus. *Cat.* 56.5.
Fulvia. Cat. 23.3.
Fulvius Flaccus. Jug. 16.2.
A. Fulvii ſenatoris filius. Cat. 39.5.
Funditores. *Jug.* 46.7.
Furta belli. 1. *Hiſt.* p. 811.
Furtim & per latrocinia niti. *Jug.* 4.7.

Fuſa nobilitas. *Jug.* 65. 6.
Fuſidius. 1. Hiſt. Lepid. 21.
Fuſti necat. 6. *Hiſt.* p. 855.

G

Gaetuli. Jug. 18. 1.
Galli fortes. *Cat.* 53. 3.
Gallia, *pro* Gallia Ciſalpina. *Cat.* 57. 1.
  ulterior. Cat. 42. 3.
. Galliae, *pro* Gallicae mulieres. 4. *Hiſt.* pag. 844.
Gallicum bellum, pro *Latino.* Cat. 52. 30.
Ganeae. *Cat.* 13. 3.
Ganeo. *Cat.* 14. 2.
Gaudere imperio. *Jug.* 64. 5.
Gaudia corporis. *Jug.* 2. 3.
. gaudium & laetitiam agitare. *Cat.* 61. 9.
Geminatio
  conſpexit viſos; indigens eget. *Cat.* 1. extr. Exc. p. 335.
  tempus & dies. *Cat.* 51. 25.
  vide etiam Explanat.
Generoſiſſimus eſt, qui fortiſſimus. *Jug.* 85. 15.
Genitivus.
  Thereon, Philenoo. *Jug.* 19. 3.
  Adherbali, *pro* Adherbalis. *Jug.* 22. 5. 1. *Hiſt.* p. 786.
  neceſſarium, *pro* neceſſariarum. *Jug.* 23. 2.
  ſapientium, civitatium. *Cat.* 11. 8.
  Eſt majeſtatis. *Jug.* 14. 7.
   ſtultitiae. *Jug.* 83. 1.
  Numantiae, *pro* ad Numantiam. *Jug.* 15. 1. *Sic Livius* 26. 39. claſſis viginti ferme navium *Rhegii* ſtabat.
  Romae miſſus, *pro* Romam. *Jug.* 21. 3.
  Pompeii metus. 1. *Hiſt.* p. 787.
  Belli ira, *propter bellum.* 4. Hiſt. Mithr. 9.
  Conſervandae libertatis eſt. *Cat.* 6. 7. *Jug.* 88. 4.
  Gloriae certamen. *Cat.* 7. 6.
  Inſolentiae Curii cauſſa. *Cat.* 23. 4. *Jug.* 30. 3.
  Contentionis modus, victoria mundi & *alia de hoc Caſu.* Cat. 38. 4. n.
  Inter Genitivos interpoſitum Nomen. Cat. 51. 33.
  Hoſtium ſunt futura. *Cat.* 52. 10.
  Quinquennii conſulta omnia reſcindere. *Jug.* 11. 5.
 Genitivus bis. 6. *Hiſt.* Cott. 3.
  Nuſa filius. 4. *Hiſt. Mithr.* 9.
Genus hominum. *Cat.* 6. 1. *Jug.* 2. 1.
  novum. *Cat.* 51. 18.
. omnis generis. *Jug.* 48. 2.
. generis Italici homines. *Jug.* 47. 1.
. genera hominum. *Jug.* 4. 4.
Gerere animo. *Jug.* 72. 1.
  animum parem. *Jug.* 54. 1.
  praelium. *Exſup.* c. 6.
  rem. *Jug.* 58. 4.
  ſe exercitumque more majorum. *Jug.* 55. 1.
Gerundium eſt Participium. *Jug.* 22. 5.
  paſſive. ad imperandum. *Jug.* 62. 8.
  vindicaodum eſt mortem. *Jug.* 15. 3.
Gignentium cuncta. *Jug.* 79. 6.
. gignuntur ex terra. *Jug.* 48. 3.
. ex ſeſe gennit filios. *Jug.* 5. 7.
Gladiatoriae familiae. Cat. 30. 7.
Gloſſa. patratis conſiliis poſtquam omni Numidia potiebatur. *Jug.* 13. 5.
Globus nobilium. *Jug.* 85. 10.
  militum. 3. *Hiſt.* p. 819.
Gloria & gratia *confuſa.* Cat. 1. 4.
  factum glorioſum. Cat. 3. 2.
  decorare. *Cat.* 12. 4.
  honor, imperium. *Cat.* 11. 2.
Graccus, *non* Gracchus *ſcribend.* Jug. 16. 2. 31. 7.
Graeci facundi. Cat. 53. 3.
Graecia mendax. Cat. 8. 2.
Graecoſtaſis in foro. Cat. 40. 2.
Graſſari ira & cupidine. *Jug.* 64. 5.
  ad Gloriam. *Jug.* 1. 3.
Gratia, *quid.* ſine gratia, ſine auctoritate. *Cat.* 20. 7.
  in malam partem. 2. Declam. 13.
. In Gratia habere. *Jug.* 111. 1.
. ea Gratia. *Jug.* 54. 4.
. probri Gratia. *Cat.* 23. 1.
. Gratiam debere, reddere, integram habere. *Jug.* 110. 1. 4.
. Gratiam facere delicti. *Cat.* 52. 8.
Gratificari cui decus & libertatem. *Jug.* 3. 4.
Gratuito malus. *Cat.* 16. 3. *Jug.* 85. 8.
Gratulari, *gratum habere proprie.* Jug. 9. 2.
Grave pretium. 3. *Hiſt.* p. 822.
. gravis, *valens.* 2. Hiſt. p. 818.
. gravior vita morte. *Jug.* 14. 15.
. gravius quid exiſtimare. *Jug.* 24. 5. *Exc.* 3. p. 787.
Grege facto. *Cat.* 50. 3.
Gulam laqueo frangere. *Cat.* 55. 5.
Guluſſa, fil. Maſiniſſae. Jug. 5. 6.

Ha-

Digitized by Google

H

Habere, *pro habitare*. *Cat*. 6. 1.
pro eſſe, id, quod res habet. *Cat*. 51. 20.
pro exiſtimare. ſic habuere. *Jug*. 114. 2.
adverſos multos mortales. *Cat*. 52. 7.
aetatem, vitam. *Cat*. 4. 1.
animo quid. *Jug*. 11. 8.
conſilium quorum. *Jug*. 62. 4.
conſueta pericula. *Jug*. 85. 7.
cuncta atque agere. *Jug*. 2. 3.
documentum. *Cat*. 9. 4.
eventus malos. *Cat*. 11. 4.
falſum quem. *Jug*. 10. 1.
fidem. 1. *Declam. extr.*
graviter injurias. *Cat*. 51. 11.
honeſte divitias. *Cat*. 13. 2.
imperio levi quem. *Jug*. 89. 4.
in amicis. *Jug*. 7. 6.
bello quem. *Jug*. 79. 3.
gratia. *Jug*. 111. 1.
incerto. *Cat*. 41. 1. *adde* Jug. 5. 3. 85. 28.
ſpe. *Cat*. 31. 7.
intentum ſibi quem. *Jug*. 94. 3.
libidinem dom. cauſſam b. *Cat*. 2. 2.
luxurioſe & liberaliter. *Cat*. 11. 5.
manifeſtos. *Cat*. 41. 5.
metum, aut facere. 1. *Hiſt. Lep*. 10.
modum, modeſtiam. *Cat*. 11. 4.
occultum. *Cat*. 23. 4.
penſi, moderati. *Cat*. 5. 6.
praedae, honori. *Jug*. 31. 10.
remp. quo modo. *Cat*. 5. 9.
ſeſe, *eſſe*. Jug. 54. 4.
ſine imperio & modeſtia. *Jug*. 44. 1.
ſtudium pecuniae. *Cat*. 11. 3.
Habere verba cum quo. *Jug*. 9. 4.
vitam. *Cat*. 51. 12.
. habetur clara virtus. *Cat*. 1. 4.
Cato clarus & magnus. *Cat*. 53. 1.
egeſtas ſine damno. *Cat*. 37. 3.
pro muro audacia. *Cat*. 58. 17.
. habitis comitiis. *Cat*. 24. 1.
Habitus hominis. *Jug*. 28. 4.
Hadrumentum. Jug. 19. 1.
Haec, δεικτικῶς. *Cat*. 58. 14.
atque alia hujuſcemodi. *Jug*. 32. 1.
Haeret in animo. *Jug*. 28. 1.
Hannibal. Jug. 5. 4.
Haruſpices reſpondent. *Cat*. 47. 2.
Haſta, in donis militaribus. *Jug*. 85. 29.
Haveto! *Cat*. 35. 6.
Hebes exercitus. *Jug*. 54. 3.
Hebeſcit virtus. *Cat*. 12. 1.
HENDIADYS.
periculo atque negotiis. i. *periculoſis negotiis*. Cat. 2. 2.
quod ita interpretatur Caſaubonus ad Polyb. p. m. 12.
fama atque invidia. *Cat*. 3. extr. 7. 4. *Exc*. 2. p. 336.
Haud raro etiam per aliam Conjunctionem ſimile quid huic Figurae inſertur. vide ad *Jug*. 31. 23. & 85. 40.
Heraclea, oppid. 4. *Hiſt. Mithr*. 14.
Hercules Libys. *Jug*. 89. 4.
. *Herculis mors*. Jug. 18. 3.
Heres ſecundus, tertius. *Jug*. 65. 1.
Hiberna & hibernacula. *Jug*. 37. 3.
Hic *ſolitar. ad remotius*. Jug. 18. 9.
talis. *Jug*. 31. 9.
. haec tempora. *Jug*. 31. 20.
. his moribus. *Jug*. 4. 7.
. his tribus annis. *Jug*. 11. 6.
. hii, hisdem, hiisdem. *Cat*. 13. 1.
Hic mihi quisquam memorat. *Cat*. 52. 11.
Hiemalibus aquis. *Jug*. 37. 4.
Hippon, Afric. *Jug*. 19. 1.
Hiſtoriae laudes. Jug. 4. 1.
Hiſtorici veteres. Cat. 8. 5.
Hiſpaniae duae. Cat. 18. 5.
. *Hiſpanias*, *Hiſpaniam*. Jug. 19. 4.
Hiſtriones in conviviis. *Jug*. 85. 39.
Homo, *aliquis*. Cat. 33. 1.
ille. Cat. 48. 5.
adoleſcens, hoſtis. *Jug*. 12. 5.
armatus. *Cat*. 27. 2.
artifex. *Jug*. 35. 5.
militaris. *Cat*. 45. 2.
omnium ſceleratiſſimus. *Jug*. 14. 2.
tanti facinoris. *Cat*. 51. 23.
Honeſta atque inhoneſta vendere. *Cat*. 30. 4.
. honeſtae divitiae. *Cat*. 7. 6.
. honeſti, *honorati*. *Jug*. 3. 1.
Honeſtare honore. *Cat*. 35. 3.
Honor, *munera publica* notat. *Jug*. 31.
gloria & imperium. *Cat*. 11. 2.
datur virtuti. *Jug*. 3. 1.
. honori ſunt divitiae. *Cat*. 12. 1.
Honorare gloria. *Jug*. 10. 2.
Hortari *ſine* me. *Cat*. 5. 9. adde *Jug*. 31. 1. pauca. *Jug*. 49. 6.
Hoſtia haruga, *vel* haruiga. *Jug*. 63. 1.
. hoſtiae humanae. 1. *Hiſt. Lepid*. 14.
Hoſtilis, *hoſtium*, metus. *Jug*. 41. 2.
- clamor. *Jug*. 58. 4.
. hoſtiles res. *Jug*. 45. 1.

Ho-

Digitized by Google

Hoſtis *vocabulum quid involvat.* Cat. 31. 8.
communis omnium. *Jug.* 81. 1.
. hoſtem judicare. *Cat.* 36. 2.
Huc, *loco Provocabuli.* Jug. 47. 2.
illuc. *Jug.* 60. 4.
Hueeine. *Jug.* 14. 19.
Humanae res fluxae. Jug. 38. 9.
Humanarum rerum memor. ibid.
Humi depreſſus. *Cat.* 55. 3.
HYPALLAGE.
manus alit; licentia invidiam accendit; flagitium expellit. *cet.* Cat. 14. 3. 37. 5. *Jug.* 5. 2. 65. 4. *cet.*
annus cruentus ſanguine civili. *Cat.* 47. 2. n. adde 1. *Hiſt. Phil.* 21.
HYPOZEUXIS.
haberi-duci; ſeiebam-cognoveram. *Cat.* 12. 1. 35. 3. 53. 3.

I

I, *pro* ii. *Cat.* 1. 2. 39. 6. *Jug.* 30. 3.
Jacere tela. *Jug.* 60. 4.
inter alias res. *dictitare.* Jug. 11. 5.
Jam. 1. *Hiſt. Phil.* 21.
jam frater a. cariſſime. *Jug.* 14. 22.
primum. *Cat.* 15. 1.
Ibi, *in quibus.* Cat. 5. 2.
& ubi; ibique, ubique *confuſa.* Cat. 3. 3. 60. extr. *Jug.* 8. 2. 101. 6.
Id, *abundat. vide* illud.
Id loci. *Cat.* 45. 3. *Jug.* 48. 3.
quod, *quomodo exponend.* Cat. 30. 2.
temporis, *eo tempore.* Latr. c. 1.
Idcirco. *Jug.* 46. 6.
Idem, *pro* item. Hoc idem vobis providendum. *Cat.* 51. 7.
Plinius 9. 8. *Hoc idem* & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit.
hoc, eadem haec. *Jug.* 14. 21.
nobis, eadem mihi, *pro* eadem, *quae* mihi. *Cat.* 20. 4.
. imperii vitaeque finis idem. *Jug.* 5. 5.
. idemque propinquus. *Jug.* 14. 11.
Idonea res. *Jug.* 57. 1.
. idonei & digni. *Cat.* 51. 27.
Igitur *omiſſum.* Jug. 26. 3.
Inceptivum & Epanalepſi ſerviens. Cat. 54. 1.
Ignarus *ſine Caſu.* Cat. 51. 27.
Ignavus. *Cat.* 12. 5.
Igni agros vaſtare. *Jug.* 55. 5.
Ignoſeere, *abſolute.* Cat. 9. 5.
Ille *ad propius, & in altero membro res. Cat.* 52. 3.
ille *geminatum.* Cat. 20. 14.
. illi, *pro* ſibi. *Jug.* 96. 2.
& alii *confuſa.* Cat. 51. 14.
. illud machinatum, quo; id vereor, ne; id feſtinabat-imminuere. *Cat.* 48. 7. *Jug.* 85. 10. 96. 2.
Illuſtria ad cognoſcendum. *Jug.* 5. 3.
Imagines nobilium. Jug. 85. 10.
Imbecillus. *Cat.* 3. 4.
Imbelles & ſtrenui. *Jug.* 67. 2.
Imbutus artibus malis. *Cat.* 13. 4.
venenis. *Cat.* 11. 3.
Imminuere, *tantum non tollere.* *Jug.* 110. 2.
jus libertatis. *Cat.* 37. 9.
Immittere, *ſubornare.* *Cat.* 48. 8.
Immutata *&* imminuta *permutantur.* *Cat.* 5. 9. *Jug.* 110. 2.
Impar materno genere. *Jug.* 11. 3.
Impedit mala fama. *Jug.* 35. 4.
Impendet perieulum conſuli. *Cat.* 28. 2.
Impenſius modo. *Jug.* 75. 1.
Imperare hac re. *Jug.* 79. 2.
frumentum. *Jug.* 47. 2. *Exc.* 4. p. 789.
. imperata facere. *Jug.* 62. 3.
Imperator, *qui dictus.* Cat. 33. 1.
& dux vitae. *Jug.* 1. 3.
. imperatores, *conſules.* Cat. 6. 7.
ac reges. *Cat.* 2. 3.
Imperitus, *ignavus.* *Jug.* 49. 2.
Imperium conſulare. *Cat.* 55. 6.
honor, gloria. *Cat.* 11. 2.
accipere. *Jug.* 97. 4.
. Imperii aemula *Carthago.* Cat. 10. 1.
Imperſonalia per ſecundam perſonam. *Cat.* 2. 3. *Jug.* 1. 2.
ad Impetrandum. *Jug.* 14. 7.
Impiger. *Jug.* 7. 2.
Implieare aciem. *Jug.* 59. 3.
Imponere, *praeponere.* *Iug.* 100. 3. *Cat.* 51. 28.
eontumeliam cui. *Cat.* 48. 9.
neceſſitudinem. *Cat.* 33. 5.
in urbibus praeſidia. *Iug.* 61. 1.
invidiam. *Cat.* 43. 1.
Importunitas. *Iug.* 31. 22.
Importunum eſt. *Iug.* 3. 2.
Importuoſus. *Iug.* 17. 5.
Improbus inteſtabiliſque. *Iug.* 67. 3.
. improbum patibulum. 4. *Hiſt.* p. 845.
. improbior. *Iug.* 31. 28.
Impudieus. *Cat.* 14. 1.
Impunitum omittere. *Iug.* 31. 25.
Impurus animus. *Cat.* 15. 2.
In acie bellum gerere. *Iug.* 54. 5.
amicis habere. *Iug.* 16. 3. adde 7. 6.
aperto ſunt omnia. *Iug.* 5. 3.
audaciam exercitatos. *Cat.* 50. 1.

con-

conſcientiam ducere. *Jug.*85. 26.
conſilio novo defenſio. *Cat.*35.2.
diebus decem, *pro* intra. *Iug.*28.2.
dies magis magiſque. *Cat.*5.7. *Iug.*7. 6.
panem emere. *Iug.*44.5.
familia quod fuit. *Iug.*14. 13.
furibus miſericordes. *Cat.*52.12.
hominibus impiis, *abſolute*. Cat.51.15.
hoſtem pugnare. *Cat.*9.4.
illis fuit ſapientia. *Cat.*51.42. *Iug.*46.8.
imperio veſtro. *Iug.*14.11. adde 74.1. *Cat.*2. 10. 51.15.
incerto habere. *Iug.*46.8.
Jugurtha erat. *Iug.*46.8.
legationibus, imperiis. *Iug.*40.1.
multitudine, *cum multi eſſent*. *Iug.*41.6.
oculis, ore. *Cat.*20.14.
Pompejo omnes victi. *Cat.*52.17.
primis cadunt. *Cat.*60.6.
memorabile. *Cat.*4.4.
provinciam, *pro* in provincia. *Cat.*19.3.
re ſtudere, deditum eſſe. *Cat.*2.9.
In reliquum, in futurum. *Jug.*42.4.
ſeſe munificentia. *Jug.*103.5.
tali tempore. *Cat.*48.5.
vinculis conjicere. *Cat.*42. 3.
vos caedem fecit. *Jug.*31.13.
Inanis homo & regiae ſuperbiae. *Jug.*64.5.
Incedere in hoſtem acrius. *Jug.*101.7.
per ora. *Jug.*31.10.
Incendere quem morando. *Jug.*25.10.
ad facinora. *Cat.*13.4.
. incenſus odio. *Cat.*49.2.
Incendium meum. *Cat.*31.9.
Inceptum ſtudium. *Cat.*4.2.
Incertus, *qui ignoratur*. Jug.49.5.
. incerto lumine. 4. *Hiſt.*p.844.
vultu *pavens*. Jug. 106.2.
. in incerto habere. *Cat.*41.1.
. incertum praelium. *Jug.*50.4.
Inceſſerat *additum a librar.* *Cat.*31.3.
Inceſſus, *index animi*. *Cat.*15.5.
Incipere facinus. *Cat.*20.3.
Incitari per pronum. 3. *Hiſt.* p.833.
Incolere, *de negotiatoribus*. Jug.47.1.
Inconſultius paullo. *Jug.*35.6.
Increpare, *movere*. Latr.c.7.
in quem. 2. *Declam.*11.
maledictis. *Cat.*21.4.
Incruenta victoria. *Cat.*61.7.
Incultus, us. *Cat.*55.4.
Incumbere arma. 3. *Hiſt.* p.832.
Incunabula virtutis. 2. *Declam.*12.
Incurrere Mauris. *Jugurth.*101.8.
Indemnatum necare. *Cat.*51.29.
Index falſus. *Cat.*48.5.
Indicare de conjuratione. *Cat.*30.5.
Indicium patefacere. *Jug.*73.1.
profiteri. *Jug.*35.6.
Indocti incultique. *Catilin.*2.8.
Indigetes, populi Hiſpan.3. *Hiſt. Pomp.*5.
Inducere, *ducere*. Latr. c.32.
in animum. *Cat.*54.4.
Inducias agitare. *Jugurt.*29.4.
. per inducias. *Cat.*51.6.
Iners, imbellis exercitus. *Jug.*44.1.
Ineſt auctoritas ſermoni. *Cat.*40.6.
in facie. *Cat.*15.5.
Infecta humus ſanguine. *Jug.*101.11.
Infectum nihil Metello. *Iug.*76.1.
Infecundus arbori. *Jug.*17.5.
Infenſi atque intenti. *Jug.*57.3.
Inferior pars terrae. *Jug.*18.12.
Inferorum diverſa loca. Cat.52.13.
Infeſtus atque intentus exercitus. *Jug.*46.5.
dis hominibuſque. *Cat.*15.4.
inimicus. *Cat.*19.1.
. infeſtis cum ſignis concurrunt. *Cat.*60.2.
Infimi hominum, *ſervi*. *Cat.*44.5.
Infirmius poſtponitur. Cat.5.5.
Ingenita illis veneratio. 6. *Hiſt.*p.855.
Ingenium augere. 1. *Hiſt. Phil.* 20.
conſilium. Jug.71.4.
loci. 3. *Hiſt.*p.832.
conjunctum cum animo, quid? *Cat.*5.1.
in promtu habere. *Cat.*7.1.
. ingenia omnium exſuperat. *Cat.*51.8.
. *eruditi ſcriptores*. Cat.8.3.
. pro ingenio quiſque. *Jug.*57.4.
Ingenuus civis. *Cat.*61.5.
Ingerere tela, lapides. *Jug.*60.8.
Ingratus labor. *Cat.*37.7.
Ingredi acriter Numidiam. *Iug.*28.7.
eadem. *Jug.*42.1.
Iniquum certamen. *Jug.*54.5.
Initio, in initio. *Cat.*2.1.
Injuria, *paſſive*. Jug.14.23.
mea, ſua. *Cat.*51.11. *Jug.*14.8.
. injuriae licentiam eripere. *Cat.*12.4.
. injuriam vincere. *Jug.*42.3.
. injuriis lacerare. *Exſup.*c.1.
Injuſſu populi. *Iug.*39.3.
Inlectus, *an* illectus? *Iug.*47.4.
Innocentia. *Jug.*46.1.
pro malivolentia duci coepit. *Catilin.* 12.1.
Innoxius, *cui non nocetur*. Cat.39.2.
Inopia mater malorum conſiliorum. Cat.5.7.
Inquies. 1. *Hiſt.* p.794.
Inquilinus civis urbis R. *Cat.*31. 7.
Inſidiatores parare. *Jug.*35.4.
Inſidiae, prima *quaſi* inſidia. 3. *Hiſt.* p.832.
occultae. *Iug.*35.4.
Inſiſtere in quo. 3. *Hiſt.* p.832.

r Inſo-

Inſolens malarum artium. *Cat.* 3.4.
Inſomniae. *Cat.*27.2. 4. *Hiſt. Mithr.*7.
Inſtituere amicitiam. *Jug.*14.5.
honores cui. *Jug.*79.10.
legiones. *Cat.*56.1.
res mutare. *Jug.*18.9.
Inſtituta majorum. *Cat.*5.9.
Inſtruere exercitum, aciem. *Cat.*59.1. *Livius* 4. 18. Exercitus ita ſtetit *inſtinctus*, ut *cet.*
Inſtruere pugnae. 2. *Hiſt.* p.814.
. inſtructi ordines. *Cat.*59.1.
Inſtrumenta luxuriae. *Cat.*25.2.
Inſulae fortunatae. 6. Hiſt. p.847.
Intactus & integer. *Jug.*54.10.
Integra conſulta cum quo habere. *Jug.*108.2.
. integrum ingenium. *Jug.*63. 3.
. de integro bellum ſumere. *Jug.*62.9.
Integritas vitae. *Cat.*54.2.
Intellegens, *intruſum.* Cat.46.2. adde *Jug.* 31. 22.
Intempeſta nox. *Cat.*27. 3.
Intendere animum in quid. *Jug.*20.1.43.2.
arcum. *Jug.*105.4.
ingenium. *Catilin.*51.3.
officia. *Jug.*75.8.
quo ire, iter. *Jug.*107. extr.
Intentus cuncta parare. *Jug.*23.1.
exſpectatione eventi. *Jug.*44.3.
negotio aliquo. *Cat.*2.9.
paratuſque. *Iugurth.*49.2.
Inter artes bonas. *Jug.*63.3.
epulas. *Jug.*66.3.
haec parata. *Cat.*43.3.
laetitiam plebis & ſuorum fugam. *Jug.* 40. 4.
hoſtes incurrit. *Cat.*60. 7. *Iuſtinus* 33. 2. 4. *inter* mucrones ſe hoſtium immerſit.
ſe conjurant. *Jug.* 66. 2.
fidi. *Cat.*22.2.
haud procul. *Jug.*53.7.
tractant remp. *Jug.*41.4.
Interior pars terrae. *Jug.*18.12.
Interire a beſtiis. *Jug.*17.6.
Interrogare legibus. *Cat.*18.2.
ad Internecionem vallare. 3. *Hiſt. Pomp.*9.
Interpellare. *Jug.*27.1.
Interpoſita fide publica. *Jugurt.*32.1.
Interpretatum nobis eſt, *paſſive.* Jug.17.7.
Intervalla manipulorum. *Jug.*49.6.
Inteſtabilis. *Jug.*67.3.
Intra Oceanum magis. *Jug.*18.5.
Introducere initium. 2. *Declam.*2.
Invaſerat in animos. *Jug.*32.5.
. invaſit, *intranſitive.* *Cat.*3.5.
Invidet fortuna virtuti. *Cat.*58.21.
Invicti ab hoſtibus. *Jug.*31.20.
adverſus divitias. *Jug.*43.5.
Invidia poſt gloriam. Jug.55.3.
differt ab odio. *Cat.*22.3.
miſerorum eſt. Cat.37.2.
opulentiae comes. *Catilin.*6.3.
. invidiam gloria vincere. *Jug.*10.2.
Inviſus ipſi Pompejus. *Cat.*17.7.
Invitare vino: 4. *Hiſt.* p.844.
Inultus & multus conſuſa. *Jug.*31.2.
moritur. *Cat.*58.21.
inultis hoſtibus. *Jug.* 70.4.
Jocum movere. *Cat.*25.5.
. joca, ſeria cum quo agere. *Jug.*96.2.
Ipſe & ille *de eadem perſona.* *Cat.* 59.5.
ego. *Jug.*14.14.
. ipſa vita. *Cat.*1.3.
. noſmet ipſi, nobiſmet ipſi. *Cat.*20. 5. *Jug.* 31. 6. 41. 9.
. ipſi modo ſauciabantur. *Jugurth.* 50.4.
. *pro* ſibi ipſi. *Cat.* 58. 4.
. cujus ipſius & majorum. *Cat.*31.7.
Ira conſiliis adverſa. Cat.51.1.
. iram opprimere. *Jug.*72.1.
Ire accitum. *Jug.*102.2.
contra injurias armatum. *Jug.*31.6.
perditum, queſtum. *cet.* Cat.36.4.3. *Hiſt. Macr.* 16. & 20.
Irrumpere in aedes. *Jug.*12.5.
Iſdem, *pro* iiſdem. *Cat.*39. 6.42. 1.
Iſta tanta mala. *Cat.*40.3.
Ita, *per id.* Jug.53.3.
id. Jug.21.4.
eſt, non ita eſt. *Cat.*51.11.
uti. *Cat.*2.3.
abundat. qui *ita* aeſtumarent *cet.* Cat.14.6. *Jug.*85. 40.
Epiphonema inchoat. Cat.55.6.
Italicus. *Jug.*26.1.
Item, *repetit ſuperiora.* Cat.27.2.
Iter ferro aperire, facere. *Cat.*58.7.
via, modus. Cat.2.12.
. itinere diverſo loca habent. *Cat.*52.13.
. ex itinere litteras miſit. *Cat.*34.2.
. itineribus magnis. *Cat.*57.1.
Iterum bellum fecit. *Cat.*52.33.
Itiner, *iter.* Jug.92. 7.
Jubere cui provinciam. *Jug.*84. 1.
populi erat. Cat.29. 3.
Judicium de nece. *Jug.*61.4.
ſummum habere. *Cat.*29.3.
Jugis aqua. *Jug.*89.6.
ſub Jugum mittere. *Jug.*38.9.
Jumenta. Jug. 75. 3.
Jurgia, diſcordias exercere. *Cat.*9.2.
. jurgio laceſſitus. *Cat.*31.5.
Jus & ditio. *Cat.*20.7.
et fas. *Cat.*15.1.

et im-

Digitized by Google

et imperium. *Jug.* 14. 1.
judiciumque. 1. *Hiſt. Lepid.* 24.
injuriaeque omnes. *Jug.* 14. 16.
bonum. *Cat.* 9. 1. *Jug.* 30. 2.
gentium. *Jug.* 22. 4. 35. 7.
naturae, *mors*. 6. Hiſt. Cott. 5.
libertatis imminutum. *Cat.* 37. 9.
fuit per fraudem. *Jug.* 3. 1.
. in jus concedere, in jura. *Cat.* 20. 7.
. jure dominus. 1. *Hiſt. Lepid.* 18.
diſceptare, non bello. *Jug.* 21. 4.
Juſſit, decrevit, voluit populus. *Jug.* 40. 3.
Juſta facere. *Jug.* 11. 2.
Juvo, juvavi. *Jug.* 47. 2.
Juxta ac ſi. *Jug.* 45. 2.
aeſtumo. *Cat.* 2. 8.
mecum omnes. *Cat.* 58. 5. *Jug.* 68. 2.

K

Kalendae. *Cat.* 30. 1.
Karthago, *an* Carthago *ſcribendum*. Cat. 10. 1.

L

Labor, *pro* labore belli. *Cat.* 7. 4.
. labore crevit reſp. *Cat.* 10. 1.
injuriae, *dolore*. Cat. 28. 4.
. labores militum. *Jug.* 44. 3.
Laborantibus ſuccurrere. *Cat.* 60. 4. *Iug.* 52. 6.
Lac, cibus veterum. *Iug.* 89. 7.
Lacedaemonii cupidi imperii. *Cat.* 2. 2.
vincunt Athenienſes. Cat. 51. 28.
Lacerare bona patria. *Cat.* 14. 2.
maledictis 3. Hiſt. Macr. 21.
. lacerari curis. 1. *Hiſt. Phil.* 11.
Laeca M. Porcius, non *Lecca*. Cat. 17. 3.
Laetari quid. *Cat.* 51. 29. *Iug.* 110. 2.
ex perfidia *non diu*. Jug. 69. 3.
Laetitia & gaudium *differ*. Cat. 61. 9.
Laetus frugum ager. 2. *Hiſt.* p. 815.
Laeva moenium. 2. *Hiſt.* p. 814.
Lancea, *Hiſpanicum telum*. Cat. 56. 3.
Lancinare, lacerare. *Cat.* 14. 2.
Languentibus aliis. *Cat.* 43. 3.
Languidus aeſtu, vino. *Jug.* 51. 3.
Laqueo gulam frangere. *Cat.* 55. 5.
Lar familiaris, *quomodo differat a* penatibus. *Catilin.* 20. 11.
Largitio, *oppon.* liberalitati. *Jug.* 103. 6.
Largitus, *paſſive*. Exſup. c. 6.
Largius, laxius ſuo uti. *Cat.* 16. 4.
Laris oppidum. *Jugurth.* 90. 2.
Laſcivia & ludus. *Jug.* 66. 2.
ex licentia. *Jug.* 39. 5.
Late valet imperium. *Jug.* 5. 4.
in Latere vectigalium. 1. *Hiſt. Phil.* 8.
Latitudo declivis. *Jug.* 17. 5.
per Latrocinia & furtim niti ad honores. *Jug.* 4. 7.
Latrones cujuſque generis. *Cat.* 28. 4.
inermes, *milites Catilinae*. Cat. 59. 5.
Lecti milites. *Cat.* 59. 3.
Lecti in triclinio. 3. Hiſt. p. 834.
Legat ſibi homines nobiles. *Jug.* 28. 4.
Legati in provinciis. Cat. 42. 3.
in exercitu. Cat. 59. 6.
Legationis princeps. *Jug.* 16. 2.
Legibus non magis, quam natura. *Catilin.* 9. 1.
Legitimum imperium. *Cat.* 6. 6.
Legiones non Romanorum ſolum. Cat. 53. 2.
quot cohortes *habuerint*. Cat. 56. 1. *Jug.* 38. 6.
Lenire inopiam frumenti. *Jug.* 91. 1.
invidiam. *Cat.* 22. 2.
Leniter & ex voluntate. *Jug.* 111. 3.
Lenius agere. *Jug.* 60. 4.
P. Lentulus Sura. Cat. 17. 3.
Lepos inerat multus. *Cat.* 25. 5.
Levare manu alterum. *Jug.* 94. 2.
Leve imperium. *Iug.* 89. 4.
Lex Sempronia de provinciis. Jug. 27. 3.
Frumentaria. 3. Hiſt. Macr. 15.
Porcia. Cat. 51. 40.
. lege belli, *pro* jure. 2. Rep. 4. 1.
uti. *Cat.* 33. 1.
. legibus & natura. *vide ſupra*, leg.
Liberalis pecuniae. *Cat.* 7. 6.
Liberaliter habere. *Cat.* 11. 5.
Liberi, *de uno filio*. Jug. 10. 8.
Liberi atque ſoluti. *Cat.* 6. 1.
Liberare aere alieno. *Cat.* 40. 4.
Libertas ingenii. *Iug.* 30. 3.
paterna. liber natus. *Iug.* 31. 5.
. *Libertatis bona*. Cat. 7. 1.
amor. *Cat.* 33. 4.
pretium ſervo. *Cat.* 30. 6.
. libertate & liberalitate *confuſa*. Cat. 49. 3.
Liberti & Libertini. *Cat.* 50. 1.
Libido, *cupiditas*, invaſit. *Cat.* 5. 6.
. libidini obnoxius. *Cat.* 52. 21.
Librarii ex aliis locis deſcribunt, & non ſuo loco exhibent. Cat. 39. 6. *Iug.* 11. 3. 71. 5.
Librarii varias lectiones in contextu repraeſentant. Cat. 30. 3. Jug. 5. extr. 23. 2. 63. 1. 111. 2. Exc. 4. nu. 3. &c.
Libys, Libyes. *Iug.* 58. 1.
Licebit, licebat. *Iug.* 85. 38.
. Licuit nobis in exſilio vivere. *Cat.* 58. 13.
Licentia polluta. *Iug.* 15. 5.
. licentiam injuriae eripere. *Cat.* 12. 4.
Lictor proximus Jugurthae. *Iug.* 12. 3.
Ligures in exercitu R. *Iug.* 38. 6.
Limoſa planicies. *Iug.* 37. 4.
Lingua promtus. *Iug.* 44. 1.

LITOTES. Cat. 3. 1. 14. 7.
Litterae, *omiſſum*. Cat. 34. 3.
. litteras mittit, ſe falſus. *cet.* Cat. 34. 2.
Lixa. Jug. 44. 5.
in Locum adfinium ducere. *Jug.* 14. 1.
. loco punitum. *Jug.* 76. 2.
praedae aeſtumare. 1. *Hiſt. Phil.* 5.
cedere. *Cat.* 9. 4.
haud obſcuro natus. *Cat.* 23. 1.
. in hoc loco res eſt. *Cat.* 58. 5. *Jug.* 79. 4.
. ad id locorum. *Jug.* 63. 6. 62. 2.
. locos ſuos communire. *Jug.* 66. 1.
Locuples praedae. *Jug.* 84. 4.
Longa ſpes 6. *Hiſt.* pag. 854.
haud Longe a mari. *Jug.* 21. 2.
haud Longe inter ſe. *Jug.* 55. 6.
Longius tueri non poterat. *Cat.* 29. 2.
Loquentiae ſatis. *Cat.* 5. 4.
Lubido, *an* Libido *ſcribendum*? *Cat.* 7. 4.
Luculenta oratio. *Cat.* 31. 6.
Luctus & moeror *differ.* Cat. 61. 9.
Ludibrio eſſe potentiae. *Jug.* 31. 2.
ſunt divitiae. *Cat.* 13. 2.
Ludificari incerto praelio. *Jug.* 50. 4.
Ludum & laſciviam dies oſtendit. *Jug.* 66. 2.
Lumen eſt nobilitas. *Jug.* 85. 23.
. lumine obſcuro. *Jug.* 21. 2.
Luxo pede. 6. *Hiſt.* p. 858.
Luxurioſe habere. *Cat.* 11. 5.

M

Machinae bellicae. Jug. 21. 3.
Mador. 3. *Hiſt.* pag. 819.
Magis, *ſed*. Jug. 85. 49.
magiſque. *Cat.* 5. 7.
ſecundo loco. Cat. 7. 2.
pro Adjectivo. Cat. 7. 4. 58. 9. Jugurth. 31. 2.
omittitur ſeq. quam. *Cat.* 8. 1. &c.
. ex aliis rebus magis, quam quod, *cet.* Cat. 14. 7.
. non magis, quam. *Cat.* 9. 1.
Magiſtratus eſt tribunus pl. *Jug.* 37. 2.
minores. Cat. 30. 7.
et provinciae. Cat. 39. 2.
Magna opportunitas. *Cat.* 43. 3.
imperia. 3. *Hiſt. Macr.* 16.
. magnum mare, *Oceanus*. Jug. 18. 6.
procelloſum. Jug. 78. 3.
Magnificus, *jactabundus*. Jug. 55. 1.
. magnifica pro ſe & illis dolentia. *Jug.* 84. 1.
Magnifice & compoſite dicere. *Cat.* 51. 9.
incedere. *Jug.* 31. 10.
vivere. *Cat.* 17. 6.
Magnitudo animi. *Cat.* 54. 1.
imperii R. *Jug.* 14. 16.
pecuniae. *Jug.* 29. 2.
Major vis, *quae ſuperat*. *Jug.* 56. 6.
Male pugnare, experiri *cet.* Jug. 54. 7.
Maledictis increpare. *Cat.* 21. 4.
Maleficium, *malum factum*. Jug. 31. 28.
Maleficum genus animalium. *Jug.* 17. 6.
Malevolentia. *Cat.* 13. 1.
Malle ſanguinem, quam omnia. *Jug.* 42. 2.
pro, & quam. *Cat.* 17. 6.
Malus, malignus *de inopia*. 3. Hiſt. p. 822.
quid cum pravo *junctum*. Cat. 5. 1.
. male coercere exercitum. *Jug.* 100. 5.
reip. creſcere. *Cat.* 51. 32.
. malum, *de malo more*. Cat. 37. 11.
publicum quos alit. *Cat.* 37. 7.
C. *Mamilius Trib. pl.* Jug. 40. 1.
Mancinus Manilius. Jug. 73. 7.
Mandare conſulatum. *Cat.* 23. 5.
Mandata, *commiſſa*. Cat. 23. 3. *Jug.* 12. 4.
Manifeſtos quos habere. *Cat.* 41. 5.
rerum capitalium. *Cat.* 52. 36.
Manipulus. *Jug.* 49. 2.
Manlius, princeps conjurationis. *Cat.* 24. 2.
A. Manlius Torquatus. Cat. 52. 30.
Manus *militum*. Jug. 12. 3.
. manu, pugnando. *Jug.* 35. 1.
certare. 6. *Hiſt. Cott.* 6.
parva. *Catilin.* 7. 6.
dando bona lacerare. *Cat.* 14. 2.
aequa diſcedere. *Cat.* 39. 4.
capere. *Jug.* 5. 4.
promtus. *Cat.* 43. 4.
vi vindicare. *Jug.* 31. 18.
vindicare. *Jug.* 31. 22.
. in manu mihi eſt. *Jug.* 13. 4.
. victoria. *Cat.* 20. 2.
. manum conſerere. *Jug.* 49. 2.
. manus ſupplices ad coel. tollere. *Cat.* 31. 3.
. in manibus praelium facere. *Jug.* 57. 4.
. per manus vindicare. *Jug.* 31. 22.
tradere. *Jug.* 63. 6.
Mapalia. *Jug.* 18. 8.
Mare magnum. *Jug.* 18. 6.
noſtrum. *Jugurth.* 17. 5.
Oceanum. ibid.
pateſacere. 6. *Hiſt.* p. 856.
. maria monteſque polliceri. *Cat.* 23. 3.
Maritimum bellum, *piraticum*. *Cat.* 39. 1.
Maſſilia. Cat. 34. 2.
Maſiniſſa. Jug. 5. 4.
Maſtanabal. Jug. 5. 6.
Materies malorum. *Cat.* 10. 3.
. materia *domorum*. Jug. 18. 5.
Matura ſunt omnia. *Jug.* 85. 48.
Maturare inſidias. *Cat.* 32. 2.
iter pergere. *Jug.* 79. 5.
perſequi. *Cat.* 36. 3.

Mau-

Digitized by Google

Mauretania, *per* e. Cat. 21. 3.
Mauri, Medi. *Jug.* 18. 10.
Me dius fidius. *Cat.* 35. 2.
Mederi fraternae invidiae. *Jug.* 39. 5.
Mediocris vir, *haud cupidus*. Jug. 6. 3.
Medius *locus honoratus*. Jug. 11. 3.
. in medio relinquere. *Cat.* 19. 6.
. medios disjecerat. *Cat.* 61. 2.
. in medios hoſtes inducere. *Cat.* 60. 5.
ſi Me hercule locus eſſet. *Cat.* 52. 35.
Melior bello, conſilio. *Jug.* 13. 1.
Memineris te virum. *Cat.* 44. 5.
Memor priſtinae virtutis. *Cat.* 58. 12.
Memorabile facinus. *Cat.* 4. 4.
Memoria rerum geſtarum. *Jug.* 4. 1.
noſtra. *Cat.* 33. 2.
de homine, cujus adſpectu meminimus. 2. Decl. 35.
. poſt memoriam hominum. 1. *Hiſt. Lepid.* 6.
Menſtrua *ſacra* ſolvere. 4. *Hiſt.* p. 844.
Mercatores. Jug. 18. 9.
Mercede maouum inopiam tolerare. *Cat.* 37. 7.
. mercedem dare ſervitium ſuum. 1. *Hiſt. Lepid.* 2.
Mereri, *anceps*. Jug. 100. 3.
Meritum dignitatis. *Exſup.* c. 4.
. ob merita carus. Jug. 9. 2.
Q. Metellus Celer. Cat. 30. 5.
Creticus. Cat. 30. 3.
Numidicus. Jug. 43. 1.
Metiri pericula ſuo metu. *Cat.* 31. 2.
Meus uſu, procuratione. *Jug.* 14. 1.
Miles & imperator ſimul. Cat. 60. 4.
. *militum dona & praemia.* Jug. 8. 2.
Militaris homo. *Cat.* 45. 2.
Militiam diſcere. *Cat.* 7. 4.
Minae graves nunciantur. *Jug.* 25. 11.
Minimus (*aetate*) Jug. 11. 3.
Miniſter conſiliorum. *Jug.* 29. 2.
. miniſtri regis. *Jug.* 27. 1.
Minitari gladio. *Cat.* 49. 4.
Minor ad defeodendum. *Cat.* 52. 15.
M. Minucius Rufus. Jug. 35. 2.
Mirari vaſa caelata. *Cat.* 11. 6.
Miſcere quem ſecum per connubia. *Jug.* 18. 7.
picem ſulphure. *Jug.* 57. 5. *Excurſ.* 5. n. 2.
. miſcentur omnia. *Cat.* 2. 3. 10. 1.
Miſerabilis cultus. *Jug.* 33. 1.
Miſerari caſum ſuum. *Jug.* 23. 2.
Miſeritus, *pro* miſertus. *Cat.* 31. 2.
Miſſio militaris. Jug. 64. 1.
Mithridaticum bellum. Cat. 39. 1. vide 4. Hiſt.
Mittere *munera*. Jug. 13. 7.
legatos de injuriis queſtum. *Jug.* 20. 5.
legatos ſubintell. *Cat.* 32. 3.
tela. *Jug.* 58. 3.
Modeſte imperare. *Jug.* 41. 2.
Modeſtia & modus. *Cat.* 11. 4.
io tacendo. *Jug.* 85. 26.
Moderari in quo. *Jug.* 73. 4.
Modicus, modeſtus. *Jug.* 85. 1.
ipſi Modo ſauciabantur. *Jug.* 50. 4. 76. 5.
. quod modo uſui foret. *Cat.* 39. 6.
Modo impenſius. *Jug.* 75. 1.
ſuo. *Hiſt. Macr.* 18.
. modum facere. *Cat.* 24. 3.
. in modum urbium. *Cat.* 12. 3.
Moeror & luctus agitatur. *Cat.* 61. extr.
Mollire animos, *lenire*. Jug. 33. 3.
militum, *effeminare*. Cat. 11. 5.
Mollis, *mobilis*. Cat. 14. 5.
ſermo. *Cat.* 25. 5.
Molliter pati aegritudinem. *Jug.* 82. 2.
Mollitia, mollities. *Cat.* 52. 28.
Monet res. *Jug.* 47. 2.
. monent dii. *Jug.* 102. 5.
. quo vos pauca monerem. *Cat.* 58. 3. ex Thucydid. 4. c. 95. *δὶ ὀλίγυ μὲν ἡ παραίνεσις γίγνεται, τὸ ἴσον ϗ πρός τε τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας δύναται, ϗ ὑπόμνησιν μᾶλλον ἔχει, ἢ ἐπικέλευσιν,*
Monitor officii. *Jug.* 85. 10.
actiooum & auctor. 2. *Decl.* 18.
Mons ſaxeus. *Jug.* 92. 5.
. montes & maria polliceri. *Cat.* 23. 3.
Mooumeota urbis. *Latr.* c. 2.
Mora belli. *Jug.* 29. 3.
deditionis. *Jug.* 29. 4.
. moras agitare. *Jug.* 81. 4.
Morbus, *pro* adfectu malo. 1. *Declam.* 1.
reip. *Cat.* 36. 4.
. morbo abſumtus. *Jug.* 5. 6.
Mors communis omnibus. 1. Hiſt. Lepid. 15.
aerumnarum requies. Cat. 51. 20.
. morte gravior vita. *Jug.* 14. 15.
Mortales, *homines*. Cat. 1. 5.
Mos partium popularium. *Jug.* 41. 1.
. morem hoſtium cognoſcere. *Jug.* 7. 4. 88. 2.
. more malo. *Jug.* 42. 3.
praelii. *Jug.* 97. 4.
Romano. *Cat.* 29. 3.
majorum. *Cat.* 52. 36.
. mores & natura *oppoſita*. Cat. 58. 2.
quid proprie? Cat. 6. 3.
. his moribus. *Jug.* 4. 7.
Motus *bellicus*. Cat. 42. 1.
Movere caſtra. *Jug.* 45. 2.
civitatem. *Jug.* 41. 10.
jocum. *Cat.* 25. 5.
omnia. *Jug.* 35. 3.
per vim. *Jug.* 24. 8.

Mulìebria pati. *Cat.* 13.3.
Multa queſtus. *Cat.* 27.3. *Jug.* 49.6.
. multo maxime miſerabilis. *Cat.* 36.4.
. multus homo. *Jug.* 84.1.
. multi vaſtique loci. *Jug.* 78.5.n.
Multitudo. *Jug.* 20.4.
Multum, *ſaepe*, *valde*. Jug. 1.5.94.3.
Mulucha fluvius. *Jug.* 92.5.
Mulvius pons. Cat. 45.1.
Munditiae urbanae. *Jug.* 63.3.
Munera de ludis & ſpectaculis. *Cat.* 49.3.
Munere mittere. *Jug.* 13.7.
Municipia. Cat. 17.4.
Munimento eſt frequentia. *Jug.* 47.2.
. pro munimento habere. *Jug.* 31.13.
Munire urbem vigiliis. *Cat.* 32.1.
ſe auctoritate cujus. *Jug.* 28.4.
. munitum agmen. *Jug.* 46.6.
Munitio caſtrorum. Jug. 38.6.
. *munitiones oppugnantium.* Jug. 23. extr.
Murena, non *Muraena*. Cat. 42.3.
Murus eſt audacia. *Cat.* 58.17.
Muſſare. 1. *Hiſt. Phil.* 3.
Mutare res inter ſe. *Jug.* 18.5.9.
incerta pro certis. *Jug.* 83.1.
bellum pace. *Cat.* 58.15.
. mutati qua re. mutabant. *Jug.* 38.10.
Mutationes periculoſae. Jug. 3.2.
Mutuam ſumere pecuniam. *Cat.* 24.2.

N

Nam, *particula declarativa.* Cat. 46.2.
Parentheſin inchoat. Jug. 63.6.
Naſciturus. *Latr.* c. 8.
Nationes. *Cat.* 2.2.10.1.
Natum quod eſt, *frumentum.* Jug. 90.1.
. natus annos viginti. *Jug.* 64.4.
imperio. *Jug.* 31.11.
nobili genere. *Cat.* 5.1.
Natura ferox. *Cat.* 43.4.
munita. *Cat.* 7.7. *Jug.* 57.1.
& habitus hominis. *Jug.* 28.4.
ferarum. *Jug.* 89.5.
una communis omnium. *Jug.* 85.15.
. naturam vincere. *Jug.* 75.2.
. in naturam ex conſuetudine vertit. *Jug.* 85.9.
Navi fecerunt omnia imperata. *Jug.* 77.3.
Ne & que *ſe excipiunt* : ne terrerent-eoque magis properaret. *Cat.* 48.4. *Jug.* 14.7. *Exc.*
Ne, an, utrum *omiſſa.* Jug. 14.9.
Ne, *pro* nae. *Cat.* 52.27. *Jug.* 14.21.
nedum. Cat. 11.8.
dumne. Cat. 52.12.
ne quidem. Jug. 31.3.57.6.
omiſſum poſt metuo. *Jug.* 61.5.
quidem & nec quidem. *Jug.* 51.5.
nunc quidem. *Jug.* 31.3.
Neceſſe eſt, *omittitur.* Jug. 31.6.
Neceſſaria *in re familiari.* Cat. 20.11.
adverſa facta. *Jug.* 14.16.
Neceſſitas extrema. 1. *Hiſt. Lepid.* 15.
Neceſſitudo, *neceſſitas.* Cat. 17.5.
pro malo urgente. *Cat.* 17.1.
3. *Hiſt. Pomp.* 8.
impendet. *Cat.* 58.11.
. neceſſitudines, *neceſſarii.* Latr. c. 36.
. neceſſitudinibus coactus. *Jug.* 48.1.
omnibus circumventus. *Cat.* 21.3.
. neceſſitudinem imponere. *Cat.* 33.5.
Necis, *pro* nex; *ut* merces, merx. *Jug.* 14.23.
Necubi, *ne aliquo ubi.* Jug. 55.3.
Nefarium, *a* fas, *non* farre. *Cat.* 51.6.
Negationes duae, pro una. Jug. 13.5.58.3.76.1.
Negitare. *Jug.* 111.2.
Neglego, *pro* negligo. *Cat.* 10.4.
. neglegiſſem. *Jug.* 40.1.
Negotiatores. Cat. 40.1. & *Jug.* 65.4.
Negotio eo permotus. *Jug.* 6.1.93.8.
. negotium dare. *Cat.* 40.1.
Negotioſus. *Cat.* 8.5.
Neque-&. *Jug.* 74.1.
nec *ſe excipiunt.* Cat. 31.2.
& *non.* Cat. 24.3.
neque tamen. Cat. 24.1.
Nequidquam, nequiquam. *Cat.* 20.2.
Nequior, *pejor.* 1. Rep. 1.5.
Nequitur, *nequit.* Jug. 31.8.
Tib. Nero. Cat. 50.4.
Neu & neve. *Cat.* 51.43.
Neve & ne. *Cat.* 34.2.
Neutrum Pronomen de tota Oratione. Cat. 5.6. *Jug.* 4.4.
. *Neutra Univerſalitatem notant.*
quaecumque poſſent parare. *Jug.* 13.6.
ex neceſſariis adverſa facta. *Jug.* 14.16.
Nicomedes. 4. Hiſt. Mithr. 9.
Nihil intentus. *Cat.* 16.5.
opus eſt. *Jug.* 31.6.
minus, quam vim exſpectare. *Jug.* 14.11.
Nihilo ſegnius. *Jug.* 75.10.
Nimius animi. 4. *Hiſt.* p. 835.
Niſi frumento, omnibus ſarcinis. *Jug.* 75.2.
ſorte. *Cat.* 20.17. *Jug.* 3.4.
cum Indicat. Cat. 20.5. *Jug.* 31.22.

pro

pro Non niſi. *Jug.* 54. 5.
tamen intellego. *Jug.* 24. 5.
Niti, contendere *abſolute*. Cat. 11. 2.
contra. *Cat.* 38. 2.
ſumma ope. *ibid.*
Nobilitas oppon. *Senatui.* Cat. 38. 2.
Nobilitate animi impulſus. *Cat.* 49. 4.
Alii mobilitate. *vide Jug.* 56. 5.
Nobiſcum una. *Cat.* 52. 10.
Noctes, dies. *Jug.* 23. 1.
Nocturna conſilia. *Cat.* 42. 2.
Nomen gloriamque ſibi addere. *Jug.* 18. 12.
& dignitas. 2. *Declam.* 6.
imperii. *Cat.* 2. 1. 6. 6.
inertiae imponere. *Jug.* 4. 3.
ex re inditum. *Jug.* 78. 1.
Latinum. *Cat.* 52. 24. *Jug.* 39. 2.
Romanum, memor nominis R. *Jug.* 58. 3.
. nomine milites adpellare. *Cat.* 59. 5.
ejus redditae litterae. *Cat.* 34. 3.
Numidae. *Jug.* 18. 11.
. hoc nomine, *hac cauſſa.* Cat. 35. 3.
. Nomina, *creditores* & *debitores.* Cat. 35. 3.
. nominibus honeſtis. *Cat.* 38. 3.
Nomen Caſum Verbi retinet. 3. Hiſt. p. 833.
Non-ſed, *pro* Non tam-quam. *Jug.* 14. 23.
Nonne. Jug. 31. 17.
Non modo non. Jug. 33. 4.
mihi crudelis. *Cat.* 51. 17.
agitur de vectigalibus; libertas *cet.* Cat. 52. 6.
dignus, idoneus. *Cat.* 35. 3. 51. 27.
ullus. *Cat.* 7. 5.
Noſtra, qui; Veſtra, qui. *Cat.* 33. 1.
& veſtra *confuſa.* Cat. 33. 2.
. noſtri miſereri. *Jug.* 14. 17.
. noſtrum mare. *Jug.* 18. 4.
Notus, *in malam partem.* 2. Decl. 28.
Novae res. *Cat.* 28. 4. & paſſim.
. *Novus homo.* Cat. 23. 6.
. novum conſilium, *de poena conjuratorum.* Cat. 51. 8. *Cicero pro domo cap.* 5. Utrum cauſſa *novi* capiendi *conſilii* non fuit?
Novandis rebus ſpes oblata. *Cat.* 39. 3. n.
Novitas ſceleris. *Cat.* 4. 4.
Nox diremit praelium. *Jug.* 60. 8.
. noctis partes. *Cat.* 27. 3.
Noxius. *Jug.* 42. 1.
Nuda gignentium. *Jug.* 79. 6.
Nulla ſunt. 1. *Hiſt. Lepid.* 9.
. nulli, *nullius.* Cat. 29. 3.
. nullo, *nulli.* Jug. 97. 3.
. nullus pater, nulli majores. 4. *Hiſt. Mithr.* 17.
Numen divinum. 2. *Rep.* 12. 7.
Numquam. *Cat.* 8. 5.
Numerare in gloria. 1. *Hiſt. Lepid.* 19.
NUMERUS.
Cyrus *in Aſia*, *in Graecia* Lacedaemonii, *Cat.* 2. 2. 5. 4. 9. 1. *Jug.* 67. 3. 92. 7.
incerta, certa. *Cat.* 41. 2.
me merito. *Jug.* 4. 4.
que, quae. *Cat.* 3. 5. *Jug.* 85. 47.
antea, *non ſequitur* nunc. *Jug.* 4. 7. *vide* Ellipſ.
In Oppoſitione non totidem verba. Cat. 5. 9.
Deficit in altero membro vocabulum. Cat. 12. 5. 61. 2. *Jug.* 37. 4. 1. *Hiſt. Lepid.* 2.
Numerus rotundus. Jug. 31. 2.
Numero quinque. *Jug.* 93. 8.
. ex eo numero. *Cat.* 42. 3.
. ex ſuo numero. *Cat.* 32. 3.
Numidae, unde dicti. *Jug.* 18. 7.
Nunciare ex Senati decreto. *Jug.* 28. 3.
Nuncius venit in caſtra. *Cat.* 57. 1.
Nuſa, regina. 4. *Hiſt. Mithr.* 9.
Nutu deorum portenditur. *Jug.* 92. 2.

O

O *pro* e. *Cat.* 3. 3. *Jug.* 26. 2.
Ob rem facere. *Jug.* 31. 5.
Obedientia & ſecunda. *Jug.* 14. 19.
ventri. *Cat.* 1. 1.
Obficere, *obeſſe*, *nocere.* Cat. 27. 4. 51. 2. 58. 1.
Objectare periculis. *Jug.* 7. 1.
Oblitus ſanguine gladius. *Jug.* 101. 6.
Obnoxius ex privatis negotiis. *Cat.* 48. 5.
fiduſque. *Cat.* 14. 6.
inimicus. *Jug.* 31. 3.
Obſcuratum coelum nocte ac nubibus. *Jug.* 39. 5.
Obſcuro etiam tum lumine. *Jug.* 21. 2.
Obſequens, *obſcene.* 1. Decl. 5.
Obſervare & colere virum. *Jug.* 10. 8.
imperium. *Jug.* 80. 2.
ſigna, ordines. *Jug.* 51. 1.
Obſidere clauſum. *Jug.* 24. 7.
loca opportuna. *Cat.* 27. 2. *Tacitus* 15. *Ann. cap.* 11. 1. quamvis *obſeſſa* a Paeto itinera hinc peditatu, inde equite accepiſſet.
. obſidunt, *pro* obſident. *Cat.* 45. 2.
Obſidium. 4. *Hiſt. Mithr.* 14.
Obſtinatus animus. *Cat.* 36. 4.
Obſtrepere omnes. *Cat.* 31. 8.
Obtentui ſunt ſecundae res. 1. *Hiſt. Lepid.* 24.

Ob-

Obtinere provinciam. *Cat.* 18. 5.
regnum. *Jug.* 16. 2.
. Obtinet fama pleroſque. *Jug.* 17. 7.
pro ſocia nulla. *Jug.* 80. extr.
Obvenit provincia. *Jug.* 27. 4.
Obviam ire. *Jug.* 5. 1. *corruptum eſt in* obviare, *quod eſt deteriori aetati uſitatiſſimum.*
Obvii procedunt. *Jug.* 46. 5.
Occano, occanui. 1. *Hiſt.* p. 812.
Occaſionem pugnandi dare. *Cat.* 56. 4.
Occidit in praelio. *Cat.* 61. 7.
Occultum habere quid. *Cat.* 23. 4.
Occupare praeſidio. *Jug.* 50. 3.
Occurrere auxilio. *Jug.* 101. 10.
Occurſantes, *contra nitentes.* Jug. 85. 3.
Oceanum mare. *Jug.* 17. 5.
Ociſſime accedere. *Jug.* 25. 5.
Odio ſuo onerare aures. 1. *Decl.* 15.
Offenſus ſibi, *proprie.* Jug. 73. 2.
Omiſſa cura regere. 1. *Hiſt. Phil.* 3.
Omittere impunitum facinus. *Jug.* 31. 25.
inceptum, urbem. *Jug.* 93. 1. 11.
Omnino non. *Jug.* 31. 17.
Omnis Gallia, Numidia. *Jug.* 13. 2.
mons. *Jug.* 92. 5.
. Omnia haec. *Jug.* 85. 4.
bona in ſpe habere. *Cat.* 31. 7.
. divina & humana Omnia. *Jug.* 5. 2. 31. 9.
. ſacra profanaque omnia. *Cat.* 11. 6.
. terra marique omnia exquirere. *Cat.* 13. 3.
. Omnium primum. *Cat.* 37. 5.
quiſquam. *Jug.* 102. 7. *Cat.* 51. 2.
. Omnes homines. *Cat.* 1. 1. 51. 1.
Onerare promiſſis. *Jug.* 12. 3.
Oneri ſunt divitiae, anima. *Cat.* 2. 8. 10. 2.
Operae pretium eſt. *Cat.* 12. 3.
Opes Catilinae. *Cat.* 17. 1.
virium, ingenii. *Cat.* 1. 3.
L. Opimius. Jug. 16. 2.
Opinio, *bona & mala fama.* 2. Decl. 6.
. opinione celerius. *Jug.* 85. 3.
Opis quid aut ſpei. *Cat.* 21. 1.
Opperiri, *exſpectare.* Cat. 13. 3. *Jug.* 91. 3.
Opportunitates loci. *Jug.* 47. 2.
Opportunus injuriae. *Jug.* 20. 2.
Opprimere Ciceronem. *Cat.* 27. 4.
iram. *Jug.* 72. 1.
rempublicam. *Cat.* 16. 4.
Optanda aliis. *Cat.* 10. 2.
Optima & opportuna *confuſa.* Cat. 49. 3.
reip. *i. utiliſſima.* Jug. 85. 33.
. optimum factum, *alii*, factu. Cat. 32. 1.
armatum in primam aciem ſubduxit. *Cat.* 59. 3.
Optionem cujus facere. *Jug.* 79. 8.
Opulens civitas. *Jug.* 69. 3.
Opulentus agro viriſque. *Jug.* 16. 5.
armis viriſque. *Jug.* 57. 1.
Opere munita. *Jug.* 57. 1.
. pro opere conſiſtere. *Jug.* 92. 8.
Oratio accendit. *Cat.* 51. 10. Aeſchines in Timarch. p. 197. οὐχ' ὁ λόγος, ἀλλ' ὁ καιρὸς ὑμᾶς ἐξοργιεῖ. vide *Cat.* 20. 15.
Orator, *legatus.* Jug. 108. 1.
Oratum mitto. *Jug.* 24. 2.
Orbes faciunt milites. *Jug.* 97. 3.
Orbis terrarum diviſio. Jug. 17. 3.
Ordine atque recte. *Cat.* 51. 4.
Ordine egredi. *Jug.* 45. 2.
. ordines habere. *Jug.* 80. 2.
. ordinibus commutatis. *Jug.* 49. 6.
Oriens fluvius a meridie. *Jug.* 48. 3.
Origines, urbes matrices. *Jug.* 19. 1.
Ortus ex concubina. *Jug.* 5. 7.
Oſtendit quid facies loci. *Jug.* 49. 5.
Oſtentare formidinem, praemia. *Jug.* 23. 1.
praedam benigne. *Jug.* 68. 4.
Oſtentui, *pro* obtentui, ſimulationi. *Jugurth.* 46. 6.
eſſe ſcelerum. *Jug.* 24. 10.

P

Pabulum humi cibus. *Jug.* 18. 1.
Pacata. *Jug.* 32. 3.
Paciſci vitam ab illo. *Jug.* 26. 1.
Pactione provinciae. *Cat.* 26. 1.
. ſine ulla pactione. *Jug.* 62. 3.
. pactiones. *Jug.* 29. 3.
facere. *Jug.* 40. 1.
Palantes, vagi. *Jug.* 18. 2.
Par cum illo. *Jug.* 14. 9.
ſimiliſque. *Cat.* 14. 4.
. pares periculo. *Jug.* 57. 6.
Parare, *cum vi.* Cat. 32. 2. 6. 5.
auxilia deorum. *Cat.* 52. 29.
differere. *Jug.* 42. 5.
dolum. *Cat.* 28. 2.
pretio. *Jug.* 31. 11.
provincias inter ſe. *Jug.* 43. 1.
vim cui. *Cat.* 35. 5.
. parat proficiſci. *Jug.* 22. 1.
. parata, parta. 1. *Hiſt. Lepid.* 17.
. paratus dare. *Jug.* 46. 5.
intentuſque. *Jug.* 49. 3.
ſuffragiis. *Exſup.* c. 1.
Parcere ſumtui, modeſtiae. *Cat.* 14. 6.
dignitati Lentuli. Cat. 52. 33.
Parci domi Romani. Cat. 9. 2.
Parentes, *cognati.* Jug. 33. 4.
& patria. *Cat.* 6. 5.

Digitized by Google

Parere, parare. *Iug.*10.4.
Parere uſui, libidini. *Cat.*51.2.
Pariter cum occaſu ſolis. *Iug.*68.2.
exſpectant diverſas res. *Jug.*85.20.
Parium, oppidum. 4. *Hiſt. Mithr.*14.
Parricidae, *homicidae*. *Cat.*14.2.
patriae. *Cat.*31.8.
reip. *Cat.*51.25.
Pars, *coetus*, *factio*. 2. Declam.28.
alii. *Cat.*2.1.61.8.
fructus. 3. *Hiſt. Macr.*18.
. parte magna die reliqua. *Jugurth.*97.3.
omittitur, dextra, tertia. *Jug.*100.2.
. partes populi & ſenatus. *Jug.*41.1.
Parta amittere. *Jug.*31.17.
Particeps coofilii. *Iug.*71.3.
negotii. *Iug.*29.3.
Participium pro Gerund. vide *Enallag.*
Illius verbi, cujus non debebat. praeſidebat, exiſtimans; *pro* praeſidens exiſtimabat. *Cat.*57.2. *Iug.*18.10.
tranſgreſſus, *i. e.* quod tranſgreſſus erat. *Cat.*48.5.
Partim, *pro* partem. *Jug.*55.4.
ſemel poſitum. Cat.50.1. *Jug.*83.3.
Parum habere hoc feciſſe. *Jug.*31.9.
id facio. *Iug.*88.30.
Paſſim. *Jug.*18.3.
Paſſiva Verba. abdicatus, *qui ſe abdicavit*; occaſus, *qui occidit*. Cat.47.3.
Patefactum claſſibus mare. 6. *Hiſt.* p.856.
Patent terrae, maria cuncta. *Cat.*10.1.36.4.
opportunitates loci. *Jugurth.*47.2. *Exc.* 4. num.3.
. patens ſatis mons caſtello. *Jug.*92.5.
. pateotes campi. *Jug.*101.11.
Paterae in ſacris. *Cat.*22.1.
Pati molliter aegritudinem. *Iug.*82.2.
nihil languidi. *Jug.*53.6.
. patiens ioediae, navium. *Cat.*5.3.
Patientia. *Jug.*31.1.
Patrare bellum. *Jug.*21.2.
conſilium. *Jug.*13.5.
facinus. *Cat.*18.8.
Patres, ſenatores Romani. *Cat.*6.6.
Patria & parentes. *Cat.*6.5.
de Roma & imperaotibus. *Jug.*3.2.
Patria booa. *Cat.*14.2.
poteſtas. *Cat.*39.5.
. patrium regnum. *Jug.*24.6.
Patricius homo. Cat.31.7.
Patrocinio uti. *Cat.*41.2.
Patroni provinciarum. ibid.
Pauci, pauci potentes. *Cat.*20.7.
Pavere omnia. *Cat.*31.3.
Paullo, *non* paulo. *Cat.*18.3.
poſt paullo. *Iug.*106.3.
L. Aemilius Paullus. Cat.31.4.
Paupertas honorata. Cat.12.1.
Pax, paces. *Jug.*31.20.
. io Pace ſegnior virtus. *Cat.*2.5.
in Pectus verbum deſcendit. *Jug.*11.7.
Peculatus aerarit. *Jug.*31.26.
Pecuniae contemtus. *Cat.*11.3.
liberalis. *Cat.*7.6.
pro *omnibus facultatibus*. Cat.51.43.
Pedes ipſe. *Cat.*59.1.
Pedibus in ſententiam ire. *Cat.*50.4.
Pedites equitibus permixti. *Jug.*59.3.
Pellere ſedibus. *Jug.*41.8.
Penates, quomodo diff. a *lare famil.* Cat. 20. 11.
Peoes illos ſunt beneficia veſtra. *Jug.*13.16.
Penis, pene booa patria lacerare. *Cat.* 14.2.
Penſi eſt cui. *Cat.*52.34.
nihil habere. *Cat.*5.6.
Per fidem violare. 1. *Hiſt. Phil.*15.
idem tempus. *Jug.*63.1.
illa tempora. *Cat.*38.3.
inducias, vigilias. *Cat.*51.6.
Laecam convocat. *Cat.*27.3.
liberos rogare. *Cat.*35.6.
montes iter facere. *Cat.*56.4. *Jug.*55.8.
negotia poſſe. *Jug.*64.3.
occaſionem. *Cat.*51.6.
ora incedere. *Jug.*31.10.
ſcelus, virtutem, libidinem. *Catil.* 12.5. 20.9.
ſe & per alios. *Cat.*39.6. *Cic.*5. *ad Att. ep.*9. Illud tamen memento curare *per te* & *per* omnis *noſtros*.
ſe, *ultro*, *ſponte*. Jug.96.2.
ſe ipſa clara. *Jug.*4.8.89.5.96.2.
ſeſe. *quantum in ſe*. Jug.33.3.
vos liberos; per ego te. *Jug.*14. extr.
Perculſa nobilitas. *Jug.*42.1.
. perculſis omnibus caede & incendio. *Cat.* 43.2.
Percunctari, percontari. *Cat.*40.2.
Percuſſus metu. *Cat.*6.4.
Perducere ad ſtudium ſui. *Jug.*80.3.
in ſenatum, & *praeciſe eodem ſenſu*. Cat.46.5. *Jug.*12.4. & 98.4.
Perfugarum poenae. *Jug.*56.2.
Perfugere & profugere. *Jug.*12.5.
Perfugium eſt mihi in quo. *Cat.*54.3.
Pergere adverſum hoſtes, in ſolitudines. *Jug.* 74.1.
iter maturaot. *Jug.*79.5.
Periculum cui facere. *Cat.*33.1.
Perinde habentur, ut *cet*. Jug.4.8.
Perjurare, *pejerare*. 2. Declam.22.
Permanere in ſuis artibus. *Jug.*8.2.
Permaximus. *Lact.* c.21.

Permittere exercitum cui. *Cat.*59.4.
in exſilium cives. *Cat.*51.22.
. permittit, agant. *Cat.*45.1.
Permixti cum militibus. *Jug.*44.5.
Permixtio civilis. *Jug.*41.10.
ad Perniciem dolum quaerere. *Jug.*70.1.
Perpellere. *Jug.*38.2.
. perpulit pactione, ut. *Cat.*26.4.
Perſcribere planiciem caſtelli. *Jug.*93.4.
Perſequi, *dicere*. Jug.95.2.
factum (*poena*) *Cat.*52.4.
injuriam. *Cat.*9.extr. *Jug.*14.23.
Perſes, rex. 4.Hiſt. Mithr.7.
Perſa *in MSS.* Cat.51.5.
Perſtringere leges. *Latr.* c.19.
Pertinet cura ad quem. *Exſup.* c.7.
eo oratio. *Cat.*51.10.
. pertinens in immenſum. *Jug.*48.3.
Perturbare, turbare. *Cat.*18.4. *Jug.*59.2.
Pes. pedibus aeger. *Cat.*59.4. *vide* Ped.
Peſſum date. *Jug.*1.4.
Peſtilentia, *mores mali*. Cat.10.6.
Peſtis, *exitium*. Jug.106.3.
homo peſtifer. Jug.14.10.
Petere (*conſulatum*) Jug.64.1.
ad praedam, ad ſocietatem. 4. *Hiſt. Mithr.* 16.
conſulatum an omnibus licitum? Catil. 16.5.
fidem, fortunam cujus. *Jug.*14.5.
hoſtiliter. Jug.24.5. *Exc.* p.790.
poenas contumeliarum. *Jug.*65.3.
praemia. *Cat.* 21.1.
viros. *de muliere*. Cat.25.3.
Petitio (*conſulatus*) Cat.21.5.
Petrejus, legatus Antonii. *Cat.* 59.4.
Phalerae, ornamenta equitum. *Jug.* 85.29.
Philenon arae. Jug. 19.3.
Philippus, rex Maced.4. *Hiſt. Mithr.*5.
Phoenices. Jug.19.1.
Picenus ager. Cat.27.1.
Pietate templa decorare. *Cat.*12.3.
Pignora dare cui. 2.*Declam.*28.
Pila omittunt. *Cat.*60.2.
C. *Piſo Calpurnius*. Cat.49.1.
Cn. *Piſo*. Cat.18.4.ſq.
Piſtorienſis ager. Cat.57.1.
Placet ſatis. *v.* Satis.
Placidius tractare. *Cat.* 39.2.
Placitum & placidum. *Jug.*81.1.
Plane, *plene*. Jug.49.5.
Plautia lege interrogatus. *Cat.*31.4.
Plebes, *plebs*. Cat.37.1.
agreſtis. 3.*Hiſt. Macr.* extr.
urbana. *Cat.*37.4.
Plena dicendi genera.
ante praelium *factum*. Jug.21.3.
concionibus *habitis*. Cat.43.1.
magno exercitu *comparato*. Jug.20.6.
maximis honoribus *uſus*. Catil. 49.2. *Jug.*66.4.
corrupta *senetur*; victus *diſcedit*. Cat.3.4. *Jug.*110.extr.
comitia - quod *tempus* haud longe aberat. *vide*. Pronomen.
Plenus ſpei bonae. *Jug.* 113.2.
PLEONASMUS.
1. *Nominis*.
leges paratae, quibus *legibus*. Cat.51.40. *aliquoties ita* Porcius Latro adde *Jug.* 66.2.
2. *Pronominis*.
Plebes, *ea* vero. *Cat.*37.4.
Oppreſſos, facile *eos*. Cat.40.1.
Eos pollicitos. *Cat.*40.6.51.5.
Pulcherrimam *eam* nos haberemus. *Cat.* 52.20.
3. *Conjunctionis*.
ſuaeque & liberorum aetatis. *Jug.*6.3.
Pletus, a, um. *Cat.*59.6.
Plerusque, aque, umque. *Jug.*54.9.
Pluralis Num. diſcordiae, quietes. *Cat.*9.2.
Pluris facere. *Cat.* 52.5.
Poenae victorum a victoribus. *Jug.*76.6.
Poenicus, *Punicus*, Cat.51.6.
Poenitens conſilii. 1.*Hiſt.* p.810.
Pollens, potensque & clarus. *Jug.*1.3.
Polliceri bene, benigne. *Cat.*41.5.
maria monteſque. *Cat.* 23.3.
operam ſuam. *Cat.*28.1.40.6.
Pollicitando multa. *Jug.*16.3.
Polluere & vaſtare omnia. *Jug.*41.9.
. polluere licentia. *Jug.*15.5.
POLYSYNDETON. ſeque remquep. *Cat.* 9.3.
illaque & domum & ſemet. *Jug.* 76.6. *adde* Pleonasm. Conjunct.
Q. Pompejus Rufus. Cat. 30.5.
C. *Pomptinus*. Cat.45.1.
Ponderis (*levioris*) gratia. *Jug.*94.1.
Ponere, *dicere* polita eſſe. *Jug.*17.3.
bellum conditionibus. *Jug.*112.1.
imperatorem cui. *Jug.*24.7.
in gloriam. 1.*Declam.*7.
praemia. *Cat.* 20.14.
vigilias crebras. *Jug.*45.2.
Pontifex M. Cat. 49.2.
Popularis, *civis*. Jug.35.9.
ſceleris, *ſocius*. Cat.22.1.
Popularis ambitio. 2.*Declam.*9.
Populi & nationes. *Cat.*10.1.
Porcia lex. Cat.51.22.
Porrectus collis. *Jug.*49.1.
Porro, *continuat diverſa*. Jug.25.7.
autem. *Cat.*46.2.

Portae aedium. *Jug.*12.3.
Portare auxilia. *Cat.*6.5.
ſecum copias. *Jug.*39.4.
Portendunt *exta*, *dii.* Jug.63.1.92.2.
murationes. *Jug.*3.2.
Portenta atque prodigia. *Cat.*30.2.
Portuoſus. *Jug.*16.5.
Poſſe facere, fieri. *Cat.*51.6.
. potuiſtis exſpectare, *exſpectaſtis*. Catilin. 58.13.
. poſſunt non amplius. 3.*Hiſt. Macr.*19.
. quam poſſum maximas. *Jug.*13.2.
. quam veriſſime potero. *Cat.*4.3.
. poſſe *omittitur*. Jug.87.4.
ex Poſſeſſionibus ſolvere. *Cat.*35.3.
Poſſidet lubido. *Cat.*51.3.
vide H.Stephan.1.Schediaſm.5.
Poſt inſidias Jugurthae. *Jug.*55.4. *Cat.*5.6.
magnitudinem nominis R. *Jug.*5.6.
dies 40. quam eo venerunt. *Jug.*76.5.
eum diem. *Cat.* 48.3.
paullo *Jug.*106.3.
eſſe. *Cat.*23.7.
futuri. 1. *Hiſt. Lepid.* 6.
Poſtea, quam ceeeperat. *Jugurth.*29.3.
Poſteriores aliquanto ſe videnr. *Jug.*79.6.
Poſtquam accipit, eſt, videt. *Cat.* 27.2. *Jug.* 6.2.52.6.
Poſtremus flagitioſorum. 1.*Hiſt. Phil.*3.
ſervorum. 4. *Hiſt. Mithr.*12.
. poſtrema meminere homines. *Cat.*51.15.
Potare & amare. *Cat.*11.6.
Potens pollenſque. *Jug.*1.3.
rerum. 1. *Rep.*1.5.
fama atque copiis. *Jug.*14.7.
Poteſtas vitae & necis. *Jug.*14.23.
magiſtratus. Jug.63.5.
tribunicia. *Jug.*38.1.
. poteſtatem amplius facere. *Cat.*48.6.
Potior uſu, ſpecie. *Jug.*16.5.
. potiora omnia fide 1. rebatur. *Jug.*26.2.
Potiſſimus tentabat. *Jug.*94.2.
Potiri Adherbalis, urbis. *Cat.*47.2.*Jug.*25.10.
Praeacutae ſudes. *Cat.*56.3.
Praealta proxima terrae. *Jug.*78.2.
Praeceps abiit. *Cat.*25.4. *Jug.*31.6.
ad explendam animi cupidinem. *Jug.* 6.3.
Praecepta *vocantur* exempla. *Jug.*85.34.
Praecipere, *antecapere*. 1.*Hiſt.* p.812.
Praecipitans, *praecipitatus*. Jug.14.23.41.9.
Praeciſum utrimque iter. *Jug.*92.7.
Praeclarus bello. *Jug.*39.1.
Praeda vaſtare agrum. *Jug.*55.5.
. praedae fuerat victoria. *Cat.*21.4.
. praedam ſceleris fecit regnum. *Jug.* 14.11.
Praedator. *Jug.*44.1.
Praedicare, *palam dicere.* Cat.48.9.*Jug.*108.3.
bene. *Jug.*85.27.
Praeditus imperio. *Cat.*51.12.
Praefectus auxiliorum. *Cat.*59.6.
Praeferre, *prae ſe ferre.* Latr.c.17.
Praelium, *bellum.* Exſup.c.3.
Praepedire, *impedire.* Jug.28.5.
Praepoſitiones diverſae, ad, in; ab, in *cet.*
conjunctae. *Cat.*40.4.57.1.*Jug.*8.2. 23.1.97.4.
geminatae. per ſe, aut *per* alios. *Cat.* 49. 1.*Jug.*19.8.
praeciſe poſitae, ultra, citra. *Cat.*51.20.
in Praeſens. *Cat.*16.3.
. praeſenti diligentia Coſ. *Cat.*51.19.
. praeſentia defendere. 1.*Hiſt.* p.804.
Praeſidere in agro. *Cat.*57.2.
Praeſidio occupare. *Jug.*50.3.
. praeſidiis firmare. *Jug.*23.1.
. praeſidiis additis referre. *Cat.* 50.4. *alii*, abditis. *Cic.* 1. *ad Attic. epiſt.* 16. *p.* 102. clamare praeclari Areopagitae, ſe non eſſe venturos, niſi *praeſidio* conſtituto. *pag.* 106. quid vos *praeſidium* a nobis poſtulabatis.
Praeſtabilius. *Jug.*1.2.
Praeſtare ceteris. *Cat.*1.1.
pacem. 1. *Hiſt. Phil.* 2.
. praeſtat multo. *Jug.*31.28.
Praeſens tempus, pro *certo Futuro.* moriens, me habere. *Jug.*14.1.
Praeter, *adverb.* Cat.36.2.
Praeterea, *de perſonis.* Cat.37.1.
an praeteriti temporis? Jug.19.5.
multa, multaque praeterea. *Cat.*22.3.
Praetor exercitus. Cat.59.6.
. *Praetorum in provincia officium.* Cat.30.5.
Praetoria cohors. Cat.60.5.
Praetorium. Jug.8.2.
Praetura & Conſulatus. Jug.4.8.
Pravum *quid*, *quando cum* malo *jungitur.* Cat. 5.1.
Pretium (*operae*) fore ratus. *Jug.*81.3.
. pretii pluris coquus. *Jug.*85.39.
. pretio impellere. *Cat.*49.1.
Primipili centurio. Jug.38.6.
Primus & optimus *confuſa.* Jug.102.5.
. prima habere, *praecipua.* Cat.36.4.*Jug.*76. 6.84.2.
. prima ad Catabathmon Cyrene. *Jug.*19.3.
. primo concurſu. *Jug.*74.3.
. in primo, *in prima parte cet.* Jug.68.4.
. primum omnium. *Jug.*85.45.
. primum & plurimum *confuſa.* Cat.17.2.
Princeps ſenatus. Jug.25.4.
legationis. Jug.16.2.

belli faciundi. *Cat.* 24. 2.
civitatis. Cat.40. 2.
Principia in acie. *Iug.*49.6.
Prior, *qui praeſtat*. Jug. 96.3.
Priores numero. *Jug.* 50.6.
Privatum relinquere. *Iug.*5.7.
Pro, *loco* *τῶ* proh. *Cat.*20. 10.
Pro bono facere. *Iug.*22.4.
caſtris. *Iug.* 59. 1.
caſu meo. *Cat.* 35. 4.
certo creditur. *Cat.*15. 2.
Pro conſilio imperare. *Iug.* 29.6.
curia. *Cat.*18.8.
magnitudine parum compertum. *Catilin.* 22.4.
imperii. *Jug.* 14. 16.
maximis celebrare. *Cat.*8. 3.
milite. 6. *Hiſt.* p. 855.
Praetore. Jug.37. 3.
tectis aedificiorum. *Jug.*67. 1.
tempore. *Jug.* 49. 6.
atque periculo. *Cat.*30. 5.
victore agere. *Jug.*98. 6.
Proba, *caſta*. *Cat.*25. 2.
Probri gratia. *Cat.*23. 1.
. probro haberi. *Cat.*12. 1.
Procax ſermo. *Cat.*25. 5.
Procedere cum exercitu. *Iug.*46. 5.
obvium. *Jug.* 46. 5.
. procedunt benefacta reip. *Jug.*85. 5.
vineae. *Jug.* 92. 8.
. procedit magis. *Cat.*1. 5.
parum. *Jug.* 35. 4.
bellum. *Jug.*61. 3.
. proceſſit multum noctis. *Iug.*21.2.
Procul eſſe, abeſſe. *Cat.*19. 2.
urbe. *Jug.*89. 7.
Procuratio regni *&* jus regni. *Jug.*14. 1.
Prodere fidem. *Cat.*25. 3.
remp. *Jug.*31. 18.
. prodita, perdita *confuſa*. ibid.
Prodigia & portenta. *Cat.*30. 2.
Producunt *tribuni pl. in concionem*. *Iugurth.* 33.4.
de Profectione fatigantem. *Jug.*73. 2.
Profectus, *de initio itineris*. Jug.102. 1.
Profiteri, *de candidatis*. *Cat.*18. 3.
indicium. *Jug.*35. 6.
Profugere ex urbe. *Cat.*46. 4.
ex praelio in provinciam. *Jugurth.* 23.4.
Profunda avaritia, gula. *Jug.* 81.1.
Profundere divitias. *Cat.*20.11.
Profuſus. *Cat.*5. 4.
Prohibere janua. *Catilin.*28. 1.
Projicere ad bellum. 3. *Hiſt. Pomp.*1.
Proinde, perinde. *Cat.*12. 5.
Prolatare dies. *Cat.* 43. 3.
PROLEPSIS *quaedam* in his:
in loca, alius alio conceſſere. *Jugurt.* 12. 2.
coepere nobilitas — populus. *Jugurth.* 41. 5.
duabus his artibus, audacia - aequitate. *Cat.*9. 3.
Promittere ſe factis fortibus. *Exſup.* c. 1.
Promta audacia. *Cat.*32. 2.
. promtus manu. *Cat.*43. 4.
. promtum in lingua habere. *Cat.* 10. 5.
. promtior lingua, quam manu. *Iug.*44. 1.
in Promtu habere. *Cat.*7. 1.
Promulgat rogationem. *Iug.*40. 1.
Prona pecora. *Cat.*1. 1.
Pronomen.
1. *Poſſeſſiv.* Paſſive. incendium meum: injuriae ſuae. *cet.* Cat. 31. extr. 51. 11. *Iug.* 14. 8.
2. *Demonſtrat.* & *Relat.*
ad rem refertur, non ad voces. Jug.17.4.
ſequenti Nomini aptatur. eas divitias exiſtimant; hic labor eſt. *Cat.* 7.6. *Iug.* 19. 3. 31. 15.
contra morem. Caeſar - ubi ad *eum* ventum, ita diſſeruit. *Cat.*50. extr.
ei aliud Nomen illuſtrationis gratia additur.
reges - id *nomen* imperii. *Catil.* 2. 1.
imperium - ea bene *parta*. *Cat.* 51. 42.
latitudinem - quem *locum*. Jugurt. 17. 4.
arae - quem *finem*. Jug.19. 3.
comitia - quod *tempus*. Jug. 36. 1.
ea modo - quibus *modis*. Jug.11.8.
narravit - ea *res*. Cat. 43. 5. *quod frequentiſſimum*.
declarantur - quod *factum*. Catilin. 24. 1.
obviam itum - quae *contentio*. Jug. 5. 1.
hiemandi gratia - id *tempus*. Jug. 61. 3.
adde 3. Hiſt. Macr. 14.
Eo referas.
tanta cura, quanto *ſtudio*. Jug.1.5.
Nota: *Collegi haec, quod viderem offendiculo quaedam eorum fuiſſe magnis viris. Vulgus eadem miratur in Criſpo brevitatis ſtudioſo; non vero docti. Nihil enim ſuperfluum in talibus formulis. adſtrictiſ-*

ctiſſime potius ita effert, quod alii tota oratione explanaſſent.
in Propatulo habere pudicitiam. *Cat.* 13. 3.
Prope diem. *Cat.* 32. 2.
  eſt ab. 1. *Hiſt. Phil.* 10.
  jam. *Jug.* 93. 3.
Properare quid. *Jug.* 37. 4.
Propinquus fluminis. *Jug.* 48. 4.
Propius virtutem. *Cat.* 11. 1. *Jug.* 49. 1.
Proponere praemia, quae conditio. *Cat.* 21. 1.
Propraetor, *rectius* pro Praetore. *Cat.* 19. 1.
Propter aquilam adſiſtere. *Cat.* 59. 3.
Proripere ſe domum. *Cat.* 32. 1.
Prorſus, *certe, in ſumma.* Cat. 25. 5.
Proſapia. *Jug.* 85. 10.
Proſcriptio. Cat. 21. 2.
Proſpectare praelium. *Jug.* 60. 3.
Protelare, *quid?* Cat. 43. 3.
Proveniunt ingenia. *Cat.* 8. 3.
Providere. 1. *Hiſt. Lepid.* 1.
  ne accidat. *Cat.* 52. 4.
. proviſa omnia ſuis. *Jug.* 49. 2.
Providentia timida. *Jug.* 7. 5.
Provincia, Africa Carthagin. *Jug.* 13. 4.
Proximus, intervallo longiore. *Jug.* 75. 6.
  regis. *Jug.* 80. 3.
. proximi familiaresque. *Cat.* 14. 3.
. proxime Carthaginem. *Jug.* 18. 11.
Prudens, *gnarus.* Jug. 49. 2. 1. *Hiſt.* p. 811.
  ſapiens. *Cat.* 8. 5.
Pſallere. *Cat.* 25. 2.
Publicani, equites. *Jug.* 65. 4.
Publicare pecunias. *Cat.* 51. 43.
Publice privatimque rapere. *Cat.* 11. 6.
Pudicitiam in propatulo habere. *Cat.* 13. 3.
Pudor, *moderatio.* Cat. 3. 3.
  & pudicitia. *Cat.* 12. 2.
. pudore coercere. *Jug.* 100. 5.
Pugnando capere. *Cat.* 7. 7.
. pugnans cecidit. *Cat.* 60. 6.
Pugnam facere. *Jug.* 56. 4.
Pulchra reſp. *Cat.* 5. 9.
  quomodo ſaepius P. Latro.
Pulvinus. Jug. 71. 4.
Pulvis militaris. *Jug.* 85. 41.
  index adventantis hoſtis. *Jug.* 53. 1.
Punica fides. *Jug.* 108. 3.
Putare ſecum. *Jug.* 13. 5.
  maximum bon. in celeritate. *Cat.* 43. 4.
  in eo auxilium. *Jug.* 53. 3.

Q

Qua deſcenſus erat. *Cat.* 57. 2.
  nox coegerat, ſedes habebant. *Jug.* 18. 2.
  pergebat. *Jug.* 20. 8.
Quacumque. *Jug.* 46. 7.
Quadratum agmen. Jug. 100. 1.
Quaerere, *niti.* Cat. 33. 5.
  deſiderare, indigere. Jug. 85. 11. 98. 3.
  ſtudere. Cat. 51. 6.
  quid, *pro* de qua re. *Jug.* 31. 26.
  gratiam conviviis. *Jug.* 4. 3.
Quaeſitiſſimae epulae. 2. *Hiſt.* p. 818.
Quaeſitor. Jug. 40. 4.
Quaeſo, quaeſivi. 1. *Hiſt.* p. 803.
Quaeſtiones. Jug. 31. 7.
Quaeſtum corpore facere. *Cat.* 24. 3.
Quam ludibrio fueritis. *Jug.* 31. 2.
  quisque peſſime-tam maxime. *Jug.* 31. 14.
  veriſſime potero. *Cat.* 4. 3.
  copulat eoſdem Caſus. ſe nihil amplius ſcire, quam legatos. *Cat.* 47. 1. *adde* Jug. 87. 4.
  negat. omnia potius, quam *cet.* Cat. 14. 7.
. poſt dies-quam eo ventum. *Jug.* 76. 5.
Quam plures, complures. *Cat.* 19. 2.
Quam vis, quam vultis. 3. *Hiſt. Macr.* 20.
Quando, *cum, quoniam.* Jug. 102. 9.
Quantum-tanto. *Jug.* 85. 22.
  importunitatis habent. *Jug.* 31. 22.
  in vobis. 3. *Hiſt. Pomp.* 1.
. in quantum. *Jug.* 85. 22.
Quaſi duum millium intervallo. *Jug.* 50. 3.
Quatenus, *ut.* Latr. *c.* 8.
Que *ante* &, *pro* &. *Jug.* 6. 3.
  priori membro addis ſequior aetas. Jug. 62. 9.
Queri multa. *Cat.* 27. 3.
. queror praemia. 1. *Hiſt. Lepid.* 16.
Qui convenit, qui fit. *Cat.* 51. 24.
Qui & quis confuſa. *Cat.* 44. 5.
  quia. 1. Hiſt. Lepid. 16.
  ut. Cat. 48. 4.
  conſcii fuerant. *Cat.* 37. 1. 39. 4. *cet.*
. cujus. *vide* Cujus.
Quia, *in ſecundo membro omiſſum.* Jug. 5. 1.
  cum Subjunctivo. Cat. 18. 3.
Quid ea memorem. *Cat.* 13. 1.
  opus, quid ſim auctor. *Cat.* 46. 2.
Quid aut qua de cauſſa conſilii habuiſſent. *Cat.* 47. 1. *Exc.* 5.

Quidquam, *omiſſum.* Jug. 22. 2.
Quietes, ebrietates. *Cat.* 15. 4.
Quieta movere. *Cat.* 21. 1.
. quietus, *medius.* 1. Rep. 2. 5.
Quin, *quod non.* Cat. 35. 3.
igitur expergiſcimini. *Cat.* 20. 14.
Quinctus, quintus. *Jug.* 24. 3.
Quirites. *Jug.* 31. 1.
Quis, qua; *aliquis, aliqua.* Jug. 8. 2.
Quis, *quibus, non* queis. *Jug.* 80. 5.
Quispiam. *Jug.* 45. 2.
Quisque, *quisquam.* Cat. 5. 3.
quivis. Cat. 17. 7.
coepere, ſervierunt, ſorent, *cet.* Cat. 7. 1. 37. 6. *Jug.* 58. 2. 75. 5.
. ſibi quisque petentibus. *Jug.* 18. 3.
Quo, *qua.* Jug. 24. 8.
quoniam. Jug. 32. 5.
cujusque animus fert, eo. *Jug.* 54. 4.
propter quod. Cat. 1. 3.
, non quo, ſed uti. *Cat.* 34. 2.
, opportuna habes, quo facilius, *cet.* Jug. 102. 10.
Quoquo modo. *Jug.* 60. 7.
Quoad, *tamdiu, donec.* Jug. 41. 9.
Quod, *pro* quae. *Cat.* 40. 5.
pro qui. *Cat.* 49. 2.
quia, omiſſum. *Cat.* 9. 5. *Jug.* 5. 1.
& quo *confuſa.* Jug. 22. 3. 31. 17.
ni, quod ſi. *Cat.* 18. 8.
utinam. *Jug.* 14. 21.
Quoque, & *quo.* Cat. 23. 4.
Quotidie, *non* cotidie. *Cat.* 14. 4.

R

Rabies, *furor civilis.* 1. Hiſt. Lepid. 19.
de petulantioribus verbis. 2. Decl. 13.
Radices montium. *Cat.* 57. 3.
Rapere virgines, pueros. *Cat.* 51. 9. *Juſtin.* 21. 2. 10. conjuges principum ad ſtuprum *rapi* jubebat.
. rapit animus ad ſcelus. *Jug.* 25. 7.
Ratio & oratio *confuſa.* Jug. 22. 2.
. rationes belli trahere. *Jug.* 97. 2.
. rationes meae poſtulant. *Cat.* 44. 5.
Re, *pro* De, *aut otioſum in Compoſitis*, redeo, reſulgeo, *cet.* Jug. 4. 9.
Recipere, *i. accipere* quem accurate. *Jug.* 16. 3
in amicitiam. *Jug.* 5. 4.
remp. armis. *Cat.* 11. 4.
ſeſe in unum. *Jug.* 50. 5.
Recitare litteras in ſenatu. Cat. 34. 3.
Recognoſcere. 2. *Decl.* 3.
Rector humani generis. *Jug.* 2. 3.
Reddere urbem legibus. *Exſup.* c. 5.
Redeo, *pro* venio. *Jug.* 4. 9.
Redimere flagitium. *Cat.* 14. 2.
moram belli. *Jug.* 29. 3.
Redundatio. *Latr.* c. 3.
Referre, *deferre.* Jug. 12. 6.
ad Senatum. *Cat.* 29. 1.
reprimere, retinere. *Latr.* c. 34.
Reficere arma, tela. *Jug.* 66. 1.
ſaucios. *Jug.* 54. 1.
Reges primi in terris imperantes. Cat. 2. 1.
atque populi. *Cat.* 51. 4.
. *Regibus ſuſpecti boni.* Cat. 7. 2.
Regia ſuperbia. *Jug.* 64. 5.
Regiminis, quod vocant, *mutatio.* Huic quia bonae artes deſunt-dolis contendit. *pro* Hic, quia illi *cet.* Cat. 11. 2. *vide* Jug. 31. 22. & 93. 7.
Regio & Religio *confuſa.* Latr. c. 5.
Reguli conveniunt in unum. *Jug.* 11. 2.
Religioſiſſimi Romani veteres. Cat. 12. 3.
Relinquo, *Perfect.* relinqui. *Cat.* 5. 9.
privatum. *Jug.* 5. 7.
in Reliquum. *Jug.* 42. 4.
. reliquum nihil facere. *Jug.* 76. 4.
. reliqua pars decima. *Jug.* 97. 3.
. reliqui nihil facere. *Cat.* 11. 6. 28. 4.
Remanere, *omiſſum.* *Iug.* 58. 5.
Remedium miſeriis mortem exſpectare. *Cat.* 40. 3.
Remittere injuriam. 3. *Hiſt. Macr.* 22.
pugnam. *Jug.* 60. 3.
tela. *Jug.* 58. 3.
. remiſſi nihil pati. *Jug.* 53. 6.
Renonibus Galli tecti. 6. *Hiſt.* p. 851.
Renovare bellum. *Jug.* 36. 1.
praelium. *Jug.* 51. 5.
Renunculus. 2. *Hiſt.* p. 818.
Repente gaudium exortum. *Jug.* 53. 8.
Repetere beneficium. *Jug.* 96. 2.
debitum. *Jug.* 85. 37.
res. 3. *Hiſt. Macr.* 17.
ſupra. *Cat.* 5. 9.
Repetundarum reus. *Cat.* 18. 3.
Repudiare ſervos. *Cat.* 44. 6.
Reputare ſecum. *Jug.* 13. 5. 62. 9.
Requieſcere ex miſeriis. *Cat.* 4. 1.
noctu. *Jug.* 72. 2.
Requirere quem. *Cat.* 40. 1.
Res fidesque in manibus. *Iug.* 73. 6.
expediet cetera. *Cat.* 20. 10.
Romana. *Cat.* 6. 3.
& ſpes. *Cat.* 20. 12.
ea, *pro* id, *poſt Neutrum.* Cat. 40. 4.
& Rex *permutata.* *Iug.* 13. 4.
. quod res habet, quod res eſt. *Cat.* 51. 20. *Iug.* 69. 1.

ejus

Digitized by Google

. ejus rei impunitatem promittebant. *Cat.* 30. 6.
. rem gerere. *Jug.* 58. 4.
. in rem fore credens. *Cat.* 20. 1.
. re cognita fides. *Cat.* 35. 1.
. ex re aeſtumare. *Cat.* 10. 5. *Jug.* 85. 12.
nomen. *Jug.* 78. 1.
. rerum honeſtarum o. egens. *Jug.* 14. 17.
humanarum ſpectaculum. *Jug.* 14. 23.
malarum audacia. *Cat.* 52. 11.
Reſcindere decreta. *Jug.* 11. 5.
Reſederunt omnia pace & otio. 2. *Decl.* 15.
Reſpondit, *omiſſum.* Cat. 34. 1.
Reſpondent haruſpices. *Cat.* 47. 2.
Reſp. venalis fuit. *Jug.* 31. 25.
. contra remp. facere. *Cat.* 50. 3. 51. extr.
. rerump. cura. *Jug.* 3. 1.
Reſtare, *reſiſtere.* 1. Hiſt. p. 812.
ac propulſare. *Jug.* 51. 1.
Reſtinguere incendium ruina. *Cat.* 31. 9.
Reſtituere ordines. *Jug.* 51. 3.
Retinere, quae amplexamini. *Cat.* 52. 5.
animam. *Jug.* 31. 10.
in bonis artibus. *Jug.* 41. 2.
morari, tenere euntem. *Jug.* 79. 6.
Retractare, ſeſe retrahere. 1. *Hiſt. Phil.* 3.
Retractus ex itinere. *Cat.* 39. 5. 47. extr.
Revocare beneficium. *Ex ſup.* c. 7.
ex praelio. *Cat.* 9. 4.
Rex ab Senatu qui adpellatus. *Jug.* 65. 2.
eſt, qui impune quaelibet facit. *Jug.* 31. 26.
cognomen Marciorum. Cat. 30. 3.
Rhegium, urbs Italiae & promontorium. *Jug.* 28. 5.
Rhodiorum civitas. Cat. 51. 5.
Rogare magiſtratus. *Jug.* 29. 7.
. ſententiam. *Cat.* 52. 1.
Rogatio. Jug. 32. 5.
Rogitare, *praeciſe.* Cat. 31. 3.
Roma regina, dea. Romani imperatores gentium. *Jug.* 31. 20.
. Romae mittere, *pro* Romam. *Jug.* 21. 3.
Romana verba de aliis gentibus. Jug. 12. 3.
Romanus (*imperator*) Jug. 56. 1.
. Romana urbs. *Cat.* 18. 8. 1. *Rep.* 5. 2.
Romulus, *per Antonomas.* 1. Hiſt. Lepid. 5.
Rudimentum ponere. 2. *Decl.* 3.
Rudis (*bello*) Jug. 49. 2.
Ruina reſtinguam incendium. *Cat.* 31. 9.
Rumor clemens. *Jug.* 22. 2.
Rurſum, rurſus. *Jug.* 69. 1.
Ruſticari. *Latr.* c. 17.
Rutilius, legatus Metelli. *Jug.* 50. 1.

S

S & X *permutata.* Jug. 13. 4.
Sacerdotia Rom. Cat. 21. 2.
Sacra profanaque omnia. *Cat.* 11. 6.
Sacrilegi. *Cat.* 14. 2.
L. Saenius. Cat. 30. 1.
Saepe & ſemper *confuſa.* Cat. 20. 14.
numero. *Cat.* 52. 7.
Saevior poena, ſeverior. *Cat.* 51. 15.
Saevire ventis coepit mare. *Jug.* 78. 3.
. ſaevit fortuna. *Cat.* 10. 1.
Saeviſſimis Numidis. *Jug.* 67. 3.
Saevitia hoſtium. *Jug.* 7. 2.
temporis. *Jug.* 37. 4.
Sagittarii. Jug. 46. 7.
Sal, irritamentum gulae. *Jug.* 89. 7.
Saltare, *quod licitum?* Cat. 25. 2.
Satin ſalve? 6. *Hiſt.* p. 851.
Salutare plebem. *Jug.* 4. 3.
. *Salutantium tempus.* Cat. 28. 1.
Salutem, *formula epiſtolaris.* Cat. 35. 1.
quaerere dedecore. *Jug.* 39. 1.
Samnites, Sannites, Sannates. Cat. 51. 38.
Samothracia ſacra. 4. *Hiſt. Mithr.* 7.
Sanctus vir. *Jug.* 85. 40.
Sane, *plane.* Latr. c. 7.
. ſint ſane. *Cat.* 52. 12.
Sanguis humani corporis. *Cat.* 22. 1.
Sarcinas colligere. *Jug.* 97. 4.
Satellites. 1. *Hiſt. Lepid.* 2.
Satias facta. 3. *Hiſt.* p. 822.
Satietas tenet. *Jug.* 31. 19.
Satis habere. *Jug.* 31. 20.
ſuperque ea eſt. *Jug.* 75. 7.
placet. *Cat.* 2. 2.
pro Adjectivo. Cat. 58. 9. *Jug.* 102. 7.
Satisfactio, *excuſatio.* Cat. 35. 2. *Exc.* 5. p. 336. ſeq.
per Saturam ſententias exquirere. *Jug.* 29. 5.
Saturnalia. *Latr.* c. 17.
Sciens locorum. *Jug.* 85. 45.
Scilicet, *liquido, certo.* Jug. 31. 19.
cum Infinitivo. Jug. 113. 3.
P. Scipio Naſica. Jug. 27. 3.
Scite convivium exornare. *Jug.* 85. 39.
Scito conſilio. *Cat.* 45. 3.
Scorpio, *machina militaris.* 3. Hiſt. p. 834.
Scriba *Cornelius.* 1. Hiſt. Lepid. 17. 3. Hiſt. p. 834.
Scribere heredem ſecundum. *Jug.* 65. 1.
milites. *Jug.* 43. 3.
Scrinium cum litteris. *Cat.* 46. 6.
Se dicebat indicaturum. *Cat.* 48. 3.

Se

Digitized by Google

Se penetrare, propinquare. 4. *Hiſt*.p. 844.
Se praeſtare ſtudent. *Cat*. 1. 1.
pro illum. *Jug*. 102. 14.
Seceſſiones plebis. Cat. 33. 3.
Secius nihil. Jug. 75. 10.
Secunda omnia & obedientia. *Jug*. 14. 19.
. ſecundo mari. *Jug*. 19. 3.
Secundum ea. *Jug*. 14. 3.
Secus procedit. *Jug*. 25. 10.
Secus virile. 2. *Hiſt*. p. 817.
Sed, *poſt* non *omiſſum*. Jug. 21. 2. 33. 4.
continuat. Jug. 42. 3. *Cat*. 43. 2.
pro ſed etiam. *Cat*. 18. 7.
tamen. *Cat*. 61. 2.
Sedent tumuli. 6. *Hiſt*. p. 852.
Seditioſi magiſtratus. Jug. 73. 5.
Segnius nihilo. *Jug*. 75. 10.
Seleucia. 4. Hiſt. Mithr. 19.
Sellam juxta ponere. *Jug*. 65. 2.
Senatus & populus R. *Jug*. 9. 2.
. ſenati, *ſenatus*. Cat. 36. 3.
. ſenati conſultus. *Cat*. 42. 3.
Senecto corpore. 4. *Hiſt*. p. 835.
Senes ſapientes. Cat. 6. 6.
Seneſcunt omnia. *Jug*. 35. 3.
Sententiae quo ordine dictae. Cat. 50. 4.
. ex ſententia. *Jug*. 43. 5.
Sicuti in ſentinam confluxit. *Jug*. 37. 5.
Sentire contra remp. *Cat*. 26. 4.
Sequi inertiam. *Cat*. 52. 22.
morem alterius. *Jug*. 32. 2.
naturam corporis. *Jug*. 2. 1.
ſpes honeſtas. *Cat*. 35. 4.
. ſequitur gloria. *Cat*. 3. 2. 12. 1. 54. extr.
Serere bellum. 1. *Hiſt*. *Phil*. 7.
Servi militum. Jug. 45. 2.
Servilia alimenta. 1. *Hiſt*. *Lepid*. 11.
officia. *Cat*. 4. 1.
Servire voluptatibus. *Cat*. 52. 23.
Servitia, *ſervi*, & ſervitium. *Cat*. 24. 3. & *Exc*. p. 342.
Servitium, *ſervitus*. Jug. 62. 9.
Jugurthae. *Jug*. 94. 4.
Seſtertia centum, ducenta. *Cat*. 30. 6.
Sextius, quaeſtor Beſtiae. *Jug*. 29. 4.
Si, *de re certa*. Jug. 24. 10.
pro an. *Jug*. 47. 2. *Exc*. 4.
pro etiamſi. *Jug*. 85. 48.
pro ſin. *Cat*. 52. 16. 58. 10.
pro quod, ſi quidem. 2. *Decl*. 16.
poſt in eos. *Jug*. 65. 2.
cum Indicativo. 3. *Hiſt*. *Macr*. 11. 4. *Hiſt*. *Mithr*. 2.
Sibi, *pro* ipſi. *Latr*. c. 4.
Sibyllini libri. Cat. 47. 2.
Sicca, oppidum. *Jug*. 56. 3.
Sicilia juncta quondam Italiae. 6. Hiſt. p. 854.
Sicinnius. 3. *Hiſt*. *Macr*. 8.
Sicuti praeceptum, juſſum erat. *Jug*. 12. 6.
Signa, *ipſi milites*. Cat. 59. 2.
canere jubet. *Cat*. 59. 1.
ſequi. *Jug*. 80. 2.
relinquere. *Cat*. 9. 4.
ſtatuae. Cat. 11. 6.
litteris impreſſa. *Cat*. 47. 3.
Signare jusjurandum. *Cat*. 44. 1.
Signatores falſi. *Cat*. 16. 2.
Signum, teſſera & tuba. *Jug*. 97. 4.
D. Junius Silanus. *Cat*. 50. 4.
M. Jun. Silanus. *Jug*. 43. 1.
Silentio tranſire vitam. *Cat*. 1. 1.
Similis ac par. *Cat*. 14. 4.
Simul, *pro* &. *Jug*. 4. 2.
&. *Jug*. 20. 1. 64. 5.
ſemel poſitum. Jug. 47. 2. *Excurſ*. 4. n. 4.
ſimul; ſimul, &. *Cat*. 19. 2. *Jug*. 70. 5.
una-&. *Jug*. 97. 4.
abundat. Cat. 2. 5.
pro ſimul ac. *Cat*. 7. 4.
cum anima. *Cat*.. 33. 4.
duodecim loca. *Cat*. 43. 2. *Jug*. 20. 3. 42. 2.
Simulare ac diſſimulare. *Cat*. 5. 4.
Simultas, *quid*. Cat. 9. 4.
Sin, *eadem verba non repetit*. Jug. 1. 4.
Singulatim, *non* ſigillatim. *Cat*. 49. 4.
Siniſtri montes. *Cat*. 59. 2.
P. Sittius Nucerinus. Cat. 21. 3.
Situs, *poſitus*. Jug. 37. 4.
Sive & ſeu *ſeſe excipiunt*. Cat. 31. 6.
Socia, *uxor*. Jug. 80. extr.
ad Societatem belli impellere. *Cat*. 40. 1.
per Societatem periculi tegere. *Cat*. 48. 7.
Socius conſiliorum. *Jug*. 29. 2.
. *Socii nomenque Latinum*. *Jug*. 39. 2.
. *Sociis auxilio ſunt Romani*. Cat. 6. 5.
Sola loca, *deſerta*. *Jug*. 103. 1.
. ſolus, *deſertus*, *inops*. *Jug*. 14. 17.
Soleo. Soluit, *pro* ſolitus eſt. 2. *Hiſt*. pag. 816.
. quod in atroci negotio ſolet. *Cat*. 29. 2.
Sollemnis, ſollemnia ſacra. *Cat*. 22. 2.
Sollers, *opp*. rudi & ignaro. *Jug*. 96. 1.
Sollicitare. *Cat*. 24. 3.
Solvere ſacra menſtrua. 4. *Hiſt*. p. 844.
injuriam. 1. *Hiſt*. *Lepid*. 15.
. ſolvit mors. *Jug*. 17. 5.
Somnio veluti beatus. 2. *Decl*. 30.
Somnus aegrum animum capit. *Jug*. 71. 2.
Sparus, genus teli. *Cat*. 56. 3.
Spatio brevi. *Jug*. 87. 3.
millium L. *Jug*. 75. 2.

Spe-

Digitized by Google

Species & uſus. *Jug.*16.5.
praetextus. Jug.29.4.
ferrea. 4.*Hiſt.* pag. 844.
una agri. *Iug.*79.3.
. ſenati ſpecie, pro ſua magnitudine. *Cat.* 38. 2.
Spectaculum rerum humanarum. *Jug.* 14. 23.
atrox. *Jug.*101.11.
Spectata virtus. *Cat.*20.2.
Sperare *quid*. Jug.24.5.*Exc.Cat.*20.12.
Spes, res. *Cat.*20.12.
et opes. *Cat.*21. 1.
bona. *Jug.*44.2.
et Species *confuſa*. Latr. cap.8.
. contra ſpem nuncius. *Jug.*28.1. 88. 1.
. in ſpem adducere. impellere. *Jug.*37.3.
. in ſpe habere. *Cat.*31.7.
. ſpes ſuas corrumpere. *Jug.*33.4.
honeſtas ſequi. *Cat.*35.4.
Spolia ex victis capere. *Jugurth.* 84. 1. *Plautus Bacchid.* 4. 4. 2. Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus *ſpoliis* ſum adfectus.
Sponſionem facere. *Iug.*79.4.
Stantes ſententiam dicebant. Cat.31.7.
. ſtetit extrema fortuna. 2. *Declam.*22.
Statim. *Jug.*58.4.
Stativa caſtra. *Jug.*44.4.
Statuere finem. *Cat.*51.36.
Status dignitatis. *Cat.*35.3.
Stipatores. *Cat.*14.1.
Stipendia pendere. *Cat.*20.7.
. ſtipendii nullius homo. *Jug.*85.10.
Strenuus vir ac fortis. *Cat.*51.16.
. ſtrenui bonique. *Cat.*20.7.
Strepere vocibus. *Jug.*98.6.
Strepitus armorum. *Jug.*60.2.
in ſenatu. *Cat.*31.8.
index hoſtium. *Jug.*53.7.
Student omnia mutari. *Cat.*37.3.
. ſtudere, odiſſe. *Cat.*51.13.
Studium, *ſcribendi hiſtoriam*. Jug.4.3.
inceptum. *Cat.*4.2.
ex aetate flagrat. *Cat.*14.6.
. ſtudio ad quid ferri. *Cat.*3.3.
. ſtudia civilia. *Iug.*5.1.
partium. *Jug.*42.5.
Stulta laetitia. *Cat.*51.31.
Stupra facere cum qua. *Cat.*15.1.
Sua loca, *ſibi opportuna*. Jug.54.8.
penes ſe. 1.Hiſt. Lepid.23.
Sub imperio cogere. *Jug.*18.12.
Subducere in primam aciem. *Cat.*59.3.
Subfodere murum. *Jug.*57.4.
Subigere nationes. *Cat.*2.2.10.1.
. ſubigit vis. *Cat.*10.5.51.18.*Jug.*24.2.
Sublato auctore, *ſuppreſſo*. Cat.23.4.

Submittere auxilia. *Jug.*54.10.
Subſidium. Cat. 59. 2.
. *ſubſidia triplicia*. Jug.49.6.
Subvenire. *Jug.*54.10.
Subvertere vineas. *Iug.*94.4.
decretum. *Jug.*30.1.
Succedere murum, ad murum. *Iug.* 57.4. 6.*Hiſt.* pag.857.
Sudes praeacutae. *Cat.*56. 3.
Sudor militum. *Iug.* 85.41.
Suffragatione honeſta illi conſ. petebatur. *Iug.* 65. 6.
Sui, *pro* ſuus; meimet, *pro* meamet. *Iug.* 85. 24.
ſibi, ſe, *vide ſuis locis*.
Sulla, *non* Sylla. *Cat.*5.6.
Sullae P. & Serv. Cat.17. 3.
Sumere bellum. *Jug.*20.5.83.1.
liberos, *adoptare*. Jug.10. 8.
Summa mali. *Latr.* cap.15.
Sunt, qui dicunt. *Catilin.*19.4.
Suopte ingenio. 6. *Hiſt.* pag. 847.
Super vallum praecipitari. *Jug.*58.6.
Superare, *abundare*. Jug. 64. 1.
ſupereſſe. Jug.70. 2.
vincere, refellere. Jugurth.85. 27. 102. 10.
Superbia, *quid*. Cat.10. 4.12. 2.
Superior diſceſſit. *Cat.*39.4.
. ſuperiora loca. *Jug.*51.3.
Supervacaneum eſt diſſerere. *Cat.*51.19.
Supervadere aſperitates. *Jug.*75.2.
Suppetit. *Cat.*16.3.
Supplementum exercitui ſcribere. *Jug.*39.2.
Supplicationem decernere. *Jug.*55.2.
Supplicium ſummum. *Cat.*51.39.
. Supplicia deorum. *Cat.*9.2.*Iug.*66.2.
. *Supplicia legatorum pacem petentium*. *Jug.* 46.2.
Supra, quam cuique credibile. *Cat.*5.3.
Sus lutulentus. 2. *Declam.*3.
Suſcipere facinus, *admittere*. Jug.31.9.
laborem. *Jug.* 14.12.
Suſpiciens, ſuſpectio. *Jug.*70.1.
Suſpicione falſa alienatus. *Cat.*35.3.
Suſtentare hoſtem. *Jug.* 97. extr.
milites. *Jug.* 56. 6. 101.9.
vitia. *Cat.*53.5.
Suſtinere negotia. *Cat.*53.2.
Suthul, oppidum. *Jug.*37.3.
Suus, *opp.* hoſtilis. *Cat.*23.1.
Epiſtolae titulus. Cat.35.1.
SYLLEPSIS et SYNEZEUGMENON item Figura ἀπὸ κοινοῦ.
1. ſecuti non me, ſed morem ſuum. 4. *Hiſt. Mithr.*15.
adde Ellipſin Verbi.

t 2.Ca.

2. *Caſus*
ex praeced. univerſos laudat atque agit gratias. *Jug.* 54. 1.
ex ſequent. diverſi quaerere, cum interim *Hiempſal* reperitur. *Jug.* 12. 5.
imitari, quam invidere *bonis* malebant. *Cat.* 51. 38. *Jug.* 1. 5.
3. *Numeri*
ex Plurali Sing. ſin opportunior fugae collis, quam campi *fuerant*. Jug. 50. 6.
Lentulus, Statilius-*traduntur*. Cat. 47. 4.
Exercitus duo alter-alter *obſtant*. Cat. 58. 6.
4. *Generis* corpus animumque *virilem*. Cat. 11. 3.
5. *Numeri & Generis*
ſollicitata plebe, & aliis. *Jug.* 19. 1.
6. *Modi & Temporis*.
ex perſcribere, perſcribam. *Jug.* 30. 4.
ex reprehenderis, reprehendiſſe. *Cat.* 3. 2.
ex indicaret, indicandi. *Cat.* 48. 6.
ex facturum, facere, *penes Verbum* poſſe. *Jug.* 3. 2. 64. 3.
ex dixerunt, dicere. *Jug.* 4. 2.
Quaedam talia, propter communem conſuetudinem, ſub Ellipſi *adnotata ſunt*.
SYNTHESIS ſeu SYNESIS; *item Figura* πρὸς τὸ σημαινόμενον.
1. *Generis*.
vis veſtra-*quo*. Jug. 24. 8.
otium, divitiae *optandae*. Cat. 10. 2. *Jug.* 70. 2.
conjuravere-de *qua*. Cat. 18. 1. *Jug.* 83. 12.
decrevit-*ea*. Cat. 29. 3.
earum rerum, *quae*. Jug. 41. 1.
nulli earum rerum; *prima* rerum. *Cat.* 29. 3. *Jug.* 102. 9.
multitudo ſuum *quiſque*. Cat. 43. 1.
carcere, *quod* Tullianum adpell. *Cat.* 55. 3.
2. *Numeri*.
lubido & luxuria *fecerunt*. Cat. 28. 4. *Jug.* 39. 1. 74. 1.
reges, ſocii, civitas *nitebantur*. Jug. 43. 4.
Senatus populusque-ab *eo*. *Cat.* 34. 1.
Lentulus cum ceteris *conſtituerant*. Cat. 43. 1. *Jug.* 35. 2. 101. 5. 113. 5. 3. *Hiſt. Pomp.* 6.
multitudo *exſequerentur*. Cat. 43. 1. *Jug.* 16. 1. 22. 4. 42. 1.
ſervitia repudiabat, *cujus*. Cat. 56. 5.
picem ſulphure & taeda mixtam *ardentia* mittere. *Jug.* 57. 5. *Excurſ.* 5. pag. 790.
3. *Caſus*.
quamquam in illo magna vis, *confirmatus* ab omnibus. *Jug.* 33. 2.
4. *Generis & Numeri*.
pars illa, *qui* anteferebant. *Jug.* 16. 1. 58. 3.
loca, *quae* Numidia adpellatur. *Jug.* 18. 11.
Nox atque praeda *remorata ſunt*. Cat. 5. 7. *Jug.* 38. 8. 1. *Hiſt. Lepid.* 9.
cupido imperii & pecuniae *ea fuere*. *Cat.* 10. 3. 3. *Hiſt. Macr.* 15.
civitas, quos; Thebae, quos, *cet.* *Cat.* 5. 8. 17. 7. *Jug.* 55. 2.
nobilitas, quorum. *Jug.* 14. 6.
Syphax captus. Jug. 5. 4.
Syrtes in Africa. *Jug.* 78. 1.

T

T & C *confuſa*. Jug. 73. 7.
Tabes veluti. *Cat.* 36. 4.
Tabeſcit regnum. *Jug.* 14. extr.
Tabulae novae. Cat. 21. 2.
Tabulae pictae. *Cat.* 11. 6.
Tacere non poſſe. *Cat.* 23. 2.
Taciti indignabamini. *Jug.* 31. 9.
in Tali tempore. *Cat.* 48. 5.
. talia fecere. *Cat.* 51. 6.
. talia haec. *Jug.* 31. 9.
Tam, *omittitur poſt* non; *ſequente* quam. *Jug.* 100. 4.
Tamen *ab initio*. Cat. 20. 12.
poſt quidem, *aut intellectum*. precario ſtudeo, ſtudeo tamen. *Cat.* 61. 2.
Tamen etſi. *Catil.* 21. 1. *Jug.* 13. 3. 25. 11. 33. 2.
Tandem. quousque tandem. *Cat.* 20. 8.
Tanta cupido gloriae. *Epiphon.* Cat. 7. 3.
tam corrupta civitas. *Cat.* 14. 1.
quantum. *Cat.* 8. 4. *Jug.* 1. 5.
Tantum, *tam exiguum*. Cat. 52. 17.
L. Tarquinius. Cat. 48. 3.
Tautologia eleganter vitata. *Cat.* 40. 3. *Jug.* 31. 3. 17. 70. 5. 6.
practerea-practerea. *Cat.* 21. 3.
minus-minus. *Cat.* 23. 3. n.
adde Jug. 46. 5.
Tegere armis. *Cat.* 6. 5.
. arma, amicus tegunt. *Cat.* 58. 10.
Telum, *ignis*. Jug. 60. 6.

Digitized by Google

omne munimentum. 3. Hiſt. Macr. 12.
Temere munita. *Jug.* 54. 6.
Temperare, *abſolute*. Jug. 85. 9.
victoriae. *Cat.* 11. 8.
Tempeſtas, *tempus*. Jug. 73. 7.
. tempeſtatibus multis cognitus. *Catilin.* 20. 3.
Tempus & dies repreheodet. *Cat.* 51. 25.
locumque. *Jug.* 55. 8.
anni. *Jug.* 50. 5.
opportunitas. Cat. 20. 15.
ad rem. *Jug.* 12. 2.
antecapere. *Jug.* 21. 3.
. in tempore. *Jug.* 56. 3.
. io tempus. 3. *Hiſt. Macr.* 12.
Tendere, *contendere*. Cat. 60. 5.
curſu ad Capſam. *Jug.* 91. 4.
Teoere io cuſtodiis. *Catilin.* 50. 4.
. tenet me ſpes victoriae. *Cat.* 58. 18.
Tentare agros. *Jug.* 18. 7.
animos. *Jug.* 48. 1.
Tentare bello. *Cat.* 6. 4.
bellum. *Jug.* 20. 5.
fortunam belli. *Cat.* 57. 5.
pecunia. *Jug.* 29. 1. 38. 3.
ſi paterent. *Jug.* 47. 2. *Exc.* 4. p. 488.
ſitim, laſſitudinem militum. *Jugurth.* 50. 1.
tela, arma. *Jug.* 105. 4.
urbem. *Jug.* 23. 1.
Tenuiſſima ſpes. 3. *Hiſt. Macr.* 19.
de Tergo cujus conſulere 1. *Hiſt.* p. 794.
Terminus a quo & ad quem haud expreſſus. Cat. 46. 4. & 5. *Jug.* 14. 10.
ad quem praeponitur. Cat. 36. 4. *Jug.* 21. 3. 50. 4. 85. 7.
Terra, mari omnia exquirere. *Cat.* 13. 3.
. terrae & maria cuncta. *Cat.* 10. 1.
Terracinenſis, non *Tarracinenſis*. Catilin. 46. 3.
Teſſera militaris. Jug. 97. 4.
Teſtor deos hominesque. *Cat.* 33. 1.
Teſtudine acta ſuccedere. *Jug.* 94. 3.
Thala, Numid. oppidum. *Jug.* 75. 1.
Thirmida, oppid. *Jug.* 12. 3.
Thraces equites in exercitu R. Jug. 38. 6.
Timere legem. *Cat.* 51. 24.
libertati. *Cat.* 52. 16. *Jug.* 39. 1.
. *timens* iofartum. *Cat.* 52. 14.
Tirocinio aetatis lapſus eſt. 2. *Declam.* 22.
Tiſidium, oppid. Num. *Jug.* 62. 8.
TMESIS
vocabuli compoſiti. Cat. 5. 4. 52. 10.
Adpoſitionis. Jug. 27. 3.
Toga picta. 2. Hiſt. p. 818.
Togatorum multitudo. *Jug.* 21. 2.
Tolerare aſpera. *Cat.* 10. 1.
inopiam. *Cat.* 37. 7.
ſumtus. *Cat.* 24. 3.
Tollere auctorem, reticere. *Cat.* 23. 4.
Toreumata. Cat. 20. 11.
Tormenta. Jug. 57. 6.
Torpeſcere ſinunt animum. *Jug.* 2. 4.
. torpeſcunt manus & animus. *Cat.* 16. 3.
Tot-quotiens. 3. *Hiſt. Pomp.* 1.
Totus, *omnis*. Jug. 13. 2.
Tractare placidius plebem. *Cat.* 39. 2.
remp. *Catilin.* 51. 28.
Tracto Philippo. 4. *Hiſt. Mithr.* 6.
Tractu pari moos fluvio. *Jug.* 48. 3.
Tradere, *pro* reddere. *Jug.* 32. 3.
fidei, *commendare*. Cat. 35. 6.
io cuſtodiam. *Cat.* 50. 3.
ſe Praetori. *Cat.* 45. 3.
Tradere ſe ſecordiae. *Cat.* 52. 29.
Tragula. 2. *Hiſt.* p. 818.
Trahere animo. *Jug.* 84. 4.
cum animo. *Jug.* 93. 1.
et vexare pecuniam. *Cat.* 20. 12.
ad ſupplicium. Cat. 51. 34.
excidere. 4. *Hiſt. Mithr.* 17.
in virtutem. *Jug.* 92. 2.
ſibi, ducere, rapere. *Jugurth.* 41. 5.
bellum. *Jug.* 23. 2.
tempus. *Jugurt.* 27. 1.
Trajectio. Jug. 38. 2.
Tramites. *Jug.* 48. 2.
Transductus, traductus. *Jug.* 11. 4.
Tranſenna. 2. *Hiſt.* p. 818.
Traosferre culpam ad oegotia. *Jug.* 1. 4.
metum ad ignaviam. *Jug.* 31. 54.
Tranſgredi, *transfretare*. 1. *Hiſt.* p. 812.
Tranſigere vitam. *Cat.* 2. 8.
Tranſire vitam ſilentio. *Cat.* 1. 1.
Tranſpadani. Cat. 49. 2.
Tranſpoſitae ſyllabae in MSS. Cat. 20. 11. 43. 3.
Traoſverſum iter. *Jug.* 49. 1.
quem agere. *Jug.* 14. 20.
Trepida civitate. *Jug.* 40. 4.
. trepidae res. *Jug.* 91. 5.
Trepidare omnibus locis. *Jug.* 38. 5.
ad arcem. *Jug.* 67. 1.
Tribuit fiduciam. *Cat.* 35. 1.
Tribunus deſignatus. *Jug.* 27. 2.
militum. Cat. 59. 6.
Tribunicia poteſtas reſtituta. Cat. 38. 1.
adde 3. *Hiſt. Macr.* 8.
Tribus Romanae. *Jug.* 63. 4.
Triclinium. 3. Hiſt. p. 834.
Triginta Tyranni Athenienſ. Cat. 51. 28.
Trinundinum. Cat. 18. 3.
Triſtis ſimultas. *Latr.* c. 7.
Triumviri capitales. Cat. 55. 1.
coloniis deducendis. Jug. 42. 1.

Tropaea Pompeii. 6. Hiſt. pag. 854.
Tuba ſignum dare. *Cat*. 60. 1.
Tugurium, cella. *Jug*. 12. 5.
Tullianum, carcer. *Cat*. 55. 3.
L. Volcatius Tullus. Cat. 18. 2.
Tumulti cauſſa *conſcripti veterani*. Cat. 59. 5.
. tumultum facere apud quem. *Iug*. 53. 7.
Turma, *pagus*. Latro c. 32.
equeſtris. Jug. 49. 2.
Tuſci. Cat. 51. 38.
Tuta omnia erunt. *Cat*. 58. 9.
. tutus ab injuria. *Cat*. 33. 1.
. tutum *active*. 1. Hiſt. Lepid. 8.
. tutum nihil pati. *Jug*. 88. 2.
Tutari aliquid. 1. *Hiſt. Lepid*. 1.
. tutata & tuta *confuſa*. Jug. 52. 4. 74. 3.

V.

V *pro* i. Cat. 1. 3. 9. 1.
ejectum. pericla, vincla. *Jug*. 7. 1.
Vacca rectius *Vaga*. Jug. 29. 4.
Vacuus animo. *Iug*. 52. 6.
a culpa. *Cat*. 14. 4.
. vacuum eſt. 1. *Hiſt*. pag. 795.
. vacuam facere domum nuptiis. *Cat*. 15. 2.
. in vacuam remp. fit impetus. *Catilin*. 52. 23.
Vagi, palantes. *Jug*. 18. 2.
Valere animo parum. *Iug*. 11. 5.
. valet conjuratio. *Cat*. 17. 7.
fama. *Cat*. 14. 7.
.magnum atque late imperium. *Jugurt*. 5. 4.
. valens oppidum. *Iug*. 89. 4.
Vallum & foſſa oppugnantium. *Jug*. 23. 1.
Vanitas. *Cat*. 23. 2.
L. Varguntejus. *Cat*. 17. 3.
Varium bellum. *Jug*. 43. 3.
. varia crudelitas. *Exſup*. c. 4.
facies. *Iug*. 51. 1.
victoria. *Jugurth*. 5. 1.
. varius animus. *Cat*. 5. 4.
Vas, vades dare. *Iug*. 35. 9.
Vas, vaſa Rom. pretioſa. Cat. 51. 33.
Vaſtat conſcientia mentem. *Cat*. 15. 4.
Vaſtitas Italiae. *Jug*. 5. 2.
Vaſtus animus. *Cat*. 5. 5.
Ubi, *cum*, *quando*. Cat. 2. 5.
apud quos. Cat. 20. 8.
haec dixit. *Cat*. 40. 4.
. eo, ubi. *Iug*. 1. 5.
Ubique, & *ubi*. Cat. 21. 1. 23. 4. 27. 1.
Vecordia. *Cat*. 15. 5.
Vectigalem eſſe. *Cat*. 20. 7.
Veget, *vegetum eſt*. Cat. 1. extr. Exc. pag. 335.
Vehemens homo & violentus. *Cat*. 43. 4.
Vehementer ſimulare. *Cat*. 41. 5.
Velites. Jug. 46. 7.
Velle & cenſere S.P.Q.R. *Iug*. 21. 4.
. vellem vana (*forent*) Jug. 24. 9.
Venalis reſp. Roma. *Jug*. 31. 26. vide *Cat*. 10. 4.
Venari, ſervile officium. *Cat*. 4. 1.
Vendere honeſta atque inhoneſta. *Cat*. 30. 4.
Venena mala. *Catilin*. 11. 3.
Venire *pro* evenire. *Jug*. 103. 2.
. venit huic utilitas. *Jug*. 4. 4. adde 31. 19.
Venter, *voluptas*. Cat. 1. 1. 2. 8. *Jug*. 85. 41.
Venum ire, *venire*, *Jug*. 28. 1.
Verba cum quo habere. *Jug*. 9. 4.
. verbis populi R. nunciare. *Jug*. 21. 4.
. verbis-re. *Jug*. 48. 1.
Verberibus animadvertere. *Cat*. 51. 21.
Verbum a principio. Cat. 40. 6.
Vero. ea vero dementia, tum vero cerneres. *Catilia*. 58. 16. 61. 1.
Verſari in ferro, ſanguine. *Jug*. 14. 9.
Verſus. in Galliam verſus. *Cat*. 56. 4.
Verſus Heaameter apud Salluſt. *Cat*. 19. 4. adde *Jug*. 1. 1.
facere. *Cat*. 25. 5.
Verſútia civitatum. *Latr*. c. 11.
Verteredignitatem in libidinem. *Jug*. 41. 5.
. vertunt quem res in miſericordiam. 1. *Hiſt*. *Lepid*. 5.
Verum bonumque. *Iug*. 30. 2.
enim vero. *Cat*. 2. 9.
aequum. Proprie, *cum re* conveniens. *Cat*. 35. 2. 1. *Hiſt. Phil*. 20.
. vero amplior numerus. *Iug*. 105. 3.
Veſcendi cauſſa o. exquirere. *Cat*. 13. 3.
Veſtae ſacerdos. Cat. 15. 1.
Veſtiti montes. *Iug*. 48. 3.
Veterani milites. Cat. 59. 5.
Vetus certamen animos arrexit. *Cat*. 39. 3.
Vetuſtas familiae. *Jug*. 63. 2.
Vexare, trahere pecuniam. *Cat*. 20. 12.
Vexillum, donum militare. *Iug*. 85. 29.
Via, *modus*, *ratio*. *Jug*. 16. 4.
vera niti. *Cat*. 11. 2.
virtutis graſſari. *Jug*. 1. 3.
Vice pecorum. 2. *Hiſt*. pag. 818.
Vicinitas, *vicini*. *Cat*. 36. 1.
Viciſſitudo pugnae. 6. *Hiſt*. pag. 859.
Victi ſemel, facilius iterum vincuntur. Jug. 49. 2.
Victor exercitus, populus. *Jug*. 58. 5.
Victoria plena. *Jug*. 55. 3.
. victoriam eaercere. *Iug*. 16. 2.
Victu regio aetatem agere. *Cat*. 37. 6.
Video, *de omni ſenſu*. *Cat*. 40. 3.
Videor mentitum eſſe. 2. *Declam*. 2.
. videtur, videbatur, *additum*. Jug. 81. 1.
vide-

. videtur differuiſſe. *Cat.* 52. 3.
. ne vivere contemtus videar. *Jug.* 14. 24.
. ut videbantur, magnis copiis. *Cat.* 43. 1.
. videtur indicium falſum. *Cat.* 48. 6.
Vigilare, feſtinare. *Cat.* 27. 2. & 54. 4. *Ita Livius* 24. 38. dies noctesque *perſtando* ac *pervigilando* in armis. *quamquam* ſtantes *etiam dormire potuiſſe Romanos milites, ex eodem Livio conſtat.*
Vigiles ſigna canunt. Jug. 99. 1.
Vigilias deducere. *Jug.* 44. 5.
habere per urbem. *Cat.* 30. 7.
ponere, circumire. *Jug.* 45. 2.
Villae Romanae. Cat. 12. 3. 52. 6.
Villicus. *Jug.* 85. 39.
Vincere eum beneficiis adgreditur. *Jug.* 9. 3.
divitias. *Cat.* 20. 12.
naturam, fortunam. *Jug.* 75. 2.
dicendo. *Jug.* 85. 27.
. vincit audacia ſtudia. 2. *Declam.* 24.
. vinci regem beneficiis, flagitioſum. *Jug.* 110. 5.
Vincta lapid. fornicibus camera. *Cat.* 55. 4.
Vindicare, *abſoluta.* Cat. 10. 6.
in quem. *Jug.* 31. 18. *Cat.* 9. 4.
ſe in libertatem. *Cat.* 20. 6.
Vineae militares. Jug. 21. 3.
Vinum advectitium. *Jug.* 44. 5.
Vir, *maritus.* Cat. 25. 2.
fortis ac ſtrenuus. *Cat.* 51. 16.
. viri & hominis, *pro* ejus. *Jug.* 9. 3.
. ſi viri eſſe vultis. *Cat.* 40. 3. 44. 5.
Virilis audacia. *Cat.* 25. 1.
Viritim, *oppon.* univerſi. *Jug.* 49. 4.
Virtus clara, aeterna. Cat. 1. 4.
memoriae rerum geſtarum. *Jug.* 4. 2.
ſingulari notione. Cat. 3. 3.
. virtuti omnia parent. *Cat.* 2. 7.
Vis major. *Jug.* 56. 6.
magna, tanta. *Jug.* 75. 7.
pro vires. 3. *Hiſt.* p. 819.
ac natura. *Cat.* 1. 2.
animi ac corporis. *Cat.* 5. 1.
tanta morbi. *Cat.* 36. 4.
. vim cui parare. *Cat.* 35. 5.
. vi maxuma certatur. *Cat.* 60. 3.
aut voluntate adjungere ſibi. *Jug.* 13. 2.
quanta juſſerit. *Jug.* 40. 3.
Viſere templa deorum. *Cat.* 12. 3.
qua Viſus erat. *Jug.* 101. 11.
Vita anteacta excuſat delicta. Cat. 52. 32.
. vitae cupiditates. *Latr. c.* 23.
finis. *Jug.* 9. 3.
mortalium dux & imperator. *Jugurth.* 1. 3.
Vitabundus. *Jug.* 101. 9.
Vitare tela. *Jug.* 60. 4.
Vivere obedientem. *Jug.* 31. 26.
Ulciſci, *paſſive.* Jug. 31. 8.
Ultra, *ſc.* mortem. *Cat.* 51. 20.
Ultro. 3. *Hiſt. Pomp.* 9.
Ultus perit. *Cat.* 33. 5.
Una moenia, unae litterae. *Cat.* 6. 2.
Unde, *pro* a quo, minime decuit. *Jug.* 14. 22.
Undique omnes, undique interrogare. *Cat.* 14. 2. *Jug.* 101. 4.
Unicae laudes. 2. *Decl.* 17.
Unus atque alter. *Jug.* 60. 7.
. in unum convocare, convenire. *Cat.* 17. 2. *Jug.* 98. 4.
. *in Unum non omnia conferenda.* Cat. 6. 7.
Vocabula vera amiſimus. *Cat.* 52. 11.
Volant tela utrimque. *Jug.* 60. 2.
Volens, velle factum, cujus cauſſa. *Jug.* 103. 6.
. volenti animo accipere. *Jug.* 73. 3.
plebi res erat. *Jug.* 84. 3.
. volentes pendunt poenas. *Jug.* 76. 6.
Volgus, *pro* vulgus. *Cat.* 29. 1.
Volturcius, *Vulturcius.* Cat. 44. 2.
Volvere ſecum ipſum multa. *Cat.* 32. 1.
Voluntarii in exercitu. Cat. 56. 2.
Voluntates vehementes. *Jug.* 113. 1.
. voluntate ejus. *Cat.* 19. 4.
. ex voluntate aliquo uti. *Cat.* 26. 1.
Voluptaria loca. *Cat.* 11. 5.
Volutari cum quovis. 2. *Declam.* 3. voluptari *alii, alii* velitari.
Votis parare auxilia. *Cat.* 52. 29.
Urbana plebs. *Cat.* 37. 4.
. urbanae munditiae. *Jug.* 63. 3.
Urbs capta. *Cat.* 52. 4. 2. *Rep.* 3. 4.
pro Roma. *Cat.* 52. 14.
Urguere, *urgere.* Jug. 24. 3.
faucibus. *Cat.* 52. 35.
. urguet invidia cum metu. *Jug.* 35. 2.
Uſque, *uſque ad.* Jug. 19. 7.
eo. *Cat.* 49. 4.
omiſſum. Jug. 63. 6.
Uſus & ſpecies. *Jug.* 16. 5.
conſuetudo. Cat. 14. 4.
experientia. Cat. 7. 4. *Exc.* 2. p. 337.
utilitas. uſui parere. *Cat.* 51. 2.
quotidianus. *Cat.* 48. 2.
. uſui eſſe bello. *Jug.* 43. 3. 85. 12.
. uſum belli amittere. *Jug.* 84. 3.
Ut, *pro* quam. *Jug.* 31. 2.
Ut quisque-ita. *Jug.* 31. 14.
Uterque exercebant. *Cat.* 49. 2.
. utrique, *de duobus.* Cat. 30. 4.
. utrique digrediuntur. *Jug.* 22. 5.
Ut initium, ſic finis eſt. *Jug.* 2. 3.
Uti planicies erat. *Cat.* 59. 2.
quisque, ut quaeque. *Jug.* 60. 4.

Uti hoſtibus, pro ſociis. *Jug.* 31. 23.
victoria. *Jug.* 38. 8.
pro armis perfidia. *Jug.* 61. 3.
imperio. *Cat.* 12. 5.
magis. *Cat.* 1. 2.
ſuo largius. *Cat.* 16. 4.
ſermone. *Cat.* 25. 5.
ea voluntate Antonio. *Cat.* 26. 1. *Jug.* 31. 23. 46. 4.
cum Accuſativo. Jug. 12. 3.
. uſus maximis honoribus. *Cat.* 49. 2.
Utica. Jug. 25. 5.
Utique, & *uti.* Jug. 17. 7.
Utrimque clamor exortus. *Cat.* 45. 3.
Vulgus, vulgum. *Jug.* 69. 2.
fuinius. *Cat.* 20. 7.
Vultus & facies. *Cat.* 15. 5.
& ingenium. *Cat.* 10. 5.
demiſſus. *Cat.* 31. 7.
incertus. *Jug.* 106. 2.
mortui ferociam vivi exprimit. Cat. 61. 4.

Z

ZEUGMA.
Nominis. hoſtibus occaſionem non dare; ſperabat ſe habiturum. *Cat.* 56. 4. *Jug.* 92. 7.
Verbi medii. perſcribere decet. *Jug.* 30. 4. *Cat.* 13. 3.
Particip. medii. aut dominandi ſtudio *permota*, aut ſuperbia magiſtratuum ſeceſſit. *Cat.* 33. 3.

F I N I S.

576375

Digitized by Google

BLIOTECA